EXAMINIS

CONCILII TRIDENTINI, PER

DOMIN. D. MARTINVM CHEMNICIVM SCRIPTI, OPVS INTEGRVM: QVATVOR PARTES, IN QVIBVS præcipuorum capitum toties doctrinæ Papiſticæ, firma & ſolida refutatio, tum ex ſacræ Scripturæ fontibus, tum ex orthodoxorum Patrum conſenſu, collecta eſt, vno volumine complectens: ad veritatis Chriſtianæ & Antichriſtianæ falſitatis cognitionem, perquam vtile & neceſſarium.

IN PRIMA PARTE HVIVS EXAMINIS

explicantur hi loci:

De Traditionibus.
De Peccato originis.
De Concupiſcentia.
De Vocabulo peccati.
De Conceptione B. Virg.
De Operibus infidel.
De Libero arbitrio.
De Iuſtificatione.
De Fide.
De Bonis operibus.

CVM INDICE DILIGENTISSIME COLLECTO: QVI PRÆTER *materiam doctrinæ, S. Scripturæ quoq; teſtimonia explicata, aut ita citata, vt explicata videantur: nec non Patrum auctoritates promptiſſime ſubminiſtrat.*

Cum Priuilegio Electorali Saxonico ad quatuor luſtra.

M. DC.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA

FRANCOFVRTI,
Ex Officina Typographica IOANNIS BRINGERI, Impenſis GODEFRIDI TAMPACHII.

Digitized by Google

SVMMA PRIVILEGII.

*ELectoris Saxoniæ Dei gratia Iohannis Georgij, Sacri Romani Imperij Archi-
ſchalli, &c. Priuilegio vicennali cautum eſt, ne quis, ſiue Bibliopola, ſiue Typ
phus, præſens hocce Examen Concilij Tridentini, ſummis vigiliis à Martino C
cio SS. Theologiæ D. in vſum reformatarum Eccleſiarum Chriſti, non ita pride
boratum ac confectum, citra Nicolai Rothy, eiuſue heredum, tanquam legitir
ſeſſoris, expreſſam voluntatem ac conſenſum, citraue documenta deſuper co
data, in Principatibus, Comitatibus, ditionibus, territoriis ac diſtrictibus, tum ſe
ribus tum Eccleſiaſticis, non tam nobis, quam dilectiſſimo Noſtro Fratri ſubiectis, imprimat,
mine curet, aut alicubi impreſſum importet, venaleue habeat: aut ipſum ipſoſue ſua poſſeſſione vlle
turbet, aut turbare quoquo pacto, quoquo modo, auſit vel præſumat. Qui ſecus faxit, Confiſcatione
rum impreſſorum omnium, & pœna ducentorum aureorum Rhenenſium in auro, partim Fiſco Ele
li, partim Nicolao Rothio eiuſue heredibus ipſo facto irremiſſibiliter exſoluenda, mulctetur: vt la
Electorali Diplomate expreſſum eſt, Dato Dreſdæ 15. Februarij, Anno M. DC. XIII.*

Johans George Churfürſt.

Digitized by Google

INCLYTO ET SVMMÆ SPEI ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, Dn. ALBERTO FRIDERICO,

Illuſtriſſimi Principis ac Domini, D. Alberti ſenioris, &c. filio, Marchioni Brandeburgenſi, Pruſſiæ, Stetini, Caſſubiorum & Vandalorum Duci, Principi Rugiæ, & Burggrauio Norbergenſi &c. Domino ſuo clementiſſimo.

Gratiam, pacem, ſalutem & benedictionem à Deo Patre, propter Filium, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per Spiritum ſuum ſanctum.

ILluſtriſsime Princeps, Domine clementiſsime: quod Scriptum hoc, complectẽs grauiſsimas diſputationes de præcipuis doctrinæ cæleſtis capitibus, in Tridentino Concilio conſpurcatis & deprauatis, Celſit. veſtræ in primo adhuc ætatis flore agenti, demiſſe offero: eius rei honeſtas & graues habeo cauſas, quas Celſ. V. illuſtriſsimus parens, Princeps ac Dominus, D. Albertus ſenior, &c. Dominus meus clementiſsimus, pro eximia, & iam ſenili ſua prudentia, vt ſpero, non improbabit. Homines ſapientes, omnibus temporibus, grauiſsimo conſilio cenſuerunt, in formandis à prima ſtatim ætate ſtudiis, vita & moribus eorum, qui ad ſpem Imperÿ nati ſunt, & educantur, plurimum operæ & diligentiæ ponendum eſſe: quia κοινὸν ἀγαθὸν, *publicum & commune bonum ſit, talis Princeps, qualem ſapiens antiquitas in pulcherrimo illo Homeri verſu deſcripſit:*

Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής.

Vt autem Dei beneficio tales euadant, valde multum intereſt

Reipubl. quali inſtitutione à prima ſtatim ætate formentur, & quæ exercitia à teneris aſſueſiant. Quæ de re multa extant ſapie ter cogitata, & venuſte dicta, & apud Poetas & apud Philo phos.

In Eccleſia vero Filij Dei, Spiritus ſanctus vult, Principes ter non tantum ad politicas & bellicas virtutes formari; ſed præcip vult ipſos erudiri, vt ſeruiant Domino in timore, & Filium ipſi Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, à tenera ætate oſculari diſcan Pſalm. 2. Vtque ſint benefici miſeræ & exulantis Eccleſiæ nutric Iſaiæ 49. Pulcherrimum enim ſpectaculum, Deo gratum, Eccle ſalutare, & ipſis Angelis optatiſſimum eſſe, Dauid affirmat Pſal 47. quando Principes populorum congregantur cum populo D Abraham: apud illos enim, qui ſunt ſcuta terræ, Deus veheme ter eleuatur. Et Pſalm. 102. dulciſſimam facit hypotypoſin: Scriba tur hæc in generationem alteram, quia proſpexit de excelſo ſanc ſuo, Dominus de cælo in terram proſpexit, in conueniendo popu & Reges in vnum, vt ſeruiant Domino. Ita 4. Reg. 11. Ioas in do Domini, apud Pontificem Ioiadam educatur, & quidem in ipſa d mo Domini, ritu auguſtiſſimo inauguratur, diademate capiti imp ſito, & libro legis in manus tradito: cum tamen ſeptem tantum a norum puer tunc eſſet, cuius animus non poterat tunc quidem per tatem omnia legis myſteria capere. Ab ineunte tamen ætate, iudic runt, Regij pueri animum imbuendum eſſe illis cogitationibus, meminiſſet, in quam ſpem educaretur: vt ſcilicet non tantum pr uatim voluntatem Dei agnoſceret, Domino ſeruiret, & Filiu oſcularetur: ſed vt illa traditione libri teſtimonij commoneſi ret, publicam cuſtodiam doctrinæ diuinitus patefactæ, & in bris ſacris conſignatæ, ſibi, vt politico magiſtratui, certo m do & ordine à quibuſuis deprauationibus tutandam comme dari.

Ita ex Chriſtianis Regibus & Principibus multi bono conſi & pio zelo, liberos ſuos, in collegiis Eccleſiaſt. quæ tunc ſcho

rant, & quaſi plantaria Eccleſiæ Dei, voluerunt educari, & à pri-
na ætate ita inſtitui & formari, vt reuerentiam erga doctrinam
Eccleſiæ, in primo ætatis flore conceptam, poſtea in ipſa Imperij ad-
niniſtratione retinerent & colerent. Et ſæpe in tali inſtitutione
Principum liberis propoſiti, traditi & commendati ſunt libri, com-
lectentes explicationes de grauiſſimis, contra ſanam doctrinam
notis, controuerſiis. De quibus etſi per ætatem tunc iudicare non
poterant, admonebantur tamen traditione huiuſmodi ſcriptorum,
ad officium pij Principis, ad quod educabantur, pertinere, vt &
priuatim ab omnibus ſanæ doctrinæ corruptelis ſerio abhorrerent,
vtque ſuo loco lupos, afferentes alienam vocem, ab ouili arcerent &
bigerent.

Cumque non dubitem, Illuſtriſſimum Ducem Pruſſiæ, Dominum
Albertum ſeniorem, &c. Dominum meum clementiſſ. in hac gra-
i ſua ætate, nihil aliud in votis habere, quam vt pia filioli & hæ-
redis ſui inſtitutio & formatio per Dei gratiam ita benedicatur, vt
vna cum diademate, etiam liber teſtimonij diuini, ipſi recte tra-
di & commendari poſſit, vtque in nutricatione Eccleſiæ, paternis
veſtigijs inſiſtat. Iudicaui igitur, Celſ. ipſius non ingratum fore
meum hoc officium, ab ea gratitudine, quam Pruſſiæ multis nomini-
bus debeo, non alienum, ſi inclyto, & ſummæ ſpei Celſ. ſuæ filiolo,
Domino Alberto Friderico, &c. Domino meo clementiſſ. inſcribe-
rem & offerrem Examen hoc decretorum Concilij Tridentini, quod
certis rationibus ita flagitantibus conſcripſi, vt cum aliud non poſ-
ſim, vna cum precibus meis, commonefactione aliqua, inſtitutio-
nem Illuſtriſſ. & ſummæ ſpei Principis, &c. adiuuarem, vt Celſ. i-
pſius meminerit, in quam ſpem, non ſuæ tantum Pruſſiæ, ſed toti rei
literariæ, & præcipue Eccleſiæ educetur, vtque progrediente ætate,
diſcat & agnoſcere & odiſſe technas & fraudes tyrannidis Pontifi-
ciæ, & regni Antichriſti.

Non autem priuato vel conſilio, vel arbitrio, hoc argumentum,

graue ſane & difficile, mihi delegi, ſed quodammodo neceſſitate quadam mihi impoſitum eſt. Edidi ante biennium libellum proponentem, & quaſi in tabella monſtrantem præcipua capita Theologiæ Ieſuitarum: quæ ex quadam ipſorum cenſura collegeram, vt noua iſta regni Pontificij ſecta, Germaniæ noſtræ detegeretur, quam monſtroſas opiniones profiteatur & circumferat. Ad illum libellum vero, ne ex Ieſuitarum quidem ſecta hactenus quiſquam reſponſionem inſtituere voluit: credo, quod nemo turpitudinis iſtius publicæ detectæ patronus haberi voluerit. Tandem Andradius quidam Luſitanus, qui inter Theologos Tridentini Concilij præcipuam perſonam ſuſtinuit, ad profligandum illum exiguum meum libellum, magna & prolixa acerbitate exarſit. Idque non ſuo quodam vel inſtituto, vel arbitrio, ſed (ſicut ipſe narrat) eorum inſtigationibus inflammatus, quorum Tridenti in Concilio præcipua fuit auctoritas: cum quidem (ſicut ipſe narrat) multorum ſermone cognoſcerent, aliqua noſtrorum gratulatione libellum iſtum meum fuiſſe exceptum.

Iam vero ad primam inſpectionem, ſcriptum illud Andradij, propter acerbam & tumidam maledicentiam, cum quidem in rebus ipſis ad profligatas Ieſuitarum opiniones, maiorem & craſſiorem ipſe addat impudentiam: ſtatueram prorſus ſilentio præterire. Sed cum attentius res ipſas, quas Andradius tractat, conſiderarem: deprehendi, ipſum quaſi aliud agendo, voluiſſe ſimul myſteria quædam, quæ Tridenti in priuatis congreſſibus & deliberationibus agitata ſunt, in lucem producere. Cumque illam perſonam, à Tridentinis Patribus ipſi impoſitam fuiſſe, ipſe narret: exiſtimo, voluiſſe Pontificios, poſt promulgata & edita impia ſua decreta, etiam interpretationem illorum orbi Chriſtiano tradere. Atque hoc modo ex illis Andradij explicationibus animaduerti, quam multæ technæ, & quam variæ fraudes, in Tridentinis decretis inſidioſe occultentur, de quibus Lector vix ſuſpicari poſſet, ſi obiter nuda decreta inſpiciat.

Cum

Digitized by Google

Cum igitur omnino reſponſio aliqua opponenda eſſet, iudicaui hanc rationem, quæ cum aliqua Lectoris vtilitate coniuncta eſſet, fore commodiſſimam, ſi ex Andradii ſcripto, quod Tridenti durante Concilio, hortatu & inſtigatione Patrum compoſitum erat, excerperentur ea, quæ decretis Tridentinis talem interpretationem addunt, vnde non obſcure colligi poteſt, quæ ibi dictæ ſententiæ, quæ agitatæ deliberationes, ad deprauanda præcipua doctrinæ cœleſtis capita. Et hac occaſione inſtitui examen primæ partis Decretorum Concilij Tridentini, vſque ad doctrinam de Sacramentis. Altera vero pars, ſi occupationes permiſerint, & Eccleſiæ vtilitas efflagitarit, Deo bene juuante, ſubiungetur. Cognoſcet autem Lector ex commonefactione huius examinis, ex quam inſidioſis technis & fraudibus conſuta ſint Tridentina decreta, hoc conſilio & hoc fine, vt vſitatas adulterationes, quas ex Philoſophia male & infeliciter cum Theologia dilutas, Monachi in Eccleſiam inuexerunt, quoquo modo, & inuitis & Deo & hominibus, retinere, confirmare, & ſtabilire poſſint. Adieci in pleriſque locis fundamenta explicationum & refutationum, quantum quidem inſtituta examinis ratio tulit. Locum vero de Scriptura & Traditionibus, quia in eo Pontificij totius ſuæ cauſæ robur & præſidium, hoc quidem tempore, collocant, aliquanto plenius juſta ferme tractatione explicaui. In tota autem hac ſcriptione nihil conatus ſum noui afferre, ſed tantum antiqua, hoc eſt, vſitatam noſtrarum Eccleſiarum doctrinam repetere, quam non dubito eſſe Propheticam, Apoſtolicam, & vere Catholicam conſenſionem. Sed de conſilio ſcriptionis, in ipſa præfatione plura dicenda erunt.

Nunc igitur, Illuſtriſſime Princeps, Alberte Friderice, &c. ad Celſitudinem veſtram reuertor, quam reuerenter & demiſſe oro, vt clementer audiat, quibus rationibus motus, ſcriptum hoc Celſitudini veſtræ inſcribere & offerre voluerim.

Aduerſarius meus Andradius, explicationes ſuas, quas ita inſcribit: Sereniſſimo Regi Luſitaniæ, &c. cuius adoleſcentia in primo ætatis flore, ſub Ieſuitarum diſciplina, referente Andradio, inſtituitur, deſtinauit, vt ſcilicet tenellus Regis animus, ſi a Scriptura ad humanas traditiones abducatur, & ſuperſtitionibus Pontificiis ab ineunte ætate vndique faſcinetur, non poſſit aliquando progredi ad fraudes Pontificias agnoſcendas, & veritatis lucem aſpiciendam. Cogitaui igitur, juſtiores me habere cauſas, vt ſimili inſcriptione, ſeu dedicatione, noſtros Principes, qui in primo ætatis flore, in illa ſimplici & fundatiſſima doctrina, quæ à Deo generi humano patefacta, & literis Propheticis & Apoſtolicis conſignata eſt, educantur & inſtituuntur, commonefacerem & exhortarer: ne, ſi quando ad Reipubl. gubernacula admoti fuerint, patiantur ſe & ſuos à manifeſta & ſalutari Scripturæ luce, ad tenebras & figmenta humanarum traditionum, & ſcrinij Pontificij ſomnia abduci. Veſtræ autem Celſ. Illuſtriſſ. Princeps, Alberte Friderice, &c potiſſimum judicaui me hoc qualecunque officium jure quodam debere. Multis enim & magnis ab Illuſtriſſ. Celſ. veſtræ parente, &c. Domino meo clementiſſimo, beneficijs ſum affectus, quando inſtructiſſimæ Ducali Bibliothecæ ante annos tredecim præfectus, honeſtum in Aula locum habui. Exercitia etiam mea in Mathematicis qualiacunq; Celſ. ipſius non ingrata fuerunt.

Et cum ad pertexenda ſtudia mea ad Academias redire vellem: honeſte, & quidem liberaliter à Celſitudine ipſius, & literis & donarijs dimiſſus ſum. Pro quibus beneficijs, judicaui me hac ratione animi gratitudinem commodiſſime, vel aliquo ſaltem modo ſignificare poſſe: ſi hac inſcriptione oſtenderem, me illuſtriſſimo filio & hæredi Celſitudinis ipſius, omnia fauſta & felicia precari: in ijs præſertim, quæ ſumma & maxima ſunt in hac vita, vt ſcilicet juxta Spiritus ſancti ſententiam, primis aſſueſcat ab annis, ſeruire Domino in timore, & oſculari Filium, Pſ. ſecundo, congregari cum populo

Dei Abraham, Pſal. 47. ſuſcipere nutricationem Eccleſiæ, Eſaiæ 49. odiſſe Eccleſiam malignantium, Pſalmo 26. Et hanc meam operam ſpero Celſitudini ipſius non minus gratam, atque adeo pro rerum æſtimatione gratiorem fore, quam cum olim qualiacumque Mathematum exercitia, Celſitudini ipſius exhiberem: quæ tamen, memini ſingulari clementia accepta fuiſſe. Volui etiam gratitudinem meam pro illo beneficio oſtendere, quod in Bibliotheca inſtructiſſima, per triennium & amplius, non ſine fructu mihi verſari clementer conceſſum fuit. Illa enim occaſione accenſus ſum ſtudio linguarum, & amore cognoſcendæ veræ & purioris antiquitatis. Merito igitur cum debita gratitudine Prutenicæ Bibliothecæ acceptum refero, quantulumcunque eſt, quod poſtea in hoc ſtudiorum genere profeci.

Sæpe etiam illius humanitatis recordor, cum in Aula quiduis potius quam aulicus, per triennium ferme verſarer, quod illi, qui in Aula præcipui erant, ad amicitiam ſuam honeſtum & liberum aditum mihi patere volebant. A Domino Burggrauio, propter modeſtiam & ſimplicitatem amabar, & quidem liberaliter fouebar. Nobili viro Caſparo Noſticio, & Doctori Chriſtophoro Ionæ, Conſiliariys, Andreæ Muncero, Secretario, non ingrata erat mea conſuetudo, & quidem multis in rebus opera ipſorum ſæpe vtebar, qui etiam abſentem beneuolentiæ officiys proſecuti ſunt. Nec opus eſt ſingulos nominare, quorum in Pruſsia & amicitia vſus, & beneuolentiam expertus ſum.

Cumque aliud non poſſim, exiſtimaui me vel aliquam gratitudinis ſignificationem Pruſſiæ oſtendere poſſe, ſi publica hac declaratione & commonefactione teſtatum facerem, me ardentibus & ſummis votis inſtitutionem & formationem, ipſam denique vitam & ſalutem, inclyti & ſummæ ſpei Principis ac Domini, D. Alberti Friderici, &c. diuinæ gratiæ & benedictioni commendare.

Veſtram vero Celſitudinem, Illuſtriſſime Princeps, Alberte Fride-

Digitized by Google

rice,&c. Domine clementiſſime, reuerenter & demiſſe oro, vt non ægre ferat, quod per veſtram Celſitudi. volui gratum meum animum, erga Illuſtriſſimum Celſitudinis veſtræ parentem, &c. Dominum meum clementiſſimum, & erga totam Pruſsiam, publica aliqua ſignificatione declarare. Erit hoc Deo gratum, & Celſitudini veſtræ honorificum, ſi in primo ætatis flore exemplo illuſtriſsimi parentis cœperit oſtendere, & ſpem præbere, ſe patrocinium rei literariæ, & nutricationem Eccleſiæ vna cum reliqua hæreditatis ſucceſſione ſuſcepturam. Et hac bona ſpe fretus, Celſitudini veſtræ offero & dedico hanc meam qualemcunq́ operam, quam eruditorum, & in his illuſtriſſimi Celſitudinis veſtræ parentis, &c. judicio grauiſſimo ſubmitto, reuerenter & demiſſe orans, vt quicquid hoc eſt officij, Celſitudo veſtra placido vultu, & clementi animo accipere non dedignetur.

Deum Patrem Domini noſtri IESV CHRISTI *toto pectore & ardentibus votis oro, vt propter Filium ſuum, Dominum noſtrum* IESVM CHRISTVM, *Celſitudinis veſtræ inſtitutionem & ſtudia, totam deniq́ vitam & ſalutem diuina ſua gratia & benedictione, per Spiritum ſuum ſanctum gubernet, ab omni periculo & malo incolumem clementer conſeruet & cuſtodiat, & benedictione ſua efficiat, vt Celſitudo veſtra aliquando poſſit eſſe organon Deo gratum, Politiæ vtile, & Eccleſiæ ſalutare, Amen. Brunſvvigæ, Anno Domini 1565 die Aprilis 29. quo die Deus Celſitudinem veſtram in hanc lucem naſci voluit, quem toto pectore oro, vt illum diem Celſitudini veſtræ fauſtum, felicem & ſalutarem ſæpiſſime redire velit.*

Celſitud. veſtram

reuerenter & demiſſe colens,

Martinus Chemnicius, miniſter Eccleſiæ Brunſvvicenſis

NAR-

NARRATIO DE SYNODO NICENA, VERSIBVS EXPOSITA, AVCTORE MATTHIA Bergio Brunſwicenſi.

NVNC tandem pietas multum laudata ſupremi
Pontificis perfecta dedit, quæ tempore longo
Parturiens nobis ſpecie oſtentabat inani:
Nunc tandem Alpina cœptum (quis neſcit) in vrbe
Concilium Latia de relligione peractum eſt.
Hei mihi quale fuit, quantumque receſſit ab illis,
Quæ ſancti quondam mundi melioribus annis,
Egerunt proceres, cum nondum adiuta nocentum
Fraude ſuperſtitio, doctrinæ tradita ſenſim
Carpere Apoſtolicæ furtis audacibus orſa eſt:
Cum nondum ſanctis priſcorum moribus ætas
Decolor inuexit virus: ſegetique malignum
Triticeæ lolium atque aconita nocentia furtim
Miſcuit ille nocens lacrymabilis arbiter Orci.
Hei mihi quale fuit, quantumq; receſſit ab illo,
Quod quondam Solymis duodena coegerat altis
Turba: rudes populos dum Chriſto hinc inde laborat
Iungere, ſollicitaq; hæc prouidet omnia mente.
Quæ poterant cœptis obſtare ingentibus, illo
Tempore, meſſis adhuc tenera cum ſtabat in herba
Chriſte tibi, & multi greſſum in tua caſtra ferebant.
Quid? Quam diſſimile hoc rebus fuit omnibus illi,
Quod quondam ex omni Princeps longe optimus æuo
Eximio Chriſti pietatis amore coegit.
Contra hunc, quem Martis de nomine dixit Arium
Græcia, qui Chriſti nomen dum perfidus ore

Digitized by Google

Abnegat impuro, tibi maxime Conſtantine
Æterna obiecit laudandum in ſecla laborem.
At ſibi complicibuſque ſuis æterna nocentum
Supplicia infelix, omnique miſerrimus æuo:
Quando hoſtili animo Chriſtum inſectatus, & inter
Blaſphemas contra hunc voces animam exhalauit.
Hæc iam Pierio mens eſt mihi promere cantu;
Non tamen, vt rerum momenta per omnia pergens
Singula commemorem, dici haud indigna: laboris
Ingentis res illa foret: mihi parua loquenti
Sufficit ad plenos Lectorem mittere fontes:
Mi ſat erit paruo indicio monſtraſſe legenti,
Quam ſimile hoc illis fuerit, quæ diximus ante,
Concilijs, Latij ſtudio quod præſulis actum eſt.
Nimirum vt Nemeſi ſimilem patet eſſe Lauernam:
Laida Penelopæ: Venerem tibi caſta Diana:
Gorgonas Harpyaſque tibi Oritonia virgo.
Dum tamen iſtud ago, numeris dum talia promo,
Ecquis erit, Muſis qui non auerſus, opellam
Comprobet hanc, venæ cenſor minus aſper agreſtis.
Tu quam reſpexit vultu ſupremus amico
Iam pridem pater, & lucem cui reddidit illam,
Quam tenebris olim & caligine texerat atra
Vana ſuperſtitio, & pietati inimica tyrannis,
Saxonica arctoi non vltima gloria tractus:
Tu mecum facilis cœptum percurre laborem:
Dum decus egregium, dum facta ingentia condo
Principis, inſignis magnum Conſtantia nomen
Cui dedit: & pœnas etiam quas ſoluit Arij
Impietas, alto dum bellum intentat Olympo:
Et Chriſtum vanis oppugnat perfidus armis.
Vos quoque, quos etiamnum hac tanta in luce tenebræ
Impietaſque iuuat blaſphemi inſana Papatus:
Ibida qui turpem Romanæ ſedis honore
Afficitis ſuperum (ſiue huc vos impulit error,
Siue auri maleſuada fames, ſeu fulgor honorum,

Præſtringit captis oculos) huc vertite mentes,
Huc animos, neu quis dubitet, quin impia facta
Triſtibus exemplis, quantumuis tardus ad iram
Sit Pater vlturus, quando bonitate videbit
Eſſe nihil patria, monitis nihil omnibus actum,
Aſpicitote animis, quanto diuina fauore
Ira vel hunc ipſum, de quo mea pagina dicet,
Preſſerit: informi demiſſum ad tartara letho:
Vt vel ſic vobis mentem ſententia mutet
Sanior, & morti vos eripiatis & Orco.
Sed nos iam vento pandemus vela vocanti.
Ergo hic, cui clarum dederat Conſtantia nomen,
Primus in Imperio magno te Chriſte profeſſus
Romulidam fuit, & cultus portenta profani
Suſtulit, & vitæ populos melioris in vſum
Formauit, paſſim vanos dediſcere cultus
Hortatus, Chriſtumq; animis Chriſtum ore fateri,
Dum tamen illud agit, Chriſto dum militat ille,
Quæ rerum diſcrimina pertulit? ô quibus ille
Iactatus fatis, quæ bella exhauſta per orbem
Confecit, diros veri dum numinis hoſtes
Europa atque Aſia pulſos ſequiturque premitque,
Et iam complures ſæuiſſima monſtra Tyrannos
Suſtulerat victor ferro, rerumque potitus
Regnum inſtaurabat Chriſto fortiſſimus vni:
Et rectos cultus, & iuſta capeſſere ſacra
Iuſſerat, & vanos ritus & vana priorum
Orgia vaſtatis paſſim ſubmouerat aris.
Ille animas Chriſto dociles, non exta parare,
Non vllas pecudum fibras mandauerat ille,
Antiqua quicquid reliquum de ſorde manebat,
Extirpare omni penitus ratione parabat.
Nec mora: crudeles rabies Acherontica ſenſit
Inuidiæ ſtimulos, diriſque vltricibus acta,
Artis opem ad ſolita decurrit: ſcilicet illam
Hoc ſuper interitu ſacrorum artiſque nefandæ,

Millia

Millia, quæ tam multa hominum Phlegethontis auari
Intulerat regno, ſuper hoc tum ſcilicet illum
Ira indignantem immanes curæq; coquebant.
Ergo ille Arium, quo nemo peritior eſſet
Perturbare animos, vario mala pingere fuco
Dogmata, & externo pietatem fingere geſtu,
Excitat: infandos illum exhortatur ad auſus,
Vipeream inſpirans ad cœpta immania mentem.
Viderat ille quidem, non vano fulmine dogma
Defixum, ad multos quoq; propugnauerat, & quod
Scite exornatum verbis, atq; arte magiſtra
Protulerat, libriſq; & crebra voce piorum
Damnari: ipſe adeo Pharia iam pulſus ab vrbe,
Diuerſa exilia, & non notas quærere terras
Actus erat: mox illi iterum noua furta paterna
Artis adornantur: rurſus ſua dogmata verbis
Pingit, & his populo fucum facit impius omni,
In parteſq; ſuas multos trahit, & ſua furtim
Inſinuat: motumq; animis dubitantibus addit.
Præſul Alexandri clara tum primus in vrbe
Vixit Alexander: qui cum vidiſſet, Arium
Non eſſe hunc hominem, quem pax tranquilla iuuaret:
Quem pia ſimplicitas intra ſua ſepta teneret:
Senſiſſetq; adeo, quid moliretur, & iſtis
Quid strueret cœptis: quem ſi fortuna faueret,
Euentum cuperet rerum, mox omnia pandit
Conſtantine tibi: tua ſupplex prouocat vſque
Auxilia, aduerſus caput inſanabile vani
Lymphatiq; viri, qui faſtu inſanus & ira
Æternum Chriſti numen neget ore proteruo:
Nec vero hoc ille indicium neglexit: adire
Ad ſe ipſum turbæ auctorem, ſocioſq; iubebat:
Dicturos magnam magno ſub iudice cauſam.
Affuit ille vltro, & regem nil tale videntem
Circumiit, dum animum nunc hic, nunc occupat illic,
Inſinuans ſeſe: vitiumq; occultat, & omni

Digitized by Google

Principis aſſenſum captat ratione benigni.
Sicut erat veri fallax ſimulator, & arte
Inſtructus ſtygia, qui fando reddere norat
Candida de nigris, & de candentibus atra.
Heu nimium faciles aures tum præbuit illi
Mitis adhuc princeps, latebroſi & pectoris artes
Ignorans huius, quo non aſtutior vnquam
Decepit mentes hominum, monſtroq; fefellit,
Atque ideo ignarus, fraudumque doliqne latentis,
Ad ſua mox iterum incolumes ſaluoſque remittens
Pacem optate viri, pacem colite, inquit, & iras
Ponite, diſsidijſque aditus occludite cunctis.
Iungite amicitias, & fœdera priſtina rurſum
Purgatis renouate animis, & vtrumque fouete
Concordes: nec vos odijs certate nefandis.
Aſpicite hoc paſsim, quo machina fœdere ſeſe
Tota liget mundi: quaque omnia lege per æuum
Conſpirent elementa ſibi, faueantque viciſsim:
Aſpicite vt paruos felix concordia cœtus,
Vt paruas locupletet opes: cum maxima regna
Funditus illa nocens toties diſcordia vertat.
Ah coeant iterum, coeant in fœdera dextræ.
His aliisque illos princeps laudatus amorem
Depoſitis renouare odiis exhortabatur:
Cuncta prius tentanda putans, ſed vana fuere
Illius hortamenta: adeo neque cauſa ferebat
Concordare animos: imis nec fixa medullis
Ambitio elatum paſſa eſt requieſcere Arium.
Ergo nouis iterum pingit ſua dogmata fucis,
In parteſque ſuas nunc hos, nunc pertrahit illos.
Optimus at Princeps conceptam gliſcere peſtem
Dum videt, & ſtudiis certamina creſcere ſentit:
Multa ſuo ſuper his triſti cum corde volutat.
Dumque alius medicas adhibere ad vulnera nemo
Inſtituitue poteſtue manus: ſe poſcier ille,
Se ſignari oculis cenſet, ne noxia peſtis

Corri-

Corriperet cœtum. de quo graſſantia pridem
Arma Tyrannorum dextra victrice fugarat.
Multa alternanti, potior ſententia viſa eſt
Cogere Concilium, quo res ratione modoque
Legitimo diſcuſſa pateſceret, ilicet omnes
Conuocat ex omni terrarum parte Magiſtros
Chriſtiadum, pietas quos & doctrina celebres
Efficeret paſſim qua ſol vtrumque recurrens
Aſpicit Oceanum qua lucida tollitur Arctos,
Quaque dies medius flagrantibus æſtuat horis.
Nec tantum edicto rem publicat: omnia curat
Inſuper auerti cœptis obſtantia: neu quis
Molirier moram, aut veniendi nectere cauſas
Poſſet, præberi curruſque rotaſque volucres
Mandat, quæ præſto paßim venientibus eſſent.
Nec mora, diuerſo paßim ſe ex orbe ferebant
Tam variis linguis habitu quam veſtis & ore
Diſsimiles: aderant Graij, Thraceſq; Phrygeſque,
Indi, Arabes, Cretes, terraque Libyßide nati.
Adfuit & Scythici procerior accola Ponti,
Germanuſque ingens, & glebæ cultor Iberæ.
Ille valens vſu rerum arbitrioque ſagaci:
Ille miniſterio linguarum, atque arte magiſtra:
Hic arcana bonus ſcripturæ euoluere ſenſa
Ad normam fidei: donis ingentibus omnes
Conſpicui, & multis ſuper omnes dotibus aucti.
Feſtinant omnes iußi, rapidiſque feruntur
Paßibus, haud illi tantum quibus integer æui
Sanguis erat: multi ſenio tardante grauati
Conueniunt, vltra vires ſortemque ſenectæ.
Qua celebrem tellus vidit Bithyna Niceam:
Vrbem olim, ſed mox deletæ triſte cadauer
Vrbis, & exemplum diuinæ terribile iræ.
Hic tum cernere erat crines, incanaque menta
Multorum, quos ante odiis crudelibus omni
Terrarum tractu rabies Acherontia multa

Vexarat

Vexarat faſtu, atque odiis agitarat amaris.
Cernere erat toto laceratos corpore quoſdam:
Lumine multatos alios: pro relligione
Chriſte tua, & veræ qui proprietatis honore,
Mittebant charas in aperta pericula vitæ
Pridem animas, quando diris ſubiecta Tyrannis
Creſcebat mira pietas imperdita ſorte.
Diuini vero proceres atque inclyta poſtquam
Hinc atque hinc collecta loco conuenit in vno
Concio, cœpti ipſe ingentis non futilis auctor
Conſtantinus adeſt: non ille ſatellite multo
Terribilis, non ille armis metuendus & enſe:
Non toruus vultu, ſed tantum ſimplice cultu
Conſpicuus, fidiſque aliquot comitatus amicis
Ingreditur, non tam ſublimibus alta columnis,
Non tam auro gemmiſque, aut Indo ſplendida luxu
Limina, quam tali multum veneranda Senatu
Ingreditur, facileſque oculos fert omnia circum:
Et ſolio tandem medius conſedit in aureo.
Atque ibi facundo dum cunctis explicat ore,
Quæ cauſa, aut quæ res pro tempore ſuaſerit illud
Cogere Concilium, quantæ ſibi ſingula curæ
Sint, quæ Chriſte tuum poſſent extendere regnum,
Oſtenditque petitque adeo, quando optima rebus
Hæc dubiis medicina foret, ardentibus omnes
Numinis æterni votis ſine fine petendo
Auxilium, controuerſo de dogmate certo
Conſtituant: & quando ipſum quocunque mederi
Afflictis poſſit rebus tentare viderent,
Vnanimes itidem partes explere ſtuderent
Quiſque ſuas: Chriſto vt paſſim ſua gloria conſtet.
Atque ait: Hæc ſumma eſt votorum tota meorum,
Dogmatis vnanimes, & conſentanea veri
Copula nos nectat: Deus hæc incepta ſecundet,
Cui ſoli veros paſſim inſtauramus honores:
Vt videant homines cœleſtis libera regni

Incrementa,& magno Eccleſia floreat auctu.
Quantis nos odiis ille immaniſsimus hoſtis
Oppugnet: quantis hoc egerit hactenus vnum
Viribus,vt ſacros corrupto dogmate cœtus
Turbaret, Chriſto cunctos arcere laborans,
Omnia nota ſatis neque noſtræ vocis eget res.
Huic ego diuinam Chriſti defendere laudem
Conatus,vitamque meam ſtudiumque laboreſque
Oppoſui,te ſumme Pater,te ſcilicet vno
Confiſus,propter te perdere cuncta paratus,
Aut tibi cuncta vni dextra aſſerturus & armis.
Nunc nos diuerſa (quis non videt?) impius ille
Aggreditur ratione,malum,dum dogmata fraudes
Inuehit in ſyncera: animos quibus occupet,atque
Correptos triſti ſecum demergat auerno.
At vos,quos charo paſtor ſupremus ouili
Cuſtodes dedit eſſe,& quos huic pabula Chriſtus
Mandauit monſtrare ſalubria,vos modo poſcit
Tempus,veſtræ opera,veſtri nunc hæc ſtudij,& res.
Proinde adhibete animos,ne verbi nobile donum
Arbiter obſcuret nigri ſæuiſsimus Orci.
Biblia ſunt vobis: ſunt ſcripta Prophetica vobis,
Sunt & Apoſtolicis ſignata volumina verbis.
Scilicet his pater ipſe Deum ſe lumine largo
Conſpicuum dedit,& quod de ſe ſcire neceſſe eſt
Humanas mentes,totum hac in parte recluſit.
Et ratio ipſa adeo doctrinæ eſt omnibus vna
Temporibus,pariterque eadem ſunt ante profeſſi
Cum proauis vates ſancti,duodenaque turba.
Hæc ſunt certa,ſuo hæc vis ordine nulla mouebit.
Illorum ad normam doctrinæ tradita quæque,
Exigere & ſacros rectum eſt inquirere fontes,
Nec fas eſt cuiquam norma diſcedere ab illa
Dogmate diuerſo: quoniam hic ſeque & bona cuncta
Exhibuit Pater,& manifeſta in luce retexit.
Quare agite,ex animis nunc,ò nunc pellite veſtris,

Digitized by Google

His quodcunque poteſt cœptis obſiſtere, ceſſet
Certandi ſtudium: contentio vana faceſſat,
Iurgia ſint iræque procul, perquirite iuſto
Veracis cuncti rem totam examine lancis:
Neu ſinite incaſſum veſtros cecidiſſe labores.
Nimirum felix mihi terque quaterque videbor
Tunc demum, cum vos animis concordibus vno
Æternæ aſpiciam Sophiæ coaleſcere nexu.
Hæc & plura illos multa grauitate monebat,
Ipſe etiam quærentum inter media agmina totos
Continuare dies: ipſe aurem intendere cunctis
Attentam, ſtudioque exquirere cuncta ſagaci.
Libera quin etiam cunctis hic ora iubebat
Concedi, & quæcunque animo ſententia cuique
Sediſſet, liquido, nullo impediente, volebat
Proferri: veri quando indagatio linguas
Neutiquam vinctas, ſed libera poſceret ora.
Nunc tamen eſt aliquis, cuius veſania & excors
Impietas prohibere audet, ne dogmata quiſquam
Excutiat mundo, quæ dudum obtruſerat omni
Impia barbaries huius, qui regna ſupremi
Æternique Dei furto labefactat & arte.
Qui ſupra reges ſe tollit, & omnia mundi
Imperia, & faſtu tumidus late omnia complet
Barbarico: atque illos audax ſibi poſcit honores,
Quos homini ſperare nefas: celſoque ſuperbus
In ſolio, ſuperum dicit conuitia regi.
Non erat hoc animi tibi Conſtantine, nec vnquam
Te prohibente fuit cuiquam non libera fandi
Copia, dum verax prolata explorat amuſſis,
Et trutinæ iuſto doctrinam examine penſat
Concio ſanctorum non illaudata virorum.
Non præiudicio damnauit acerbior vlla
Alterius cauſam partis non pronior illæ
Alterius viſus, iuſtoque fauentior vnquam
Addidit iniuſtæ vires & robora cauſæ.

At cum legitimo tandem res fine fuiſſet
Clauſa, atque hanc normam, quam cœlitibus dedit ipſe
Æterni interpres & imago æterna Parentis,
Omnia diſcuſſa: & cunctis iam cognitus eſſet
Martigeræ furor, & rabies manifeſta cohortis:
Non tunc illi animus, non tunc conſtantia iuſta,
Laudatus non tunc deerat rigor, ilicet ille
Conuictos & adhuc firmata mente fouentes
Erroris commenta ſui non munere tantum
Priuauit, ſed & extorres ignota coegit
Exilia, & terras alio ſub ſole iacentes
Quærere, nec cœtu ſe permiſcere piorum.
Vt reliquos fidei mox conſentanea iunxit
Formula, multorum, quæ poſt quoque ſuſtulit vna
Materiam errorum & dubitantia pectora ſæpe
Expediit dum Chriſtum hominem probat eſſe Deumque,
Veraque Theſeo monſtrat compendia filo.
Exin ſe cuncti perfectis rebus ad vrbem
Quiſque ſuam referunt, quos ille hortatibus omnes
Mitibus appellans, animis concordibus vnam
Doctrinæ vocem mundo inculcare iubebat:
Inque propaganda doctrinæ voce laborem,
Et ſtudium acre Deo vigilanti mente probare.
Tum vero infirmos omni ratione iuuando
Allicere ad Chriſtum, pro re pro tempore cunctis
Conſulere, atque omnes ſanandi quærere cauſas.
Sicut qui medicum tractat cum laude laborem,
Pharmaca debilibus ſi quando ſalubria miſcet,
Diuerſis diuerſa adhibet medicamina: non hic
Ingratis ſemper ſuccis medicantia miſcet
Pocula, non aloes lignum, aut abſinthia ſemper
Triſtia præbebit, non ſcilicet omnibus ille
Ingratum tetra Colocynthide temperat hauſtum.
Eſt etiam ſuaui laticem cum nectare prudens
Injicit, & condit fragranti cætera melle.
Non aliter Chriſto quoſdam eſſe adiungere rectum

Digitized by Google

Mitibus alloquiis & commoditate ferebat,
Quos tamen infirma dociles cum mente viderent:
Vt tandem ipſi etiam victi bonitate piorum,
Conſilia in melius referant, Chriſtumque ſequantur.
Hinc petit, vt precibus votiſque ardentibus omnes
Commendare velint ſuperum ſua regna parenti.
Quando tot inſidias videant, tot furta per orbem,
Monſtraque non leuiter ſanctis obſtantia cœptis.
Ille viam monſtret, rem prouidus ille gubernet:
Vimque doloſque premat, quos paßim immunda malorum
Agmina ſpirituum miſcent. Hinc munera cunctis
Diſtribui non parua iubet, prout quenque decebat,
Nemo adeo tanto numero indonatus abibat:
Neglectus nemo eſt, ſed ædes iuſſit vbique
Templaque Chriſtiadis refici furioſa priorum
Impietas regum, quæ paßim euerterat, & mox
Munificus largos tribuit ſuper omnia ſumptus
His, rude qui poſſent vulgus formare docendo.
Felix ò nimium felix clariſſime Princeps:
Tantorum felix operum, digniſſima fama
Æterna, & nullis intermoriente diebus.
Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos,
Heroæ virtutis opus, ſed gloria maior
Æternum Chriſti in terris extendere regnum,
Dogmataque inuicto diuina labore tueri.
Hoc decus eſt tanti, quanti non omnia mundi
Totius ornamenta forent, ſi congerat vno
Illa loco, ſeu fors, ſeu quis Deus, hinc tibi maius
Enatum decus eſt, quam quod Capitolia curru
Tarpeiaſque arces aurato inuectus, ab omni
Laudatus populo parta de pace fuiſti,
Terribiles Scythicæ ducens feritatis alumnos,
Ante tuos victor currus, Dacumq; Getamq;.
Nam quod Threicios populatus Sarmata tractus
Te victore cadit, mutatoreſq; domorum
Gothoſq; Dacoſque truces dare terga coegit.

Militiæ labor ille tuæ: quod fæta triumphis
Innumerabilibus tibi laurea contigit, & quod
Naufragio triſti conuulſum colligis vnus
Imperium & laceræ reficis tabulata carinæ:
Sunt hæc magna quidem, ſed enim communia tecum
Conſtantine hæc ſunt multis, neq; gloria ſumma
Hinc tibi, ſed via tantum qua clauditur iſta
Prouenit, maior longe tibi naſcitur inde
Verarum ſeries laudum, tua prouida cura
Numinis æterni cultum quod iuuit, & almum
Aſſeruit fidei decus, & venerabile donum,
Repreſſitq; nefas: neq; vero hoc almus Olympi
Neglexit Rector, per bis tria luſtra quietum
Imperium tibi concedens, natiſq; paterni
Inconcuſſa itidem tradens inſignia regni.
At qui Chriſtum auſi verbis lacerare vel armis,
Infelix miſerumq; genus natoſq; nepoteſq;
Exitio ſecum æterno implicuere cadentes.
Felix ò nimium felix clariſsime Princeps.
Vt vero canos frigeſcentemq; ſenectam
Attigit ab veris labes mala laudibus hæſit.
Quando illum, cuius toties deprehenſa fuere
In ſuperos ſuperumq; ipſum conuitia regem.
Exilio reuocat ſiue illud pacis & ocii,
Tunc ipſi ſubiecit amor, ſiue altera cauſa,
Siue oblita ſui ſenio fuit inclyta virtus
Principis eximii, ſiue hæc tum cuncta peregit,
Occultæ ſtudium ſectæ, quo tempore Cæſar
Decubuit, morbo fractus, fractuſq; ſenecta.
Vt potius reor, & potius fas credere duco:
Tunc igitur toties iam condemnatus Arius
Rurſus ab exilio Byzantii ad mœnia venit,
Auxilio ſociæ occulto ſtudiiſq; cateruæ
Subnixus: ſtimulis iamq; exagitata ſiniſtris,
Præcipuos illi ſpondebat factio honores.
Indoluit ſenior, quem non pietatis egentem

Non animi, non virtutis pia concio ſummum
Sacrorum & verbi cuſtodem hac vrbe fouebat.
Oppoſuit ſeſe ille viris, neq; velle ferebat
Cœtibus adiungi ſanctis, quem tota piorum
Concio ceu peſtem dudum auerſata fuiſſet,
Nuncq; etiam damnet ſontem, ſic ille bidentem
Sollicitus cuſtos cum toruum & acerba tuentem
Sentit adeſſe lupum, clamorem protinus edit,
Prædonem contra dirum, dum fida canum vis
Aßiliens, hoſtem toto petat improba campo.
At magis atq; magis ſtimulis agitata ſiniſtris,
Factio pergebat cœptis inſtare nefandis,
Cæſaris Imperiis illuc iuſſuq; vocatum
Eſſe virum memorant, ſacris qui ibi præſit & aris.
Auſi quin etiam voces iactare ſuperbas,
Inuito ſene & inuitis etiam omnibus, illic
Hunc vnum templis ſacris hunc præfore & aris.
At pius & Chriſti obſeruans ſuper omnia Præſul
Obſtitit vſq; animo, & ne cœpta nocentia dirus
Perficeret furor, & ſacrum infeſtaret ouile
Horribili contage lues damnanda, ſupremum
(Quando opis humanæ nil iam ſupereſſe videbat)
Sollicitare patrem precibus, prohiberet ab illa
Cœtum labe ſuum, vim frangeret inſidiaſq;,
Aut ſeſe ad requiem potius finemq; laborum,
Corporis exutum vinclis, dimitteret, ante
Quam cœtum inficeret contagio fœda ſuorum.
O quos hic gemitus, ò quæ ſuſpiria ab imo
Pectore dum dedit, o quanto eſt ardore precatus?
Omnem adeo exegit ſomni ſine munere noctem,
Cum veniente die ſua perfecturus Arius
Capta, palam populo ſeſe oſtentare volebat.
Non tulit omnipotens genitor, miſeratus ab alto
Conatus, totaque ſenex quæ nocte precatus
Ante Deum fuerat, rectis ea vota feruntur
Paßibus, & cœli nubes & ſydera tranant.

Mane erat, & magna jamjam ſe mole ferebat
Ille furens faſtu, tantorum & cauſa malorum:
Atq; illum templo ſubiturum haud parua caterua
Pone ſequebatur gradientem & multa minantem.
Ecce autem ſubitum atq; omni mirabile ſeclo
Euenit monſtrum, tota dolor ortus in aluo,
Quærere ſeceſſus iubet, & ſe auertere cœtu.
Hic illum (auditu ſi quicquam credimus) ingens
Occupat attonitum terror, formidine tacta
Mens ſtupet, & ſcelerum intuitu, culpæq; nocentis
Contrahitur, miſeramq; animam vis ſtrangulat intus
Mortifera, atq; illum conſtringit & vrget inhærens,
Ilia rumpuntur poſt hæc: mox extra latebras
Proiicit in fœdas, furijsq; vocantibus atris,
Indignantem animam triſti cum murmure fundit.
Hoc fine ille miſer Libycæ telluris alumnus
In terris vitam clauſit, dum bella mouebat
Impia, Chriſto adimens diuinæ ſtirpis honorem.
Vos ô quos illi ſimiles videt auricomus Sol,
Queis idem furor eſt eademq; inſania, Chriſto
Aduerſos vos ferre Deo: quiq; vſque peroſi
Accenſam verbi lucem, immortale ſonantis
Auxilium mundo, varias exquiritis artes
Nequicquam ſuperos contra, reſipiſcite tandem
Si potis, & in melius mutatos vertite curſus.
Neu dubitate Deum memorem fandi atq; nefandi.
Fraus unde exorta eſt, in eum plerumq; redundat.
Et quanquam lentis ad pœnam paſſibus iræ
Procedunt ſuperum, grauitas tamen omnia penſat
Supplicij, mora quæ pridem diuturna neglexit.
Tu quoque qui laceras lingua petulante Mohemum
Chemnitium, & reliquos adeo, quæ plurima turba eſt,
Seu te deceptæ mentis malus impulit error,
Quo tua te primis Hiſpania tinxit ab annis.
Ancilla Auſonii dum mauult eſſe Baalis,
Quam Chriſti populus: ſiue hoc fiducia ſuaſit

Ingenii, ſeu ſpes magnorum hortatur honorum
Ponere reſpectum veri, & mendacia fuco
Pingere, ſiue aliud cauſa eſt tibi: Tu quoq; tandem
O tandem leue ſtudium hoc o exue mentis.
Aſpice deformes obitus immanis Arii:
Aſpice quæ noſtro contingunt plurima ſeclo:
Aſpice mugitus Latomi ſub morte fatentis
Exoſam ob verbi lucem ſe iudicis alti
Horrendo iuſſu morientem ad triſtia mitti
Tartara, perpetuis luat vt facta impia pœnis,
Triſtiaq; æternum furiarum verbera ploret.
Nec vero vt veſter vita emigrauerit olim
Hofmeiſterus & huic ſimiles, deuota perenni
Exitio capita, te poſſe latere putandum eſt,
Vtq; alii ſimiles, manet, æternumq; manebit
Accenſum mundo lumen: quantumlibet illud
Oppugnet vafra ſtygii Cacodæmonis arte,
Turba furens vndis, ferro, face, voce, libriſque,
Et veniet tandem illa dies, qua quemque ſequentur
Præmia pro factis, mundi ſub iudice magno.
Tum meliora piis verſa vice currere fata
Incipient: dextra lacrymas tunc ipſe ſuorum
Deterget pater, & mundi ludibria deinceps
Paſſuros vnquam mundo meliore fouebit
Æternum, verſa tum flebit barbara ſorte
Impietas, tunc in fletus hæc gaudia abibunt.
Omnia tunc in lucem, antehac celata, ferentur.
Tuque adeo quondam regnata tricorpore tellus
Geryone, ac grauiore, tyrannide nunc quoque preſſa
Geryonis Latii: quem fanda nefanda patrantem
Alcides pridem inuictis Germanicus armis
Inſtigante Deo, cœleſti numine plenus
Eliſit, cæcumque orbi ſcelus omne retexit,
Maximus ille animi geſtorum maximus ille
Martinus (quid vane fremis, quid ringere liuor,
Maximus ille tamen) quo ſeſe Saxonis ora

Iactitat,& iactabit in æuum nobilis omne:
Tu tellus Hiſpana,inquam,nunc aſpice demum
Exortam mundo lucem: & Tirynthius vt te
Barbarico eripuit faſtu paſtoris Iberi:
Sic & nunc vobis aliquando petentibus ætas
Auxilium ferat & furiis tandem eximat huius
Qui regnum Europæ atque Aſiæ Libyæque calentis
Sperabat,captaſque impune hinc inde per vrbes
Ibat ouans,& diuino gaudebat honore
Ius regum & claues alti geſtabat Olympi.
Hoc me nunc vobis Pietas iubet alma precari:
Hoc vobis donet cupientibus aſtripotens rex.

FINIS.

IN EXAMEN PRIMÆ PARTIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI PRÆFATIO.

TERTIVS iam annus eſt, cum præcipua capita doctrinæ Ieſuitarum, ex quadam ipſorum cenſura annotata, lectoribus tanquam in breui tabella inſpicienda propoſui, hoc conſilio, vt ſecta illa, quæ nuper admodum in perniciem Eccleſiarum, quæ puram Euangelii doctrinam amplectuntur, à Pontifice Romano creata eſſe ſcribitur, nota redderetur noſtris Eccleſiis non de nomine, nec ex veſtitu tantum, ſed ſicut Chriſtus Ioannis decimo, verum paſtorem ab alieno diſcernendum docet, ex voce doctrinæ, qualis illa ſit quam profiteantur & circumferant. Et ſine longiori explicatione nuda tantum capita recitaui, vt præberem occaſionem, vt ipſi plenius ſe explicarent. Sed ex tota illa factione, ſeu conſpiratione, quam ſocietatem ipſi vocant, nullus hactenus in arenam illam deſcendere voluit: quibus vero de cauſis certamen illud tam pertinaciter declinarint, homines non prorſus ſtupidi facile diuinare poſſunt. Ne tamen quod vitio verti poſſet, omnino tacerent, conductitium quendam emiſſarium, miſellum ſane Ezebolum, Ioannem Alberum ex ſchola Ingolſtadienſi extruſerunt, qui perſonatus fabulam illam Germanico ſcripto, tanquam in ſcena tam ridicule egit, vt vix ingreſſus protaſin, cum à longinquo ſpectaret fabulæ epitaſin, abiecta perſona ex theatro ſe proriperet, facta prius ſpectatorib. ſpe, ſubſecuturum mox aliũ comœdum, qui reliquas fabulæ partes, ſi nõ felicius, ſplendidius ſaltem pertexeret. Tandem ex Synodo Tridentina orator magniloquus, Ieſuitarum fabulam acturus prodiit, Iacobus Payua Andradius Luſitanus, qui in epiſtola nũcupatoria illos, quorum autoritas in Concilio Tridentino præcipua fuit, ſibi hortatores fuiſſe narrat, vt libellum meum de Ieſuitarum Theologia profligandum ſuſciperet; eo quod multorum ſermone intellexiſſent Patres, non ſine applauſu & gratulatione noſtrorũ, illas meas chartas exceptas fuiſſe. Ita ille. Ego vero inde colligo, non tam Ieſuitarum rationem habitam fuiſſe à Patribus Concilii quam quod per Andradium tãquam idoneum Concilii interpretẽ, voluerint explicationes decretorũ ſuorum inter homines ſpargere, id quod etiam titulus, orthodoxarum explicationum de controuerſis religionis capitib. nõ obſcure indicare videtur. Non igitur cum Ieſuitis, qui certamen pertinaciter defugiunt, ſed cũ hoc argumento Andradii mihi jam res erit. Cum enim duo in libello meo propoſuiſſem, de origine & Theologia Ieſuitarum; Ingolſtadienſis quidam Pro-

curator Ioannes Alberus, multa conabatur mitigare, & aliter interpretari in Ieſuitarum Theologia. Sed Andradius illam totam & totaliter talis qualis eſt, non tantum ſartam tectam conſeruare conatur: ſed ne inferior ipſis videatur, non contemnendo maioris impudentiæ cumulo, illam amplificat, additis paradoxis multo tetrioribus, vt ſane Ieſuitarum cauſæ, in toto orbe habitabili, patronus magis idoneus exquiri non potuiſſet, quam Andradius. Maneat igitur Ieſuitarum Theologia talis, qualis eſt donec ipſi eam auctam & recognitam, rurſus extrudant.

Ieſuitarum origo.

De prima vero origine, inſtitutione & antiquitate ſectæ Ieſuitarum, ſiue forſan creationem ipſi vocari malint, quædam, quæ ex Andradii narratione didici, hoc loco adiiciam, vt Ieſuitas, priuſquam tractationem alterius argumenti ingrediar, placatos, & propicios bona cum gratia à me dimittam; ſi forſan, quod de ipſorum ſanctitate ſuſpicari non decet, antea offenſi fuiſſent. Et vtile eſt, veram narrationem de conſilio inſtitutionis huius Pontificiæ fœturæ extare & notam eſſe. Ego quidem fateor, me hactenus nihil certi potuiſſe ex Scriptoribus noſtri temporis cognoſcere, & ad cognitionem rei admodum recentis antiquitatis monumenta nihil conferunt. Illorum igitur quas habere potui annotationes ſecutus ſum: ſed audio, jam inter tot & tam varia examina ordinum & religionũ Eccleſiæ Põtificiæ commiſſam eſſe confuſionẽ Theatinorum, qui à Paulo IV. originem habent, & Ieſuitarum, quorũ fœtura alios habet autores. Vt igitur error iſte per ſatisfactionem fiat venialis, narrationẽ de origine & ratione inſtitutionis Ieſuitarum, ex grãdiloquis Andradii progymnaſmatis, ſimpliciter & breuiter hoc loco repetam. Miles quidam Ignatius Layola, in obſidione arcis Pompeiopolitanæ, altero crure bombardæ ictu læſo, in altero grauiſſimo vulnere accepto, poſtea domo, patria, & quas habebat facultatib. deſertis, nouam inire vitæ auſteritatem & humilitatem conſtituit. Quia vero ad illam vitæ rationem, quam inire cogitabat, literarum cognitionem plurimum cõducere intelligebat; Lutetiam Pariſiorum ſe cotulit, vbi per decem annos in ſtudiis verſatus, decem nouæ ſuæ religionis ſocios ſibi aſciuit. Exacto vero decennio, cum nouis recentis ſuæ religionis ſodalibus redit in Hiſpaniam anno Domini 1536.

Poſtea anno 1537. venerunt Romam, vt à Pontifice Romano facultatem impetrarent, ſacræ Hieroſolymæ loca peragrandi. Sed cum Turcicum cum Venetis bellum illud inſtitutum intercepiſſet, mutato conſilio conſtituerunt, ad docendas Eccleſias vitæ ſuæ inſtitutum conuertere. Venetiis igitur à legato Pontificio, ſeptem ex illis ſacris initiati ſunt, accepta facultate, vt libere vbique plebem docere, ſecretas peccatorum confeſſiones audire, & Sacramenta adminiſtrare poſſent.

Anno 1540. intercedente Cardinali Contareno, à Paulo III. petierũt, vt vitæ illud inſtitutum Pontificia autoritate cõfirmaret. Qui addita hac cautione, illud ratũ habuit, ne plures quã 60. viri ad eã ſocietatẽ adſcriberentur. Sed cum poſtea animaduerterent, illã vitæ rationẽ, ad reſtituendã & reſarciendam nutantẽ & labaſcentẽ Pontificiã Eccleſiã, pręceteris ordinib. maxime idoneã eſſe; 1543. anno decreuit, ne vllis vel locorũ terminis vel perſonarũ numero, ſocietas hæc nomine Ieſu inſignita circũſcriberetur. Rationem vero inſtitutionis hanc de ſcripto recitat Andradius: Quicunq, in ſocietate noſtra vult militare, & ſoli Domino, atq; Romano Potifici, eius in terris vicario ſeruire, poſt ſolemne perpetuæ caſtitatis votum, proponat ſibi in animo, ſe partem eſſe ſocietatis, ad hoc potiſſimum inſtitutæ, vt ad fidei propagationẽ, per publicas prædicationes, & nominatim per puerorum ac rudium in Chriſtianiſmo inſtitutionem, ac fidelium in confeſſionibus audiendis conſolationem præcipue intendat, &c.

Sub idem tempus Ignatius ille conſiderans Germaniam, quæ à Pontifi-

cia

cia ſede deſciuerat, non aliter poſſe ſub iugum Pontificium retrahi, quã per concionatores ad hoc idoneos; aliquos igitur ex ſuis ſodalib. in Germaniam emiſit. Qui cum facto periculo oſtendiſſent, ſe Eccleſiis Germaniæ ſua hypocriſi plus nocere, ſeu poſſe ſeu velle, quam reliquas omnes factitias Monachorũ religiones: Ioannes Moronius Cardinalis, qui in ꝓxima Tridentina Synodo legatus fuit Pontificis, & Concilij præſes, conſilium communicauit cum Ignatio, quanto vſui eſſe poſſet Eccleſiæ pontificiæ, ſi Romæ ampliſſimum Collegium conſtrueretur, in quo maxima Germanorum adoleſcentium multitudo, in bonis literis & religione, ſumptibus Pontificis inſtitueretur, vt tandem in patriam redeuntes collapſam & conculcatam Pontificiam Religionem, ibi inſtaurare aliqua ex parte poſſent. Et illud opus aggreſſi ſunt Ieſuitæ, anno Domini 1553. extructo tali Collegio Romæ nõ procul à Ieſuitarum Collegio. Illos vero adoleſcentes, narrat Andradius aſſumi in illud Collegium non vt cooptentur tandem in ordinem Ieſuitarum; ſed ait, Ieſuitas tantum alendi illos, moderandi & inſtituendi curam gerere, & ad hunc laborẽ ſuſcipiendum, ſolum ſalutis Germaniæ deſiderio fuiſſe incitatos, vt ſcil. per iſtos emiſſarios Germania ad gremium, vel ſi hoc nimium eſt, ad oſcula pedum Romani Pontificis paulatim reduceretur. De hac Ieſuitarum techna Andradius tam bene ſibi ſuiſque ominatur, quod inquit: Non dubito quin horum adoleſcentium opera & diligentia Germania præreptam ſibi fidei (ſcilicet Pontificiæ) lucem aliquando recuperet, &c.

Ioannes Moronius.

Collegium à Ieſuitis Romæ inſtitutum anno 1553.

Et hoc eſt quod in libello meo antea dixeram, ſectam Ieſuitarum potiſſimum in perniciem Eccleſiarum Germaniæ creatam eſſe. Id vero Ioannes Alberus Ingolſtadenſis per inficiationem fortiter conabatur amoliri. Sed gratias agimus Andradio, qui totam rationem inſtitutionis huius ſectæ ſimpliciter & plane, ſine diſſimulatione nobis expoſuit, vt iam non opus ſit, vel ex rumoribus, vel ex coniecturis diuinare, quo conſilio Romana ſedes nouam hanc fœturã poſtremis hiſce mundi temporibus, orbi obtruſerit. Hanc igitur narrationem, exordio huius ſcripti inſerere volui, vt Ieſuitas aliqua cum gratia à me dimitterem. In hac enim reſponſione, non conſtitui cum ipſis, qui in publicum prodire verentur, agere, ſed cum Andradij argumento mihi res erit. Cum enim hactenus varijs artificijs rem ſuam tentarint & egerint Pontificij, iam poſt emiſſa ex Tridẽto anathematum fulmina, ſubmiſerunt hominem, in quo grande & picturatum genus dicendi cum acerba & ſuperba maledicentia, ex æquo certaret, ſi hac forſan ratione Germanorũ ſimplicitas poſſet vel faſcinari, vel Panico terrore ab agnita verbi diuini veritate proturbari. Video enim Andradium, cum in exordijs altiſſime repetitis, & in argumentationibus cum ſupercilio propoſitis, neſcio quid parturire putetur, nil tamen aliud præſtare, quam quod reliquorum, qui hactenus Pontificiæ turpitudinis Patroni fuerunt, fumos iam dudum luce Scripturę diſcuſſos, acerba ſua & ſuperciliose arroganti grandiloquentia, venditare nequicquam ſatagit. Inter legendum enim, ſubinde veniebat in mentem, id quod Irenęus inquit: Inflatus cum ſupercilio incedit, gallinacei elationem habens. Et quod Poeta canit:

Andradij ſcriptio qualis.

Quid feret hic tanto dignum promiſſor hiatu?
Proiicit ampullas & ſeſquipedalia verba, &c.

Multas autem & graues habui cauſas, quod volui reſponſionem aliquam Andradio opponere, cum ad hoc certamen tam ſuperbe, & quidem ſatis contumelioſe me prouocet. Accedit, quod in decẽ illis Andradij libris multa ita poſita ſunt, quod tractatio illorum non poteſt non vtiliter multa monere. Ne vero lectorem odioſa repetitione, & moleſta refutatione maledictorum Andradij inutiliter fatigarem, cogitaui reſpon-

Cauſa oppoſitæ reſponſionis Andradio.

ſionem

ſionem potius de rebus ipſis inſtituendam eſſe, vt ita aliquid vtilitatis ex illa concertatione ad Eccleſiam, Deo bene iuuante, redire poſſet. Et exiſtimo, materiam reſponſionis diuinitus mihi oblatam & monſtratam eſſe. *Andradius.* Andradius enim præcipuam perſonam in deliberationibus Synodi Tridẽtinæ ſuſtinuit, & in ipſo Concilio libros ſuos aduerſus me conſcripſit, idque hortatu & impulſu illorum quorum conſilia, Patres Concilij, velut ex Apollinis Pythij, quod in fabulis eſt, oraculo edita cõplexi ſunt: hæc enim ſunt ipſius verba. Multa etiam in Decretis Concilij inuoluta, quę inter legendum vix aliquis ſuſpicari poſſet, ſatis craſſe explicat, ſicut ſuis locis monſtrabitur. Cum igitur eodem ferme tempore, maledicta Andradij, & decreta Concilij Tridentini accepiſſem: non dubitaui monſtratam mihi eſſe viam, quomodo inſtituenda eſſet reſponſio. Decreta enim Synodi, breuiter & nude propoſita ſunt, quæ vero fuerint deliberationes, ex quib. fundamentis & fontibus factæ deciſiones, quo artificio fabricata decreta, quem habeãt ſenſum & finem; Andradij explicationes aliquo modo oſtendent. *Ratio huius ſcripti.* Is enim Tridenti perſtitit, quouſque tandem Concilium perfectum & abſolutum fuit: & ibi in mediis Concilij actionib' explicationes ſuas cõfecit; & ſicut in ſeſſionibus ſub Pio IV. omnib. deliberationibus, ſi nõ præfuit, at certe interfuit: ita ſine dubio, illa etiã, quæ in præcedentibus ſeſſionib. agitata fuerunt, explorata habuit. Si igitur Andradii explicationes ad decreta Concilii, & vtrumq; ad regulam Scripturæ contulero & examinauero: ex illa tractatione conſtituetur & prodibit Examen Decretorum Concilii Tridentini, quod aliquo cũ fructu Lectoris fieri poſſe arbitror. Atq; hac ratione iudico, me commodiſſime ſimul aduerſario meo Andradio poſſe reſpondere, & maculas illas, quas maledictis ſuis, non tam meæ quam Eccleſiarum noſtrarum veſti aſperſit, abſtergere & eluere. Quod ſi Lector viderit, me ſingula non eſſe perſecutu iuſta explicatione, meminerit, me examen tantu, ea occaſione quam ab Andradio mihi datam eſſe dixi, inſtituiſſe. Nec indignetur Andradius, quod pleraque eius maledicta non iudicarim digna eſſe reſponſione, cum de rebus ipſis potiſſimum inſtituta ſit hæc noſtra συζήτησις.

Nolo autem hoc loco illa repetere, quæ hoc anno à noſtris editis publicis ſcriptis, toti orbi demonſtrata ſunt, propter quas cauſas Tridentinum Concilium non agnoſcant pro vero, legitimo, libero & Chriſtiano, ſed intra metas examinis orationem continebo. Et illa potiſſimum decreta examinãda proponam, quæ dogmata, de quibus hoc tempore controuertitur, complectuntur. Quæ enim de reformatione fabulantur, in fine ita ſubiiciunt Pontificis arbitrio, vt illa non ſerio: ſed, quod dicitur, pro forma tractata fuiſſe ſignificent.

Conciliorum autoritas. Eſt quidem Conciliorũ ſaluberrima autoritas in Eccleſia, ſicut Auguſtinus recte inquit, ſi ſcilicet ſecundum regulam & normã ſacræ Scripturæ iudicent: & quando ſententiam ſuam ex certis & perſpicuis Scripturæ teſtimoniis probãt, debet illis Eccleſia, tanquam voci cœleſti, ſumma cũ reuerẽtia obedientiam. Tunc enim locum habet id, quod Chriſtus dicit: Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit. Sed nudus Cõcilii titulus exauditus, nõ debet nos ſtatim tanquam caput Gorgonis in ſaxa, trũcos & ſtipites conuertere, vt quæuis decreta ſine examine, ſine inquiſitione & diiudicatione, temere amplectamur. Scriptura enim affirmat, eſſe quædam Concilia malignantium, Pſalm. 22. quædam vanitatis, Pſal. 26. quædam impiorum, Pſal. 1. quorum cathedram Ierem. c. 15. ex pſalm. vocat conſeſſum לֵצִים qui à ludificatoria interpretatione nomen habent qualia fuerunt impiorum Pontificum & Sacerdotum Concilia, contra Michæam, Ieremiam, contra Chriſtum & Apoſtolos. Habemus autem ſeueriſſima mãdata Dei, 1. Io. 4. Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate

ſpiritus,nũ ex Deo ſint,quoniã multi Pſeudoproph.exierunt in mundũ.
1.Theſſ.5.Omnia probate,& eius quod bonum fuerit, tenaces eſtote.
Matth.7.Attendite à Pſeudoprophetis,&c.

Hieronymus

Recte igitur fit, & ex mandato Dei neceſsario hoc faciendum eſt, vt decreta Conciliorum exigãtur ad normam ſacræ Scripturæ,ſicut Hieronymi ſententia habet. Spiritus ſancti doctrina eſt, quæ Canonicis literis prodita eſt,contra quam ſi quid ſtatuant Concilia, nefas duco. De re enim magna, & complectente ſalutem animarum agitur. Et tyrannis eſt vere Pontificia,poſtulare, vt ſine examine, ſine inquiſitione & diiudicatione,ſimpliciter aſsentiamur nudis decretis Concilij Tridentini,in quo idem fuit actor, reus & iudex, in cuius exordio, Scriptura Canonica ex gradu ſuo proturbatur,ne ſola ſit regula & norma iudicij.

Lex Martiani.

Iactitant quidem Pontificii,legem Martiani Imperatoris C.de ſumma Trinitate & fide Catholica:Ne quis in Synodo ſemel iudicata & recte diſpoſita,diſputando reuoluat,tumultus aut perfidiæ occaſionem inde quęrens.ſed religioſiſſimus Imperator nullo modo voluit infinitam licentiam quiduis, extra,præter & contra verbum Dei fingendi & ſtatuendi Conciliis concedere.Nec libertatem iudicandi,& diligentiam omnia probandi,à Deo Eccleſiæ conceſsam,&mãdatam,ſuo decreto voluiſse abrogare & tollere,putandus eſt.Dicit enim,quę recte diſpoſita ſunt.non eſse diſputationibus reuoluenda.Et in Actis Cõcilii Calcedonenſis, vbi integrum Martiani decretum ponitur,hæc extant eius verba: Ceſset iam prophana cõtentio; quiſquis enim poſt veritatem repertam aliquid vlterius diſcutit, mendacium quærit;Inter nos vero ardua illa quæſtio cõtrouertitur: An ea, quæ in Synodo Tridentina iudicata ſũnt, recte ſint diſpoſita? An de controuerſiis horum temporum veritas ibi ſit reperta?Et his diſputationibus non quærimus tumultus, aut perfidiæ occaſionem, quod Imperator Martianus recte ꝓhibuit, ſed ſine ſeditione, ſine armis, ſola voce doctrinæ, iuxta normam ſcripturæ diuinitus patefactæ inquirimus, ne à vera viuifica fide,quam Auguſtinus ex Scripturis Canonicis conceptam eſſe dicit, prætextu Synodi ad perfidiam traditionum humanarũ abducamur.

Fides ex Scriptura concipitur.

Hanc inquiſitionem voce diuina Eccleſiæ conceſsam &mandatam, nulla creatura vel debet vel poteſt inhibere aut damnare: Et ſi aduerſarius meus Andradius, qua eſt ſuperbia & acerbitate, hoc ipſum inſtitutũ examinandi decreta Synodi Tridentinæ damnauerit:ipſo facto oſtendet, quam intollerabili tyrannide Eccleſiam premere, & fidei dominari conentur Pontificii.Si Concilium Tridentinũ decreta ſua recte diſpoſuit,ſi veritas ibi reperta eſt: non timebit ſibi ab inquiſitione,quæ ex ſcriptura inſtituitur,nec ægre illam feret.Veritas enim non fugit lucẽ,&eloquia Domini munda ſunt, quæ non verentur igne examinari, & vel ſeptuplum probari,Pſalm.12.Tertullianus in Apologetico eleganter dicit: Lex quæ probari ſe non vult,merito ſuſpecta eſt,& ſi nõ diſcuſsa & probata dominetur,improbata eſt,cum nulla lex ſibi ſoli conſcientiam ſuæ iuſtitiæ debeat,ſed eis,à quibus obſequium expectat.

Concilia.

Quanto vero magis de Conciliorum decretis,in cauſis fidei hoc verum eſt? Vetera Concilia non nuda tantum decreta,tanquã dictatoria & ἀνυπεύθυνα Eccleſiis obtruſerunt: ſed editis integris actionib. & iuſtis diſputationibus, ſimul oſtenderunt, ex quibus fontibus & fundamentis falſa damnaſsent, & vera confirmaſſent: vt iudicatio Eccleſiæ eſset facilior & manifeſtior: Sed Tridentini Areopagitæ nuda tãtum decreta,ſine rationibus,prætoria autoritate orbi Chriſtiano promulgant, & mox contradicentibus, imo ſaltem inquirentibus,ferrum &flammam propoſituri videntur.Hæc ſcilicet eſt compendiaria illa ratio, quam Canoniſtæ ſequuntur, vt Pontifex Romanus habeat voluntatem pro ratione in his quæ vult.

Digitized by Google

ſionem potius de rebus ipſis inſtituendam eſſe, vt ita aliquid vtilitatis ex illa concertatione ad Eccleſiam, Deo bene iuuante, redire poſſet. Et exiſtimo, materiam reſponſionis diuinitus mihi oblatam & monſtratam eſſe. Andradius enim præcipuam perſonam in deliberationibus Synodi Tridētinæ ſuſtinuit, & in ipſo Concilio libros ſuos aduerſus me conſcripſit, idque hortatu & impulſu illorum quorum conſilia, Patres Concilij, velut ex Apollinis Pythij, quod in fabulis eſt, oraculo edita cōplexi ſunt: hæc enim ſunt ipſius verba. Multa etiam in Decretis Concilij inuoluta, quę inter legendum vix aliquis ſuſpicari poſſet, ſatis craſſe explicat, ſicut ſuis locis monſtrabitur. Cum igitur eodem ferme tempore, maledicta Andradij, & decreta Concilij Tridentini accepiſſem: non dubitaui monſtratam mihi eſſe viam, quomodo inſtituenda eſſet reſponſio. Decreta enim Synodi, breuiter & nude propoſita ſunt, quæ vero fuerint deliberationes, ex quib. fundamentis & fontibus factæ deciſiones, quo artificio fabricata decreta, quem habeāt ſenſum & finem; Andradij explicationes aliquo modo oſtendent. Is enim Tridenti perſtitit, quouſque tandem Concilium perfectum & abſolutum fuit: & ibi in mediis Concilij actionib⁹ explicationes ſuas cōfecit; & ſicut in ſeſſionibus ſub Pio IV. omnib. deliberationibus, ſi nō præfuit, at certe interfuit: ita ſine dubio, illa etiā, quæ in præcedentibus ſeſſionib. agitata fuerunt, explorata habuit. Si igitur Andradii explicationes ad decreta Concilii, & vtrumq; ad regulam Scripturæ contulero & examinauero: ex illa tractatione conſtituetur & prodibit Examen Decretorum Concilii Tridentini, quod aliquo cū fructu Lectoris fieri poſſe arbitror. Atq; hac ratione iudico, me commodiſſime ſimul aduerſario meo Andradio poſſe reſpondere, & maculas illas, quas maledictis ſuis, non tam meæ quam Eccleſiarum noſtrarum veſti aſperſit, abſtergere & eluere. Quod ſi Lector viderit, me ſingula non eſſe perſecutū iuſta explicatione, meminerit, me examen tantū, ea occaſione quam ab Andradio mihi datam eſſe dixi, inſtituiſſe. Nec indignetur Andradius, quod pleraque eius maledicta non iudicarim digna eſſe reſponſione, cum de rebus ipſis potiſſimum inſtituta ſit hæc noſtra συζήτησις.

Andradius. *Ratio huius ſcripti.*

Nolo autem hoc loco illa repetere, quæ hoc anno à noſtris editis publicis ſcriptis, toti orbi demonſtrata ſunt, propter quas cauſas Tridentinum Concilium non agnoſcant pro vero, legitimo, libero & Chriſtiano, ſed intra metas examinis orationem continebo. Et illa potiſſimum decreta examinād a proponam, quæ dogmata, de quibus hoc tempore controuertitur, complectuntur. Quæ enim de reformatione fabulantur, in fine ita ſubiiciunt Pontificis arbitrio, vt illa non ſerio: ſed, quod dicitur, pro forma tractata fuiſſe ſignificent.

Conciliorum autoritas.

Eſt quidem Conciliorū ſaluberrima autoritas in Eccleſia, ſicut Auguſtinus recte inquit, ſi ſcilicet ſecundum regulam & normā ſacræ Scripturæ iudicent: & quando ſententiam ſuam ex certis & perſpicuis Scripturæ teſtimoniis probāt, debet illis Eccleſia, tanquam voci cœleſti, ſumma cū reuerētia obedientiam. Tunc enim locum habet id, quod Chriſtus dicit: Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit. Sed nudus Cōcilii titulus exauditus, nō debet nos ſtatim tanquam caput Gorgonis in ſaxa, trūcos & ſtipites conuertere, vt quæuis decreta ſine examine, ſine inquiſitione & diiudicatione, temere amplectamur. Scriptura enim affirmat, eſſe quædam Concilia malignantium, Pſalm. 22. quædam vanitatis, Pſal. 26. quædam impiorum, Pſal. 1. quorum cathedram Ierem. c. 15. ex pſalm. vocat conſeſſum לֵצִים qui a ludificatoria interpretatione nomen habent qualia fuerunt impiorum Pontificum & Sacerdotum Concilia, contra Michæam, Ieremiam, contra Chriſtum & Apoſtolos. Habemus autem ſeueriſſima mādata Dei, 1. Io. 4. Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate

ſpiritus, nū ex Deo ſint, quoniã multi Pſeudoproph. exierunt in mundū.
1. Theſſ. 5. Omnia probate, & eius quod bonum fuerit, tenaces eſtote.
Matth. 7. Attendite à Pſeudoprophetis, &c.

Recte igitur fit, & ex mandato Dei neceſsario hoc faciendum eſt, vt decreta Conciliorum exigãtur ad normam ſacræ Scripturæ, ſicut Hieronymi ſententia habet. Spiritus ſancti doctrina eſt, quæ Canonicis literis prodita eſt, contra quam ſi quid ſtatuant Concilia, nefas duco. De re enim magna, & complectente ſalutem animarum agitur. Et tyrannis eſt vere Pontificia, poſtulare, vt ſine examine, ſine inquiſitione & diiudicatione, ſimpliciter aſsentiamur nudis decretis Concilij Tridentini, in quo idem fuit actor, reus & iudex, in cuius exordio, Scriptura Canonica ex gradu ſuo proturbatur, ne ſola ſit regula & norma iudicij. Iactitant quidem Pontificii legem Martiani Imperatoris C. de ſumma Trinitate & fide Catholica: Ne quis in Synodo ſemel iudicata & recte diſpoſita, diſputando reuoluat, tumultus aut perfidiæ occaſionem inde quçrens. ſed religioſiſſimus Imperator nullo modo voluit infinitam licentiam quiduis, extra, præter & contra verbum Dei fingendi & ſtatuendi, Conciliis concedere. Nec libertatem iudicandi, & diligentiam omnia probandi, à Deo Eccleſiæ conceſsam & mãdatam, ſuo decreto voluiſse abrogare & tollere, putandus eſt. Dicit enim, quę recte diſpoſita ſunt, non eſse diſputationibus reuoluenda. Et in Actis Cõcilii Calcedonenſis, vbi integrum Martiani decretum ponitur, hæc extant eius verba: Ceſset iam prophana cõtentio; quiſquis enim poſt veritatem repertam aliquid vlterius diſcutit, mendacium quærit; Inter nos vero ardua illa quæſtio cõtrouertitur: An ea, quæ in Synodo Tridentina iudicata ſunt, recte ſint diſpoſita? An de controuerſiis horum temporum veritas ibi ſit reperta? Et his diſputationibus non quærimus tumultus, aut perfidiæ occaſionem, quod Imperator Martianus recte ꝓhibuit, ſed ſine ſeditione, ſine armis, ſola voce doctrinæ, iuxta normam ſcripturæ diuinitus patefactæ inquirimus, ne à vera viuifica fide, quam Auguſtinus ex Scripturis Canonicis conceptam eſſe dicit, prætextu Synodi ad perfidiam traditionum humanarū abducamur. Hanc inquiſitionem voce diuina Eccleſiæ conceſsam & mandatam, nulla creatura vel debet vel poteſt inhibere aut damnare: Et ſi aduerſarius meus Andradius, qua eſt ſuperbia & acerbitate, hoc ipſum inſtitutū examinandi decreta Synodi Tridentinæ damnauerit: ipſo facto oſtendet, quam intollerabili tyrannide Eccleſiam premere, & fidei dominari conentur Pontificii. Si Conciliū Tridentinū decreta ſua recte diſpoſuit, ſi veritas ibi reperta eſt: non timebit ſibi ab inquiſitione, quæ ex ſcriptura inſtituitur, nec ægre illam feret. Veritas enim non fugit lucē, & eloquia Domini munda ſunt, quæ non verentur igne examinari, & vel ſeptuplum probari, Pſalm. 12. Tertullianus in Apologetico eleganter dicit: Lex quæ probari ſe non vult, merito ſuſpecta eſt, & ſi nõ diſcuſsa & probata dominetur, improbata eſt, cum nulla lex ſibi ſoli conſcientiam ſuæ iuſtitiæ debeat, ſed eis, à quibus obſequium expectat. Quanto vero magis de Conciliorum decretis, in cauſis fidei hoc verum eſt? Vetera Concilia non nuda tantum decreta, tanquã dictatoria & ἀνυπεύθυνα Eccleſiis obtruſerunt: ſed editis integris actionib. & iuſtis diſputationibus, ſimul oſtenderunt, ex quibus fontibus & fundamentis falſa damnaſsent, & vera confirmaſſent: vt iudicatio Eccleſiæ eſset facilior & manifeſtior: Sed Tridentini Areopagitæ nuda tãtum decreta, ſine rationibus, prætoria autoritate orbi Chriſtiano promulgant, & mox contradicentibus, imo ſaltem inquirentibus, ferrum & flammam propoſituri videntur. Hæc ſcilicet eſt compendiaria illa ratio, quam Canoniſtæ ſequuntur, vt Pontifex Romanus habeat voluntatem pro ratione in his quæ vult.

Hieronymus.

Lex Martiani.

Fides ex Scriptura concipitur.

Concilia.

Digitized by Google

Sed petimus dari nobis, vel ab inuitis, veniam, vt libertate voce diuina nobis conceſſa vtamur, ne cuiuis ſpiritui credamus, ſed omnia probemus; ipſis viciſſim liberum eſt, vt in noſtra, non ſicut conſueuerunt, epicherematis ex carnificum officinis, iuxta Hieronymi dictum petitis, ſed argumentis & teſtimonijs Scripturæ inquirant. Quod ſi factum fuerit, ſpero fore, vt hac ratione multa myſteria ex deliberationibus Synodi Tridentinæ in lucem ab aduerſarijs educantur, niſi forſan pro ratione myſteriorum occultanda, & ſilentio tegenda iudicabuntur, iuxta dictum: Qui male agit, odit lucem. Sed ad rem ipſam accedemus. Supra autem, quæ ſit inſtituti noſtri ratio, ſignificatum eſt. Ad dogmatica igitur properantes, reliqua præambula præteribimus: niſi quod velim Lectorem obiter huius admonitum, vt conſideret, qualia fuerint principia Tridentinæ Synodi.

Hieronymus.

Pontifex Paulus III. in bulla indictionis, nundinationem indulgentiarum, titulo plenariæ remiſſionis peccatorum, gratis pro ſua liberalitate propoſuit illis, qui proceſſionibus interfuerint, qui eleemoſynam alicui pauperi elargiti fuerint, vel qui Dominicam orationem, cum ſalutatione Angelica quinquies recitauerint. Mox in ipſo ingreſſu Concilij in Litania, vbi ne vno quidem verbulo mentio fit interceſſionis Chriſti, pro vnico Mediatore Chriſto, omnes Angelos & Sanctos, mediatores, patronos & interceſſores ſubſtituerunt. ſubſecutus eſt Ambroſius Catharinus, qui in oratione in exordio Concilij habita, Chriſti matrem, ſociam eius appellat, quæ ſcilicet throno eius aſſideat, vt gratiam nobis impetret. Alius quidam in oratione ſua, voces Euangelicas, quæ ſoli filio Dei competunt, ad Romanum Pontificem ſcelerate detorquens exclamauit, Papa lux venit in mundum: vt ſcilicet nullum eſſet dubium, inter ipſa principia Synodi Tridentinæ, impleri id, quod Paulus vaticinatus eſt, 2. Theſſ. 2. hominem peccati, & filium perditionis, qui aduerſatur & extollitur ſupra omne, quod dicitur Deus, ſedere in templo Dei, oſtendentem ſe, tanquam ſit Deus. Ex his principijs iudicari poteſt, qualis expectandus ſit progreſſus & exitus. Impoſſibile enim eſt iuxta vſitatum dictum: Quæ malo inchoata ſunt principio, bono finiri exitu.

Recitentur igitur decreta quartæ Seſſionis Concilij Tridentini.

PRIMVM DECRETVM QVARTÆ SESSIOnis 5. Aprilis celebratæ, Concilij Tridentini. M. D. XLVI.

RECEPTIO ET NVMERATIO LIBRORVM ſacrorum, veteris & noui Teſtamenti.

SAcroſanctæ œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu ſancto legitime congregata, præſidentibus in ea tribus Apoſtolicæ ſedis Legatis, hoc ſibi ante omnia perpetuo proponens, vt ſublatis omnibus erroribus, puritas ipſa Euangelij in Eccleſia conſeruetur, quod promiſſum ante per Prophetas in Scripturis ſanctis, Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, proprio ore primum promulgauit, deinde per ſuos Apoſtolos, tanquam fontem omnis ſalutaris veritatis, & morum diſciplinæ, omni creaturæ prædicare iuſſit, perſpiciensque hanc veritatem & diſciplinam contineri in libris ſcriptis, & ſine ſcripto traditionibus, quæ ex ipſius Chriſti ore ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſis Apoſtolis Spiritu ſancto dictante, quaſi per manus traditæ ad nos vſque peruenerunt, orthodoxorum Patrum exempla ſecuta, omnes libros, tam veteris quam noui Teſtamenti (cum vtriuſque vnus Deus ſit autor) nec non traditiones illas tum ad fi-

dem

dem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus à Chriſto, vel à Spiritu ſancto dictatas, & continua ſucceſſione in Eccleſia catholica conſeruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia ſuſcipit ac veneratur. Sacrorum vero librorum indicem huic decreto aſcribendum cenſuit: ne cui dubitatio ſuboriri poſſit, quinam ſint, qui ab ipſa Synodo ſuſcipiantur. Sunt vero infra ſcripti Teſtamenti veteris; Quinque libri Moyſis, ſcilicet Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Deinde Ioſua, Iudicum, Ruth, Quatuor Regum, Paralipomenon duo, Eſdræ duo, primus ſcilicet & ſecundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Iudith, Eſther, Iob, Pſalterium Dauidicum, centum quinquaginta Pſalmorum, Parabolæ Salomonis, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Sapientia, Eccleſiaſticus, Eſaias, Hieremias, Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ minores, ſcilicet Oſee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias. Duo Machabeorum, primus ſcilicet & ſecundus. Teſtamenti noui, Quatuor Euangelia, ſecundum Matthæum, Marcum, Lucam & Ioannem. Acta Apoſtolorum à Luca Euangeliſta conſcripta; quatuordecim Epiſtolæ beati Pauli Apoſtoli, ſcilicet ad Romanos, ad Corinthios duæ, ad Galatas, ad Epheſios ad Philippenſes, ad Coloſſenſes, ad Theſſalonicenſes duæ, ad Timotheum duæ, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos. Petri Apoſtoli duæ, Ioannis Apoſtoli tres, Iacobi Apoſtoli vna, vna Iudæ Apoſtoli, Apocalypſis Ioannis Apoſtoli.

Si quis autem libros ipſos integros, cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, & traditiones prædictas ſciens & prudens contempſerit, anathema ſit.

Omnes itaque intelligant, quo ordine & via ipſa Synodus poſt iactum fidei confeſſionis fundamentum, ſit progreſſura, & quibus potiſſimum teſtimoniis ac præſidiis in confirmandis dogmatibus, & inſtaurandis in Eccleſia moribus ſit vſura.

SECVNDVM DECRETVM Quartæ ſeſſionis.

RECEPTIO VVLGATÆ EDITIONIS, & modus interpretandi & imprimendi ſacram Scripturam.

Inſuper eadem ſacroſancta Synodus conſiderans, non parùm vtilitatis accedere poſſe Eccleſiæ Dei, ſi ex multis Latinis editionibus, quæ circumferuntur, ſacrorum librorum, quænam authentica habenda ſit, innoteſcat: ſtatuit & declarat, vt hæc ipſa vetus & vulgata editio, quæ longo tot ſeculorum vſu in Eccleſia ipſa probata eſt in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus, pro authentica habeatur, & quod eam nemo reiicere quouis prætextu audeat vel præſumat.

CANON ALIVS.

Præterea ad coercenda petulãtia ingenia, decreuit, vt nemo ſuæ prudentiæ innixus in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorqueat, aut contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu & interpretatione ſanctarum Scripturarum, aut etiam contra vnanimem conſenſum Patrum, ipſam ſcripturam ſacram interpretari audeat, etiamſi huiuſmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contra venerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à iure ſtatutis puniantur.

EXAMEN.

Et res ipſa, & totius orbis Chriſtiani iuſtiſſimæ querelæ à multis annis clamitant, in eccleſia Pontificia multum errorum in doctrinam, & varios abuſus in ritus eccleſiaſticos irrepſiſſe. Multorum igitur votis ſæpe expetitum, & diu expectatum fuit verum, legitimum, liberum, & Chriſtia-

num Concilium, in quo vera medicina his tantis malis adferretur, idque ex ſcriptura, quam Baſilius in principium primi pſalmi, à Spiritu ſancto conſcriptam eſſe ait, vt ſit communis medica animarum officina.

Scriptura. Baſilius.

Et in prima Seſſione Pontifex per ſuos legatos ſignificauit, Tridenti apertam eſſe Synodum (ſicut ipſi loquuntur) quam ſibi hoc propoſitum habere fingunt, vt ſublatis omnibus erroribus, puritas ipſa Euangelii, in Eccleſia conſeruetur. Bona ſane ſunt verba.

Conſtituit autem Synodus in principio, quibus potiſſimum teſtimoniis & præſidiis, in extirpandis hæreſibus, & confirmandis dogmatibus vti velit, ſit & hoc recte exemplo & more purioris antiquitatis. Cuſanus enim de forma veterum vniuerſalium Synodorum, dicit morem fuiſſe, vt ſacra Euangelia ponerentur in medio Synodi, vt admonerentur, quibus præſidiis & armis contra errores, pro veritate dogmatum in conſiliis pugnandum eſſet. Quod in aliis etiam de religione diſputationibus ſolitum fieri Auguſtinus ſcribit, Epiſtola 163.

Auguſtinus. Conſtantinus Magnus.

Et nota eſt Conſtantini Magni memorabilis ſententia, qua ipſe Nicenam Synodum aperuit (ſicut nunc loquuntur Pontificii) Euangelici (inquit) libri ſunt, & Apoſtolici, antiquorumq; Prophetarum oracula: quæ nos manifeſte inſtruunt, quid ſentiendum ſit de rebus diuinis. Suſcipiamus igitur ex ſermonibus diuinitus inſpiratis, quæſtionum ſolutionem.

Tridentina igitur Synodus, quibuſnam præſidiis in confirmandis dogmatibus conſtituit ſe vſuram? Num Spiritus ſancti doctrina, quæ literis Canonicis, ſicut Hieronymus inquit, prodita eſt.

Hieronymus. Traditiones.

Nequaquam, inquiunt, Scriptura ſola regula & norma erit noſtri iudicii, ſed primo Traditiones, quæ ſine ſcripto tantum ex conſuetudine longi temporis probationem habent, pari pietatis affectu ac reuerentia, ſicut ipſam Scripturam, ſuſcipiendas & venerandas conſtituunt. Secundo diſcrimen inter libros Scripturæ Canonicos & apocryphos, quod totius veræ & purioris antiquitatis teſtimonia habet, conuellunt, abrogant & tollunt, vt ad confirmationem Eccleſiaſticorum dogmatum, par & eadem ſit autoritas librorum Canonicorum & apocryphorum. Tertio, Quia in veteri verſione ipſe ſenſus Scripturæ ſæpe non ſatis expreſſus, ſæpe etiam vitio deſcribentium deprauatus eſt, conſtituunt vulgatam illam editionem habendam pro authentica, ita vt nemo eam in diſputationibus & expoſitionibus, quouis prætextu, etiamſi ſcilicet oſtendatur manifeſte diſcedere ab ipſis fontibus, audeat vel præſumat reiicere.

Scriptura libri quidam Canonici, quidam apocryphi. Bibliorum vetus verſio.

Quia vero hiſce etiam præſidiis non ſatis fidunt Tridentini Patres, adiungunt Quartum, quod eſt fortiſſimum αἴτημα, penes ſe ſcilicet eſſe ius & autoritatem authenticæ interpretationis ſcripturarum: hoc eſt, ſicut Hoſius de expreſſo verbo Dei inquit: Si quis habeat interpretationem Romanæ Eccleſiæ, etiamſi non videat, quomodo cum textu vel conueniat, vel pugnet; habere tamen ipſiſſimum verbum Dei.

Exiſtimas igitur ne, optime Lector, Tridentinos Patres ex inductione terreni ſui Dei, Pontificis Romani, hoc propoſito conueniſſe, vt ſi errores aliquos in ipſorum doctrina, in ritibus abuſus aliquos hærere ex verbo Dei oſtenſum fuerit, parati ſint hæc ad normam Scripturæ Canonicæ corrigere & emendare? Nihil minus. Hæc ipſa enim quartæ Seſſionis decreta ſonoram coram toto mundo edunt confeſſionem, pontificios in ſua Eccleſia, multa, imo pleraque talia habere, quæ Scripturæ Canonicæ teſtimoniis & præſidiis probare, confirmare & defendere nullo modo poſſunt. Ideo enim alia præſidia extra & præter ſcripturam conquirunt, vt ſi teſtimoniis Scripturæ vrgeantur & oppugnentur, ne veritati cedere cogātur, ſed ad alia in hunc vſum diſpoſita præſidia, receptū & χρηστοφύγιστα qualiacunque habere poſſint.

Illa vero præſidia extra, præter, imo contra ſcripturam, tot & tam varia oportunis locis ita collocarunt & diſpoſuerunt, vt manifeſte ſignificent, ſe hoc animo conueniſſe, non vt ad normam ſcripturæ aliquid corrigant, ſed vt qualeſcunque errores & abuſus, qui hactenus ex verbo Dei notati, reprehenſi & refutati ſunt, per alia præſidia, contra ſcripturæ teſtimonia prætextu aliquo ret[illegible], defendere, & Eccleſiæ ceruicibus imponere poſſint. Huc enim red[illegible] omnia illa, quæ de variis ſuis præſidiis inter initia Synodi conſtitue[illegible]. Et potuiſſent paucis verbis totam rem abſoluere, ſi tantum in ipſo ſynodi ingreſſu profeſſi eſſent, ſe ſimpliciter præſentem Eccleſiæ ſuæ ſtatum, qualis ille cunque eſt, velle retinere, & pertinaciter defendere, nec admiſſuros ſe, vt ex norma ſcripturæ Canonicæ aliquid, quicquid illud ſit, corrigatur vel emendetur. Non igitur opus fuiſſet tot annorum ſumptibus, niſi iudicaſſent, prætextu & titulo ſynodi, hominibus fucum eſſe faciendum.

Finis inſtituta Synodi Tridentinæ.

Tertulianus de reſurrectione carnis, quoſdam vocat Lucifugas ſcripturarum. Iſte titulus nulli hominum generi melius conuenit, quam congregationi Tridentinę: Vſque adeo enim reformidant & fugiunt lucem ſcripturæ, vt vix obiter credo pallido ore, & tremulis labris mentione facta ſcripturæ Canonicæ, mox alia & quidem varia præſidia circumſpiciant, quorum tenebris ſe inuoluere poſſint, ſi ad lucem ſcripturæ protrahantur.

Tertullianus. Scripturarum Lucifuga.

Sed ſingula hæc diligentius examinanda ſunt. Hoc enim tempore præcipui loci communes pontificiorum ſunt, de inſufficientia, obſcuritate & incertitudine ſcripturæ. De traditionibus, & de prætoria auctoritate interpretationis. Animaduertunt enim, ſe ante congreſſum deuictos eſſe ſi in has anguſtias copiæ ipſorum redigantur, vt nihil ſit recipiendum vel credendū, quod teſtimoniis ſcripturæ non poteſt oſtendi & probari, vtq; in illis, quæ titulo vel traditionum, vel Patrum vel Conciliorum, prætenduntur, illud tantum, quod autoritati diuinarum ſcripturarum cōgruit, accipiatur: quod vero non congruit, eadem facilitate contemnatur qua probatur, iuxta Hieronymi dictum: vel vt (iuxta Auguſtini regulam) libere cum pace illorum, quorum nomina prætexuntur, reſpuatur.

DE SCRIPTVRA SACRA.

Tridentini Patres decreta ſua, ſine rationibus nude tantum, variis ſæpe generalitatibus inuoluta, proponunt. Quod ſi dignati fuiſſent etiam hoc publicare, ex quibus rationibus, fontibus & fundamentis decreta illa conſtituiſſent, facilior eſſet ratio inquiſitionis & diiudicationis. Sed bene res habet. Aduerſarius enim meus Andradius, vna cum aliis Pontificiis ſcriptoribus multa talia myſteria, ſiue prudentes ſiue imprudentes in vulgus efferunt. Et adhibitis illorum declarationibus ratio examinis plana erit, ſicut hic locus de ſcriptura, & ſequens de traditionibus manifeſte oſtendet. Mentionem facit 4. hæc Seſſio ſacrorum librorum, ſatis honorificam, & videri poſſet, hoc tantum velle, vnam & eandem eſſe doctrinam Euangelii, quam Apoſtoli primum voce tradiderunt, & poſtea libris ſcriptis complexi ſunt. Sed audiamus Andradium, qui ſecretorum Concilii gnarus eſt, ex quibus fundamentis, & quo artificio compoſitum ſit hoc decretum.

Decretorum Tridentinorum obſcuritas.

Scripſeram, Ieſuitis cum aliis Pontificiis hoc axioma commune eſſe, quod ſacra ſcriptura ſit doctrina mutila, manca & imperfecta, eo quod non contineat omnia, quæ ad fidem moreſq; pie viuendi pertinent. Hic vero Andradius, Luſitanico cothurno aduerſus me inſurgit, vociferans qua poteſt acerbitate, de mendaciis & iniuriis. Et ego, cum hæc legerem,

mirabar, quæ eſſet cauſa, quod Andradius à contumelioſis illis vocibus, quas non ignorat à multis Pontificiis ſcriptorib. multo durius in ſacram Scripturam coniectas eſſe, tantopere abhorreret. Cogitabam autem, forſan in Synodo Tridentina cœpit iam rectius & honorificentius de autoritate Scripturæ ſentire: quod ſi fieret, non ægre ſane ferrem, me hoc modo mendacii argui. Attente igitur cœpi ſequentia perlegere, nunquid Andradius, qui Synodi pars magna fuit, ſentiret & profiteretur, Doctrinam cœleſtem, quæ ad fidem & pietatem vitæ neceſſaria eſt, contineri in ſacra Scriptura omnem, totam, integram & perfectam. Sed inquit: nullo modo in Scriptura eſt tota comprehenſa. Et fatetur, me, licet mutatis verbis, ſententiam tamen eandem, quæ Ieſuitarum & omnium Pontificiorum eſt, expreſſiſſe. Quid igitur tumultuatur? Quia, inquit, plebs concitari poſſet, ſi ſacra ſcriptura tam atrocibus & inuidioſis verbis inceſſatur. Magnas igitur gratias habemus Andradio, quod iam intelligere poſſumus, quare decretum Synodi Tridentinæ, contumelioſas illas voces, quas multi Scriptores Pontificii in ſacram Scripturam ſolent euomere, noluerit vſurpare, cum tamen in effectu ſententiam eandem confirmare & ſancire velit, ne ſcilicet plebs concitetur, ſi Scriptura tam atrocibus & inuidioſis vocibus inceſſatur; & hæc de artificio compoſitionis decreti diligenter obſeruentur.

Scripturam quo conſilio noluerint appellare mancam.

Audiamus porro, quis ſit ſenſus huius decreti de Scriptura, quæ rationes agitatæ fuerint in deliberationibus, cum decretum illud fabricãdum eſſet. Andradius inquit, cum Chriſtus fragilitati memoriæ, Euangelio ſcripto ſuccurrendum putauit, ita breue compendium literis tradi voluit, vt pars maxima, tanquam magni pretii theſaurus traditionibus intimis Eccleſiæ viſceribus infixis, relicta fuerit. Et ex 31. cap. Ierem. (quod ipſi cum aliis Pontificiis ſcriptoribus commune eſt) probare contendit, doctrinæ noui Teſtamenti, quæ à Chriſto proprio ore primum promulgata, & poſtea Spiritu ſancto dictante, ab Apoſtolis prædicata, & per totum orbem propagata eſt, hanc eſſe proprietatem, qua à doctrina veteris inſtrumenti eam diſcerni Deus voluerit, ne vel tabulis lapideis comprehendatur, vel calamo & atramento literis conſignetur. Addit igitur, non factum eſſe ex mandato Chriſti, quod Euangeliſtæ & Apoſtoli literis quædam commendarint, prædicare enim iuſſit, non ſcribere. Ego vero hoc addo, quod ex loco Ieremiæ, ſicut à Pontificiis ille tractatur, ſine contradictione manifeſtiſſime ſequitur, contra verbum & voluntatem Dei factum eſſe, quod vel pauca quædam de doctrina noui Teſtamenti, calamo & atramẽto in literas ab Apoſtolis relata ſunt. Si enim vera ſunt, quæ Pontificii de loco Ieremiæ dicunt, voluntas & mandatum Dei erit, vt ſimpliciter nihil de doctrina noui Teſtamenti literis conſignetur, non enim dicit, partim chartis, partim mentibus inſcribendam eſſe nouam legem: ſed iuxta ipſorum ſententiam, Paulus ſimpliciter affirmabit, non eſſe atramento ſcribendam.

Habebimus ergo ſacros libros noui Teſtamenti, ſine voluntate & mandato Chriſti: immo contra verbum, voluntatem & mandatum Dei conſcriptos. Conflagret licet Andradius ſua acerbitate, certum tamẽ eſt, hæc ex ipſorum fundamentis manifeſtiſſime conſequi, licet aliis verbis ſe inuoluat, ne ſcilicet plebs, ſicut Andradius inquit, concitetur, ſi tam inuidioſis verbis Scriptura inceſſatur. Et vt in pauca, quæ prolixe ab ipſis diſputantur, contraham: hoc eſt, quod nõ ambabus tantum manibus, ſed toto corpore & omnibus neruis contendunt, Euangeliſtas & Apoſtolos nullo modo hoc conſilio ſcripſiſſe, vt propter poſteritatem ea, quæ ad fidẽ & mores pie viuẽdi neceſſaria ſunt, literis cõſignarent, vt ſcriptura illa eſſet canon, norma & regula fidei in Eccleſia: ſed fingũt lõge alias cauſas.

Scripturam noluerint eſſe regulam fidei.

Andradius

Andradius cum prolixe diſputaſſet, Chriſtum & Apoſtolos per tot annos multo plura prædicaſſe, quam quæ anguſtiis librorum noui Teſtamenti comprehendi potuerint: tandē concludit, multa eſſe credendā, quæ ſcripta non ſunt, & propterea conſtantem Eccleſiæ ſentētiam, Euangelii inſtar accipiendam & amplectendam eſſe. Pronunciat igitur normam, canonem ſeu regulam fidei exactiſſimam, non eſſe Scripturam, ſed Eccleſiæ iudicium. Addidit etiam, in piorum moribus Euangelium multo clarius eſſe expreſſum, quam literarum monumentis ſit comprehenſum. Pighius de Eccleſ. Hierar. lib. 1. cap. 2. dicit, Apoſtolos quædam cōſcripſiſſe, non vt ſcripta illa præeſſent fidei & religioni noſtræ, ſed vt ſubeſſent potius. Et tandem concludit, Eccleſiæ auctoritatem, non ſolum non inferiorem, non ſolum parem, imo quodammodo & ſuperiorem & notiorem eſſe auctoritate Scripturæ. Siquidem Eccleſia præcipuis ſcripturis canonicā impartita eſt auctoritatem, quam nec ex ſe, nec ex auctoribus ſuis habebant. Cap. 3. dicit, Apoſtolicas epiſtolas non Eccleſiæ catholicæ, ſed pro nata occaſione neceſſitatis vnius aut alterius Eccleſiarum particularium ſcriptas eſſe: ideo non eſſe opinandū, Apoſtolum vniuerſis ſuis Epiſtolis voluiſſe comprehendere vniuerſa noſtræ fidei, Chriſtianæque doctrinæ præcepta & myſteria. Et addit Epiſtolam ad Philemonem, quia præter deprecationem pro ſeruo fugitiuo nihil prorſus continet, non eſſe in hoc ſcriptam à Paulo vt publice legeretur in catholica Chriſti Eccleſia. In fine inquit: Anathema ſunt, quicumque communi receptæque ab antiquo obſeruationi & traditioni Eccleſiaſticæ contradicūt, tametſi nulli Scripturæ vel contradicant, vel aduerſentur. Cap. 4. hoc agit in re dubia, aut quacumque excitata controuerſia, ad fidem certitudinemque faciēdam, magis idoneam & efficaciorem eſſe Eccleſiaſticæ traditionis auctoritatem, quam ipſas ſcripturas. Rationem hāc aſſignat, quia clarior, magis aperta, & plane inflexibilis ſit traditio, cum contra Scripturæ plurimum frequēter obſcuritatis habeant, & ſe trahi accommodarique in diuerſam, eamque, quam quis ſecum ante præſumpſit, ſententiam, & eludi cauta expoſitione facile permittant. Proinde & Scripturarum certam inflexibilemque amuſſim eſſe Eccleſiaſticæ traditionis communem ſentētiam: & in fine ita concludit. Si huius doctrinę memores fuiſſemus, hereticos ſcilicet non eſſe informandos vel conuincendos ex Scripturis, (hæc enim ſunt eius verba) meliore ſane loco eſſent res noſtræ. Sed dum oſtētandi ingenii & eruditionis gratia cum Luthero in certamen deſcēditur ſcripturarum, excitatum eſt hoc, quod proh dolor nunc videmus incendium, &c. Et ne recitandis ſingulorum Pontificiorum in ſacram Scripturam contumeliis longior ſim, ſumma huc redit, ſacram Scripturam non eſſe canonem, normam, amuſſim ſeu regulam, ad quam omnia, quæ de rebus fidei diſputantur, ſint exigenda, idque propter duas potiſſimū cauſas. I. Quia ſit inſufficiens, non complectens omnia, quæ ad fidem & vitæ pietatem neceſſaria ſunt & ſufficiunt. II. Quia etiam in illis, quæ complectitur, ſit obſcura & ambigua tanquam naſus cereus, aut quaſi plumbea Lesbiæ ædificationis regula. & propterea dicunt, illam eſſe materiam litis non vocem iudicis: Præceptorem mutum, literam mortuam, imo occidentem, &c. Eccius iuxta morem ſuum vocat Euangelium nigrum, & Theologiam atramentariam. In hanc ergo ſententiam intelligendum eſt decretum quartæ Seſſionis Tridentinæ Synodi de Scriptura. Ex Andradio enim iam didicimus, ex quibus rationibus & fundamentis decretum illud hoc modo conſtitutum ſit. Supereſt iam, vt illud examinemus. Afferamus autem ad examen illud (iuxta Auguſtinum) non ſtateras doloſas, vbi appendamus, quod volumus, & quomodo volumus pro arbitrio noſtro dicentes: Hoc graue, hoc leue eſt: ſed afferamus diuinam ſtateram

Pighius.

Epiſtolæ Apoſtolorum.

Scripturarū obſcuritatis flexibilitas.

Fidei regulā quare nolint eſſe ſcripturam.

de Scripturis ſanctis, tanquam de theſauris Dominicis, & illa quid ſit, grauius appendamus: imo non appendamus, ſed à Domino appenſa recognoſcamus. Hæc ſunt Auguſtini verba contra Donatiſt. lib. ſecundo, capite ſexto.

Res autem ſeria & magna agitur. Pontificii quidem petulantiam, & diſſentiendi libidinem, & neſcio, quæ alia odioſa nomina propterea nobis tribuunt: ſed Deus, qui inſpector eſt cordium, videt & nouit, nos diligentiam illam omnia probandi, ab ipſo nobis ſerio mandatam, ideo adhibere, ne quouis vento doctrinæ circumferamur: ſed vt fides noſtra certum habeat fundamentum & firmamentum. Certum enim eſt, mundum in ſua ſapientia Deum non nouiſſe, 1. Corinth. 1. ſed Deum ipſum ſe & voluntatem ſuam, dato certo verbo, quod ingentibus miraculis confirmauit, generi humano patefeciſſe. Et quidem, ſi vel Angeli eſſemus, vel inter Angelos verſaremur, nulla admodum opus eſſet vel ſolicitudine vel circumſpectione, ne puritas patefactæ doctrinæ cœleſtis vel adulteraretur, vel amitteretur. Sed tria valde magna obſtacula nobis obiiciuntur. I. Verſamur in hoc mundo, cuius iudicium è diametro pugnat cum iudicio Spiritus ſancti in rebus fidei. II. Ratio noſtra extollit ſe contra agnitionem Dei: animalis enim homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus, ſed ſtultitia ſunt ei. III. Diabolus eſt mendax, pater mendacii, & ſpiritus erroris. Et hinc fit, quod doctrina diuinitus patefacta, non ſemper & vbique in hoc mundo manet pura & ſincera: ſed ſæpe deprauatur & corrumpitur, vel ſubſtitutis, quæ omnino falſa ſunt, vel admixto fermento, quod Paulus vocat καπηλεύειν, ſicut caupones vinum infuſa aqua adulterant: ita enim Græci interpretes, Eſaiæ 1. verbum illud vſurpant. Nec ſatis certum κριτήριον eſt, ſi prætendatur titulus ordinarii miniſterii: ſcriptum eſt enim Ieremiæ 14. Mendacia Prophetæ vaticinantur nomine meo, non miſi eos, non præcepi eis, neque locutus ſum ad eos, dolum cordis ſui vaticinatur. 3. Regum 22. Egrediar, & ero Spiritus mendax in ore omnium Prophetarum Regis, &c. Conſiderandum ergo eſt, qua ratione in tam ancipite diſcrimine, Deus omnibus temporibus Eccleſiæ ſuæ clementer proſpexerit, vt certum eſſet; quæ doctrina, vt indubitata, cœleſtis & diuina amplectenda eſſet, & qua norma quæuis corruptelæ, quæ fugiendæ eſſent, agnoſci & diiudicari poſſent. Hęc autem conſideratio paulo altius repetenda eſt, vt in hiſtoria ſacra ab initio mundi obſeruare poſſimus, quam ſæpe & varie inſidiis Diaboli, mundi ſcandalis & rationis petulantia, adulterata & deprauata fuerit puritas verbi Dei: & econtra, quam paterna ſolicitudine Deus Eccleſiæ ſuæ de reſtitutione & conſeruatione puritatis verbi ſui contra mundi, carnis & Diaboli corruptelas proſpexerit. Et illas obſeruationes, ad haſce noſtras diſputationes accommodabimus. Quod enim Pontificii fabulantur, aliam, & plane diuerſam rationem conſeruandæ puritatis doctrinæ cœleſtis eſſe in nouo Teſtamento, ab ea, qua Deus vſus fuit in veteri, poſtea diluemus.

Doctrina Chriſtianæ corruptio facilis.

Doctrina quæ amplectenda.

DE ORIGINE, CAVSA ET VSV
Scripturæ noui Teſtamenti.

TOta hęc diſputatio de ſacra Scriptura, videtur mihi non poſſe ſimplicius & rectius explicari, quam ſi conſtituatur de prima ſacrę Scripturæ origine, qua occaſione, propter quam cauſam, & in quem vſum primum inſtituta & tradita ſit à Deo: neque enim tempore noui Teſtamenti primum cœpit: Ex prima igitur origine iudicanda eſt; & ita pleræque

Deus pateſecit ſuam voluntatem.

Pontificiorum obiectiones ſolide refutabuntur. Deus igitur ab initio mundi, & ante & poſt lapſum ex arcana ſua ſede, quæ eſt lux inacceſſibilis, prodiens, ſe & voluntatem ſuam generi humano, dato certo verbo, & additis manifeſtis miraculis patefecit: vtq; doctrina illa diuinitus patefacta, viua voce propagari, & poſteritati quaſi per manus tradi poſſet: Deus Adamum conſtituit, ętatis illius quaſi Epiſcopum: quem diuino teſtimonio, & auctoritate ornatum fuiſſe, non eſt dubium, cui etiam tam longæuam vitam Deus conceſſit, vt is ſuo teſtimonio puritatem doctrinæ cœleſtis à corruptelis vindicaret, & ſuos ab aſſuendis peregrinis opinionibus retraheret.

Adam longæuus.

Sed non diu poſt patefactionem illam, Cain cum ſuo cœtu diſceſſit à puritate verbi Dei. Poſt mortem vero Adami, non tantum poſteritas Caini, verum etiam filii Elohim, qui traditiones doctrinæ cœleſtis acceperant, corruperunt vias ſuas: in qua corruptione, abſque dubio præcipua fuit adulteratio verbi Dei. Ita enim Deus inquit: Nō diſceptabit Spiritus meus in homine in perpetuum. Et cauſam addit: Quia caro ſunt, & figmentum cordis humani malū eſt. Fuit igitur doctrina cœleſtis in originali mundo, viua voce ſine ſcripto, quaſi per manus tradita: ſed quia cordis humani figmentum malum eſt, puritas verbi per traditiones viuæ vocis tandem non fideliter fuit conſeruata, ſed corrupta & adulterata, imo tandem plane amiſſa. Dicit enim Deus: Non diſceptabit Spiritus meus in homine in perpetuū, &c. Ibi vero Deus peculiaribus reuelationibus ad Noe, additis ſtupendis in diluuio miraculis, puritatē doctrinæ collapſam reſtituit, cōſeruauit, & pleniorem eius declarationem addidit, & ante & poſt diluuium. Et Noe illis miraculis cōfirmauit in præconem iuſtitiæ, 2. Pet. 2. vt cuſtos eſſet puritatis doctrinæ, & illam viua voce per manus traderet poſteris. Et quidem cum Noe poſteritas in vniuerſas terras diſpergeretur, electa fuit poſteritas Sem, cuius cuſtodiæ traditio doctrinæ cœleſtis commendaretur. Conſidera autem, quam bene & fideliter traditio doctrinæ cœleſtis in illa familia, quæ tunc titulum veræ Eccleſię gerebat, viua voce conſeruata fuerit. A confuſione enim linguarum vſq; ad Thare, cum gigneret Abraham, nondum ducenti anni tranſierant, & ſeruierunt Diis alienis, Thare pater Abrahami, & Nahor, Ioſuæ 24. Non autem in vniuerſum abiecerunt & proculcarūt traditionem veræ doctrinæ, ſed admixto fermento eam corruperunt & adulterarunt, ſicut hiſtoria Labā poſtea oſtendit.

Fermentum doctrinæ.

Labani idolum.

Modicum autem fermenti, iuxta Paulum, totam maſſam corrumpit. Hæc obſeruanda ſunt, vt conſideretur, quam lubricam & incertam cuſtodiam & conſeruationem doctrinæ noui Teſtamenti, Pontificii cōſtituant in traditionibus ſine ſcripto: cum quidem non habeamus nunc promiſſiones de nouis & peculiaribus reuelationibus, quales tunc fuerunt. Nunc ſunt poſtrema & delira tempora ſenectutis mundi: & poſtulatur, vt fundamentum doctrinæ cœleſtis in traditionibus, quales illæ in hominum animis ſine ſcripto conſeruantur, conſtituamus: cum Scriptura nobis oſtendat, quam incerta fuerit cuſtodia verbi Dei, per traditiones in animis hominum ſeruatas primis illis viuidis, puerilibus & florentiſſimis mundi temporibus.

Abraham.

Deus igitur tunc, cum traditiones adulteratæ eſſent & deprauatæ, iterum per peculiares reuelationes Abrahæ factas, puritatem doctrinæ ſuæ inſtaurauit: quam plenius etiam declarauit, & Abrahamum Prophetam inſtituit. Gen. 20. Sequentibus etiam temporibus immediate cum Iſaac & Iacob loquutus, inſtauratam doctrinæ ſuæ ſinceritatem confirmauit,

Iacob.

Iacob vero moriturus, depoſitum illud filiis ſuis, tanquam in teſtamento relictum, diligenter quaſi per manus poſteris tradendum & conſeruandum commendauit. Et quam diu duodecim Patriarchæ filii Iacob ſuperſtites fuerunt, traditionem illam ſanæ doctrinæ incorruptā ſeruatam eſſe

veriſimile eſt. Sed à morte filiorum Iacob, vſq; ad exitum ex Ægypto, vltra centum non multi anni interceſſerunt. Quam certo autem & fideliter intra tam breue temporis ſpacium, puritas doctrinæ per traditiones conſeruata fuerit, Ezechiel oſtēdit cap. 20. vbi Deus inquit: Dixi ad eos: Vnuſquiſq; offenſiones oculorum ſuorum abiiciat. Et irritauerunt me. Vnuſquiſque offenſiones oculorum ſuorum non proiecit, nec Idola Ægypti reliquerunt: & dixi, vt implerem iram meam in eis, in medio terræ Ægypti, &c. Ibi vero ſicut antea etiam cum traditio non conſeruaſſet depoſitum illud, Deus peculiaribus reuelationibus, additis multis ſtupendis miraculis, puritatem doctrinæ ſuæ per Moſen, ad veteres fontes Patriarcharum reuocauit: id quod ſcriptio libri Geneſis manifeſte oſtendit.

Breuius quam pro rerum amplitudine complexus ſum hiſtoriam annorum ab initio mundi bis mille quadringētorum & quinquaginta quatuor: in quibus doctrina cœleſtis, voce diuina patefacta, fuit propagata & per manus tradita, ſine ſcriptura diuinitus inſpirata, ſola viua voce, ab iis qui cœleſtibus reuelationibus ac aliis teſtimoniis diuinitus ad hoc cōſtituti & confirmati fuerant. Oſtendimus autem, quam parum fideliter traditio illa, quæ à Patriarchis accepta erat, retenta & conſeruata fuerit à poſteris, ſæpius enim corruptam, adulteratam & deprauatam fuiſſe, Scriptura oſtendit, ab iis, qui traditiones illas à patribus acceptas conſeruare, propagare, & aliis per manus tradere debebant. Qualis igitur ſit cuſtodia & conſeruatio doctrinæ cœleſtis, per traditiones apud poſteritatem, exempla illa oſtendunt. Viſum autem tunc Deo fuit, per nouas ſubinde & peculiares reuelationes, puritatem verbi ſui, quando per traditiones adulterari cœperat, inſtaurare, confirmare, propagare & conſeruare. Quare vero illa, & non alia ratione tunc vti voluerit, noſtrum non eſt curioſius inquirere, neque enim omnium operum ſuorum rationes Deus nobis reddere tenetur.

Sed hoc dignum eſt conſideratione, cum per traditiones puritas doctrinæ non conſeruaretur, & Deus non vellet amplius illa ratione vti: vt exortis corruptelis per nouas ſubinde & peculiares reuelationes repeteret, inſtauraret, & cōſeruaret puritatem eius doctrinæ, quæ ab initio mūdi Patriarchis patefacta & tradita fuerat, dignum inquā, eſt obſeruatione, quam aliam rationem tempore Moyſis ipſe inſtituerit & oſtenderit: vt ſcilicet ſcriptis diuina auctoritate & teſtimonio approbatis & cōfirmatis, puritas doctrinæ cœleſtis propagaretur & conſeruaretur, ne quæſtionib. aut controuerſiis de veteri genuina & pura Patriarcharum doctrina exortis, ſemper quærendæ & expectandæ eſſent nouæ & peculiares reuelationes. Illa vero hiſtoria diligenter conſideranda eſt. Vtiliter enim illuſtrabit & explicabit præſentem controuerſiam de ſacra Scriptura, mōſtrata prima eius origine. Oſtendit autem hiſtoria, quod iudico præcipue eſſe obſeruādum, Deum non tantum inſtituiſſe, ſed ipſum ſuo facto & exemplo, cum primus verba Decalogi ſcripſit, initiaſſe, dedicaſſe & conſecraſſe viam illam & rationem: vt per Scripturas diuinitus inſpiratas conſeruetur & retineatur doctrinæ cœleſtis puritas. Ita prima origo ſacræ Scripturæ Deum ipſum habebit auctorem. Loquimur autem de Scripturis diuinitus inſpiratis. Nihil igitur diſputabimus de illis quæ Ioſeph. ante diluuium columnis inciſa fuiſſe refert. Nec apocrypha ſcripta Henoch huc pertinent de quibus Hilarius in Pſ. 132. inquit: Quæ libro legis non continentur ne noſſe quidem debemus. Sunt qui opinantur, Moyſen hiſtoriam Iob apud Iethro ſocerum ſuum in terra Madian reperiſſe, & illam ſecum attuliſſe ad filios Iſrael in Ægyptum, vt exemplo Iob oppreſſiones Pharaonis patienter diſcerent ferre, ſed hoc dicitur ſine certis teſtimoniis & Argumētis. Iudæi fabulantur, librū Geneſis à Moyſe conſcriptum fuiſſe,

...gypt.

Scripturæ ...ilior & origo.

Ioſephus.

Henoch.

Hilarius.

Iob.

priuſquam

priuſquam Deus verba Decalogi ſcriberet: propterea quod Exodi 24. fit mentio voluminis fœderis, ante allatas tabulas Decalogi. Sed nõ animaduertunt, multa per anticipationem, ſeu per ὕστερον πρότερον in hiſtoria ſacra dici: volumen enim illud, cuius mentio fit Exod. 24. fuit liber veteris Teſtamenti, quod Deus in monte Sina pepigit cum filiis Iſrael: ſicut manifeſte ſcriptum eſt, Hebr. 9. Sed Exod. 24. cum Deus verba Decalogi ſcriberet in tabulis, Moyſes nondum ſcripſerat volumen fœderis, ſed tūc primum accipit mandatum ſcribendi. Nullum igitur dubium eſt, quæ Exodi 24. de ſcriptione & dedicatione voluminis fœderis referuntur, geſta eſſe poſt ea, quæ Exod. 34. deſcribuntur, ita vt Deus Decalogum prius ſcripſerit in tabulis, quam Moyſes ſuos libros conſcriberet. Non ignoro, varia diſputari de libro bellorum Domini, cuius Moyſes mentionem facit, Num. 21. Vtitur enim futuro tempore: Dicetur in libro bellorum Domini, quod geſtum eſt in mari rubro. Et quod Ioſue 10. citatur liber iuſtorum, non poteſt eſſe liber aliquis antediluuianus: agitur enim de hiſtoria, quæ ſub Ioſua accidit. Nec Iudæorum ſiue fabulas, ſiue ænigmata moror, quod lex ante conditionem mundi ſcripta fuerit literis igneis, nigris in dorſo ignis candidi, neque ciuitas, quaſi vniuerſitas librorum apud Cananitas Ioſue 15. huc pertinet. Nobis enim de libris Scripturæ diuinitus inſpiratæ, quos ad poſteritatem Deus peruenire & conſeruari voluit, diſputatio eſt.

Liber bellorum Domini.

Et hęc eo recitaui, vt obſeruetur ex ſcripturis diuinitus inſpiratis, quas ad poſteritatem Deus conſeruari & extare voluit, nihil ſcriptũ fuiſſe ante tabulas Decalogi, Dei digitis conſcriptas. Multum enim facit ad dignitatem & auctoritatem ſacræ Scripturæ illuſtrandam, quod Deus ipſe rationem comprehendendi literis doctrinam cœleſtem, non tantum inſtituit & mandauit, ſed quod illam primus, ſcriptis verbis Decalogi ſuis digitis initiauit, dedicauit & conſecrauit. Si enim ab hominibus primum ſcriptio ſacrorum librorũ inchoata fuiſſet, potuiſſet opponi præſcriptio plus quam bis mille annorum: vbi in melioribus mundi temporibus, & inter præſtantiſſimos Patriarchas, ſine ſcripto, viua voce tradita fuit doctrina verbi diuini. Deus igitur ipſe, ſuis digitis fecit initium ſcribendi: vt oſtenderet, quantum huic rationi, vt doctrinæ puritas ad poſteritatem ſcriptis conſeruetur, tribuendum ſit. Quod vero Tabulas lapideas ſumpſit in quib. verba Decalogi ſcripſit, alia eſt ratio, quę explicatur, 1. Cor. 3. Ne vero ea, quæ per homines Dei, miraculis & teſtimoniis diuinis ad hoc ornatos, vel conſcriberentur, vel conſcripta comprobarentur, minoris vel nullius ad confirmationem dogmatum, & refutationem corruptelarum, auctoritatis haberentur, noluit Deus ipſe totam legem cõſcribere, ſed ſcriptis verbis Decalogi, Moyſi mandatum dedit, vt reliqua ex ore eius conſcriberet. Et vt populus Dei certus eſſet, Scripturam illam Moyſis non humana voluntate allatam, ſed diuinitus inſpiratam eſſe: Deus valde multis ſtupendis miraculis teſtimonio Moyſis auctoritatem conciliauit, & ante ſcriptionem, & poſt, & in ipſa ſcriptione.

Scripturæ auctoritas & dignitas.

Moyſis auctoritas confirmata.

Duo igitur hactenus ex vetuſtiſſima hiſtoria ſacra monſtrauimus. I. Puritatem doctrinæ cœleſtis, per traditiones viuę vocis nõ fuiſſe ſemper & vbiq; conſeruatam, ſed ſæpius corruptam & adulteratam. II. Ne vero nouis ſemper & peculiaribus, ad inſtaurandam & retinendam doctrinæ puritatem, opus eſſet reuelationibus; Deum ſub Moyſe inſtituiſſe aliam rationem: vt ſcilicet ſcripto comprehenderetur doctrina verbi Dei. Et hæc eſt prima origo Scripturæ: qua monſtrata, ſupereſt vt porro conſideretur, quem Scripturæ vſum, quam dignitatem & auctoritatem Deus ipſe eſſe voluerit. Et quia hiſtoria manifeſta eſt, nuda annotatione locorum contenti erimus. Complexus eſt autem Moyſes quatuor libris,

Moyſis ſcripta.

non tantum hiſtoriam ſui temporis eductionis ex Ægypto, & quæ per quadraginta annos in deſerto geſta ſunt: ſed præcipuum eius conſilium fuit, conſcribere doctrinam legis, quam Deus in monte Sina in deſerto, populo Iſrael tradidit. Præterea in primo libro complexus eſt capita doctrinæ & fidei Patriarcharum, quam ab initio mundi, ad ſua ferme tempora, ex ipſius Dei patefactione traditam acceperant, & profeſſi fuerant. Et tabulas quidem Decalogi, ipſius Dei manu ſcriptas, in arcam fœderis, quæ in loco tabernaculi ſanctiſſimo erat, imponi Deus iuſſit: Moyſes vero ſua ſcripta, inſpiratione diuina conſignata, collocari iuſſit in latere arcæ, Deut. 31. Et eius depoſiti cuſtodiam & conſeruationem commendauit Sacerdotibus, filiis Leui, qui portabant arcam fœderis Domini, & cunctis ſenioribus Iſrael. Conſtituit etiam, vt Rex exemplar legis, ex illo quod coram facie Sacerdotum & Leuitarum erat deſcriptum, ſecum haberet, ne declinaret in partem vel dexteram vel ſiniſtram, Deut. 17. Et mandauit, vt vulgus etiam in poſtibus, in ianuis, in limine, in oſtiis verba illa ſcriberet, Deut. 6. & 11.

Scripturæ vſus.

Vſum etiam expreſſe oſtendit, Deuteron. 31. vbi præcipit, vt legatur coram toto Iſrael, tam viris, quam mulieribus, paruulis & aduenis, vt audientes diſcant, cuſtodiant & impleant omnes ſermones legis huius: filii quoque eorum, qui nunc ignorant, vt audire poſſint, &c. Et in fine inquit: Ponite librum iſtum in latere arcæ fœderis, vt ſit tibi contra te in teſtimonium. Noui enim quod poſt mortem meam declinabitis de via, quam præcepi vobis.

Hæc Scripturæ teſtimonia oſtendunt, quomodo poſt conſcriptos ſacros illos libros, Eccleſia filiorum Iſrael fuerit columna & firmamētum veritatis, quia ſcilicet ipſis concredita fuerunt eloquia Dei, Rom. 3. Non autem ita, vt vel quiduis arbitratu ſuo ſtatuere, vel ex traditionibus non ſcriptis pro fidei dogmatibus, alia & diuerſa ab illis, quæ cōſcripta erant, obtrudere poſſent Eccleſiæ: ſed quia cuſtodes eſſe debeant Scripturæ, in qua Deus ſua inſpiratione doctrinam cœleſtem, & quæ ab initio mundi Patriarchis tradita, in Eccleſia ſonuerat, & quæ Moyſi patefacta fuerat, literis comprehendi curarat, non vt libri ſancti in angulo tabernaculi ſepulti iacerent, ſed ita vt quærentibus aut ignorantibus, quæ doctrina Patriarchis, quæ Moyſi eſſet diuinitus patefacta & tradita, oſtenderent ex illa Scriptura, veram, genuinam & puram doctrinæ cœleſtis vocem. Et ſi declinaſſent à mandatis Dei, vt Scriptura illa eſſet teſtimonium, Deut. 31. Ideo enim iubebat Moyſes deſcribi exemplar legis, vt eſſet canon, norma & regula, ne declinaretur vel in dexteram, vel in ſiniſtram partem, Deut. 17. Et valde illuſtri magnificentia, Deus illam verbi ſui cuſtodiam ornauit & commendauit extructione, portatione & circumſeruatione ſplendidiſſimi tabernaculi.

Scriptura oſtendit, quæ doctrina ſit falſa.

Noæ poſteritas.

Adiiciatur vero & hæc obſeruatio. Reliqua Noæ poſteritas per vniuerſas terras diſperſa, ſine dubio ex relatione maiorum, per ſucceſſionē multa ex traditionibus Patrū, licet fermentata, retinuerat: ſicut poſteris etiam temporibus talia veſtigia traditionum, licet valde deprauata in gētium religionibus deprehenſa & notata ſunt à ſcriptoribus Eccleſiaſticis. Et non eſt dubium, ipſos cum non minus videri vellent, habere verbum Dei, quam filii Iſrael, magnifice oppoſuiſſe titulos, & prætextum traditionū, ab ipſis Patriarchis acceptarum. Quod ſi tunc habuiſſent aduocatum, Andradio, Pighio, aut Lindano ſimilem, næ illi contumelioſe eluſiſſent magnificum illud inſtitutū Dei, de Scriptura per Moyſen tradita. Quid enim? Num veriſimile eſt, Patriarchas & ante & poſt diluuium, quibus longiſſima vita conceſſa fuit, intra bis mille & trecentos annos vſque ad mortem Ioſeph, non plura verba feciſſe de doctrina diuinitus

pate-

atefacta, quam quæ paucis & anguſtis illis primi libri Moyſis paginis omprehenſa ſunt? Atqui non minus fuit verbum Dei, quod illi à Deo aceptum, frequentius & multo plurib. verbis tractarunt, quam illud, quod à Moyſe in primo libro de doctrina & fide Patriarcharum, breuiſſime cōſcriptū eſt. Nec exiſtimandum eſt, tam parui momenti illa fuiſſe, quæ Patriarchæ plenius tractarūt, vt facile negligi poſſint: modo illa teneamus quæ Moyſes ſcripto complexus. Et quid eſt, quod noſtro tempore contra Scripturæ auctoritatem, pro traditionibus à Pōtificiis affertur, quod non potuiſſent etiam prætendere poſteri Cham & Iaphet, qui religionem ſuam, cum ex Scriptura non poſſent, titulo traditionum tuebantur. Nam & illud, quod Pighius de Epiſtola ad Philemonem calumniatur, poſſet de libro Moyſis dici, longe maiora myſteria fuiſſe in Patriarcharum doctrina, quam quæ Moyſes narrat de ouibus, de ſeruorum rixis, de mulierum contentionibus, & ſimilibus. Sed vna & ſimplex tunc fuit reſponſio, verum eſſe, quod intra tam multos annos, Patriarchæ longe plura verba fecerint de doctrina cœleſti, quam quæ vno tam anguſto libro Moyſis potuerint comprehendi. Sed ex omnibus illis, quæ Patriarchæ & fecerunt, & docuerunt diuina inſpiratione, illa electa eſſe vt conſcriberentur, quæ ad fidem & mores pie viuendi, poſteritati ſufficere iudicata ſunt. Et huius iudicii ſeu ſelectionis, Deum ipſum eſſe auctorem, nullum eſt dubiū. Quæ enim Moyſes in 1. cap. ante creationem hominis facta & dicta eſſe ſcribit, à nullo homine, ſed ex ſolius Dei reuelatione cognoſcere potuit. Certum igitur eſt, quod ne Pontificios quidē negaturos arbitror, ea quæ de Patriarcharum doctrina & fide Deus poſteritati neceſſaria iudicauit, comprehenſa eſſe ſcriptis Moyſis. Et ſane non eſt dubium, in memoria piorum hæſiſſe tunc adhuc narrationes quaſdam, nec falſas, nec vanas de ſermonibus Patriarcharum. Sed illas oportuit nec contrarias, nec diuerſas, ſed cōſentaneas fuiſſe illis, quæ Moyſes ſcripſit, ita vt ſcriptura Moyſis regula & amuſſis eſſet, ad quam exigerentur & examinarentur, quæcunque de Patriarcharum & Moyſis doctrina dicerentur. Hanc collationem ideo inſtitui: oſtendit enim ex ipſa prima origine Scripturæ, refutationem omnium argumentorum, quæ nunc à Pontificiis pro traditionibus contra Scripturam nectuntur, & quidem talem refutationem, quam ipſi admittere & vſurpare coguntur, quando de ſcriptis veteris Teſtamenti diſputatio eſt. Quod vero fingunt, aliam eſſe rationem ſcriptorum noui Teſtamenti, poſtea refutabimus.

Cham. Iaphet.

Scriptura Moyſis.

Et hæc de prima Scripturæ origine, potiſſimum huc pertinent. Reliqua igitur de doctrina & Scriptura veteris Teſtamenti, breuiter perſtringemus.

Prophetarum doctrina.

Poſt Moyſen enim Deus ſubinde excitauit Prophetas, quorū doctrinæ & Teſtimonio ingentibus miraculis fidem & auctoritatem conciliauit, ſicut hiſtoria Eliæ & Eliſæi manifeſte oſtendit. Et ad Ioſue Deus dicit, cap. 3. Hodie incipiam te exaltare coram omni Iſrael, vt ſciant, ſicut cum Moyſe fui, ita & tecū ſum. Illi vero licet miraculis eſſent confirmati, non tamē habebant poteſtatem, vt de doctrina Patriarcharum & Moyſis, alia diuerſa aut contraria aſſererent aut ſtatuerent, quam quæ in libris Moyſis conſignata erant: ſed ex diuina reuelatione addebant interpretationes illuſtriores, prout Lucifer noui Teſtamenti magis magiſque appropinquabat. Totius vero ſuæ doctrinæ ſummam & capita, quantum Deus poſteritati neceſſarium iudicabat, ipſi conſcribebant: quæ conſcripta, ad ſacros Moyſis libros, hoc eſt, in latere arcæ collocabantur. Ita enim de Ioſue cap. 24. ſcriptum eſt, quod omnia verba ſua ſcripſerit in volumine legis Domini, quod poſitum erat in latere arcæ fœderis, Deuter. 31. Et 1. Reg. 30. Samuel legem regni ſcripſit in libro, & repoſuit coram Domino:

hoc

Digitized by Google

hoc eſt, vbi arca fœderis erat. Eſa. 30. Deus dicit Prophetæ: Nunc ingreſſus ſcribe ſuper tabulam, & in libro diligenter exara illud, & erit in die nouiſſimo vſque in æternum. Et quomodo Prophetæ ſoliti fuerint capita doctrinæ ſuæ, quæ Dei inſpiratione ad poſteritatem peruenire debebant, conſcribere, colligi poteſt ex 2. cap. Habacuc: Scribe viſionem, & explana eam ſuper tabulam, vt percurrat qui legerit eam. Et Eſa. 8. Sume tibi librum, & ſcribe in eo ſtylo hominis. Similia exempla extant apud Ieremiam, cap. 36. 45. 51.

Et hoc modo conſtitutus eſt Canon Scripturæ Propheticæ. Nam Ezech. 43. de Pſeudoprophetis dicitur: in Scriptura Iſrael non ſcribentur. Sed de Canone Scripturæ poſtea dicendum erit.

Dei ſolicitudo pro doctrina vera conſeruatione.

Hæc narratio de temporibus Prophetarum, quã breuitatis ſtudio obiter attingere magis quam explicare volui, liquido oſtendit, quam paterna ſolicitudine Deus eccleſiæ ſuæ proſpexerit, vt poſteritas doctrinam Propheticam, ſine fermento, ſine adulteratione & deprauatione, genuinam, puram & ſinceram habere, conſeruare & propagare poſſet. Scripto enim illam comprehendi voluit, ne peregrina & adulterina Eccleſiæ obtruderentur, hoc titulo, quaſi à Prophetis tradita & accepta eſſent. Quod ſi obiiciatur, Eſaiam in curriculo miniſterii ſui, per annos 80. certe plura prædicaſſe, quam quæ 66. anguſtis illis, quæ extant ſectionibus, comprehendantur: quod idem de reliquis Prophetis, quorum vel nulla plane extant ſcripta, vel quæ extiterunt, interciderunt, plauſibilius obiici poteſt. Et certe, æque fuit verbum Dei, pari reuerentia amplectendum, quod prædicatum eſt, & quod ſcriptum eſt. Reſponſio autem firma & vera hæc eſt: Quæ ex Prophetarum doctrina Deus ad fidem & pietatem poſteritatis neceſſaria iudicauit, ea conſcribi curauit, & ad poſteritatem conſeruauit. Hoc argumentum ideo toties repeto, vt Pontificii videant, quale habeant fundamentum in ſuis obiectionibus. Negare enim nec poſſunt, nec audent id quod veriſſimum eſt: licet plura fuerint tradita à Patriarchis, Moyſe & Prophetis, quam ſcripta ſunt: contineri tamen in Scriptura veteris Teſtamenti omnia, quæ de Patriarcharum, Moyſis & Prophetarum doctrina Deus neceſſariũ iudicauit poſteritatem ſcire. Coguntur & hoc aduerſarii concedere; Quæcunque, quocunq; etiam titulo à Iudæis afferuntur, examinanda & exigenda eſſe ad normam illius Scripturæ, vt quæ ei conſentanea ſunt probentur: quæ vero peregrina ſunt, aut diſſentiunt, reprobentur. Conſtat enim de doctrina veteris Teſtamenti nihil eſſe admittendum aut recipiendum, quod ex ſcripturis illius non poteſt probari, non obſtantibus quibuſuis argumentis de traditionibus. Fundamenta vero huius veriſſimæ ſententiæ, monſtrabunt nobis poſtea viam ad refutandas & ſubuertendas omnes obiectiones Pontificiorum de Traditionibus. Chriſtus enim & Apoſtoli in nouo Teſtamento, quãdo allegant Prophetas aliquid dixiſſe, Deum locutum per os Prophetarum, quando nominant ſermonem Propheticum, non ablegant nos ad tacitas ſine ſcripto traditiones, ſed ea, quæ in ſcriptura extant, intelligunt. Lindanus, totius Pontificiæ religionis panopliam in eo conſtituit, quod Petrus dicit. Verbum Dei eſt, quod prædicatum eſt vobis. Sed Apoſtoli per tot annos plura prædicauerũt, quã quæ anguſto codice noui Teſtamẽti comprehendi potuerunt. Plura ergo in nouo Teſtamento ſunt credenda, quam quæ ſcriptis Apoſtolicis continẽtur. Sed idem & eadem etiam ratione de doctrina veteris Teſtamenti dici poſſet; ſæpius enim occurrunt in veteri Teſtamento illæ voces: Auribus noſtris audiuimus, Patres noſtri nunciauerunt nobis, tradiderunt illa filiis poſt ſe, &c. Et non eſt dubium, multa ex concionibus & ſermonibus Prophetarum, in piorum animis conſeruata, & poſteris communicata fuiſſe. Num vero proterea, extra & præter

Sacrorum doctrina ad quam normam examinanda.

Scripturam veteris Teſtamenti, fabulæ Talmudicæ recipiendæ erunt? Nos vero potius ſequamur vere piorum iudicium, qui tempore Prophetarum fuerunt:inde enim ſolutionem obiectionis intelligemus.

Scripturæ iudicium in controuerſiis audiendum.

Motis enim controuerſiis,&exortis corruptelis,ſimpliciter propoſuerunt normam Scripturæ.Ita cum tempore Achas,remoto altariDomini, & ſubſtituto.Damaſceno,triſtiſſimæ regnarent corruptelæ,quæ titulo & prætextu reuelationum proponebantur,Eſa.cap.8. ſimpliciter dicit: Ad legem & ad teſtimonium, quod ſi non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. Videt & agnoſcit lector, quomodo Scriptura in veteri Teſtamēto vſurpata fuerit pro norma, canone,amuſſi,& regula certiſſima in controuerſiis de doctrina: ſicut ſupra ex Moyſe oſtendimus,in hunc vſum illam conſcriptam fuiſſe. Et Ioſaphat religionem collapſam, & ſuperſtitionibus contaminatam inſtauraturus,ſcribitur eam reuocaſſe ad primas Dauid patris ſui. Sed audi,iuxta quam regulam &normam corruptelæ abiectæ; & puritas doctrinæ patrum reſtituta fuerit. 2.Paral.17. Miſit de Principibus ſuis,de Sacerdotibus & Leuitis,qui docerent populum in Iuda,habentes librum legis Domini,&circumibant cunctas vrbes Iuda,ac erudiebant populum. Ezechias etiam, corruptelas doctrinæ & cultus diuini ab Achas inuectas eliminaturus, operatus eſt rectum & verum coram Domino, iuxta legem,2.Paral.31. & iuxta diſpoſitionem Dauid, ſiquidem Domini præceptum fuit per manum Prophetarum eius. Et memorabile eſt,cum Manaſſes & Ammon populum à vera Patrum religione ad Idolatriam abducere vellēt, librum legis Domini abſconderunt ne ſingulis ſeptenniis populo prælegeretur,ſicut Moyſes conſtituerat;ſub Ioſia enim Helcias Sacerdos librum legis Domini, qui per manum Moyſis datus fuerat,inuenit in ruinis templi,cum reficerentur. Et Ioſias conuocatis vniuerſis ſenioribus, Sacerdotibus, Leuitis, & omni populo, à minimo vſque ad maximum, legit omnia verba voluminis, & percuſſit fœdus coram Domino,adiurauitque omnem populum, vt facerent quæ ſcripta ſunt in volumine illo quod legerat. Et hęc fuit norma,iuxta quam repurgauit doctrinam & cultum templi. In hanc ſententiam in hiſtoria Iudicum de corruptelis doctrinæ & cultus diuini, aliquoties ſcribitur: In illo tempore non erat rex in Iſrael, ſed quiſque quod ſibi rectum videbatur faciebat;Rex enim iuſſus erat,Deut.17.exemplar legis diuinæ ſemper ſecum habere,in illum vſum, ſicut de Ioſaphat, Ezechia & Ioſia iam dictum eſt. Et cum Ioas in regnum inauguratur, adhibetur ceremonia pulcherrima,2.Par.23.Impoſito enim diademate, traditur ipſi teſtimonium legis &ita vngitur in regem. Et ſumma,quando Prophetæ arguunt populum de corruptelis doctrinæ, dicunt diſceſſionem factam eſſe à lege Domini:quæ certa ſcriptura comprehenſa fuit.

Scripturam commendat Chriſtus.

Illuſtre etiam eſt exemplum in Eſdra, quomodo errores & abuſus,qui multi irrepſerant per tempora exilii, ad normam Scripturæ correxerint & emendarint. Ex hac etiam norma Paulus coram Rege Agrippa, probat ſe nihil falſi aut peregrini docere. Actor.26. Nihil docens extra ea, quæ Moyſes & Prophetæ prænunciauerunt. Abraham etiam diuitem à peculiaribus reuelationibus,mittit ad audiendum Moyſen &Prophetas. Et ne quis de traditionibus nō ſcriptis hoc intelligat,Chriſtus Luc.24.cum teſtimonium doctrinæ Patrum & Prophetarum ab initio mundi proferre vellet,Scripturam interpretatur,& inquit:Ita ſcriptum eſt. Et hoc teſtimonium diligenter conſiderandum eſt. Ingreſſus iam erat Chriſtus in gloriam ſuam per reſurrectionem, & potuiſſet multa commemorare de Patriarcharum & Prophetarum veris traditionibus non ſcriptis: ipſe enim eſt perſona illa,quæ cum Patribus locuta fuit, ſed ea tantum quæ ſcripta ſunt,affert. Voluit enim comprobare in illis,quæ de doctrina Patriarcha-

Digitized by Google

rum & Prophetarum ſcripta ſunt, contineri omnia quæ neceſſaria ſunt, & ſufficiunt, quando quæritur, quæ fuerit doctrina & fides Patriarcharum & Prophetarum. Et norma illa Scripturæ veteris Teſtamenti, tantæ fuit authoritatis ad comprobationem & cōfirmationem dogmatum quod Chriſtus ipſe doctrinam ſuam teſtimoniis Scripturæ veteris Teſtamenti probare non erubeſcit. Paulus Roman. 1. confirmat ſe prædicare Euangelium, quod per Prophetas in ſcripturis ſanctis promiſſum fuit. Et Act. 17. Prædicatio Apoſtolorum ad Scripturas examinatur, an recte ſe habeat. Et hoc examen laudatur à Spiritu ſancto.

[S]criptura [e]ſt norma [d]ogmatum.

Sed iam dudum præſentio, Andradium exclamaturum, peregrinam eſſe hanc diſputationem: neque enim quæſtionem eſſe de libris veteris Teſtamenti, ſed de Scriptura noui Teſtamenti. Ego vero non ignoro, quare ſoleant præcidere commemorationem de vſu & authoritate Scripturæ veteris Teſtamenti: ſentiunt enim ex nuda illa commemoratione, omnia ſua argumenta, quæ contra Scripturam noui Teſtamenti cumulant, labefactari & infringi. Et propter hanc cauſam paulo altius volui repetere hanc commemorationem, de prima origine Scripturæ ſacræ. Non enim in nouo Teſtamento ab Apoſtolis primum ratio illa, vt doctrina cœleſtis literis commendetur, inuenta & inſtituta eſt: ſed rationem illam acceperunt à veteribus, & ea vſi ſunt propter eaſdem cauſas & in eundem vſum, ſicut ſcriptura in prima ſua origine tradita fuit. Et hoc diligenter obſeruandum eſt.

[S]criptura [n]oui Teſtamenti, quo [c]onſilio in[ſ]tituta.

Oſtendimus igitur I. Quæ ſit prima Scripturæ, diuinitus inſpiratæ, origo, & quem primum habeat authorem. II. Qua occaſione & propter quam cauſam inſtituta fuerit ſcriptura ſacra: quia ſcilicet per traditiones non conſeruabatur puritas doctrinæ: ſed illo titulo & prætextu, multa peregrina & falſa admiſcebantur. III. Quem Deus voluerit vſum eſſe ſcripturæ: vt ſcilicet eſſet norma & regula fidei, & iudiciorum in controuerſiis & diſputationibus de religione, ſicut multis exemplis probauimus. IV. Oſtendimus, quod diuina inſpiratione ex Patriarcharum & Prophetarum doctrina ſummaria capita electa fuerunt, quo conſcriberentur: quæ poſteritati, à Deo iudicata ſunt, neceſſaria eſſe & ſufficere. V. Monſtrauimus, quid tribuendum ſit obiectioni illi, contra perfectionem & ſufficientiam ſcripturæ veteris Teſtamenti: quod ſcilicet frequentius & multo pluribus verbis, viua voce tradita fuerit doctrina à Patriarchis & Prophetis, quam paucis & anguſtis libris comprehendi potuerit.

Hæc capita recte conſiderata, pulcherrime illuſtrant diſputationem de ſcriptura noui Teſtamenti. Quod enim Euangeliſtæ & Apoſtoli doctrinam ſuam ſcriptis comprehendi curarunt, illud ſumpſerunt à prima ſcripturæ origine, & inde rectiſſime poteſt iudicari, quæ ſit ratio, cauſa & vſus ſcripturæ noui Teſtamenti, ſicut mox oſtendemus. Sed prius pauca quædam annotanda ſunt de origine traditionum, quæ ſcripturæ, vel vt imperfectæ aſſuuntur, vel vt ambiguæ & obſcuræ opponuntur.

[E]uangelica [ſ]cripta. Apoſtolica [ſ]cripta.

DE SIMILITVDINE ET AFFINITATE traditionum Pontificiarum, cum Phariſaicis & Thalmudicis.

DE traditionibus Pontificiorum ſuo loco dicemus. Sicut autem vtile eſt, primam originem ſcripturæ ſacræ cōſiderare, vnum quodq; enim ex ſua origine rectiſſime iudicatur: ita & hæc obſeruatio multa monebit quod diſputatio de traditionib. non ſcriptis, vel aſſuendis, vel opponēdis ſcripturæ, non recens cœpit, ſed eſt ipſiſſima panoplia Iudaicæ perfidiæ cōtra gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei in ſcriptura. Fuiſſe autē antiquiſſimis etiam temporibus certamina de ſcriptura & traditionib. non

eſt

Digitized by Google

eſt dubium: cum poſteri Cham & Iaphet, religiones ſuas, extra & contra Scripturam, palliare & tueri conati fuerunt titulo & prætextu traditionum, quas à maioribus per manus accepiſſe iactitarũt. Sed de iis tantum quæ manifeſta ſunt, breuiter dicemus. Puritatem ſanæ doctrinæ verbi Dei, apud Iudæos tempore Christi corruptam, adulteratã & deprauatam fuiſſe, hiſtoria Euangelica manifeſte oſtendit. Quod ſi originem & cauſam illarum corruptelarum, cum quidem ſacros libros Iudæi haberent, legerent & interpretarentur, inquiramus, reſpondebit hiſtoria Euangelica, deberi illas falſis & vanis traditionibus. Quando enim Scriptura erat manifeſta, vt de ſecundo & quarto præcepto, opponebant traditiones, ita vt verba Scripturæ inflecterent ad traditiones, & ex illis ſumerent interpretationem, hoc titulo & prætextu: Dictum eſt antiquis, ſicut exempla extant, Matth. 5. 15. & 23. Habebant præterea multas vanas traditiones, extra & præter Scripturam: quarum obſeruationem fingebant ita neceſſariam, vt eam vel præferrent, vel certe æquarent mandatis Dei ſcriptis, Marc. 7. Luc. 11. & 18. Matth. 23. &c.

Doctrina corruptela apud Iud[æos] tempore Ch[ri]ſti & earu[m] cauſa.

Traditioni[bus] obſeruatio[ne]

Et hunc fuiſſe tunc fontem omnium corruptelarum in doctrina Phariſaica, filius Dei in multis locis oſtẽdit. Vnde autem arbitraris ortam illam perſuaſionem de traditionibus, niſi inde, quod iudicatum eſt, non omnia, quæ ad fidem & vitæ pietatẽ neceſſaria ſunt, in ſcriptura veteris Teſtamenti comprehenſa eſſe? Et non eſt dubium, multa nec vana nec falſa ex ſermonibus Patriarcharum & Prophetarum in memoria piorum, in vera antiquitate hæſiſſe. Sed inde apud poſteros, cum facta eſſet inclinatio puritatis doctrinæ, orta demum eſt perſuaſio, quia Patriarchæ & Prophetæ plura feciſſent & dixiſſent, quam quæ ſcripta ſunt: ideo præter ſcripturam, illa etiam, quæ titulo traditionum iactabantur, pari reuerentia & pietatis affectu cõplectenda & veneranda eſſe, licet Scripturæ non eſſent conſentanea, vel etiam cum illa pugnarent. Et hoc bene cõſideretur, qua ratione Diabolus ſoleat inſidiari puritati doctrinæ (quando Scripturam in vniuerſum nõ poteſt abolere, ſicut tentauit per Antiochum, 1. Mac. 1.) quod ſcilicet ſpecioſo prætextu fingit præter Scripturam, neceſſarias eſſe etiam traditiones ſine ſcripto: & quidem ita, vt traditiones illæ non ad Scripturã examinandæ, ſed econtra verba Scripturæ inflectenda iudicentur ad traditiones non ſcriptas: cum tamen Deus propter illã ipſam cauſam, Eccleſiæ Scripturam in prima eius origine, ſicut ſupra oſtenſum eſt, commendarit, vt illa eſſet norma & regula, ne falſa, ſuppoſititia & vana, quocunq; titulo & prætextu Eccleſiæ obtruderentur. Sed hoc conſiliũ & inſtitutũ Dei Diabolus inſidioſe apud Iudæos inuertit, ſpecioſo hoc prætextu: quod ſine dubitatione illa, quæ certum eſſet Patriarchas & Prophetas docuiſſe & feciſſe, licet ſcripta non eſſent, digna tamẽ eſſent pari cum Scriptura autoritate. Et ſub hoc prætextu, incerta & commentitia quæq; poſtea inimicus veritatis venditauit. Vide autem cum de traditionibus extra & præter Scripturam, Chriſto diſputatio eſſet cũ Phariſæis, potuiſſet facile commemorare alia & plura Patriarcharum & Prophetarum vera dicta & facta, quam quæ ſcripta ſunt: & potuiſſet illius commemorationis fidem miraculis comprobare. Et ſine dubio feciſſet illud, ſi iudicaſſet non omnia, quæ neceſſaria ſunt & ſufficiunt, Scripturis contineri. Cum enim duæ eſſent quæſtiones, I. An de doctrina Patriarcharum & Prophetarum præter ea, quæ ſcripta ſunt, aliquid aliud tanquam ex traditione viuæ vocis profectũ & acceptum, quod ex Scriptura probari non poſſet, nec cum ea conſentaneum eſſet, admittẽdum eſſet & recipiendum? II. An illæ traditiones, quæ à Phariſæis hoc titulo prætendebantur, eſſent veræ? Chriſtus non tantum ipſas traditiones Phariſæorum, vt falſas & vanas refutat & abiicit: ſed ſimpliciter deducit ipſos ad Scripturam, non ſubſtitu-

Traditione[s] qua de cau[ſa] ſuſcepta à Iudæis.

Traditiones Chriſtus non allegauit.

tis aliis

tis aliis traditionibus, de doctrina veterum, tanquam præter Scripturam neceſſariis & amplectendis. Et 1. Pet. 1. Apoſtolus dicit: Non auro vel argento, ſed precioſo ſanguine agni immaculati Chriſti redempti eſtis à vana conuerſatione, quam ex patrum traditione acceperatis; ſitis igitur ſancti in omni conuerſatione, ſicut ſcriptum eſt.

Doctrina corruptela ex traditionibus nata.

Corruptelæ igitur puritatis doctrinæ apud Phariſæos originem habuerũt ex traditionibus, quas vt neceſſarias, Scripturæ partim aſſuebant, partim opponebant. Et Chriſtus doctrinæ propheticæ priſtinam & genuinam puritatem ita reſtituit, quod abiectis & refutatis traditionibus ad ipſam ſcripturam Eccleſiam deducit. Hæc ex hiſtoria Euangelica ſunt manifeſta. Irenæus lib. 4. cap. 25. dicit, ſuo tempore extitiſſe legem Phariſaicam de traditionibus, vti de ſcripta lege Dei quædam auferant, quædam addant, quædam vt volunt interpretentur. Has traditiones vocat aquatas ex primo capite Eſaiæ, propterea, quod puritati verbi Dei admiſceatur fermentum traditionum. Et dicit ipſos fingere, illarum traditionum obſeruationem ex ipſa lege neceſſariam eſſe.

Hæc deſcriptio obſeruetur, oſtendit enim imaginem & ſimilitudinem traditionum, quas Pontificii Eccleſiæ obtrudunt. Nam & ipſi fingunt ex ipſa Scriptura noui Teſtamenti, neceſſariam eſſe etiam traditionum non ſcriptarum obſeruationem.

Traditionũ Pariſaicarum & Papiſticarum ſimilitudo.

Sed Andradius cum ſuis excipiet, de non toleranda contumelia, quod ipſorum traditiones cum Phariſaicis & Iudaicis comparantur. Dicent enim, Phariſæos & ſequentes Rabinos finxiſſe, & commentos eſſe ſuas traditiones: Pontificiorum vero traditiones ab ipſis Apoſtolis acceptas, certa & continua Epiſcoporum ſucceſſione conſeruatas, & per manus traditas eſſe ad noſtra vſque tempora. Sed Iudæi nullo modo concedunt ſe ſuas traditiones ſine certa authoritate ex figmentis hominum habere. Texunt enim longã & ſine interruptione continuam ſucceſſionis ſeriẽ, qua traditiones ab ipſo Deo traditæ à Moyſe acceptæ, ad poſteritatem bona fide propagatæ, & per manus traditæ narrantur. Et niſi Thalmud prius eſſet conſcriptum, omnino cogitarem, Rabinos artificium illud à Pontificiis mutuo ſumpſiſſe, & ad ſuas traditiones accommodaſſe. Tanta enim eſt ſimilitudo, vt vtriuſque cõmenti de traditionibus, & Thalmudiſtarũ & Pontificiorum, vnum & eundem eſſe architectum & artificem, qui ſcilicet bono ſemini interſpergit & admiſcet zizania, dubitari non poſſit. Ita autem commentum ſuum concinnant Thalmudici. Fingunt Moyſen in monte Synai accepiſſe à Deo, non tantum ea, quæ ſcripſit, verum etiam myſticam & arcanam expoſitionem legis: quam nec ſcripſerit, nec ſcribi voluerit, ſed viua tantum voce eam tradiderit, & ita poſteritati per manus tradendam commendarit. Et vtrumq; eſſe verbum Dei, pari reuerentia & pietatis affectu amplectendum & venerandum: cum quod Moyſes ſcripſit, tum quod ſine ſcripto, viua voce per traditiones conſeruandum & propagandum mandauit. Vide autem, quã ſplendidam contexant ſucceſſionem, qua conſeruata ſit traditio illa, ne de fide eius dubitetur. Moyſes, inquiunt, tradidit eam Heli Sacerdoti, Heli Samueli Prophetæ, Samuel Dauidi regi, Dauid Achiæ Prophetæ, Achias Eliæ, Elias Eliſæo, Eliſæus Ioiadæ pontifici, Ioiadas Zachariæ prophetæ, Zacharias Hoſeæ, Hoſeas Amos, qui eam tradidit Eſaiæ: Eſaias Micheæ, Micheas Ioeli, Ioel Nahum prophetæ, Nahum Habacuc, qui eam tradidit Sephoniæ, Sephonias Ieremiæ, Ieremias Baruch Scribæ, Baruch Eſdræ, ab Eſdra deinde ponunt continuam ſucceſſionem maxime illuſtrium virorum vſq; ad Hellelem, Simeonem iuſtum, Gamalielem & alios, donec ex illa conſeruatione cœpit in ſcripta redigi, vnde tandem Thalmud confectum eſt. Hæc prolixe deſcripta extant apud Petrum Galatinum.

Thalmudicarum traditionum origo & propagatio.

Hæc

Hæc profecto longe alia ſpecies ſucceſſionis eſt, quam quæ à Papiſtis iactatur, de ſerie & numero Romanorum Pontificum, in quorum catalogo multi fuerunt monſtra verius quam homines. Fingamus iam, nobis rem eſſe cum Iudæo aliquo, qui rectius ſentiens, repudiatis Thalmudicis traditionibus, illa tantum velit recipere, & credere, quæ ſacris Scripturis conſentanea ſunt, & ex illis probari poſſunt, & illi opponamus Pighij argumentum: vnde tu Iudæe noſti, vera illa eſſe, quæ in libris Moyſis & Prophetarum ſcripta extant, qui autographa non vidiſti? nec ſi videres, poſſes certi aliquid ex inſpectione ſtatuere. Vnde igitur certus es, libros illos non eſſe ſuppoſititios, nec eſſe adulteratos, ſed complecti verã & ſanam Doctrinam verbi Dei, ſicut diuinitus patefacta eſt? Certe non aliunde hoc conſtabit, quam ex teſtificatione illorum, quorum ſupra facta eſt mentio, qui continua ſucceſſionis ſerie libros illos cõſeruarunt & poſteritati quaſi per manus tradiderunt. Si igitur ſacros codices, ex illorũ traditione, ſeu teſtificatione recipis: qua fronte reliquas traditiones, quæ per illos ipſos, certa ſucceſſionis ſerie ad poſteritatẽ propagatæ feruntur, repudiabis? Aut ſi de Thalmudicis traditionibus dubitare incipies, vacillabit etiam, & corruet ipſius Scripturæ certitudo & authoritas, quam traditio & teſtificatio Synagogæ tibi commendauit. Hic velim ex Andradio audire, quid iudicet Iudæũ, qui ex Thalmudicis traditionib. ſe extricare cuperet, ad hanc obiectionem debere & poſſe reſpõdere. Non enim arbitror, ipſum ita inſanire, vt iudicet, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiendos libros Biblicos & Thalmudicos. Agnoſcat igitur, vel ex hac collatione, quale argumentum ſit illud, quo ipſe etiam pro traditionibus Pontificijs pugnans, ſerio triumphat. Si libros ſacros ex traditione eccleſiæ recipimus: ergo eodem modo etiã reliquas omnes traditiones debemus recipere. Sed hoc poſtea explicandũ erit. Nunc tãtum oſtendere volui, quanta ſit cognatio & ſimilitudo Thalmudiſtarũ & Papiſtarum, quando de traditionibus non ſcriptis, extra & præter Scripturam, diſputant. Idem enim ſpiritus, qui ſcripturæ veteris Teſtamenti inſidias ſtruxit, ſub velamine traditionum, etiam in nouo Teſtamento, ea quæ ex Scriptura probari non poſſunt, ſub titulo traditionũ, Eccleſiæ obtrudere conatur: & vtrobiq; vſq; adeo ſimili vtitur artificio, vt facile agnoſcas eundem eſſe architectum. Quanta vero ſit efficacia huius erroris, manifeſtum eſt. Sola enim illa perſuaſio de traditionibus non ſcriptis, cum quidem tam plauſibili ſpecie ſucceſſionis prǽſtantiſſimorum in populo Dei virorum proponatur, accedente præſcriptione & conſuetudine longiſſimi temporis, captiuam ducit & detinet miſeram plebeculam Iudæorũ in triſtiſſima excæcatione: vt Rabi Abraham Hiſpanus de ſententijs Rabinorum inquit: Nos decet verbis illorũ ſubſcribere, eo quod omnia eorũ verba ſunt Cabalæ verba. Et nos incedimus ac palpamus, ſicut cœci in pariete, vt ſuſtẽtemus nos ad illũ. Ac licet videãtur vobis, verba noſtra eſſe vera ac recta: nihilominus tamen eſt nobis abijcienda veritas in terram, quoniam veritas cum illis eſt. Et Lyra Deut. 17. citat gloſſam Hebraicam, recipiendum eſſe, quicquid hoc modo proponatur, etiamſi dextrum dixerint eſſe ſiniſtrum. Eoſdem ergo laqueos ex funiculis commentitiarum traditionum contextos, quibus Iudæos irretiuit, nobis etiam tendit idem author.

Romani Pontifices.

Traditionũ ſtabilitio ex Andradio

Scripturæ vtriuſq; Teſtamenti ſtruit Satan inſidias per traditiones.

Et quare Iudæorum Rabini tam pertinaciter pugnent pro Thalmudicis traditionibus, circumſtantia temporis, quando conſcribi cœpit Iudaicum Thalmud, ſi recte conſideretur, oſtendet. Cum enim ſubinde ex Iudæis multi, luce Scripturarum conuicti, ad Chriſtianam religionẽ tranſirent: videntes Rabini, ſe id quod volebant obtinere non poſſe, ſi ſolis ſcripturarum armis pugnandum eſſet, alia ſibi compararũt præſidia. Circa annum enim Domini 150. cœpit conſcribi Thalmud, complectens tra-

Traditionũ Iudaicarũ occaſio quæ fuerit.

ditiones: cuius ſucceſſum cum animaduertiſſent, poſtea in infinitum ferme auctum eſt. Et poſt illa tempora raro ex Iudæis aliquis (quia laqueis traditionum irretiti,& à Scriptura auerſi erant)ad Chriſtianam fidem conuerſus fuit.Diximus breuiter de Scriptura veteris Teſtamenti: vt oſtenderemus,quæ fuerit prima origo,quæ ratio,quis vſus ſacræ Scripturæ. Adiecimus illam etiam obſeruationem, quomodo Phariſæi, & poſtea Thalmudiſtæ, Eccleſiam Iudæorum repleuerint infandis erroribus & ſuperſtitionibus,ea ratione,quod contenderunt,præter Scripturā Moyſis & Prophetarum, pari reuerentia & pietatis affectu recipiendas eſſe etiam traditiones non ſcriptas, licet ex Scriptura probari non poſſent.Et Thalmudica quædam commenta de traditionibus recitauimus, propter affinitatem, quam habent cum Pontificiorum diſputationibus, tacita enim illorum collatio loco manifeſtæ refutationis eſſe poteſt.Iam digredimur ad Scripturam noui Teſtamenti, & ad diſputationes noſtri temporis de traditionibus.

DE SCRIPTVRA NOVI Teſtamenti.

VIdeo me breuitatis metas, quæ ad rationē examinis ſufficere poſſent in hoc loco de Scriptura tranſire;ſed cādidus Lector dabit mihi vltro veniam,ſi cauſam conſiderauerit. Longe alia nunc eſt ratio diſputationum inter Pontificios,quam tempore Eccij,Emſeri, & ſimilium fuit.Illi enim Scripturæ armis nobiſcum congredi non detrectabant.Pighius vero deprehendit, hoc inſtitutum plus detrimenti quam commodi dediſſe regno Pontificio. Aliam igitur ipſe viam magis compendiariam monſtrauit,cui ſi inſiſtant,nullo negotio quiduis poſſent obtinere; vt ſcilicet conquiſitis omnib.Rhetorices artificijs declamitēt, de anguſtijs, de imperfectione, inſufficientia, ambiguitate &obſcuritate Scripturæ, & ſtrenue pugnēt pro neceſſitate,auctoritate,perfectione,certitudine & claritate traditionum,non Scripturarum.

Scriptura à Papiſtis data epitheta.

Vidit enim in illis,quæ ex Scriptura defendi non poſſunt (quæ potiſſima regni Pontificij pars eſt) hac ſola ratione victoriam non dubiam,nec laborioſam fore.Et hoc conſilium ſcriptores Pontificij, qui Pighium inſecuti ſunt, pro viribus omnes amplexi ſunt: vt integris iam libris nihil ferme aliud agant,quā quod contra Scripturam,pro traditionibus non ſcriptis diſputant. Et in hoc etiā præſidio Concilium Tridentinum omnes ſuas opes, ipſamq; adeo ſalutem ſuam collocat.Neceſſitas igitur requirit,vt paulo pluribus de authoritate Scripturæ,contra commentitias traditiones agamus. In reliquis poſtea breuiores erimus, & intra metas examinis orationem continebimus Quia vero de Scriptura noui Teſtamenti potiſſimū controuerſia inter nos eſt, de illa iam dicemus. Et ex illis fundamentis, quæ de prima origine ſacræ Scripturæ in veteri Teſtamēto ſupra annotauimus, plane eſt tota hęc diſputatio: propter quas ſcilicet cauſas,&quo conſilio doctrina noui Teſtamenti ſcriptis ſit cōprehenſa.Et ipſi aduerſarij hoc animaduertūt & ſentiūt.Vide autem inſidioſas ipſorum technas. Nodū enim illū quaſi Gordium cum ſoluere non poſſint,ſemel pręcidūnt hac bipenni:in Scriptura

Papiſtarum de Scriptura noui Teſtamenti iudicium.

ſcilicet veteris Teſtamenti, omnia quæ de Patriarcharū & Prophetarum doctrina,Deus poſteritati neceſſaria eſſe iudicauit & ſufficere, comprehenſa eſſe:ſed doctrinæ noui Teſtamenti longe aliam eſſe rationem.Eius enim proprietatem ab ipſo Deo ita eſſe conſtitutam, vt nec in tabulis, nec in chartis, nec calamo, nec atramento, vel quouis alio modo literis cōſignetur: ſed viua tantū voce, animis auditorū commendetur,& ita ſine ſcripto conſeruetur, & per manus tradatur. Et hunc volunt eſſe ſenſum eius,quod Ieremiæ 31.ſcriptum eſt: Dabo legem meam in corda eo-

rum,& in intimo eorum ſcribam eam. Et quod Paulus dicit 2.Cor.3. Epiſtola noſtra eſtis vos, ſcripta à nobis non atramento, ſed ſpiritu Dei viui:non in tabulis lapideis,ſed in tabulis cordis carneis.

Quid igitur ad hæc reſpondebimus? Dicemus id quod res eſt. Si Deus ita conſtituiſſet, & ordinaſſet vt doctrina Chriſti & Apoſtolorum ſine ſcripto,ſola traditione viuæ vocis propagaretur,& cōſeruaretur,reuerēter vellemus hāc ratione cōtenti eſſe, qua Deum in principio mundi,vltra bis mille annos vſum, ſupra oſtēdimus. Ille enim ſolus optime nouit, qua ratione ſaluti Eccleſiæ commodiſſime proſpiciatur. Sed hæc eſt quæſtio:An Deus de doctrina Chriſti & Apoſtolorum ita conſtituerit,vt non conſignetur literis, ſed ſine ſcriptis viua tantum voce per manus tradatur. Pontificij quidem dicunt, Deum per Ieremiam & per Paulum hoc affirmare. Sed quia Pontificij fidem ſuam in multis ſuſpectam reddiderunt Eccleſiæ,nos ex mandato Chriſti, Ioan.5. & exemplo Berrhœenſiū, Actorum 17.ſcrutabimur Scripturas,an hæc ita ſe habeant,ſicut Pontificij aſſeuerant. Ecce autem ſtatim vel palpabiliter deprehendimus, non eſſe verum, quod Pontificij de Ieremiæ aut Pauli ſententia fabulantur. Sunt enim aliquot libri ab ipſis Apoſtolis de doctrina noui Teſtamenti conſcripti,quod ſine dubio non feciſſent, ſi illa eſſet Dei ſententia in dicto Ieremiæ,quam Pontificij ipſi affingunt. Auctor Epiſtolæ ad Hebræos in media ſcriptione, dum doctrinam noui Teſtamenti literis commendat,illam ſententiam Ieremiæ allegat. Et Paulus iam ſcripſerat vtramque Epiſtolam ad Theſſalonicenſes, & priorem ad Corinth. cum dicit: non atramento,ſed Spiritu Dei, 2. Corinth. 3. Imo illud ipſum tunc non viua voce tradebat, ſed ſcribebat. Extra omnem igitur controuerſiam manifeſtiſſimum eſt, Apoſtolos ſententiam Ieremiæ trigeſimo primo, & Paulum dictum ſuum 2.Corinth.3.non ita intellexiſſe,ſicut Pontificij fingunt: doctrinam ſcilicet Chriſti & Apoſtolorum non ferre, vt ſcripto comprehendatur & tradatur.

An doctrinā Chriſti & Apoſtolorum ſcripto debuerit cōprehendi, an vero viua voce ſit tradenda?

Dabitur autem nobis venia, ſi iudicauerimus Apoſtolos rectius intellexiſſe Ieremiæ & Pauli ſententiam, quam Pontificios. Sed excipient,ſe non ita ſentire, quaſi ſimpliciter nihil omnino de doctrina Chriſti & Apoſtolorum debuiſſet literis mandari,aut ſcriptis comprehēdi: ſed quod quædam ſane debuerint, aut ſaltem potuerint ſcribi, non autem omnia, quæ neceſſaria ſunt & ſufficiunt:ſed quod multa & quidem præcipua relinquenda fuerint traditionibus non ſcriptis. Audio & ſcio, quid Pontificij dicant:ſed quæſtio eſt;an illud,quod dicunt, ſit Ieremiæ & Pauli ſententia in locis allegatis. Inſpicio autem Ieremiæ ſententiam, & non inuenio quod dicat,legē noui Teſtamenti ſcribendam eſſe partim in chartis, partim in cordibus, nec video quod Paulus dicat de doctrina Chriſti & Apoſtolorum,quædam atramento in tabulis vel chartis,quædam Spiritu Dei in cordibus eſſe ſcribenda:ſed loquuntur indefinite. Nec concedimus Pontificijs, vt extra & contra verba textus, arbitrariis ſuis interpretationibus Eccleſiam impune ludificentur.

Si quis igitur verba Ieremiæ & Pauli cum Pontificiis ad hanc quæſtionem violenter velit detorquere. An doctrina Chriſti & Apoſtolorum debeat aut poſſit ſcripto comprehēdi: an vero ſine ſcripto,traditione viuæ vocis ſit conſeruanda & propaganda? Certum & manifeſtū eſt, illa expoſitione non poſſe reddi aliā quam hanc ſentētiam quod doctrina Chriſti & Apoſtolorū, ſimpliciter ſine aliquo omnino ſcripto:ſola traditione nec ſcripta nec ſcribēda,ſit proponenda,propaganda & cōſeruanda. Et ſi quis ex illa doctrina literis aliquid conetur conſignare,id fieri contra eius naturam & proprietatem, imo fieri cōtra Voluntatē & ordinationem Dei. Sed hanc expoſitionē & ſentētiam falſam eſſe, Apoſtoli ipſo facto mon-

Papiſtica ſententia de noui Teſtamenti ſcriptura.

ſtrarunt. Scriptis enim doctrinam ſuam complexi ſunt: idque ſicut Irenæus dicit ex voluntate Dei.

Ab hoc igitur præſidio Pontificii, luce veritatis clariſſima deiecti ſunt, niſi forſan cum ratione ipſis libeat inſanire. Quam ineptam enim reddant collationem veteris & noui teſtamenti, de qua Ieremias & Paulus grauiſſime diſputant, ſi opinionem ſuam pertinaciter tueri voluerint, Lector attentius quæſo conſideret. Si enim vetus Teſtamentum intelligunt de doctrina Patriarcharũ & Prophetarum, vſq; ad Chriſtum (quod impropriè dici, Auguſtinus docet & oſtendit, potius vetus inſtrumentum appellandum eſſe) certe doctrina illa per annos bis mille, quadringentos & quinquaginta quatuor, ſine ſcripto, per traditionem viuæ vocis tradita & propagata fuit. Sunt autem à conſcriptione legis vſque ad miniſterium Chriſti, anni 1538. Populus igitur veteris Teſtamenti, doctrinam cœleſtem per annos 116. diutius habuit ſine ſcripto, quam in ſcriptis. Chriſti vero & Apoſtolorum doctrina cœpit ſcriptis comprehendi, cum ne per viginti quidẽ totos annos ſola voce ſine ſcriptis tradita fuiſſet. Vt enim maxime concedamus, Matthæum tunc primum ſcripſiſſe, cum Paulus iam Romæ eſſet: certe Paulus iam tunc ſcripſerat vtramq; ad Theſſalonicẽſes, priorem ad Timotheum, vtramq; ad Corinthios, & Epiſtolam ad Romanos. Vide iam Andradi, quomodo conſtet, quod contendis æquum fuiſſe, vt populus Dei ſub veteri Teſtamento, doctrinam cœleſtem literis haberet comprehenſam: noui vero Teſtamenti plane diuerſam eſſe rationem. Quod ſi vetus Teſtamentũ intelligant de doctrina legis, quæ in monte Sina promulgata fuit: certe præcepta Decalogi, & ante & poſt diluuium voce diuina propoſita, & à Patriarchis tradita leguntur in Geneſi. Et Paulus Rom. 2. affirmat opus legis natura ſcriptum eſſe in omnium hominum cordibus, etiam illorum, qui legem ſcriptam non habent. Etiam conſideretur, quæ inſania ſit, Ieremiæ tribuere illam ſententiam, quaſi diſcrimen veteris & noui Teſtamenti, in eo potiſſimũ conſiſtat, quod doctrinam legis ſcriptis comprehendi æquum fuit: doctrinam vero Euangelii per traditiones ſine ſcripto cordibus commendandam eſſe. Certum igitur & manifeſtum eſt, Ieremiæ dictum nec habere nec admittere illam expoſitionem & ſententiam, de qua Pontificii ita digladiantur, vt in illa omne ſuum præſidium contra Scripturam pro traditionibus non ſcriptis ſe collocare non diſſimulent. Et Auguſtinus, qui in libro de Spiritu & litera locum illum Ieremiæ & Pauli ex profeſſo iuſta tractatione explicat, ne verbo quidem mentionem facit eius ſomnii, quod Pontificii Eccleſiæ obtrudere volunt, pro commentitiis ſuis traditionibus contra Scripturam ſtabiliendis.

Teſtamentum vetus. *Auguſtinus.*

Chryſoſtomus Homilia prima in Matthæum, accommodat quidem Ieremiæ dictum ad hanc ſententiam, quod paucis aliquot annis Chriſti & Apoſtolorum doctrina ſine ſcripto tradita fuit, de quo nulla inter nos controuerſia eſt: non autem id, quod Pontificii faciunt, extruit inde, naturam & proprietatem noui Teſtamenti non ferre, vt doctrina eius literis conſignetur, & ſcriptis comprehendatur: &, ſicut Lindanus dicit, naturam verbi Euangelici à ſcripto & literis plane abhorrere. Hic enim ſtatus eſt diſputationis noſtræ.

Chryſoſtomus.

Adiiciam vero & hanc obſeruationem, ex hac ſola diſputatione animaduerti poſſe, quales interpretes Scripturæ ſint Pontificii. Ieremias & Paulus in illis dictis de re longe grauiſſima diſputant, quam ex Auguſtini ſententia breuiter recitabo. Vetus Teſtamentum eſt doctrina mandatorum, extra hominem ſcripta: quâ foris docemur, atteſtante conſcientia noſtra (eſt enim opus legis, ſcriptũ in cordibus) quod & qualẽ obedientiam Deus à nobis requirat: & condemnat quidem hos qui huic normæ

Teſtamentum vetus.

non

non ſunt conformes, ſed virtutem præſtandi ea quæ requirit, non ſubminiſtrat. Tam triſtis enim eſt naturæ per peccatum deprauatio, vt quando Deus voluntatem ſuam patefacit, & per miniſterium, ſeu voce ſeu ſcripto proponit: vetus tamen homo, qualis eſt ſine ſpiritu regenerationis, etiam quando vires ſuas naturales exerit, & aliquid præſtare cōtendit, non poſſit ſpiritualia quæ verbo proponuntur, recte & vere intelligere, amplecti & ſeruare: præcipue vero, legem ita faciendo non facit. Hoc Auguſtinus vocat vetus Teſtamentum, vbi cor non renouatur: & ibi licet opus legis, quo ad notitiam, ſcriptum ſit in cordibus: dicitur tamen lex foris extra hominem ſcripta, non in corda, quando corda non renouantur ad veram interiorem obedientiam. Nouum vero Teſtamentum eſt promiſſio gratiæ propter filium Mediatorem: cum qua coniuncta eſt promiſſio & exhibitio Spiritus ſancti, qui doctrinam foris in miniſterio ſiue voce ſiue ſcripto ſonantem, efficacia & operatione ſua in corde ſcribat: hoc eſt, mentem illuminet, voluntatē & cor regeneret, vt poſſimus promiſſionem de Meſſia, vera fide ex corde amplecti. Qui vero credunt in nomine eius, illis dat poteſtatem, vt fiant filii Dei, Ioan. 1. Et hoc eſt, quod Ieremias dicit, Spiritum ſanctum ſcribere doctrinam Euangelij in corda credentium, vt impleatur, quod dicit: Ego ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum: Deinde etiam doctrinam legis, Spiritus ſanctus ſcribit in corda renatorum, vt ſecundum interiorem hominem cor delectetur lege Dei, Ro. 7. & ex animo incipiant obedire, Ro. 6. Hoc Auguſtinus in ſua diſputatione vocat nouum Teſtamentum: cuius vim & efficaciam, etiam in Patribus tempore veteris Teſtamenti fuiſſe, recte aſſerit.

Teſtamentum nouum

Hanc grauiſſimam & vtiliſſimam doctrinam Pontificii, in ſententia Ieremiæ non tantum prætereunt, ſed obſcurant & expungunt, ſubſtituta alia peregrina & falſa explicatione. Spiritus ſanctus enim illud de quo Ieremias loquitur, operatur non enthuſiaſtico modo ſine medio, ſed per miniſterium verbi Dei. Ne autem verbum illud, quod ſolum eſt organon Spiritus, adulteretur, vel incertum ſit quodnam illud ſit: Deus in veteri Teſtamento ſcriptis illud comprehendi mandauit. De Chriſto vero & Apoſtolorum doctrina, in nouo Teſtamento iam dicemus. Scriptura igitur verbi Euangelici non pugnat cum dicto Ieremiæ.

Verbum Dei.

Hæc de Ieremiæ ſententia, neceſſario dicēda fuerunt. Eius enim peregrinam, contortam & adulterinam expoſitionem magnifice amplificatam, ſemper in acie collocāt aduerſarij, pugnaturi contra Scripturam noui Teſtamenti, pro ſuis traditionibus. Oſtendit igitur, Ieremiæ dictum nullo modo vel præbere, vel admittere illam ſententiam, quam Pontificii contra Scripturam fingunt: Et hoc præſidio deſtructo, iam in patēti campo, facilior erit cum aduerſariis congreſſus de Scripturis noui Teſtamenti. Et quod de Ieremiæ ſententia diximus, idem etiam ad Pauli dictū pertinet, 2. Corinth. 3. Non enim negat doctrinam Euangelij eſſe, quam atramento, chartis in Epiſtola, & tunc & antea commendauerat: neq; hoc dicit, quia Corinthios primum, ſine ſuo aliquo ſcripto, ſola viuæ vocis traditione conuertit, ideo illa quæ nunc atramento ſcribebat, non eſſe organon Spiritus, per quod Euangelium ſcribatur in corda credentium: ſed hoc agit, Corinthios qui corde iam credebant ad iuſtitiam, & ore confitebantur ad ſalutem, quique noua creatura facti, lege Dei delectabantur, & ex animo obediebant: illos inquam dicit eſſe Epiſtolam Chriſti, non atramento exterius, ſine interiori renouatione ſcriptam, quod ad vetus Teſtamētum, & ad literam occidentem pertinet: ſed in ipſo corde expreſſam, non viribus veteris hominis, ſed Spiritu Dei viui. Sed iam ad ipſam Scripturam noui Teſtamenti progrediemur. Conuenit autem de hoc inter nos, doctrinam noui Teſtamenti (ſicut vſitate nunc loquimur)

Teſtamenti noui doctrina.

illam eſſe, quam Chriſtus tempore carnis ſuæ, in miniſterio ſuo proprio ore promulgauit, quamque Apoſtoli, cum à Spiritu ſancto in omnem veritatem ducti eſſent, in omnem terram omni creaturæ prædicauerunt.

Conſtat & hoc, doctrinam illam primis aliquot annis, & à Chriſto, & poſtea ab Apoſtolis, ſine ſcripto viua voce traditam & propagatam eſſe, poſtea vero ab Apoſtolis ſcriptis eſſe comprehenſam. Sed non patitur nos vſque ad Scripta Apoſtolica progredi, Andradius: ſed facta tantum mentione primi temporis, cum ſine ſcripto tradita eſt doctrina Euangelij, ſtatim exclamat: Quę igitur eſt leuiſſimorũ, perditiſſimorumq; quorundam hominum tanta impudentia & temeritas, qui hanc rationem tradendi, propagandi & conſeruandi Euangelium (per traditiones ſcilicet abſque ſcripto) qua Chriſti Eccleſia nata, educata, longe lateq; propagata, deniq; conſeruata fuit, inanem, ac leuem exiſtimat, illa enim extra omnem controuerſiam, omnium eſt optima, certiſſima & tutiſſima ratio tradendi, propagandi & conſeruandi doctrinam Euangelij: quam ipſe filius Dei, qui eſt patris ſapientia, inijt: quam Spiritus ſanctus, cum Apoſtolos in omnem veritatem duceret, vſurpauit. Et Andradius ſubducto calculo, oſtendit Eccleſiam viginti annis aut plus, ſcripto Euangelio caruiſſe. Non enim probat Theophylacti rationem, quod Matthæus anno poſt aſcenſionem Chriſti octauo ſcripſerit: ſed amplectitur Irenæi annotationem, quod Matthæus tunc primum ſcripſerit, cum Paulus iam Romæ eſſet: & ita ante conſcriptum Matthæi Euangelium, ſupputat annos ab aſcenſione Chriſti vnum & viginti & menſes vndecim. Aut ſi recipiatur illorum ſententia, qui Claudij imperio tribuunt menſes nouem ſupra annos tredecim, exurgent anni duo & viginti: & menſes ſeptem. Non igitur octo tantum annis, iuxta Theophylacti ſupputationem, ſed tam multis inquit Andradius annis & menſibus, ſcripto Euangelio Eccleſia Chriſti caruit. Non autem conſiderauit præ ſtrepitu calculorum in ſupputatione, vt maxime Irenæi annotatio, quam non improbo, recipiatur: quod tamẽ Paulus priuſquam Romam vinctus duceretur, ſcripſerit ad minimum 6. Epiſtolas: duas ad Theſſalonicenſes, vnam ad Timotheum, duas ad Corinthios, & vnam ad Rom. Iuxta Irenæi igitur annotationem, tot iam Epiſtolis Pauli conſcripta fuerat doctrina Euangelij, ante Matthæi ſcriptionem.

Matth. Euangelium quando ſcriptum. Theophyl.

Paulus ante ... em quæ ſcripſerit.

Nec difficile mihi eſſet, ex actis Apoſtolicis oſtendere circa quotum poſt aſcenſionem Chriſti annum, Paulus primum cœpiſſet ſcribere ad Theſſalonicenſes: & ita de calculo Andradij, annorum 22. & menſium 7. quo tempore conſtituit primum cœpiſſe doctrinã Euangelij literis mandari aliquid detraheretur. Sed non pugnabimus de numero annorum & menſium, de quo inter veteres etiam ſcriptores non ſatis conuenit: imo calculo Andradii (quod ipſi in mentem tunc non venit) liberaliter addamus annos etiam miniſterii Chriſti, vt calculum annorum augere poſſit, additione trium annorum, & aliquot menſium. Fac igitur ita eſſe, ſicut Andradius contendit, 20. annis aut plus, ſcripto Euangelio Eccleſiam caruiſſe. Quid inde efficiet? Certe in veteri Teſtamento, Eccleſia Dei, ab initio mundi per annos bis mille, quadringentos, & quinquaginta quatuor Scriptura diuinitus inſpirata caruit. Aut ſi placeret numerũ ſtrepitu pluriũ calculorũ augere, diceremus iuxta 70. per annos ter mille, ſexcentos & nonaginta duos, primã Eccleſiam caruiſſe Scriptura. Si hic Thalmudiſta aut Cabaliſta aliquis, poſt traditam Scripturã veteris Teſtamenti, pro ſuis traditionib. Andradij grandiloquentia ita inſurgeret: Quæ igitur eſt leuiſſimorum, perditiſſimorumq; hominum inſolentia & temeritas quæ hanc tradendi verbi Dei rationem, qua prima Eccleſia in mundo nata, educata, & per annos bis mille, quadringẽtos, & quinquagintaquatuor

tuor propagata & cõſeruata fuit, jã nõ vult amplius admittere: vt ſcilicet præter Scripturã, Cabala etiã pari reuerẽtia & pietatis affectu ſuſcipiatur.

Hæc certe Cabaliſtæ, ſi non ipſi, ſaltem per conductitium aliquẽ Rhetorem, multo ſplendidius poſſent amplificare, quam Andradius ſupputationem ſuam de viginti annis. Sed dicat nobis Andradius, quid ad hanc obiectionem pro Scriptura veteris Teſtamenti contra Thalmudiſtarum Cabalam reſpondendum judicet: & idem ſibi etiam reſponſum habeat. Quod enim exceptionem fingit ex ſententia Ierem. 31. jam oſtendimus vanum & falſum eſſe. Verba igitur ſunt, aut potius juxta Prouerbium, fumi ſunt, quos Andradius grandiloquentia ſua de viginti illis annis venditat. Neq; enim ſequitur: Eccleſia noui Teſtamenti, viginti annis caruit Euangelio ſcripto: ergo optimum fuiſſet, vt perpetuo illo careret: ergo ſcelerate fecerunt Apoſtoli qui aliam rationem propagandi & conſeruandi doctrinam Euangelii, per ſcripta ſcilicet, inſtituerunt, quam ipſe filius Dei qui eſt ſapientia patris, in miniſterio ſuo iniit: vſus ſcilicet ſine ſcripto ſola traditione viuæ vocis. Si negauerit Andradius, hæc eſſe ſuæ mentis; qua igitur ratione putant, hanc conſequentiam valere: Per viginti Apoſtoli ſine ſcripto, ſola traditione viuæ vocis, doctrinam Euangelii propagarunt & conſeruarunt: ergo nunc etiam poſtquam ſcriptis comprehenſa eſt doctrina Euangelii, prior illa ratio ſeruanda eſt: & quidem ita, vt ſcriptis opponantur traditiones. Apoſtoli igitur doctrinam Euangelii a Chriſto acceptam, & à Spiritu ſancto illuſtratam, primis aliquot non multis annis, ſine ſcripto, ſola traditione viuæ vocis propagarunt: mox vero per Dei voluntatem, ſicut Irenæus loquitur, cœperunt literis conſignare, & ſcriptis comprehendere non contrariam, non diuerſam, non aliam, ſed illam ipſam doctrinam, quam voce prædicarunt. Quod ſi quæratur, quare non ſtatim in primo anno cœperint ſcribere: poſſemus reſpondere id, quod ſupra diximus de annis ab initio mundi, bis mille, quadringentis & quinquagintaquatuor. Sed hoc loco ratio manifeſtior eſt. Doctrina enim Euangelii, antequam conſcriberetur, erat prius contra Iudæorum & Gentium calumnias & contradictiones, prædicatione Apoſtolorum, ſignis & prodigiis per totum terrarum orbem confirmanda, & aſſenſione populorum credentium in omnibus terris comprobanda: vt certi eſſemus, ea quæ ſcripta ſunt, non eſſe dubia, incerta, aut parum firma, ſed ſicut Lucas inquit, πεπληροφορημένα, hoc eſt, à Deo per Apoſtolos confirmata, & à primis fidelibus per totum mundum, vt certiſſimæ fidei comprobata. Ita non tantum nihil detrahitur Scripturæ, ſed dignitas & auctoritas eius magis illuſtratur inde, quod non ſtatim primis annis Apoſtolicæ prædicationis, literis conſignata eſt.

Euangel. ſcripto an carere poſſit Eccleſia.

Argumentatio Papiſtar.

Euangelium quare non mox primo anno ſcriptum.

Status vero totius diſputationis, in eo jam conſiſtit, vt monſtretur, quibus de cauſis, quo conſilio, quo propoſito & inſtituto, Euangeliſtæ & Apoſtoli doctrinam Euangelii literis conſignare, ſeu ſcriptis mandare & comprehendere voluerint: quem voluerint illorum ſcriptorum vſum eſſe in Eccleſia: quo loco primitiua Eccleſia ſcripta illa habuerit; quid & quantum illis tribuerit. Ad hunc diſputationis ſtatum, mox poſito titulo, De Scriptura noui Teſtamenti, progrediendum fuerat: ſed prius reprimendi fuerunt clamores Pontificiorum de loco Ieremiæ, & de primis annis Apoſtolicæ prædicationis: quorum ſtrepitu Lectorem conantur obruere & obtundere, vt ita à vero ſtatu diſputationis illum auocent.

Euangelium ex quibus cauſis de ſcriptum.

Collocabimus autem quaſi in acie, pulcherrimam Irenæi ſententiam, quæ extat in præfatione, & 1. cap. 3. lib. vbi dicit: Sola vera & viuifica fides illa eſt quam ab Apoſtolis Eccleſia percepit & diſtribuit filiis ſuis. Etenim Dominus omnium dedit Apoſtolis ſuis poteſtatem Euãgelii, per quos &

veritatem, hoc eſt, Dei filii doctrinam cognouimus, quibus & dixit Dominus: Qui vos audit, me audit: & qui vos contemnit, me contemnit, & eum qui miſit me. Non enim per alios diſpoſitionem ſalutis cognouimus, quam per quos Euangelium peruenit ad nos. QVOD QVIDEM TVNC PRÆCONIAVERVNT, POSTEA VERO PER DEI VOLVNTATEM, IN SCRIPTVRIS NOBIS TRADIDERVNT, FVNDAMENTVM ET COLVMNAM FIDEI NOSTRÆ FVTVRVM.

Euangelium prædicatum & ſcriptum.

Hæc Irenæi ſententia, in genere loquitur, de tota Scriptura noui Teſtamenti: cujus autoritatem, perfectionem, & (vt nunc loquimur) ſufficientiam, firmiſſima demonſtratione oſtendit. Illa enim extra omnem controuerſiam, ſola eſt vera & viuifica fides, quam primitiua Eccleſia ab Apoſtolis accepit, & filiis ſuis diſtribuit. Sed illa fides concepta initio prædicatione Apoſtolorum, quam ipſi ex doctrina filii Dei acceperant. Hanc vero doctrinam Chriſti & Apoſtolorum, ex qua vera primitiuæ Eccleſiæ fides accepta fuit, Apoſtoli primũ ſine ſcripto viua voce tradiderũt, poſtea vero non humano aliquo conſilio, ſed per Dei voluntatem in Scripturis tradiderunt. Quidnam? illã ipſam doctrinam, quam à filio Dei acceptam, viua voce prædicauerãt, ex qua ſolam veram & viuificam fidem primitiua Eccleſia ab Apoſtolis acceperat, & filiis ſuis diſtribuerat. Quibus vero Apoſtoli Euangelium tradiderunt in Scripturis? Num vt particulares illæ tantum Eccleſiæ, quibus inſcriptæ ſunt Apoſtolorum Epiſtolæ, pro præſenti tantum neceſſitate ſcriptis illis Apoſtolorum vterentur. Ita quidem Pighius fingere videtur, ſed Irenæus dicit: Nobis nobis Apoſtoli id, quod prædicauerant, in Scripturis tradiderunt. Quo vero conſilio? quem illius ſuæ ſcripturæ vſum Apoſtoli in Eccleſia eſſe voluerunt? Reſpondet Irenæus. Vt id quod in ſcripturis nobis tradiderunt, in futurum eſſet fundamentum, & columna fidei noſtræ: illius ſcilicet, quam ab Apoſtolis Eccleſia percepit, & diſtribuit filiis ſuis. Fundamentum igitur & columnam ſolius veræ & viuificæ fidei, primitiuæ Eccleſiæ ab Apoſtolis acceptæ, habemus nos in ſcripturis, quas Apoſtoli per Dei voluntatem nobis tradiderunt. Fundamentum quidem fidei, quia inde diſcitur, agnoſcitur, extruitur, & concipitur. Columna vero, quia fide probatur, confirmatur, & contra omnes corruptelas propugnatur, & conſeruatur illa fides, quæ ſola vera, & viuifica, eſt. Fides igitur, quæ aliunde, quam ex ſcripturis ab Apoſtolis traditis extruitur, concipitur, probatur & confirmatur, non eſt vera, viuifica, Apoſtolica, & primitiuæ Eccleſiæ fides. Hæc in Irenæi demonſtratione manifeſtiſſime & firmiſſime cohærent. Et poſtea dicit illos eſſe hæreticos, qui ſcripturis Apoſtolicis nõ aſſentiuntur, & notas hæreticorum his verbis deſcribit cap. 2. Cum ex ſcripturis arguuntur, in accuſationem conuertuntur ipſarum Scripturarum, quaſi non recte habeant, neque ſint ex autoritate, & quia varie ſint dictæ, & quia non poſſit ex his veritas inueniri ab his, qui neſciant traditionem: non enim per literas traditam illam, ſed per viuam vocem, &c. Mirum ni vel parumper erubeſcant, Pighius, Lindanus, Andradius & ſimiles, recognoſcentes ſuas voces in hac deſcriptione. Oſtendit igitur Irenæus in illa ſententia, quo conſilio Apoſtoli doctrinam ſuam in ſcripturis nobis tradiderint, & quem Scripturæ eius vſum in Eccleſia eſſe voluerint, vt ſcilicet eſſet fundamentum & columna fidei noſtræ: qui viuam Apoſtolorum vocem non audiuimus. Et addit, illos eſſe hæreticos, qui Scripturas illas, vel abiiciunt, vel in accuſationem earum conuertuntur, quod varie ſint dictæ, & quod veritas ex his non poſſit inueniri, niſi præter illas Scripturas adiungantur traditiones, quæ ſine ſcripto & literis, per viuam vocem ab Apoſtolis traditæ jactantur.

Hæc

Hæc prolixius aliquanto de Irenæi ſententia annotare volui. Loquitur enim in genere de tota ſcriptura noui Teſtamenti, & complectitur firmiſſima demonſtratione, illa omnia, quæ ad hanc controuerſiam de Scripturæ authoritate pertinent. Quæ vero ſit Irenæi de traditionibus ſententia, in ſequenti loco explicabimus. Lectorem autem oro, vt ad illam Irenæi ſententiam conferat, quod Andradius dicit: nam breue compendium doctrinæ Apoſtolicæ literis traditum eſſe, vt pars maxima tanquam magni precii theſaurus traditionibus non ſcriptis relicta fuerit, item quod Concilium Tridentinum conſtituit, in controuerſiis horum temporum, veritatem non poſſe ex ſolis ſcripturis inueniri, niſi pari reuerentia, & pietatis affectu ſuſcipiantur illa etiam, quæ tum ad fidem, tum ad mores pertinentia extra & præter Scripturam, tanquam ex traditionibus non ſcriptis venditantur. Sed vt veritas manifeſtior euadat, ordine de ſingulis ſcriptis noui Teſtamenti inquiramus: quibus de cauſis, & quo conſilio literis conſignata ſint, & quem ſcripturæ illius vſum, tum ſcriptores ipſi, tum primitiua Eccleſia voluerint eſſe.

Non autem de momentis, ſiue annorum ſiue menſium, quibus vnum quodq; ſcriptorum in nouo Teſtamento editum ſit, ſcrupuloſius diſputabimus (Veterum enim annotationes inter ſe non ſatis conueniunt) ſed ea, quæ certa ſunt, ἐν πλάτει ſumemus.

Et id quod Andradius de Matthæo contendit, non grauatim recipio, ſcripſiſſe ſcilicet illum, cum Paulus jam Romæ eſſet. Æquũ enim eſt, vt antiquiſſimorum potius Irenæi & Euſebii in hiſtoria Eccleſiaſtica, quam recentium, vel Theophylacti de octo, vel Nicephori de 15. annis, ſententiam ſequamur. Et hanc ſupputationem ideo libentius recipio, deducet enim nos ad primam & illuſtrem originem ſcripturæ noui Teſtamenti. Si enim Matthæus tunc primum ſcripſit, cum Paulus Romæ Euangelizaret, ſicut Irenæus loquitur: erit quidem primus inter Euangeliſtas, juxta omnium antiquorum ſententiam, ſed non erit primus inter eos, qui doctrinam Apoſtolicam literis cæperunt commendare. Paulus enim, priuſquam Romam vinctus duceretur, aliquot jam Epiſtolas conſcriptas ediderat: id quod ex hiſtoria Actorum manifeſte colligitur, ſicut ſupra oſtendimus. Quæro autem, fuerit ne aliquid ab Apoſtolis conſcriptum, priuſquam Paulus primas ſuas epiſtolas ediderit; Et inuenio Acto. 15. Apoſtolos & Seniores in primo & celeberrimo concilio Apoſtolico, re diligenter deliberata, & communibus Suffragiis ſcripſiſſe epiſtolam ad Eccleſias gentibus collectas. Nec reperio ante illam Epiſtolam, aliquid ab Apoſtolis literis mandatum fuiſſe, ſi Andradii ſupputationem de Euangeliſtis ſequamur. Hæc igitur erit prima origo, hoc primum principium Scripturæ diuinitus inſpiratæ in nouo Teſtamento, quod ita eſſe, Andradius juxta ſuam de Matthæo ſupputationem negare non poterit. Sicut igitur Scripturæ ſacræ in veteri Teſtamento originem valde illuſtrem inuenimus, cum ſcilicet Deus ipſe primus verba Decalogi ſuis digitis in tabulas exarauit: ita Andradius præbuit mihi occaſionẽ ſua ſupputatione ad inueſtigandam magnificam & illuſtrem primam originem Scripturæ in nouo Teſtamento, quod ſcilicet initium literis conſignãdi doctrinam Apoſtolicam factum fuerit, non ab vno aliquo ex Apoſtolis, priuato quodam conſilio, ſed cum Apoſtoli omnes, & etiam presbyteri Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, in primo & celeberrimo concilio Apoſtolico congregati eſſent, communibus ſuffragiis, & re diligenter deliberata, conſcripta & edita eſt Epiſtola, complectens ſententiam Apoſtolorum, de qua tunc motæ erant controuerſiæ. Et hoc eſſe primum ſcriptum, ab Apoſtolis in nouo Teſtamento editum, Andradius, ſi ſibi conſtare voluerit, negare non poterit. Neq; enim certis teſtimoniis docere poterit, ante concilium illud

Matthæus quando ſcripſerit.

Apoſtoli primi ſcribunt epiſtolam ex concilio.

Scripturæ noui Teſtamẽti à quibus & quando inchoata.

Apoſtolorum quicquam de Scriptura diuinitus inſpirata, in nouo Teſtamento conſcriptum fuiſſe. Theophylacti enim ſupputationē nō recipit, & meo quidem judicio, merito. Nec arbitror ipſum Apocrypham Epiſtolam, quæ ſub Chriſti Seruatoris nomine, ad Abgarum Toparchen Edeſſenum apud Euſebium extat, in numerum Scripturæ Canonicæ collocare.

Erit igitur hæc, quam oſtendimus, prima origo Scripturæ diuinitus inſpiratæ in nouo Teſtamento, cuius hoc erit emblema: Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis. & ſicut primum traditione viuæ vocis lex exiuit ex Zion, & verbum ex Hieruſalem, ita etiam prima Scriptura noui Teſtamenti exiuit ex Zion, & principium cœpit in Hieruſalem: quod ipſum ad dignitatem & authoritatem Scripturæ non parum facit.

Scriptura noui Teſtamenti occaſio & cauſa.

Et hæc ipſa prima origo, ſi recte conſideretur, oſtendit id, de quo diſputamus propter quas ſcilicet cauſas, qua occaſione, quo conſilio, & in quē Eccleſiæ vſum doctrina Apoſtolica literis cœperit conſignari. Ipſa enim prima Apoſtolica Epiſtola his verbis vtitur: Quidam ex nobis exeuntes turbarunt vos ſermonibus, docentes circumciſionem & obſeruationem legis, quibus id non mandauimus, &c. Quia igitur ſub prætextu & titulo traditionum Apoſtolicarum ſparſis adulterinis & ſuppoſititiis dogmatibus, Eccleſiæ turbabantur; viſum eſt Apoſtolis & presbyteris cum tota Eccleſia veram de illa controuerſia Apoſtolorum ſententiā ſcripto comprehendere. Et hæc fuit occaſio primi Apoſtolici ſcripti. Finis vero & vſus hic fuit, vt ex ſcripto Eccleſiæ certo conſtaret, de vera & genuina Apoſtolorum ſententia, ne quis, ſicut antea factum fuerat, adulterinam & ſuppoſititiam ſententiam hoc titulo, quaſi ab Apoſtolis traditā & acceptam, Eccleſiis obtrudere poſſet. Experientia igitur in ipſis primæ Apoſtolicæ prædicationis annis oſtendit, in tantis diaboli inſidiis, mundi malitia, & ingenii humani petulantia, puritatem doctrinæ Apoſtolicæ, per traditiones non fideliter conſeruari, ſed ſub prætextu traditionū Apoſtolicarum doctrinam adulterari, cum Apoſtoli ipſi, Eccleſia per varias terras ſparſa, non poſſent vbique viua voce præſentes eſſe. Et propter hanc cauſam, in prima Apoſtolorum Synodo cœpta eſt ſcriptio doctrinæ Apoſtolicæ.

Scriptura noui Teſtamenti finis & vſus.

Eſt & hoc in prima Apoſtolica Epiſtola notandum, quod ſcribunt, ſe miſiſſe Iudam & Silam, vt illa ipſa & eadem annuntiarent, quæ ipſi Epiſtola ſua complexi erant. Quare autem non juſſerunt potius Eccleſias contentas eſſe traditione viuæ vocis, per Iudam & Silam ſine ſcripto? niſi quod propter periculum commentitiarum traditionum, rationem hanc certitudinis judicarunt Eccleſiæ vtilem & neceſſariam eſſe, vt Iudas & Silas, qui ab Apoſtolis mandata acceperant ad Eccleſiam perferenda, ex ſcripto oſtendere & probare poſſent, non incerta, adulterina vel falſa, ſed genuina & vera eſſe, quæ afferrent & traderent. Et Lucas mox ſubiicit, ipſos multis verbis & longa oratione hoc feciſſe, & tamen illa, quæ longe pluribus explicarunt, non fuerunt contraria, non diuerſa, imo non alia, præter illa, quæ ſcripta fuerant, ſed τὰ αὐτὰ, ſicut Apoſtolorum Epiſtola inquit: non quod illas literas & ſyllabas tantum ingeminarint, ſed ſententia fuit vna & eadem pluribus quidem verbis, & prolixius à Iuda & Sila explicata. In ſumma autem & breui compendio, quantum ſufficiebat & neceſſarium erat, in Apoſtolorum ſcripto comprehenſa.

Et hæc ipſa obſeruatio de prima origine Scripturæ in nouo Teſtamento oſtendit fontes explicationum, quando Pontificii obiiciunt, Apoſtolos frequentius & pluribus docuiſſe, quam quæ paucis illis Scripturæ paginis potuerint omnia comprehendi.

Sed de reliquis etiam ſcriptis noui Teſtamenti inquirendum eſt, propter quas cauſas, quo conſilio, & in quem vſum conſcripta & edita ſint, hoc enim ſupra diximus, ſtatum eſſe huius diſputationis. Et ſi ordinem

tempo-

Digitized by Google

temporis ſequi liberet, prius de Epiſtolis quibuſdam Pauli dicendum eſſet,ſed ordinis gratia primum de Euangeliſtarum ſcriptis, poſtea de Apoſtolorum Epiſtolis dicemus.

DE SCRIPTIS EVANgeliſtarum.

ILlud igitur probandum eſt,Euangeliſtas propter hanc cauſam,hoc conſilio,& in hunc vſum hiſtorias ſuas conſcripſiſſe, vt literis ad poſteritatem commendata extarent,quæ Apoſtoli de dictis & factis Domini, Eccleſiam ad poſteritatem ſcire,neceſſarium iudicarunt.

Omnium autem conſenſu Matthæus primus inter quatuor Euangeliſtas hiſtoriam ſuam conſcripſit.De occaſione autem & conſilio ſcribendi Euſebius hoc annotauit,lib.3.c.24. Matthæus cum primum Ebræis prædicaſſet,& iam ad alios quoque tranſiturus erat, Euangelium ſuum patrio ſermone literis tradidit, & quod ſubtracta ſua præſentia deſiderare poſſent illi,à quibus diſcedebat,per literas adimpleuit.Nicephorus lib.2. cap.45,hanc ſententiam ita expreſſit: Diſcedens abſentiam ſuam ſcripto præſenti compenſauit.

Matthæi Euangelium quo conſilio & occaſione ſcriptum.

Thomas citat hanc Hieronymi deſcriptionem:Matthæus in Iudæa Euangelium edidit ob eorũ maxime cauſam,qui Ieroſolymis ex Iudæis crediderant.Cum enim primum prædicaſſet Euangelium viua voce, volens tranſire ad Gentes,primus Euangelium conſcripſit,quod fratribus à quibus ibat,in memoria dereliquit. Sicut enim neceſſe fuit ad confirmationem fidei Euangelium prædicari,ſic & contra hæreticos ſcribi.

Chryſoſtomus homilia 1.in Matth. ita inquit: Matthæus ſcripſit accedentibus his,qui ex Iudæis Chriſto crediderant,&rogantibus,vt quæ verbis docuiſſet,hæc eis in literis ſeruanda dimitteret.

Auctor operis imperfecti in Matthæum, quod ſub Chryſoſtomi nomine extat,occaſionem ſcribendi ita recitat.Cum facta eſſet grauis perſecutio in Palæſtina,vt periclitarentur diſpergi omnes,ne carentes doctoribus doctrina etiam carerent,petierunt Matthæum, vt omnium verborum & operum Chriſti conſcriberet eis hiſtoriam, vt vbicumque eſſent futuri, totius ſecum haberent fidei ſtatum.

Thomas illam ſententiam ita recitat:Petierunt Matthæum, vt diſpergendis,totius fidei,quam viua voce tradiderat,ſummam ſcripto complecteretur,&c. Et hæc narratio de perſecutione non male congruit ad tempus ſcriptionis iuxta Irenæum. Circa 20. enim ab aſcenſione Chriſti annum Iudæam miſerabiliter afflictam fuiſſe à magis & latronibus, author eſt Ioſephus. Acceſſit captiuitas Pauli, quæ videbatur omnibus Chriſtianis periculum minari.

Cauſæ igitur,propter quas Matthæus Euangelium ſuum conſcripſit,hæ ſunt,Primo,vt quod propter diſceſſum,præſens viua voce,docẽdo & confirmando præſtare non poterat,id abſens ſcripto,ſeu per literas præſtaret. Secundo, quia memoria fragilis & labilis eſt, vt quæ docuerat,ea literis ſeruanda dimitteret. Tertio, vt totius fidei ſtatum & ſummam ſcripto comprehenſam haberent, qui viua Apoſtolorum voce vti non poſſent. Quarto,propter hæreticos neceſſe fuit doctrinam Euangelii ſcribi,ne Eccleſiæ falſa,ſuppoſititia & adulterina,ſub nomine Euangelij obtruderentur. Et Irenæus ſcriptionem Matthæi, primum exemplum ponit eius, quod dixerat: Apoſtoli, quod præconiauerunt per Dei voluntatem,poſtea in ſcripturis nobis tradiderunt,fundamentum &columnam fidei noſtræ futurum.

Lindanus leui pede hæc tranſit, fingens tantum μνημόσυνον fuiſſe, ſicut de amicorum munuſculis dicitur:

Eſſe

Eſſe ſui dederat monumentum & pignus amoris.

Sed ea, quæ manifeſta ſunt, non patiuntur ſe tam facile eludi.

Euangelii ſecundum Matthæum vſus.

Notandum eſt & hoc, quem ipſi Apoſtoli & viri Apoſtolici iudicauerint vſum eſſe Euangelii à Matthæo conſcripti.

Hieronymus ſcribit, Pantænum, cum à Demetrio Epiſcopo Alexandrino miſſus eſſet in Indiam, reperiſſe Bartholomæum, ibi prædicaſſe aduentum Chriſti, iuxta Matthæi Euangelium, quod etiam Hebraice ſcriptum, inde ſecum attulerit Alexandriam.

Nicephorus lib.4.cap.32. hiſtoriam illam ita recitat apud quoſdam fideles in India Matthæi Euangelium inuentum eſſe Hebraico ſermone, a Bartholomæo expoſitum, quod in multa tempora, formas literarum eius, qui id primum ſcripſit, illæſas conſeruauit.

Idem etiam lib.17.cap.36. refert in Barnabæ tumulo Euangelium Matthæi repertum fuiſſe, ipſius Barnabæ manibus ſcriptum. Ipſi igitur & Apoſtoli & viri Apoſtolici, reuerenter de Euangelio Matthæi ſenſerunt, & qui debeat eius vſus eſſe in Eccleſia, ſuo exemplo oſtenderunt.

Marcum plerique omnes ſecundo loco poſt Matthæum ſcripſiſſe conſentiunt: Clemens vero Alexandrinus Lucam præponit Marco: Irenæus etiam Marcum poſt mortem Petri & Pauli ſcripſiſſe refert. Sed de ordine & tempore non diſputabimus. Illud vero vtilius quæritur, qua occaſione, & quo conſilio ſcripſerit, quæque ſit ſcripti ipſius auctoritas.

Euangelii à Marco conſcripti occaſio.

Euſebius ex Clemente hanc hiſtoriam recitat lib.1.cap.15. quam Nicephorus repetit lib.2. cap.15. Cum Euangelium in Occidentem veniſſet, tantus pietatis ſplendor mentibus illorum, qui Petrum audierant, illuxit, vt non poſſent contenti eſſe, non ſcripta diuinæ prædicationis doctrina, aut in ijs, quæ ſine ſcripto de diuino verbo didiciſſent, permanere: ſed Marcum magna animorum contentione obteſtati ſunt, vt commentarios eius doctrinæ, quam verbo ſine ſcripto traditam accepiſſent, literis comprehenſam ipſis relinqueret. Aiunt autem, Apoſtolum Petrum, cum ex inſtinctu Spiritus ſancti hoc cognouiſſet, delectatum eſſe virorum illorum voluntate, & ſcriptum hoc iudicio ſuo comprobaſſe & confirmaſſe, vtque in Eccleſiis legeretur, conſtituiſſe.

Nicephorus.

Nicephorus lib.2.cap.45. dicit, Petrum dictaſſe Marco Euangelium, atque vt id in Eccleſiis deinceps legeretur, ſanxiſſe.

Euſebius.

Euſebius lib.3.cap.39. & Nicephorus lib.3. cap. 20. ex Papia referunt, Marcum ordinis quidem negligentiorem fuiſſe, hoc vero vnicum ſibi in ſcribendo propoſuiſſe, ne quid eorum, quæ audierat, omitteret, aut qua in re, quod falſum eſſet, traderet.

Irenæus.

Irenæus lib.3.ca.1. Marcus diſcipulus & interpres Petri, ea, quæ annunciata erant, nobis tradidit.

Ruffinus de Euangelio Marci.

Pighius delectatur Ruffini verbis, qui Euangelium Marci vocat religioſum furtum, vt ſcilicet eo facilius Scripturæ auctoritatem poſſit extenuare. Sed quo conſilio in literas relatum ſit Marci Euangelium, & quam eius auctoritatem Petrus in Eccleſiis eſſe voluerit, ex illis, quæ annotata ſunt, lector intelligit. Et videbit, quam friuola & peregrina Pontificii ad hæc clariſſima teſtimonia reſpondeant.

Lucæ Euangelium.

De Luca, quo is conſilio hiſtoriam ſuã conſcripſerit, non opus eſt aliorum teſtimonia conquirere. Ipſe enim in proœmio diſerte explicat, qua occaſione, & propter quam cauſam ſcriptionem ſuam inſtituerit, quia ſcilicet multi tentabant, nec ſatis diligenter, nec certo, nec fideliter contexere narrationem de iis, quæ Ieſus cœpit facere & docere. Poteſt autem ἀνατάξαϲθαι, & ad traditiones, & ad ſcriptiones referri: vtroq; enim modo tunc fuit adulterata & deprauata doctrina Euangelii. Et ex antitheſi obſeruetur, vnde potiſſimum factum fuerit. Lucas enim ea, quæ ſcribit, vocat

Euangelii

πεπληροφορημένα certiſſimæ fidei,quæ diligenter & certo aſſecutus ſit. Inde ergo corruptelæ oriri cœperunt tempore Apoſtolorum, quod vel falſa,vel ſuppoſititia,vel non ſatis cōperta, pro certis & veris tradebantur vel voce,vel ſcripto ab illis, qui πληροφορίαν doctrinæ Euangelicæ non ſatis certo aſſecuti fuerant.

ſecundum Lucam ſcripti occaſio.

Quale vero remedium huic periculo adulterationis doctrinæ tempore Apoſtolorum oppoſitum fuit? Num exiſtimarunt,traditionibus viuæ vocis,animis credentium receptis,& cordibus inſcriptis, poſſe certo & tuto ad poſteritatem,contra corruptelarum diſcrimina, puritatem doctrinæ conſeruari.

Certe Theophilus erat κατηχηθείς, hoc eſt, doctrinam Euangelii viua voce,ex veris Apoſtolorum traditionibus acceperat,ſed propter eius doctrinæ ἀσφάλειαν, Lucas dicit,ſe Euangelium ſuum conſcripſiſſe. Pulcherrime autem hoc vocabulo deſcripſit certam & firmam cuſtodiā & conſeruationem puritatis doctrinæ, contra quæuis pericula & inſidias corruptelarum.

Verbum enim ἀσφαλίζειν ita vſurpatur, quando accurata cuſtodia aliquid ita aſſeruatur,vt caueatur,ne vel elabatur,vel amittatur:ita Act. 16,cuſtodia captiuorum hoc vocabulo deſcribitur. Et Matth. 27. Iudæi petunt ſepulchrum Chriſti ἀσφαλίζεσθαι. Vſurpatur etiam vocabulum illud, quando contra ingruentem vim aliquid ita munitur & firmatur, vt tutum & illæſum retineri & conſeruari poſſit; vt cum oppida munitionibus & præſidiis firmantur,cum caput galea munitur,cum fores peſſulo firmantur:qualia exempla multa extant apud auctores.

Propter talem igitur puritatis doctrinæ ἀσφάλειαν, contra corruptelarum incurſiones,dicit ſe Lucas Euangelium ſuum conſcripſiſſe. Et eodem vocabulo Paulus etiam de ſuis ſcriptis vtitur, Philip. 3. ſicut poſtea annotabimus.

Theophylactus duobus modis vocabulum illud explicat. I. Prius te ſine ſcriptis inſtitui, nunc ſcriptum tibi trado Euangelium, atq; ita mentem tuam munio,vt ne obliuiſcatur eorū, quæ ſine ſcriptis tradita ſunt. II. Solemus ſæpe, quando quis nobis ſine ſcripto loquitur, ſuſpicari, ne quid forte mendacii admixtum ſit:quando autē etiam ſcribit quæ loquitur,tunc credimus,quod non ſcripſiſſet,niſi vera ſe dicere confideret.Ita Lucas inquit:Scripſi tibi Euangelium,vt ea,de quibus ſine ſcripto eruditus es, in maiori ſecuritate conſerues, maioremque mihi fidem habeas, qui adeo de his,quę ſine ſcripto docui,confidam,vt etiam ſcripturis prodere non formidarim.Hæc Theophylactus.

Certum igitur & manifeſtum eſt, qua occaſione, propter quam cauſam,quo conſilio,& in quem finem Lucas Euangelium ſuum conſcripſerit.Euſebius lib.3. c.24. de Luca inquit: Neceſſario nos à dubia aliorum opinione liberans, dum certam ipſe narrationem per Euangelium ſuum tradit.Quid vero Lectori expectādum ſit ex illo ſcripto,ipſe etiam explicat. Dicit enim,ſe ea deſcripſiſſe, quæ de dictis & geſtis Saluatoris inter Chriſtianos,tūc fuerint πεπληροφορημένα, hoc eſt, nota,certa & indubitata:& de quibus ſoliti fuerant catechiſari.Et illa ita ſe deſcripſiſſe ait, ſicut Eccleſiæ tradiderunt ij,qui ab initio fuerant ſpectatores & miniſtri doctrinæ Euangelicæ. Apoſtolos igitur viua voce, ſine ſcripto,primum doctrinam Chriſti tradidiſſe, nullum eſt dubium. Num autem traditiones illæ Apoſtolorum manſerunt, & relictæ ſunt ſine ſcripto? Certe Lucas affirmat,ſe ea, & quidem eodem modo ſcripto complexum eſſe, ſicut Apoſtoli doctrinam de factis & dictis CHRISTI, Eccleſiæ tradi-

Lucas quæ & qualia ſcripſerit.

Digitized by Google

derunt. Et quare traditiones illas in literas retulerit, ſupra oſtenſum eſt. Irenæus lib. 3. c. 14. pulchre hac in re confert præceptorem Paulum, & diſcipulum Lucam. Paulus Miletum euocatis presbyteris Epheſinæ Eccleſiæ dicit: Non ſubtraxi vobis, vt non annunciarem omnem ſentētiam Dei, Lucas vero ſine inuidia quæ didicerat, tradidit, inquiens, ſicut tradiderunt nobis, &c. Hæc Irenæus.

Ambroſius.

Ambroſius illud expendit, quod cum Lucas affirmet, ſe aſſecutum omnia, non tamen omnia, ſed de omnibus ſe ſcripſiſſe dicit, Act. 1.

Chryſoſtom.

Chryſoſtom. quærit quomodo Lucas affirmet ſe de omnibus ſcripſiſſe, quæ IESVS cœpit facere & docere, cum Ioannes dicat, hoc eſſe impoſſibile. Reſpondet autem: Non dixi omnia, ſed de omnibus, perinde ac ſi quis dicat ſummatim & in genere. Aut de omnibus loquitur, quæ neceſſaria ſunt.

Hæc pro auctoritate Scripturæ, contra prætextum traditionum non ſcriptarum, ſicut illæ noſtro tempore à Pontificijs iactantur, profecto manifeſtiſſima ſunt.

Ioannis Euangelium.

Reſtat vt de quarto, hoc eſt, de Ioanne dicamus. Obſeruatio enim hiſtoriæ de ipſius ſcriptione, multa ad hanc diſputationem pertinētia monebit. Cum iam edita eſſent, & in Eccleſia extarent trium Euangeliſtarum ſcripta: Apoſtoli viuentes adhuc, docebant de geſtis CHRISTI, & ea quæ à tribus Euangeliſtis conſcripta extabant, & quæ præterea facta & dicta eſſe, memoria tenebant, vt recte tunc ab Apoſtolis, de geſtis Chriſti vſurpari potuerit illa Pauli vox 2. Theſſal. 2. Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem noſtrum, ſiue per trium Euangeliſtarum ſcripta.

Vide autem quid factum fuerit. Cum reliqui Apoſtoli morte eſſent ſublati, & Ioannes in Patmon eſſet relegatus: Ebion & Cerinthus motis certaminib. de Chriſti diuinitate, de regno eius terreno, de Leuiticis obſeruationibus, &c. Eccleſias miſere perturbarūt. Sed audi quæſo, qua ratione, qua ſpecie, & quo prætextu hoc fecerint. Euſebius lib. 3. c. 8. citat ex Caio Cerinthum prætextu reuelationum, velut à magno Apoſtolo acceptarū, portentoſa ſua dogmata voluiſſe in Eccleſiam inuehere. Et addit ipſum fuiſſe inimicum Scripturis Dei. Quia igitur in recenti adhuc Eccleſiæ memoria erat, Apoſtolos de geſtis & cōcionibus Saluatoris tradidiſſe alia quædam, præter illa, quæ in trium Euangeliſtarum hiſtoriis cōſcripta extabant: Cerinthus & reliqui hoc prætextu abuſi ſunt, & adulterina ſua dogmata, quæ ex Apoſtolicis ſcriptis, quæ tunc extabant, probare non poterant, proponebant hac ſpecie, quod Apoſtoli viua voce talia docuiſſent, & ad illas cōmentitias traditiones contēdebant inflectenda eſſe ea, quæ ſcripta erant. Ad hæc certamina reſpicit Ioannes, Apoc. 2. cum inquit: examinaſti eos, qui gloriantur ſe eſſe Apoſtolos, & non ſunt. Item Ieſabel, quæ dicit ſe eſſe Propheti ſſam, &c. Iactarunt igitur & reuelationes & traditiones, quibus Apoſtolicam auctoritatem tribui voluerunt. Et ſicut Ioannes inquit in epiſtola ad Thyatirēſes, illa ſua dogmata, vocarunt τὰ βάθη hoc eſt, non vulgaria Apoſtolorum dogmata, quæ omnibus in Eccleſia, ex ſcriptis etiam nota erant, ſed profunda, recondita & abſtruſa myſteria, quæ Apoſtoli non cuiuis ex vulgo ſed priuatim ſuis familiaribus viua voce, vt myſteria ſilentio veneranda, per manus tradiderant. Ioannes vero vocat profunda non Apoſtolorum, ſed Satanæ.

Et illud certamen hac ſpecie motum, valde turbauit Eccleſias. Negare enim non poterant, quia recens adhuc erat memoria, Apoſtolos de geſtis Chriſti, plura viua voce tradidiſſe, quam quæ ſcriptis trium Euangeliſtarum comprehenſa erant. Et quia reliqui Apoſtoli iam morte ſublati erant; Ioanni Deus longiorem vitam, poſt reliquorum Apoſtolorum

mortem ſine dubio ideo conceſſit; vt Apoſtolica vigilantia Eccleſiæ ad omnem poſteritatem proſpiceretur, ne vel ſuppoſititiæ traditiones, vel adulterina ſcripta, pro vera & genuina Apoſtolorum doctrina, *Eccleſijs* obtruderentur.

Cum igitur Ioannes ab exilio ex Patmo, in Aſiam reuerſus eſſet, controuerſiæ illæ à Cerintho & alijs interea motæ, ad ipſum, tanquam ad poſtremum ex Apoſtolis vigilem & inſpectorem examinandæ & diiudicandæ delatæ ſunt, non tantum ab *Epiſcopis* Aſiæ, verum etiam multorũ fidelium, & totius Eccleſiæ legationibus, ſicut Hieronymus inquit. Ibi Ioannes, ſicut *Euſebius* ſcribit, lib. 3. cap. 24. trium *Euangeliſtarum* ſcripta probauit, & veritatis illis dedit teſtimonium. Quia vero hæc quæſtio magnis tunc tumultibus agitabatur: An omnia, quæ Dominus feciſſet & docuiſſet, quæque Apoſtoli de ipſius geſtis tradidiſſent, comprehenſa eſſent in ſcriptis trium *Euangeliſtarum*, an vero plura eſſent tradita, quam ſcripta? Ne igitur *Eccleſia* ad poſteritatem, quouis vento & prætextu traditionum circumferretur, ſed certa eſſet de doctrina ab Apoſtolis de geſtis Chriſti tradita: Ioannes data ſibi hac occaſione, ea quæ præter triũ *Euangeliſtarum* narrationes & facta ſciebat, & tradita nouerat, quæque Spiritus Sanctus *Eccleſię* ad omnem poſteritatem neceſſaria & ſufficientia iudicabat, conſcripta ſua *Euangelica* hiſtoria adiecit, & *Eccleſię* expoſuit. Et quia *Ebion* ſolum Matthęi *Euangelium* recipiebat, cui peculiares interpretationes quaſi ex traditione acceptas affingebat, Ioannes concionibus Chriſti accuratius quam reliqui fecerant deſcriptis, inde veram interpretationem ſumendam eſſe monſtrauit.

Hęc vera obſeruatio, de occaſione & cauſa ſcriptionis Ioannis, valde multa monet. Num vero poſtquam Ioannes etiam ſcripſit, ſingula, quę Ieſus fecit & dixit, ſcriptis comprehenſa ſunt? Nequaquam. Ipſe Ioannes enim ita concludit: Sunt & alia multa quæ Ieſus fecit, quę ſi ſcriberentur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcriberentur, libros. Non ergo omnia de doctrina Chriſti, quę neceſſaria ſunt, & quę ſufficiant in *Euangeliſtarum* ſcriptis habebimus, ſed præter ea, alia etiam ex traditionibus, ad fidem & ſalutem neceſſaria erunt? Hoc quidem Pontificij pugnant. Sed audi, quid Ioannes dicat: Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis, quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.

Lindanus. Lindanus vt hæc verba eludat, dicit Ioannem de vno illo articulo, de diuinitate ſcilicet Chriſti, in ſua ſcriptione egiſſe. Sed certum & manifeſtum eſt, de doctrina & miraculis Chriſti, ea quæ in reliquorum *Euangeliſtarum* deſcriptionibus deerant, ipſum adijcere voluiſſe. Summã vero & finem totius doctrinæ Chriſti, ponit veram fidem, ſalutem & vitam æternam. *Et* illa, quæ de Chriſti doctrina, ad veram fidem & ſalutem neceſſaria ſunt & ſufficiunt, Ioannes affirmat ſcripta eſſe. Res igitur manifeſta eſt, licet nec omnia, nec ſingula, illa tamen tot & tanta, de doctrina & miraculis Chriſti conſcripta eſſe, quæ ad veram fidem, & ad vitam æternam neceſſaria ſunt, & ſufficiunt. Non enim de ſua tantum ſcriptione, ſed de reliquorum etiam *Euangeliſtarum* ſcriptis, Ioannes hęc loquitur, ſicut veteres omnes interpretantur. Qui ergo pręter illa adhuc alia de doctrina Chriſti quærunt, manifeſtum eſt, quod nec fidem, nec ſalutem, ſed perfidiam & perditionem quærant. Hæc enim ſcripta ſunt, vt credatis, & credentes vitam habeatis, inquit Ioannes. Quare vero Spiritus ſanctus non voluerit ſingula conſcribi, rationem reddit Ioannes, non vt ex ſcrinio pectoris Pontificis Romani, titulo & prætextu traditionum, quiduis in *Eccleſiam* eructaretur, ſed quia mundus, inquit, non caperet. *Et* Auguſtinus recte dicit, intelligendum hoc eſſe non de mole librorũ, nec

de

de locali capacitate, ſed quod Spiritus ſanctus noſtri habuerit rationem, & ea ſelegerit conſcribenda, quę in hac infirmitate credentes capere poſſent. Grata igitur mente, & reuerenter debemus illud Spiritus beneficium amplecti & oſculari, quod ad noſtram ſe dimiſerit infirmitatem, & noluerit illam nimium onerare, ſed de doctrina & miraculis Chriſti ea ſelegit & dictauit conſcribenda, quæ ad veram fidem, & vitam æternam ſufficere & neceſſaria eſſe iudicauit.

Hic vero Andrad. exclamat: Ergone reliqua, quæ Chriſtus fecit & dixit, quæ ſcripta non ſunt, fuerunt ocioſa & inutilia ad fidem & ad mores? Inanemne igitur laborem, & ocioſam operam, exceptis ijs, quæ ſcripta ſunt, in cæteris omnibus Chriſtus poſuit, quæ nihil erant futuris ſæculis profutura? Sed nos ſimpliciter reſpõdemus verbis Ioannis, ſi ſingula ſcriberentur, mundus non caperet omnes libros. Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis, & per fidem vitam habeatis. Nec propterea ocioſa & inutilia fuerunt reliqua, quando eaſdem conciones, & ſimilia miracula ſæpius repetiuit, confirmanda enim erat illa doctrina, cuius ſumma cum confirmata eſſet, poſtea per Dei voluntatem conſcripta eſt.

Ita obijcit etiam hoc Andradius: Chriſtus poſt reſurrectionem per quadraginta dies de regno Dei permulta locutus eſt, quæ à nemine Euangeliſtarum ſcripta extant, & tamen non fuiſſe tam parui momenti, exiſtimandum eſt, vt ocioſa iudicari potuerint. Sed reſpondemus id, quod Auguſtinus de illa Chriſti ſententia, Ioan. 16. Multa habeo dicere, &c. cum Euangeliſtæ tacuerint, quis noſtrum dicat iſta vel illa fuiſſe, aut ſi dicere audeat, vnde probabit? quis tam vanus aut temerarius, qui etiamſi vera dicat, ſine vllo diuino teſtimonio affirmet ea eſſe, quæ Spiritus ſanctus per Euangeliſtas ſcribere noluit. Quis hoc noſtrum faciat, & non maximam culpam temeritatis incurrat, in quo nec Prophetica, nec Apoſtolica excellit auctoritas? Sed tamen quæ illa fuerint. quæ de regno Dei Chriſtus locutus eſt Apoſtolis, cum mentem ipſis aperiret, ex Apoſtolorum ſcriptis certo colligere poſſumus.

Operæ precium autẽ eſt, obſeruare memorabile artificium Andradij, quod ſine dubio in Cõcilio Tridentino didicit. Contra Ieſuitas allegaueram Auguſtini & Cyrilli ſententias, ex doctrina & miraculis Chriſti, electa eſſe ea, quæ conſcriberentur, quæ ſaluti fidelium tam ad mores, quam ad dogmata à Spiritu ſancto iudicata ſunt, ſufficere. Quid vero exiſtimas bone Lector, contra hæc tam clara teſtimonia, quæ radio ſolis (ſicut Tertullianus loquitur) ſcripta videri poſſent, Andradium contra Scripturæ ſufficientiam, pro traditionibus proferre poſſe? Dicam tibi, primum ſtrenue maledicit, nos ganeonum more, mutilis & decurtatis ſanctorum teſtimonijs agere, vt imperitam multitudinẽ circumueniamus. Nos vero Dei beneficio & poſſumus & ſolemus ipſorum auctorum loca inſpicere, nec ex ſolis commentarijs ſapere. Sed audiamus ſane, quo artificio Andradius aliam ſententiam ex illis dictis Auguſtini & Cyrilli exculpere poſſit. Toruo autem ſupercilio quaſi ex Tridentinis ſubſellijs dictitat; Quando Auguſtinus inquit: Electa ſunt, quæ ſcriberẽtur, quæ ſaluti credentium ſufficere viſa ſunt, nequaquam hanc eſſe ſententiam, omnia fidei noſtræ ſacramenta Euangeliſtas paruo volumine complexos, ſed ea tantum literis conſignaſſe, quæ ad conſtituendam fidem aliarum rerum omnium, quæ literis comprehenſæ ſunt, ſufficere non poterant. Audax profecto eſt interpretatio. Sed quid? ſuntne hæc Auguſtini verba? Non ſunt, ſed Andradij. Atqui receperat, ſe ex Auguſtini verbis hãc nobis ſententiam monſtrare velle. Audi vero, quomodo hoc præſtet. Auguſtinus dicit miraculum reſuſcitati Lazari fidem facere. I. Chriſtum eſſe illum Deũ, qui omnia, quæ vniuerſitatis ambitu continentur, creauit. II. Quo

in fine ſeculi, omnes mortuos reſuſcitaturus, vt credamus in eum, & ad illam reſurrectionē præparemur, quæ erit ad vitam, non ad iudicium. III. dicit, reſuſcitatione Lazari figurari reſurrectionem animarum, quæ magna Dei gratia, per fidem fit, ne moriantur in æternum, &c. Et hinc Andradius vult probare, Auguſtinum loqui de fide illarum rerum, quæ ſacris literis comprehenſæ non ſunt. Atqui egò hactenus pro mea ſimplicitate credidi articulos iſtos, de quibus Auguſtinus loquitur, expreſſe in ſacris literis cōtineri. Et iam animū ſubibat admiratio, quomodo homo ſanus, niſi per febrē forſan, ſomniare poſſet, ex illis Auguſtini verbis extrui poſſe id, quod Andradius dictitat, ſed nō memineram, Andradium Tridenti in Concilio hoc ſcripſiſſe, vbi ius & plenaria auctoritas eſt talium interpretationum, nec cuiquā liberum eſt dicere: Quid facis? Oportet profecto magnam eſſe vel inſolentiam, vel impudentiam Andradij, qui exiſtimat, ſe talia poſſe Germaniæ ſua grandiloquentiā perſuadere. Eiuſdē farinæ etiam eſt altera interpretatio. Cyrillus dicit: Non omnia, quæ Dominus fecit, cōſcripta ſunt, ſed quæ ſcribentes tam ad mores, quam ad dogmata putarunt ſufficere. Andradius vero tradit talem interpretationem, Cyrillum his verbis non aſſerere, fidei omnia Sacramenta ſacris eſſe literis explicata, ſed tantum ea, quæ ad credendum omnia diuina myſteria (quæ ſcilicet in Scriptura comprehēſa non ſunt) ſufficere poſſunt. Nihil addam, manifeſtum enim eſt, quam petulans & ſuperba ſit hæc Andradij non explicatio ſed ludificatio, ſi ad verba Cyrilli conferatur. Et quale putas Concilium fuiſſe, in quo tales interpretationes regnarunt? Exempli ſane gratia, vtile eſt taliā Pontificiorum artificia extare. Et quidē ipſe Andradius ſuæ ludificationi nō ſatis fidit, ideo alia quærit effugia. Affirmat Cyrillum de ſolo Euangelio Ioannis hoc dixiſſe. Sed Cyrilli verba ſunt, quæ ſcribentes putarunt ſufficere: Num is ſolus Ioannes eſt? O os impudens! Poſtremo concludit, vt maxime ſit Auguſtini & Cyrilli ſententia, conſcripta eſſe, quæ ad mores, fidem & ad ſalutem ſufficiunt, communem tamen conſenſum, quo contrarium ſtatuitur, eſſe præferendum. *Cyrillus.* *Conc. Trid.*

Repeto igitur illas Auguſtini & Cyrilli ſententias, quas nunc magis amo, cum videam, illos tam firma perſpicuitate, auctoritatem & ſufficientiam Scripturæ, de doctrina Chriſti aſſerere, vt cum Andradius omnibus acerbitatis & grandiloquentiæ neruis, toto denique Tridentino artificio illas varijs modis incantare, & transformare conatus ſit, nihil tamen inde, præter extremæ impudentiæ notam retulerit. Sunt autem hæ ſententiæ, de tota hiſtoria Euangelica, quatuor Euangeliſtarum. Auguſtinus tractatu in Ioannem 49. cum multa feciſſet Dominus Ieſus, non omnia ſcripta ſunt, electa ſunt autem, quæ ſcriberentur, quę ſaluti credentium ſufficere viſa ſunt. Cyrillus lib. 12. in Ioan. Non igitur omnia, quæ Dominus fecit, conſcripta ſunt, ſed quæ ſcribentes tam ad mores, quam ad dogmata putarunt ſufficere, vt recta fide & operibus, ac virtute rutilantes, ad regnum cœlorum perueniamus per Ieſum Chriſtum. *Auguſtinus* *Cyrillus.*

Addam adhuc vnam ſententiam Auguſtini, de conſer. Euangeliſt. libro 1. capite 35. vbi refutat illos, qui diſcipulos Chriſti, Euangelium conſcribentes, ideo contemnendos putant, quia ipſius Chriſti nulla ſcripta proferantur à nobis. Chriſtus (inquit) omnibus diſcipulis ſuis, per hominem, quem aſſumpſit, tāquam membris ſui corporis, caput eſt. Itaque cum illi ſcripſerunt, quæ ille oſtendit, nequaquam dicendum eſt, quod ipſe non ſcripſerit, quandoquidem membra id operata ſunt, quod dictitāte capite cognouerunt. Quicquid enim ille de ſuis factis & dictis nos legere voluit, hoc ſcribendum illis, tanquam ſuis manibus imperauit. Hæc Auguſtinus. Agnoſcis autem candide Lector, quis intelligendus ſit autor & cenſor, quando in præcedentib. ſententijs dicitur: Quæ viſa ſunt ſuffi- *Auguſtinus*

E cere.

cere, quæ ſcribentes putarunt ſufficere. Sed in poſtrema hac ſententia Andradius ſtatim inueniet rimam, qua elabatur; Auguſtinus enim dicit, quæ de ſuis factis & dictis Chriſtus nos legere voluit, ea Euangeliſtis deſcribenda mandauit. Andradius vero dicit; Non omnia voluit nos legere in Euangeliſtarum ſcriptis, ſed maximam partem de ſuis dictis & factis, tanquam præcipui precij theſaurum, ex traditionibus nō ſcriptis, ſed per manus traditis nos audire voluit. Sed Lector videt, Auguſtinum hoc nec velle, nec dicere. Et quæ hoc titulo nunc à Pontifice iactantur, ea certe legimus in Pighio, Perezio, Lindano, Oſio, in Pontificiali, in Rationali diuinorum, in Tomis Conciliorum, &c. Auguſtinus vero dicit: Quicquid de ſuis dictis & factis Chriſtus nos legere voluit, illud ſcribendum Euangeliſtis, tanquam ſuis manibus, imperauit. Chriſtus igitur non voluit, vt apud alios ſcriptores, de ſuis factis & dictis aliquid, quod in illis, quę apud quatuor Euangeliſtas deſcripta extant, non continetur, legamus. Quicquid ergo præter hæc ab alijs de Chriſti dictis & factis ſcriptum eſt, illud certum eſt, Chriſtum non imperaſſe ſcribendum, nec voluiſſe, vt illud legamus. Quicquid enim de ſuis dictis & factis Chriſtus nos legere voluit, illud ſcribendum Euangeliſtis tanquam ſuis manibus imperauit. Quando igitur Pontificij fabulantur, Chriſtum inſtituiſſe confectionem Chriſmatis, Sacramentum confirmationis, extremę vnctionis, articularis confeſſionis, ſatisfactionis, indulgentias, purgatorium, Miſſam, inuocationē Sanctorum, adorationem imaginum, vtrumque gladium Pontificis, & ſcrinium in pectore eius, & ſimilia, quæ ſub hoc titulo in Pontificiorum ſcriptis legimus, opponimus hanc Auguſtini ſententiam: Quicquid de ſuis factis & dictis Chriſtus nos legere voluit, illud ſcribendum Euangeliſtis, tanquam ſuis manibus imperauit. Quid ergo de illis, quæ apud Euangeliſtas non legimus, & tamen hoc titulo venditantur, quod ſint facta & dicta Chriſti, iudicandum ſit, manifeſtum eſt. Loquimur autem non de literis & ſyllabis, ſed de ſententia: ſicut eius dicti, quod Paulus recitat, Act. 20. Beatius eſt dare, quam accipere, &c. ſententia extat in multis cōcionibus Chriſti. Irenæus autor eſt, quatuor illa cōſcripta Euangelia fuiſſe in primitiua Eccleſia normam, amuſſim & regulam, ad quam exigebantur, à quocunque aliquid, quaſi de factis & dictis Chriſti proponebatur: & quod illis conſentaneum inueniebatur, recipiebatur, quod vero vel diſſentiebat vel repugnabat, libere repudiabatur.

Papiſtarum de ſcripturis & traditionibus ſententia.

Irenæus de ſcriptis Euangeliſtarū.

Ita autem inquit Irenæus lib. 3. cap. 1. Nec plura numero, nec rurſus pauciora capio eſſe Euangelia, quam quatuor illa. Quoniam enim quatuor ſunt regiones mundi, & diſſeminata eſt Eccleſia ſuper omnem terram, columna autem & firmamentum Eccleſię eſt Euangelium & ſpiritus vitæ: conſequens eſt, quatuor habere eam columnas vndique flantes in incorruptibilitatem, & iuſtificantes homines. Et poſtea ſubdit: Hi vero, qui ſunt à Valentino ſuas conſcriptiones proferentes plura habere gloriantur, quam ſint ipſa (ſcilicet conſcripta) Euangelia, ſiquidem in tantum proceſſerunt audaciæ, vt quod ab his non olim conſcriptum eſt, veritatis titulent Euangelium, in nihilo conueniens Apoſtolorum Euangeliis. Si enim, quod ab eis profertur, veritatis eſt Euangelium: diſſimile autem eſt hoc illis, quæ ab Apoſtolis nobis tradita ſunt, qui volunt, poſſunt dicere, quemadmodum ex ipſis ſcripturis oſtenditur, iam non eſſe id, quod ab Apoſtolis traditum eſt, veritatis Euangelium.

Thomas etiam in Marcum inquit: Oportuit Euangelium non ſolum prædicari propter præſentes, ſed etiā ſcribi propter futuros. Et hactenus quantum ſatis eſt, oſtendimus, quibus de cauſis, quo conſilio, quo propoſito & inſtituto, Euangeliſtæ hiſtoriam de dictis & factis Chriſti literis conſignarint, quem voluerint illorum ſcriptorum vſum eſſe in Eccleſia

quo loco primitiua eccleſia ſcripta illa habuerit, quid & quantum illis tribuerit. Et ex illis, quæ annotauimus, ea, quæ à Pontificijs de traditionibus non ſcriptis, contra authoritatem, perfectionem & ſufficientiam Scripturæ diſputatur, rectiſſime diiudicari poſſunt. Iucunda enim eſt illa obſeruatio, quæ fuerit ſumma fidei de dictis & factis Chriſti in Eccleſia Ieroſolymitana, ex qua verbum exiuit in omnem terram in Matthæi Euangelio literis conſignatum eſt. Et quæ ſit doctrina quam de dictis & factis Chriſti, Petrus viua voce, Romanæ eccleſiæ cuius fides in vniuerſo mundo, viuentibus Apoſtolis celebrabatur, tradiderit, ſcripto Marci memoriæ mandatum eſt, hæc enim ſunt antiquitatis verba. Lucas vero ipſe affirmat, ſe ea conſcripſiſſe, quæ Apoſtoli de dictis & factis Chriſti, in Eccleſia Antiochena (eius enim ciuis Lucas fuit) quę prima Chriſtianis hoc nomen dedit tradiderunt; & quæ eccleſiæ illæ gentium, quas cum Paulo perluſtrauit, certa & indubitata tunc fide tenebāt & profitebantur. Quid vero Ioannes in Epheſina eccleſia de dictis & factis Chriſti tradiderit, ipſe etiam ſcripto complexus eſt. Et hæ Eccleſiæ, extra omnem controuerſiam, tunc fuerunt præcipuæ: Ieroſolymitana, Antiochena, Epheſina & Romana. Addatur ſi libet, & Alexandrina, ad quam Marcus cum Euangelio ſuo, poſtquam illud conſcripſiſſet, profectus eſſe ſcribitur. Si ergo pio ſtudio quærimus, quæ ſint veræ & indubitatæ Apoſtolorum traditiones de doctrina Chriſti, quæ fuerit πληροφορία, hoc eſt, certa & indubitata fides illarum Eccleſiarum, quas Tertullianus matrices vocat, res ex illis quæ hactenus diximus, manifeſtiſſima eſt.

Antiochia.

Alexandria.

DE SCRIPTIS ET EPISTOlis Apoſtolorum.

Quando proprie loqui volumus, inter doctrinam Chriſti, & doctrinam Apoſtolorum nulla eſt differentia. Ita enim Apoſtolis Chriſtus dat poteſtatem annunciandi Euangelium, Matth. 28. vt diſerte addat: Docentes ipſos ſeruare quæcunque præcepi vobis, Ioan. 16. Spiritus ſanctus docebit vos omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixi vobis, 2. Cor. 13. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? 2. Cor. 5. Pro Chriſto legatione fungimur, &c. Hoc vero loco, ordinis & diſtributionis gratia, doctrinam Chriſti intelligimus, iuxta Lucæ explicationem, Actor. 1. quæ Ieſus cœpit facere & docere, vſque ad diem cum aſſumptus eſt. Et hanc doctrinam de dictis & factis Chriſti, quantum nobis Spiritus ſanctus neceſſarium eſſe & ſufficere iudicauit, Euangeliſtarum ſcriptis comprehenſam eſſe demonſtrauimus. Apoſtolorum vero doctrinam intelligimus, quam poſt aſcenſionem Chriſti, ipſi per totum terrarum orbem, tam inter gentes quam inter Iudæos tradiderunt & propagarunt. De illa iam nobis dicendum eſt. Conſtat enim, Apoſtolos primis aliquot annis Apoſtolicam doctrinam ex Scripturis quidem veteris Teſtamenti probaſſe & cõfirmaſſe, ſed ſine ſuo aliquo ſcripto, ſola viua voce tradidiſſe & propagaſſe. Poſtea vero de doctrina ſua cœperunt quædam conſcribere: quo conſilio, quibus de cauſis, quo propoſito & inſtituto hoc fecerint, quem huius ſuæ ſcripturæ vſum in Eccleſia eſſe voluerint, eodem modo inquiremus, ſicut de Euangeliſtis fecimus. Illa enim (etiam aduerſariorum confeſſione) eſt vera, tota & perfecta doctrina Euangelij (quantum quidem pro modulo huius vitæ) quam Chriſtus Dei filius proprio ore primũ promulgauit: deinde per ſuos Apoſtolos omni creaturæ prædicari iuſſit. Si igitur, ſicut iam de Chriſti doctrina probauimus, de Apoſtolorum etiam doctrina oſtenderimus literis conſignatum, & ſcriptis comprehenſum eſſe, quantum Spiritus ſanctus nobis ad dogmata, & ad

Doctrina Chriſti.

Doctrina Apoſtolorum quæ & qualis fuerit.

mores neceſſarium eſſe & ſufficere iudicauit: manifeſtum erit, ſ
ſcripturam eſſe Canonem, normam, regulam, fundamentum & col
totius noſtræ fidei, ita quod ex Scriptura probandum & confirma
erit, quicquid hoc titulo & nomine, quod ſit Chriſti & Apoſtoloru
ctrina, ſuſcipi debet, quod ad hanc normam omnia in controuerſii
gionis ita exigenda & examinanda erunt, vt valeat Hieronymi illi
ctum: quicquid de ſcripturis ſacris authoritatem non habet, eadē
tate contemnitur, qua probatur. Et hoc eſt caput controuerſiæ int
& Pontificios. Ad hanc vero conſiderationem omnino pertinet &
ſarium eſt, vt conſtet & monſtrari poſſit, quæ fuerint prima princip
ſecuti progreſſus Apoſtolicæ prædicationis, quomodo primum Ec
fundarint, cū inter Iudæos, tum inter Gentes, quomodo poſtea ali
tulum progreſſos in fide confirmarint, qui fuerint ritus, quæ exerc
quæ quaſi πολιτεία fuerit in prima Apoſtolica Eccleſia. Et certum
eſt, Apoſtolos non ſtatim primis annis ſuæ prædicationis ſcripſiſſe.
men opus eſſet, vel diu coniecturis diuinare, vel ex rumuſculis tra
num, quæ ſine capite ſparguntur, petere, quis fuerit primus & ver
quiſſimus Apoſtolicæ Eccleſiæ ſtatus: voluit Spiritus ſanctus certu
thenticum & canonicū de his tam neceſſariis & vtilibus rebus, ſcr
ad omnem poſteritatem extare in Eccleſia, cum non ignoraret, fo
hoc titulo multa incerta, vana, ſuppoſititia & falſa obtruderentur
ſiæ. Lucas enim cum ſcriptione Euangelicæ hiſtoriæ fidem & auth
tem in Eccleſia ſibi comparaſſet, contexuit etiam hiſtoriam de A
poſtolorum exorſus à primis initiis Apoſtolicæ prædicationis. Et h
ſtoria abunde ſuppeditat, quæ de his rebus neceſſe eſt & ſufficit ſci

Acta Apoſtolorum quo conſilio ſcripta, & quid contineant.

Lindanus tragicis vocibus tumultuatur, in omnib. Apoſtoloru
ptis non extare literis conſignatum, quomodo nondum Chriſtia
fide adduxerint, & quæ fidei capita ſuis catechumenis ſoliti fueri
ponere: quia (inquit) Epiſtolas ſuas Apoſtoli ſcripſerunt, non ad ru
dei, & ad catechumenos, ſed ad illos, quos iam antea in rudimenti
inſtituerāt. Et inde infert, Apoſtolos nō omnia Euangelicæ fidei d
ta in Scripturas cōtuliſſe & concluſiſſe. Sed non animaduertit Lin
aut potius videre noluit, in Actis Apoſtolorum à Luca non tantu
ſcriptam eſſe hiſtoricam narrationem, quod multi, qui prius non
Chriſtiani, tam ex Iudæis quam ex Gentibus, ad fidem Euangelica
uerſi & facti fuerint Chriſtiani; verum etiam extare ibi integras c
ptiones, quæ capita doctrinæ, & quomodo Apoſtoli propoſuerin
quos ad fidem Euangelicam primum adducebant, non tātum ex I
quibus doctrina Prophetica ante nota erat, verum etiam ex Gen
qui plane rudes erant doctrinæ diuinitus patefactæ.

Catechiſandi ratio in actis deſcripta.

Et Hebr. 6. capita Apoſtolicæ catecheſeos, quæ vocantur ſermo
choationis, ita recenſentur: Doctrina pœnitentiæ ab operibus m
fidei in Deum, baptiſmi, impoſitionis manuum, reſurrectionis m
rum, & iudicii æterni. Quis vero ita inſaniat, vt fingere auſit, hæc
vel non tradita, vel non explicata extare in actis & in ſcriptis Apo
rum, cum hoc manifeſtiſſimum ſit?

Catecheſis Apoſtolicæ capita.

Irenæus lib. 4. c. 40. dicit apud illos, qui à Moyſe & Prophetis, d
cato, & promiſſione aduentus Meſſiæ præcatechiſati erant, breuem
cilem fuiſſe Apoſtolorum catechiſationem, ſicut Act. 8. Philippu
cis catechiſationem abſoluit, & ab Eunucho rurſus diſcedit. Paul
Apoſtolo apud Gentes laborioſiorem fuiſſe catechiſationem, opo
enim illos inſtrui; Non mœchari, non furari, &c. & quæcunqu
habentur à Deo. Item quod ſit vnus Deus, qui filium miſerit, &c.
Irenæus. Vtrumq; autē certe habemus in ſcriptis Apoſtolorum, &

Digitized by Google

Iudæis & quid gentibus propoſuerint, quando eos ad fidem Chriſti adducebant. Et Luc. cap. 1. dicit, ſe ſcribere certitudinem illorum, de quibus Theophilus antea cathechiſatus fuerat. De catecheſi igitur Apoſtolorũ nihil deſideratur in ipſorum ſcriptis. Sed inquit Lindanus: Certe nec in actis, nec in Epiſtolis Apoſtolorum ſcriptum eſt de omnibus illis ritibus, quot nos Pontificii circa Baptiſmum ſeruamus, nec de Sacramento confirmationis per Chriſma, &c. Reſpondeo. Hoc & nos dicimus, in Pontificiorum doctrina multa eſſe, quæ nulla habeant in Scriptura teſtimonia, & ideo contendimus, illa immerito tribui Apoſtolis, quorum nulla extant veſtigia vel in actis, vel in ſcriptis Apoſtolorum.

Scriptura ignorat multa; quæ pro cultu habebat papatus.

Sed excipiunt, non omnia ſingulorum Apoſtolorum acta, à Luca eſſe literis conſignata. Pauca enim tantum de Petro narrat; plura quidem de Pauli geſtis ſcribit, vt cuius itineris comes & miniſterii ſocius fuit, ſed tamen nec omnia Pauli acta recenſet, ſicut ex 11. capite ſecundæ ad Corinhios, Ro. decimoquinto, Galatas primo & ſecundo, & ex aliis locis colligitur, de reliquorum Apoſtolorum actis, ferme nihil annotauit. Omnino igitur plura & dixerunt & fecerunt Apoſtoli, quam quæ Lucas anguſto illo libello de actis Apoſtolorum complexus eſt. Non recte itaque aliquid ideo reiicitur, vt ab Apoſtolis nec inſtitutum, nec factum, quia Lucas in actis Apoſtolicis illud non adnotarit, ſed multo plura credenda ſunt ab Apoſtolis inſtituta, tradita & facta, quam quæ ex actis à Luca conſcriptis probari poſſunt. Reſpondeo. Et quis tandem erit modus, finis aut numerus eorum, quæ ſub hoc titulo Eccleſiæ ſine teſte obtrudentur? Simplex autem & vera ſolutio ita deprehenditur. Antiquis temporibus, ſtatim poſt Apoſtolorum tempora, argumentum illud ita fuit agitatum, quod multa ſcripta propoſita fuerunt, promittentia ſupplementum eorum, quæ à Luca de actis Apoſtolorum prætèrita, & tamen Eccleſiæ neceſſaria videbantur, vt itinerarium Petri, quaſi à Clemente conſcriptum, Prædicatio Petri, Actus Andreæ, Philippi, Petri, Thomæ, &c. Et quidem viuente adhuc Ioanne Apoſtolo, hiſtoria de periodo ſiue actibus Pauli & Teclæ ſparſa fuit: quam Ioannes confícto commenti auctore, oſtendit eſſe ſuppoſititiam, ſicut cæteri etiam libri de actibus Apoſtolorũ, ab Eccleſia reprobati ſunt.

Acta Apoſtolorum ab aliis conſcripta, ſed reiecta.

Non recens igitur artificium eſt, ſub illo titulo & prætextu, quod Lucas nõ omnia ſingulorum Apoſtolorũ acta ſcriptione ſua perſecutus eſt, vana, falſa & ſuppoſititia obtrudere Eccleſiæ. Cum vero ſuppoſititij illi libri, qui promittebant pleniorem narrationem de actibus ſingulorum Apoſtolorum, reprobarentur ſine dubio ideo, quod incerta & falſa continerent; num edita tunc fuerunt alia authentica ſcripta, de geſtis aliorũ Apoſtolorum, quæ ad poſteritatem conſeruarentur, cum præſertim Ioannes, qui ad Euangelicam hiſtoriam ea, quæ videbat à cæteris prætermiſſa, quæ poſteritati tamen cognitu neceſſaria iudicabat, adiecerat, tunc adhuc ſuperſtes eſſet? Hoc certe factum eſſe, nemo affirmabit. Nec ſane audebimus dicere, ideo illud intermiſſum eſſe, vt poſteritas ſuo arbitratu, vel ex incertis narrationibus quiduis fingeret de Apoſtolorum inſtitutis, dictis & factis. Reſtat ergo, ideo non fuiſſe aliquid aliud de actis Apoſtolorũ conſcriptum, quod iudicatum fuit, illa quæ Lucas ediderat, adhibitis Epiſtolis Apoſtolorum, poſteritati ſufficere. Nam & in veteri Teſtamento, non omnium ſeu Patriarcharum ſeu Prophetarum acta deſcripta ſunt. Nec omnes Prophetæ doctrinam ſuam litteris poſteritati commendarunt, imo quorundam ſcripta Deus intercidere paſſus eſt, vt Nathan, Gad, Semeiæ, Haddæ, Achiæ, Iehu filii Hammoni, & c. & ex illorum non ſcriptis traditionibus, Rabini dicunt Thalmud confectum eſſe. Quid vero illis aliud reſpondere poſſumus, niſi quod ex omnibus Patriarcharũ & Prophetarum dictis & factis, Spiritu ſancto monſtrante & ſeligente, ea literis mandata ſunt, quæ

Patriarcharũ acta, non omnia deſcripta.

Prophetarũ conciones non omnes extant.

Digitized by Google

poſteritati ad dogmata & mores, ſicut Cyrillus loquitur, neceſſaria eſſe, & ſufficere iudicata ſunt?

Apoſtolorũ fuit vna fides & doctrina & commune miniſterium.

Idem reſponſum vere etiam opponimus pontificiorum obiectionibus. Quod enim attinet ad Eccleſiæ ſtatum, ad miniſterium, doctrinam, fidem &c. non habuerunt ſinguli proprium aut peculiare aliquid, ſed vna fuit fides, eadem doctrina, & commune miniſterium, quo vnum & eundem Eccleſiæ (quoad ſubſtantiam Euangelicæ religionis) ſtatum conſtituerũt, vt etiamſi ſingulorum Apoſtolorum acta conſcripta eſſent, non tamen contrarium, non diuerſum, non aliud, ſed vnum & idem ſæpius ſcriptum legeremus. Quæ igitur ratio communis illius miniſterij, vnius fidei, eiuſdem doctrinæ in primo & antiquiſſimo Apoſtolicæ Eccleſiæ ſtatu fuerit, quia Spiritus ſanctus non curauit ſigillatim cuiuſq; Apoſtoli acta conſcribi ſine dubio iudicauit, nos illud, quantum ad noſtram doctrinam ſufficit ex illis quæ Lucas cõſcripſit, poſſe colligere & intelligere. Si enim plura iudicaſſet neceſſaria eſſe, abſq; dubitatione curaſſet illa per alios ad poſteritatem conſcribi, ſicut in hiſtoria Euangelica fecit. Vſurpabimus igitur nobis verba Auguſtini. Cum Dominus tempore Apoſtolorum noluerit reliquorum Apoſtolorum acta conſcribi: quis noſtrum dicat, iſta vel illa eſſe, aut ſi dicere quis audeat, vnde probabit.

Sed inquis: In actis apud Lucam plerumque tantum capita conſignata ſunt, non autẽ additæ ſunt iuſtæ & neceſſariæ explicationes. Reſpondeo. Illæ explicationes conſcriptæ extant in Epiſtolis Apoſtolorum, vt ita de doctrina Apoſtolica, quod nobis neceſſarium ſi, in ſcriptis noui Teſtamenti nihil deſiderari poſſit. Inquirendum igitur iam eſt nobis, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum Apoſtoli Epiſtolas ſuas conſcripſerint, hæc enim conſideratio id, quod quærimus, liquido oſtendet.

Nicephorus. Pauli Epiſtolæ quomodo ſcriptæ.

Nicephorus lib. 2. c. 24. de Pauli Epiſtolis ita ſcribit. At pleroſque, quos eum adire Spiritus ſancti vis & gratia iuſſerat, quoſque per fidẽ in Chriſtum Euangelium magnifice regenuerat, quæ præſens oratione ſua dilucide docuerat, Eadem per compendium abſens in memoriam reuocans, epiſtolas dedit. Ita vero ea quoque, quæ ſecretioris myſterii magiſq; abſtruſa antea ſilentio prætererat, poſtea per ſacra ſua ſcripta, aut grandioris ſapientiæ verbis accurate & dilucide declarauit, aut ſaltem (vt ita dicam) parabolarum more & ſpecie tanquã per ænigmata adumbrauit: neq; propter eos, qui ad res diuinas audiendi idonei futuri erant, ea occultans, neque propter ineptos atq; indignos, dilucide prorſus & aperte, ad contemptum euitandum exponens. Hæc Nicephori verba manifeſte oſtendunt. I. Pauli Epiſtolas ſcriptas eſſe, vt eſſent ὑπομνήματα, compendio complectentia eadem, quæ præſens oratione ſua, dilucide tradiderat illis, quos per fidem in Chriſtum regenuerat. II. Quod præterea etiam ea, quæ in tradendis primis fidei principiis, vt altioris ſapientiæ myſteria prætererat, voluerit in Epiſtolis accurate & dilucide declarare. III. Quod illa ſcripſerit non præſentibus tantum, ſed illis etiam, qui ad res diuinas audiendas idonei futuri erãt. IV. Quod accurate & dilucide dogmata in epiſtolis ſuis declararit. V. Multa tamẽ in Epiſtolis Pauli, quaſi per ænigmata eſſe adumbrata, propter ineptos & indignos, ad contẽptum euitandum, illa vero ænigmata Paulum ita eſſe moderatum, vt ea, quæ ſcribebat, nollet occultata eſſe illis, qui idonei ad res diuinas audiendas futuri erant.

Epiſtolæ Pauli & aliorũ quales ſint.

Auguſtin. Scripturarum magna ſi perſpicuitas; cum ſalutari quadam diſſicultate permixta.

Quod idem eſt, ſicut Auguſtinus dicit, Spiritum ſanctum ſcripturas ſanctas magnifice & ſalubriter ita modificaſſe, vt locis apertis fami occurreret, obſcurioribus autem faſtidia detergeret. Nihil enim, inquit, fere de illis obſcuritatibus eruitur, quod non planiſſime dictum alibi reperiatur. Sed totum id, quod quærimus, non poteſt euidentius, certius & firmius quam ex ipſis Apoſtolorum Epiſtolis demonſtrari. Hoc igitur quam bene

poteſt

poteſt, breuiſſime annotabimus, quomodo in ipſis Apoſtolorum Epiſtolis deprehendi & obſeruari poſſit, quo conſilio, & propter quam cauſam ſcriptæ ſint, & quis earum debeat in Eccleſia vſus eſſe. Et juxta Nicephori obſeruationem duo illa præcipue conſiderabimus, quod ſcilicet Apoſtoli voluerint epiſtolas ſuas eſſe ὑπομνήματα, compendio complectentia ea, quæ præſentes voce Eccleſiis tradiderant, deinde quod ea, quæ poſt percepta prima fidei principia, Eccleſiis adhuc neceſſaria judicabant, per ſcripta ſua accurate & dilucide declararint.

Et quia multum refert, hanc ſententiam ex ſolidis fundamentis, & firmis teſtimoniis conſtitutam & confirmatam habere, operæ pretium eſt, huic conſiderationi aliquantulum immorari. Plus enim animus confirmatur vno Scripturæ teſtimonio, quam ſi ſexcenta ex aliis Scriptoribus cumulentur.

Poſſet autem in argumentis & perpetuo contextu ſingularum Epiſtolarum, multis & variis demõſtrationibus hoc oſtendi, ſed copioſa & valde prolixa futura eſſet oratio, & ab inſtituto aliquantulum nos abduceret. Quædã igitur tantũ, quæ maxime illuſtria ſunt teſtimonia, ex Apoſtolorũ Epiſtolis annotabimus, vt ex ipſis Apoſtolorum vocibus audiamus & diſcamus, quo conſilio, propter quas cauſas, in quem finem & vſum Apoſtoli doctrinam cœleſtem, quam primum viua voce tradiderant, poſtea literis conſignarint & ſcriptis monumentis complecti voluerint. *Apoſtoli doctrinã ſuam quare ſcriptis comprehenderint.*

Prima igitur ante alias ſcripta videtur prior ad Theſſalonicenſes. Occaſio autem & cauſa, quare illam ſcripſerit, ex 17. ca. Act. & ex ipſius Epiſtolæ verbis non obſcure colligitur. Multos enim & ex Iudæis & ex Gentibus religioſis, non paucas etiam ex primariis matronis Theſſalonicæ Paulus ad fidem Chriſti, tempore non ita longo adduxerat, ſtatim vero à Iudæis infidelibus, mota per tumultum ſeditione eiectus inde fuerat. Solicitus igitur erat ne propter perſecutionem, fidem recens ſuſceptam, vel negligerent, vel abiicerent. Et cum ipſe venire non poſſet, Timotheum eo miſerat, qua hortaretur ipſos, vt in fide ſemel ſuſcepta perſeuerarent. Poſtea propter illam cauſam, ſcripſit priorem hanc ad Theſſalonicenſes epiſtolam, in qua non tantum hiſce verbis vtitur: In doctrina quam viua voce à me traditam accepiſtis, permanete. ſed capita eius doctrinæ, quam præſens tradiderat, in qua vt perſeuerarent, ipſos hortabatur, repetit & recitat, vt ita Epiſtola illa eſſet perpetua commonefactio, per repetitionem reuocans ipſis in memoriam doctrinam, quam viua voce ipſis tradiderat. Alterã vero cauſam ſcriptionis ſuæ, hanc eſſe dicit, vt impleret ea, quæ deerant fidei ipſorum. Id quia reditu ſuo ad ipſos hactenus præſtare non poterat, per Epiſtolam ſupplet & efficit. Hæc plane conueniunt ad generalem obſeruationem Nicephori, de Paulinis Epiſtolis.

Altera ad Theſſalonicenſes nõ multo poſt ſcripta eſt. Et in illa præcipue hoc obſeruandum eſt, quod in ſecundo capite diſerte explicatur alia occaſio ſeu cauſa, propter quam Apoſtoli cœperunt doctrinam ſuam literis comprehendere. Verba hæc ſunt: Ne turbemini, ſiue per ſpiritum, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam, quaſi à nobis profectam. Audis quoſdam tunc turbaſſe Eccleſias, ſparſis nouis dogmatibus, prætextu Spiritus ſeu reuelationum. Quia enim doctrina Apoſtolorum habebat autoritatem propter teſtimonium ſpiritus, arrogabant ſibi hoc etiam alii: vt cum jactarent Spiritum & reuelationes diuinas, poſtularent ſua etiam dicta, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipienda eſſe, ſicut Apoſtolorũ. Sed hoc facile refutabatur, tantum enim Apoſtoli erant electi, vt eſſent teſtes Chriſti, quorum doctrina talem haberet auctoritatem. Cum igitur intelligerent homines phanatici, Eccleſiam debere alligatam eſſe ad illam vocem doctrinæ, quã Apoſtoli ſonabant, alia ratione corruptelas medita- *Apoſtolica autoritas.*

Digitized by Google

bantur: prætendebant enim illa ſua commenta, quæ afferebant, eſſe vel à Paulo, vel ab aliis Apoſtolis, viua voce in aliis Eccleſiis tradita. Ideo enim Paulus dicit: Nolite turbari, ſiue per Spiritum, ſiue per ſermonem, quaſi à nobis profectum. Et ſpecioſus erat prætextus, cum ad illa ferme tempora doctrina Euangelii ſola viua voce tradita fuiſſet. Erat autem Apoſtolis mandata non tantum cura docendi, verum etiam inſpectio, ne alia quam vera & ſana doctrina Eccleſiis proponeretur, ſed animaduertebant, cum longe lateq; propagata Eccleſia, ipſi viua ſua voce non poſſent vbique præſentes eſſe, puritatem doctrinæ Apoſtolicæ per traditiones, nec fideliter nec tuto vbique retineri & conſeruari, ſed ſub illo prætextu & titulo ſpargi peregrina & commentitia dogmata. Cœperunt igitur doctrinam ſuam literis conſignare, ne ſub titulo traditionum adulteraretur, ſed vt Eccleſia certa eſſet de vera & genuina Apoſtolorum doctrina. Quia vero etiam ſuppoſititiæ Epiſtolæ, quaſi à Paulo, vel ab aliis Apoſtolis profectæ, Eccleſiis obtrudebantur: Paulus peculiari ſigno ſuæ manus genuinas ſuas Epiſtolas notauit. Et illas authenticas Apoſtolorum Epiſtolas, hoc eſt, autographa, in illis Eccleſiis, quibus inſcriptæ erant ſuo adhuc tempore ſeruatas fuiſſe, Tertullianus auctor eſt, lib. de præſcriptione aduerſus hæreticos.

Apoſtolorũ officium in docendo.

Scriptorum Apoſtolicorum occaſio.

Hoc diligenter obſeruandum eſt in hac ſecunda ad Theſſalonicenſes Epiſtola, qua occaſione, & propter quam cauſam Apoſtoli, cum aliquot annis ſola viua voce doctrinam tradidiſſent. poſtea cœperint illam literis commendare: ne ſcilicet turbarentur Eccleſiæ, ſiue per Spiritum, ſiue per ſermonem tanquam ab Apoſtolis traditum. Et recte hoc opponimus Pontificiis: Si enim in primis annis Apoſtolicæ prædicationis, ipſis Apoſtolis adhuc in carne viuentibus, per traditiones non fuit vbique ſeruata doctrinæ puritas, vbi Apoſtoli ipſi non poterant præſentes eſſe, ſed ſub illo titulo & prætextu varia commenta ſparſa fuerunt, quaſi ab Apoſtolis tradita: An non luculenter inſaniunt, qui in hiſce poſtremis temporibus de quibus licet Chriſtus & Apoſtoli prædixerunt, tantam fore Pſeudoprophetarum copiam, tantam errorum efficaciam, vt ſi fieri poſſit, etiam electi ſeducerentur, ipſi tamen iubent nos, omiſſa clariſſima luce, & certiſſima regula Scripturæ, veritatem & puritatem doctrinæ Apoſtolicæ quærere in traditionibus, quæ tanquam ab Apoſtolis profectæ, nunc à quibuſdam iactantur & hoc nomine venditantur. Certe prudentius & rectius facimus, quod veritatẽ & puritatem doctrinæ Apoſtolicæ quærimus in Scriptura quam ideo ab Apoſtolis Eccleſiæ traditam eſſe, manifeſtiſſima teſtimonia oſtendunt, ne ſub prætextu & titulo traditionum Apoſtolicarum, quiduis nobis obtrudi poſſet. Sed ex hac ipſa epiſtola Pontificii nectunt argumentum, quod tanquam Achilleam panopliam opponunt contra Scripturam, pro ſuis traditionibus. Paulus enim dicit, Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram. Manifeſtiſſimum ergo eſt (aiunt) non omnia, quæ neceſſario tenenda ſunt, in ſcriptis Apoſtolorum comprehenſa eſſe, ſed ea etiam, quæ ab Apoſtolis viua voce tradita, per traditiones ad nos peruenerunt, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipienda eſſe. Et fateor, inter omnia Pontificiorum argumenta, quæ contra ſufficientiam Scripturæ pro traditionibus cumulantur, nullum maiorem habere ſpeciem, quam hoc. Videtur enim ipſa Scriptura ſuam inſufficientiam fateri, & ideo nos mittere ad traditiones non ſcriptas, cum dicit: Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem ſiue per Epiſtolam noſtram.

Traditiones viuentib. adhuc Apoſtolis corruptæ, quanto magis nunc, &c.

Traditionũ ſtabilitio per locũ Pauli.

Poſſem autem reſpondere: Quia non contraria, non diuerſa, non alia ſed vna & eadẽ fuit doctrina, quam Paulus tradidit, ſiue per ſermonem ſiue per Epiſtolam, ideo recte ipſum dicere: Tenete traditiones quas di-

dicistis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Et videtur in verbis præcedētibus explicare quas velit intelligi traditiones, inquit enim: Gratias agere debemus Deo pro vobis, quod elegerit vos in ſalutem in ſanctificatione ſpiritus, & in fide veritatis, in qua vocauit vos per Euangelium noſtrum, in acquiſitionem gloriæ Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et per particulam illatiuam annectit: Itaq; tenete traditiones, &c.

Quod autem de veris Apoſtolorum traditionibus ſcriptum eſt, nō ſtatim ad illas, quæ à Pontificiis hoc nomine proponūtur, transferri debet. Si enim tam liquido & certo probarint, traditionem aliquam eſſe indubitato Apoſtolicam, ſicut ea, quæ ſcripta ſunt, probantur, valeat ſane id, quod Paulus dicit. Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonē, ſiue per epiſtolam noſtram. Hoc vero in controuerſia adhuc poſitum eſt, an ſint veræ Apoſtolicæ traditiones, quæ à Pontificiis iactantur. Quando hoc probauerint, poſtea de dicto illo Pauli diſputent. Hæc poſſem vere ad hanc obiectionem reſpondere: ſed non vtar nunc quidem illis reſponſionibus, ſed pauliſper ſequar, quo nos ducūnt aduerſarii, vt Andradius iterum ex commiſeratione quadam cogitet, me minime circumſpectum eſſe. Concedo igitur tunc cum Paulus Theſſalonicenſibus hæc ſcriberet, non omnia, quæ de Chriſti & Apoſtolorū doctrina tenenda ſunt, ſcriptis fuiſſe comprehenſa. Iuxta Irenæi enim ſupputationem, quam aduerſarius meus Andradius ſequitur, nec Matthæus, nec vllus Euangeliſtarum adhuc ſcripſerat. Et à Paulo prior tantum Epiſtola ad Theſſalonicenſes tunc ſcripta erat, altera vero tunc primum ſcribebatur. Sicut igitur recte dicitur, & nemo impugnat, in duabus illis Epiſtolis ad Theſſalonicenſes, non omnia, quæ de Chriſti & Apoſtolorum doctrina, cognitu neceſſaria ſunt, quantum ſatis eſt, comprehenſa eſſe, ita Paulus merito dicit, Theſſalonicenſes debere non tantum illam doctrinam, quam in priori Epiſtola ab ipſo traditam acceperant tenere, (in illa enim non omnia erant expreſſe & explicate comprehenſa) verum etiam quæ viua voce ab ipſo tradita acceperant, quæ in Epiſtola illa non omnia continebantur.

Ex collatione illud quod dico, ſimpliciſſime & clariſſime intelligi poteſt. Si quis Canone Scripturæ veteris Teſtamenti nondum abſoluto, libros Moyſis, ſicut Saducæi poſtea fecerunt, ita recepiſſet, vt ea, quæ per Prophetas à Deo tradebantur, repudiaret & abiiceret, merito culpandus eſſet. Recte enim tunc dici poterat: Tenete doctrinam, quam Deus vobis tradidit, ſiue per ſcripta Moyſis, ſiue per os, aut ſermonem Prophetarum. Si vero Cabaliſta aut Thalmudiſta aliquis, poſt conſtitutum & abſolutum Canonem Scripturæ veteris Teſtamenti, idem illud argumentum ad ſuas traditiones confirmandas accommodare vellet, quæro ab Andradio, & à reliquis Pontificiis, num conſtet & admittendum ſit hoc argumentum? Tempore Prophetarum recte dicebatur, ſuſcipiendam & tenendam doctrinam verbi Dei, non tantum quæ ſcriptis Moyſis comprehenſa erat, verum etiam quæ per Prophetas viua voce tradebatur, ergo etiam poſt tempora Prophetarum, poſtquam conſtitutus & abſolutus eſt Canon Scripturæ veteris Teſtamenti, exiſtimandum eſt, non omnia quæ de doctrina Patriarcharum & Prophetarum neceſſario tenenda ſint, in libris ſacræ Scripturæ contineri, ſed præterea etiam illa, quæ à Phariſæis & Cabaliſtis, titulo traditionum venditantur, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipienda & veneranda eſſe. Non arbitror Andradium hoc admiſſurum. Petrus certe à Soto negat. Qua ergo ratione putant cōſequi? Paulus cum primo vnam Epiſtolam ſcripſiſſet, dicit Theſſalonicēſes debere tenere traditiones, nō tantū quas in vna illa Epiſtola acceperant, ſed quas præterea etiam viua voce ab ipſo didicerant, quæ in vnica illa Epiſtola nō omnes plene continebantur, ergo nunc etiam, poſtquam conſtitutus &

Exemplum ſimile.

abſolutus eſt Canon Scripturæ noui Teſtamenti, idem de imperfectione & inſufficientia totius Scripturæ dicendũ eſt, vt præterea illa etiam, quæ nunc titulo traditionum à Pontificiis iactantur, pari reuerentia & pietatis affectu, ſicut ipſam Scripturam, ſuſcipiamus & veneremur. Certe manifeſtiſſimũ eſt, etiam ſi vera eſſent, quæ à Pontificiis de traditionibus diſputantur, ex illa tamen Pauli ſententia minime hæc conſequi. Longe aliud enim eſt de Scriptura noui Teſtamenti loqui, cum primũ vnica tantum epiſtola Pauli edita eſſet, quam cum tot libris & epiſtolis poſtea tradita & explicata eſt, ſicut poſtea oſtendemus, quod Paulus in epiſtola ad Timoth. quam circa finē vitę ſcripſit, longe aliter loquatur de Scriptura.

Quid contra hanc manifeſtiſſimam veritatem, vel ſpecie aliqua veriſimilitudinis, dicere poſſint Pontificii, non ſane video, niſi forſan crepitu anathematum, veritati oppedere voluerint. Quoties igitur argumentum illud, in ſcriptis Pontificiorum legeris, memineris eſſe inſignem fallaciam à dicto ſecundum quid, ad dictum ſimpliciter. Et ſane geſtit animus audire, quid Andradii grandiloquentia, contra hanc euidentiam proferre conabitur.

Epiſt. ad Timoth. prima.

Sed progrediamur ad reliquas Pauli Epiſtolas, proxima enim poſt ambas ad Theſſalonicēſes, ſcripta videtur, ſiue ex Phrygia, ſiue ex Macedonia prior ad Timotheum, Actor. 18. in qua ſicut Nicephorus dicit, Paulus ἐν τύπῳ rationem & vitam Hieracrhicam copioſe deſcripſit. Et ſane non egemus Nicephori teſtimonio, ipſe enim Paulus cauſam ſcriptionis explicat, capite 3. Hæc ſcribo tibi, ſperans me cito venturum ad te, ſi autem tardauero, vt ſcias, quomodo oporteat in domo Dei cōuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis. Manifeſta explicatio, qua occaſione, propter quam cauſam, & in quem vſum Paulus priorem Epiſtolam ad Timotheum ſcripſerit. Commendauerat ipſi miniſterium in Eccleſia Epheſina, vt ſanam doctrinam & traderet & confirmaret, ἑτεροδιδασκάλους vero refutaret, quæ cum ſana doctrina in moribus pugnant, argueret, ritus Eccleſiæ ad ædificationē vtiles inſtitueret & conſeruaret, miniſtros ordinaret, &c. Vt autem ſciret, quomodo fidelem miniſtrum Chriſti in his, quæ ad miniſterium pertinent, oporteat recte verſari in Eccleſia, quæ non eſt congregatio malignantium, ſed domus Dei, columna & firmamentum veritatis, propter hanc cauſam, & in hunc vſum affirmat ſe ſcripſiſſe illã Epiſtolam. Et quidē non dicit, Quomodo oporteat te conuerſari, ſed inde finite & generaliter loquitur Quomodo oporteat cōuerſari, &c. Vt ſit typus generalis. Et profecto magna hæc eſt huius Epiſtolæ commendatio. Eccleſia eſt columna & firmamentum veritatis, extra omnem controuerſiam, propter poſſeſſionem & conſeruationem puritatis doctrinæ Apoſtolicæ. Quomodo vero miniſterium docendi ſit inſtituendum & vſurpandum, vt Eccleſia non fiat ſpelunca latronum, & congregatio malignantium, ſed ſit & maneat columna & firmamentũ veritatis: propter hanc cauſam & in hunc finem ipſe Paulus ſuis verbis teſtatur, ſe priorem hanc Epiſt. ad Timoth. conſcripſiſſe. Et ideo ſtatim in primo capite ponit ſummam παραγγελίας hoc eſt, illius doctrinæ, quam à Chriſto acceptam, Timotheo annunciandam commendauerat. Et præcepta illa, quæ ſcribit, aliquoties nominat ἀποδοχῆς cap. 1. & 4. hoc eſt, veram Apoſtolicam Cabalam, ex traditione viuæ vocis, ab Apoſtolis ita acceptam, vt fidelis ſit ſermo & dignus acceptione. Et ad illa etiam præcepta, quæ ſcripta in illa Epiſtola comprehēdebat, ſubinde ſe refert: Hoc præceptum commendo tibi, hæc ſcribo tibi, hæc proponens fratribus, bonus eris miniſter Chriſti, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam

Eccleſia columna & firmamentum veritatis.

Digitized by Google

aſſecutus es. Hæc præcipe & doce. Hæc meditare. In his eſto. In his permane, hoc enim faciens, & teipſum ſaluum facies, & eos, qui te audiunt. Teſtor coram Deo, vt hæc cuſtodias ſine præiudicio. Hæc doce & exhortare &c. Certum igitur & manifeſtum eſt, quo conſilio Paulus hanc epiſtolam ad Timotheum ſcripſerit, & quem voluerit eius vſum eſſe in Eccleſia. Tertullianus de præſcriptione aduerſus hæreticos, expendit diligenter vocabula, quod Paulus non dicit illud vel illa, ſed hoc præceptum, & hæc proponens, &c. Inquit enim: Cum Paulus inquit: Hæc, de eis dicit, de quibus in præſenti ſcribebat. De occultis vero, vt de abſentibus apud cōſcientiam, non (hæc) ſed (illa) dixiſſet. Conſideretur vero & hoc, cum Paulus Timotheo miniſterium & inſpectionem Eccleſiæ Epheſinæ commendaret, non eſt dubium, ipſum viua voce, ea, quæ ad miniſterium pertinent, tradidiſſe & explicaſſe. Dicit enim: Sicut rogaui te, vt denūciares, &c. Cur vero non multo poſt diſceſſum ſuum, eadē ſcripto comprehenſa mittit ad Timotheum? Ita enim orditur Epiſtolam: Sicut rogaui te, vt maneres Epheſi, &c. Et in tertio demum capite ſequitur ἀνταπόδοσις: Sicut rogaui te, hæc ſcribo tibi. Certe non ideo hoc fecit, quod tam parum fideret memoriæ Timothei: Sed quia auctoritas Timothei non erat par Apoſtolicæ auctoritati, ſed oportebat ipſum teſtimonium habere, & liquido poſſe probare ea, quæ proponebat eſſe ab Apoſtolo tradita & accepta, ideo Paulus ea, quæ ad miniſterium pertinentia, viua voce ipſi mandarat, iam literis conſignata ad ipſum mittit, ne quis, ſicut inquit, adoleſcentiam ipſius contemnat, ſed vt & ipſe certus ſit, & alijs probare & confirmare poſſit, hoc eſſe præceptum illud, ſibi à Paulo commendatum, vtque Eccleſia certa ſit, Timotheum, quando hæc proponit fratribus, eſſe bonum miniſtrum Chriſti. Numquid autem non ſuffeciſſet ſola aſſeueratio Timothei, ſi affirmaret, ſe illa, quæ proponebat, à Paulo ex traditione viuæ vocis accepiſſe? Certe non opus fuiſſet ſcriptione Pauli, ſi pontificios de auctoritate traditionum non ſcriptarū in conſilium adhibuiſſet. Quia vero illa, quæ Timotheo viua voce commendarat, ſcripto complecti voluit, ſatis oſtendit, quo conſilio id fecerit, & quem iudicauerit ſcripturæ vſum debere eſſe in nouo Teſtamento, vt tale ſcilicet teſtimonium proponat, qui gloriatur ſe Apoſtolicam doctrinam afferre. Accedit & hoc, quod Timotheus non diu ſeu continue manſit Epheſi, ſicut hiſtoria Actorum oſtendit. Paulus igitur ideo ſcripſit, vt poſt diſceſſum Timothei, haberent Apoſtolicam formam miniſterij, quomodo conuerſandum ſit in Eccleſia, quæ eſt columna & firmamentum veritatis. Hæc profecto ſunt valde illuſtria teſtimonia, contra quæ ſi quis excipiat generalia quidem capita eorum, quæ ad miniſterium pertinent, in hac epiſtola notari, vt de ſanis ſermonibus Chriſti, de ea, quæ ſecundum pietatem eſt doctrina, quæ eſt Apoſtolica, non autem extare in ea plenas & iuſtas explicationes, reſpondeo. Qui ſint ſani ſermones Domini noſtri Ieſu Chriſti, habemus in ſcriptis Euangeliſtarum, quæ vero ſit Apoſtolorum doctrina, in aliis ipſorum epiſtolis plenius explicatum eſt. Si quis vero pertinaciter cōtendat, præter illa quæ & in hac epiſtola, & in aliis ſcriptis noui Teſtamenti conſignata ſunt alia etiam fuiſſe tradita, quæ æque nobis ſint neceſſaria: Reſpondeo verbis Auguſtini: cum Spiritus ſanctus illa noluerit ſcribi, quis dicet vel iſta vel illa eſſe? & ſi quis tam temerarius & audax erit, vt dicere audeat, vnde probabit?

Epiſt. ad Timoth. prima quare ſcripta.

Timothei auctoritas ex Epiſtola Pauli.

De iis, quæ ſcripta ſunt, certi ſumus, quod ſint ab Apoſtolis tradita, quæ propter hanc etiam cauſam ſcripta ſunt, vt de iis certi eſſemus. De incertis vero, non poteſt fides eſſe. Relinquamus igitur talia illis, qui certis & neceſſariis relictis, incertis occupari malunt: nos iis quæ propter fidei certitudinem conſcripta ſunt, contenti ſimus.

Eadem

cere, quæ ſcribentes putarunt ſufficere. Sed in poſtrema hac ſententia Andradius ſtatim inueniet rimam, qua elabatur; Auguſtinus enim dicit, quæ de ſuis factis & dictis Chriſtus nos legere voluit, ea Euangeliſtis deſcribenda mandauit. Andradius vero dicit; Non omnia voluit nos legere in Euangeliſtarum ſcriptis, ſed maximam partem de ſuis dictis & factis, tanquam præcipui precij theſaurum, ex traditionibus nõ ſcriptis, ſed per manus traditis nos audire voluit. Sed Lector videt, Auguſtinum hoc nec velle, nec dicere. Et quæ hoc titulo nunc à Pontifice iactantur, ea certe legimus in Pighio, Perezio, Lindano, Oſio, in Pontificiali, in Rationali diuinorum, in Tomis Conciliorum, &c. Auguſtinus vero dicit: Quicquid de ſuis dictis & factis Chriſtus nos legere voluit, illud ſcribendum Euangeliſtis, tanquam ſuis manibus, imperauit. Chriſtus igitur non voluit, vt apud alios ſcriptores, de ſuis factis & dictis aliquid, quod in illis, quę apud quatuor Euangeliſtas deſcripta extant, non continetur, legamus. Quicquid ergo præter hæc ab alijs de Chriſti dictis & factis ſcriptum eſt, illud certum eſt, Chriſtum non imperaſſe ſcribendum, nec voluiſſe, vt illud legamus. Quicquid enim de ſuis dictis & factis Chriſtus nos legere voluit, illud ſcribendum Euangeliſtis tanquam ſuis manibus imperauit. Quando igitur Pontificij fabulantur, Chriſtum inſtituiſſe confectionem Chriſmatis, Sacramentum confirmationis, extremę vnctionis, articularis confeſſionis, ſatisfactionis, indulgentias, purgatorium, Miſſam, inuocationẽ Sanctorum, adorationem imaginum, vtrumque gladium Pontificis, & ſcrinium in pectore eius, & ſimilia, quæ ſub hoc titulo in Pontificiorum ſcriptis legimus, opponimus hanc Auguſtini ſententiam: Quicquid de ſuis factis & dictis Chriſtus nos legere voluit, illud ſcribendum Euangeliſtis, tanquam ſuis manibus imperauit. Quid ergo de illis, quæ apud Euangeliſtas non legimus, & tamen hoc titulo venditantur, quod ſint facta & dicta Chriſti, iudicandum ſit, manifeſtum eſt. Loquimur autem non de literis & ſyllabis, ſed de ſententia: ſicut eius dicti, quod Paulus recitat, Act. 20. Beatius eſt dare, quam accipere, &c. ſententia extat in multis cõcionibus Chriſti. Irenæus autor eſt, quatuor illa cõſcripta Euangelia fuiſſe in primitiua Eccleſia normam, amuſſim & regulam, ad quam exigebantur, à quocunque aliquid, quaſi de factis & dictis Chriſti proponebatur: & quod illis conſentaneum inueniebatur, recipiebatur, quod vero vel diſſentiebat vel repugnabat, libere repudiabatur.

Papiſtarum de ſcripturis & traditionibus ſententia.

Irenæus de ſcriptis Euangeliſtarũ.

Ita autem inquit Irenæus lib. 3. cap. 1. Nec plura numero, nec rurſus pauciora capio eſſe Euangelia, quam quatuor illa. Quoniam enim quatuor ſunt regiones mundi, & diſſeminata eſt Eccleſia ſuper omnem terram, columna autem & firmamentum Eccleſię eſt Euangelium & ſpiritus vitæ: conſequens eſt, quatuor habere eam columnas vndique flantes incorruptibilitatem, & iuſtificantes homines. Et poſtea ſubdit: Hi vero, qui ſunt à Valentino ſuas conſcriptiones proferentes plura habere glorian tur, quam ſint ipſa (ſcilicet conſcripta) Euangelia, ſiquidem in tantum proceſſerunt audaciæ, vt quod ab his non olim conſcriptum eſt, veritatis titulent Euangelium, in nihilo conueniens Apoſtolorum Euangelijs. Si enim, quod ab eis profertur, veritatis eſt Euangelium: diſſimile autem eſt hoc illis, quæ ab Apoſtolis nobis tradita ſunt, qui volunt, poſſunt dicere, quemadmodum ex ipſis ſcripturis oſtenditur, iam non eſſe id, quod ab Apoſtolis traditum eſt, veritatis Euangelium.

Thomas etiam in Marcum inquit: Oportuit Euangelium non ſolum prædicari propter præſentes, ſed etiã ſcribi propter futuros. Et hactenus quantum ſatis eſt, oſtendimus, quibus de cauſis, quo conſilio, quo propoſito & inſtituto, Euangeliſtæ hiſtoriam de dictis & factis Chriſti literis conſignarint, quem voluerint illorum ſcriptorum vſum eſſe in Eccleſia,

quo

quo loco primitiua eccleſia ſcripta illa habuerit, quid & quantum illis tribuerit. Et ex illis, quæ annotauimus, ea, quæ à Pontificijs de traditionibus non ſcriptis, contra authoritatem, perfectionem & ſufficientiam Scripturæ diſputãtur, rectiſſime diiudicari poſſunt. Iucunda enim eſt illa obſeruatio, quæ fuerit ſumma fidei de dictis & factis Chriſti in Eccleſia Ieroſolymitana, ex qua verbum exiuit in omnem terram in Matthæi Euangelio literis conſignatum eſt. Et quæ ſit doctrina quam de dictis & factis Chriſti, Petrus viua voce, Romanæ eccleſiæ cuius fides in vniuerſo mundo, viuentibus Apoſtolis celebrabatur, tradiderit ſcripto Marci memoriæ mandatum eſt, hæc enim ſunt antiquitatis verba. Lucas vero ipſe affirmat ſe ea conſcripſiſſe, quæ Apoſtoli de dictis & factis Chriſti, in Eccleſia Antiochena (eius enim ciuis Lucas fuit) quę prima Chriſtianis hoc *Antiochia.* nomen dedit tradiderunt, & quæ eccleſiæ illæ gentium, quas cum Paulo perluſtrauit, certa & indubitata tunc fide tenebãt & profitebantur. Quid vero Ioannes in Epheſina eccleſia de dictis & factis Chriſti tradiderit, ipſe etiam ſcripto complexus eſt. Et hæ Eccleſiæ, extra omnem controuerſiam, tunc fuerunt præcipuæ: Ieroſolymitana, Antiochena, Epheſina & Romana. Addatur ſi libet, & Alexandrina, ad quam Marcus cum Eu- *Alexandria.* angelio ſuo, poſtquam illud conſcripſiſſet, profectus eſſe ſcribitur. Si ergo pio ſtudio quærimus, quæ ſint veræ & indubitatæ Apoſtolorum traditiones de doctrina Chriſti, quæ fuerit πληροφορία, hoc eſt, certa & indubitata fides illarum Eccleſiarum, quas Tertullianus matrices vocat, res ex illis quæ hactenus diximus, manifeſtiſſima eſt.

DE SCRIPTIS ET EPISTOlis Apoſtolorum.

Quando proprie loqui volumus, inter doctrinam Chriſti, & doctrinam Apoſtolorum nulla eſt differentia. Ita enim Apoſtolis Chriſtus dat poteſtatem annunciandi Euangelium, Matth. 28. vt diſerte addat: Docentes ipſos ſeruare quæcunque præcepi vobis. Ioan. 16. Spiritus ſanctus docebit vos omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixi vobis. 2. Cor. 13. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? 2. Cor. 5. Pro Chriſto legatione fungimur, &c. Hoc vero loco, ordinis & diſtributionis gratia doctrinam Chriſti intelligimus, iuxta Lucæ explicationem, Actor. 1. quæ Ieſus cœpit facere & docere, vſque ad diem cum aſſumptus *Doctrina* eſt. Et hanc doctrinam de dictis & factis Chriſti, quantum nobis Spiritus *Chriſti.* ſanctus neceſſarium eſſe & ſufficere iudicauit, Euangeliſtarum ſcriptis comprehenſam eſſe demonſtrauimus. Apoſtolorum vero doctrinam intelligimus, quam poſt aſcenſionem Chriſti, ipſi per totum terrarum orbem, tam inter gentes quam inter Iudæos tradiderunt & propagarunt. De illa iam nobis dicendum eſt. Conſtat enim, Apoſtolos primis aliquot *Doctrina* annis Apoſtolicam doctrinam ex Scripturis quidem veteris Teſtamenti *Apoſtolorum quæ &* probaſſe & cõfirmaſſe, ſed ſine ſuo aliquo ſcripto, ſola viua voce tradidiſ- *qualis fuerit.* ſe & propagaſſe. Poſtea vero de doctrina ſua cœperunt quædam conſcribere quo conſilio, quibus de cauſis, quo propoſito & inſtituto hoc fecerint, quem huius ſuæ ſcripturæ vſum in Eccleſia eſſe voluerint, eodem modo inquiremus, ſicut de Euangeliſtis fecimus. Illa enim (etiam aduerſariorum confeſſione) eſt vera, tota & perfecta doctrina Euangelij (quantum quidem pro modulo huius vitæ) quam Chriſtus Dei filius proprio ore primũ promulgauit: deinde per ſuos Apoſtolos omni creaturæ prædicari iuſſit. Si igitur, ſicut iam de Chriſti doctrina probauimus, de Apoſtolorum etiam doctrina oſtenderimus literis conſignatum, & ſcriptis comprehenſum eſſe, quantum Spiritus ſanctus nobis ad dogmata, & ad

mores neceſſarium eſſe & ſufficere iudicauit: manifeſtum erit,
ſcripturam eſſe Canonem, normam, regulam, fundamentum & co
totius noſtræ fidei, ita quod ex Scriptura probandum & confirma
erit, quicquid hoc titulo & nomine, quod ſit Chriſti & Apoſtoloru
ctrina, ſuſcipi debet, quod ad hanc normam omnia in controuerſi
gionis ita exigenda & examinanda erunt, vt valeat Hieronymi ill
ctum: quicquid de ſcripturis ſacris authoritatem non habet, eadē
tate contemnitur, qua probatur. Et hoc eſt caput controuerſiæ in
& Pontificios. Ad hanc vero conſiderationem omnino pertinet &
ſarium eſt, vt conſtet & monſtrari poſſit, quæ fuerint prima princip
ſecuti progreſſus Apoſtolicæ prędicationis, quomodo primum Ec
fundarint, cū inter Iudæos, tum inter Gentes, quomodo poſtea al
tulum progreſſos in fide confirmarint, qui fuerint ritus, quæ exer
quæ quaſi πολιτεία fuerit in prima Apoſtolica Eccleſia. Et certum
eſt, Apoſtolos non ſtatim primis annis ſuæ prædicationis ſcripſiſſe.
men opus eſſet, vel diu coniecturis diuinare, vel ex rumuſculis tr
num, quæ ſine capite ſparguntur, petere, quis fuerit primus; & ver
quiſſimus Apoſtolicæ Eccleſiæ ſtatus: voluit Spiritus ſanctus certu
thenticum & canonicū de his tam neceſſariis & vtilibus rebus, ſcr
ad omnem poſteritatem extare in Eccleſia, cum non ignoraret, f
hoc titulo multa incerta, vana, ſuppoſititia & falſa obtruderentur
ſiæ. Lucas enim cum ſcriptione Euangelicæ hiſtoriæ fidem & auth
tem in Eccleſia ſibi comparaſſet, contexuit etiam hiſtoriam de A
poſtolorum, exorſus à primis initiis Apoſtolicæ prædicationis. Et h
ſtoria abunde ſuppeditat, quæ de his rebus neceſſe eſt & ſufficit ſci

Acta Apoſtolorum quo conſilio ſcripta, & quid contineant.

Lindanus tragicis vocibus tumultuatur, in omnib. Apoſtoloru
ptis non extare literis conſignatum, quomodo nondum Chriſtia
fidē adduxerint, & quæ fidei capita ſuis catechumenis ſoliti fueri
ponere, quia (inquit) Epiſtolas ſuas Apoſtoli ſcripſerunt, non ad ru
dei, & ad catechumenos, ſed ad illos, quos iam antea in rudiment
inſtituerāt. Et inde infert, Apoſtolos nō omnia Euangelicæ fidei d
ta in Scripturas cōtuliſſe & concluſiſſe. Sed non animaduertit Lin
aut potius videre noluit, in Actis Apoſtolorum à Luca non tantu
ſcriptam eſſe hiſtoricam narrationem, quod multi, qui prius no
Chriſtiani, tam ex Iudæis quam ex Gentibus, ad fidem Euangelica
uerſi & facti fuerint Chriſtiani; verum etiam extare ibi integras
ptiones, quæ capita doctrinæ, & quomodo Apoſtoli propoſuerin
quos ad fidem Euangelicam primum adducebant, non tātum ex I
quibus doctrina Prophetica ante nota erat, verum etiam ex Ge
qui plane rudes erant doctrinæ diuinitus patefactæ.

Catechiſandi ratio in actis deſcripta.

Et Hebr. 6. capita Apoſtolicæ catecheſeos, quæ vocantur ſermo
chōationis, ita recenſentur: Doctrina pœnitentiæ ab operibus m
fidei in Deum, baptiſmi, impoſitionis manuum, reſurrectionis m
rum, & iudicii æterni. Quis vero ita inſaniat, vt fingere auſit, hæc
vel non tradita, vel non explicata extare in actis & in ſcriptis Apo
rum, cum hoc manifeſtiſſimum ſit?

Catecheſis Apoſtolicæ capita.

Irenæus lib. 4. c. 40. dicit apud illos, qui à Moyſe & Prophetis, d
cato, & promiſſione aduentus Meſſiæ præcatechiſati erant, breuen
cilem fuiſſe Apoſtolorum catechiſationem, ſicut Act. 8. Philippu
cis catechiſationem abſoluit, & ab Eunucho rurſus diſcedit. Paul
Apoſtolo apud Gentes laborioſiorem fuiſſe catechiſationem, opo
enim illos inſtrui; Non mœchari, non furari, &c. & quæcunqu
habentur à Deo. Item quod ſit vnus Deus, qui filium miſerit; & c
Irenæus. Vtrumq; autē certe habemus in ſcriptis Apoſtolorum, &

Iudæis & quid gentibus propoſuerint, quando eos ad fidem Chriſti adducebant. Et Luc. cap. 1. dicit, ſe ſcribere certitudinem illorum, de quibus Theophilus antea cathechiſatus fuerat. De cathecheſi igitur Apoſtolorũ nihil deſideratur in ipſorum ſcriptis. Sed inquit Lindanus: Certe nec in actis, nec in Epiſtolis Apoſtolorum ſcriptum eſt de omnibus illis ritibus, quot nos Pontificii circa Baptiſmum ſeruamus, nec de Sacramento confirmationis per Chriſma, &c. Reſpondeo. Hoc & nos dicimus, in Pontificiorum doctrina multa eſſe, quæ nulla habeant in Scriptura teſtimonia, & ideo contendimus, illa immerito tribui Apoſtolis, quorum nulla extant veſtigia vel in actis, vel in ſcriptis Apoſtolorum. Sed excipiunt, non omnia ſingulorum Apoſtolorum acta, à Luca eſſe literis conſignata. Pauca enim tantum de Petro narrat; plura quidem de Pauli geſtis ſcribit, vt cuius itineris comes & miniſterii ſocius fuit, ſed tamen nec omnia Pauli acta recenſet, ſicut ex 11. capite ſecundæ ad Corinhios, Ro. decimoquinto. Galatas primo & ſecundo, & ex aliis locis colligitur, de reliquorum Apoſtolorum actis, ferme nihil annotauit. Omnino igitur plura & dixerunt & fecerunt Apoſtoli, quam quæ Lucas anguſto illo libello de actis Apoſtolorum complexus eſt. Non recte itaque aliquid ideo reiicitur, vt ab Apoſtolis nec inſtitutum, nec factum, quia Lucas in actis Apoſtolicis illud non adnotarit, ſed multo plura credenda ſunt ab Apoſtolis inſtituta, tradita & facta, quam quæ ex actis à Luca conſcriptis probari poſſunt. Reſpondeo. Et quis tandem erit modus, finis aut numerus eorum, quæ ſub hoc titulo Eccleſiæ ſine teſte obtrudentur? Simplex autem & vera ſolutio ita deprehenditur. Antiquis temporibus, ſtatim poſt Apoſtolorum tempora, argumentum illud ita fuit agitatum, quod multa ſcripta propoſita fuerunt, promittentia ſupplementum eorum, quæ à Luca de actis Apoſtolorum prætenta, & tamen Eccleſiæ neceſſaria videbantur, vt itinerarium Petri, quaſi à Clemente conſcriptum, Prædicatio Petri, Actus Andreæ, Philippi, Petri, Thomæ, &c. Et quidem viuente adhuc Ioanne Apoſtolo, hiſtoria de periodo ſiue actibus Pauli & Teclæ ſparſa fuit: quam Ioannes confiicto commenti auctore, oſtendit eſſe ſuppoſititiam, ſicut cęteri etiam libri de actibus Apoſtolorũ, ab Eccleſia reprobati ſunt. Non recens igitur artificium eſt, ſub illo titulo & prætextu, quod Lucas nõ omnia ſingulorum Apoſtolorũ acta ſcriptione ſua perſecutus eſt, vana, falſa & ſuppoſititia obtrudere Eccleſiæ. Cum vero ſuppoſititij illi libri, qui promittebant pleniorem narrationem de actibus ſingulorum Apoſtolorum, reprobarentur ſine dubio ideo, quod incerta & falſa continerent; num edita tunc fuerunt alia authentica ſcripta, de geſtis aliorũ Apoſtolorum, quæ ad poſteritatem conſeruarentur, cum præſertim Ioannes, qui ad Euangelicam hiſtoriam ea, quæ videbat à cæteris prætermiſſa, quæ poſteritati tamen cognitu neceſſaria iudicabat, adiecerat, tunc adhuc ſuperſtes eſſet? Hoc certe factum eſſe, nemo affirmabit. Nec ſane audebimus dicere, ideo illud intermiſſum eſſe, vt poſteritas ſuo arbitratu, vel ex incertis narrationibus quiduis fingeret de Apoſtolorum inſtitutis, dictis & factis. Reſtat ergo, ideo non fuiſſe aliquid aliud de actis Apoſtolorũ conſcriptum, quod iudicatum fuit, illa quæ Lucas ediderat, adhibitis Epiſtolis Apoſtolorum poſteritati ſufficere. Nam & in veteri Teſtamento, non omnium ſeu Patriarcharum ſeu Prophetarum acta deſcripta ſunt. Nec omnes Prophetæ doctrinam ſuam litteris poſteritati commendarunt, imo quorundam ſcripta Deus intercidere paſſus eſt, vt Nathan, Gad, Semeiæ, Haddæ, Achiæ, Iehu filii Hammoni, & c. & ex illorum non ſcriptis traditionibus, Rabini dicunt Thalmud confectum eſſe. Quid vero illis aliud reſpondere poſſumus, niſi quod ex omnibus Patriarcharũ & Prophetarum dictis & factis, Spiritu ſancto monſtrante & ſeligente, ea literis mandata ſunt, quæ

Scriptura ignorat multa, quæ pro cultu habebat papatus.

Acta Apoſtolorum ab aliis conſcripta, ſed reiecta.

Patriarcharũ acta, non omnia deſcripta.

Prophetarũ conciones non omnes extant.

poſteritati ad dogmata & mores, ſicut Cyrillus loquitur, neceſſaria &ſuffi cere iudicata ſunt?

Apoſtolorũ fuit vna fides & doctrina & commune miniſterium.

Idem reſponſum vere etiam opponimus pontificiorum obiectioni Quod enim attinet ad Eccleſiæ ſtatum, ad miniſterium, doctrinam, fi &c. non habuerunt ſinguli proprium aut peculiare aliquid, ſed vna fides, eadem doctrina, & commune miniſterium, quo vnum & eun Eccleſiæ (quoad ſubſtantiam Euangelicæ religionis) ſtatum conſtitue vt etiamſi ſingulorum Apoſtolorum acta conſcripta eſſent, non ta contrarium, non diuerſum, non aliud, ſed vnum & idem ſæpius ſcrip legeremus. Quæ igitur ratio communis illius miniſterij, vnius fidei, dem doctrinæ in primo & antiquiſſimo Apoſtolicæ Eccleſiæ ſtatu fu quia Spiritus ſanctus non curauit ſigillatim cuiuſq; Apoſtoli acta ſcribi ſine dubio iudicauit, nos illud, quantum ad noſtram doctri ſufficit ex illis quæ Lucas cõſcripſit, poſſe colligere & intelligere. Si e plura iudicaſſet neceſſaria eſſe, abſq; dubitatione curaſſet illa per ad poſteritatem conſcribi, ſicut in hiſtoria Euangelica fecit. Vſurpabi igitur nobis verba Auguſtini. Cum Dominus tempore Apoſtolorum iuerit reliquorum Apoſtolorum acta conſcribi: quis noſtrum dicat vel illa eſſe, aut ſi dicere quis audeat, vnde probabit.

Sed inquis: In actis apud Lucam plerumque tantum capita conſig ſunt, non autẽ additæ ſunt iuſtæ & neceſſariæ explicationes. Reſpon Illæ explicationes conſcriptæ extant in Epiſtolis Apoſtolorum, vt i doctrina Apoſtolica, quod nobis neceſſarium ſi, in ſcriptis noui T menti nihil deſiderari poſſit. Inquirendum igitur iam eſt nobis, quo ſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum Apoſtoli Epiſtolas ſuas ſcripſerint, hæc enim conſideratio id, quod quærimus, liquido oſten

Nicephorus. Pauli Epiſtolæ quomodo ſcriptæ.

Nicephorus lib. 2. c. 24. de Pauli Epiſtolis ita ſcribit. At pleroſque, eum adire Spiritus ſancti vis & gratia iuſſerat, quoſque per fidẽ in C ſtum Euangelium magnifice regenuerat, quæ præſens oratione ſua cide docuerat, Eadem per compendium abſens in memoriam reuoc epiſtolas dedit. Ita vero ea quoque, quæ ſecretioris myſterii magiſq ſtruſa antea ſilentio prætericrat, poſtea per ſacta ſua ſcripta, aut gran ris ſapientiæ verbis accurate & dilucide declarauit, aut ſaltem (vt it cam) parabolarum more & ſpecie tanquã per ænigmata adumbrauit: propter eos, qui ad res diuinas audiendi idonei futuri erant, ea occul neque propter ineptos atq; indignos, dilucide prorſus & aperte, ad temptum euitandum exponens. Hæc Nicephori verba manifeſte o dunt. I. Pauli Epiſtolas ſcriptas eſſe, vt eſſent ὑπομνήματα, compe complectentia eadem, quæ præſens oratione ſua, dilucide tradiderat quos per fidem in Chriſtum regenuerat. II. Quod præterea etiam ea, in tradendis primis fidei principiis, vt altioris ſapientiæ myſteria præ erat, voluerit in Epiſtolis accurate & dilucide declarare. III. Quo ſcripſerit non præſentibus tantum, ſed illis etiam, qui ad res diuina diendas idonei futuri erãt. IV. Quod accurate & dilucide dogmata in ſtolis ſuis declararit. V. Multa tamẽ in Epiſtolis Pauli, quaſi per ænig eſſe adumbrata, propter ineptos & indignos, ad contẽptum euitand illa vero ænigmata Paulum ita eſſe moderatum, vt ea, quæ ſcribebat, let occultata eſſe illis, qui idonei ad res diuinas audiendas futuri e Quod idem eſt, ſicut Auguſtinus dicit, Spiritum ſanctum ſcripturas ctas magnifice & ſalubriter ita modificaſſe, vt locis apertis fami occ ret, obſcurioribus autem faſtidia detergeret. Nihil enim, inquit, ſe illis obſcuritatibus eruitur, quod non planiſſime dictum alibi reperia Sed totum id, quod quærimus, non poteſt euidentius, certius & firn quam ex ipſis Apoſtolorum Epiſtolis demonſtrari. Hoc igitur quam

Epiſtolæ Pauli & aliorũ quales ſint.

Auguſtin. Scripturarum magna eſt perſpicuitas; cum ſalutari quadam difficultate permixta.

poteſt, breuiſſime annotabimus, quomodo in ipſis Apoſtolorum Epiſtolis deprehendi & obſeruari poſſit, quo conſilio, & propter quam cauſam ſcriptæ ſint, & quis earum debeat in Eccleſia vſus eſſe. Et juxta Nicephori obſeruationem duo illa præcipue conſiderabimus, quod ſcilicet Apoſtoli voluerint epiſtolas ſuas eſſe ὑπομνήματα, compendio complectentia ea, quæ præſentes voce Eccleſiis tradiderant, deinde quod ea, quæ poſt percepta prima fidei principia, Eccleſiis adhuc neceſſaria judicabant, per ſcripta ſua accurate & dilucide declararint.

Et quia multum refert, hanc ſententiam ex ſolidis fundamentis, & firmis teſtimoniis conſtitutam & confirmatam habere, operæ pretium eſt, huic conſiderationi aliquantulum immorari. Plus enim animus confirmatur vno Scripturæ teſtimonio, quam ſi ſexcenta ex aliis Scriptoribus cumulentur.

Poſſet autem in argumentis & perpetuo contextu ſingularum Epiſtolarum, multis & variis demōſtrationibus hoc oſtendi, ſed copioſa & valde prolixa futura eſſet oratio, & ab inſtituto aliquantulum nos abduceret. Quædā igitur tantū, quæ maxime illuſtria ſunt teſtimonia, ex Apoſtolorū Epiſtolis annotabimus, vt ex ipſis Apoſtolorum vocibus audiamus & diſcamus, quo conſilio, propter quas cauſas, in quem finem & vſum Apoſtoli doctrinam cœleſtem, quam primum viua voce tradiderant, poſtea literis conſignarint & ſcriptis monumentis complecti voluerint.

Apoſtoli doctrinā ſuam quare ſcriptis comprehenderint.

Prima igitur ante alias ſcripta videtur prior ad Theſſalonicenſes. Occaſio autem & cauſa, quare illam ſcripſerit, ex 17. ca. Act. & ex ipſius Epiſtolæ verbis non obſcure colligitur. Multos enim & ex Iudæis & ex Gentibus religioſis, non paucas etiam ex primariis matronis Theſſalonicæ Paulus ad fidem Chriſti, tempore non ita longo adduxerat, ſtatim vero à Iudæis infidelibus, mota per tumultum ſeditione eiectus inde fuerat. Solicitus igitur erat ne propter perſecutionem, fidem recens ſuſceptam, vel negligerent, vel abiicerent. Et cum ipſe venire non poſſet, Timotheum eo miſerat, qui hortaretur ipſos, vt in fide ſemel ſuſcepta perſeuerarent. Poſtea propter illam cauſam, ſcripſit priorem hanc ad Theſſalonicenſes epiſtolam, in qua non tantum hiſce verbis vtitur: In doctrina quam viua voce a me traditam accepiſtis, permanete, ſed capita eius doctrinæ, quam præſens tradiderat, in qua vt perſeuerarent, ipſos hortabatur, repetit & recitat, vt ita Epiſtola illa eſſet perpetua commonefactio, per repetitionem reuocans ipſis in memoriam doctrinam, quam viua voce ipſis tradiderat. Alterā vero cauſam ſcriptionis ſuæ, hanc eſſe dicit, vt impleret ea, quæ deerant fidei ipſorum. Id quia reditu ſuo ad ipſos hactenus præſtare non poterat, per Epiſtolam ſupplet & efficit. Hæc plane conueniunt ad generalem obſeruationem Nicephori, de Paulinis Epiſtolis.

Altera ad Theſſalonicenſes nō multo poſt ſcripta eſt. Et in illa præcipue hoc obſeruandum eſt, quod in ſecundo capite diſerte explicatur alia occaſio ſeu cauſa, propter quam Apoſtoli cœperunt doctrinam ſuam literis comprehendere. Verba hæc ſunt: Ne turbemini, ſiue per ſpiritum, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam, quaſi à nobis profectam. Audis quoſdam tunc turbaſſe Eccleſias, ſparſis nouis dogmatibus, prætextu Spiritus ſeu reuelationum. Quia enim doctrina Apoſtolorum habebat autoritatem propter teſtimonium ſpiritus, arrogabant ſibi hoc etiam alii: vt cum iactarent Spiritum & reuelationes diuinas, poſtularent ſua etiam dicta, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipienda eſſe, ſicut Apoſtolorū. Sed hoc facile refutabatur, tantum enim Apoſtoli erant electi, vt eſſent teſtes Chriſti, quorum doctrina talem haberet auctoritatem. Cum igitur intelligerent homines phanatici, Eccleſiam debere alligatam eſſe ad illam vocem doctrinæ, quā Apoſtoli ſonabant, alia ratione corruptelas medita-

Apoſtolica auctoritas.

bantur: prætendebant enim illa ſua commenta, quæ afferebant, eſſe
à Paulo, vel ab aliis Apoſtolis, viua voce in aliis Eccleſiis tradita. Ide
nim Paulus dicit: Nolite turbari, ſiue per Spiritum, ſiue per ſermon
quaſi à nobis profectum. Et ſpecioſus erat prætextus, cum ad illa ſe
tempora doctrina Euangelii ſola viua voce tradita fuiſſet. Erat au
Apoſtolis mandata non tantum cura docendi, verum etiam inſpectio
alia quam vera & ſana doctrina Eccleſiis proponeretur, ſed animadu
tebant, cum longe lateq; propagata Eccleſia, ipſi viua ſua voce non p
ſent vbique præſentes eſſe, puritatem doctrinæ Apoſtolicæ per tradi
nes, nec fideliter nec tuto vbique retineri & conſeruari, ſed ſub illo p
textu & titulo ſpargi peregrina & commentitia dogmata. Cœperunt
tur doctrinam ſuam literis conſignare, ne ſub titulo traditionum adu
raretur, ſed vt Eccleſia certa eſſet de vera & genuina Apoſtolorum
ctrina. Quia vero etiam ſuppoſititiæ Epiſtolæ, quaſi à Paulo, vel ab
Apoſtolis profectæ, Eccleſiis obtrudebantur: Paulus peculiari ſigno
manus genuinas ſuas Epiſtolas notauit. Et illas authenticas Apoſto
rum Epiſtolas, hoc eſt, autographa, in illis Eccleſiis, quibus inſcript
rant ſuo adhuc tempore ſeruatas fuiſſe, Tertullianus auctor eſt, lib
præſcriptione aduerſus hæreticos.

Apoſtolorũ officium in docendo.

Scriptorum Apoſtolicorum occaſio.

Hoc diligenter obſeruandum eſt in hac ſecunda ad Theſſalonice
Epiſtola, qua occaſione, & propter quam cauſam Apoſtoli, cum aliq
annis ſola viua voce doctrinam tradidiſſent. poſtea cœperint illam lit
commendare: ne ſcilicet turbarentur Eccleſiæ, ſiue per Spiritum,
per ſermonem tanquam ab Apoſtolis traditum. Et recte hoc opponi
Pontificiis: Si enim in primis annis Apoſtolicæ prædicationis, ipſis A
ſtolis adhuc in carne viuentibus, per traditiones non fuit vbique ſer
doctrinæ puritas, vbi Apoſtoli ipſi non poterant præſentes eſſe, ſed ſu
lo titulo & prætextu varia commenta ſparſa fuerunt, quaſi ab Apoſt
tradita: An non luculenter inſaniunt, qui in hiſce poſtremis tempori
de quibus licet Chriſtus & Apoſtoli prædixerunt, tantam fore Pſeudo
phetarum copiam, tantam errorum efficaciam, vt ſi fieri poſſit, etiam
cti ſeducerentur, ipſi tamen iubent nos, omiſſa clariſſima luce, & cert
ma regula Scripturæ, veritatem & puritatem doctrinæ Apoſtolicæ q
rere in traditionibus, quæ tanquam ab Apoſtolis profectæ, nunc à q
buſdam iactantur & hoc nomine venditantur. Certe prudentius & r
us facimus, quod veritatē & puritatem doctrinæ Apoſtolicæ quærim
Scriptura quam ideo ab Apoſtolis Eccleſiæ traditam eſſe, manifeſtiſſi
teſtimonia oſtendunt, ne ſub prætextu & titulo traditionum Apoſtol
rum, quiduis nobis obtrudi poſſet. Sed ex hac ipſa epiſtola Pontifici
ctunt argumentum; quod tanquam Achilleam panopliam oppor
contra Scripturam, pro ſuis traditionibus. Paulus enim dicit, Tenete
ditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtr
Manifeſtiſſimum ergo eſt (aiunt) non omnia, quæ neceſſario tene
ſunt, in ſcriptis Apoſtolorum comprehenſa eſſe, ſed ea etiam, quæ a
poſtolis viua voce tradita, per traditiones ad nos peruenerunt, pari re
rentia & pietatis affectu ſuſcipienda eſſe. Et fateor, inter omnia Po
ficiorum argumenta, quæ contra ſufficientiam Scripturæ pro traditi
bus cumulantur, nullum maiorem habere ſpeciem, quam hoc. Vid
enim ipſa Scriptura ſuam inſufficientiam fateri, & ideo nos mitter
traditiones non ſcriptas, cum dicit: Tenete traditiones quas didiciſti
ue per ſermonem ſiue per Epiſtolam noſtram.

Traditiones viuentib. adhuc Apoſtolis corruptæ, quanto magis nunc, &c.

Traditionũ ſtabilitio per locũ Pauli.

Poſſem autem reſpondere: Quia non contraria, non diuerſa, non
ſed vna & eadē fuit doctrina, quam Paulus tradidit, ſiue per ſermon
ſiue per Epiſtolam, ideo recte ipſum dicere: Tenete traditiones qua

di

dicistis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Et videtur in verbis præcedētibus explicare quas velit intelligi traditiones, inquit enim: Gratias agere debemus Deo pro vobis, quod elegerit vos in ſalutem in ſanctificatione ſpiritus, & in fide veritatis, in qua vocauit vos, per Euangelium noſtrum, in acquiſitionem gloriæ Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et per particulam illatiuam annectit: Itaq; tenete traditiones, &c.

Quod autem de veris Apoſtolorum traditionibus ſcriptum eſt, nō ſtatim ad illas, quæ à Pontificiis hoc nomine proponūtur, transferri debet. Si enim tam liquido & certo probarint, traditionem aliquam eſſe indubitato Apoſtolicam, ſicut ea, quæ ſcripta ſunt, probantur, valeat ſane id, quod Paulus dicit. Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonē, ſiue per epiſtolam noſtram. Hoc vero in controuerſia adhuc poſitum eſt, an ſint veræ Apoſtolicæ traditiones, quæ à Pontificiis iactantur. Quando hoc probauerint, poſtea de dicto illo Pauli diſputent. Hæc poſſem vere ad hanc obiectionem reſpondere: ſed non vtar nunc quidem illis reſponſionibus ſed pauliſper ſequar, quo nos ducūt aduerſarii, vt Andradius iterum ex commiſeratione quadam cogitet, me minime circumſpectum eſſe. Concedo igitur tunc cum Paulus Theſſalonicenſibus hæc ſcriberet, non omnia, quæ de Chriſti & Apoſtolorū doctrina tenenda ſunt, ſcriptis fuiſſe comprehenſa. Iuxta Irenæi enim ſupputationem, quam aduerſarius meus Andradius ſequitur, nec Matthæus, nec vllus Euangeliſtarum adhuc ſcripſerat. Et à Paulo prior tantum Epiſtola ad Theſſalonicenſes tunc ſcripta erat, altera vero tunc primum ſcribebatur. Sicut igitur recte dicitur, & nemo impugnat, in duabus illis Epiſtolis ad Theſſalonicenſes, non omnia, quæ de Chriſti & Apoſtolorum doctrina, cognitu neceſſaria ſunt, quantum ſatis eſt, comprehenſa eſſe, ita Paulus merito dicit, Theſſalonicenſes debere non tantum illam doctrinam, quam in priori Epiſtola ab ipſo traditam acceperant tenere, (in illa enim non omnia erant expreſſe & explicate comprehenſa) verum etiam quæ viua voce ab ipſo tradita acceperant, quæ in Epiſtola illa non omnia continebantur.

Ex collatione illud quod dico, ſimpliciſſime & clariſſime intelligi poteſt. Si quis Canone Scripturæ veteris Teſtamenti nondum abſoluto, libros Moyſis, ſicut Saducæi poſtea fecerunt, ita recepiſſet, vt ea, quæ per Prophetas à Deo tradebantur, repudiaret & abiiceret, merito culpandus eſſet. Recte enim tunc dici poterat: Tenete doctrinam, quam Deus vobis tradidit, ſiue per ſcripta Moyſis, ſiue per os, aut ſermonem Prophetarum. *Exemplum ſimile.* Si vero Cabaliſta aut Thalmudiſta aliquis, poſt conſtitutum & abſolutum Canonem Scripturæ veteris Teſtamenti, idem illud argumentum ad ſuas traditiones confirmandas accommodare vellet, quæro ab Andradio, & à reliquis Pontificiis, num conſtet & admittendum ſit hoc argumentum? Tempore Prophetarum recte dicebatur, ſuſcipiendam & tenendam doctrinam verbi Dei, non tantum quæ ſcriptis Moyſis comprehenſa erat, verum etiam quæ per Prophetas viua voce tradebatur, ergo etiam poſt tempora Prophetarum, poſtquam conſtitutus & abſolutus eſt Canon Scripturæ veteris Teſtamenti, exiſtimandum eſt, non omnia quæ de doctrina Patriarcharum & Prophetarum neceſſatio tenenda ſint, in libris ſacræ Scripturæ contineri, ſed præterea etiam illa, quæ à Phariſæis & Cabaliſtis, titulo traditionum venditantur, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipienda & veneranda eſſe. Non arbitror Andradium hoc admiſſurum. Petrus certe à Soto negat. Qua ergo ratione putant cōſequi? Paulus cum primo vnam Epiſtolam ſcripſiſſet, dicit Theſſalonicēſes debere tenere traditiones, nō tantū quas in vna illa Epiſtola acceperant, ſed quas præterea etiam viua voce ab ipſo didicerant, quæ in vnica illa Epiſtola nō omnes plene continebantur, ergo nunc etiam, poſtquam conſtitutus &

abſolutus eſt Canon Scripturæ noui Teſtamenti, idem de imperfect
& inſufficientia totius Scripturæ dicendũ eſt, vt præterea illa etiam,
nunc titulo traditionum à Pontificiis iactantur, pari reuerentia & pi
tis affectu,ſicut ipſam Scripturam,ſuſcipiamus & veneremur. Certe
niſeſtiſſimũ eſt,etiamſi vera eſſent,quæ à Pontificiis de traditionibus
putantur,ex illa tamen Pauli ſententia minime hæc conſequi. Long
liud enim eſt de Scriptura noui Teſtamenti loqui, cum primũ vnica
tum epiſtola Pauli edita eſſet, quam cum tot libris & epiſtolis poſtea
dita & explicata eſt, ſicut poſtea oſtendemus, quod Paulus in epiſtol
Timoth.quam circa finẽ vitę ſcripſit,longe aliter loquatur de Script

Quid contra hanc manifeſtiſſimam veritatem, vel ſpecie aliqua ve
militudinis, dicere poſſint Pontificii, non ſane video,niſi forſan cre
anathematum,veritati oppedere voluerint. Quoties igitur argumen
illud, in ſcriptis Pontificiorum legeris, memineris eſſe inſignem fall
am à dicto ſecundum quid, ad dictum ſimpliciter. Et ſane geſtit ani
audire,quid Andradii grandiloquentia, contra hanc euidentiam pro
te conabitur.

Epiſt. ad Timoth. prima.

Sed progrediamur ad reliquas Pauli Epiſtolas,proxima enim poſt
bas ad Theſſalonicẽſes, ſcripta videtur, ſiue ex Phrygia,ſiue ex Mace
nia prior ad Timotheum, Actor.18.in qua ſicut Nicephorus dicit,Pa
ἐν τύπῳ rationem & vitam Hieracrhicam copioſe deſcripſit. Et ſane
egemus Nicephori teſtimonio, ipſe enim Paulus cauſam ſcriptionis
plicat,capite 3. Hæc ſcribo tibi,ſperans me cito venturum ad te, ſi au
tardauero,vt ſcias,quomodo oporteat in domo Dei cõuerſari,quæ eſ
cleſia Dei viui,columna & firmamentum veritatis. Manifeſta explica
qua occaſione, propter quam cauſam, & in quem vſum Paulus prio
Epiſtolam ad Timotheum ſcripſerit. Commendauerat ipſi miniſteri
in Eccleſia Epheſina, vt ſanam doctrinam & traderet & confirma
ἑτεροδιδασκάλους vero refutaret, quæ cum ſana doctrina in moribus
gnant,argueret,ritus Eccleſiæ ad ædificationẽ vtiles inſtitueret & co
uaret,miniſtros ordinaret, &c. Vt autem ſciret,quomodo fidelem m
ſtrum Chriſti in his,quæ ad miniſterium pertinent, oporteat recte ver
in Eccleſia, quæ non eſt congregatio malignantium, ſed domus Dei,
lumna & firmamentum veritatis, propter hanc cauſam, & in hunc vſ
affirmat ſe ſcripſiſſe illã Epiſtolam.Et quidẽ non dicit, Quomodo op
teat te conuerſari,ſed inde finite & generaliter loquitur Quomodo op
teat cõuerſari,&c.Vt ſit typus generalis. Et profecto magna hæc eſt hu
Epiſtolæ commendatio. Eccleſia eſt columna & firmamentum verita

Eccleſia columna & firmamentum veritatis.

extra omnem controuerſiam, propter poſſeſſionem & conſeruation
puritatis doctrinæ Apoſtolicæ. Quomodo vero miniſterium doce
ſit inſtituendum & vſurpandum, vt Eccleſia non fiat ſpelunca latronu
& congregatio malignantium, ſed ſit & maneat columna & firmame
veritatis:propter hanc cauſam & in hunc finem ipſe Paulus ſuis verbi
ſtatur,ſe priorem hanc Epiſt.ad Timoth. conſcripſiſſe. Et ideo ſtati
primo capite ponit ſummam παραγγελίας hoc eſt, illius doctrinæ,qu
à Chriſto acceptam, Timotheo annunciandam commendauerat.Et p
cepta illa,quæ ſcribit, aliquoties nominat ἀποδοχὴν cap. 1. & 4. hoc
veram Apoſtolicam Cabalam, ex traditione viuæ vocis, ab Apoſtoli
acceptam,vt fidelis ſit ſermo & dignus acceptione. Et ad illa etiam p
cepta,quæ ſcripta in illa Epiſtola comprehẽdebat,ſubinde ſe refert: H
præceptum commendo tibi,hæc ſcribo tibi,hæc proponens fratribus,
nus eris miniſter Chriſti, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ,qu

aſſecutus es. Hæc præcipe & doce. Hæc meditare. In his eſto. In his perma-
ne: hoc enim faciens, & teipſum ſaluum facies, & eos, qui te audiunt. Te-
ſtor coram Deo, vt hæc cuſtodias ſine præiudicio. Hæc doce, & exhorta-
re &c. Certum igitur & manifeſtum eſt, quo conſilio Paulus hanc epiſto-
lam ad Timotheum ſcripſerit, & quem voluerit eius vſum eſſe in Eccle-
ſia. Tertullianus de præſcriptione aduerſus hæreticos, expendit diligen-
ter vocabula, quod Paulus non dicit illud vel illa, ſed hoc præceptum, &
hæc proponens, &c. Inquit enim: Cum Paulus inquit: Hæc, de eis dicit, de
quibus in præſenti ſcribebat. De occultis vero, vt de abſentibus apud cō-
ſcientiam, non (hæc) ſed (illa) dixiſſet. Conſideretur vero & hoc, cum
Paulus Timotheo miniſterium & inſpectionem Eccleſiæ Epheſinæ com-
mendaret, non eſt dubium, ipſum viua voce, ea, quæ ad miniſterium per-
tinent, tradidiſſe & explicaſſe. Dicit enim: Sicut rogaui te, vt denūciares,
&c. Cur vero non multo poſt diſceſſum ſuum, eadē ſcripto comprehenſa
mittit ad Timotheum? Ita enim orditur Epiſtolam: Sicut rogaui te, vt ma-
neres Epheſi, &c. Et in tertio demum capite ſequitur ἀνταπόδοσις: Sicut
rogaui te, hæc ſcribo tibi. Certe non ideo hoc fecit, quod tam parum fi-
deret memoriæ Timothei: Sed quia auctoritas Timothei non erat par A-
poſtolicæ auctoritati, ſed oportebat ipſum teſtimonium habere, & liqui-
do poſſe probare ea, quæ proponebat eſſe ab Apoſtolo tradita & accepta,
ideo Paulus ea, quæ ad miniſterium pertinentia, viua voce ipſi mandarat,
iam literis conſignata ad ipſum mittit, ne quis, ſicut inquit, adoleſcen-
tiam ipſius contemnat, ſed vt & ipſe certus ſit, & alijs probare & confir-
mare poſſit, hoc eſſe præceptum illud, ſibi à Paulo commendatum, vtque
Eccleſia certa ſit, Timotheum, quando hæc proponit fratribus, eſſe bo-
num miniſtrum Chriſti. Numquid autem non ſuffeciſſet ſola aſſeueratio
Timothei, ſi affirmaret, ſe illa, quæ proponebat, à Paulo ex traditione vi-
uæ vocis accepiſſe? Certe non opus fuiſſet ſcriptione Pauli, ſi pontificios
de auctoritate traditionum non ſcriptarū in conſilium adhibuiſſet. Quia
vero illa, quæ Timotheo viua voce commendarat, ſcripto complecti vo-
luit: ſatis oſtendit, quo conſilio id fecerit, & quem iudicauerit ſcripturæ
vſum debere eſſe in nouo Teſtamento, vt tale ſcilicet teſtimonium pro-
ponat, qui gloriatur ſe Apoſtolicam doctrinam afferre. Accedit & hoc,
quod Timotheus non diu ſeu continue manſit Epheſi, ſicut hiſtoria A-
ctorum oſtendit. Paulus igitur ideo ſcripſit, vt poſt diſceſſum Timothei,
haberent Apoſtolicam formam miniſterij, quomodo conuerſandum ſit
in Eccleſia, quæ eſt columna & firmamentum veritatis. Hæc profecto ſunt
valde illuſtria teſtimonia, contra quæ ſi quis excipiat generalia quidem
capita eorum, quæ ad miniſterium pertinent, in hac epiſtola notari, vt de
ſanis ſermonibus Chriſti, de ea, quæ ſecundum pietatem eſt doctrina, quæ
eſt Apoſtolica, non autem extare in ea plenas & iuſtas explicationes, re-
ſpondeo. Qui ſint ſani ſermones Domini noſtri Ieſu Chriſti, habemus in
ſcriptis Euangeliſtarum, quæ vero ſit Apoſtolorum doctrina, in aliis ipſo-
rum epiſtolis plenius explicatum eſt. Si quis vero pertinaciter cōtendat,
præter illa quæ & in hac epiſtola, & in aliis ſcriptis noui Teſtamenti conſi-
gnata ſunt alia etiam fuiſſe tradita, quæ æque nobis ſint neceſſaria: Re-
ſpondeo verbis Auguſtini: cum Spiritus ſanctus illa noluerit ſcribi, quis
dicet vel iſta vel illa eſſe? & ſi quis tam temerarius & audax erit, vt dicere
audeat, vnde probabit?

Epiſt. ad Timoth. prima quare ſcripta.

Timothei auctoritas ex Epiſtola Pauli.

De iis quæ ſcripta ſunt, certi ſumus, quod ſint ab Apoſtolis tradita,
quæ propter hanc etiam cauſam ſcripta ſunt, vt de iis certi eſſemus. De
incertis vero, non poteſt fides eſſe. Relinquamus igitur talia illis, qui cer-
tis & neceſſarijs relictis, incertis occupari malunt: nos iis quæ propter fi-
dei certitudinem conſcripta ſunt, contenti ſimus.

Eadem

Epiſtola ad Titum.

Eadem omnino eſt ratio Epiſtolæ ad Titum,quæ poſt priorem qui ad Corinthios ex Nicopoli Act.20.ſcripta eſt:ſed propter argumenti ſi litudinem, hoc loco de illa annotabimus, quæ ad noſtri inſtituti ra nem pertinent.Huius rei gratia,inquit, reliqui te in Creta, vt ea qua ſunt,corrigas,& conſtituas presbyteros.Num igitur vel incertum& ig tum eſt,vel ex Pontificiorum traditionibus diuinandum eſt, quæ & q modo ex mandato Pauli, Titus in Creta debuerit corrigere, quæ Pa feſtinans ad alia loca non potuerat abſoluere?& quomodo debuerit p byteros conſtituere? Certe propter hanc cauſam, & hoc conſilio ſcr Epiſtolam ad Titum, ſicut ad illa quæ ſcribit ſe refert: Hæc loquer his volo te affirmare.

Et quia ab Epheſo Paulus ita profectus eſt, vt iret in Macedoniar illo igitur itinere peruenit in Cretam,& ab ea proxima eſt Epirus,vb copolis ſita eſt.Poſt paucos igitur dies à diſceſſu ſuo ex Creta,Paulus pſit hanc Epiſtolam ad Titum,repetens ea, quæ præſens viua voce ip mandatis dederat.Quare vero hoc fecit, cum elapſis paucis diebus,n data illa in recenti adhuc memoria Titi eſſent,nec periculũ eſſet, ne tus doctrinam adulteraret?Reſpondeo: Cauſam ipſe in Epiſtola ind capite 2.Hæc loquere,& exhortare,& argue cum omni imperio: nem contemnat;capite tertio,Fidelis ſermo:de his volo te aſſeuerare. Ian ro Titus potuiſſet vere confirmare, ſe illa quæ agebat docendo, ex tando,arguendo,& corrigendo facere ex mandato Pauli, quod viua paucis ante diebus ab ipſo acceperat.Sed vides conſilium Pauli, quia pto illa ſua mandata complecti voluit.I.Vt Titus ipſe certus eſſet, ea proponebat,eſſe fidelem ſermonem, de quo recte & merito poſſet & beret aſſeuerare. II. Vt Eccleſia haberet teſtimonium,ea quæ Titus aſſeueratione proponebat, eſſe fidelem ſermonem.Vt igitur ea, qua tus ratione miniſterij docendo, exhortando, arguendo & corrige agebat,non contemnerētur, ſed haberent auctoritatem, vt ab Apo tradita & mandata, vt cum omni imperio poſſet docere,exhortari,& guere:Paulus iudicauit non ſatis eſſe,ſi Titus ſaltem affirmaret, ſe ill ua voce ab Apoſtolo accepiſſe,ſed mandata illa ſcripto comprehenſa ſit ad Titum,propter cauſas,quas ipſe(ſicut demonſtrauimus)in epi indicat. Si igitur tunc,quando Paulus non tantum in carne adhuc viue ſed in loco valde vicino aderat, & ante paucos dies, viua voce man dederat Tito, quem vocat germanum ſuum filium, quem Cretenſe derant eſſe non tantum comitem itineris Pauli, ſed & ſocium miniſt ſi tunc, inquam, Paulus iudicauit ſolam allegationem traditionis, in quæ miniſterii ſunt, non ſufficere illis, qui ipſi non erant Apoſtoli, doctrinam ab Apoſtolis traditam docebant:ſed neceſſarium eſſe teſti nium ex ſcripto,vnde probari & confirmari poſſet, certum eſſe ſer nem,qui à nemine eſſet contemnendus, ſed cum omni imperio pro nendus(hæc enim ſunt Pauli verba) quid igitur hiſce iam poſtremis r di temporibus Pontificii contendunt, pro traditionibus Apoſtolicis recipienda,quæ ex Scriptura probari & confirmari nullo modo, qu ipſi fateri non erubeſcunt,poſſunt?Certe ab Apoſtolo diſcimus,quom do Titus Cretenſibus debuerit probare & confirmare, certum & fide eſſe ſermonem de quo aſſeuerabat,qui non eſſet contemnendus, ſed ctoritate Apoſtolica proponendus.Et iam Lector de tota hac contro ſia iudicare poteſt. Ideo enim potiſſimum ab aduerſariis flagellan quod tutiſſimum hoc Pauli conſilium ſequendum eſſe docemus, h præſertim poſtremis ſeneſcentis mundi temporibus: de quorum per lis,quod ad doctrinæ corruptelas attinet,multa & manifeſta, in Scrip ra extant vaticinia.

Scripto comprehendere Paulus mãdata ſua voluit.

Titi auctoritas ex Pauli Epiſtola.

Digitized by Google

Et hæc, quæ ex ipſis Pauli verbis oſtendimus. quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum Epiſtolas ſuas conſcripſerit, cauillationibus ſane exagitari & conſpurcari poſſunt, iuxta Phormionis artificium: Nihil tam bene dictum eſt, quod maledicendo deprauari non poſſit: Sed veris & ſolidis argumentis labefactari nullo modo poterunt. Pergamus igitur ad reliqua Pauli ſcripta.

Epiſtola ad Corinth. 1.

Prior ad Corinth. Epiſtola videtur Epheſi ſcripta eſſe. Paulus enim dicit, ſe manſurum Epheſi vſque ad Pentecoſten. Et in fine dicit: Salutant vos Eccleſiæ Aſiæ: & inter illas nominat etiam Aquilam & Priſcillam, quos Epheſi Act. 19. Paulus reliquerat. Non diu igitur poſt diſceſſum ſuũ Paulus Epiſtolam illam ſcripſit ad Corinthios. Nobis vero tantum propoſitum eſt inquirere, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quẽ vſum Epiſtolam illam ſcripſerit. Deprehendimus autem ſtatim in principio, Paulum voluiſſe Epiſtolæ illius vſum eſſe, non tantum in Corinthiaca Eccleſia pro præſenti tantum neceſſitate. Inſcribit enim illam omnibus qui inuocant nomen CHRISTI in omni loco, & ipſorum, & noſtro. Hoc primo obſeruetur propter Pighii calumniam, quaſi Paulus Epiſtolas ſuas tantum propter particulares quaſdam Eccleſias; & tantum in vſum præſentis tunc neceſſitatis conſcripſerit.

Epiſt. ad Corinth. 1. *occaſio & vſus.*

Deinde & cauſæ propter quas Epiſtolam illam ſcripſerit, ex ipſius verbis colligi poſſunt. Erãt inter Corinthios ſchiſmata: Ego ſum Pauli, Ego Apollo, ego Cephæ, ego Chriſti: hoc eſt, Cum quidam doctrinam accepiſſent à Paulo, quidam ab Apollo viro diſertiſſimo: quidam à Petro qui cum Chriſto in carne cõuerſatus fuerat: quidam etiam eo veniſſent, qui Chriſtum in carne viderant, & docentẽ audiuerant: Inde certabatur apud Corinthios, quæ traditiones eſſent præſtantiores. Paulus vero oſtendit, non ex perſonarum docentium diſcrimine, ſed ex vnitate & veritate doctrinæ iudicandum eſſe. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, qui eſt Chriſtus Ieſus. Qui plantat, & qui rigat, vnum ſunt. Illa etiam circumſtantia temporis digna eſt cõſideratione, quod Paulus tunc primum cœpit doctrinam ſuam literis conſignare, poſtquam datis dextris ſocietatis, Galat. 1. publice declarata erat cõſenſio de doctrina inter ipſum & reliquos Apoſtolos: vt certi eſſemus, in Epiſtolis Pauli comprehenſam eſſe doctrinam, quæ communis fuit omnibus Apoſtolis: ne quis cauillari poſſet, nos Pauli tantum, non etiam reliquorum Apoſtolorum doctrinam in ſcriptis noui Teſtamenti habere.

Quia vero apud Corinthios quidam ab illa forma doctrinæ, quam per traditionem viuæ vocis à Paulo acceperant, diſceſſerant, & adulterationes quædam cœperãt irrepere de peccato, de Cœna Domini, de reſurrectione mortuorũ, &c. Paulus capita traditionis ſuæ in illa Epiſtola literis conſignare voluit: quomodo ſcilicet fundamentum poſuerit, quomodo potum lactis Corinthijs dederit: Nihil, inquit, iudicaui me ſcire inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Vnde prædicationem ſuam vocat verbum crucis. Et c. 15. inquit: Euangelium quod accepiſtis, & in quo ſtatis, hac ratione prædicaui vobis. Tradidi enim vobis in primis, quod & accepiſtis, quod Chriſtus mortuus eſt, &c. Et addit: Siue ego, ſiue alij Apoſtoli ita prædicauimus, & ita credidiſtis. Doctrinam igitur Chriſti ſicut illa ab Euangeliſtis deſcripta nunc extat, prædicauit & tradidit: & hoc vocat fundamentum, cap. 3. Sicut & cap. 11. inſtructionem Cœnæ Dominicæ ijſdem verbis repetit, ſicut extat apud Euangeliſtas. Et præfatur. Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.

Fuit igitur vna cauſa ſcriptionis, ſicut Nicephorus inquit: quod quæ præſens oratione ſua dilucide docuerat, eadem abſens per compendium in memoriam ſcripta Epiſtola reuocare voluit, propterea quod à quibuſ-

dam Pauli traditionibus diſceſſerant. Et diligenter hoc notetur, quod puritas doctrinæ Apoſtolicæ apud Corinthios, per conſeruationem traditionis viuæ vocis, non diu fuit cuſtodita, ſed intra valde breue tempus cœpit adulterari. Quod ſi id factum fuit primis annis Apoſtolicæ prædicationis, ipſis Apoſtolis adhuc viuentibus: quid putandum eſt accidiſſe traditionibus, per tot centurias annorum poſt mortem Apoſtolorum, & quidem poſtremis mundi temporibus? Et ſi tunc ad conſeruationem puritatis doctrinæ opus fuit ſcriptis Apoſtolorum: quanto infinitis modis magis nunc hac via & ratione opus eſt?

piſtolæ 1. Cor. ſcripta, altera causa.

Alteram cauſam, quod priorem ad Corinthios Epiſtolam Paulus ſcripſit, ipſe etiam exponit. Poſito enim fundamēto, cum non eſſet dubium, ſuperſtruendum eſſe ædificium: illo prætextu alij quidem ſuperſtruebāt aurum, argentum, gemmas: alij vero ligna, fœnum, ſtipulas. Et obſeruetur hoc, quod ipſis Apoſtolis adhuc in carne viuētibus imo non diu poſt diſceſſum Pauli, quidam apud Corinthios cœperunt lignum, fœnum, ſtipulas ſuper fundamentum extruere. Vt igitur poſito fundamento, non eſſet incertum, quę Apoſtolica ſtructura ſuperimponenda eſſet, ipſe Paulus ſcripto oſtendit, quod ſit aurum, argentum & gemmæ, quæ Apoſtolica ſtructura ſuper fundamentum extruantur: vnde etiam diiudicari poſſint lignum, fœnum, ſtipula, quæ ab alijs ſuperſtruantur.

Ædificium Dei.

Et ita habemus literis conſignatum totum ædificium Dei (cuius architecti ſunt Apoſtoli) fundamentum ſcilicet, & ea quæ ſuperſtruenda ſunt: & quem huius ſcriptionis vſum in Eccleſia Paulus eſſe voluerit: inde conſtat, quod Epiſtolam inſcripſit omnibus, qui inuocant nomen Chriſti in omni loco.

Miſerat quidem Paulus Timotheum ad Corinthios, c. 4. qui inquit, ἀναμνήσει, hoc eſt, quaſi obliuioni datas in memoriam vobis reducet vias meas. Simul vero addidit ei quaſi inſtructionem, ſeu literas fiduciarias aut credentiæ (ſicut vulgo loquimur) in hac Epiſtola: qualis ſcilicet deberet eſſe ἀν ἔμμνησις illa, vt inde probare poſſet Timotheus, ea, quæ diceret, à Paulo ſe in mandatis accepiſſe. Et hac cautione Paulo ideo vtendum fuit: alicubi enim Eccleſiis imponebatur, quaſi per ſermonem à Paulo profectum, 2. Theſſ. 2.

criptura libri omnes retinendi & inter ſe conferendi.

Quod ſi quis cauilletur, vel capita quædam Apoſtolicæ doctrinæ, vel certe iuſtas explicationes in hac Epiſtola deſiderari: reſpondemus ſimpliciter, nos non ita vnam aliquam Pauli Epiſtolam amplecti, vt reliquas non inſpiciamus & conferamus: ſed adhibitis & collatis omnib. ſcriptis noui Teſtamenti, affirmamus, nos in illis habere, quantum neceſſe eſt & ſufficit, capita ſcilicet doctrinæ Apoſtolicæ, & iuſtas explicationes: ſicut poſtea Paulus 1. Tim. 3. ipſe confirmabit. Et hoc loco 1. Cor. 4. dicit: Sicut vbiq; in omnibus Eccleſiis doceo. Adhibenda igitur & conferenda ſunt illa etiam, quæ à Paulo in alijs Eccleſijs tradita eſſe, ex ſcriptis eius conſtat. Hac enim demōſtratione Paulus συνεργοὺς ſuos, adhuc viuente ſe vti voluit ſicut iam oſtendimus. Ideo enim ſcripta mandata ipſis tradidit.

Sed inquiunt, Paul. 1. Cor. 11. de Cœna Domini loquens dicit: Cætera cum venero, diſponam. Ergo illa, quæ nunc in Pontificiorum Miſſa ſeruantur, Paulus poſtea viua voce Corinthijs tradidit. Ita Ieſuitæ.

Audax profecto eſt conſequentia: ſed eadem facilitate contemnitur qua probatur. Omnino tamen (dicat quis) ſequitur, Paulum quędam voluiſſe viua voce diſponere, quæ ſcripto non eſt complexus. Num vero dogmata quædam plura & alia, de Cœna Domini promittit? Certe de ijs quæ ſcribebat, dicit: Ego à Domino accepi, quod & tradidi vobis. Non ego vel plura vel alia dogmata de Cœna Domini, quàm quæ à Domino

accepe

acceperat, promittere potuit. De ritibus igitur quibuſdã externis loquitur. Nam ita c.16. verbum διατάσσεται vſurpatur, vt prima ſabbati eleemoſyna ſeponatur. Paulus vero ſolicite diſtinguit illa, de quibus mandatum Domini habet, à ritibus adiaphoris, qui ad ædificationem Eccleſiæ ordinantur. Talia enim non ſicut dogmata perpetua & vniuerſalia ſunt: vt de aperto & velato capite, c.11. Cum igitur ea, quæ præſens ordinare voluit, noluerit ſcripto complecti, quis noſtrũ dicat, iſta vel illa eſſe? aut ſi quis dicere audeat, vnde probabit? Sed video ex hac obſeruatione præter opinionem, ſcriptionem noſtram excreſcere. Vellem enim generali annotatione, quæ de reliquis Epiſtolis reſtant, comprehendere: ſed tamen animaduerto, ex ſingulis ferme Epiſtolis peculiare aliquid, quod ad hoc noſtrum inſtitutum illuſtrandum & confirmandum pertinet, vtiliter poſſe annotari. Cumque hæc teſtimonia, quæ ex ipſis Epiſtolis Apoſtolicis ſumuntur, omnium ſint certiſſima, quibus piæ mentes contra omnes cauillationes rectiſſime poſſunt confirmari: pertexemus Catalogum illum, qua fieri poterit breuitate.

2. Epiſt. ad Corint. ſcripta occaſio.

Altera igitur ad Corinthios, ex Macedonia, non multo poſt priorem ſcripta eſt hac occaſione. Cum ex Tito redeunte, inter cætera & hoc Paulus cognouiſſet, doctrinam ſuam à quibuſdam apud Corinthios hoc prætextu in contemptum adduci, quod aliorum Apoſtolorũ maior deberet eſſe auctoritas, qui cum Chriſto per aliquot annos verſati fuerant: auctoritatẽ igitur miniſterij ſui vindicat, & inquit cap. 12. Nihilo inferior fui ijs, qui ſunt ſupra modum Apoſtoli. Quid eſt, quod minus habuiſtis præ cæteris Eccleſijs, &c. Iterum vides, Eccleſiam turbari diſputationibus, de viuis Apoſtolorum traditionibus. Illud verò ad noſtrum inſtitutum proprie pertinet, quod à falſis fratribus tunc cœpit iactari, longe alium eſſe Paulum abſentem per epiſtolas, quam præſens ſit verbo & facto. Colligitur hoc ex 1.10. & 13. capitib. Aliquoties igitur repetit: Quales ſumus abſentes per Epiſtolas, tales & præſentes facto, c. 10. Prædixi & prædico, vt præſens, ita & nunc abſens, cap. 13. Et pulcherrima extat ſententia in primo capite. Non enim alia ſcribimus vobis, quam quæ legitis & cognoſcitis. Vtitur duobus verbis ἀναγινώσκετε quod Græca ſcholia recte interpretantur, quaſi per reminiſcentiam aliquid antea traditum & notum recognoſcere: & ἐπιγινώσκετε quod ſignificat notum, compertum & exploratum habere. Ipſe igitur Paulus occaſione ſibi ab aduerſariis data, ex profeſſo conſignauit teſtimonium de ſuis Epiſtolis, quod in illis nihil ſcripſerit, quam quæ præſens viua voce tradiderat, ita vt legentes Epiſtolas, in illis recognoſcerẽt doctrinam prius traditam. Et pulchre huc conuenit ſicut Baſilius verbo ἐπιγινώσκειν vtitur, cum inquit: Agnoui Epiſtolam tuam, ſicut filii non degeneres ex ſimilitudine cum parentibus noſcitantur: ita Paulus dicit, Epiſtolas ſuas ex doctrina, quam præſens viua voce Eccleſiis tradiderat, agnoſci. Ea igitur, quorum cognitionem antea viua voce Eccleſiis tradiderat, poſtea Epiſtolis ſuis complexus eſt. Non enim alia, inquit, ſcribo vobis, quam quæ recognoſcitis & cognoſcitis. 1. Cor. 14. verbo illo ita vtitur, vt ſignificet, ſe Epiſtolas ſuas ſubiicere recognitioni ſeu diiudicationi illorum, qui Prophetæ ſeu ſpirituales erant. Dixerat enim: Spiritualis diiudicat omnia, cap. 2. Ita autem inquit cap. 14. Si quis videtur Propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat, quæ ſcribo vobis quod Domini mandata ſint. Publico igitur Eccleſiæ teſtimonio & iudicio comprobatæ fuerunt Pauli Epiſtolæ, cum quidem aduerſarii illas arroderent. Et hoc teſtimonium Pauli de ſuis Epiſtolis, cum aduerſarii illis detrahere inciperent, diligenter notandum eſt, quod qualis præſens viua voce fuit, talis ſit & in Epiſtolis. Non minus igitur nunc,

nec

Epiſtola Pauli ad Romanos.

Quo conſilio Epiſtola Pauli ad Romanos ſit conſcripta.

nec alio modo habemus Paulum docentem, quam cum præſens viua voce Eccleſias inſtitueret. Et has traditiones Pauli ex animo amplectimur, veneramur & exoſculamur. Venimus iam ad Epiſtolam ad Romanos, cui hoc à noſtris tribui indigne fert Lindanus, quod complectatur methodum fidei Chriſtianæ. Sed ipſe Paulus explicet nobis, quo conſilio Epiſtolam illam ſcripſerit, capite 1. inquit: vt impertiar vobis aliquod donum ſpirituale, ad confirmandos vos: hoc eſt, vt communem capiam conſolationem in vobis, per eam, quæ inuicem eſt, fidem veſtram atque meam. Et cap. 15. inquit: Scio, quod repleti ſitis omni ſcientia: ſed tamen audacius ſcripſi vobis, ex parte tanquam in memoriam vobis reducens, propter gratiam, quæ data eſt mihi à Deo, vt ſim miniſter Chriſti, in Gentibus ſacrificans Euangelium, vt fiat oblatio Gentium accepta, &c. Quod igitur præſens præſtare non potuit, per Epiſtolam efficere voluit, confirmare ſcilicet fidem, quæ communis erat & Pauli & Romanorum: idque reducendo in memoriam, ita vt in Epiſtola ad Romanos ſit miniſter Chriſti, ſacrificans Euangelium in Gentibus, ſicut impleuerat illud à Ieruſalem ad Illyricum vſque. Addit autem, ſe ſcripſiſſe illam Epiſtolam, cum inſtituiſſet profectionem Hieroſolymam. Et de illa profectione dicit Actorum 20. Spiritus ſanctus per omnes ciuitates mihi proteſtatur vincula & tribulationes me Hieroſolymis manere. Scio, quod amplius non videbitis faciem meam, &c. Cum igitur Hieroſolymas quaſi ad mortem proficiſceretur, conſcripſit illam Epiſtolam: vt, ſi quid ipſi accideret, literis conſignatum poſt ſe relinqueret, quomodo adminiſtraſſet Euangelium Dei inter Gentes, & quod eſſet Euangelium Chriſti, quod impleuerat, hoc eſt, plene, ſufficienter & perfecte prædicauerat à Ieruſalem per circuitum, vſque ad Illyricum. Et propter hanc cauſam copioſius & accuratius capita doctrinæ, quæ in aliis Epiſtolis tantum recitauerat, ad Romanos iuſta explicatione tractat & declarat: idque pulcherrima methodo.

Vſus & dignitas Epiſtolæ Pauli ad Romanos.

Habemus igitur in Epiſtolis Pauli non nudum tantum catalogum capitum eius doctrinæ, quam viua voce tradidit, verum etiam iuſtas explicationes, & quidem quo ordine, & qua methodo capita illa à Paulo ſint propoſita: & propter hanc cauſam Epiſtola ad Romanos merito à noſtris commendatur. Complectitur enim methodum fidei, quæ fuit & Pauli & Romanorum: continet ſummam Euangelij, quod Paulus impleuit, hoc eſt, plene prædicauit à Ieruſalem ad Illyricum vſque: & hoc ita continet, vt fundamenta, ex quibus doctrina illa munitur & confirmatur, monſtret & explicet. Dicit enim: Ad confirmandos vos *εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς*. Et quidem tunc ſcripta eſt, cum Paulus ob imminens vitæ diſcrimen, quaſi confeſſionem ſuam fidei & doctrinæ volebat poſt ſe relinquere. Et quia fides Romanorum tunc in vniuerſo mundo celebrabatur, hanc Epiſtolam illis inſcripſit: vt hac ratione totius orbis Eccleſiis Pauli confeſſio innoteſceret & commendatior eſſet.

Theodoretus quærit, quare Epiſtola ad Romanos primo loco ſit collocata, cum tamen non ſit prima omnium ſcripta? Et reſpondet, hoc factum eſſe, quia in ſe omnis generis doctrinam, & accuratam copioſamque dogmatum pertractationem contineat.

Hæc omnia tam manifeſta, firma & plena conſolationis, Lindanus eludere conatur vnica vocula, quod Rom. 15. Paulus dicit: Audacius ſcripſi vobis *ἀπὸ μέρους*. Ergo non omnia neceſſaria fidei dogmata illa Epiſtola complecti voluit. Dicit enim ſe ex parte ſcripſiſſe. Quid autem, ſi illud *ἀπὸ μέρους* referendum ſit nō ad verbum ſcripſi, ſed ad aduerbium audacius? vt ſenſus ſit: aliquantulum vel quodammodo audacius ſcripſi vobis:

ſicut 2. Cor. 2. particula illa vſurpatur: Non me cõtriſtauit, ſed ἀπὸ μέρους quodammodo vos omnes. Et ſi maximè coniungatur verbo Scripſi, tamẽ & 1. Cor. 13. Paulus dicit: Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Dicit etiam 2. Corint. 1. Spero, quod vſque ad finem cognoſcetis, ſicut & cognouiſtis nos ex parte. Dicemuſne propterea Paulum etiam viua voce non tradidiſſe omnia, quæ neceſſaria erant? Ita tandem nec in Scriptura, nec in traditionibus Apoſtolorum habebimus omnia. Sed demus ſanc institutionem Baptiſmi & Cœnæ Dominicæ, integram hiſtoriam de dictis & factis Chriſti, de virginibus, de Antichriſto, de excommunicatione, de extremo iudicio, de ritibus, qui in priori ad Timotheũ deſcribuntur, &c. non contineri in Epiſtola ad Romanos. Si igitur ἀπὸ μέρους hoc ſignificat; quædam capita doctrinæ in Epiſt. ad Romanos non comprehenſa eſſe: nos, quæ illa ſint, ex alijs ſcriptis noui Teſtamenti monſtrare & probare poſſumus. Pontificij vero illud ἀπὸ μέρους non tantum ad Epiſtolam ad Romanos, ſed ad totam Scripturam veteris & noui Teſtamenti referunt: Et reliqua illa, quæ in Epiſtola ad Romanos non continentur, non tantum volunt ea intelligi, quæ in alijs Scripturæ locis extat; ſed præcipue, quæ ipſi titulo traditionum Eccleſiæ obtrudunt. Hoc vero Paulus non dicit, cum inquit, ἀπὸ μέρους. Quod ſi Pontificii inſtant & vrgent; reſpondemus verbis Auguſtini aliquoties iam repetitis: Si ſcripta non ſunt, quis noſtrum, qui nec Prophetica, nec Apoſtolica auctoritate excellimus, dicet illa vel iſta eſſe. aut ſi quis dicere audeat, vnde probabit? Quis enim eſt tam vanus & temerarius, qui cum ſine vllo teſtimonio diuino affirmet illa eſſe, non maximam culpam temeritatis incurrat? Quod enim titulum traditionum Pontificii prætendunt, non ſufficit. Nam cum Timotheus & Titus, potuiſſent verius illud prætendere: Paulus tamen, ſicut oſtendimus, ideo ipſis dedit Epiſtolas, vt ex ſcriptis probarent autoritatem & veritatem eorum, quæ proponebant, vbi Paulus ipſe præſens adeſſe non poterat. Apoſtolorum enim erat, vt ſanam doctrinam vel ipſi traderent, vel ab aliis traditam, ſi vera eſſet comprobarent & confirmarent: aut ſi ſecus deprehenderetur, notarent & refutarent. Idque vbi & quantum poterant, viua faciebant voce: ſicut Act. 8. mittuntur Petrus & Ioannes; vt Philippi prædicationem Apoſtolica autoritate comprobarent & confirmarent. Vbi vero viua voce præſentes eſſe non poterant, per literas illud efficiebant: ſicut Paulum feciſſe monſtrauimus. Talia igitur documenta, talem demonſtrationem & probationem merito requirimus quando aliquid quaſi Apoſtolica traditio nobis proponitur. Interea illis, quæ Scriptura continentur, contenti ſumus.

Et hæ ſunt Epiſtolæ, quas Paulus ante captiuitatẽ ſuam ſcripſit. Quas vero Romæ ex vinculis ad Eccleſias miſit, de iis nõ poteſt certo conſtitui, quo ordine ſint ſcriptæ: nec ad noſtrum inſtitutum magnopere hoc facit, qui tantum inquirimus, quo cõſilio, propter quas cauſas, & in quem Eccleſiæ vſum ſint ſcriptæ. Eo igitur ordine, ſicut vulgo collocantur, de iis dicemus. Epiſtola ad Galatas, propter quas cauſas, & in quem vſum ſcripta ſit, ipſa indicat. Galatæ enim à doctrina Euangelii, quam ex traditione viuæ vocis à Paulo acceperant, diſceſſerant & translati erant. Quo vero modo, qua ſpecie, aut quo prætextu Euangelium interuerſum fuerit apud illos, qui Paulum antea vt angelum Dei, imo vt Chriſtum ipſum ſuſceperant, ipſa Epiſtola non obſcura indicat. Iactabantur opiniones, vt traditæ à reliquis Apoſtolis, qui non ita abhorrerent à lege & ab operibus eius, ſicut Paulus, & contendebatur, illorum auctoritatem, qui cum Chriſto verſati, omnium ſecretorum eius cõſcii eſſent, merito præferendam eſſe Paulo. Non inſtituimus iuſtam explicationem argumenti Epiſtolæ ad — *Epiſtola Pauli ad Galatas.*

Galatas, ſed hanc tantum obſeruationem oſtendimus, quod puritas doctrinæ per traditiones non fideliter fuerit conſeruata apud Galatas: ſed quod titulo & prætextu traditionum, quaſi à reliquis Apoſtolis acceptarum, Eccleſia turbata, & pura doctrinæ maſſa fermento corruptionis infecta fuerit, ſicut Paulus ipſe loquitur. Non autem omnino abiecerant Galatæ profeſſionem Euangelii, ſed hiſtoriam veteris Teſtamenti, & hiſtoriam de Chriſto ipſos retinuiſſe, non obſcure ex hac Epiſtola colligitur. Affirmat autem Paulus, Euangelium apud ipſos eſſe interuerſum, propterea quod diſcrimen legis & Euangelii, & verum cuiuſq; officium & vſum, admiſſa confuſione amiſerant: quod puritatem doctrinæ de peccato, de operibus legis, de iuſtificatione fidei, & de ſequenti nouitate, non recte & diſtincte conſeruarant. Et hoc diligenter obſeruandum eſt, doctrinam Euangelii non tantum conſiſtere in hiſtorica vel narratione vel aſſenſione de dictis & factis Chriſti, & reliquis, quæ in ſacra Scriptura narrantur: ſed potiſſimum ſitam eſſe in vera interpretatione & accommodatione ad pœnitentiam, fidem, iuſtificationem, ſpem & charitatem. Et de hoc argumento Paulus laborat in Epiſtola ad Galatas.

Doctrina Euangelica, qua in re potiſſimum conſiſtat.

Conſideremus autem, quale remediũ Paulus oppoſuerit corruptelis illis, ſub prætextu traditionum ſparſis: Aſſerit quidem multis argumentis miniſterio ſuo autoritatem: & Galatas deducit ad illud Euangelium, quod ex traditione viuæ vocis antea ab ipſo acceperant. Et addit: Si vel nos Apoſtoli, vel angelus de cœlo euangelizauerit pręter id, quod accepiſtis, anathema ſit. Num vero ſilentio præterit & inuoluit, quæ fuerint illæ ſuæ traditiones, ad quas Galatas ablegat? Certe illo conſilio inſtituit ſcriptionem huius Epiſtolæ, vt ea, quæ de doctrina Euangelij viua voce apud Galatas tradiderat, explicet & confirmet: de Ieſu ſcilicet Chriſto crucifixo (in quo tota hiſtoria Chriſti comprehenditur) & de vera huius hiſtorię accommodatione, explicatione & vſu. Quale igitur fuit Euangelium, quod Paulus Galatis annunciauit, quodque Galatæ acceperant, non opus eſt, vt vel ex coniecturis, vel ex fama traditionum nõ ſcriptarum diuinemus. Paulus enim literis illud conſignauit, & copioſe explicauit in Epiſtola ad Galatas. Recte igitur Hieronymus dicit: Spiritus ſancti doctrina eſt, quæ canonicis literis prodita eſt: contra quã, ſi quid ſtatuant Concilia, nefas duco. Quia igitur Paulus dicit: Si quis præter id, quod nos euangelizamus, & vos accepiſtis, annũciauerit, anathema ſit. Illud vero, quod Paulus euangelizauit, & Galatæ acceperant, literis conſignatum eſt: recte ergo & Baſilius & Auguſtinus Pauli illam ſententiam ad Scripturam accommodant: Si quis præter illam doctrinam, quæ in Scriptura comprehenſa & tradita eſt, aliud euangelizauerit, anathema eſto. Paulus enim non tantum dicit, Si contra: ſed, ſi præter id fuerit, etiamſi modicum fuerit fermenti, corrumpi puritatẽ totius maſſæ. Gal. 5. Cap. 4. dicit: Filioli, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Chriſtus. Quomodo vero parturit Paulus Galatas? Certe illa doctrina, quam in hac Epiſtola explicauit: & illa ipſa doctrina antea fuerãt regenerati. Habemus ergo in Epiſtola ad Galatas doctrinam, qua filij Dei generantur: & qua rurſus, ſi lapſi fuerant, parturiuntur, vt Chriſtus in ipſis formetur. Et cap. 6. Epiſtolam ita concludit: Quotquot iuxta hunc Canonem, normam ſeu regulã incedũt, pax ſuper illos, & miſericordia. Repeto autem, quod ex Tertulliano antea citatum eſt: Si Paulus aliquid aliud, præter & extra ea, quæ ſcripſerat, intelligi voluiſſet, nominaſſet vel iſtum vel illum Canonem. Dicit autẽ τῷ κανόνι τούτῳ, iuxta hunc Canonẽ. δεικτικῶς ergo intelligit de ijs, quæ ſcripſerat. Et non ſimpliciter dicit in præſenti στοιχοῦσι, ſed στοιχήσουσι: vt oſtendat, non propter Galatas tantum, & præſentem

Doctrina Epiſtolæ Pauli ad Galatas.

ipſorum

ipſorum neceſſitatem ſcriptam eſſe hanc Epiſtolam: ſed ſicut Pſalm. 102. inquit, Scribantur hæc in generationem alteram, vt apud populum, qui creabitur, eius vſus ſit.

Et ſine dubio appellatio Scripturæ canonicæ hinc ſumpta eſt. στοῖχοι enim in re militari vocantur ordines certa ratione collocati, & hoſtibus oppoſiti. Et γῆ κατὰ στοίχους πεφυτευμένη vocatur, in qua certo ordine, ad certam normam arbores compoſitę ſunt. Et vtraque ſignificatio pulchre huic loco conuenit, vt certo ordine veſtigijs veræ fidei inſiſtamus, Rom. 4. Ne aberremus, vtque contra incurſiones hoſtium fidei præmuniti ſimus, neceſſe eſt, vt ad certum ordinem, certis quaſi cancellis circumdati incedamus, ne lineam illam, quæ quaſi norma eſt ordinis, prætergrediamur. Quis autem ſit illis κανὼν Paulus oſtendit, cum de ijs, quæ ſcripſerat, dicit, τῷ κανόνι τούτῳ. Et vtitur tempore futuro, ſignificans, quem velit ſuorum ſcriptorum vſum eſſe apud poſteritatem in Eccleſia: vt ſcilicet ſint canon fidei, ita vt pax & miſericordia ſit ſuper illos, quorum fides ſecundum hunc canonem incedit. Et quid amplius quærimus, quam vt pax & miſericordia Dei ſit ſuper nos credentes? Et grati hoc beneficium Dei celebrare debemus, quod in Scriptura illum canonem certo nobis conſtituit: iuxta quem, ſi fides noſtra inceſſerit, certi ſumus, pacem & miſericordiam ſuper nos eſſe.

In Epiſtola ad Epheſios c. 3. extat inſignis ſententia de inſtituto fine & vſu Epiſtolarum Pauli: Sicut ſupra ſcripſi in breui πρὸς ὅ, poteſtis legentes intelligere cognitionem meam in myſterio Chriſti. Sed prius explicandum eſt, quid ſignificet τὸ πρὸς ὅ. Vetus interpres reddidit, prout poteſtis legentes intelligere. Et ita Chryſoſtomus interpretatur, exclamans pape. Itaque neque rem omnem ſcripſit, neque quantum ſcribi oportebat: iſtud enim rei natura non ferebat. *Chryſoſtomus.*

Theophylactus: Scripſi non quantum oportebat, ſed ſecundum captum veſtrum. Oecumenius: En tantummodo ſcripſit, quorum caperet notionem. Et ita vſurpatur aliquando præpoſitio πρὸς, in proportionibus, πρὸς αὐτὸν, pro corporis eius quantitate: πρὸς τὸ μέγεθος τῆς πόλεως, pro vrbis magnitudine. Dicitur etiam πρὸς τὸ δοκοῦν, prout viſum fuerit: πρὸς τὸν πολλῶν λόγον, ſicut vulgus exiſtimat. Porro habet etiam Præpoſitio πρὸς cum accuſatiuo alias ſignificationes, quæ ad Pauli ſententiam recte conueniunt, vt Thucydides: πρὸς τὰς ἐπιστολὰς ὑπώπτευον αὐτόν, ex Epiſtolis habebant ipſum ſuſpectum: Germanice ita dicimus: Man kennt jn an ſeiner Sprach/an ſeinem ſchreiben. Et ita Lutherus reddidit Pauli ſententiam: Daran jr mercken kündt Latine non poteſt cõmodius reddi, quam: Vnde, ſeu ex quibus poteſtis intelligere. Conuenit & hæc ſignificatio: τὰ πρὸς ἀλήθειαν καλά, τὰ πρὸς νόμον, quæ ad normam veritatis & legum, pulchra, honeſta ſunt. Ita Plutarchus dicit, πρὸς τὸ φῶς βαδίζειν Lumine monſtrante viam ambulare. Quod igitur Paulus dicit Eph. 3. πρὸς ὃ δύνασθε νοῆσαι: ſenſus erit, vel ſicut vetus interpres reddidit: Prout poteſtis intelligere: vel, vnde, ſeu ex quib. poteſtis intelligere: Daran jr kündt mercken vel, Ad quã tanquã normam legentes poteſtis intelligere. Et ſingula hanc ſententiã Pauli illuſtrãt, quid ſcriptis ſuis ipſe tribui velit. Senſus autẽ ita colligetur. Cap. 1. nominat Euangelium ſalutis quod fide amplexi, & Iudæi & Gẽtes ſignati ſunt Spiritu promiſſionis ſancto, in redemptionem acquiſitionis. Petit illuminari oculos mentis, *Theophylactus.*

vtſciant, quæ ſit ſpes vocationis, quæ diuitiæ hæreditatis, quæ potentia Dei in credentes, &c. Cap. 2. dicit: Chriſtus veniens (per miniſterium ſcilicet) euangelizauit pacem, & ijs, qui procul aberant, & qui prope erant. Eſtis ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, exiſtente ſummo angulari lapide, ipſo Ieſu Chriſto. Cap. 3. Siquidem audiuiſtis diſpenſationem gratiæ Dei, quæ data eſt mihi in vos, quoniam ſecundum reuelationem notum factum eſt mihi myſterium, vt inter Gentes euangelizem, &c. Vide autem, quomodo illa omnia Paulus ad ſcripta ſua referat. Dicit enim: Sicut ſupra ſcripſi, in breui, πρὸς ὃ poteſtis legentes intelligere cognitionem meam in myſterio Chriſti. Digna omnino eſt ſententia accurata conſideratione. Paulus enim valedicens presbyteris Epheſinæ Eccleſiæ, Actorum 20. inquit: Non ſubterfugi, quo minus annunciarim omne conſilium Dei vobis. Iam vero Roma ex vinculis ad ipſos ſcribens, repetit ſummam & capita; quod Chriſtus per miniſteriũ euangelizarit pacem & Gentibus & Iudæis: quod Iudæi primum, poſtea Gentes fide ſuſceperint Euangelium ſalutis: quod ipſe Paulus Euangelium, quod per reuelationem filij Dei accepit, annunciarit inter Gentes: quod Epheſij audierant, per quod ſuperextructi ſunt ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, &c. De his omnibus vero tandem dicit: Sicut ſupra ſcripſi in breui πρὸς ὃ. poteſtis legentes intelligere ſcientiam meam in myſterio. Verba ſunt aliquanto diligentius expendenda, ἐν ὀλίγῳ. Oecumenius interpretatur, vel paulo ante, vel per breuia, ſeu paucis. Quod ſi ἐν ὀλίγῳ ſignificat, paulo ante: verbum ergo προέγραψα non ſimpliciter ſignificabit, ſupra vel ante ſcripſi: eſſet enim Tautologia: ſed habebit alteram ſignificationem, quæ pulcherrime huc quadrat. Significat enim πρόγραμμα Scripturam in publico loco poſitam, vt ab omnibus legi poſſit: ſicut edicta magiſtratus, aut reſcripta Principum proponebantur. Et ſupra oſtendimus ex ſecundo capite Habacuc, quomodo Prophetæ ſummam ſuarum concionum ſoliti fuerint conſcribere & proponere. Scribe, inquit Dominus, viſionem, & explica eam ſuper tabulas, vt percurrat, qui legerit eam. Inde Paulus Romanorum decimo quinto Scripturæ veteris Teſtamẽti tribuit verbum προεγράφη quod Paulus hoc loco ad ſua etiam ſcripta transfert, quod ſint quaſi προγράμματα hoc eſt, tabellæ, complectentes ſummam doctrinæ Euangelij publice propoſitæ, vt ſummam illam quiuis legere poſſet. Dicit autem, ſe ἐν ὀλίγῳ in præcedentibus breuiter & paucis illa conſcripſiſſe. Pluribus enim ſine dubio verbis & apud Epheſios per triennium, & alibi doctrinam Euangelij tradiderat. Ne vero ideo Scriptura arguatur imperfectionis ſeu inſufficientiæ, addit πρὸς ὃ, poteſtis legentes intelligere cognitionem meam in myſterio Chriſti. Si ſequamur Chryſoſtomi ſententiam, redditio erit rationis, quare ea, quæ multis verbis & copioſa oratione tradiderat, breuiter & paucis voluerit ſcripto comprehendere, prout ſcilicet legentes poſſint ſcientiam Pauli in myſterio Chriſti intelligere.

Narrat Paulus 2. Corinth. 12. ſe raptum in tertium vſque cœlum, audiuiſſe ibi ἄῤῥητα verba, hoc eſt, myſteria, quæ verbis explicari non poſſunt. Totam igitur ſcientiam ſuam in myſterio Chriſti non potuit humanis verbis ſatis & plene explicare. Et, etiamſi potuiſſet angelorum & hominum linguis loqui, 1. Corinth. 13. affirmat tamen hoc loco, ſe & breuiter & eo modo ſcripſiſſe, prout legẽtes ſcientiã ipſius in myſterio Chriſti

poſſent

oſſent intelligere. Quod igitur paucis & breuiter Paulus ſcripſit, nō recte à Pontificiis in accuſationem Scripturarum conuertitur, quaſi ſint imperfectæ & inſufficientes. Sed eo gratiores debemus hoc beneficium Spiritus ſancti ſumma cum reuerentia amplecti, quod Scripturā ita moderari voluit, prout legētes intelligere poſſimus. Et hinc iudicari poteſt, qualis ſit præſumtio, nolle illis, quæ ſcripta ſunt contentum eſſe, propterea quod Apoſtoli pluribus & copioſius doctrinam tradiderint.

Epiphanius narrat, Caianos confinxiſſe librum, quem aſcenſum Pauli nominarunt: occaſione inde accepta, quod ἄῤῥητα, illa verba, quæ in tertio cœlo Paulus audiuerat, quia tunc carnalibus & rudibus adhuc non poterat explicare, iudicarint tamen cognitu neceſſaria eſſe, præter illa, quæ ſcripta extabant, & potuerunt prætendere, quod Paulus tunc ſcripſerit, prout poterant intelligere, poſtea vero perfectioribus reliqua etiam eſſe tradita & ſcripta. Sed nugæ & fraudes ſunt. Illis igitur, quæ propter noſtram tarditatem & infirmitatem breuiter & ſimpliciter ſcripta ſunt, contenti ſimus. *Ephanius.*

Si vero Præpoſitio πρὸς alio modo accipiatur, reddet hunc ſenſum: ſe paucis quidem ſcripſiſſe, ſed tamen ita, quod inde poſſit à legentib. intelligi qualis fuerit cognitio Pauli in myſterio Chriſti. Si igitur quæſtio eſt, quod fuerit myſterium, cuius agnitionem ex reuelatione filij Dei Paulus accepit, quod inter Gentes annunciauit, quod fideles & Iudæi & Gentes acceperunt, quod Epheſii audiuerunt, cum Paulus ipſis omne Conſilium Dei annūciaret, per quod ſuperextructi ſunt, ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum: Reſpondet Paulus, ſe paucis quidem, ſed tamen ita ſcripſiſſe, vt πρὸς τοῦτο, inde & tanquam ad normā intelligi poſſit quæ ſit ſcientia ipſius in myſterio Chriſti. Et quid per Deum immortalem amplius quærimus? Hæc enim eſt vnitas illa fidei & agnitionis filij Dei, de qua c.4. loquitur propter quam dat quoſdā Apoſtolos, Prophetas, Euangeliſtas, Doctores, Paſtores, ne circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, &c. Hoc profecto luculentū eſt teſtimonium, quid Paulus ſuis ſcriptis tribui velit, & oſtendit illuſtrem refutationem Pontificiæ obiectionis, de breuitate & anguſtia ſcripturæ.

Epiſtola ad Philippenſes, præbet etiam non contemnendum teſtimonium eius rei, de qua inquiſitionem inſtituimus: quo ſcilicet conſilio, propter quam cauſam, & in quem vſum Apoſtoli doctrinam ſuam literis conſignarint. Ita enim dicit, cap.3. τὰ αὐτὰ eadem vel illa ipſa vobis ſcribere me quidem non piget, vobis autem tutum eſt. Illud autem τὰ αὐτὰ, non poteſt referri ad alias aliquas Epiſtolas, quas Philippenſibus antea ſcripſerit: hoc enim probari non poteſt. Referendum igitur eſt ad ea, quæ præſens viua voce tradiderat, ſicut cap. 4. inquit: Quæ didiciſtis, accepiſtis, audiuiſtis, & vidiſtis in me. *Epiſtola ad Philippenſes.*

Teſtatur itaq; ipſe Paulus, ſe eadem & illa ipſa ſcripſiſſe, quæ præſens viua voce tradiderat. Et cauſam addit, quare eadē & illa ipſa ſcripto comprehendere voluerit: Mihi inquit οὐκ ὀκνηρὸν, hoc eſt, non grauatim hoc facio, quaſi pudeat me, vt ſuperfluum & non neceſſarium quid agere, eadem ſcilicet, quæ tradidi etiam ſcriberes: vobis vero inquit, τὸ ἀσφαλὲς, quod eadem quæ viua voce tradidi, ſcriptis complector. Quam vero emphaſin habeat vocabulum ἀσφαλὲς & quam pulchre oſtendat, propter quam cauſam, & in quem vſum Paulus eandem doctrinam quam viua voce tradidit, literis conſignarit, ſupra oſtendimus, cum de Lucæ ſcriptione diceremus: vt ſcilicet de veritate doctrinæ Apoſtolicæ ſimus certi & ſecuri, quae eius puritatem certius, firmius & tutius, contra incurſiones corru-

ptelarum conſeruare poſſemus: ſicut & Paulus hoc loco oſtendit. Cum enim dixiſſet, Vobis τὸ ἀσφαλὲς, tutum eſt: Mox addit, videte canes, videte malos operarios, &c.

Cap. 3. dicit, ad quod peruenimus, eodem procedamus Canone. Quis autem eſt ille Canon? ſine omni dubitatione illa doctrina, quam præſens viua voce tradiderat. Atqui Paulus affirmat, ſe eadem & illa ipſa ſcribere. Quis igitur ſit canon Pauli, habemus in ipſius ſcriptis, idque ipſius teſtimonio: dicit enim, ſe τὰ αὐτὰ ſcribere.

Et cap. 4. de iis quæ ſcripſerat, dicit: ταῦτα, hæc cogitate, quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiuiſtis, & vidiſtis in me. Coniungit igitur ea, quæ tradiderat, cum iis quæ ſcribebat, ita vt dicat: Hæc cogitate, quæ & audiuiſtis &c. Quod non recte diceretur ſi alia eſſent tradita quam ſcripta. Tunc enim dicendum fuiſſet, illa cogitate, vel, cogitate hæc, & præterea quæ audiuiſtis. Dicit autem: Hæc cogitate, quæ & audiuiſtis & didiciſtis. Omnino igitur eadem eſſe oſtendit.

Et propter has quidem cauſas, Paulus ad illas Eccleſias, quas præſens viua voce ſuæ doctrinæ fundauerat, ſcripſit: Coloſſenſes vero & Laodicenſes, faciem ipſius in carne non viderant, ſicut dicit cap. 2. Quo conſilio vero, propter quas cauſas, & in quem vſum illis ſcripſit, qui ex ipſius viua traditione doctrinam Euangelij nō acceperant? Reſpondet ipſe c. 2. Volo vos ſcire, qualem ſolicitudinem habeam pro vobis, & quicunque faciem meam in carne non viderunt, vt conſolationem accipiant corda eorum, cum fuerint inſtructi in charitate, & in omnes diuitias certæ perſuaſionis intelligentiæ in agnitionem myſterii Dei. Hoc autem dico, ne quis vos decipiat in ſublimitate ſermonum. Item, videte ne quis vos decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam ſecundum traditionē hominum, &c. Didicerant igitur Coloſſenſes Euangelium ab Epaphra. Paulus vero ſcribit ad illos. I. Vt ex Apoſtoli ſcripta comprobatione habeant πληροφορίαν, illud, quod ab Epaphra, qui non erat Apoſtolus, acceperant, non eſſe incertum aut adulterinum dogma, ſed eſſe verbum veritatis Euangelij, quod prædicatum eſt in vniuerſo mundo ſub cœlo. II. Ne vel per Philoſophiam, vel per traditiones hominum ſeducantur, &c. Et huius rei ſolicitudinem Paulus ſibi vt Apoſtolo incumbere oſtēdit, ita vt ἀγῶνα appellet, ne ſub ſuo vel aliorum Apoſtolorum nomine adulterinum aliquid ſpargatur. Vbi igitur præſens viua voce, non poteſt adeſſe, per ſcripta officio ſuo ſatisfacit. Quod igitur Epaphras aſſeuerauit doctrinam illam, quam Coloſſenſibus proponebat eſſe traditionem Pauli & aliorum Apoſtolorum, vere & recte faciebat. Ad πληροφορίαν vero neceſſaria erat Apoſtolica confirmatio: quam cum Paulus viua voce præſens tribuere non poſſet, ideo Epiſtolam ſcripſit ad Coloſſenſes, vt certam haberent perſuaſionem de cognitione myſterii Dei, & ne ſecundum traditionem hominum ſeducerentur ſub prætextu humilitatis, & opinione ſapientiæ. Hæc enim ſunt ipſius verba. Nō autem tantum hæc verba ſcribit: Vera ſunt, quæ Epaphras apud vos docuit: ſed capita doctrinæ apoſtolicæ recitat, vt inde agnoſcant & intelligant πληροφορίαν eorum, quæ ab Epaphra audierant, quod eadē eſſent. Qualis autē eſſet πληροφορία ſi Epaphras alia docuiſſet, quam quæ Paulus tunc Coloſſenſib. ſcribebat? Quicquid ergo proponitur tanquam doctrina ſeu traditio Apoſtolica, illud omnino Apoſtolica auctoritate & comprobatione cōfirmandum eſt: & vbi viua Apoſtolorum vox haberi non poteſt, Confirmatione per literas opus fuit, ſicut & alibi, & in hac Epiſtola Paulus teſtatur. Cap. 3. dicit: Sermo Chriſti habitet in vobis opulenter. Quod de doctrina Chriſti, ſicut

ab Eu-

ab Euangeliſtis deſcripta extat, intelligendum videtur. Cap. 4. meminit Marci à quo mandata acceperint. Quod intelligo de Epiſtola Apoſtolorum, Actor. 15. Cum enim ſepararentur Paulus & Barnabas, Actorum 15. ſicut Paulus cum ſuis tradidit Eccleſiis dogmata decreta ab Apoſtolis, Actor. 16. quæ ſcripto comprehenſa fuiſſe certiſſimum eſt, Actor. 15. Ita non eſt dubium, etiam Barnabam, cum Marco, quem Actor. 15. aſſumpſerat, idem feciſſe. Et quæ Act. 16, vocantur, δόγματα, hoc loco vocari videntur ἐντολαί. Ita ad ſcripta noui Teſtamenti, quæ tunc extabant, Paulus Coloſſenſes deducit. Non autem in Coloſſenſium tantum vſum Paulus Epiſtolam illam conſcripſit, ſed vult vt legatur etiam in Eccleſia Laodicenſium, qui vt Coloſſenſes faciem ipſius in carne non viderant. Nobis igitur omnibus qui Pauli viuam vocem non audiuimus, & faciem in carne non vidimus, Epiſtolæ eius propoſitæ ſunt, vt inde πληροφορίαν fidei noſtræ ſumamus. Hoc enim eſt ipſius Pauli conſilium, & eſt cardo controuerſiæ, quæ inter nos eſt & inter Pontificios.

Epiſtola ad Hebræos.

Addamus hoc loco etiam obſeruationem ex Epiſtola ad Hebræos: de auctore enim jam non diſputamus. Recte autem definit doctrinam Euangelii, quæ à Domino primum cœpit enarrari, & poſtea ab Apoſtolis prædicata & confirmata eſt. Dicit autem cap. 2. Ne παραῤῥυῶμεν. Recte enim dicit Chryſoſtomus: Quando ſermo auditus non retinetur aut conſeruatur, dicitur effluere. Quare igitur Epiſtola illa ſcripta ſit, inde poteſt æſtimari: ne ſcilicet effluant ea, quæ ex traditione viuæ vocis acceperant. Et capite quidem 13. dicit, ſe breuiter & paucis ſcripſiſſe: duo tamen complectitur, in quibus ſumma doctrinæ Apoſtolicæ conſiſtit. Nam cap. 5. & 6. oſtendit, quæ elementa doctrinæ Apoſtolicæ ſolita fuerint proponi in Eccleſiis, tempore Apoſtolorum. Et nuda ſane tantum capita Apoſtolicę catecheſeos ibi recitantur: juſtæ vero explicationes in aliis Apoſtolorum ſcriptis extant. Principale vero argumentum Epiſtolæ ad Hebræos hoc eſt, quis intelligendus ſit ſolidus adultorum cibus, quem poſt percepta prima fidei elementa Chriſtianis proponi ſolitum, Paulus etiam confirmat, 1. Cor. 3. & 14. Et hæc duo capita, ſine dubio complectuntur ſummam totius doctrinæ Apoſtolicæ. Ideo cap. 13. concludit: Doctrinis variis & peregrinis nolite circumferri. Ita Nicephorus etiam dicit argumentum Epiſtolarum Apoſtolicarum conſiſtere in duobus. I. quod ea, quæ viua voce tradiderant, per literas in memoriam Eccleſiis reuocant. II. Quæ fundamento ſuperextruenda erant, per Epiſtolas adiiciunt. Et cum illa duo in quibus ſumma totius Apoſtolicæ doctrinæ conſiſtit, fundamentum ſcilicet, & quæ fundamento ſuperextruenda ſunt, habeamus in Scriptura noui Teſtamenti, quid vltra deſideramus?

Summa Epiſtolæ ad Hebræos.

Supereſt ex Epiſtolis Pauli, poſterior ad Timotheum: quam tunc ſcripſit, cum finis reſolutionis ipſius inſtaret: & quia illam Paulo ante mortem ſuam ſcriptam, quaſi vltimæ voluntatis loco Paulus Eccleſiæ relinquere voluit, ſuppeditabit nobis maxime illuſtre teſtimonium de tota Scriptura noui Teſtamenti. Capit. 2. dicit: Habeto ὑποτύπωσιν ſanorum verborum, quæ audiſti ex me. Ne vero dubia aut ignota ſit illa hypotypoſis, mox addit, illam conſiſtere in his duobus capitibus, fide ſcilicet & charitate, quæ in Chriſto Ieſu fundata ſunt. Et hoc mox vocat bonum illud depoſitum, quod jubet cuſtodire. Cap. 2. inquit: Quæ audiuiſti à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Et cap. 3. Tu permane in his, quæ didiciſti, & credita ſunt tibi, ſciens à quo didiceris.

Has ſententias loqui de doctrina, quam Paulus præſens viua voce Timotheo tradiderat, nō eſt dubiū. Sed vnde nos, qui nec Pauli, nec Timo-

thei viuam vocem audiuimus, certi erimus, quæ fuerint illæ traditiones Timotheo à Paulo commendatæ? Num apud poſteritatem, πληροφορίαν fidei noſtræ voluit pendere à narrationibus & aſſeuerationibus hominum, qui (ſicut Auguſtinus inquit) nec Propheticam nec Apoſtolicam habent auctoritatem? Certe ſæpius jam oſtenſum eſt, quod propter illam ipſam cauſam Paulus doctrinam ſuam literis conſignarit. Eodem etiam modo 2. Timoth. 3. à traditionibus viuæ vocis digreditur ad Scripturam.

Et cum hactenus de ſingulis Epiſtolis & ſcriptis noui Teſtamenti, obſeruauerimus teſtimonia ex ipſis verbis Scripturæ, jam hoc loco Paulus circa finem vitæ ſuæ, in genere, vniuerſæ Scripturæ, & veteris & noui Teſtamenti, clariſſimum & pulcherrimum voluit præbere teſtimonium. Et ſicut Coloſſ. 2. dicit, ſe dum viueret ſolicitum fuiſſe de plerophoria fidei illorum, qui faciem ipſius in carne non viderint: ita jam moriturus, eandem ſolicitudinem Eccleſiæ oſtendit pro tota poſteritate, quæ faciem ipſius non viſura, & vocem non auditura erat in hac vita. Eſt autem ſine dubio eius doctrinæ, quam Paulus præſens viua voce tradidit, ſumma & finis, vt homines erudiantur ad ſalutem per fidem in Chriſto Ieſu.

Pauli de ſacra Scriptura judicium.

Idem vero de ſacris literis affirmat, inquit enim: Sacræ literæ poſſunt te eruditum reddere ad ſalutem per fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Sicut igitur Ioannes de ſcriptis Euangeliſtarum pronunciat: Hæc ſcripta ſunt, vt credatis: quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei, & vt credentes, vitam habeatis in nomine eius: ita Paulus de tota ſcriptura affirmat: Sacræ literæ poſſunt te inſtruere ad ſalutem, per fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Iudicium tam eſt ſimile, & quidem iiſdem verbis pronunciatum, à Paulo primum, & poſtea à Ioanne; vt illa ſimilitudo & auctorem eundem Spiritum ſanctum oſtendat, & præcipuè conſtantem certitudinem & firmitatem judicii huius de Scriptura ſacra confirmet. Ne enim judicium illud de Scriptura putetur vno in loco obiter excidiſſe: alio loco & tempore, iiſdem verbis Spiritus ſanctus illud repetere voluit. Et tales repetitiones in Scriptura ſignificationem habent certitudinis, quodq; res magni momenti ſit, quam Deus eorundem verborum repetitione diligenter commendatam eſſe velit hominibus. Ille vero locus Pauli, 2. Timoth. 3. ſi diligenter expendatur, oſtendet, Paulum loqui non tantum de ſacris literis veteris Teſtamenti, ſed de tota Scriptura veteris & noui Teſtamenti. Dicit enim Timotheum ab infantia noſſe ſacras literas. Sed illo tempore, Quando Timotheus infans adhuc erat, nondum extabant ſcripta noui Teſtamenti. Loquitur ergo de ſacris literis veteris Teſtamenti, quas Timotheum à primis pueritiæ annis notas habuiſſe confirmat. Mox vero attexit aliam ſententiam: Omnis Scriptura diuinitus inſpirata, &c. Hoc loco quæro, an illa ſententia tantum de ſola ſcriptura veteris Teſtamenti intelligenda ſit? Si enim quis contendere auſit Scripta noui Teſtamenti, quæ illo tempore iam extabant, in illa Pauli ſententia non comprehendi, ſed excludenda eſſe: ſequetur, ea non eſſe diuinitus inſpirata, nec vtilia ad doctrinam: quod neminem credo dicturum.

Certum igitur & manifeſtum eſt, quod Paulus, cum de ſacris literis veteris Teſtamenti locutus eſſet, mox addit generalem ſententiam de omni Scriptura diuinitus inſpirata: in qua ſcripta etiam noui Teſtamenti ipſum comprehendere, nemo ſine blaſphemia negare poterit. Illo autem tempore quo Paulus hoc ſcribebat, extabant iam omnia ferme canonica ſcripta noui Teſtamenti, exceptis Ioannis ſcriptis. Paulus igitur & ea comprehendit, quæ illo tempore iam extabant, & generaliter dicit: Omnis Scriptura diuinitus inſpirata, &c. Hæc itaq; vera eſt canoniſatio ſcriptorum noui Teſtamenti. Et quia de autoritate, certitudine, veritate, per-

fectione

fectione & ſufficientia Scripturæ veteris Teſtamenti, nulla tunc inter fideles dubitatio erat: Paulus principaliter in poſteriori illa ſententia, de ſcriptis noui Teſtamenti loqui videtur, de quibus judicium ſuum jam moriturus ad omnem poſteritatem Eccleſiæ relinquere voluit.

Sed quid, inquis, ex illa ſententia probabis? Vtilem enim eſſe Scripturam etiam noui Teſtamenti, nemo eſt, qui neget. Sed ab vtilitate ad ſufficientiam argumentari, non eſt firma collectio. Liber Ruth vtilis eſt ad doctrinam. Quis vero ſanus inde colliget omnia, quæ ad dogmata & ad mores neceſſaria ſunt, in libro Ruth contineri, ita vt nihil ſuſcipiendum ſit, quod inde non poſſit expreſſe probari.

Reſpondeo. Fateor, ſi Pauli ſententia tantum diceret: Scriptura vtilis eſt ad doctrinam, &c. non ſatis firmiter inde colligi ſufficientiam Scripturæ. Sed Paulus pronunciat, omnem Scripturam diuinitus inſpiratam, in qua etiam noui Teſtamenti libros comprehendi oſtendimus, ita eſſe vtilem ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum abſolutus. Vocat hominem Dei, quod poſſet de quouis Chriſtiano intelligi, qui Deo dicatus eſt. Sed in priori ad Timotheum cap. 6. Homo Dei eſt Periphraſis miniſtri Euangelii: ſicut Prophetæ vocabantur viri Dei. *Et* in tota hac poſteriori ad Timotheum *E*piſtola, agit Paulus de miniſterio docendi, & tradendi *E*uangelium. Pronunciat igitur, Scripturam eſſe vtilem, vt homo Dei, hoc eſt, miniſter *E*uangelii ſit ἄρτιος, quod ſignificat ſanum, integrum, omnibus partibus & numeris abſolutum. *Et* de ſufficientia etiam vſurpatur, vt cum Græci dicunt: ἀρτιοποιεῖν τοῦτο, ſufficientes ſunt hoc efficere. De qua vero ſufficientia & integritate Paulus hoc intelligi velit, ipſe explicat, cum nominat hominem Dei, hoc eſt, miniſtrum *E*uangelii: vt ad omne bonum opus, quod ad miniſterium ſcilicet requiritur, ſit ἐξηρτισμένος. Nam & Tit. 3. cum de Zena legiſperito, & de Apollo locutus eſſet, addit: Diſcant & noſtri bonis operibus præeſſe, quæ de miniſterio præcipue ibi intelligit. Quamuis ſi generaliter de quouis Chriſtiano, & de omni opere bono intelligatur, nihil detrahetur ſententiæ Pauli. Sed & vocabula & circumſtantiæ oſtendunt, Paulum præcipue de miniſterio loqui. Significat autem ἐξηρτισμένος, qui præparatus, inſtructus, & quaſi ad finem deductus & abſolutus eſt. Ita Act. 21. dies abſoluti & expleti hoc vocabulo deſcribuntur. Et Oecumenius interpretatur ἐξηρτισμένον per πεπληρωμένον, Luc. 6. vbi Chriſtus dicit: Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum, ſed tunc perfectus erit, quando ſicut magiſter erit: ibi vſurpat vocabulum κατηρτισμένος. Et ex illa collatione Lector intelliget, quid Paulus hoc loco vocet ἐξηρτισμένον.

Ex hac igitur vocabulorum declaratione manifeſtum eſt, Pauli ſententiam hanc eſſe: Quando homo Dei, hoc eſt, miniſter Euangelii, Scriptura diuinitus inſpirata vtitur ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem: quod tunc ſit in miniſterio ἄρτιος, hoc eſt, ſanus, integer, ſufficiens & perfectus ad omne bonum opus, quod ad miniſterium requiritur, ἐξηρτισμένος, ſatis & ſufficienter inſtructus, paratus & abſolutus. Hanc enim eſſe emphaſin vocabulorum certum eſt.

Quæritur jam, an homini Dei, hoc eſt, miniſtro Euangelii, quando habet & recte vſurpat Scripturam diuinitus inſpiratam, aliquid præterea aliud præter Scripturam ad ea, quæ miniſterii ſunt, ſit neceſſariũ? An vero Scriptura diuinitus inſpirata ſufficienter cõtineat illa omnia, quæ ad miniſterium Euangelii pertinẽt & requiruntur? Pontificii priorem ſenten- *An in ſacra Scriptura omnia contineantur, quæ ad mi-*

niſterium Euangelii pertinent.

tiam defendunt: nos poſteriorem de perfectione & ſufficientia Scripturæ tuemur. Quod ſi pio ſtudio quæritur, vtri ſententiæ Paulus accedat, & ſuffragium ſuum adiungat: res contra omnes cauillationes, manifeſtiſſima eſt, pronuntiat enim Scripturam ad hoc eſſe vtilem, vt homo Dei ſit ἄρτιος, ad omne opus bonum ἐξηρτισμένος. Quod ſi præter Scripturam, aliæ etiam & diuerſæ traditiones non ſcriptæ, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiendæ ſunt: profecto Paulus non recte dixiſſet, Scripturam ad hoc vtilem eſſe, vt homo Dei ſit ἄρτιος, ad omne opus bonum ἐξηρτισμένος. Habent autem ſe correlatiue, doctrina miniſterii, & fides Eccleſiæ; quod igitur de vno probatur, de altero etiam probatum eſſe intelligitur. Sed inquis: Paulus tamen Timotheo non tantum Scripturam commendat, verum etiam traditiones, quas viua voce ipſi tradiderat. Quæ audiuiſti, inquit, ex me, quæ didiciſti, quæ concredita ſunt tibi, &c. Verum hoc eſt. Sed vide, quam ſimplex & plana ſit ſolutio. De ſuis traditionibus Paulus dicit: Hæc præcipe & doce. Hoc enim faciens, & te ipſum ſaluum facies, & eos, qui te audiunt. In illa igitur doctrina, quam Paulus viua voce tradidit, abſq; omni dubitatione comprehenſa fuerunt omnia, quæ ad dogmata & ad mores neceſſaria ſunt. Et de illis Pauli traditionib. recte dici potuit, quod ſint vtiles ad doctrinam, vt homo Dei ſit ἄρτιος, ad omne opus bonum abſolutus. Non enim ſubterfugi, quin omne conſilium Dei vobis annuntiarim, inquit Act. 20. Quia vero Paulus idem de Scriptura pronuntiat, ſicut oſtenſum eſt; omnino igitur neceſſe eſt, eandem doctrinam, quam Paulus viua voce tradidit, in ſcriptura eſſe comprehenſam. Non enim dicit, Qui habet Scripturam, habet partem aliquam doctrinæ Apoſtolicæ: quando vero ad Scripturam adiungit traditiones non ſcriptas, tum demum homo Dei eſt ἄρτιος. Hoc non dicit, ſed verba ſunt clariſſima: Scriptura vtilis eſt, vt homo Dei ſit ἄρτιος. Vtrumque igitur verum eſt: Homo Dei tenens Pauli traditiones, ἄρτιος eſt in miniſterio: &, Tenens Scripturam diuinitus inſpiratam, ἄρτιος eſt in miniſterio. Quia eadem eſt doctrina, quæ primo viua voce fuit tradita, & poſtea in ſcriptis comprehēſa. Neq; locum habet illa obiectio, quod 2. Theſſal. 2. inquit: Tenete traditiones quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram. Illud enim Paulus tunc dixit, quando libri noui Teſtamenti primum cœperant conſcribi, & nondum omnes erant editi, Sed circa finem vitæ ſuæ, cum jam conſcripti & editi eſſent libri noui Teſtamenti, ita de Scriptura loquitur, quod duo æquipollentia conſtituit, traditionem & Scripturam, vt qui vnum habet habeat & alterum: idq; inde & ideo, quia idem ſcriptum eſt, quod traditum fuerat. Et illa ipſa etiam capita, quæ Paulus recenſet 2. Timoth. 3. oſtendunt perfectionem & ſufficientiam Scripturæ quatuor enim ponit:

Obiectio, eiusq; refutatio.

I. διδασκαλίαν, quæ complectitur ea, quæ ad dogmata proponenda & confirmanda pertinent.

II. ἔλεγχον. Vſurpatur autem verbum ἐλέγχειν, de refutatione hæreticorum, Tit. 1. ἔλεγχος igitur complectitur diiudicationem & refutationem falſorum dogmatum.

III. Ponit παιδείαν, & addit: Quæ eſt in juſtitia, ſicut ſcilicet, qui iuſtitiam facit, juſtus eſt. Complectitur ergo inſtitutionem piæ vitæ, & informationem morum.

IV. ἐπανόρθωσιν qua arguuntur, corriguntur & inſtaurantur, quæ in vita & moribus, ad regulam diuinæ voluntatis non conueniunt.

Et quando in miniſterio hæc habemus, tam ad dogmata, quam ad mo-

res,

res,certe nihil vltra debemus vel poſſumus deſiderare. Recte ergo Paulus pronuntiat, Scripturam vtilem eſſe, vt homo Dei ſit ἄρτιος.

Habemus igitur ex Paulo clariſſima teſtimonia ſigillatim de ſingulis ipſius Epiſtolis, propter quas cauſas, quo conſilio, in quem finem & vſum illas conſcripſerit, & Eccleſijs commendarit. Adiungemus breuiter etiam ex reliquis Apoſtolorum ſcriptis teſtimonia quædam.

Petri Apoſtoli de ſacra Scriptura iudicium.

Petrus igitur 1. cap. dicit, Euangelium eſſe, quod Prophetæ pronuntiarunt, & Apoſtoli euangelizarunt: Hoc, inquit, eſt verbum Domini, quod euangelizatum eſt inter vos. Sed illud, aiunt, fecerunt Apoſtoli viua voce. Recte. quis enim hoc negat? Sed iam quærimus, quia Apoſtoli doctrinam ſuam primum viua voce tradiderunt, & poſtea eam literis conſignarunt, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum hoc fecerint. Ipſe autem Petrus in fine prioris Epiſtolæ illud explicat: per Syluanum vobis fidelem, vt arbitror, fratrem, paucis ſeu breuiter ſcripſi, adhortans & teſtificans, hanc eſſe veram gratiam Dei, in qua & ſtatis. Antea diximus ad Apoſtolorum officium pertinuiſſe, vt doctrinam, quæ Eccleſiis tradita erat ſi vera & ſana eſſet, ſuo teſtimonio comprobarent & confirmarent. Illud Petrus antea præſens viua voce fecerat in Samaria, Act. 8. Quia vero nunc præſens viua voce non poteſt vbiq; in diſperſione illud præſtare, mittit Syluanum. Num vero ita mittit Syluanum, vt is tantum titulum traditionu obducat illis, quæ ſe in mandatis à Petro habere dicturus erat? Et certe Syluanus in magna tunc fuit autoritate, vt qui vna cū Paulo aliquot ipſius Epiſtolis ſubſcripſerit. Sed tamen in comprobatione & confirmatione dogmatum, vbi Apoſtolica autoritas requiritur, Petrus cum ipſe præſens adeſſe non poſſet, in ſcripto tradidit Syluano conſignata illa, quæ ſuo nomine Eccleſiis exponi volebat, vt & Syluanus probare poſſet, & Eccleſiæ certæ eſſent, quæ vera, certa & γνήσια eſſent mandata Petri. Habemus igitur etiam ex Petri ſententia & conſilio id, quod ex Pauli Epiſtolis ſupra aliquoties monſtrauimus: vt quando aliquis, qui non eſt Apoſtolus, aliquid nobis proponit, tanquam ab Apoſtolis traditum & acceptum, ſi non poſſumus viuam Apoſtolorum vocem habere, exigamus probationem ex ſcripto aliquo Apoſtolico. Si enim nudus traditionum prætextus & titulus Eccleſijs poſſet ſatisfacere, certe non opus fuiſſet, vt Syluano tantæ tunc autoritatis viro Petrus ſententiam ſuam ſcripto comprehenſam & Eccleſijs ex ſcripto commonſtrandam tradidiſſet. Hoc vero tempore (ne quid dicam durius) profecto non ſunt Syluani illi, qui ſine Scriptura prætextum traditionum nobis obtrudunt.

Conſilium autem & cauſam ſcribendi Petrus his verbis exponit: Scripſi paucis, teſtificans hanc eſſe veram gratiam Dei, in qua ſtatis.

Lindanus fingit, Petrum in illa Epiſtola tantum voluiſſe confirmare traditiones, quas ſine ſcripto acceperāt: quæ autem fuerint illæ traditiones, nullo modo voluiſſe in illa Epiſtola oſtendere vel exponere. Sed ſi hoc tantum fuiſſet Petri inſtitutum, potuiſſet Epiſtolam 4. aut 6. verbis abſoluere. Teſtificor vera eſſe, quæ tradita accepiſtis. Quare vero tā multis verbis capita doctrinæ Apoſtolicæ recenſet & exponit? Certe ipſe dicit, ſe paucis illa ſcripſiſſe, vt teſtificaretur, ταύτην eſſe verā gratiam Dei, in quam ſtabiliti eſſent. Non dicit (iuxta Tertulliani obſeruationem) illam, ſed hanc: referens ſe ad ea, quæ ſcripſerat. Eorū igitur, quæ euangelizata fuerant in illis Eccleſiis, repetitionē in hac Epiſtola inſtituit, vt poſt mortem ſuam, ſicut in altera Epiſtola inquit, extaret teſtificatio, quam Petrus iudicaſſet veram eſſe gratiam Dei: in altera Epiſtola cauſam ſcriptionis pluribus verbis & luculētius exponit. Recitatis enim ſummariis

Digitized by Google

doctrinæ capitibus, inquit: Licet hæc ſciatis, & confirmati ſitis in præſenti veritate, non tamen negligam vos de his commonefacere (per ſcripta ſcilicet.) Et addit hanc cauſam, vt poſt obitum meum habeatis, vnde memoriam horum faciatis. Erunt enim inter vos falſi Doctores, qui fictitiis ſermonibus de vobis negotiabuntur. Item, quia in nouiſſimis diebus venient illuſores, &c.

Emphaſis vocabulorũ expendatur, ὑπομνήματα enim vocantur cõmentarij ſeu libri, qui in ſubſidium memoriæ, breuibus annotationib. ex lectione ſeu auditione conficiuntur. Et hinc colligitur, quid Petrus velit, cum vſurpat verbum ὑπομιμνήσκειν; nominat & ὑπόμνησιν. Aduerbium etiam ἑκάστοτε conſiderandum eſt; ſignificat enim ſemper, vbique, ſigillatim. Et ſenſus ex illa phraſi colligendus eſt, ἔχειν μνήμην ποιεῖσθαι, cuius ſenſus eſt, vel vt poſſitis facere, vel vt habeatis, vnde faciatis memoriam doctrinæ Apoſtolicæ ſemper, vbique & ſigillatim, etiam quando viuam Apoſtolorum vocem amplius habere non poteritis poſt obitum illorum. Omnino enim plus eſt μνήμην ποιεῖσθαι, quam μνείαν. Significat enim conſeruare memoriã alicuius rei: דבן enim & דבו׳ן, quod Græci interpretes nunc μνημόσυνον, nunc μνήμην nunc μνείαν, reddiderunt, ſignificat & memoriam alicuius rei, monumentum, quo memoria illa renouatur & conſeruatur: Duas igitur cauſas ſuæ ſcriptionis verbis valde illuſtribus Petrus recenſet. I. Vt cum viua Apoſtolorum voce deſtituti fuerint, poſſint tamen ſemper vbiq; & ſigillatim memoriam puræ doctrinæ ab Apoſtolis traditæ habere & conſeruare. II. Dicit, ſe ideo ſcribere, quia futuri ſint in Eccleſia falſi Doctores. Et illorũ corruptelas vocat fictitios ſermones, quos ſcilicet fingent ab Apoſtolis traditos & acceptos, ſicut Paulus dicit 2. Theſſ. 2. Nec de illis tantum periculis, quæ tunc temporis erant, loquitur: ſed futuri ſunt, inquit cap. 2. & cap. 3. in extremis temporibus venient. Quem ergo vſum ſuorum ſcriptorum in Eccleſia eſſe voluerit, manifeſtum eſt. Nõ igitur iudicauit Petrus, per traditiones ſeruari poſſe memoriam doctrinæ. Ideo enim ſcripſit, imo prædicit, corruptelas orituras ex fictitiis traditionibus. Et his ſcripta opponit, & recenſet ſummam Scripturæ. 1. Sermonẽ Propheticum, qui in veteri Teſtamento deſcriptus eſt. 2. quæ de Chriſti aduentu, maieſtate & potentia Apoſtoli & viderunt & audiuerunt. Illa vero in ſcriptis Euangeliſtarum expoſita eſſe, ſupra demonſtrauimus. 3. Mandatum quod Apoſtoli tradiderunt; illud vero conſcriptum eſſe, mox ex Ioanne audiemus. Et Petrus ipſe teſtatur, ſe ideo ſcripſiſſe, vt eius, quod Apoſtoli tradiderant, memoria poſt mortem ſuam maneat & conſeruetur. Nec de ſuis tantum ſcriptis loquitur, ſed in fine concludit, ſicut & dilectus noſter frater Paulus, ſecundum datam ſibi ſapientiam ſcripſit vobis, quaſi in omnibus Epiſtolis loquens de his, &c. Vidit igitur Petrus Pauli Epiſtolas, & illas ſuo teſtimonio Eccleſiis ita commendat, vt ſignificet, pertinere eas non tantum ad particulares illas Eccleſias, quibus inſcriptæ ſunt, ſed continere eas doctrinam vniuerſalem, pertinentem ad omnes, qui æque precioſam cum Apoſtolis ſortiti ſunt fidem: ad illos enim Petrus ſcribit, & inquit: Vobis ſcripſit Paulus. Quomodo vero, & de quibus Petrus iudicet Paulum ſcripſiſſe, inde colligitur, quod non de vno tantũ articulo, ſed de tota ſua doctrina, cuius mentionem in illa Epiſtola fecerat, Petrus inquit: Sicut & Paulus ſcripſit vobis de his. Et illuſtre eſt encomium Epiſtolarũ Pauli, quod Petrus de his inquit, ὡς ϗ λαλῶν: hoc eſt, quod Paulus in omnibus ſuis Epiſtolis, quaſi viua voce loquatur de dogmatib. Si igitur quærimus, quaſi viuam vocem Pauli tradentem doctrinam Apoſtolicam, Petrus oſtendit, eam in

Epiſtolis ſuis ſonare & exaudiri. Sed inquiunt: Petrus tamen affirmat epiſtolas Pauli eſſe difficiles intellectu, quas multi ad ſuam perniciem deprauent. Periculoſum igitur eſt: Scripturis vti: & tutius eſt, traditionibus acquieſcere, Reſpondeo: Petrus hoc non dicit, Epiſtolas Pauli ita eſſe cõſcriptas, vt difficultate & obſcuritate ſua Lectoribus præbeant occaſionem ad perditionem, vtitur enim articulo, non fœmineo, ſed neutro, ſignificans res ipſas de quibus Paulus loquitur, quia poſitæ ſunt longe ſupra & extra omnem cõſpectum rationis, non poſſe recte intelligi ab hominibus carnalibus, ſed opus eſſe illuminatione Spiritus ſancti. Nec dicit omnia dogmata in Epiſtolis Pauli eſſe δυσνόητα, ſed quædam; & illa non dicit per ſe præbere Lectoribus occaſionem ad perditionem: ſed homines, inquit, indocti, & parum confirmati, deprauant illa ad ſuam ipſorũ perditionem. Vtitur verbo valde emphatico, στρεβλοῦσι, quod à torturis ſumptum eſt. Sicut enim adhibitis tormentis, ſæpe de innocentibus habetur quæſtiones, vt aliquid aliud quàm res ipſa ſe habet, pro affectu torquentium ab illis exprimatur: ita Petrus dicit, Scripturæ quaſi tormenta adhiberi, quibus à genuina, ſimplici, & aperta ſententia diſtorqueatur, vt illud nobis loquatur, quod ante lectionem præſumpſimus intelligendũ, ſicut Hilarius loquitur: Ergo per ſe niſi contorqueatur, non reddit niſi vnam ſimplicem, veram & ſalutarem ſententiam. Hanc vero fortunam Petrus dicit Epiſtolis Pauli communem eſſe cum reliqua Scriptura. Inquit enim ſicut & reliquis Scripturis. Num vero propterea dehortatur Petrus à lectione Scripturæ? Nihil minus: ſed cauſam & finem illius commonefactionis ponit; cũ inquit: Vos igitur dilecti, quia præmoniti eſtis, cauete, ne ſimul cum alijs nefariorum errore abducti, excidatis à propria ſtabilitate, &c. Habemus igitur Petri iudicium de ſuis, de Pauli, & de reliquis Scripturis, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem finem Eccleſiæ ſint traditæ & commendatæ. Audiamus & Ioannem, quid in Epiſtola ſua de ſcriptis Apoſtolorum iudicet, & quomodo ea Eccleſiæ cõmẽdet. Ponit primo deſcriptionem Apoſtolicæ prædicationis: Quod fuit ab initio, quod audiuimus quod vidimus de verbo vitæ, annunciamus vobis. Mox vero addit: Et hæc ſcribimus vobis, vt gaudium veſtrũ ſit plenum. Et hæc eſt annunciatio quam audiuimus ab ipſo, & annunciamus vobis, &c. Vides quid Ioãnes de ſcriptis Apoſtolicis affirmet. Dicit enim: Hæc ſcribimus, & hæc eſt annunciatio quam audiuimus à Chriſto, & annunciamus vobis. Cap. 2. dicit: Vos quod audiſtis ab initio, in vobis permaneat. Item ſicut vnctio docuit vos, in eo manete. Has ſententias loqui de ijs, quæ Apoſtoli viua voce tradiderant, non eſt dubium. Sed audi quid dicat Ioannes: Fratres non nouum mandatum ſcribo vobis, ſed mandatum vetus, quod habuiſtis ab initio: Et mandatum vetus, eſt ſermo ille quem audiuiſtis ab initio. Fiat iam collectio. Ioannes dicit: Si in vobis permanſerit quod audiſtis ab initio, & vos in filio & in Patre manebitis: & repromiſſio eſt vita æterna. Sed idem Ioannes affirmat, verbum illud quod ab initio audiuerunt, conſcriptum eſſe. Ergo qui permanet in ijs, quæ ſcripta ſunt, vere permanet in ijs, quæ Eccleſiæ ab initio ab Apoſt. tradita ſunt. Sed quare Ioannes ſcribit illa, quæ antea audiuerant & didicerant? Hæc inquit ſcripſi vobis de his qui ſeducũt vos. Vos, inquit, habetis vnctionẽ à ſancto, & noſtis omnia. Ne vero ſub prætextu illius vnctionis quiduis Eccleſiæ obtrudatur, mox addit: Non ſcripſi vobis vt ignorãtibus veritatem, ſed quia ſcitis eam. Quæ ergo ex vnctione Spiritus didicerant, ea Ioannes ſcribit: quibus vero, quomodo & in quẽ finem, & quẽ velit vſum eſſe Scripturę in Eccleſia, expreſſe indicat: Scribo vobis filioli, quoniã remittuntur vobis peccata: ſcribo vobis Patres, quoniã cogno-

uiſtis eum, qui ab initio eſt: ſcribo vobis adoleſcentes, quoniam viciſtis malignũ;ſcribo vobis pueli, quoniam cognouiſtis Patrem; ſcribo vobis iuuenes,quoniam fortes eſtis, & verbum Dei manet in vobis. Hæc ſane ſunt manifeſtiſſima, omnibus ætatibus, propoſitam eſſe Scripturam, & quidem in illum vſum, vt ſcilicet certi ſint, peccata remitti, ſe cognoſcere Patrem, qui ab initio eſt, ſe vincere malignum, & verbum Dei manere in ipſis. Cap. 4. Nolite omni Spiritui credere, ſed probate Spiritus, an ex Deo ſint: quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Quomodo vero ſpiritus ſint probãdi, & Pſeudoprophetæ diiudicandi, hoc certe eſt, quod Ioannes hac ſua ſcriptione agit. Et ad ea, quæ ſcribebat ſubinde ſe refert, cum inquit: Hoc eſt mandatum, hoc eſt teſtimonium. Mandatum igitur Apoſtolorum, cuius Petrus vult memores eſſe Eccleſias, ſcriptis comprehenſum eſſe, Ioannes aliquoties in hac epiſtola teſtatur.

Cap. 5. cõcluſurus epiſtolam dicit; Hæc ſcripſi vobis qui creditis in nomẽ filij Dei, vt ſciatis quod vitã habeatis æternam, & vt credatis in nomẽ filij Dei. Hæc ſententia in veteri verſione, & mutilata & mutata eſt. Oſtẽdit autem Ioannes ſe ſcripſiſſe, & propter illos qui iam credebant, vt in fide confirmati ſcirent ſe habere vitam æternam, & propter illos, qui adhuc credituri erant, vt crederent in nomen filij Dei. Nudas tantum ſententias recito; in re enim per ſe manifeſta, non opus eſt multis verbis.

In Apocalypſi Ioannis, hoc inprimis obſeruandum eſt, quod Ioannes aliquoties mandatum accepit à filio Dei, vt ſcribat Eccleſijs ea, quæ & videbat & audiebat. Et tamen tanta eſt Eccij, Pighij, & Andradij mei impudentia, vt non vereantur dicere, Apoſtolos accepiſſe à filio Dei mandatum non vt ſcriberent, ſed vt tantum prædicarent Euangelium. Atqui Ioannes aliquoties expreſſum accipit mandatum ab ipſo filio Dei, vt ſcribat Eccleſijs. Et de reliquis noui Teſtamenti ſcriptis Paulus affirmat, quod ſint diuinitus inſpirata; hoc eſt (ſicut Petrus illud interpretatur) non humana voluntate, ſed à Spiritu ſancto impulſi, locuti ſunt homines Dei. Pertinet & hoc in Apocalypſi ad noſtram obſeruationem, quod non omnia Ioannes permiſſus eſt ſcribere, ſed ea, quæ neceſſaria erant, & capi poterant. Nam cap. 10. inquit: Cum locuta fuiſſent ſeptem tonitrua voces ſuas, ego ſcripturus eram: & audiui vocem de cœlo, dicẽtem mihi: Signa quæ locuta ſunt ſeptem tonitrua, & noli ea ſcribere. In fine comminatur plagas, qui vel adpoſuerit vel diminuerit de verbis libri huius. Ergo quod de Scriptura veteris Teſtamenti dicitur, pertinet etiam & recte accommodatur ad Scripta noui Teſtamenti: Nihil addas, nihil minuas: non declines ſiue ad dexteram, ſiue ad ſiniſtrãm; non faciatis ſinguli, quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio tibi, hoc tantum facito: nec addas nec minuas aliquid.

Iudas de ſua epiſtola inquit: Cum antea habuerit ſtudium & promptitudinem ſcribendi de communi ſalute, impoſitam ſibi iam eſſe neceſſitatem ſcribendi, propter ſubingreſſos falſos Doctores. Et argumentum Epiſtolæ eſt, vt certent pro tuenda doctrina, quæ ſemel tradita eſt ſanctis. Hic Lindanus exclamat, Iudam manifeſte loqui de doctrina Apoſtolorum quam viua voce tradiderant. Quidni loquatur de illa, cum nulla ſit alia Apoſtolica doctrina, quam quæ ab ipſis tradita eſt: Sed iam oſtendimus illa quæ Apoſtoli annunciauerunt & tradiderunt, eſſe ab ipſis conſignata literis, & ſcriptis comprehenſa. Et vt Iudas oſtendat, ſe reſpicere ad Scripta Apoſtolorum, ad verbum ferme deſcribit, quæ extant in ſecũda Petri Epiſtola. Et poſtea dicit: Memores eſtote verborũ quæ antehac dicta fuerunt ab Apoſtolis Domini. Non autem intelligit ignotas aut non ſcriptas traditiones, ſed mox ipſa verba Petri citat, quæ extant in 3. cap. 2. epiſtolæ. Quia igitur Iudas, cũ loquitur de fide ſemel tradita, manifeſte

ſe refe-t

ſe refert ad Scripta Apoſtolorum: ſine dubio adiecißet alia, ſi quæ putaſſet deeſſe & deſiderari in ſcriptis Apoſtolicis, ad conſeruationem puritatis doctrinæ neceſſaria.

Quod in ſecunda & tertia epiſtola, quæ Ioannis nomine feruntur, dicitur: Cum multa haberem quæ ſcriberem, nolui per chartam, atramentum & calamum, ſed ſpero protinus me viſurũ te, & ore ad os loqui. Hoc Lindanus ita deprauat, præcipua quædã fidei capita, & ſublimiora Chriſtianiſmi dogmata Apoſtolos noluiſſe papyro & atramento peritura credere, ſed vt perpetua eſſent, traditionibus commendaſſe: ſed impudens figmentum & manifeſtum mendacium eſt, quod textus hoc vel dicat, vel ſentiat. Et verus Apoſtolus Ioannes multo aliter in priori epiſtola, quam conſtat γνήσιον eſſe, loquitur, ſe ſcilicet ſcribere mandatũ illud vetus, quod ab initio acceperant. De auctore vero duarum poſteriorum, ab antiquis ſemper dubitatum fuit. Maneat igitur, quod Hieronymus de Apocryphis ex ſententia antiquitatis pronunciat, ad confirmanda ea, quæ in controuerſiam veniunt, teſtimonia ex illis ſumi nec poſſe, nec debere. *Et* cum author illarum epiſtolarum, multa illa quorum mentionem facit ſcribere noluerit, reſpondemus verbis Auguſtini; Quis ergo dicet, vel iſta vel illa eſſe: aut ſi quis dicere audeat, vnde probabit?

Et hactenus de ſingulis noui teſtamenti ſcriptis oſtendimus, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum Apoſtoli doctrinã ſuam literis obſignarint, & ſcriptis comprehenderint, & illam tractationem ideo inſtitui. Tota enim diſputatio de auctoritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ, omnium rectiſſime ex his fundamẽtis poteſt diiudicari. Conſtitueram autem in principio paucioribus, vno atque altero teſtimonio hanc obſeruationem abſoluere. Sed in ipſa tractatione, poſtea animaduerti, in ſingulis Apoſtolorum *Epiſtolis* extare luculenta aliqua de hac re teſtimonia, quę ſingula peculiare aliquid monẽt: ſicut illa ſimul in vnum collecta, firmiores & ſolidiores de auctoritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ præbent probationes, quam quæ ieiunis Pontificiorum cauillationibus & ſophiſmatis eludi & labefactari poſſint. Me ſane erudiuit, delectauit, & plurimum confirmauit hæc tractatio, & ſpero ad Lectorem etiam aliquid fructus, Deo bene iuuante, inde rediturum.

Summa autem eorum, quæ demonſtrauimus, hæc eſt. Hoc conſilio, propter has cauſas, & in hunc vſum Apoſtolos doctrinam ſuam literis conſignaſſe. 1. vt ea quæ præſentes viua voce tradiderant, per literas repeterent, & in memoriam reuocarent. 2. Vt ea quæ poſt tradita prima fidei elementa ſuperſtruenda erant, per epiſtolas explicarent. 3. Quia ſub prætextu & titulo, traditionum, quaſi ab Apoſtolis acceptarum, Eccleſiæ turbabantur, & doctrina adulterabatur. 4. Quia doctrina viua voce ab Apoſtolis accepta non fideliter per traditiones conſeruabatur. 5. Vt alij Doctores, qui non erant Apoſtoli, haberent ſcriptum teſtimonium vnde probare poſſent *Eccleſijs*, Apoſtolicam eſſe doctrinam quam afferebant. 6. Vt *Eccleſiæ* quæ non poterant audire viuam Apoſtolorum vocem, certæ eſſent, quam doctrinam vt vere Apoſtolicam ſuſcipere & venerari deberent. 7. Eadem quæ Apoſtoli præſentes viua voce tradiderant, abſentes poſtea ſcriptis complexi ſunt. 8. In ſcriptis Apoſtolorum proponi non nudum tantum Catalogum, quæ fuerint Capita Apoſtolicæ Doctrinæ, verum etiam iuſtas explicationes. 9. Quod Canon fidei Chriſtianæ ſit in Scriptura. 10. Ex ſcriptis Apoſtolorum poſſe intelligi, quæ fuerit ipſorum cognitio in miniſterio Chriſti. 11. Apoſtolos ita ſcripſiſſe, prout credentes in huius vitæ infirmitate myſteria Euangelij capere poſſunt. 12. Eadem quæ prius tradiderant, poſtea literis conſignarunt, ideo vt puritas doctrinæ contra corruptelas con-

ſeruari

ſeruari poſſet. 13. Apoſtoli in ſuis ſcriptis complexi ſunt, & prima elementa fidei, & quæ poſtea ſubſecuta fuerat plenior & perfectior doctrina. 14. Omnis Scriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt, vt miniſter Euangelij ſit perfectus, ad omne opus miniſterij ſatis inſtructus. 15. Apoſtoli ideo ſcripſerunt, vt Eccleſia poſt obitum Apoſtolorum, quando viua ipſorum voce deſtituta eſſet, haberet vnde poſſet retinere & conſeruare memoriam doctrinæ Apoſtolicæ, præcipue quia in poſtremis temporibus futurum erat vt commentitijs ſermonibus, quaſi ab Apoſtolis traditis, multæ corruptelæ Eccleſijs obtruderentur. 16. Vt extaret forma, quomodo in miniſterio verſandum ſit in Eccleſia, vt ſit & maneat columna & fundamentum veritatis. 17. Eadem quæ ab initio Apoſtoli tradiderunt, poſtea conſcripſerunt, idq; in certum vſum omnibus ætatibus, omnibus Eccleſiis, & omnibus temporibus. 18. Scripſerunt & pro illis, qui iam credebant, & pro illis etiam, qui adhuc credituri erant. 19. Mandatum ſcribendi acceperunt ab ipſo filio Dei. 20. Eadem eſt origo, ratio & vſus Scripturæ in nouo Teſtamento ſicut fuit in veteri, vt nihil addatur, nihil minuatur, non declinetur, vel ad dexteram, vel ad ſiniſtram. Et quæ præterea huc pertinentia, in ipſa tractatione explicata ſunt.

Hæc contra omnes cauillationes, contra omnia ſophiſmata Pontificiorum, luculenter & ſolide probant & confirmant authoritatem, perfectionem & ſufficientiam ſacræ Scripturæ in nouo Teſtamento. Quæ vero de traditionibus obiiciuntur, infra ſuo loco explicabuntur.

TESTIMONIA VETERIS ECCLESIÆ de Scriptura.

Quæ hactenus ex ipſis Scripturæ verbis adduximus, firmiſſima ſunt teſtimonia, quibus pia mens tuto niti poteſt. Proponit enim nobis ipſius Spiritus Sancti iudicium de Scriptura. Sicut enim veteres dicunt, de Deo nihil credendum eſſe, niſi ipſo Deo reuelante & teſtificante: ita etiam de Scriptura id credamus, quod ipſa Scriptura de ſe, imo quod author ipſe Spiritus ſanctus de opere ſuo iudicat & pronunciat. Adiungemus vero etiam veteris Eccleſiæ conſenſum de auctoritate, perfectione & ſufficientia ſcripturæ. Amamus enim & veneramur veteris & purioris Eccleſiæ teſtimonia, cuius conſenſu & adiuuamur & confirmamur, fidem vero oportet niti verbo Dei, non humana auctoritate. Ideo Patrum teſtimonia non præponimus, ſed ſubiungimus Scripturæ.

Primum autem repeto Irenæi ſententiam, libro 3. cap. 1. Apoſtoli Euangelium tunc præconiauerunt, poſtea vero per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei noſtræ futurum.

Auguſtinus

Auguſtinus de Ciu. 19. c. 18. Ciuitas Dei credit ſcripturis ſanctis veteribus & nouis, quas Canonicas appellamus. Vnde fides ipſa concepta eſt, ex qua iuſtus viuit, per quam ſine dubitatione ambulamus, quam diu peregrinamur à Domino.

Chryſoſtomus.

Chryſoſtomus homilia prima in Matthæum: Oportuerat quidem nihil nos indigere literarum auxilio, ſed tam mundam in omnibus exhibere vitam vt librorum vice, gratia Spiritus vteremur. Quia vero hanc nobis excuſſimus gratiam, age vel ad ſecūdam nauigationem animum adijciamus. Ita Patriarchis Deus non per literas, ſed per ſemetipſum locutus eſt, quia munda eorum corda repererat. Poſtquam vero omnis Iudæorum populus in vitiorum ima delapſus eſt, neceſſario inde dantur literæ ac tabulæ, & ea, quæ per has adminiſtratur admonitio. Et hoc nō tantum veteris Teſtamenti ſanctis, ſed etiam noui accidiſſe, perſpicimus. Siquidem nec Apoſtolis ſcriptum aliquid tradidit Chriſtus, ſed pro literis Spi-

ritus ſancti ſe illis daturum gratiam promiſit. Et hoc illo eſſe multo melius, teſtatur Ieremias cap. 31. Paulus 2. Corinth. 3. Quia vero progrediente tempore, quidam propter dogmata, alij propter morum improbitatem grauiter impegerunt, ea rurſus, quæ literis conſtat, opus fuit admonitione. Et addit: Conſidera, quam ſit extremæ omnino dementiæ, quia primam illam dignitatem perdidimus, ne ſecundo quidem remedio vti velle ad ſalutem, ſed cœleſtia ſcripta, quaſi fruſtra ac vane depoſita deſpicere. Primam igitur illam dignitatem, quando ſine literis ſola viua voce tradebatur doctrina Apoſtolica, Chryſoſtomus pronuntiat amiſſam eſſe, & oſtendit, propter quam cauſam, & in quem vſum Deus Scripturam nobis tradiderit, non tantum in veteri, ſed etiam in nouo Teſtamento. Ignorat enim differentiam illam, de qua Pontificij fabulantur.

Theophylactus illam Chryſoſtomi ſententiam ita reddidit: Quoniam hæreſes pullulaturæ erant, quæ mores noſtros depaſcerentur, operæ pretium viſum eſt, vt ſcriberentur Euangelia: quia diſcentes ex illis veritatem, non deciperemur ab hæreſium mendaciis. *Theophyl.*

Auguſtinus de doctrina Chriſtian. lib. 2. c. 9. In his, quæ aperte poſita ſunt in Scriptura, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moreſque viuendi, ſpem ſcilicet & charitatem. Auguſtini igitur ſententia eſt, omnia, quæ ad fidem, moreſq; viuendi pertinent, inueniri in Scriptura, & quidem in locis illis, qui aperte poſiti ſunt in Scriptura. Quid igitur de illis quæſo iudicandum eſt, quæ Pontificii præter & extra Scripturam nobis obtrudere conantur?

Auguſtinus contra literas Petiliani lib. 3. cap. 6. Si quis ſiue de Chriſto, ſiue de eius Eccleſia, ſiue de quacunq; alia re, quæ pertinet ad fidem, vitamq; noſtram, non dicam, ſi nos, ſed, quod Paulus adiecit, ſi Angelus de cœlo vobis annuntiauerit, præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepiſtis, anathema ſit. *Auguſtinus*

Arrigat ad hunc locum aures Lindanus, qui contendit non eſſe anathema, qui præter ea, quæ ſcripta ſunt, euangelizat, eo quod plura ſint tradita, quam ſcripta.

Idem in Epiſtolam Ioannis, tractatu 2. Maxime debetis animaduertere, & memoriæ veſtræ mandare, quod contra inſidioſos errores Deus voluit ponere firmamentum in Scripturis, contra quas nullus audet loqui, qui quoquo modo ſe vult videri Chriſtianum. Cum enim palpandum ſe præbuiſſet, nō illi ſufficit, niſi de Scripturis confirmaret cor credentibus: proſpiciebat enim nos futuros. In quo nos palpemus, non habemus: & quod legamus, habemus.

De bono viduitatis, c. 1. Quid amplius te doceam, quam id, quod apud Apoſtolum legimus? Sancta enim Scriptura noſtræ doctrinæ regulam figit, ne audeamus ſapere plus, quam oportet. Non ſit ergo mihi aliud te docere, niſi verba tibi Doctoris exponere.

Athanaſius contra Gentes: Sufficiunt ſanctæ ac diuinitus inſpiratæ Scripturæ ad omnem inſtructionem veritatis. *Athanaſius.*

Chryſoſtomus 2. Theſſ. 2. Omnia clara ſunt ac plana ex Scripturis diuinis: quæcunque neceſſaria ſunt, manifeſta ſunt. *Chryſoſtomus.*

Hieronymus ad Gal. Spiritus ſancti doctrina eſt, quæ Canonicis literis prodita eſt, contra quam ſi quid ſtatuant Concilia, nefas duco. *Hieronymus*

Baſil. in ſermone de fidei confeſſione: Si fidelis eſt Dominus in omnibus ſermonibus ſuis, & fidelia omnia mandata eius, manifeſta eſt elapſio ... à fide, & ſuperbiæ crimen, aut reprobare quid ex his, quæ ſcripta ſunt, aut ſuperinducere quid ex non ſcriptis, cum Chriſtus dixerit: Oues meæ vocem meam audiunt, alienū autem non ſequentur, ſed fugi- *Baſilius.*

ent, quia non nouerunt vocem eius. Idem in moralibus, ſumma 72. c. 1. pronunciat, quod oporteat auditores eruditos in Scripturis probare ea, quæ à Doctoribus dicuntur, &, quæ quidem conſona ſunt Scripturis, ſuſcipere; quæ vero aliena, reijcere.

Et ad illam regulam accommodat ſententiam Pauli, Gal. 1. Si Angelus è cœlo euangelizauerit vobis præter id, quod prędicauimus vobis, anathema ſit. Ibidem ſumma 80. c. 22. Quid eſt proprium credentis? Nihil audere, aut inſuper addere, ſi enim omne quod non ex fide eſt, peccatum eſt, fides autem ex auditu eſt, auditus autem per verbum Dei, omne quod extra Scripturam diuinitus inſpiratam, quia non ex fide eſt, peccatum eſt.

Idem Epiſtola 80. Non putamus, iuſtum eſſe, obtinentem apud ipſos conſuetudinem, legem ac regulam facere rectæ doctrinæ. Igitur Scriptura diuinitus inſpirata, arbiter à nobis conſtituatur (διαιτητὴς οὖν τῶν ἡμῖν) & apud quos inuenta fuerint dogmata, diuinis ſermonibus concordantia, his omnino etiam veritatis ſuffragium accedit.

Origenes. Origenes in 3. cap. ad Rom. Paulus Doctoribus Eccleſiæ præbet exemplum vt ea quæ loquuntur ad populum, non propriis præſumpta ſententijs, ſed diuinis munita teſtimonijs proferant: ei enim tantus ac talis Apoſtolus auctoritatem dictorum ſuorum ſufficere poſſe non credit, niſi doceat in Lege & Prophetis ſcripta eſſe, quæ dicit: quanto magis nos minimi hoc obſeruare debemus, vt non noſtras, cum docemus, ſed ſancti Spiritus proferamus ſententias.

Gerſon. Gerſon in prima parte de examine doctrinarum, citat gloſſam quandam ſuper illud: Apparuit Moſes & Helias cum ipſo: Suſpecta eſt omnis reuelatio, quam non confirmat Lex & Prophetæ cum Euangelio.

Epiphanius hæreſi 65. Nos vniuſcuiuſque quæſtionis inuentionem, non ex proprijs ratiocinationibus dicere poſſumus, ſed ex ſcripturarum conſequentia.

Sempiterna memoria digna eſt ſententia Conſtantini Magni, qua Nicenam Synodum (ſicut nunc loquuntur) ipſe aperuit. Et occaſio eius ſententiæ conſideranda eſt. Sozomenus libro 1. cap. 17. recitat varias fuiſſe ſententias, aliis conſulentibus, nihil innouandum præter fidem ἀρχῆθεν traditam, aliis vero affirmantibus, non eſſe temere adhærendum vetuſtis opinionibus ἀβασανίστως temere, ſine inquiſitione & examinatione, & ita variis quæſtionibus cauſa diſtrahebatur. Conſtantinus igitur, ſicut Theodoretus ſcribit, libro primo, cap. ſeptimo, intulit ſermonem de concordia, indignum dicens, hoſtibus Eccleſiæ domitis iam ipſos ſe mutuo impetere, & riſum præbere inimicis, præſertim in diſputationibus rerum diuinarum, in quibus doctrinā Spiritus ſancti haberent ἀνάγραπτον, hoc eſt in ſcripta, quaſi in acta ſeu inſtrumenta relatam, hoc enim ſignificat ἀναγράφειν. Euangelici enim, inquit, & Apoſtolici libri, & antiquiorū Prophetarum oracula, plane inſtruunt nos, quid de rebus diuinis ſentiendū ſit. Proinde hoſtili poſita diſcordia ex dictis diuinitus inſpiratis ſumamus quęſtionum explicationes. Pulcerrima hæc ſentētia, digna eſt, quæ ipſius auctoris verbis extet & nota ſit. Sic autem habet. Εὐαγγελικαὶ καὶ ἀποστολικαὶ βίβλοι καὶ τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεσπίσματα σαφῶς ἡμᾶς, ἃ χρὴ περὶ τοῦ θείου φρονεῖν, ἐκπαιδεύουσι. τὴν πολέμιον οὖν ἀπελάσαντες ἔριν, ἐκ τῶν θεοπνεύστων λόγων λάβωμεν τῶν ζητουμένων τὴν λύσιν.

Euagrius. Ita etiam Euagrius lib. 2. c. 16. de Epheſina & Calcedonenſi Synodo ſcribens, recenſet Ioan. Antiocheni ſententiam a Cyrillo approbatā. Ex Euāgelicis & Apoſtolicis de Domino [illegible] conſtituiſſe, &c.

Et Cuſanus ſcribit, formam veterum vniuerſalium Synodorum fuiſſe, vt ſacra Euangelia ponerentur in medium. *Cuſanus.*

Idem Auguſtinus Epiſtola 136. dicit, in priuatis etiam de religione diſputationibus ſeruatum: Vbicunque, inquit, locus conſtitutus fuerit, faciamus codices canonicos præſto eſſe. Et ſi qua proferri potuerint ex vtraque parte documenta, vt, poſtpoſitis cæteris, rem tantam ad inquiſitionis terminum perducamus. *Auguſtinus.*

Chryſoſtomus homil. 13. in Geneſ. Dicunt, de Paradiſo, non ſicut ſcripta ſunt, ſed alia ratione intelligenda. Sed Scriptura cum tale quiddam nos docere vult, ſeipſam exponit, & auditorem errare non ſinit. Oro igitur & obſecro, vt, omnibus illis præcluſis auribus, ad amuſſim canonem ſacræ Scripturæ ſequamur. *Chryſoſtomus.*

Origen. in Ezechielem homilia 7. Qui peſſimæ vitæ eſt, non facile homines ad falſum dogma ſolicitat: ſed illi, qui conuerſationis optimæ ſunt. Qui ergo curam habet vitæ ſuæ, non capiatur hæreticorum manſuetudine ad conſentiendum doctrinæ ipſorum. Nec meis, qui doceo, delictis ſcandalizetur, ſed ipſum dogma conſideret. Audi vero, quomodo Origenes ipſum dogma doceat conſiderandum. Nullum, inquit, imitemur. & ſi volumus imitari quempiam, propoſitus eſt nobis ad imitandum Chriſtus Ieſus; deſcripti ſunt Actus Apoſtolorum; & Prophetarum geſta de ſacris voluminibus agnoſcimus. Illud exemplar firmum eſt, illud propoſitum ſolidum: quod qui ſequi cupit, ſecurus ingreditur. *Origenes.*

Cyrillus de recta fide ad Reginas: Neceſſarium nobis eſt, diuinas ſequi literas, & in nullo ab earum præſcripto diſcedere.

Auguſtinus contra Maximinum lib. 3. cap. 14. Sed nunc nec ego Nicenum, nec tu debes Ariminenſe, tanquam præiudicaturus, proferre Concilium, nec ego huius auctoritate, nec tu illius detineris. Scripturarum auctoritatibus, non quorumcunque proprijs, ſed vtriuſq; communibus teſtibus, res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione concertet. *Auguſtinus.*

Origenes in Ieremiam: Neceſſe nobis eſt Scripturas ſanctas in teſtimonium vocare: ſenſus quippe noſtri & enarrationes ſine his teſtibus non habent fidem.

Hieronymus ad Titum: Sine auctoritate Scripturarum, garrulitas non habet fidem. *Hieronymus.*

Idem in cap. Matth. 23. Quod de Scripturis auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

In commentarijs Pſalm. 86. quæ Hieronymi nomine feruntur: Dominus narrabit in Scriptura populorum & Principum qui fuerunt in ea. Quomodo narrabit Dominus? Non verbo, ſed Scriptura. In cuius Scriptura? populorum, hoc eſt, Scriptura ſancta, quæ populis omnibus legitur, hoc eſt, vt omnes intelligant. Plato ſcripſit non populis, ſed paucis, vix enim intelligunt tres homines. Iſti vero, hoc eſt, Principes Chriſti, non ſcripſerunt paucis, ſed vniuerſo populo, non vt pauci intelligerent, ſed vt omnes. Dicit: & in principum Scriptura, hoc eſt, Apoſtolorum & Euangeliſtarum, horum, qui fuerunt in ea. Videte, quid dicat. Qui fuerunt, non qui ſunt: vt exceptis Apoſtolis, quodcunque aliud poſtea dicetur, abſcindatur, non habeat poſtea auctoritatem. Quamuis ergo ſanctus ſit aliquis poſt Apoſtolos, quamuis diſertus ſit, non habet auctoritatem. Quoniam Dominus narrat in Scriptura populorum & Principum, horum, qui fuerunt in ea.

Chryſoſtomus in capit. Matth. 24. homilia 49. Cum videritis hæreſin impiam, quæ eſt exercitus Antichriſti, ſtantem in locis Eccleſiæ ſanctis, tunc qui in Iudæa ſunt, conferant ſe ad montes, hoc eſt, qui ſunt in Chriſtianitate, conferant ſe ad Scripturas. Vera enim Iudæa, Chriſtianitas eſt,

montes autem ſunt Scripturæ Prophetarum & Apoſtolorum, ſicut ſcriptum eſt. Fundamenta eius in montibus ſanctis. Quare autem in hoc tẽpore omnes Chriſtiani conferre ſe ad ſcripturas debent? Quia in hoc tẽpore, ex quo obtinuit hæreſis Eccleſias, nulla probatio poteſt eſſe veræ Chriſtianitatis, neque refugium poteſt eſſe Chriſtianorum aliud, volentium cognoſcere fidei veritatẽ, niſi Scripturæ diuinæ. Antea enim multis modis oſtendebatur, quæ eſſet Eccleſia Chriſti, & quę Gentilitas. Nũc autem nullo modo cognoſcitur, volentibus cognoſcere, quæ ſit vera Eccleſia Chriſti, niſi tantummodo per Scripturas. Quare? quia hæreſis omnia ſimiliter habet. Volens ergo cognoſcere, quę ſit vera Eccleſia Chriſti, vnde cognoſcet, in tanta confuſione ſimilitudinis, niſi tantummodo per Scripturas? Sciens ergo Dominus tantam confuſionem rerum in nouiſſimis diebus eſſe futuram, ideo mãdat, vt Chriſtiani, qui ſunt in Chriſtianitate, volentes firmitatem accipere veræ fidei, ad nullam rem fugiãt, niſi ad Scripturas. Alioqui ſi ad alia reſpexerint, ſcandalizabũtur & peribunt, non intelligentes, quæ ſit vera Eccleſia, & per hoc incident in abominationem deſolationis, quæ ſtat in locis Eccleſiæ ſanctis.

Chryſoſtomus. Chryſoſtomus in Pſalm. 95. Si quid dicitur abſq; Scripturà, auditorum cogitatio claudicat. Verum vbi è Scriptura diuinæ vocis prodijt teſtimonium, & loquentis ſermonem, & audientis animum confirmat.

Auguſtinus. Auguſtinus in Pſalm. 57. Auferantur de medio chartæ noſtræ, procedat in medium codex Dei. Audi Chriſtum dicentem, audi veritatem loquentem.

Tertullianus. Tertullianus aduerſus Hermogenem: Adoro Scripturę plenitudinem. Scriptum eſſe doceat Hermogenis officina. Si non eſt ſcriptum, timeat væ illud, abijcientibus aut detrahentibus deſtinatum.

Auguſtinus de peccatorũ meritis, lib. 2. c. 36. Vbi de re obſcuriſſima diſputatur, non adiuuantibus diuinarum Scripturarum certis clariſque documentis, cohibere ſe debet humana pręſumptio, nihil faciens in partem alteram declinando.

Cyrillus. Cyrillus, ſiue is Origenes eſt in Leuit. lib. 5. Si nõ potueris omnes carnes ſacrificij ſecunda die finire, nihil de his in tertia die comedes, &c. Ergo, inquit, in hoc biduo, puto duo teſtamenta poſſe intelligi, in quibus liceat omne verbum, quod ad Deum pertinet, requiri & diſcuti, atque ex ipſis omnem rerum ſcientiam capi, ſi quid autem ſuperfuerit, quod non Scriptura diuina decernat, nullam aliam debere tertiam Scripturam ad auctoritatem ſcientiæ ſuſcipi.

Auguſtinus. Auguſtinus de vnitate Eccleſiæ, c. 3. Non audiamus, Hæc dico, hæc dicis: ſed, Hæc dicit Dominus. Sunt certe libri Dominici, quorum authoritati vtrique conſentimus, vtrique credimus, ibi quæramus Eccleſiam, ibi diſcutiamus cauſam noſtram. Item, Auferantur de medio, quæ aduerſus nos inuicem, non ex diuinis canonicis libris, ſed aliũde recitamus. Quærat fortaſſe aliquis: Cur vis iſta auferre de medio? Quia nolo humanis documentis, ſed diuinis oraculis Eccleſiam ſanctam demonſtrari. Item, Quicquid attulerint, & vndecunque recitauerint, audiamus potius, ſi oues eius ſumus, vocem paſtoris noſtri. Ergo in Scripturis ſanctis canonicis Eccleſiam requiramus.

Chryſoſtomus. Chryſoſtomus homil. 13. in 2. ad Corinth. Non multorum opiniones habeamus, ſed res ipſas inquiramus. Abſurdum enim eſt, de pecunijs nõ credere alijs, ſed ipſas numerare & ſupputare: de rebus autẽ multò amplioribus, aliorum ſententiam ſimpliciter ſequi, præſertim cum habeamus omnium exactiſſimam trutinam, gnomonem & regulam, diuinarũ legum aſſertionem. Ideo oro vos omnes, vt relinquatis, quid huic vel illi videatur, & de his è Scripturis hæc omnia inquirite.

Chryſoſto-

Chryſoſtom. in 22. cap. Matth. Quicquid quæritur ad ſalutem, totum iam impletum eſt in ſcripturis.

Origenes. Origenes in Matth. homil. 25. Ad teſtimonium omnium verborum, quæ in doctrina proferimus, debemus ſenſum Scripturæ proferre, quaſi confirmantem, quem exponimus, ſenſum. Sicut enim omne aurum, quodquod fuerit extra templum, non eſt ſanctificatum: ſic omnis ſenſus, qui fuerit extra diuinam Scripturam, quamuis admirabilis videatur quibuſdam, non eſt ſanctus, quia non continetur à ſenſu Scripturæ. Non ergo debemus ad confirmandam doctrinam noſtros proprios intellectus aſſumere, niſi quis oſtenderit eos ſanctos eſſe, ex eo, quod in Scripturis continentur diuinis, quaſi in templis quibuſdam Dei.

Cyprianus. Cyprianus ad Pompeium habet valde elegantem ſententiam, quam Auguſtinus dicit ſine dubitatione optimam eſſe. In compendio eſt, inquit, apud religioſas mentes, & errorem deponere, & inuenire atque eruere veritatem. Nam ſi ad diuinæ traditionis caput & originem reuertamur, ceſſat error humanus. Si canalis aquæ, qui copioſe prius & largiter profluebat, ſubito deficiat, nonne ad fontem pergitur, vt illic defectionis ratio noſcatur: vtrumne areſcentibus venis in capite ſiccauerit, an vero integra inde & plena procurrens, in medio itinere deſtiterit? Quod & nūc facere oportet Dei ſacerdotes, &, in aliquo ſi nutauerit & vacillauerit veritas, ad originem Dominicam, & Euangelicam & Apoſtolicam traditionem reuertamur, & inde ſurgat actus noſtri ratio, vnde & ordo & origo ſurrexit. Et poſtea oſtendit, vnde probandæ ſint traditiones: Vnde eſt, inquit, iſta traditio? Vtrum de Dominica & Euangelica auctoritate deſcedens, an de Apoſtolorum mandatis atq; Epiſtolis veniens? Ea enim facienda eſſe, quæ ſcripta ſunt, Deus teſtatur & proponit ad Ioſue dicens: Non recedet liber legis huius ex ore tuo, vt obſerues facere omnia, quæ ſcripta ſunt. Si igitur aut in Euangelio præcipitur, aut in Apoſtolorum Epiſtolis & actibus continetur, obſeruetur etiam hæc ſancta traditio, &c. Non ignoro autem, Cyprianum hæc pro defenſione ſuæ rebaptiſationis, in qua errabat, allegare. Sed Auguſtinus refutans illum Cypriani errorem, non dicit, hoc principium ſeu axioma falſum eſſe, ad originem ſcilicet Apoſtolicæ traditionis in Scriptura comprehenſæ, eſſe recurrendum, indeque canalem in noſtra tempora dirigendum, & traditiones omnes, quæ hoc titulo proponuntur, ad Scripturam eſſe exigendas, & inde probandas, ſed concedit hoc eſſe optimum, & ſine dubitatione faciendum, lib. 5. cap. 26. de vnico Baptiſmo contra Donatiſtas. In accommodatione vero Scripturæ oſtendit, Cyprianum erraſſe. Fixum igitur manet illud principium de Scriptura, Auguſtini etiam conſenſu & commendatione.

Auguſtinus. Auguſtinus de Paſtoribus, capit. 14. Ego vocem Paſtoris inquiro. Lege hoc mihi de Propheta, lege mihi de Pſalmo: recita de lege, recita de Euangelio, recita de Apoſtolo. Inde ego recito Eccleſiam, toto orbe diffuſam, & Dominum dicentem: Quæ ſunt oues meæ, vocem meam audiunt, & ſequuntur me, auferantur chartæ humanæ, ſonent voces diuinæ.

Auguſtinus de vnitate Eccleſiæ, capit. 6. Legite hoc nobis de Lege, de Prophetis, de Pſalmis, de Euangelio, de Apoſtolicis literis legite, & credamus.

Cap. 10. Nec catholicis Epiſcopis conſentiendum eſt, ſicubi forte falluntur, vt contra canonicas Dei Scripturas aliquid ſentiant.

Cap. 12. Qui aliud euangelizat, anathema ſit, aut legat mihi hoc in ſcripturis ſanctis, & non ſit anathema.

Cap. 16. Eccleſiam ſuam, ſi poſſunt, demonſtrent: non in ſermonibus

& rumoribus Afrorum, non in Concilijs Epiſcoporum ſuorum, non in literis quorumlibet diſputatorum, non ſignis & prodigijs fallacibus: quia etiam contra iſta verbo Domini præparati & cauti redditi ſumus, ſed in præſcripto legis, in Prophetarum prædictis, in Pſalmorum cantibus, in ipſius paſtoris vocibus, in Euangeliſtarum prædicationibus & laboribus, hoc eſt in omnibus canonicis ſanctorum librorum auctoritatibus. Item, Non dicat. Ideo verum eſt, quia illa & illa mirabilia fecit vel iſte vel ille, aut quia homines ad memorias mortuorum noſtrorum orant, & exaudiuntur, aut quia illa & illa ibi contingunt, aut quia ille vel ille tale viſum vel vigilans vidit, vel dormiens ſomniauit. Remoueantur iſta vel figmenta mendacium hominum, vel portenta fallacium ſpirituum. Nam nec nos propterea dicimus nobis credi oportere, quod in Eccleſia Chriſti ſumus, quia ipſam quam tenemus, commendarunt innumerabiles noſtræ communionis Epiſcopi, aut quia noſtrorum collegarum Concilijs prædicata eſt, aut quia per totum orbem in locis ſanctis, quæ frequentat noſtra communio, tanta mirabilia vel exauditionum, vel ſanitatū fiunt, &c. Item, ipſe Dominus Ieſus, cum poſt reſurrectionem diſcipulorum oculis videndum, manibuſq; tangendum corpus ſuum offerret, ne quid tamen fallaciæ ſe pati arbitrarentur, eos teſtimonijs legis, Prophetarum & Pſalmorum confirmandos eſſe iudicauit, &c. Hæ ſunt cauſæ noſtræ documenta, hæc fundamenta, hæc firmamenta, inquit Auguſtinus.

Et cap. 20. concludit: Exigite ab iſtis, vt oſtendant aliqua manifeſta de Canonicis libris teſtimonia. Mementote, quod Domini dictum ſit: Habent Moſen & Prophetas, audiant illos.

Et memorabile eſt, quod Auguſtinus illa de Scripturæ perſuaſione, ſe ex Manichæorum hæreſi eluctatum eſſe ſcribit, Confeſſ. lib. 6. cap. 5. Perſuaſiſti mihi, non qui crederent, ſed qui nō crederent libris tuis, eſſe culpandos. Itaque cum eſſemus infirmi ad inueniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc opus nobis eſſet autoritate ſanctarum literarum, iam credere cœperam, nullo modo te tributurum fuiſſe tam excellentem illi ſcripturæ per omnes iam terras autoritatem, niſi & per ipſam tibi credi, & per ipſam te quæri voluiſſes.

Et alio in loco ita confitetur: Sed non ſinebas me vllis fluctibus cogitationum auferri ab ea fide, qua credebam, & in Chriſto filio tuo Domino noſtro, atque in Scripturis ſanctis, quas Eccleſiæ tuæ ſanctæ commendat autoritas, viam te poſuiſſe ſalutis humanæ ad eam vitam, quæ poſt hanc mortem futura eſt, &c. Et vetus catechiſatio talis fuit introductio, qua perſuadebantur catechumeni, vera & diuinitus patefacta eſſe, quæ in ſacra Scriptura continentur. Et eorum, quę in Scriptura cōprehenduntur, ſumma proponebatur, & declarabatur catechumenis. Cumque reſponderent, ſe illa credere, & velle obſeruare, admittebantur ad Sacramenta. Ita catechiſatio erat introductio ad Scripturam. Sicut hæc colliguntur ex Auguſtino, de catechiſandis rudibus, cap. 6. 9. 26. & per totum librum.

Poſſem plures ex Patribus ſententias recenſere, ſed poſito ex ipſa Scriptura fundamento, ſufficit aliquas in conſpectu habere, quæ monſtrent conſenſum veteris Eccleſiæ, quo ita adiuuamur & confirmamur, vt fides tamen nitatur non humana auctoritate, ſed verbo Dei. Et ſunt quidem aliæ illuſtres Patrum ſententiæ, quæ in genere de verbo Domini, & de doctrina Apoſtolorum loquuntur. Sed ſcio quomodo illas eludant aduerſarij: non omnia ſcilicet verba Domini, nec totam doctrinam Apoſtolorum ſcriptis contineri. Ideo illas potiſſimum veterum ſententias collegi, quæ diſerte & expreſſe de Scriptura loquuntur. Teſtimonia vero veterum, quæ de Canone ſacræ ſcripturæ, & de ſcriptis Patrum loquuntur, ſuis poſtea locis annotabimus.

Habe-

Habemus igitur etiam veteris Eccleſiæ teſtimonium de perfectione & ſufficientia ſcripturæ, quod omnia, quæ ad fidem moreſq; viuendi neceſſaria ſunt, contineat, ita vt regula, Canon & norma ſit, ex qua in negotiis religionis probanda & confirmanda ſunt, quæcunq; vt verbum Dei ſuſcipi debent. Et huius manifeſtiſſimæ veritatis luce, aduerſariorum oculi ita perſtringuntur, vt verbis fateri cogantur, ſacram ſcripturam eſſe fidei regulam certiſſimam. Sed audi quæſo, quam veteratorie Andradius illud eludat. Inde enim diſces, quo ſenſu intelligi velint, quando honoris (quod dicitur) gratia aliquando ita loquuntur, ſacram ſcripturam eſſe fidei regulam. Hæc autem ſunt Andradii verba.

Omnia diuinarum literarum judicio ita quidem metienda ſunt, vt nihil probemus diuerſum ab iis, quæ ſcripta ſunt. Fides tamen Catholica non ita eſt ſcripturæ ſacræ finibus & anguſtiis circumſcribenda & coarctanda, vt nihil credamus amplectamurq;, quod in ſacris literis ſcriptum non ſit. Nam etſi omnia ſacris literis comprehenſa veriſſima ſint, non tamen omnia, quæ Chriſtiana fides credit, religio veneratur, ſacrarum literarum ſunt monumentis conſignata. Hæc Andradius Tridenti ſcripſit. In quibus vides, quam curtam, imperfectam, defectuoſam & conſutitiam regulam fidei faciant ex ſcriptura. Veterum certe teſtimonia de ſcriptura ita non loquuntur, & appellatio Canonis ſeu regulæ hoc non patitur. Theophylactus enim dicit, Canon & amuſſis neque additionem patitur, neq; ablationem. Et Phocius apud Oecumenicum inquit. Quemadmodum in Canone ſeu norma ſiue abſtuleris quippiam, ſiue addideris, totum perdidiſti, ita & in fide.

Et contra Eunomium, qui ſymbolum, quod veteres regulam fidei vocarunt, ita ſe recipere aiebat, vt judicaret additamento exactiori opus habere, Baſil. lib. 1. ita inquit: Regula & amuſſis, quandiu nihil defuerit, vt ſit regula & amuſſis, nullum additamentum ad ſynceritatem recipiunt; iuxta defectuoſum enim contingit additamentum. Vbi vero imperfecta fuerint, ne appellationes quidem has recte ſuſceperint, vt ſcilicet vocentur regula & amuſſis, &c. Idem etiam Andradio reſponſum eſſe volo. Si ſcriptura non aliter eſt regula fidei, quam eo, quo ipſe fingit, modo, ne dignam quidem eſſe hac appellatione, vt vocetur regula fidei. Ideo etiam Pighius de Hierarchia Eccleſiæ, libro 1. cap. 4. diſerte dicit, ipſi etiam ſcripturæ, propter obſcuritatem & flexibilitatem, opus eſſe alia certa & inflexibili norma & amuſſi, traditione ſcilicet Eccleſiaſtica. Vſque adeo miſera, curta, imperfecta, plumbea, incerta, flexibilis fidei regula eſt Scriptura. I nunc Tridentum, & quære à Patribus, an regula fidei ſit ſacra Scriptura? Quid enim reſponſi Principes noſtri retulerint, dignum eſt ſempiterna memoria, cum de forma ſalui conductus ageretur. Inter cætera petitum eſt à noſtris, vt de Iudice controuerſiarum ex Baſilienſi Concilio hæc verba insererentur. Et ſignanter, quod in controuerſia lex diuina, praxis Chriſti, Apoſtolorum, & primitiuæ Eccleſiæ vna cum Conciliis & Doctoribus, fundantibus ſe veraciter in eadem, pro veriſſimo iudice in hoc Concilio admittantur. Tridentinis vero Patribus intolerabile hoc viſum eſt, vt conciliorum & Patrum ſententiæ eatenus tantum recipiantur, quatenus veraciter ſe fundant in ſacra Scriptura. Ideo formulam illam Baſilienſis concilii expunxerunt, & pro ea ſubſtituerunt hæc verba: Et ſignanter, quod cauſæ controuerſiæ ſecundum ſacram Scripturam, & Apoſtolorum traditiones, probata concilia, Catholicæ Eccleſiæ conſenſum, & ſanctorum Patrum auctoritates in Concilio Tridentino tractentur. Andradius vero omnia & ipſius verbi Dei & Patrum teſtimonia de Scripturæ perfectione & ſufficientia, vna ἀποδείξει putat ſe poſſe euertere. Audiuit enim, demonſtrationes Geo-

Digitized by Google

metricas, non tam probare, quam cogere. Eſt autem hæc ipſius demonſtratio: Deus ſemper in mundo habet aliquam Eccleſiam. Vera autem Eccleſia à vera fide ſeiungi & ſeparari non poteſt. Neceſſario ergo nobis credendum eſt, quicquid ſiue olim, ſiue nunc Eccleſia ſiue tradidit, ſiue credit, etiamſi nullo id ſcripturæ teſtimonio probari poſſit: & per conſequens, non Scriptura, ſed Eccleſiæ ſenſus norma eſt exactiſſima, ad quam dirigenda & formanda eſt fides noſtra. Fortis mehercle eſt ἀπόδειξις quæ vno impetu ſcripturam de gradu ſuo proturbare conatur, ne ſit regula & Canon fidei noſtræ. Vnica illa demonſtratio potuiſſet, vel Chriſtum cum omnibus Apoſtolis condemnare, propterea quod Scripturæ teſtimoniis, contra conſenſum Phariſaicæ Eccleſiæ pugnabant, ſed facilis eſt reſponſio. Veriſſimum eſt, veram Eccleſiam à vera doctrina ſeu fide non poſſe ſeiungi: Illa eſt enim vera Eccleſia, quæ veram & ſanam doctrinam verbi Dei amplectitur & profitetur. Quando vero cœtus ille, qui habet titulum Eccleſiæ, diſcedit à vera doctrina verbi Dei, non ſequitur propterea, vel ſanam doctrinam falſam, vel errores, quos cœtus ille amplectitur, veritatem eſſe: ſed hoc ſequitur, cœtum illum, quando non amplius habet veram doctrinam, non eſſe veram Eccleſiam. Non ergo, ſicut Andradius vult, veritas verbi Dei dependet ab Eccleſia: ſed è contrario veritas Eccleſiæ dependet & diiudicatur ex veritate verbi Dei, quod amplectitur & profitetur. Eccleſia enim non eſt cœtus αὐτοκρατορικός ſiue ἀνυπεύθυνος, ſed debet certis & firmis documentis oſtendere & probare, quod doctrina illa, quam amplectitur & profitetur, ſit diuinitus patefacta, vera & ſana. Illa vero documenta ſumit ex inſtrumentis librorum Scripturæ Canonicorum, ſicut ex veterum ſententia hoc probauimus. Eſt & hoc conſiderandum, quod etiam in vera Eccleſia, ſuper fundamentum ſæpe extruuntur fœnum, lignum, ſtipulæ, prima Corinth. 3. Aliquando vera Eccleſia, præualente & ſupereminente altero adulterino cœtu, ita quaſi latet, vt Elias dicat: Solus relictus ſum. Et quando filius hominis venerit, putaſne, quod fidem inueniet in terra? Quod ſi quis tempore Eliæ ex conſenſu viſibilis cœtus, de doctrinæ veritate iudicaſſet, omnino erraſſet. Andradii igitur poſtulatis oppono ſententiam, quæ extat in Decret. 11. quæſt. 30. Is qui præeſt, ſi contra voluntatem Dei vel præter quod in Scripturis ſanctis præcipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, tanquam falſus teſtis Dei & ſacrilegus habeatur. Oppono etiam Auguſtini ſententiam ſupra citatam. In diſputatione enim de vera Eccleſia multæ magnæ quæſtiones ſunt, quæ non γνωμιστερικῶς ſine probationibus poſtulandæ, ſed ἐκκλησιαστικῶς probandæ ſunt; An ſcilicet viſibilis ille cœtus, qui arrogat & vſurpat ſibi titulum Eccleſiæ, ſit ſemper & indubitato vera Eccleſia, ſiue habeat veritatem verbi Dei, ſiue non. Secundo, an ex ſtatu Eccleſiæ judicandum ſit, de veritate doctrinæ, an vero ex doctrina diuinitus patefacta, judicandum ſit, quæ ſit vera Eccleſia. Chriſtus certe ſignum monſtrans veram Eccleſiam, hoc conſtituit: Oues meæ vocem meam audiunt. Et Paulus dicit: Superædificati eſtis ſuper fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum. Auguſtinus diſputans contra Petilianum, quæ & vbi ſit Eccleſia, non vult illam ſermonibus & rumoribus hominum, non in conciliis, non in ſcriptis Patrum, non in ſignis & prodigiis, ſed in diuinis libris Canonicis quæri & demonſtrari. Non audiamus: Hæc ego dico, hæc tu dicis, ſed audiamus: Hæc dicit Dominus. Falſum igitur eſt, quod Andradius ſomniat, ideo aliquid credendum eſſe, quia viſibilis ille cœtus, qui titulum habet Eccleſiæ, illud obſeruarit & obſeruet, quamuis nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit. Vera eſt enim Auguſtini ſen-

Andradius.

ten-

Digitized by Google

tentia: Si quis vel Apoſtolus, vel Eccleſia, vel etiam Angelus de cœlo, de quacunque re, quæ pertinet ad fidem, vitamque noſtram, nobis annunciauerit, præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepimus, anathema ſit. Sunt præterea duo alii loci communes Pontificiorum de incertitudine ſcilicet ſeu ambiguitate, & de obſcuritate Scripturæ: ſed illos aduerſarius meus Andradius non vult ingredi. Concedit enim Scriptura ſacra nihil eſſe verius, certius, firmius & immutabilius, & vbi dogmata ſeu præcepta tradit, Scripturam eſſe certam, & minime ambiguam. Ab hæreticis vero, verba Scripturæ à proprio & germano ſenſu transferri, & pro libito trahi ad varias & diuerſas ſententias. Et de hoc inter nos conuenit: non enim diſputamus, quid Scriptura hæreticis fiat per accidens, ſed quid ſit per ſe. De obſcuritate Scripturæ, Andradius non poteſt abiicere illam, quam ex Auguſtino contra Ieſuitas attuleram diſtinctionem, quod cum multa ſint in Scriptura obſcura & difficilia loca, omnia tamen, quæ ad fidem moreſque viuendi pertinent, inueniri in planis & apertis ſcripturæ locis. Iſtud etiam quod Irenæus dicit, probare cogitur: licet multa ſunt obſcura & parabolica Scripturæ loca, regulam tamen ipſam veritatis, in Scripturis ſacris in aperto poſitam eſſe. Ne tamen nihil agere videatur Andradius, multa declamitat, quam multum periculi ſit in obſcuris ſcripturæ locis, ſi quis ea curioſe & audacter ad impiam & ſacrilegam opinionem torqueat. Sed in tota hac declamatione pugnat ſine aduerſario. Dicimus enim & nos, obſcura ſcripturæ loca non eſſe exponenda contra illam ſententiam, quæ in planis & apertis ſcripturæ locis explicatur: imo ex obſcuris ſcripturæ locis non eſſe extruendam ſententiam aliquam, quæ monſtrari non poſſit in aliis manifeſtis ſcripturæ locis. Quod vero Andradius ad myſteria quædam fidei, ex ſolis obſcuris ſcripturæ locis alludere videtur, ſimpliciter opponimus verba Auguſtini. Nihil ferme de obſcuritatibus illis eruitur, quod non planiſſime dictum alibi reperiatur. Et contra Petilianum cap. 5. Quia in ſcripturis multa figurate & obſcure poſita ſunt, aperta & manifeſta diligamus. Quæ ſi in ſanctis Scripturis non inuenirentur, nullo modo eſſet, vnde aperirentur clauſa, & illuſtrarentur obſcura. Illa igitur interim ſeponenda ſunt, quæ obſcure ſunt poſita, & figurarum velaminib. inuoluta, & ſecundum illos poſſunt interpretari. Et cap. 16. Non colligant & commemorent, quæ obſcure vel ambigue, vel figurate dicta ſunt: quæ quiſq; ſicut voluerit, interpretatur ſecundum ſenſum ſuum. Talia enim recte intelligi exponique non poſſunt, niſi prius ea, quæ apertiſſime dicta ſunt, firma fide teneantur. *Auguſtinu*

Item: Aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum ſit, & vos illud ad veſtrum ſenſum detorquere conemini. Capit. 19. Quæ ambigue poſita, & pro nobis & pro vobis poſſint interpretari, nihil vtiq; adiuuant cauſam veſtram, ſed plane talia malam cauſam, vel moras faciendo, ſuſtentant. Item hæc myſtica ſunt, operta ſunt, figurata ſunt: aliquid manifeſtum, quod interprete nõ egeat, flagitamus. Huic diſtinctioni de obſcuritate & perſpicuitate ſcripturæ addatur & altera, de qua Paulus loquitur, 2. Cor. 4. Si velatum eſt Euangeliũ noſtrum, in his, qui pereunt, velatum eſt: in quib. Deus huius ſeculi excœcauit mentes infidelium, ne illuceſcat ipſis lumen Euãgelii. Et 1. Cor. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus. Sed Dominus aperit mentes, vt intelligant Scripturas, dato ſpiritu ſancto, Lucæ 24. Iere. 31. *Auguſtin.* Pertinet etiam huc, quod Auguſtinus dicit Epiſt. 3. Tanta eſt Chriſtianorum profunditas literarum, vt in eis quotidie proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritia vſque ad decrepitam ſenectutem maximo ocio, ſummo ſtudio, & meliori ingenio conarer addiſcere, nõ quo ad ea, quæ neceſſaria

ſunt ſaluti, tanta in eis perueniatur difficultate: ſed cum quiſque ibi fidem tenuerit, ſine qua pie recteque non viuitur, tam multa, tamq; multiplicibus myſteriorum vmbraculis opaca intelligenda proficientibus reſtant, tantaque non ſolum in verbis, quibus iſta dicta ſunt, verum etiam in rebus quæ intelligendæ ſunt, latet altitudo ſapientiæ: vt annoſiſſimis, acutiſſimis, flagrantiſſimis cupiditate diſcendi hoc contingat, quod Scriptura dicit: Cum conſummauerit homo, tunc incipit.

His vero diſtinctionibus poſitis & ſeruatis, firmum & immotum manet. Pſal. 18. Præceptum Domini lucidum, & illuminans oculos. Pſal. 118. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. 2. Petr. 1. Sermo Propheticus ceu lucerna lucet in obſcuro loco.

Cyrillus contra Iulian. Cyrillus contra Iulian. lib. 7. reſpondens obiectioni, quod Scriptura vulgatam & protritam habeat dictionem, inquit: Vt omnibus eſſent nota, paruis & magnis, vtiliter familiari ſermone commendata ſunt, ita vt nullius captum tranſcendant. Et lib. 9. Ignorat Iulianus, quod nihil difficile eſt iis, qui in legis verſantur Scripturis. Inacceſſa autem omnino ipſi & ſuis, quæuis ſententiarum in eis. Lactant. Num Deus, & mentis & vocis, & linguæ artifex, diſerte loqui non potuit? Imo vero ſumma prouidentia carere fuco voluit ea, quæ diuina ſunt, vt omnes intelligerent, quæ ipſe omnibus loquebatur.

Auguſtinus. Auguſtinus: Hoc ipſum verbum conſummatum & breuiatum, nec obſcurum Deus eſſe voluit: ideo breue, ne non vacaret legere: ideo apertum, ne dicat: Non licuit mihi intelligere.

Chryſoſtom. Chryſoſtomus Homil. 1. in Ioan. Huius doctrina, ſole clarior & illuſtrior. Idem Homil. 9. in 2. ad Cor. Semper enim quando aliquid obſcurum loquitur Paulus, ſeipſum iterum interpretatur.

Ambroſius. Ambroſius lib. 3. Epiſt. 5. Ita nobiſcum loquitur, vt nos ſermonem eius intelligamus. Lib. 2. Epiſt. 7. Paulus in pleriſq; ita ſe ipſe in ſuis exponit ſermonibus, vt is qui tractat, nihil inueniat quod adiiciat ſuum, aut ſi velit aliquid dicere, Grammatici potius quam diſputatoris fungatur munere.

Auguſtinus Tract. 21. in Ioan. Temere fortaſſis facimus, quia diſcutere & ſcrutari volumus verba Dei. Sed quare dicta ſunt, niſi vt ſciantur: quare ſonuerunt, niſi vt audiantur: quare audita ſunt, niſi vt intelligantur?

DE LIBRIS CANONICIS, SEV SCRIPTVRA CANONICA.

EX PRIMO DECRETO QVARTÆ ſeſſionis Concilii Tridentini.

Sacrorum librorum indicem, huic decreto aſcribendum cenſuit Synodus: ne cui dubitatio ſuboriri poſſit, quinam ſint, qui ab ipſa Synodo ſuſcipiantur. Sunt vero infra ſcripti, Teſtamenti veteris; Quinq; libri Moyſi ſcilicet Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Deinde Ioſue, Iudicum, Ruth, Quatuor Regum, Paralipomenon duo, Eſdræ duo, primus ſcilicet & ſecundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Iudith, Eſther, Iob, Pſalterium Dauidicum, centum quinquaginta Pſalmorum, Parabolæ Salomonis, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Sapientia, Eccleſiaſticus, Eſaias, Hieremias, Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ minores, ſcilicet Oſee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias, Duo Maccabæorum, primus ſcilicet & ſecundus.

Noui Teſtamenti, Quatuor Euangelia, ſecundum Matthæũ, Marcum, Lucam & Ioannem. Acta Apoſtolorũ à Luca Euangeliſta conſcripta; quatuordecim Epiſtolæ

beati

Digitized by Google

beati Pauli Apoſtoli, ſcilicet ad Romanos, ad Corinthios dua, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Coloſſenſes, ad Theſſalonicenſes dua, ad Timotheum dua, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebraos. Petri Apoſtoli dua, Ioannis Apoſtoli tres, Iacobi Apoſtoli vna, vna Iuda Apoſtoli, Apocalypſis Ioannis Apoſtoli.

Siquis autem libros ipſos integros, cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia Catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, & traditiones pradictas ſciens & prudens contempſerit, anathema ſit.

Omnes itaq; intelligant quo ordine & via ipſa Synodus poſt iactum fidei confeſsionis fundamentum, ſit progreſſura, & quibus potiſsimum teſtimoniis ac praſidiis, in confirmandis dogmatibus & inſtaurandis in Eccleſia moribus ſit vſura.

EXAMEN.

Tres potiſſimum quæſtiones ad hunc locum pertinent. Prima, Quæ ſit ratio appellationis, quod Scriptura vocatur Canonica, & quomodo illa appellatio confirmet, quæ de auctoritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ hactenus diximus. Secunda. A quibus, & quomodo conſtitutus ſit Scripturæ Canon, ſiue vnde Scriptura habeat auctoritatem Canonicam. Tertia, Qui libri ſint Canonici, qui apocryphi.

Nugæ ſunt, quod quidam fabulantur, ideo ſcripturam vocari Canonicam, quod illa auctoritas per Canonem alicuius Concilij ipſi attributa ſit, cum ne nominare aut fingere quidem poſſint Concilium aliquod, in quo primum conſtitutus ſit talis Canon Scripturę, quaſi antea Scriptura non habuiſſet talem auctoritatem. Quod enim Canones, qui ſub Apoſtolorum nomine circumferuntur, huius rei mentionē faciunt, tam eſt putidum, vt Lindanus etiam illud, vt ſuppoſititium, reprobet. Nam & tertium Macchabæorum librum Canonicum faciunt, imo libros Clemētis inter Canonicos referunt, de quib. longe diuerſum iudicium extat apud Euſeb. lib. 3. c. 38. Non igitur eo modo Scriptura vocatur Canonica, ſicut vocātur horæ Canonicæ, aut ſatisfactiones Canonicæ, aut ſicut κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαὶ abligurientes bona Eccleſiaſtica, vocātur Canonici.

Sed abſque dubio appellatio ſumpta eſt ex Paulo, qui Galat. 6. inquit: ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσι. Quotquot ſecundum hunc Canonem ſeu regulam incedent, pax ſuper illos & miſericordia. Et Phil. 3. Eodē Canone ſeu regula ambulare, 2. Cor. 10. doctrinam Apoſtolicam vocat κανόνα, cuius μέτρον Deus quaſi admenſus ſitt Paulo, quouſque eius propagatione pertingere deberet. Sumpta autem eſt appellatio ex Pſal. 19. In omnē terram exiuit regula eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Verba ſiue doctrinam Apoſtolorum vocat קו, quod ſignificat Canonem ſeu regulam, conſtantem aut linea aut funiculo, quæ applicatur ad ſtructuram, ſeu quodcunque opus, ne à vera ratione, aut extra debitum ordinem aberret: ſed vt certo ordine, & debita ratione conficiatur & abſoluatur. Et ſuauiſſima eſt hæc metaphora, quæ ad doctrinam Apoſtolorum transfertur. Eſt. n. Eccleſia domus Dei viuentis, cuius ædificatio eſt ex Deo, & architecti ſunt miniſtri verbi. Vt autem ſtructura illa miniſterio verbi, ſeu prædicatione doctrinæ recte inchoetur, iuſto ordine, & debita ratione conficiatur & abſoluatur, opus eſt certo Canone ſeu regula, ad quam architecti opus ſuum exigant, ne ædificatio à iuſto ordine, & debita ratione exorbitet. Et regula illa eſt doctrina Apoſtolorum, Pſalm. 19. Quia vero illa, quantum & ſatis & neceſſe eſt, ſcriptis eſt comprehenſa, Scriptura vocatur Canonica, libri Canonici, ſiue Canon Scripturæ, quia eſt talis regula, ad quā ſtructura fidei Eccleſiæ formāda & aptanda eſt, ita vt quicquid

Digitized by Google

quid ad illam regulam conuenit, rectum, ſanum & Apoſtolicum iudicetur, quicquid vero non quadrat, ſed ab illa regula, ſiue in exceſſu, ſiue in defectu exorbitat & aberrat, recte iudicetur ſuppoſititium, adulterinum, erroneũ. Et Paulus vtitur verbo στοιχεῖν κανόνι. Sicut acies caſtrorũ certo ordine inſtruitur, progreſſura contra hoſtiles incurſiones, ita quando Eccleſia veſtigijs verę fidei vult incedere, Rom. 4. ita vt munita ſit contra pericula corruptelarum, opus habet certo Canone ſeu regula, ſecundum quam incedat, intra cuius limites & terminos ſe contineat, ne in errorem incidat. Et quicunq; iuxta hanc regulam incedunt, pax ſuper illos, & miſericordia inquit Paulus. Ille vero Canon, ſeu regula, eſt doctrina diuinitus ab initio mũdi generi humano patefacta, per Patriarchas, Prophetas, per CHRISTVM & Apoſtolos. Et quia illa doctrina, ſcriptis, per Dei voluntatem eſt comprehenſa, ideo & inde Scriptura vocatur Canonica.

Valde illuſtris igitur eſt appellatio Scripturæ Canonicæ, quæ probat & confirmat illa, quæ hactenus de eius auctoritate, perfectione & ſufficientia diximus. κανὼν enim, ſicut Varinus annotat, vocatur etiam in trutinis pars illa, quæ in medio librilis lingulæ inſtar conſiſtit, & oſtendit vel æquilibrium, vel exceſſum, vel defectum. Quam metaphoram pulcherrime expreſſit Auguſtinus libro ſecundo, capite ſexto, de Baptiſmo contra Donatiſtas: Afferamus, inquit, non ſtateras doloſas, vbi appendamus, quod volumus, & quomodo volumus, pro arbitrio noſtro, dicentes: Hoc graue, hoc leue eſt: Sed afferamus diuinam ſtateram de ſcripturis ſanctis, tanquam de theſauris Dominicis, & in illa quid ſit grauius, appendamus; imo non appendamus, ſed à Domino appenſa recognoſcamus. Hæc pulcerrima eſt explicatio, quo ſenſu ſcriptura appelletur Canonica. Ariſtoteles 2. Polit. capite octauo, diſputans, vtrum melius ſit, gubernationem politicam inſtituere κατὰ γράμματα, ſecundum leges ſcriptas, aut ſecundum quod hominibus videtur æquum, vtitur vocabulo κανόνος. Inquit enim: πάντα βέλτιον γίνεσθαι κατὰ νόμον, ἢ κατὰ ἀνθρώπων βούλησιν, οὐ γὰρ ἀσφαλὴς ὁ κανών. Sicut igitur lex ſcripta, Canon eſt iudiciorum politicorum, ita ſcriptura vocatur Canonica, quod ſit certa & infallibilis regula fidei. Varinus Canonem ita definit, quod ſit μέτρον ἀδιάψευστον, πᾶσαν πρόσθεσιν καὶ ἀφαίρεσιν μηδαμῶς ἐπιδεχόμενος. Hoc eſt, Canon eſt regula ſeu menſura infallibilis, quæ nullo modo admittit, vt aliquid ei vel addatur vel detrahatur, &c. Hoc modo ſcriptura vere eſt canonica. Ita Cic. dicit, Tyronem eſſe κανόνα ſcriptorum ſuorum, quod ea moderetur, corrigat & emendet.

Demoſthenes περὶ στεφάνου dicit ὅρους καὶ κανόνας ἀγαθῶν, Græcis erant tueri libertatem. Cœlius etiam anontat, κανονικοὺς, vocatos Pythagoræ illos harmonicos, qui non ex auditu tantum, ſed præcipue ex ratione iudicabant de harmonijs. Plutarchus etiam in vita Solonis dicit, Chronica quædam appellata fuiſſe κανόνας: cuius appellationis ratio facile poteſt intelligi. Hæ obſeruationes illuſtrant & explicant, quæ ſit ratio appellationis, quod ſcriptura vocatur Canonica. Et in hanc ſententiam extant Auguſtini multa pulcerrima dicta, ex quibus quædam annotabimus, clariſſime enim oſtendunt perfectionem & ſufficientiam Scripturæ.

Auguſtinus de perfectione & ſufficientia Scripturæ.

Contra Fauſtum Manichæum lib. 11. cap. 5. De his libris, qui nõ præcipiendi auctoritate, ſed proficiẽdi exercitatione ſcribuntur nobis, dici poteſt, aliquid eos habere non conſonũ fortaſſe occultiori, & ad dignoſcendum difficiliori veritati. Quod genus literarum nõ cum credendi neceſſitate, ſed cum iudicandi libertate legendum eſt. Cui tamen ne intercluderetur

deretur locus, & adimeretur poſteris ad quæſtiones difficiles tractandas atque verſandas linguæ ac ſtyli ſaluberrimus labor: diſtincta eſt à poſteriorum libris, excellentia Canonicæ auctoritatis veteris & noui Teſtamenti, quæ Apoſtolorum confirmata temporibus, per ſucceſſiones Epiſcopõrum, & propagationes Eccleſiarum, tanquam in ſede quadam, ſublimiter conſtituta eſt, cui ſeruiat omnis fidelis & pius intellectus. Ibi ſi quid velut abſurdum mouerit, non licet dicere, Auctor huius libri non tenuit veritatem, ſed, aut codex mendoſus eſt, aut interpres errauit, aut tu non intelligis. In opuſculis autem poſteriorum, quæ libris innumerabilibus continentur, ſed nullo modo illi ſacratiſſimæ Canonicarum ſcripturarum excellentiæ coæquantur, etiam in quibuſcumq; eorum inuenitur eadem veritas, longe tamen eſt impar auctoritas. Itaque in eis, ſi qua forte propterea diſſonare putantur à vero, quia non, vt dicta ſunt, intelliguntur, tamen liberum ibi habet lector auditorue iudicium, quo vel approbet quod placuerit, vel improbet quod offenderit, & ideo cuncta eiuſmodi, niſi vel certa ratione, vel ex illa Canonica auctoritate defendantur, vt demonſtretur, ſiue omnino ita eſſe, vel fieri potuiſſe, quod vel diſputatum ibi vel narratum, ſi cui diſplicuerit, aut credere noluerit, non reprehenditur. In illa vero Canonica eminentia ſacrarum literarum, etiamſi vnus Propheta ſeu Apoſtolus, aut Euangeliſta, aliquid in ſuis literis poſuiſſet, ipſa Canonis confirmatione declaratur, non licere dubitare, quod verum ſit. Alioquin nulla erit pagina, qua humanæ imperitiæ regatur infirmitas, ſi librorum ſaluberrima auctoritas, aut contempta penitus aboletur, aut interminata confunditur.

Manifeſte affirmat Auguſtinus, Scripturam Canonicam regere humanę imperitiæ infirmitatem, ei ſeruire debere omnem fidelem & pium intellectum, ex illis demonſtranda & iudicanda eſſe reliqua.

Contra Fauſtum lib. 23. cap. 5. Cum Manichæi Scripturam non reciperent, dicebant, ſe famæ de Chriſto credidiſſe. Auguſtinus reſpondet: Si famæ de Chriſto credidiſtis, videte, vtrum idonea teſtis ſit: conſiderate, quo vos præcipitetis. Scripturas, tanta auctoritate firmatas commendataſque reſpuitis, miracula non facietis: quæ ſi faceretis, etiam ipſa in vobis caueremus, per inſtruentem nos Dominum, Matth. 24. Vſque adeo nihil credi voluit aduerſus confirmatam Scripturarum auctoritatem, &c.

De Baptiſmo contra Donatiſtas lib. 2. c. 3. Obijcere nobis ſoletis Cypriani literas, Cypriani conſilium. Quis autem neſciat, ſanctam Scripturam Canonicam, tam veteris quam noui Teſtamenti certis ſuis terminis contineri: eamque omnibus poſterioribus Epiſcoporum literis ita præponi, vt de illo omnino dubitari & diſceptari non poſſit, vtrum verum, vel vtrum rectum ſit, quicquid in ea ſcriptum eſſe conſtiterit. Epiſcoporum autem literas, quæ poſt confirmatum Canonem vel ſcriptæ ſunt, vel ſcribuntur, & per ſermonem forte ſapientiorum cuiuslibet in ea re peritioris, & per aliorum Epiſcoporum grauiorem auctoritatem, doctorumque prudentiam, & per concilia licere reprehendi, ſi quid in eis forte à veritate d[illegible]atum eſt.

Ad Vi[illegible]tium Donatiſtam Epiſtola quadrageſima octaua: Noli contra diuina teſtimonia colligere velle calumnias ex Epiſcoporum ſcriptis, primo, quia hoc genus literarum ab auctoritate Canonis diſtinguendum eſt. Non enim ſic leguntur, tanquam ita ex eis teſtimonium proferatur, vt contra ſentire non liceat, ſi forte aliter ſapuerint, quam veritas poſtulat.

In Tractatu de Paſtoribus: Conſtituit montes Iſrael auctores Scripturarum diuinarum, ibi paſcite, vt ſecure paſcatis, quicquid inde audieritis.

hoc

hoc vobis bene ſapiat; quicquid extra, reſpuite, ne in nebula erretis, colligite vos ad mentem Scripturæ, ibi ſunt deliciæ cordis veſtri, ibi nihil venenoſum, nihil alienum, paſcua ibi vberrima tantum.

Contra Fauſtum, lib. 23. Quod de generatione Mariæ Fauſtus poſuit, quia Canonicum non eſt, non me aſtringit.

In Pſalm. 67. Teſtimonijs vtriuſque Teſtamenti ita acquieſcẽdum, vt quando ex his aliquid profertur & probatur, omnis contentio pacifica quiete finiatur. Item, Tunc prædicatoribus verbum veritatis datur, ſi auctoritas ab eis duorum teſtamentorum non relinquatur.

De nuptijs & concupiſcentia, lib. 2. c. 33. Iſta controuerſia iudicẽ quærit. Iudicet ergo Chriſtus, & cui mors eius profecerit, ipſe dicat: Hic eſt, inquit, ſanguis meus, &c. Iudicet cum illo & Apoſtolus, qui clamat: Proprio filio non pepercit &c.

Contra Creſconium, lib. 2. c. 31. Nos nullam facimus Cypriano iniuriam, cum eius quaslibet literas à Canonica diuinarum Scripturarum auctoritate diſtinguimus. Neque enim ſine cauſa tam ſalubri vigilantia Canon Eccleſiaſticus conſtitutus eſt, ad quem certi Prophetarum & Apoſtolorum libri pertineant, quos omnino iudicare non audeamus, & ſecundum quos de cæteris literis vel fidelium vel infidelium iudicamus.

Ibidem cap. 32. Ego huius Epiſtolæ auctoritate non teneor, quia literas Cypriani, non vt Canonicas habeo, ſed eas ex Canonicis conſidero, & quod in eis diuinarum Scripturarum auctoritati congruit, cum laude eius accipio; quod autem non congruit, cum pace eius reſpuo.

Epiſtola 19. ad Hieronymum. Ego ſolis eis Scripturarũ libris, qui iam Canonici appellantur, hunc timorem & honorem didici deferre, vt nullum eorum auctorem ſcribendo aliquid erraſſe, firmiſſime credam, alios autem ita lego, vt quantalibet ſanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia mihi vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quod à veritate non abhorreat, perſuadere potuerunt.

Epiſtola 112. ad Paulinam: Si diuinarum Scripturarum, earum ſcilicet, quæ Canonicæ in Eccleſia nominantur, perſpicua aliquid firmatur auctoritate, ſine vlla dubitatione credendum eſt. Alijs vero teſtibus vel teſtimonijs, quibus aliquid credendum eſſe ſuadetur, tibi credere vel non credere liceat, quantum meriti ea ad faciendam fidem vel habere vel non habere perpenderis.

Auguſtinus. Et quia aliquoties Auguſtin. meminit, reliquos ſcriptores omnes, vel ex libris Canonicis, vel certa aut probabili ratione probare debere, quod vera ſint quæ ſcribunt, quæſtio eſt, quam intelligat rationẽ probabilem? Illud vero perſpicue multis verbis explicat Epiſtola 112. ad Paulinam: Si ea, quæ non videmus, neq; de Scripturis ſanctis didicimus, nulla omnino credidiſſemus, vnde ſciremus eſſe ciuitates, vbi nunquam fuimus, vel à Romulo conditam Romam? Vnde ſciremus, quinam parentes nos procreaſſent, quibus auis maioribuſque geniti eſſemus? talium quippe cum plurima ſciamus, non tamen ea vel vllo ſenſu præſentia, vel Canonicorum eloquiorum auctoritate didicimus, ſed alijs referentibus, de quorũ teſtimonio in hoc dumtaxat rerum genere, minime dubitandum eſſe putauimus. In quibus, ſi alicubi fallimur credendo, nihil periculi eſſe iudicamus, ſi non ſit contra illam fidem, qua pietas informatur. Hæc prælocutus mea te atq; alios qui iſta lecturi ſunt, præſtruit, qualis ſeu meorum ſeu quorumlibet ſcriptorum iudices eſſe debeatis, ne vel ſcire vos opinemini, quod neſcitis; vel temere credatis, quod neque corporis ſenſibus, nec animi contuitu in eiuſdem rei, quæ cognoſcenda eſt, euidentia perce-

ptiſti,

piſtis, neq; Canonicarum Scripturarũ auctoritate credendum eſſe didiciſtis, &c. Hanc Auguſtini ſententiam integram propterea adſcripſi, vt certo intelligatur, quid Auguſtinus velit, cum dicit vel auctoritate Scripturæ Canonicæ, vel per alias certas aut probabiles rationes probandum eſſe, quod Patres affirmant. Pontificij enim ex illis rationibus mox vel ſuas traditiones, vel aliquid aliud fabricarent. Sed habemus ipſius Auguſtini declarationem.

Sacra Scriptura vnde habeat auctoritatem.

Altera huius loci quæſtio eſt. Cum valde magna & eminens ſit Scripturæ Canonicæ auctoritas, vnde illam habeat & acceperit, ſeu à quibus conſtitutus ſit Canon ille, ad quem certi libri Canonici pertineant? Pontificij dicunt, ab Eccleſia Scripturam habere illam auctoritatem, quod Pighius ita interpretatur, auctoritatem Eccleſiæ quodammodo ſuperiorem eſſe auctoritate Scripturarum; ſiquidem Eccleſiæ auctoritas, Scripturis quibuſdam eiſque præcipuis, quam neq; ex ſe, neq; ex auctoribus ſuis apud nos habebant, Canonicam impertita eſt auctoritatem. Alij dicunt, vſque adeo Eccleſiæ auctoritatem eſſe ſupra Scripturam, quod Euangelia ab Apoſtolis, vt à Matthia, Iacobo, Bartholomæo, Thoma, Philippo, Petro, Andrea ſcripta, Eccleſia potuit reiicere: & quod rurſus Canonicam potuit impertiri auctoritatem, illis, quæ conſcripta ſunt à Marco & Luca, qui non fuerunt Apoſtoli, ſed quos Lindanus dicit, antea fuiſſe Apoſtatas, vt qui Ioan. 6. à Chriſto defecerint. Sunt qui non verentur blaſphemare ſacram Scripturam diuinitus inſpiratam, ſi auctoritate Eccleſiæ deſeratur, non plus per ſe valere, quem fabulas Æſopi.

Et ex his poſtulatis extruunt hoc axioma, quod ea, quæ Eccleſia tradit & proponit, etiam ſine vllo Scripturæ Teſtimonio eandem habeant auctoritatem, ſicut Scriptura Canonica, cui Eccleſia hanc auctoritatem indulſerit. Sed falſiſſimum eſt, Eccleſiam habere auctoritatem reijciendi & improbandi vllam Scripturam, quam certo conſtet diuinitus inſpiratam eſſe. Falſum eſt & hoc, ſacram Scripturam nec ex ſe, nec ex ſuis auctoribus habere auctoritatem Canonicam, ſed eam aliunde ex Eccleſię auctoritate ſcilicet mutuatam eſſe.

Illud vero manifeſte blaſphemum eſt, quod ſi præſens Eccleſia, Pontifex ſcilicet Romanus cum ſuis Prælatis Scripturam ſua auctoritate deſererent, non plus illam per ſe valituram, quam fabulas Æſopi.

Habet igitur Scriptura Canonica eminentem illam ſuam auctoritatem principaliter inde, quod diuinitus eſt inſpirata, 2. Timoth. 3. hoc eſt, quod non hominum voluntate allata eſt, ſed quod à Spiritu ſancto impulſi homines Dei & locuti ſunt & ſcripſerunt, 2. Pet. 1. Vt autem tota hæc neceſſaria res contra omnes impoſturas eſſet certiſſima, Deus certos quoſdam homines ad ſcribendum elegit, & illos multis miraculis & diuinis teſtimoniis ornauit, vt nullum eſſet dubium diuinitus inſpirata eſſe ea, quæ ſcribebant.

Poſtremo ſcripta illa diuinitus inſpirata, tunc, cũ ſcriberentur, publica teſtificatione propoſita, tradita & commendata ſunt Eccleſiæ, vt ea, adhibita ſumma cura & prouidentia, incorrupta conſeruaret, & quaſi per manus traderet, & commendaret poſteritati. Et ſicut vetus Eccleſia tempore Moyſis, Ioſuæ & Prophetarum, ita etiam primitiua Eccleſia tẽpore Apoſtolorũ, certo potuit teſtificari, quæ ſcripta eſſent diuinitus inſpirata. Nouerat enim auctores, quos Deus peculiaribus teſtimoniis Eccleſiæ commendarat: nouerat etiam, quæ eſſent illa, quæ ab ipſis ſcripta erant, & ex iis, quæ traditione viuæ vocis ab Apoſtolis acceperat, poterat iudicare illa, quæ ſcripta erant, eſſe illam ipſam doctrinam, quam Apoſtoli viua voce tradebant. Ita Ioan. 21. Apoſtoli teſtimonium, & Eccleſiæ teſtificatio coniunguntur. Hic eſt diſcipulus ille, qui ſcripſit hæc; & ſcimus, quia

verum

Scriptura auctoritatē habet, 1. à Spiritu S. 2. à Scriptorib. 3. à primitiua Eccleſia.

verum eſt teſtimonium eius. Ita Paulus certo ſigno notauit genuinas ſuas Epiſtolas. Habet igitur Scriptura Canonicam auctoritatem, principaliter à Spiritu ſancto, cuius impulſu & inſpiratione prodita eſt. Deinde à Scriptoribus, quibus Deus ipſe certa & peculiaria veritatis teſtimonia perhibuit. Poſtea à primitiua Eccleſia habet auctoritatem, vt à teſte, cuius tempore ſcripta illa edita & approbata fuerunt.

Hæc vero teſtificatio primitiuæ Eccleſiæ, de ſcriptis diuinitus inſpiratis, poſtea perpetua ſucceſſione per manus tradita eſt poſteritati, & in certis antiquitatis hiſtorijs diligenter conſeruata, ita vt ſequens Eccleſia, cuſtos eſſet teſtificationis primitiuæ Eccleſiæ de Scriptura. Maxima igitur eſt differentia, 1. inter teſtificationem primitiuæ Eccleſiæ, quæ fuit tempore Apoſtolorum, 2. inter teſtificationem Eccleſiæ, quæ proxime poſt Apoſtolorum tempora ſecuta eſt; quæque primæ Eccleſiæ teſtificationem acceperat. 3. & inter teſtimonium præſentis Eccleſiæ de Scriptura. Quæ enim & nunc eſt, & antea fuit Eccleſia, ſi poteſt oſtendere teſtimonia eorum, qui acceperant & nouerant teſtificationem primæ Eccleſiæ de germanis ſcriptis, credimus ei, vt teſti probanti ſua dicta. Non autem habet poteſtatem ſtatuendi aut decernendi aliquid de libris ſacris, cuius non poſſit certa documenta ex teſtificatione primitiuæ Eccleſiæ proferre. Hæc ſunt veriſſima, & tota diſputatio rectiſſime ex his fundamentis intelligi poteſt.

Ita ex allegationibus, quæ extant in nouo Teſtamento colligi poteſt, quis fuerit Canon Scripturæ veteris Teſtamenti. In nouo Teſtamento Ioannes vidit trium Euangeliſtarum ſcripta, & probauit ea. Paulus Epiſtolas ſuas peculiari nota ſignauit, Petrus eas vidit, & Eccleſiæ commendauit. Ioannes ſuis ſcriptis annectit & ſuum & Eccleſiæ teſtimonium. Omnino enim non quælibet, ſed Apoſtolica auctoritas requiritur, vt in nouo Teſtamento probetur ſcriptum aliquod eſſe Canonicum, ſeu diuinitus inſpiratum. Ita Tertullianus refutaturus Euangelium à Marcione adulteratum, inquit: Conſtituimus in primis Euangelicum inſtrumentum, Apoſtolos auctores habere, quibus hoc munus promulgandi Euangelij ab ipſo Domino ſit impoſitum. Si & Apoſtolicos, non tamen ſolos, ſed cum Apoſtolis: quoniam prædicatio Apoſtolorum ſuſpecta fieri poſſet, ſi non aſſiſtat illi auctoritas magiſtrorum, imo Chriſti, qui magiſtros Apoſtolos fecit. Et mox addit: quia Euangelium ante Lucam diſcurrit, habuit vtiq; authenticam paraturam, per quam ad Lucam vſque peruenit, cuius teſtimonio aſſiſtente, Lucas quoque poſſit admitti. Et poſtea: Dico apud Eccleſias Apoſtolicas, & iam apud vniuerſas id Euangelium Lucæ, quod tuemur ab initio editionis ſuæ ſtare. Eadem auctoritas Eccleſiarum Apoſtolicarum cæteris patrocinabitur Euangeliis, quæ per illas & ſecundum illas habemus.

Et Auguſtinus inquit: Eo tempore ſcripſerunt, quo non ſolum ab Eccleſia Chriſti, verum etiam ab ipſis adhuc in carne manentibus Apoſtolis probari meruerunt.

Et memorabilis eſt hiſtoria, quam Hieronymus ex Tertulliano recitat, vnde intelligi poteſt, qua vigilantia conſtitutus ſit Canon librorum Canonicorum noui Teſtamenti, Ioanni enim Deus poſt mortē reliquorum Apoſtolorum, longiorem vitam conceſſit, vt Apoſtolica vigilantia Eccleſiæ ad omnē poſteritatem proſpiceretur, ne adulterina ſcripta ſub Apoſtolorum nomine Eccleſiis obtruderentur. Hiſtoriam autem Hieronymus ſic refert. Cum poſt mortem Pauli libellus quidam de Periodo Pauli & Theclæ ſpargeretur, & ſub nomine ac titulo Pauli circumferretur, presbyterum quendam in Aſia, σπουδαστὴν Pauli, conuictum apud

Digitized by Google

Ioannem Apoſtolum, quod auctor eſſet illius libri, & confeſſum, ſe hoc Pauli amore feciſſe,& ob id excidiſſe. Ita Hieronymus.

Quod vero Marcus & Lucas,qui non fuerunt Apoſtoli,ad ſcribendum Euangelium diuinitus vocati ſunt, Auguſtinus hanc reddit rationem, ne putaretur,quod attinet ad prædicandum & percipiendum Euangeliũ, intereſſe aliquid, vtrum illi annuncient,qui dominum hic in carne apparentem diſcipulatu famulante ſecuti ſunt: an hi,qui ex his fideliter comperta crediderunt, diuina prouidentia procuratum eſt per Spiritum ſanctum, vt quibuſdam etiam ex illis, qui primos Apoſtolos ſequebantur, non ſolum annunciandi, verum etiam ſcribendi Euangelium tribueretur auctoritas,&c. Et huc pertinet altera Auguſtini ſententia:Eo tempore ſcripſerunt, quo non ſolum ab Eccleſia Chriſti, verum etiam ab ipſis adhuc in carne manentibus Apoſtolis probari meruerunt.

Hoc igitur modo conſtitutus eſt Canon Scripturæ in nouo Teſtamento, & inde Scriptura Canonica habet eminentem illam auctoritatem.

Huc etiam pertinet,quod Tertullianus de pręſcriptione affirmat,ipſas authenticas Apoſtolorum literas,hoc eſt, ipſa *αὐτόγραφα* Apoſtolorum, ſuo adhuc tempore in Eccleſiis Apoſtolicis conſeruata extitiſſe. Euſebius etiam alicubi narrat de ſcripto quodam, quod ſub Pauli nomine ferebatur,quoſdam affirmaſſe, *αὐτόγραφον* extare in Tarſo Ciliciæ: ſed compertum fuit, falſam eſſe narrationem. Vides ergo, quibus documentis vſa fuerit Eccleſia, quæ poſt Apoſtolorum tempora ſecuta eſt in diiudicandis genuinis libris.

Et hanc primæ Eccleſiæ, quæ Apoſtolorum tempore fuerat, teſtificationem de genuinis Apoſtolorum ſcriptis poſteritas, quæ mox ſecuta eſt,tam conſtanter & fideliter retinuit & conſeruauit,vt, cum multa poſtea,quaſi ab Apoſtolis conſcripta proferrentur, reiecta & reprobata fuerint,tanquam ſuppoſititia & adulterina, primo ideo: quia non poterat oſtendi & probari ex teſtificatione primæ Eccleſiæ, quod vel ab Apoſtolis eſſent conſcripta, vel viuentibus Apoſtolis comprobata, & primę Eccleſię tradita & commendata: ſecundo, quia afferebant peregrinam doctrinam, non conſentaneam illi, quam Eccleſia ab Apoſtolis acceptam, in recenti tunc adhuc memoria conſeruabat. Ita Serapion apud Euſebium libro 6. de Euangelio quodam, quod *Petri* titulum præferebat, iudicat: Nos, inquit, *Petrum* & reliquos Apoſtolos, ſicut & Chriſtum, recipimus, ſed *ψευδεπίγραφα* reijcimus, velut gnari eorum ſenſus & ſententiæ, ſcientes quod talia *οὐ παρελάβομεν*, hoc eſt, non accepimus tradita ab Apoſtolis,&c. His duobus *κριτηρίοις* adhibitis, vetus Eccleſia quædam ſcripta ſimpliciter reiecit, vt ſuppoſititia & adulterina: quędam vero, de quibus vel non certiſſima, vel non conſentientia primitiuę Eccleſię extabant teſtimonia, non ſimpliciter damnauit, ſed tamen diſtinguere & ſeiungere voluit ab illis, quæ ſine vlla dubitatione & contradictione vera & legitima erant ſcripta.

Ita Euſebius libro 3. capite tertio & vigeſimoquinto, facit tres ordines Scriptorum. *Primum* eorum, quę nec ficta, nec dubia, ſed *ἀναμφιλέκτως ἐνδιάθηκα, καθολικὰ καὶ ὁμολογούμενα*, hoc eſt, quæ ſine contradictione teſtamentaria, legitima, catholica, & omnium Eccleſiarum confeſſione certa ſunt. Secundum ordinem ponit eorum ſcriptorum, de quibus dubitatum fuit, an certo eſſent ab illis Apoſtolis conſcripta & edita, quorum nomen & titulum præferunt, vt quæ contradictionem, non conſentientibus primitiuæ Eccleſiæ teſtificationibus, paſſa ſunt, illa non fue-

Tres ordines ſcriptorum iuxta Euſebium.

rūt ſimpliciter damnata, ſed vſurpata & lecta à multis Eccleſiaſticis viris vt non inutilia. Et ſicut quæ prioris generis ſunt, vocata ſunt Canonica, Catholica: ita quæ ad ſecundum ordinem pertinent, vocata ſunt hagiographa, Eccleſiaſtica, & à Hieronymo, apocrypha. Ea tam accurata diſtinctio ideo ſalubri vigilantia facta eſt, vt certus eſſet Canon, & certa regula dogmatum ſeu fidei in Eccleſia: Vt ſciant, inquit Cyprianus, è quibus ſibi fontibus verbi Dei haurienda ſint pocula. De Apocryphis ſeu Eccleſiaſticis, quæ ad ſecundum ordinem pertinent, inquit Hieronymus: Legit hæc Eccleſia ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem Eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam. Item: Illorum auctoritas ad roboranda illa quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur. Cyprianus, ſiue is Ruffinus eſt, in expoſitione Symboli inquit: Quæ legi quidem in Eccleſiis voluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam.

Tertium vero ordinem ſcriptorum Euſebius facit eorum, quæ ſunt ſuppoſititia, adulterina & falſa, quæ ſimpliciter reijciuntur & reprobantur.

Iam quæſtio eſt. I. An Eccleſia, quæ primitiuam & vetuſtiſſimam illam ſecuta eſt, vel quæ nunc eſt Eccleſia, poſſit ea ſcripta, quæ hoc modo reiecta & reprobata ſunt, authentica facere? Et manifeſtum eſt, quod non. II. An ea, quæ ex teſtificatione primæ Eccleſiæ habent certa & firma auctoritatis ſuæ teſtimonia, poſſit reijcere & probare? Et non arbitror quemquam hoc dicturum. Tertia igitur quæſtio eſt: An ea ſcripta, de quibus in antiquiſſima Eccleſia, propter quorundam contradictionem dubitatum fuit ideo quod teſtificationes primitiuæ Eccleſiæ de his non conſentirent: an, inquam, præſens Eccleſia poſſit illa ſcripta facere Canonica, Catholica, & paria illis, quæ primi ordinis ſunt? Pontificij non tantum diſputant, ſe hoc poſſe, ſed de facto illam auctoritatem vſurpant: in vniuerſum tollentes primitiuæ & antiquiſſimæ Eccleſiæ neceſſariam diſtinctionem, inter libros Canonicos & Apocryphos, ſeu Eccleſiaſticos. Sed manifeſtiſſimum eſt ex ijs, quæ diximus: Eccleſiam nullo modo habere illam auctoritatem, eadem enim ratione poſſet etiam vel Canonicos libros reijcere, vel adulterinos canoniſare. Tota enim hæc res (ſicut diximus) pendet ex certis teſtificationibus eius Eccleſiæ, quæ tempore Apoſtolorum fuit: quas acceptas proxime ſequens Eccleſia, certis & fide dignis hiſtorijs conſeruauit. Vbi igitur non poſſunt proferri certiſſima documenta primitiuæ & antiquiſſimæ Eccleſiæ, ex teſtificationibus veterum, qui non longe poſt Apoſtolorum tempora vixerunt, libros illos, de quibus controuertitur, fuiſſe ſine contradictione & dubitatione, pro legitimis & certis acceptos & commendatos Eccleſiæ, non valent vlla humana decreta. Quam inſolens enim eſt audacia, ita ſtatuere, licet primitiua & ſequens antiquiſſima Eccleſia, de libris illis, propter multorum Eccleſiaſticorum cõtradictionem dubitarit, ideo quod non ſatis certa & firma auctoritatis ipſorũ teſtimonia extarent, hoc tamen non obſtante decernimus debere illos pro omnino certis pari auctoritate, cum illis, qui legitimi ſemper iudicati ſunt, recipi. Sed quibus documentis hoc veſtrum decretum probatis? Reſpondet *Pighius*: Eccleſia habet illam poteſtatem, quod poteſt ſcriptis quibuſdam impertiri Canonicam auctoritatem, quam nec ex ſe, nec ſuis auctoribus habent. Qui igitur impertiantur illam auctoritatem, vel fabulis Æſopi, vel veris narrationibus Luciani. Non quod libros illos, de quibus controuerſia eſt, velim fabulis Æſopi comparari (tribuo enim illis cum Cypriano & Hieronymo honorificum locum, quẽ in veteri Eccleſia ſemper habuerunt) ſed ἐπαγωγῇ [illegible] ſicut Dialectici loquũtur, volui oſtendere, in diſputatione de libris Scripturæ,

Eccleſiam non habere illam poteſtatem, quod poſſit ex falſis ſcriptis facere vera, ex veris falſa, ex dubijs & incertis facere certa, canonica & legitima, ſine vllis certis & firmis documentis, quæ ad hanc rem requiri, ſupra diximus.

Et plane eodem modo Auguſtinus, quando diſputat de conſtitutione Canonis librorum Scripturæ, nõ tribuit Eccleſiæ merum & mixtum imperium ſupra Scripturam, ſed teſtificationis meminit, & qualem teſtificationem intelligat, conſideretur. Contra Fauſtum lib. 28. c. 2. Cum cœpero Matthæi Euangelium recitare, continuo dices, illam narrationem non eſſe Matthæi: Tu mihi quid cõtra lecturus es? Aliquem forte librum Manichæi. Sicut ergo ego credo, illum librum eſſe Manichæi, quoniam ex ipſo tempore, quo Manichæus viuebat in carne, per diſcipulos eius, certa ſucceſſione præpoſitorum veſtrorum, ad veſtra vſque tempora cuſtoditus atq; perductus eſt: ſic & iſtum librum crede eſſe Matthæi, quem ex illo tempore, quo Matthæus ipſe in carne vixit, non interrupta ſerie temporum, Eccleſia certa connexionis ſucceſſione vſq; ad tempora iſta perduxit. Ibidem, lib. 33. c. 6. Etiam in literis ſecularibus, ſub clarorum auctorum nominibus poſtea multa prolata ſunt, & ideo repudiata, quia vel his, quæ ipſorum eſſe conſtaret, minime congruerent, vel eo tempore, quo illi ſcripſerunt, nequaquam innoteſcere, & per ipſos, vel familiariſſimos eorum in poſteros prodi commendarique meruerunt. Platonis, Ariſtotelis, Ciceronis, aliorumque eiuſmodi auctorum libros, vnde nouerunt homines, quod ipſorum ſint, niſi temporum ſibimet ſuccedentium conteſtatione continua. Quæ Patres conſcripſerunt, vnde conſtat, quid cuiuſq; ſit? niſi quia his temporibus, quibus ea quis ſcripſit, quibus potuit, inſinuauit & edididit, & inde in alios, atq; alios, continuata notitia, latiuſq; formata ad poſteros, etiam vſq; ad noſtra tempora peruenerunt. Ecce iſtas literas, quas habemus in manibus, ſi poſt aliquantum tẽpus vitæ huius noſtræ, vel illas quiſq; Fauſti eſſe, vel has neget meas; vnde conuincitur? niſi quia illi, qui nunc iſta nouerunt, notitiam ſuam ad longe etiam poſt futuros continuatis in poſterum ſucceſſionibus traijciunt. Quæ cum ita ſint, quis dicat, hoc mereri non potuiſſe Apoſtolorum Eccleſiam tam fidam, tam numeroſam fratrum concordiam, vt eorum ſcripta fideliter ad poſteros traijcerent? Libr. 11. c. 2. Quam libri à te prolati originem, quam vetuſtatem, quam ſeriem ſucceſſionis teſtem citabis? Et vides in hac re quid Eccleſiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis ſedibus Apoſtolorum, vſq; ad hodiernum diem ſuccedentium ſibimet Epiſcoporum ſerie, & tot populorum cõſenſione firmatur. Lib. 23. c. 21. Hic iam ſi quæratis à nobis, vnde ſciamus Apoſtolorum eſſe illas literas: breuiter vobis reſpondemus, indè nos ſcire, vnde & vos ſcitis, illas literas eſſe Manichæi. De ciuitate Dei, lib. 15. cap. 23. Omittamus earum Scripturarum fabulas, quæ apocryphæ nuncupantur, eo quod earum occulta origo non claruit Patribus, à quibus vſque ad nos auctoritas verarũ Scripturarum certiſſima & notiſſima ſucceſſione peruenit. In his autẽ apocryphis, etſi inuenitur, aliqua veritas, tamen propter multa falſa nulla eſt canonica auctoritas. Scripſiſſe quidẽ nonnulla diuina Enoch negare non poſſumus, cùm hoc in Epiſtola canonica Iudas Apoſtolus dicat: ſed non fruſtra non ſunt in eo canone Scripturarum, quæ ſeruabãtur in templo Hebræi populi, ſuccedentium diligentia Sacerdotum. Cur autem hoc? niſi quia ob antiquitatem ſuſpectę fidei iudicata ſunt, nec vtrum hæc eſſent, quæ ille ſcripſiſſet, poterat inueniri: non talibus proferẽtibus qui ea per ſeriem ſucceſſionis reperirẽtur rite ſeruaſſe, vnde illa, quæ ſub eius nomine proferuntur, recte à prudentibus iudicantur non ipſius eſſe credenda: ſicut multa ſub nominibus & aliorum Prophetarum, & recen-

Auguſtinus.

tiora ſub nominibus Apoſtolorum ab hæreticis proferuntur: quæ omnia ſub nomine apocryphorum, ab auctoritate Canonica, diligenti examinatione remota ſunt.

De conſenſu Euangeliſt. lib. 1. Cæteri ſcriptores, vel non tales extiterunt ſuis temporibus, vt eis fidem haberet Eccleſia, atque in auctoritatem Canonicam ſanctorum librorum, ſcripta eorum reciperet: vel quia ſcriptis ſuis quædam fallaciter indiderint, quæ Catholica & Apoſtolica regula fidei, & ſana doctrina condemnat.

Idem contra Fauſtum: Legunt Scripturas Apocryphas Manichæi, neſcio à quibus ſutoribus fabularum, ſub nomine Apoſtolorum ſcriptas: quæ ſuorum ſcriptorum temporibus in auctoritatem ſanctæ Eccleſiæ recipi mererentur, ſi ſancti & docti homines qui tunc in hac vita erant, & examinare talia poterant, eos vera locutos eſſe cognoſcerent.

Manifeſtum eſt, Auguſtinum non tribuere Eccleſiæ illam poteſtatem, quod poſſit ſcriptis quibuſdam tribuere Canonicam auctoritatē: quam nec ex ſeipſis, nec ex ſuis auctoribus habuerunt, & quam illis, cum ſcriberētur, temporibus, non habuerint, ſicut Pontificij contēdunt. Sed alia eſt ratio auctoritatis Spiritus ſancti: cuius impulſu & inſpiratione Prophetæ, Apoſtoli & Apoſtolorum diſcipuli libros ſacros conſcripſerant, qui miraculis doctrinam illam conſcriptam confirmarunt: & alia eſt ratio teſtificationis Eccleſiæ, quod ſcripta illa ſint à Prophetis & Apoſtolis vel conſcripta vel comprobata, & Eccleſiæ commendata. Et in hac teſtificatione alia etiam eſt ratio illius Eccleſiæ, quæ fuit illis temporibus, cum libri illi primum ſcriberentur, & eius Eccleſiæ, quæ poſteà ſecuta eſt. Illa enim tantum conſeruat, & ad poſteros tranſmittit teſtificationem primæ Eccleſiæ, non autem vel debet, vel poteſt aliquid de libris iſtis ſtatuere, cuius non habeat certa documenta ex teſtificatione primæ Eccleſiæ.

Gerſon. Ita Gerſon de vita ſpirituali, lectione ſecunda, corollario ſeptimo, diſputat, maiorem hac in re fuiſſe auctoritatem primitiuæ Eccleſiæ, quam nunc ſit. Et addit: Non eſt in poteſtate Papæ aut Concilij, aut Eccleſiæ, immutare traditiones datas ab Euangeliſtis & ab Apoſtolis, ſicut quidam delirant, nec habent parem auctoritatis firmitatem, vt faciant aliquid eſſe pure de fide. Subiungit & hoc: Et hic aperitur modus intelligendi illud Auguſtini: Euangelio non crederem, niſi me auctoritas Eccleſiæ compuliſſet. Ibidem enim Eccleſiam ſumit pro primitiua congregatione fidelium eorum, qui Chriſtum viderunt, audierunt, & ſui teſtes extiterunt. Hæc Gerſon.

Tertia quæſtio eſt: Qui libri ſint in Canone, & qui non ſint in Canone: Sicut Hieronymus loquitur. Non autem de ſuppoſititiis, adulterinis, & falſis ſcriptis nunc loquimur, quorum Catalogus extat apud Euſebium, & diſtinct. 15. cap. Sancta Romana. Sed de illis quæſtio eſt, qui ſimul extant in vulgata Bibliorum editione, quique in Eccleſiis à fidelibus leguntur. De illis quæritur veteris Eccleſiæ teſtificatio, an omnes ſint eiuſdem certitudinis & paris authoritatis. Eſt autē certiſſimum & manifeſtiſſimū, veteris Eccleſiæ hanc eſſe teſtificationem, quod ex illis libris quidā ſint in Canone, quidam non ſint in Canone, ſed ſint Apocryphi: ſicut Hieronymus ſolet loqui: vel (quod idem eſt) quædam ex illis ſcriptis eſſe legitima, & quæ ſine contradictione certa & conſentientia ſuæ auctoritatis teſtimonia habeant, ab vniuerſa prima & veteri Eccleſia. De quibuſdam vero dubitatum fuiſſe propterea, quod propter quorundam contradictionem non habuerint ſatis certa, firma, & conſentientia primæ & veteris Eccleſiæ teſtimonia de ſua auctoritate.

Apocrypha ſcripta veteris Teſtam. Et ex ſcriptis veteris Teſtamēti inter Apocrypha, quæ non ſunt in Canone, numerātur Liber Sapiētiæ, Syrach, Iudith, Tobias, tertius & quar-

tus

tus Eſdræ, Baruch, Epiſtola Ieremiæ, libri Macchabæorum, particulæ in Eſther & Daniele.

Et ratio, quare libri illi ab auctoritate Canonica ſeparati ſint, non eſt obſcura. Quidam enim ex illis, poſt tempora Prophetarum, tunc ſcripti ſunt, cum populus Iſrael non amplius habebat Prophetas, quales veteres fuerant: & ſcripti ſunt ab illis, qui non habebant diuina teſtimonia, ſicut Prophetæ de doctrinæ ſuæ certitudine & auctoritate. Quidam vero ex illis libris præferunt quidem nomina Prophetarum, ſed non habuerunt certas teſtificationes, quod ab illis, quibus tribuuntur, eſſent conſcripti. Hæc ratio manifeſta eſt, quare remoti ſint à canone ſcripturæ. Iſtos ergo libros, qui nunc vult facere canonicos, illum neceſſe eſt probare poſſe, quod certo, abſque omni dubitatione ſint à Prophetis conſcripti: quod probare impoſſibile eſt. Vel neceſſe eſt ſtatuere, ad Scripturam diuinitus inſpiratam nihil referre, ſiue habeat diuina certitudinis, auctoritatis & veritatis teſtimonia: ſiue humana tantum habeat teſtimonia. Conſideret igitur Lector, quo tandem euaſura ſit dictatoria librorum illorum Canoniſatio.

Scripta Apocrypha noui Teſtamenti.

Ex libris noui Teſtamenti, qui in prima & veteri Eccleſia non habuerunt ſatis certa, firma & conſentientia certitudinis & auctoritatis ſuæ teſtimonia, hi recenſentur.

Euſebius lib. 3. cap. 25. Scripta quæ non habentur pro indubitatis, ſed quibus contradicitur, licet multis ſint cognita, hæc ſunt. Epiſtola Iacobi, Iudæ, poſterior Petri, & altera cum tertia Ioannis: Apocalypſin Ioannis quidam reprobant, quidam certis & indubitatis ſcripturis adiudicant.

Hieronymus in Catalogo ſcript. Epiſtola Iacobi, ab alio quodam ſub eius nomine edita aſſeritur.

Euſebius lib. 2. cap. 23. Iſtius Iacobi, qui Iuſtus & Oblias vocabatur, dicitur eſſe Epiſtola, quæ prima ſcribitur inter Catholicas. Sciendum autem eſt, (ὡς νοθεύεται hoc eſt, quod non pro genuina & legitima, ſed pro notha & adulterina iudicetur. Non multi igitur veterum τῶν πάλαι) iſtius meminerunt, ſicut & quæ Iudæ, quia de libro Enoch, qui apocryphus eſt, teſtimonium aſſumit, à pleriſque reijcitur.

Euſebius libr. 3. c. 3. Eam, quæ circumfertur altera Petri Epiſtola, non eſſe legitimam accepimus.

Hieronymus in Catalogo ſcripto: Secunda à pleriſque Petri eſſe negatur propter ſtyli cum priori diſſonantiam.

Euſebius lib. 3. cap. 25. Reliquis duabus Epiſtolis Ioannis contradicitur. Et rationem addit, cap. 25. Quia, inquit, dubitatum fuit, vtrum eſſent Ioannis Euangeliſtæ, an vero alterius cuiuſpiam, eiuſdem cum illo nominis.

Euſebius lib. 3. cap. 3. Non eſt ignorandum, quod quidam in Romana Eccleſia, epiſtolam ad Hebræos reprobarunt, aſſerentes contradici, quaſi non ſit Pauli.

Lib. 6. cap. 25. Origenes ponens catalogum Canonicorum ſcriptorum veteris Teſtamenti, dicit, libros Macchabæorum ἔξω τούτων eſſe. Ibidem Petrus vnam epiſtolam, de qua certo conſtat, poſt ſe reliquit. Eſto autem, reliquerit & alteram: de illa namq; controuertitur. Item, alteram & tertiam Ioannis, non omnino Germanas eſſe dicunt. Ibidem: De Epiſtola ad Hebræos, character dictionis non habet τὸ ἰδιωτικὸν ἐν λόγῳ ſicut Paulus confitetur, ſe idiotam eſſe ſermone. Quiſquis autem poteſt diſcernere inter phraſes, fatebitur Epiſtolam ad Hebræos ἐν συνθέσει τῆς λέξεως ἑλληνικωτέραν. Rurſus quod ſenſus huius Epiſtolæ nequaquam infe-

riores ſint illis literis, quæ ſine contradictione Apoſtolicæ ſunt, fatebitur, quiſquis diligenter legerit Apoſtolica. Et tandem concludit: Si qua igitur Eccleſia Epiſtolam illam tanquam Pauli recipit, εὐδοκιμείτω καὶ ἐπὶ τούτῳ. Non enim fruſtra priſci viri, Pauli eſſe tradiderunt. Quis vero illam ſcripſerit, τὸ μὲν ἀληθὲς Deus nouit. Ad nos vero hiſtoria peruenit, vel à Clemente, vel à Luca eſſe ſcriptam: vt ſenſus ſint Pauli, phraſis vero & compoſitio ſit ἀπομνημονεύσαντός τινος Apoſtolica, & quaſi σχολιογραφήσαντος, quæ dicta erant à præceptore. Hieronymus in octauo capite Eſaiæ: Licet Latina Eccleſia Epiſtolam ad Hebræos inter Canonicas ſcriptas non recipiat.

Euſebius libro tertio, capite vigeſimoquarto, De Apocalypſi etiamnum apud multos diſpar eſt opinio, probantibus illam alijs, alijs vero reprobantibus.

Libro 3. capit. 39. Veriſimile eſt, alterum Ioannem, qui inter ſeniores numeratur, niſi quis primum, qui inter Apoſtolos numeratur, Apocalypſin illam vidiſſe, quæ ſub nomine Ioannis circumfertur, libro quinto, capite octauo, Irenæus tribuit illam Ioanni Apoſtolo. Ita & lib. 6. cap. 25. Origenes.

Cur de quibuſdam ſcriptu noui Teſtamenti veteres dubitarint.

Hæc veterum teſtimonia ideo annotaui, vt non tantum notus ſit Catalogus ſcriptorum noui Teſtamenti, quę non habent ſatis certa, firma & conſentientia auctoritatis ſuæ teſtimonia: ſed vt præcipue notari poſſint rationes, quare de illis dubitatum fuerit. 1. Quia apud veteres non inuenta fuerunt ſatis certa, firma & conſentientia teſtimonia de teſtificatione primæ Apoſtolicæ Eccleſiæ, quod libri illi eſſent ab Apoſtolis comprobati, & Eccleſiæ commendati. 2. Quia non certo ex teſtificatione primæ & veteris Eccleſiæ conſtitit, an ab illis, ſub quorum nomine editi ſunt, libri illi conſcripti eſſent: ſed iudicati fuerunt ab alijs ſub nomine Apoſtolorum editi. 3. Cum quidam ex vetuſtiſſimis, aliquos ex illis libris tribuerent Apoſtolis, quidam vero contradicerent: res illa, ſicut non erat indubitato certa, relicta fuit in dubio. Pendet enim tota hæc diſputatio à certis, firmis & conſentientibus primæ & veteris Eccleſiæ teſtificationibus: quæ vbi deſunt, ſequens Eccleſia ſicut non poteſt ex falſis facere vera, ita nec ex dubijs poteſt certa facere, ſine manifeſtis & firmis documentis. Contra hæc tam manifeſta antiquitatis teſtimonia Tridentinum Concilium ſeſſione 4. ita decernit: Si quis libros integros cum omnibus ſuis partibus, prout in veteri vulgata Latina editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, anathema ſit. Sed vnde hoc ſuum decretũ contra antiquitatis teſtimonia probant & confirmant? Num proferunt certa & manifeſta quædam documenta, ex teſtificationib. primæ Apoſtolicæ & veteris Eccleſiæ, quod libri illi controuerſi eandem certitudinem, & parem auctoritatem cum reliquis, de quibus nunquam dubitatum fuit, habeant? Nihil minus: neq; enim poſſunt hoc facere. Sed rapiant ſibi hanc poteſtatem, quod Papa cum ſuis Prælatis poſſit & illis, & forſan alijs etiam libris impertiri Canonicam auctoritatẽ, quam nec ex ſe, nec ex ſuis auctoribus merentur, & quam tempore Apoſtolorum & primitiuæ Eccleſię non habuerunt: ſicut Pighius contendit. Quin igitur aperte dicunt, quod res eſt? Licet probari non poſſit, libros illos vel à Prophetis, vel ab Apoſtolis ſiue ſcriptos, ſiue comprobatos, & à prima veterique Eccleſia certo & conſtanter receptos: imo licet contrarium manifeſtiſſimis antiquitatis teſtimonijs meridiana luce clarius probetur: hoc tamen non obſtante, ſtatuimus & decernimus, certo hoc credendum eſſe, licet nulla à nobis huius rei idonea proferãtur documenta, quia (ſi dijs placet) pleni-

tudo

Digitized by Google

tudo huiuſmodi Antichriſtianæ poteſtatis ſepulta eſt in ſcrinio pectoris Pontificii.

Dicunt anathema omnibus, qui libros Apocryphos non recipiunt eadem certitudine & auctoritate, ſicut Canonicos. Anathema igitur erit Euſebius, Hieronymus, Origenes, Melito, & tota prima Apoſtolica ea vetus *Eccleſia*: ex cuius teſtificatione illa, quæ ſupra de libris iſtis recitauimus accepta ſunt.

Scio, quod Nicephorus, ſcriptor non admodum vetus, libro 3. vbi ex Euſebio recitat primitiuæ & veteris Eccleſiæ ſententiam de libris iſtis apocryphis, addit, Eccleſiam iamdudum illos pro legitimis & teſtamentariis recepiſſe. Sed quas affert rationes, quæ documenta, quare à teſtificationibus primitiuæ Eccleſiæ diſcedendum ſit? Nihil certe. Hilarius in prologo Pſalmorum, de re graui profecto non ſatis grauiter agit. Ludit enim, quia 22. ſunt libri Canonici veteris Teſtamenti, iuxta numerum literarum Hebraicarum: ideo quia Græcorum & Latinorum, 24. ſunt literæ, addendos eſſe Canoni duos libros, Iudith, ſcilicet & Tobiam, vt numerus reſpondeat literis. Sed in re tam graui & ſeria, non tam friuole ludendum eſt.

Tota igitur diſputatio in hac quæſtione conſiſtit: An certum & indubitatum ſit, libros illos de quibus hæc controuerſia eſt, eſſe Scripturam diuinitus inſpiratam à Prophetis & Apoſtolis, qui diuinitus auctoritatem illam habuerunt vel editam, vel approbatam?

Tota antiquitas reſpondet, non eſſe certum, ſed propter multorum contradictiones fuiſſe dubitatum. Tridentinum vero ſupercilium anathema minatur, niſi quis illos ſuſceperit pari, imo eadem certitudine & auctoritate, ſicut reliquos libros, de quibus nunquam dubitatum fuit. Quid igitur mirum eſt, quod paraſiti quidam Pontificii diſputarunt, Papam poſſe nouos fidei articulos condere: cum hoc loco nouam Scripturam Canonicam fabricare non vereatur? vt nullum amplius ſit dubium, quis ſit ille, qui in templo Dei ſedens, ſuper omne, quod Deus dicitur, extollitur, 2. Theſſ. 2.

Nunquid igitur ſimpliciter abiiciendi & damnandi ſunt libri illi? Nequaquam hoc quærimus. Quem igitur vſum habet hæc diſputatio? Reſpondeo. Vt regula fidei, ſiue ſanæ in Eccleſia doctrinæ certa ſit. Ex ſolis enim libris Canonicis, auctoritatem Eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam veteres cenſuerunt, ſicut teſtimonia ſupra allegata ſunt. Solius Canonicæ Scripturæ auctoritas, idonea iudicata fuit ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt: reliquos vero libros, quos Cyprianus Eccleſiaſticos, Hieronymus apocryphos nominat, legi quidem voluerunt in Eccleſiis, ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem Eccleſiarum dogmatum confirmandam. Non enim voluerunt illos proferri, ad auctoritatem ex his fidei confirmandam. Et illorum auctoritas, ad roboranda ea, quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicata fuit. Nullum igitur dogma ex iſtis libris extrui debet, quod non habet certa & manifeſta fundamenta & teſtimonia in aliis Canonicis libris. Nihil quod controuerſum eſt, ex iſtis libris probari poteſt, ſi non extent aliæ probationes & confirmationes in libris Canonicis. Sed quæ in illis libris dicuntur, exponenda & intelligenda ſunt, iuxta analogiam eorum, quæ manifeſte traduntur in libris Canonicis. Hanc eſſe vetuſtatis ſententiam, nullum eſt dubium. Sed Concilium Tridentinum propter illam ipſam cauſam, neceſſariam & veriſſimam, hanc veteris Eccleſiæ diſtinctionem infringit, ſubuertit & tollit: quia (ſicut Andradius meus inquit) non volunt ſe in has coniicere anguſtias, vt omnibus aliis præſidiis destituti, à ſola Canonica Scriptura fidem

Vſus huius diſputationis.

mutuentur. Inquit enim Synodus Tridentina, ſe ideo ex libris apocryphis facere Canonicos: vt oſtendat, quib. potiſſimum teſtimoniis & præſidiis in confirmandis dogmatibus, & inſtaurandis moribus ſit vſura.

Quid igitur antiquitatis ſuffragia prætendunt, qui primæ & veteris Eccleſiæ ſententiam de Canone fidei & dogmatũ ab ipſis fundamentis ſubuertunt? Et diligenter conſideret Lector, quid incommodi in Eccleſiam inuexerit neglecta & ſublata antiquiſſima illa diſtinctio, inter libros Canonicos, apocryphos, & adulterinos ſeu falſos. Primum enim ad auctoritatem librorum Canonicorum, paulatim adiungi cœperunt reliqui, qui apocryphi vocantur Hieronymo. Poſtea ex adulterinis & reprobatis ſcriptis, multa tanquam ex traditionibus citari cœperunt: ſicut oſtendemus in loco de traditionibus. Tertio circa Gregorii tempora cœpit dici, Concilia amplectenda & veneranda eſſe ſicut Euangelia. Quarto gloſſa in capite Nol. diſtinct. 15. inquit: Auguſtinus loquitur ſecundum illa tempora cum adhuc ſcripta Patrum non erant Authentica: ſed hodie omnia iubentur teneri vſq; ad vltimum iota. Quinto, acceſſit & hæc impudentia, quod Auguſtini ſententiam de doctrina Chriſtiana lib. 2. cap. 8. turpiſſime falſare non ſunt veriti. Ita enim legunt & interpretantur, diſtinct. 19. capit. In Canonicis; Inter Scripturas Canonicas præponendas eſſe illas, quas Apoſtolica ſedes (hoc eſt, Romana) habere, & ab ea alii accipere meruerunt Epiſtolas. Ibi decretales Romanorum Pontificum non tantum æquantur, ſed præponuntur Scripturæ Canonicæ: idque manifeſtiſſimo crimine falſi. Auguſtinus enim hoc non dicit. Sed quid miramur, cum arrogent ſibi illam licentiam, quod poſſint canoniſare libros, qui tempore Apoſtolorum & primitiuæ Eccleſiæ tales habiti non fuerunt? Poſtremo, Quia hæc de Conciliis, Patribus, & Decretis Pontificum nimis craſſa, noſtro quidem ſeculo, videri poſſint, ſi æquentur Euangelio: aliud iam artificium inuentum eſt, vt quicquid credit & obſeruat Eccleſia Pontificia, quod nullo Scripturæ teſtimonio probari poteſt, dicatur & credatur eſſe traditio Apoſtolica. Et hi ſunt Pontificiorum loci vere ἄπειροι, ex quibus nullo negotio, quiduis probare poſſunt.

Obiectiones Pontificiorum ex Hieronymo & Auguſtino.

Hæc recenſui, vt intelligatur, quid Pontificii quærant ſua illa confuſione: & quam omnino neceſſarium ſit, pro veteri illa librorum Scripturæ diſtinctione dimicare. Duas autem habent obiectiones, quas ſpecie aliqua, huic, quam defendimus, ſententiæ, opponere poſſunt. Vna eſt ex Hieronymo, qui dicit, illos libros, procedente tempore, auctoritatem obtinuiſſe, & inter Sanctas Scripturas computatos. Altera eſt ex Auguſtino, qui libros illos vocat Canonicos. Sed de Auguſtino prius dicemus. Ille enim de doctrina Chriſtiana, lib. 2. ca. 8. recitans, quibus libris Canon Scripturæ contineatur, annumerat etiam illos libros, quos hactenus diximus eſſe extra Canonem, ſeu Apocryphos. Et illam Auguſtini ſententiam ſequitur Concilium Carthaginenſe tertium, &c. Hæc propter Auguſtini auctoritatem, ſpecie aliqua contra ea, quæ hactenus diximus, prætendi poſſunt. Sed non eſt difficilis reſponſio. Primum enim quærere poſſem. Cum tota antiquitas aliter ſentiat, vtrum recipienda & imitanda potius ſit totius antiquitatis, quam vnius Auguſtini ſentẽtia, cum non ſit ignotum, quam libertatem lectori Auguſtinus in ſuis ſcriptis concedat? Salua igitur Auguſtini honorificentia, & bona ipſius pace fieret, ſi nollemus ipſius vnius ſentẽtiam præferre & plurium & antiquiorum conſtanti iudicio. Sed non vtamur nunc hac reſponſione. Video enim Auguſtinum licet aliis vocabulis vtatur, de re ipſa tamen idem & ſentire & loqui, ſicut ex teſtimoniis antiquitatis hactenus oſtendimus. Nam apocrypha ſcripta Auguſtinus non intelligit, vt Hieronymus de Iudith, Tobia, &c. ſed ſimpliciter apocrypha vocat adulterina, falſa & reprobata ſcripta, vt de Ciuit.

Dei,

Dei, lib. 15. capit. 13. vocat fabulas ſcripturarum, quæ apocryphæ nominantur, quarum propter multa falſa nulla eſt Canonica autoritas. Et contra Fauſtum dicit, apocrypha à ſutoribus fabularum ſub Apoſtolorum nomine ſcripta. Auguſtinus igitur non tres cum Euſebio & Hieronymo, ſed duos tantum ordines ſcriptorum vocabulis apocryphorum & Canonicorum diſtinguit. 1. vocat apocrypha, hoc eſt, fabuloſa, adulterina & falſa. 2. ea, quæ in Eccleſiis legebantur, vno vocabulo vocat Canonica. Quæro autem, num Auguſtinus affirmet illorum librorum omnium, quos vno vocabulo Canonicos nominat, eandem eſſe certitudinem, & parem autoritatem? hic enim eſt ſtatus diſputationis. Et inuenio, Auguſtinum expreſſis verbis tradere & exponere hanc diſtinctionem: quoſdam ſcilicet ex illis libris ab omnibus accipi Eccleſiis Catholicis, quoſdam vero non ab omnibus accipi, ſed à quibuſdam tantum. Et addit, illas Scripturas, quæ ab omnibus Eccleſiis accipiuntur, præponendas eſſe eis, quas quædam non accipiunt. Et in his rurſus, quæ à pluribus & grauioribus accipiũtur, præponendas eſſe iis, quę pauciores, minoriſq; autoritatis Eccleſiæ tenent. Sicut igitur tota antiquitas, ita etiam Auguſtinus diſtinguit libros Biblicos; & quo ad autoritatem & certitudinem, dicit alias aliis præponendas, hoc eſt, non parem eſſe omnium auctoritatem & certitudinem, eo quod quædam ab omnibus Eccleſiis accipiantur, quædam non ab omnibus. Et illud eſt, quod cum tota antiquitate nos etiam dicimus. Ita libros Macchabæorum Auguſtinus alibi vocat Canonicos. Non autem de appellatione potiſſimum diſputatio eſt, ſed de re ipſa: an ſcilicet Auguſtinus libris Macchabæorum parem, imo eandem tribuat autoritatem, quam habent reliqui libri, qui proprie ſunt Canonici. Lego autem, quod Auguſtinus contra Gaudentii Epiſtolam. libro ſecundo, cap. 23. Raciæ exemplum, inferentis ſibi mortem, licet varie torqueat, non tamen vel audet, vel poteſt defendere, & probare. Et tandem inquit: Hanc quidem Scripturam, quæ appellatur Macchabæorum, non habent Iudæi, ſicut legem, & Prophetas, & Pſalmos, quibus Dominus teſtimonium perhibet, tanquam teſtibus ſuis, Luc. 24. Sed recepta eſt ab Eccleſia non inutiliter, ſi ſobrie legatur vel audiatur.

Hoc certe modo Auguſtinus de libris vere Canonicis non loquitur. Extat præterea alius locus apud Auguſtinum, vnde adhuc manifeſtius colligitur tempore Auguſtini illorum librorũ, de quibus controuerſia eſt, non fuiſſe parem auctoritatem, ſicut aliorum vere Canonicorum. Nam de prædeſtinatione Sanctorum, lib. 1. cap. 14 D. Auguſtinus dicit, ſe vſum teſtimonio ex libro Sapientiæ: Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius. Et addit: Quod teſtimonium à me poſitum fratres iſtos ita reſpuiſſe dixiſtis, tanquam non de libro Canonico adhibitum. Quid vero Auguſtinus? Non defendit librum iſtum vere eſſe Canonicum, ſed inquit, quaſi excepta huius libri atteſtatione, res ipſa non clara ſit, quam volumus hinc doceri: & adhibita ſententia ex Ezechiele dicit: Hæc eſt tota cauſa, cur dictum ſit, à quocunq; ſit dictum: Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius. Item: Quilibet hoc dixerit, quis homo ſanæ fidei reſiſtendum putabit? Manifeſtum ergo eſt, Auguſtinum de diſtinctione librorum ſacrorũ idem ſentire, quod Hieronymus inquit: Legit hæc Eccleſia ad ædificationem plebis, non ad autoritatem Eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam. Manifeſtum ergo eſt, Auguſtinum probare, retinere & ſeruare veterum illam diſtinctionem, de qua ſupra diximus, quod ſcilicet non eadem aut par ſit certitudo & auctoritas omnium librorum Scripturæ, quæ in vulgata Latina editione continentur. Et iam quiuis Lector intelligit, Pontificios falſo & nequicquam Auguſtini auctoritatem obtendere ſuæ opinioni, qua omnes libros æquant & pares

faciunt, quo ad certitudinem & autoritatem. Sed inquis: Quare Auguſtinus illos libros annumerat cæteris, & vocat Canonicos? Reſpondeo: Auguſtinus hoc tantum agit, apocryphos illos libros, quos Hieronymus ita vocat, licet non ſint eiuſdem certitudinis & autoritatis, ſicut reliqui indubitati Scripturæ libri: non tamen ſimpliciter eſſe abiectos & damnatos ſicut reliqua adulterina & falſa ſcripta ſed receptos eſſe in numerum ſacræ ſcripturæ: ea tamen lege & conditione, ſicut ſupra ex Hieronymo & Cypriano dictum eſt. Illud vero & nos libenter concedimus & docemus.

Altera obiectio eſt ex Hieronymo, qui inquit: Epiſtola Iacobi paulatim procedente tempore, auctoritatem obtinuit. Et de epiſtola Iudæ inquit: autoritatem vetuſtate jam & vſu meruit & inter ſanctas ſcripturas computatur. Dicit etiam, Synodum Nicenam librum Iudith in numero ſanctarum ſcripturarum computaſſe. Sed quia de Hieronymi ſententia abſque omni ambiguitate conſtat, facilis eſt reſponſio. Eſt enim Hieronymo diſcrimen inter hæc duo: Computari inter Scripturas, & recipi inter ſcripturas Canonicas. De Iudith enim dicit in præfatione, quod computetur in numero ſanctarum ſcripturarum. Sed in præfatione librorum Salomonis inquit: Iudith, Tobiæ & Macchabæorum libros legit quidem Eccleſia, ſed eos inter Canonicas ſcripturas non recipit. Et ipſe Hieronymus quomodo hæc intelligi velit, diſerte explicat, cum inquit: Legit hæc Eccleſia ad ædificationem plebis, non ad autoritatem dogmatum Eccleſiaſticorum confirmandam. Item, illorum auctoritas ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur. Manet igitur & iuxta Auguſtinum & Hieronymum ſententia antiquitatis fixa & firma.

Ita etiam Euſebius lib. 2. c. 23. de Epiſtola Iacobi & Iudæ inquit: Attamen ſcimus & iſtas cum reliquis in pluribus Eccleſiis δεδημοσιευμένας, publice legi, &c. Sed inde non ſequitur Canonicam ipſis tributam fuiſſe auctoritatem. Nam & de paſtore Hermæ eodem vocabulo vtitur Euſebius lib. 3. cap. 3.

Quod igitur ad rem ipſam attinet, idem ſentit & dicit Auguſtin. de libris ſcripturæ, quod reliqui ante ipſum veteres ſcriptores, niſi quod non iiſdem vocabulis, nec eodem modo vtitur. Latius enim accipit vocabulum Canonicorum, quam Hieronymus. Apocrypha etiam aliter intelligit, quam Hieronymus. Et ex diuiſione Euſebii trimembri, quod ſcilicet quidam libri ſint legitimi, quidam, de quibus dubitatum fuit, quidam adulterini & falſi, Auguſtinus fecit bimembrem diuiſionem, quoſdam libros eſſe Canonicos, quoſdam apocryphos. Et tamen illos, quos vocat Canonicos, rurſus non obſcure diſtinguit: quoſdam ſcilicet ab omnibus accipi Eccleſiis, quoſdam non ab omnibus, quos ſobrie vult legi. Quod ſi Pontificii de rebus ipſis ita ſentirent, de verbis aut vocabulis non magnopere pugnaremus. Sed volunt ad confirmationem dogmatum, & ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, eandem & omnino parem eſſe auctoritatem omnium librorum, qui in vulgata Latina editione Bibliorum habentur. Et hoc eſt, quod impugnamus, quodque cum judicio totius antiquitatis pugnare dicimus.

Conſtitutis autem rebus, de verbis quidem ſeu vocabulis non temere eſt pugnandum; vtile tamen eſt, vocabula habere maxime propria, quæ res ipſas perſpicue & ſine ambiguitate ſignificent & explicent. Hieronymus vocat libros Canonicos, qui ſunt legitimi & indubitati: de quibus vero dubitatum fuit, vocat apocryphos. Auguſtinus vtroſque vno vocabulo appellat Canonicos. Hieronymus apocryphos appellat, tam eos, de quibus dubitatum fuit, quam adulterinos & falſos. Ita in prologo Ga-

leato

ſeato inquit: vt ſcire valeamus, quicquid extra, hoc eſt, inter apocrypha eſſe ponendum: vt Syrach, Iudith, Tobiam, &c. Et in Præfatione in Euangeliſtas inquit: Apocryphorum nænias, mortuis magis hæreticis, quam Eccleſiaſticis viuis canendas. Auguſtinus vero per Apocrypha tantum intelligit adulterina & falſa.

Varius igitur & diuerſus eſt horum vocabulorum vſus: ſed ſi de proprietate quæritur, facilis eſt diiudicatio. Ipſa enim appellationis emphaſis & proprietas indicat, libros illos non proprie vocari Canonicos, qui leguntur quidem in Eccleſijs, ſed non ad confirmandam ex his fidei auctoritatem: & quorum auctoritas non idonea iudicatur ad roboranda ea, quæ in contentionem veniunt. Conuenit enim appellatio proprie ad illos libros, qui ſunt Canon dogmatum & fidei. ἀπόκρυφοι proprie vocantur illi libri, quorum occulta origo non claruit illis, quorum teſtificatione auctoritas verarum ſcripturarum ad nos peruenit: ſicut inquit Auguſtinus de Ciuit. lib. 15. c. 23. Et contra Fauſtum, lib. 11. c. 2. dicit, vocari apocryphos, qui nulla teſtificationis luce declarati & prolati ſunt. Hæc explicatio appellationis recte conuenit ad illos libros, qui in vulgatis editionibus habentur quidem, ſed non ſunt in Canone, ſicut Hieronymus loquitur: propterea quod non ſatis certis teſtificationibus conſtitit, an eſſent à Prophetis vel Apoſtolis, ſiue editi, ſiue comprobati. Ad tertium genus ſcriptorum, quæ adulterina & falſa ſunt, ſiue hæc, ſiue alia appellatio accommodetur, non pugno: modo ipſarum rerum diſtinctio, quæ neceſſaria eſt, retineatur & proponatur. *Libri apocryphi.*

Euſebius habet vocabula valde ſignificantia. Quæ enim Hieronymus appellat Canonica ſcripta, ea Euſebius vocat γνήσια, ἐνδιάθηκα, καθολικά, ἀναμφίλεκτα, ὁμολογούμενα hoc eſt, genuina, germana, legitima, teſtamentaria, Catholica, ſine contradictione & dubitatione certa, & ab omnibus confeſſa.

Ea vero, quæ leguntur quidem in Eccleſijs, ſed tamen non ſunt in Canone, ſicut Hieronymus inquit, Euſebius vocat ἀμφιλεκτα: de quibus dubitatum fuit, ſiue quibus contradictum fuit. Vocat etiam non legitima, non teſtamentaria, &c. Reliqua vero vocat adulterina, abſurda & impia.

DE VERSIONE SEV TRANSLATIONE Scripturæ in alias linguas.

SECVNDVM DECRETVM SYNODI Tridentinæ, quartæ Seſſionis.

Inſuper eadem ſacroſancta Synodus conſiderans, non parum vtilitatis accedere poſſe Eccleſiæ Dei, ſi ex multis Latinis editionibus, quæ circumferũtur, ſacrorum librorum, quænam authentica habenda ſit, innoteſcat: ſtatuit & declarat, vt hæc ipſa vetus & vulgata editio, quæ longo tot ſeculorum vſu in Eccleſia ipſa probata eſt, in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus pro authentica habeatur, & quod eam nemo reijcere quouis prætextu audeat vel præſumat.

EXAMEN.

In hoc ſecundo decreto 4. Seſſionis de verſionibus ſeu translationibus ſacrorum librorum duo ſunt notanda. 1. Quia tantum de Latinis editionibus diſputant: oblique igitur, quod alias aperte faciunt, damnant, ſi in alias vernaculas & populares linguas Scriptura transferatur. 2. Solam veterem & vulgatam Latinam editionem ita faciunt authenticam, vt nemo eam in prædicationibus, lectionibus, diſputationibus, aut expoſitionibus reijcere quouis prætextu audeat, vel præſumat. Hæc ſunt exa-

Hebræa lingua.

minanda. Et iudicium non eſt obſcurum, ſi origo verſionum conſideretur. Deus primum doctrinam cœleſtem lingua Hebraica patefecit. Ante diluuium.n. illa vnica & ſola lingua fuit totius generis humani, & illius linguæ literis poſtea doctrinam ſuam conſcribi curauit: quia Hebręa lingua matrix eſt omnium aliarum linguarũ, ſicut Hieron. inquit in 13.c. Sophoniæ. Et licet facta eſt poſtea confuſio linguarum, Gen. 11. videtur tamen fuiſſe primis illis temporib. talis quædam cognatio ſeu affinitas, ꝙ Abrahã in Chaldæa, Ægypto & Canaan ſine interprete loquitur, & alios intelligit. Et Gen. 31. aceruum teſtimonij aliter Laban patria liugua appellat, aliter Iacob, vterq; tamen alterum intelligit. Et filiæ Laban imponunt filijs nomina Hebraica, cum in ipſa adhuc Syria eſſent. Ita Gen. 41. Ioſeph in Ægypto per interpretẽ loquitur fratribus: fuiſſe tamen adhuc magnam cognationem cum lingua Hebraica, oſtendit appellatio אברך, quam Pharao Ioſeph impoſuit. Idem etiam oſtendit nomen Moſis משה, quod filia Pharaonis ipſi impoſuit, addita ratione appellationis. Et amici Iob ex diuerſis partibus venientes, Hebraice cum Iob diſputant. Deut. 28. vbi minatur, hoſtes ex longinquis regionib. venturos, inquit, cuius linguam intelligere non poteris. Potuerunt igitur tunc propter affinitatem linguarum ab alijs etiam legi & intelligi, quæ Deus lingua Hebraica tradebat, & conſcribi curabat. Neq; enim ita Deus ſcripturã tradidit, vt tanquam ad folia Sibyllę nemini, aut perpaucis ad eius lectionem aditus pateret.

Verſionum Scripturæ cauſa & vſus.

Sed propter hanc ipſam cauſam, vt ab aliarum etiam linguarum hominib. legi poſſet Scriptura, ventum eſt poſtea ad verſiones ſiue translationes. Cum enim progreſſu temporis affinitas, quæ reliquis linguis cum Hebręa hactenus interceſſerat, corrupta eſſet, ita vt Hebraica nõ amplius ab alijs intelligerentur: tandem in alias linguas quæ tunc vſitatæ erant, & præ reliquis late patebant, transferri cœpit Scriptura ſacra; idq; ideo, vt non tantum ab Hebraice peritis, ſed ab alijs etiam hominibus legi & intelligi poſſent, quæ omnium ſalutem complectebantur. Ita Daniel & Ezras cœperunt Chaldaico idiotiſmo quædam conſcribere. Poſtea in linguam Syriacam ſeu Chaldaicam tota Scriptura veteris Teſtamẽti translata eſt: illa enim lingua in multis tunc terris & populis late patebat. Ita cum propter Græcorum Monarchiam, lingua Græca in pleriſq; terris & populis vſitata & nota eſſe cœpiſſet, translata eſt ſcriptura veteris Teſtamenti in Græcam linguam. Et Chriſtus verbis Scripturæ in Syriaco idiotiſmo in cruce vſus eſt. Apoſtoli etiam Græca translatione veteris Teſtamenti plerunq; vſi ſunt. Inſtitutum igitur transferendi ſacros libros in alias linguas vernaculas & populares, comprobatum eſt ab ipſo filio Dei, & ab Apoſtolis. Neque enim vnam aliquam linguam Deus ita dedicauit ſacræ ſcripturæ, vt nefas ſit eam transferri in alias vernaculas & populares linguas: vnde ab omnibus legi & intelligi poſſint, quæ de doctrina cœleſti literis, vel Hebraicis vel Græcis conſignari voluit Deus, qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire. Ita Eunuchus Æthiopiſſæ, Actorum octauo, legit Prophetam Eſaiam, non in lingua Hebraica, ſed in translatione Græca. Vult ergo Deus ſacram Scripturam legi & intelligi ab aliarum etiam linguarum hominib. vtq; illud fieri poſſet, factæ ſunt translationes in illas linguas, quarum vſus tunc latiſſime patebat, non inter doctos tantum, ſed alios etiam: qualis erat Syriaca & Græca. Hoc & Auguſtinus agnoſcit de doctrina Chriſtiana, libro ſecundo, capite ſexto: ita enim inquit: Ex quo factum eſt, vt etiã Scriptura diuina, qua tantis morbis humanarum voluntatum ſubuenitur, ab vna lingua profecta, quæ oportune potuit per orbem terrarum diſſeminari, per varias interpretum linguas, longe lateque diffuſa, innoteſceret

Genti-

Digitized by Google

Gentibus ad ſalutem: quam legentes nihil aliud appetunt, quam cognitionem, voluntatemq; illorum, à quibus conſcripta eſt, inuenire, & per illas voluntatẽ Dei, ſecundũ quam tales homines locutos eſſe credimus.

Nouum vero Teſtamentum, ſicut vulgo nunc loquimur, miſſo Spiritu ſancto in die Pentecoſtes, inchoatum, & quaſi dedicatum eſt diuerſarum, & poſtea omnium Gentium linguis, ad quas ſalus illa pertinebat: Sicut enim linguarum confuſione puritas doctrinæ diuinitus patefactæ, amiſſa & deprauata fuerat: ita Spiritus ſanctus, per diuerſitatem linguarũ cunctarum, Gentes in vnitatem fidei rurſus per Apoſtolos congregauit. Et quidem ideo dedit donum linguarum, vt doctrina noui Teſtamenti, non quibuſdam tantum populis in vna aut altera lingua, ſed omnibus gentibus, quæ ſub cœlo ſunt, tradi & proponi poſſet illa lingua, quam intelligere poſſent. Scripturã vero noui Teſtamenti Deus Græcis literis tradi voluit, propterea quod eius tunc vſus latiſſime patebat: ſicut ex Ciceronis oratione pro Archia colligi poteſt inquit enim: Si quis minorem putat gloriæ fructum ex Græcis verſibus percipi, quam ex Latinis, vehementer errat, propterea, quod Græca leguntur in omnibus fere Gentibus; Latina ſuis finibus exiguis ſane continentur.

Nouũ Teſtamentũ Græce ſcriptum.

Et in Oriente, vbi Græca lingua diu manſit vernacula & popularis, Patres Græce locuti ſunt Eccleſijs, populus in Græca lingua legit ſacra ſcripturam: ſicut Chryſoſtomus ſæpiſſime laicos hortatur ad lectionem ſacræ Scripturæ: quod facile fieri poterat, quia Græca lingua tunc adhuc vernacula & popularis erat.

In Occidẽte vero, vbi vna cum imperio Romano etiam Latinæ linguæ vſus late in populis propagabatur, cœptæ ſunt fieri, translationes ſacræ ſcripturæ in linguam Latinam. F. Auguſtinus de doctrina Chriſtiana, libro ſecũdo, cap. 11. inquit: Qui Scripturas ex Hebræa lingua in Græcam verterunt linguam, numerari poſſunt: Latini autem interpretes, nullo modo. Vt enim cuique primis fidei temporibus in manus venit codex Græcus, & aliquantulum facultatis ſibimet, vtriuſque linguæ habere videbatur, auſus eſt interpretari. &c. Ita Auguſtinus Eccleſiæ ſuę Latine locutus eſt, & populus Latine legit ſcripturam. Latine cantauit Pſalmos: erant enim Latinæ linguæ homines.

Factæ igitur ſunt ſemper translationes ſcripturæ ſacræ in illas linguas, quarum vſus popularis erat, & latiſſime patebat, non inter doctos tantum, verum etiam inter alios.

Poſtquam igitur iam linguæ Latinæ vſus deſijt eſſe vernaculus & popularis, quæſtio eſt; An liceat ſacram ſcripturam transferre ex ſuis fontibus in illas linguas, quæ hoc tempore in noſtris regionib. vſitatæ ſunt, & late patent. Hoc inſtitutum Pontificij non tantum damnant, ſed ferro & flamma perſequuntur, dimicantes tantum pro Latina verſione. Sed quid de Barbarica illa tyrannide ſentiendum ſit, ex his, quę diximus manifeſtũ eſt. vbi enim Deus patefecit, tantam eſſe Latinæ linguæ dignitatem, vt in ea ſola legenda ſit ſacra ſcriptura? Maior certe eſſet dignitas Hebraicæ & Græcæ linguæ, in quibus originaliter ſcripti ſunt libri ſacri. Quare igitur non contendunt potius, in ſolis illis linguis legendam eſſe ſacram Scripturam? Sed forſan ideo hoc fit, quia maior ipſorum pars cum Accurſio dicit: Græca ſunt, legi non poſſunt. Certe Deus non vult doctrinam ſuam tantum Latinis hominibus notam eſſe: Si ergo mandatum Dei eſt, doctrinam noui Teſtamenti omnium linguarum Gẽtibus tradere & proponere, ita vt intelligere poſſint: illud profecto fieri non poteſt, niſi doctrina Scripturæ, docendo transferatur in illas linguas, quæ notæ ſunt populis, quibus prædicandus eſt Chriſtus: niſi forſan ſtatuere velint, Latinæ tantum linguæ hominibus annunciandum eſſe Euangelium. Doctrina enim

An liceat ſcripturam in noſtras linguas trãſferre.

Euangelij ex Scriptura prædicanda eſt. In prædicando autem, non vtendum eſt lingua, quæ ignota eſt illis, quibus prædicatur, 1. Cor. 14. Ergo verba & ſententiæ ſcripturæ transferendæ ſunt in linguas, quæ notæ & vſitatæ ſunt illis, quibus prædicatur. Quid autem intereſt, ſiue voce ſiue ſcripto fiat verſio ſiue translatio: ſi enim omnino piaculum eſt, Scripturam transferre in populares linguas: Ergo neque Euangelium ex ſcriptura doceri & tradi poterit lingua vulgari.

Sed non memineram, Pontificiorum fidem extra & præter ſcripturam conſiſtere: poſſunt igitur docere ſine ſcripturæ translatione in linguas vulgares. Sed ad rem. Cum non abhorreant, quando ſententiæ quædam Scripturæ docendo transferãtur in vulgares linguas: hoc tamen damnãt, ſi tota Scriptura verſione ſcripta ita transferatur. Quare autem hoc? niſi quod volunt hanc ſibi licentiam reſeruare, vt quicquid libet, & quantum libet, populo proponant: cui incumbat neceſſitas credendi, ſine vlla diiudicatione. Vident autem hanc licentiam non fore integram, ſi populus ipſe ſcripturam in lingua vulgari & nota legere poſſit. Hæc eſt illa Helena, hinc illæ lachrymæ.

Quod enim prætendunt, maieſtatem Scripturæ inquinari, ſi in barbaras linguas transferatur, nugæ ſunt. Quæ enim eſt Latinæ linguæ ſanctitas? (non loquor iam de elegantia.)

Et certe non violata fuit doctrinæ cœleſtis maieſtas, quando in Pentecoſte varijs barbaris linguis tradita & propoſita fuit. Ergo nec verſione in quamcunq; linguam, quantumuis habeatur barbara, inquinabitur, ſi verſio ſit vera & ſana. Omnium enim Gẽtium linguæ à Spiritu ſancto dedicatæ ſunt, vt ſonent magnalia Dei, Act. 2. Rom. 14. Eſa. 66. Ita Hieronymus alicubi teſtatur, ſe in linguam Dalmaticam vertiſſe Scripturam.

Vere igitur Antichriſti tyrannis eſt, homines innocentes tantum propter verſiones ſcripturæ in linguas vulgares, necare. Non loquor autem de verſionibus, ſi quæ ſunt prauæ & non reſpondentes fontibus.

Alterum caput huius decreti, eſt de veteri & vulgata Latina editione, quam nos ſane ſimpliciter & in totum nec reijcimus, nec damnamus (debetur enim ei ſua laus, quiſquis fuit vetus ille interpres: multa enim ſunt non male reddita.) Et vtile eſt, extare certam aliquam verſionem, quæ in citationibus allegetur: ita tamen, vt vocabulorum emphaſis, & ſententiæ proprietas ex ipſis fontibus iudicetur: ad quos omnino recurrendum eſt, ſicubi minus recte, cõmode & proprie interpres reddidiſſe videtur. Hoc modo retinemus & vſurpamus veterum verſionem. Et ſi Tridentini decretores de veteri verſione hoc tantum agerent, nulla inter nos eſſet diſſenſio. Sed his non contenti, flagitant vt vulgata illa verſio, ſicut in ipſorum Eccleſia vſitata eſt, pro authentica habeatur in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus aut expoſitionibus, ita vt eam nemo reijcere, quouis prætextu auſit. Sed quid ſi ea, quæ in fontibus ſunt ſiue Hebraicis, ſiue Græcis, vulgata illa editio non recte, commode & proprie reddidit? Si librariorum vel inſcitia, vel incuria quædã ſunt mutata, mutilata vel addita, num licebit à veteri editione diſcedere, & ad fontes recurrere? Num licebit fontes præferre riuulis? & ſi qua in vulgata illa verſione male reddita, mutata, mutilata & addita ſunt, ita vt à fontibus diſſentiant: Num licebit ea, ſi quis odioſius vrgeat, reijcere? Reſpondent Tridentini Patres: vulgatam editionem nemo reijcere, quouis prætextu audeat, vel præſumat. Hoc vero non eſt tolerãdum in Eccleſia, vt pro ijs, quæ Spiritus ſanctus in fontibus Hebraicis & Græcis ſcripſit, ea quæ ab interprete vitioſe reddita vel à librarijs mutata, mutilata & addita ſunt, tanquam authentica nobis obtrudantur: & quidem ita, vt non liceat inſpectis fontibus ea reijcere.

Concilii ſententia de veteri translatione Bibliorum.

Græci interpretes, inquit Auguſtinus, numerari poſſunt: Latini vero nullo modo. Si igitur de antiquitate Latinæ verſionis contenditur, illa certe, quæ nunc vulgata eſt, non erit antiquiſſima; tribuitur enim Hieronymo in libris veteris Teſtamenti. Et tamen ipſe Hieronymus in Hebraicis quæſtionibus multa aliter reddit, & interpretatur, quam nũc legimus in vulgata editione. Extat Hieronymi verſio in Pſalterio & Eccleſiaſte: ſed in vulgata editione longe alias habemus iſtorũ librorum verſiones. Quatuor Euangelia as Hieronymus fatetur ſe collatione Græcorum codicum emendaſſe, & tamen interpretans Matthæum, quædam reprehendit in vulgata editiõne, ſicut & in Epiſtolis Pauli. Et quid poſt Hieronymi tempora, librariorum dormitantium incuria, cum ſtudia linguarum ſepulta iacerent, vulgatæ editioni accidiſſe putamus? Certe negari non poteſt, in vulgata Pſalterij editione, in valde multis locis genuinam Pſalmorum ſententiam nec recte, nec commode, nec proprie reddi, ſed ſæpe peregrinam ſententiam obtrudi. Hoc adeo manifeſtum eſt, vt Lindanus etiam illud agnoſcat. Nec arbitror, Andradium hoc negaturum, qui Hebraicæ linguæ cognitionem præter rem ſæpe oſtentat. *De auctore veteris translationis.*

In Syracide quam multæ integræ ſententiæ ſunt additæ, quæ in Græco plane non ſunt: quædam tranſpoſitæ ſunt ex aliis in alios locos.

Geneſ. 9. mutilata eſt ſententia: Qui effuderit ſanguinem humanum, fundetur ſanguis illius. Omiſſum enim eſt, per hominem.

In Matth. 9. mutilata eſt pulcerrima ſententia: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores. Ibi omiſſum eſt ad pœnitentiam.

Rom. 1. in fine plane mutata eſt ſententia.

1. Ioh. 5. Apoſtolus ita ſcripſerat: Hæc ſcribo vobis, qui creditis in nomen Filii Dei vt ſciatis, quoniam vitam æternam habetis, & vt credatis in nomine Filii Dei. Vulgata vero editio legit:

Hæc ſcribo vobis, vt ſciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

Rom. 4. vbi Paulus dicit, Abrahamũ non ex operibus iuſtificatũ; additũ eſt, Operibus legis, vt ſcilicet de ceremonialibus philoſophari poſſent.

Rom. 11. plane omiſſa ſiue expuncta eſt illa ſententia; Si ex operibus, iam non amplius eſt gratia, alioquin opus non eſſet amplius opus.

Quam multa indocti librarii deprauarunt, quæ nunc in templis Pontificiorum pro authenticis ſine intellectu leguntur; vt Ioelis 2. Præſtabilis ſuper malitia.

1. Ezræ 9. pro paxillus, poſuerunt pax illius: pro ſepem, ſpem.

Iud. 11. ex altera matre, fecerunt adulteram matrem. Pſal. 131. ex victu, fecerunt, viduam.

1. Reg. 19. pro cecidit, legunt, cecinit. Item, ex lapidibus ſacculi, fecerunt, lapides ſeculi, &c.

Et quid opus eſt in re manifeſta multis verbis? Extant multa talia loca, iuſtis ſcriptis notata à Valla, Stapulenſi, Eraſmo, &c. *Valla. Stapulenſis. Eraſmus.*

Et tamen tanta eſt Pontificiæ congregationis impudentia, vt non vereantur ſine vlla exceptione ſtatuere, vulgatam editionem non eſſe reiiciendam, ne vllo quidem prætextu, etiamſi ſcilicet vitioſe quædam ſint reddita, quædam mutata, mutilata & addita, ita vt cum fontibus non conſentiant. Ita ſcilicet interpretis errata, librariorum σφάλματα, hominũ additiones & mutilationes, pro verbo Dei acceptabimus; nec liberum erit ipſis puris fontibus plus credere, quam cœnoſis & luтulentis riuulis.

Auguſtinus certe de doctrina Chriſt. libro 2. capite vndecimo, inquit: Latinæ linguæ homines duabus aliis ad Scripturarum diuinarum cognitionem habent opus, Hebræa ſcilicet, & Græca, vt ad exemplaria præcedentia recurratur, ſi quam dubitationem attulerit Latinorum interpre-

tum

tum infinita varietas. Cap.12. Quis interpretum vera ſecutus ſit, niſi exemplaria linguæ præcedentis legantur, incertum eſt. Cap.15. Libros noui Teſtamenti, ſi quid in Latinis varietatibus titubat, Græcis credere oportere, non eſt dubium. Idem Epiſt.59. Vocabula ſecundum Græcum eloquium diſcernenda ſunt. Nam noſtri interpretes vix reperiuntur, qui ea diligenter & ſcienter transferre curauerint.

De ſermone Domini in monte. li. 1. fatetur, exemplaribus Græcis maiorem adhibendam eſſe fidem, quam Latinis.

Contra Fauſtum, lib. 11. c. 2. Confugiendum eſt ad exemplaria veriora vel plurium codicum, vel antiquiorum, vel linguę præcedentis, vnde hoc in aliam linguam interpretatum eſt.

De vera religione: Locutio diuinarum Scripturarum ſecundum cuiuſque linguæ proprietatem accipienda eſt.

Et in decretis diſt. 9. citatur hæc Auguſtini ſententia. Vt veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinanda eſt: ita nouorum veritas Græci ſermonis normam deſiderat.

Apoſtoli quomodo vſi ſint Græca translatione.

Hoc modo Apoſtoli vſurparunt quidem, & allegarunt vulgatam, tunc LXX. interpretum editionem, quia tunc in omnium manib. erat, non autem authenticā ipſam fecerunt contra ipſos fontes. ſed emphaſin & proprietatem ſententiæ ex ipſis fontibus ſumpſerunt, ſicubi interpretes ab illis diſceſſerunt: ſicut Hieronymus multis exemplis hoc oſtēdit. Et hæc eſt vera & Apoſtolica ratio vtendi verſionibus, quod diligenter notandū eſt.

Sed Pontificij nec Apoſtolos, nec Patres, nec ſua ipſorū decreta curant, modo ſtatum regni ſui quoquo modo retinere & conſeruare poſſint. Ita verſionem Eraſmi, quam Leo X. approbarat, *P*aulus IV. retulit in Catalogum librorum damnatorum. Et dignum eſt obſeruatione, quod in illo Catalogo omnes editiones Bibliorum etiam veteris interpretis, in quibus vel manifeſtiſſima quædam vulgatæ editionis errata ſunt emendata, damnantur. Et inde manifeſtum eſſe poteſt, quid Tridentini quærant hoc ſuo decreto.

Papiſtæ cur ita propugnent vulgatam verſionem.

Non autem nulla eſt cauſa, quare tam acriter & pertinaciter eo modo ſicut dictum eſt, pro erratis vulgatæ editionis dimicēt. In multis enim locis trāsformata eſt ad dogmata Pontificia. Et ſicut Albertus Ingolſtadienſis Ezebolus dicit: In veteri litera vulgatæ editionis latēt multa myſteria fidei, ſcilicet *P*ontificiæ: vt interceſſio & patrociniū Mariæ probari poteſt ex illa deprauatione, Gen. 3. Ipſa conteret caput ſerpentis. Quā falſationē Colonienſes etiam Ioſepho in publica editione affingere non ſunt veriti, abutentes corrupta Ruffini interpretatione: cum Ioſephus in Græca lingua nihil tale habeat. Et cum Hebræus, Chaldęus, Gręcus, & tota antiquitas hūc textum legat & interpretetur de ipſo ſemine: tam perfricta tamen eſt frons Thaidis Babylonicæ, vt amaſios eius, huius tam craſſæ impudentiæ, ne in clariſſima quidem luce pudeat.

Sacrificium Miſſę probant ex eo, quod vetus translatio habet: Melchiſedech obtulit panem & vinum, erat enim ſacerdos: cum Hebræus, nec verbum oblationis, nec coniunctionem rationalem ibi habeat.

Peccatum originis poſſunt extenuare inde, quod vbi Deus dicit: Figmentum cordis eſt tantum malum: ibi vetus verſio habet, Cogitatio cordis humani intenta ſeu prona eſt ad malum. Inuocationem Sanctorum probant inde, quia Iob 5. vulgata editio habet: Voca, ſi eſt, qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere. Et Pſal. 150. Laudate Dominum in Sanctis.

Dubitationem fidei de remiſſione peccatorum poſſunt probare, quia Syr 5. textus ita deprauatus eſt: De peccato propitiato noli eſſe ſine metu. Et Eccl. 9. Neſcit homo, vtrum amore vel odio dignus ſit.

Quod

Digitized by Google

Quod omnia, quæ in Conciliis ſuis ſtatuunt, accipienda ſint pro oraculis Spiritus ſancti, poſſunt probare ex deprauatione textus in vulgata editione, Ioan. 14. Spiritus ſanctus ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis. Græca vero habent εἶπον ὑμῖν, Quæcunque dixi vobis, non dixero.

Perfectionem bonorũ operum in hac vita Staphylus probat ex corrupto textu, in veteri editione, Eph. 6. Vt poſſitis in omnibus perfecti ſtare.

Matrimonium probatur eſſe vnum ex 7 Sacramentis: quia vetus interpres Eph. 5. pro myſterio reddit Sacramentum. Vnctionis extremæ efficacia probatur inde, quod Iac. 5. vetus editio habet verbum (alleuiare) quod de ſpectris, incurſioneque Satanæ interpretantur, cum Iacobus habeat verbum ἐγερεῖ.

Meritum vitæ æternæ probant, quia ſcilicet Syr. 16. Heb. 13. interpres vocabulum meriti, quod in textu non eſt, poſuit ſicut & Gen. 14. inquit, Vt veniam merear. Andradius meus probaturus in baptiſatis, nec veſtigia, nec reliquias vllas manere peccati, citat Heb. 9. Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorũ exhaurienda peccata. Et addit: quod exhauſtum eſt, ibi nihil reliqui eſt: cum non ignoret, tale verbum in Græco non eſſe. Gropperus Anno 1541. Ratisbonæ probaturus Papiſticam ſatisfactionem inſtitutam eſſe ab Apoſtolo Paulo, allegauit quod Eraſmus, 2. Cor. 7. in deſcriptione pœnitentiæ Corinthiorum ἀπολογίαν tranſtulit ſatisfactionem.

Et quod præcipue Lector notare debet, Tridentinũ Conciliũ, vt probet Eccleſiam habere poteſtatem diſpenſandi in Sacramentorũ ſubſtantialibus contra inſtitutionẽ Chriſti, abutitur æquiuocatione veteris verſionis, vbi 1. Cor. 4. miniſtri Chriſti vocantur diſpenſatores myſteriorum Dei. Poſſunt ergo in Sacramentis diſpenſare, & vnam ſpeciem in cœna abrogare: ſunt enim diſpenſatores. Bone Deus, quanta eſt Antichriſti impudentia, in tanta luce cognitionis linguarum, de tam graui materia tam pueriliter ludere: cum Paulus tantum οἰκονόμους vocet miniſtros Chriſti.

Ecquid vero tibi Lector iam videtur? Non certe fruſtra Tridentinum Concilium veterem vulgatam Latinam editionem Bibliorum authenticam facit, eo modo, ſicut iam dictum eſt.

DE INTERPRETATIONE Scripturæ.

SECVNDI DECRETI IV. SESSIONIS Tridentini Concilij, Canon alius.

Præterea ad coërcenda petulantia ingenia, decreuit, vt nemo ſuæ prudentiæ innixus in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorqueat, aut contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu & interpretatione ſanctarum Scripturarum, aut etiam contra vnanimem conſenſum Patrum, ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat, etiamſi huiuſmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contra venerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à Iudice ſtatutis puniantur.

EXAMEN.

Hilarij dictum eſt: Scripturæ non ſunt in legendo, ſed in intelligendo. Certum igitur eſt, doctrinam Scripturæ, & ſalutarem eius vſum, conſiſtere non in verbis nõ intellectis, ſed in vero eius ſenſu & ſano intellectu. ſicut parabola Matt. 13. inquit: Qui verbũ Dei audit & intelligit, & fructum affert, hic in terram bonã ſeminatus eſt. Et multi ſane in ſcriptura loci ſunt planis & perſpicuis verbis expoſiti, qui interpretatione procul petita non

Scripturæ doctrina in quo conſiſtat.

indigent, ſed ſeipſos explicant: ad quos, vt Auguſtini verbis vtar, acceſſus patet & doctis & indoctis. Et in his, quæ aperte in ſcriptura poſita ſunt, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moreſque viuendi. *Obſcura in Scripturis.* Sunt vero præterea multæ difficiles & obſcuræ ſententiæ in Scriptura, quarum ſenſus non poteſt à quouis primo ſtatim aſpectu deprehendi. Et tamen ne vel fruſtra in Scriptura eſſent poſitæ, vel anſam præberent erroris, Deus voluit in Eccleſia donum extare interpretationis: *Interpretationis donũ.* quod ſicut donum ſanationum, miraculorum & linguarum non eſt commune omnibus, ſicut inquit Paulus, 1. Cor. 14. Alij per ſpiritum datur gratia ſanationum, alij operatio virtutum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum. Et donum illud Deus non vult vel contemni, vel abiici, ſed reuerenter vſurpari, tanquam organon & adminiculum, ad inueniendũ & intelligendum verum & ſanum ſcripturæ ſenſum: ſicut Eunuchus reginæ Candaces, Act. 8. inquit: Quomodo poſſum intelligere, ſi non aliquis viam præmonſtret mihi? Et cum intelligeret, diuinitus ſibi oblatum eſſe Philippum, habentem donum interpretationis, cum gratitudine illum in currum ad ſe recipit, & de ſenſu loci Eſaiæ, cum ipſo confert. Et de hoc genere interpretationis pulcre dictum eſt ab Auguſtino, lib. 1. de moribus Eccleſiæ: Eo dulcius accipiuntur, poſtquam per interpretationem aperta ſunt, quo clauſa difficilius aperiebantur. Illud vero donum interpretationis, non eſt extra Eccleſiam in non renatis: Eſt enim lumen Spiritus ſancti, accenſum in cordibus piorum. Et de non renatis, inquit Paulus 1. Cor. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ Spiritus ſunt, ſtultitia enim ſunt ei: ſpiritualis vero diiudicat omnia. Et 2. Cor. 4. Si adhuc opertum eſt Euangelium noſtrum, in iis qui pereunt eſt opertum, in quibus Deus huius ſeculi excœcauit mentes infidelium. Sed in Eccleſia filius Dei, ſedens ad dextram Patris, dat talia dona ad ædificationem corporis ſui, ad Eph. 4.

Eſt & hoc certum, neminem debere ſuæ prudentiæ inniti in Scripturæ interpretatione, ne in claris quidem locis. Illud enim manifeſte ſcriptum eſt, 2. Pet. 1. Scripturam non eſſe priuatæ interpretationis. Et illi, qui Sacram ſcripturam ad ſuos ſenſus, quos antea præſumpſerunt, intelligendos contorquent, faciunt hoc in perniciem ſuam, 2. Pet. 3. Optimus enim Scripturæ Lector eſt, ſecundum Hilarium, qui dictorum intellectum non attulerit, ſed retulerit ex Scriptura. *Patrum ſcripta.* Grati etiam & reuerenter vtimur Patrum laboribus, qui multa Scripturæ loca commentariis ſuis vtiliter illuſtrarunt. Et veteris Eccleſiæ teſtimoniis, in vero & ſano Scripturæ ſenſu, nos non parum confirmari fatemur. Neque enim probamus, ſi quis ſibi comminiſcatur ſenſum pugnantem cum tota antiquitate, & cuius plane nulla ſint Eccleſiæ teſtimonia.

Et hæc cum ita ſint, quid igitur eſt, quod in Canone Concilii Tridentini de interpretatione Scripturæ deſiderari poſſit? Reſpondeo. Inſidioſe ſane verbis generalibus poſitus eſt ille Canon. Sed quatuor ſunt potiſſimum capita in hoc loco, de quibus inter nos controuertitur: quæ inſidioſa generalitate hoc loco inuoluerunt, alibi vero clariſſime hæc explicant.

Primo contendunt donum interpretationis ordinariæ Epiſcoporum ſucceſſioni ita alligatum eſſe, vt quicunq; ad thronos illos euehatur, eius qualeſcunque interpretationes ſtatim ſuſcipiendæ & venerandę ſint, tanquam legitimæ, veræ, & ſanæ, quæ valeant ex priuilegio loci, quē illi occupant. Ita dicunt, quod Papa habet omnia iura in ſcrinio pectoris ſui: etiamſi ſit idiota, & tam obliuioſus, vt immemor ſit etiam ſui. Item, quod habeat voluntatem pro ratione in his, quæ vult: quod poſſit formam Sacramentorum, ab Apoſtolis traditam immutare: quod contra Epiſtolas Pauli poſſit ſtatuere, quod diſpenſare poſſit cōtra prima quatuor Conci-

Digitized by Google

lia, & contra verba Euangelij. &c. Agnoſcet, opinor Andradius ipſa Canoniſtarum verba. Et talis eſt etiam perſuaſio Synodi quod quando ibi congregati ſunt omnes Epiſcopi, ſicut in arca Noe animalia munda & immunda congregabantur: quamcunq; illi ſine probatione tradant interpretationem, eam amplectendam, propterea quod fingunt, Cathedris Epiſcoporum indiuulſe alligatum eſſe donum interpretationis.

Sed hoc falſum eſt. Paulus enim 1. Cor. 12. vbi diſputat de dono interpretationis, diſerte dicit: Hæc omnia operatur vnus & idem ſpiritus, diuidēs ſingulis, prout vult. Et tota hiſtoria veteris Teſtamenti oſtendit, Deum ſæpe præteritis ordinarijs Pōtificibus & Sacerdotibus aliunde & ſæpe ex alijs tribubus excitaſſe Prophetas, interpretes voluntatis ſuæ. Et quales ſint interpretes Epiſcopi noſtri totus mundus iam videt. Secundo ex dono interpretationis faciunt auctoritatem quaſi prætoriam: vt non opus ipſis ſit interpretationem probare, monſtratis certis & firmis rationibus & fundamentis interpretationis: ſed ſine examine, ſine inquiſitione & diiudicatione, ſimpliciter volunt nos iurare in illum ſenſum quem nobis obtrudunt illi, qui ſine oſtenſione ſpiritus ius interpretandi ſibi arrogant. Atqui Paulus 1. Theſſ. 5. vbi inquit: Spiritum nolite extinguere Prophetas nolite contemnere. Mox addit: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Ita Act. 17. cū Paulus interpretaretur ſcripturas, Berrhoenſes prius ſcrutantur ſcripturas an hæc ita ſe habeant, & cum agnoſcunt interpretationem ſcripturæ conſentaneam eſſe, approbant & recipiunt eam. Et Act. 8. Eunuchus interpretationem eleganti verbo [illegible] deſcribit. Ipſe interrogat, Philippus reſpondet; & hac ratione monſtrantur fundamenta veræ interpretationis ita vt Eunuchus ipſe, ex illa quaſi manuductione Philippi cognoſcat & intelligat, quæ ſit illius loci, quem legebat, ſententia. Ita 1. Cor. 14. Paulus deſcribit, quomodo in obſcuris locis pij Doctores veram interpretationem communicatis ſententijs inquirere debeant: Prophetæ duo aut tres dicant, & addit: Cæteri diiudicent. Quod ſi alii ſedenti reuelatum fuerit, taceat prior. Auguſtinus de doctrina Chriſtian. & alibi cum alios docet, tum ipſe vſurpat non prætoriam interpretandi authoritatem; ſed oſtendit, quomodo ex locis manifeſtioribus interpretandi ſint obſcuriores: quomodo ex phraſi ſcripturæ, ex circumſtantijs, ex collatione aliorum locorum, & ex analogia fidei quærenda ſit ſimplex, ſana & vera interpretatio. Et quia animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus; ſtultita enim ſunt ei: ſpiritualis vero diiudicat omnia, 1. Cor. 2. opus eſt ergo Spiritus ſancti illuminatione, ad inueniendum & diiudicandum verum ſcripturæ ſenſum. Et Pater cœleſtis dabit Spiritum ſanctum petentibus, Luc. 11. Ita Paulus optat Eccleſiis ſpiritum illuminationis, Eph. 1. & 3. Philip. 1. Coloſſ. 1. Ita etiam Dauid orat Pſal. 118.

Prophetæ veteris Teſtamenti.

Auguſtini exemplum.

In hanc ſententiam Origenes inquit, homil. 17. In Exod. Non ſolum ſtudium nobis adhibendum eſt ad diſcendas ſacras literas, verum & ſupplicandum Domino, vt ipſe accipiens librum ſignatum dignetur aperire ipſe enim eſt, qui aperit mentes, vt intelligantur ſcripturæ. Et in Ioſue homil. 8. Ad explananda ea, gratia Spiritus ſancti indigemus.

Hilarius inquit libro 4. de Trinitate: Intelligentia dictorum ex cauſis ſumenda eſt dicendi. Et libro 9. Dictorum intelligentia aut ex præpoſitis, aut ex conſequentibus expectetur, libro 8. Fides non ex noſtro arbitrio, ſed ex dictorum eſt ineunda virtutibus. Baſilius de Spiritu ſancto, capite primo, dicit, interpretem debere ſententiam in ſingulis vocibus ac ſyllabis latentem perſcrutari. Cyrillus in Ioan. lib. 8. Ante omnia quando locum ſcripturæ intelligere volumus, tria diligenter conſideranda ſunt: tempus quando ſcriptum eſt, quod dicitur: perſona, quæ dicit, vel ad quam, aut de qua dicitur; & res, propter quam, & de qua di-

citur. Sic enim abſque errore ſenſum poterimus verum inueſtigare.

Auguſtinus de vtilitate credendi, cap. 2. tradit 4. modos interpretationis. 1. Secundum hiſtoriam, cum docetur, quid ſit ſcriptum aut geſtum. 2. Secundum etymologiam, quid, qua de cauſa, vel factum vel dictum ſit. 3. Secundum analogiam, cum demonſtratur, Scripturam ſibi non aduerſari. 4. Secundum allegoriam, cum docetur non ad literam eſſe accipienda quædam, ſed figurate intelligenda.

Item de moribus Eccleſiæ, lib. 1. c. 1. Et diligentia & pietas adhibenda eſt. Altera fiet, vt ſcientes inueniamus: altera, vt ſcire mereamur. Idem de ſcalis Paradiſi, cap. 2. Lectio inquirit, oratio poſtulat, meditatio inuenit, contemplatio deguſtat.

Non igitur prætoria vel Pontificia eſt interpretationum auctoritas in Eccleſia, ſed certæ ſunt regulæ, ſecundum quas fieri, & ad quas exigi debent. Habet enim Eccleſia ius & libertatem diiudicandi. Sed Pontificij tale ius interpretationum ſibi ſumūt, vt vna & eadem opera, & ſe labore probandi eximant, & Eccleſiæ diiudicādi libertatem adimant. Et hoc eſt, quod in iſto Canone impugnamus. Veras enim & ſanas interpretationes, congruentes ad regulas, quas ex Patribus recitauimus, amamus & oſculamur. Ad Pontificiorum vero interpretationes accommodamus, quod Tertullianus de lege dicit: Lex, quæ probari ſe non vult, merito ſuſpecta eſt. Hilarius inquit lib. 4. de Trinitate: Non enim diuinorum dictorum, ſed intelligentiæ noſtræ à nobis ratio præſtanda eſt. Et Hieronymus in Apologia de libris contra Iouinianum: Propoſitum mihi erat, non ad meam voluntatem Scripturas trahere, ſed dicere, quod Scripturas velle intelligebam. Commentatoris enim officium eſt, non quid ipſe velit, ſed quid ſentiat ille, quem interpretatur, exponere. Alioqui ſi contraria dixerit, non tam interpres erit, quam aduerſarius eius, quem nititur explanare. Certe vbicunq; Scripturas non interpretor, ſed libere de meo ſenſu loquor, arguat me cui libet.

Pontificiorum interpretationes.

Tertio: quando dictum aliquod Scripturæ Pontificij ad ſuas corruptelas transformarunt, ſolicite inquirunt in Patrum ſcriptis, vt aliquas inde ſententias corradant, quomodocunque patrocinaturas ſuo propoſito. Et tales interpretationes veterum quacunque occaſione, quocunq; modo traditas contendunt ſimpliciter ſine diſcrimine & examinatione recipiendas eſſe, ſiue verbis ſcripturæ conſentiant, ſiue ab illis diſſentiant: cum ipſi Patres Lectorem nolint ita ſibi alligatū, vt putet, neceſſe ſibi eſſe aliquid ideo credere, quoniam a Patribus dicitur: ſed quia dicta ſua vel per ſcripturas Canonicas, vel per alias probabiles rationes, quod à veritate non abhorreant, perſuadere poſſunt. Hæc enim ſunt Auguſtini verba ad Paulinam Epiſt. 112. & apud Hieronymum Epiſt. 19. Origen. in 2. c. ad Romanos inquit: Hæc de circūciſione ea lege ſunt dicta nobis, vt ſi quis melius & rationabilius dixerit, illa magis, quam hæc noſtra teneantur.

Hieronymus ad Minerium & Alexandrum: Meum propoſitum eſt, antiquos legere, probare ſingula, retinere quæ bona ſunt, & à fide Catholicæ Eccleſiæ non recedere. Idem in præfatione ſuper Oſeam: De Origene, Euſebio, Didymo, &c. hæc dico, vt noueris, quos in Prophetæ huius campo præcurſores habuerim: quos & ſimpliciter, non ſuperbe, ſicut quidam meorum amicorum inſibilat, tuæ prudentiæ fateor, non in omnibus ſum ſecutus: vt iudex potius operis, quam interpres exiſterem, diceremque, quid mihi videretur in ſingulis. Suas etiā interpretationes Hieronymus non vult pro oraculis haberi, ſed ſubijcit eas Lectoris iudicio, vt in ſecūdo cap. Micheæ, videtur mihi ſic poſſe ſenſus reddi, ſi tamen prudens Lector noſtræ rationi acquieuerit. Ita in ſecudo capite Sophoniæ in Eſaiam, cap. 19. in Ezechiel. 36. 40. lib. 2. in Zachariam, &c. Et ad Auguſtinum

inquit:

Digitized by Google

inquit: Reſpondeat mihi prudentia tua, quare tu contra tot & tales interpretes in explanatione Pſalmorum diuerſa ſenſeris. Hęc libertas in interpretationibus, omnino in Eccleſia retinenda eſt, vt cum iudicio legantur quorumcunque interpretationes, & libere exigantur ad fontes & fundamenta. Nec propterea damnanda eſt interpretatio aliqua Scripturæ, quod à veterib. quibuſdam diſſentiat: ſi modo verbis ſcripturæ, circumſtantijs textus, & analogiæ fidei conſentanea ſit. Quid vero veterum ſanis & veris interpretationibus tribuendum ſit, ſupra diximus. Vtimur enim veterum laboribus cum reuerentia & gratitudine, ſed ſalua libertate Chriſtiana.

Interpretatio qualis eſſe debeat.

Quarto arrogant & hoc ius ſibi Pontificij, vt in locis Scripturæ etiam clariſſimis, à ſimplici & genuina ſententia, quam propria verborum ſignificato præbet, libere poſſint diſcedere, & aliam aſſuere tali dictatoria autoritate, vt nobis credendum ſit, non quod ſcriptura ſimpliciter, proprie & aperte dicit, ſed quod ipſi pro imperio & auctoritate nobis interpretantur. Hoc enim artificio eludunt locos clariſſimos, de fide iuſtificante, de reliquiis peccati in renatis, de imperfectione bonorum operum in hac vita, de libero arbitrio, de interceſſione Chriſti, &c. Quando Chriſtus dicit: Bibite ex hoc omnes: ipſi affingunt ſuam interpretationem, Non omnes, ſed Sacerdotes tantum. Quando Hebr. decimotertio Paulus dicit; Honorabile coniugium in omnibus: ipſi dicunt, Non in omnibus, ſed in ſolis laicis tantum. 1. Corinth. ſeptimo: Propter vitandam fornicationem, vnuſquiſq;, qui non continet, habeat ſuam vxorem. Ibi, Vnuſquiſque, ipſis eſt ſignum particulare, nec obſtat, quod ſententia eſt manifeſtiſſima. Quando Apoſtolis Chriſtus dicit: Reges dominantur, vos autem non ſic. Ibi volunt nos à manifeſtiſſima ſententia diſcedere, &, neſcio quas interpretationes recipere. Paulus vocat doctrinas dæmoniorum, quæ prohibent nubere, & abſtinere à cibis, quos Deus creauit, vt ſumantur. Sed nihil proficit clariſſima illa lux. Contendunt enim, verba illa eſſe intelligenda, non ſicut ſonant, ſed ſicut ipſi ea interpretantur. Et vt hunc ludum in Scripturæ interpretatione porro impune, & quidem cum authoritate ludere poſſint, ideo Canon iſte ita conſtitutus eſt. Oſius de expreſſo verbo Dei dicit: Si quis habeat interpretationem Romanæ Eccleſiæ, de loco aliquo ſcripturæ, etiamſi nec ſciat, nec intelligat, an aut quomodo cum ſcripturæ verbis conueniat, illum tamen habere ipſiſſimum verbum Dei. Ita Romanæ Eccleſiæ interpretatio eſt: Ecce duo gladij hic, hoc eſt, Pontifex Romanus habet adminiſtrationem vtriuſque gladij, & ſpiritualis & politici.

Eliſæus aquas amaras, iniecto ſale, per miraculum dulces reddidit, hoc eſt, in Eccleſia debet iam eſſe aqua exorciſata, & ſal benedictum: cuius efficaciam contra diabolum & peccata valere, credendum eſt. Item, Pſalmo octauo: Deus omnia ſubiecit pedibus Chriſti, hoc eſt, Pontificis Romani. Pecora campi, hoc eſt, homines viuentes in hac terra. Piſces maris, hoc eſt, animas in purgatorio. Volucres cœli, hoc eſt, animas beatorum, quas per canoniſationem Papa poteſt adorandas proponere. Tales non interpretationes, ſed ludificationes extant multo plures in publicis Pontificiorum ſcriptis. Vtque illis omnibus & ſimilibus, qualiacunque tandem ſint, ſua conſtet & ſalua maneat auctoritas: ideo Andradius de fide implicita per tam multas paginas tumultuatur, inſidioſe autem declamitat: cum implicitum illud dicatur, quod aliqua in re abſconditum latet: Fidem igitur implicitam eſſe, quod credimus omnia, quæ in ſacris literis continentur, vera eſſe, licet multa cognitionem noſtram fugiant: non omnia enim eius penetralia in hac vita luſtrare & penetrare poſſum. Ita ſancti veteris Teſtamẽti multa crediderũt implicite,

Fides implicita.

quæ nos in nouo Teſtamento explicite credimus. Sed heus bone vir, ſine aduerſario pugnas, de quib. nulla controuerſia. Bene enim nouit Andradius, Pontificios, quando pro fide implicita pugnant, non hoc velle & agere, de quo ipſe tam prolixe rhetoricatur. Sophiſtica igitur eſt. Sed hæc eſt, quam appellaui Babylonicam ſeruitutem fidei implicitæ, quam Andradius etiam poſtea diſerte propugnat: quod volunt nobis impoſitam eſſe neceſſitatem credendi quęcunque Eccleſia Pontificia tenet & proponit, licet nullis verbi Dei teſtimonijs probari poſſint: & quidem ita, vt non opus ſit vel cogitare, vel inquirere, vel intelligere, quæ & qualia ſint illa, an & vbi in verbo Dei habeant fundamenta. Eraſmus alicubi de diſputatione quadam contra Pontificios, fatetur, ipſorum ſententiam non habere certa & firma a ſcripturæ teſtimonia, ſed diuerſam ſententiam ex verbo Dei melius, clarius & firmius probari poſſe. Addit vero: Sed tamen, ſi hoc Eccleſia iuſſerit, credam. Captiuabo enim intellectum meum in obſequium Eccleſiæ.

Hoc eſt, Andradi, de quo diſputamus; non ſicut tu calumniaris, quaſi in agreſtibus hominibus egregia & ſolida ſacrarum literarum cognitio requiratur. in quib. tamen neceſſariam eſſe fateris hanc perſuaſionem, articulos fidei, qui proponuntur, non eſſe humana cōmenta, ſed voces diuinas in verbo Dei traditas. Atqui cum rudib. proponuntur verba Decalogi Symboli Orationis Dominicæ, inſtitutionis Baptiſmi & Cœnæ Dominicæ, ibi ſunt ipſa verba Scripturæ, in quibus ſummam doctrinæ cœleſtis contineri, non eſt dubium. Fides igitur quantumuis rudium, credens hæc, non eſt Pontificiorum implicita fides, amplectitur enim ipſa verba & ſententiam Scripturæ: ſed perſuaſionem fidei implicitæ eo trahere, vt vel prohibeatur vel doceatur, non opus eſſe cogitare & quærere, an quæ proponuntur habeant certa, firma & perſpicua in verbo Dei fundamenta: ſed ſimpliciter ex perſuaſione autoritatis perſonarum credere. Hanc perſuaſionem dixi non eſſe veram fidem, ſed ſeruilem opinionem, non ex verbo Dei, ſed ex humana perſuaſione conceptam. Hanc enim ſeruitutē imponunt non rudib. tantum, ſed & videntibus, ne videant, quærant aut intelligant vbi in Scriptura fundata ſint, quæ proponuntur; ſed ſimpliciter ideo credant, quia Pontifex & Prælati Eccleſiæ ita ſtatuerunt. Hic eſt ſtatus diſputationis, de fide implicita. Scimus, nō parem eſſe omnium perſpicaciam. Non requiritur ſolida Scripturæ cognitio in rudioribus. Recte enim dicit Auguſtinus contra epiſtolam Fundamenti, cap. 4. Cæteram turbam non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſſimam facit. Et tamen ipſorum etiam fidem oportet eſſe non ſine verbo Dei. Ideo Auguſtin. formam catechiſandi rudes, talem deſcribit, vt ſumma doctrinæ cœleſtis in Scriptura patefactæ illis proponatur, & vt poſtea ad ipſam ſcripturam deducantur, quiſque pro doni ſui modulo.

Chryſoſtomus laicos ſæpe duriter increpat, quod lectionem ſcripturæ ad ſolos Monachos ablegent, ita vt ipſi non videant, legant & quærant, quomodo ea quæ in Eccleſia docentur, ſcripturæ ſint conſentanea. Diſerte igitur improbat fidem implicitam, ſicut Pontificii de illa diſputant. Et omnium Patrum ſtudium fuit, populum non à ſcriptura ad fidem implicitam humanæ perſuaſionis abducere, ſed ad ſcripturæ agnitionem deducere. Ideo enim ſcripturas populo interpretati ſunt, & explicationes ſuas ex ſcripturis probarunt. Et aliter quidem hæc propoſuerunt catechumenis, aliter neophytis, aliter confirmatioribus, nunquam tamē ſine verbo Dei docuerunt. Imo gradus illos ita diſtinxerunt, vt oſtenderēt, homines ad ipſa ſcripturæ fundamenta magis magiſq; eſſe deducendos. Vos vero cum cōtrarium non tantum faciatis, ſed & fieri iubeatis, obiecto ſpectro fidei veſtræ implicitæ, hoc eſt, quod in vobis reprehendimus & accuſamus.

mus. Nec eſt quod ſperes Andradi, te Sophiſticis tuis cauillationibus nobis fucum facere: niſi forſan, quod Auguſtinus inquit, cogitas te per ſophiſticen, grandiori dictionis cothurno incedentem, malam cauſam, vel moras faciendo poſſe ſuſtentare.

Miratur Andradius, illos qui donum interpretationis ipſi non habent, poſſe aut velle, de interpretationibus judicare. Et ſcimus quidem, gradus eſſe, nec eandem eſſe omnium perſpicaciam in Eccleſia. Scimus etiam non debere quemquam plus ſapere quam oportet. Notum tamen eſt, quid Patres populi iudicio in homiliis ſuis, quibus Scripturas interpretabantur, tribuerint. Interpretis enim eſt, rationes & fundamenta interpretationis tam liquido & certo monſtrare, vt ea intelligere & perſpicere poſſint etiam alii, qui ipſi donum interpretationis non habent. Ita enim Eunuchus agnouit, Philippi interpretationem veram eſſe, Actor. 8.

Auditorum iudicia de doctrina.

DE TRADITIONIBVS.

EX PRIMO DECRETO Seſſionis Tridentini Concilii.

Sacroſancta Tridentina Synodus, perſpiciens hanc veritatem & diſciplinam contineri in libris ſcriptis, & ſine ſcripto traditionibus, quæ ex ipſius Chriſti ore ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſis Apoſtolis Spiritu ſancto dictante quaſi per manus traditæ ad nos vſque peruenerunt, orthodoxorum Patrum exempla ſecuta, omnes libros, tam veteris, quam noui Teſtamenti (cum vtriuſque vnus Deus ſit auctor) nec non traditiones ipſas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus à Chriſto, vel à Spiritu ſancto dictatas, & continua ſucceſſione in Eccleſia Catholica conſeruatas, pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipit ac veneratur.

EXAMEN.

HIC locus communis Pontificiorum latiſſime patet, complectens in ſuo ſinu, quicquid tradit & ſeruat Pontificia Eccleſia, quod Scripturæ teſtimoniis doceri & probari non poteſt. Et vere eſt Pandoræ pyxis, cuius operculo omne genus corruptelarum, abuſuum & ſuperſtitionum in Eccleſiam inuectum fuit. Quid enim non libebit fingere, admiſſo ſemel hoc poſtulato, non opus eſſe documentis & probationibus ex Scriptura? Quem errorem refutabimus, ſi vetuſtas erroris, & errantium multitudo poteſt errori patrocinium parere? Hoc ſiquidem agunt Pontificii, ſua de traditionibus diſputatione, vt abuſus, qui præter & contra Scripturæ regulam in Eccleſiam irrepſerunt, ſi modo late pateant, & temporis aliqua præſcriptione ſint confirmati, titulum habeant non tantum Eccleſiaſticæ conſuetudinis, ſed, quod plus eſt, Apoſtolicarum traditionum. Et vtile eſt lectorem commonefacere, quomodo paulatim mutatus ſit ſtatus diſputationis. In primis enim Pontificiorum contra Lutherum certaminibus, ea, quæ nullis Scripturæ teſtimoniis probari poterant, ita defendebantur, quod illa, quæ Eccleſia ſtatueret, parem haberent vim & auctoritatem, cum iis, quæ ex ſcriptura certo conſtaret diuinitus eſſe patefacta. Multa igitur extant, tunc diſputata de auctoritate Eccleſiæ, de plenitudine poteſtatis Papæ, de conſuetudinibus Eccleſiaſticis, &c.

Quid ſibi velint Pontificii ſua de traditionib. diſputatione.

Hi enim ſunt loci, quos Eccius in ſuo Enchiridio, in prima fronte, tanquam in acie, contra Lutherum conſtituit. Poſtea vero deprehenſum eſt, Locos iſtos communes, vel non poſſe ſuſtinere tantam molem ſtructuræ Pontificiæ, vel certe nimis laborioſum eſſe, eos defendere, ſi firmis ex

Eccius.

Scriptura argumentis oppugnentur. Tandem igitur, vt magis compendiaria via, inuenta eſt diſputatio de traditionibus Apoſtolorum non ſcriptis. Fingunt enim multa, quæ ad fidem moreſq; neceſſaria ſunt, ab Apoſtolis tradita eſſe, quæ in ſcriptura non comprehenduntur. Et mox attexunt aliud αἴτημα: Ea quæ in Eccleſia Romana traduntur & obſeruantur, quæ nullo Scripturæ Teſtimonio probari poſſunt, eſſe illa ipſa, quæ ab Apoſtolis viua voce ſunt tradita, & ſcriptis non comprehenſa. Et hoc dicit Andradius eſſe principium, vltra quod non ſit fas in inquiſitione progredi. Per talia poſtulata, ſicut Geometræ appellant, leuari ſe ſentiunt onere & labore probandi. Liberati enim ex Scripturæ anguſtiis, quas ita vocant, nihil jam eſt, quod ex capacitate loci de Traditionibus depromere non poſſint. Quod igitur olim fuit ſcrinium pectoris Pontificii, quia eius turpitudinem etiam cœci jam vident, & ignorantes norunt, hoc nunc eſt locus communis infinitus & immenſus de traditionibus Apoſtolorum non ſcriptis.

Andradius.

Quia vero vocabulum Tradtionis apud veteres non eodem modo vſurpatur, nec eiuſdem generis ſunt traditiones, quarum mentio fit in ſcriptis veterum: Pontificii ſophiſtice ſine diſcrimine talia teſtimonia commiſcent, & ex vna, quod dicitur, fidelia, omnes traditiones dealbant, vt prætextu & ſpecie antiquitatis fucum faciant. Iudico igitur, totam hanc diſputationem de traditionibus non poſſe ſimplicius explicari, nec ad veterum teſtimonia, quæ à Pontificiis in hac diſputatione magno cum apparatu producuntur, commodius reſponderi poſſe, quam per diſtinctionem. Diſtribuemus itaq; hanc materiam de traditionibus in certa quædam capita ſeu genera, & oſtendemus, quæ teſtimonia veterum, ad quod genus traditionum pertineant, & quid de ſingulis ſentiendum ſit.

Ita enim manifeſtum euadet, illa, quæ ſpeciem aliquam in hac diſputatione habent, ſi recte diſtinguantur & explicentur, nihil plane patrocinari corruptelis, abuſibus & ſuperſtitionibus regni Pontificii. Semper autem memoria repetendum eſt, ſtatum diſputationis Pontificiorum de traditionibus hunc eſſe: Scripturam non omnia, quæ ad articulos fidei, & ad dogmata pietatis pertinent habere, ſed multa, quæ ad articulos fidei, & ad dogmata pietatis neceſſaria ſunt, ſuſcipienda & credenda eſſe ſine Scriptura, extra & præter Scripturam, ex traditionibus non ſcriptis, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt.

Status diſputationis Pontificiorum de traditionibus.

PRIMVM GENVS
Traditionum.

PRimum igitur igitur genus traditionum illud conſtituemus, quod ea quæ Chriſtus & Apoſtoli viua voce tradiderunt, quæ poſtea ab Euangeliſtis & Apoſtolis literis conſignata ſunt, ſæpe vocantur traditiones. Ita Cyprianus dicit: In calice Domini offerendo, vt vino miſceatur, Dominica traditio ſeruetur, neq; aliud fiat à nobis, quam pro nobis Dominus prior fecit: Atqui hæc traditio ſcripta extat. Et Baſili. lib. 3. contra Eunomium inquit: Hoc palam impugnat ſalutaris baptiſmatis traditionem; Euntes, inquit, baptiſate in nomen, &c. Item, Baptiſmus noſter eſt juxta ipſam Domini traditionem, in nomen Patris, Filii & Spiritus ſancti. Illa certe traditio ſcripta extat.

Cyprianus.

Obſeruet autem Lector, quam candide agant Pontificii. Vbicumque enim inueniunt vocabulum Traditionis, illud mox detorquent ad ſuas traditiones, quæ ex Scriptura probari non poſſunt, vt cum Paulus dicit, 1. Corinth. 15. Tradidi vobis, quod accepiſtis, ſi tenetis, niſi fruſtra crediditis. Hic ſtatim exclamāt, Audis traditiones? Audio: ſed mox in eodem

Candor Pontificiorum.

loco

loco lego, Paulum ſcripto explicare quæ ſint illa, quæ tradiderit: Tradidi vobis quod Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris, ſecundum Scripturas, quod ſepultus eſt, & reſurrexit ſecundum Scripturas. Audis, traditiones Pauli, duplici modo eſſe ἐγγράφους. Primo enim ſumptæ ſunt ex Scriptura veteris Teſtamenti, ſecundo ab ipſo Paulo literis conſignatæ ſunt. Et tamen ſunt homines, quos non pudet hunc locum torquere ad traditiones, quæ jactantur extra, præter & contra Scripturam. Ita de Cœna Domini Paulus inquit: Ego à Domino accepi, quod & tradidi vobis. Sed illam traditionem, poſt Euangeliſtas ipſe etiam ſcripto comprehendit. Ieſuitæ allegant dictum Pauli, 2. Theſſal. 3. Subducatis vos ab omni fratre, ambulante inordinate, & non ſecundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Sed mox in illo ipſo capite deſcribit, quam intelligat traditionem, ſicut inſpicienti manifeſtum eſt. Et tamen inde volunt probare, multa eſſe credenda, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt. Similis impudentiæ eſt, quod pro traditionibus non ſcriptis allegant, id quod Actor. 16. ſcriptum eſt: Tradebant eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus Ieroſolymitanis. cum cap. 15. manifeſtiſſime teſtetur, dogmata illa literis fuiſſe ab Apoſtolis conſignata.

Verba Cypriani. Ita cum Cyprianus ad Pompeium inquit: Si in aliquo vacillauerit veritas, ad originem Dominicam, & Euangelicam, & Apoſtolicam traditionem reuertamur: mox exclamat Lindanus: Auditis ſaluberrimam non ſcriptæ traditionis auctoritatem? Sed ſcelerate præterit, quod in eadem Epiſtola extat: Vnde eſt iſta traditio, vtrum de dominica & Euangelica auctoritate deſcendens, an de Apoſtolorum mandatis & Epiſtolis veniens? Ea enim facienda eſſe, quæ ſcripta ſunt, Deus teſtatur, Ioſ. 1. Si igitur aut in Euangelio præcipitur, aut in Apoſtolorum Epiſtolis & actibus continetur, obſeruetur etiam hæc ſancta traditio: Hæc Cyprianus.

Nec ſane juſtæ indignationi honeſta defutura eſſet oratio, ſi hoc Pontificiorum artificium liberet ſuis coloribus depingere. Sed ſatis ſit, lectori extremas lineas monſtraſſe.

Baſilius. Baſilius in ſermone de confeſſione fidei, ponit talem definitionem. Fides eſt aſſenſus, non hæſitans de his, quæ audita ſunt, in certitudine veritatis, & prædicata ſunt per gratiam Dei. Mirum vero quam exultet Lindanus, quod in illa definitione fidei, nulla fiat Scripturæ mentio. Sed mox tertio verſu, Baſilius ſubiungit hanc ſententiam: Si fidelis eſt Dominus in omnibus ſermonibus ſuis, manifeſta eſt elapſio à fide & ſuperbiæ crimen, aut reprobare quid ex his, quæ ſcripta ſunt, aut ſuperinducere quid ex nō ſcriptis. Conſidera quæſo, optime lector, quale ſit hoc artificium, quo Pontificii vtuntur. Præclarum extat Irenæi teſtimonium de Polycarpo, *Irenæus de Polycarpo.* apud Euſebium libro 4. capite 14. quod perpetuo eadem docuerit, quæ ab Apoſtolis acceperat. quæ Eccleſia quoque tanquam ſola vera tradidit. Ibidem: Multos hæreticorum ad Eccleſiam Dei conuertit, dum vnam & ſolam eam veritatem, quam ab Apoſtolis acceperat, quam etiam Eccleſia tradidit, prædicauit. Axioma extra omnem controuerſiam veriſſimum eſt, illam ſolam doctrinam veram eſſe, quam Apoſtoli tradiderunt, quam primitiua Eccleſia ab Apoſtolis acceptam profeſſa eſt. Sed quæſtio eſt, an doctrina illa ſit alia & diuerſa ab ea, quam in ſcriptura comprehenſam habemus? Pontificii ſimpliciter diſtinguunt traditiones, contra Scripturam. Et quando Irenæus dicit, Polycarpum ea docuiſſe, *Irenæus* quæ ab Apoſtolis acceperat, hoc ita interpretantur, quod alia & multo plura ab Apoſtolis accepta prædicarit, quam quæ in Scriptura continentur. Ita illi. Sed propter multas cauſas ſuſpecta eſt nobis ipſorum fides. Alia igitur quærenda ſunt teſtimonia. Nullum autem dubium eſt, Polycarpum etiam illa, quæ ſcripta ſunt, ab Apoſtolis accepiſſe, quomodo igi-

tur ſimpliciter contra Scripturam diſtinguuntur ea, quæ Polycarpus dicitur ab Apoſtolis accepiſſe? Sed audiamus ipſius Irenæi teſtimonium, qui apud Euſebium, lib. 4. cap. 14. dicit, Epiſtolam Polycarpi ad Philippenſes ita eſſe ſcriptam, & ad hoc inſtructam, vt ex ea fidei character, & veritatis doctrina cognoſci poſſit, ab iis, qui ſalutis ſuæ rationem habent. Atqui in illa Epiſtola, quæ extat, nulla fit mentio eorum, quæ à Pontificiis pro traditionibus iactantur, ſed ſcribit de incarnatione Chriſti, de myſterio crucis, quod Chriſtus ſit iuſtitia noſtra, qui ſuſtulit peccata noſtra, vt viuamus in ipſo, de reſurrectione, de extremo Iudicio, de fide, ſpe, charitate, de bonis operibus, de tolerandis infirmis, de oratione, & de aliis, quæ in Scriptura expreſſe continentur. Eſt igitur character fidei Polycarpi, non extra Scripturam,

Addamus aliud teſtimonium, quod adhuc clarius eſt, Irenæus enim apud Euſebium, libro 5. capi. 20. recitat, ſe non chartis, ſed cordi inſcripſiſſe, quomodo Polycarpus narrauerit, ſe cum Apoſtolis conuerſatum: quomodo ſermones ipſorum commemorauerit, & quæ ex illis de Domino, de virtutibus & doctrina eius audierit. De hoc loco Andradius meus ſerio triumphat, pro traditionibus extra Scripturam. Sed Irenæus mox addit, quod Polycarpus ea, quæ ab illis, qui ipſi verbum vitæ viderant, perceperat, annunciauit, πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia ſanctis Scripturis conſona. Vere aurea eſt hæc Irenæi ſententia: quæ rectiſſime declarat, quomodo intelligendæ ſint pleræq; veterum ſententiæ de traditionibus. Apoſtoli multa tradiderunt viua voce: Apoſtolici ab Apoſtolis ex traditione viuæ vocis multa acceperunt, quæ ſuis poſtea diſcipulis rurſus tradiderũt. Sed Irenæus inquit, omnia illa fuiſſe σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, conſona Scripturis. Et nos eorum nihil reiicimus, ſed omnia, quæ Scripturis ſanctis conſentanea ſunt, ſuſcipimus & veneramur. Pontificii vero pro talibus traditionibus pugnant, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſunt; his enim verbis vtitur Andradius, qui etiam anathema dicit illis, qui perhibent: Niſi de veteri ac nouo Teſtamento euidenter fuerimus edocti, non ſequimur doctrinas patrum atque traditionem Eccleſiæ. Lector ipſe inſtituat antitheſin eorum, quæ Polycarpus ab Apoſtolis accepta tradidit: ea enim Irenæus pronunciat omnia fuiſſe conſona ſcripturis ſanctis: & eorum, quæ Pontificii titulo traditionum iactant: de illis enim diſerte affirmant, quod nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſint. Imo anathema dicunt omnibus qui quærunt συμφωνίαν traditionum Pontificiarum, cum veteri ac nouo Teſtamento.

Genus traditionum. Primum igitur genus Traditionum eſt, quod Apoſtoli tradiderunt doctrinam viua voce, ſed illa poſtea in Scriptura literis conſignata eſt. Viri etiam Apoſtolici multa annunciauerunt ab Apoſtolis accepta: ſed πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia conſentanea Scripturis ſanctis. Et hæc certe nihil patrocinantur Pontificiorum traditionibus, quæ nullo Scripturæ teſtimonio, ſicut ipſi fatentur, probari poſſunt. Obſeruandum eſt autem in hoc primo genere, quam fraudulenter Pontificii citent & tractent ſcripturæ & antiquitatis teſtimonia, pro ſtabiliendis & confirmandis commentitiis ſuis traditionibus.

SECVNDVM GENVS *traditionum.*

Secundum genus traditionum eſt, quod libri Scripturæ ſacræ non interrupta ſerie temporũ (ſicut Auguſtinus loquitur) & certa connexionis

ſucceſ-

Digitized by Google

ſucceſſione ab Eccleſia cuſtoditi, & fideliter ad poſteros tranſmiſſi, nobiſque quaſi per manus traditi ſunt. Ita Origenes dicit, ſe ἐν παραδόσει *Origenes.* per traditionem didiciſſe, quod quatuor Euangelia in vniuerſa Eccleſia ſint indubitata. Et Euſebius de libris Canonicis diſputans, aliquoties vtitur verbis tradendi & accipiendi. Quæ vero ſit ratio huius traditionis, hoc eſt, Eccleſiæ teſtificantis de germanis & Canonicis Scripturæ libris, ſupra fuſe explicatum eſt, cum de libris Canonicis ageremus. Et hanc traditionem, qua nobis in manum dantur ſacræ Scripturæ libri, reuerenter accipimus: Nihil autem patrocinatur Pontificijs qui pugnant pro dogmatibus, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt. Eccleſia enim illa traditione fatetur, ſe alligatam eſſe ad vocem doctrinæ ſonantis in Scriptura, & propagatione illius traditionis, poſteritatem etiam ad Scripturam alligatam eſſe docuit. Et tempore Patrum illi, qui apud Eccleſiam quærebant veritatem, deducebantur ad Scripturas: ſicut ex Auguſtino, de Catechiſandis rudibus conſtat.

Auguſtinus. Et contra Epiſtolam Manichæi, c. 5. narrat Auguſtinus, quomodo ad fidem Eccleſiæ Catholicæ perductus fuerit. Dicit enim ſe obtemperaſſe Catholicis laudantibus Euangelium, & dicentibus: Credite Euangelio. Et ibi ponit vulgatam illam ſententiam: Ego vero Euangelio non crederem niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoueret auctoritas. Ex Eccleſię igitur teſtificatione commotus fuit, vt legeret Euangelium, & crederet, doctrinam diuinitus patefactam in illo contineri. Num vero, poſtquam Euangelio credidit, pollicetur, ſe plus crediturum Eccleſiæ, quam Euangelio, ſi ipſa aliquid ſtatuat vel proponat, quod vel ſit contra Euangelium, vel nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit? Hoc certe non dicit. Imo alibi dicit anathema illis qui annunciant, præter quod in ſcripturis legalibus & Euangelicis accepimus. Et in illo ipſo loco dicit, ſe quia Euangelio credat, non poſſe Manichæo credere, propterea quia ibi nihil legat de Manichæi Apoſtolatu. Hoc ergo ſecundum genus traditionum deducit nos ad ſcripturam, & ad vocem doctrinæ ſonantis in ea alligat nos, vſque adeo non probatur inde Pontificium axioma: multa dogmata fidei ſuſcipienda eſſe, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt.

Obiectio Pontificiorum. Sed obijciunt Pontificij: Si hanc Eccleſiæ traditionem, teſtificantem de libris Scripturæ ſacræ accipitis, quo iure reliquas traditiones de quibus Pontificia Eccleſia teſtificatur, quod ſine ſcripto ab Apoſtolis ſint traditæ, reijcietis? Eccleſiæ.n.teſtimonium, ſicut Andradius inquit, aut vbiq; contemnendum, aut vbiq; certe amplectendum eſt. Reſpondeo. Immenſa eſt differentia inter primitiuam Eccleſiam, quæ fuit tempore Apoſtolorum & Apoſtolicorum, teſtificantem de libris Scripturæ ſacræ, & inter Pontificiam Eccleſiam, obtrudentem nobis ſine probatione pro traditionib. Apoſtolorum ſua commenta. Patres, vbi hanc traditionem de libris Scripturæ deſcribunt, probant illam ex teſtificationibus primitiuæ Eccleſiæ. Si idem eadem certitudinis ratione, de alijs etiam traditionibus, quarum alicubi mentionem habent, fecerint: valeat ſane hoc, vt eodem etiam iure recipiantur. Affirmant.a.ea, quę ab Apoſtolis tradita fuerunt, omnia fuiſſe conſona ſacris Scripturis, ſicut iam diximus ex Irenęo, & mox pluribus oſtendemus. Habemus igitur ex ipſa Patrum traditione, vnde dijudicandum ſit, quæ ſint veræ Apoſtolicæ traditiones, ſicut Hieronymus inquit in primum caput Aggæi: Gladius Dei, qui eſt ſermo Dei viuus, percutit illa, quæ abſq; auctoritate & teſtimonijs Scripturarum, quaſi traditione Apoſtolica, homines ſponte reperiunt & confingunt. Eccleſiæ igitur traditio libros ſcripturæ ſacræ ita nobis cōmendat, vt moneat, reliqua omnia ad illam eſſe exigenda (ſicut teſtimonia in præcedentibus allegata oſtendunt) & quæ illi ſunt conſona, recipienda, quæ

vero

vero non ſunt conſona, licet quaſi traditio Apoſtolica proponantur, percutienda eſſe gladio verbi Dei. Et hæc eſt ſimplex & vera ſolutio ſuperioris illius obiectionis; & reijcere eam Pontificij non poſſunt, alias enim eodem iure cogerentur, & ipſi etiam Phariſæorum traditiones, & totam Thalmudiſtarum Cabalam recipere. Iudæos enim Auguſtinus ſcite vocat noſtros librarios & ſcriniarios, vt qui cuſtodes fuerunt librorum veteris Teſtamenti, circumferentes adhuc illam cuſtodiam, in ipſo exilio.

Quærunt ſane κρησφύγετον Pontificij, Eccleſiam accepiſſe libros veteris Teſtamenti, ex traditione non Phariſæorum, ſed Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorum. Sed quia ſeries temporum non interrupta, iuxta Auguſtinum, ad hanc rem requiritur, non poſſunt Phariſæi ab illa teſtificatione de libris veteris Teſtamenti excludi. Quare igitur Chriſtus & Apoſtoli, qui traditionem de libris veteris Teſtamenti recipiebant, non eodem etiam iure reliquas traditiones ſeniorum recipiebant, cum quidem hunc præferrent titulum. Dictum eſt antiquis? Quo iure ipſi Pontificij repudiant Thalmudicas traditiones, cum de libris veteris Teſtamenti traditionem Iudæorum recipiant? Si dixerint, Iudæos confinxiſſe Cabalam Thalmudicam: ipſi hoc fortiter negabunt: allegant enim primos auctores Patriarchas, Moyſen & Prophetas. Quare igitur huic ipſorum teſtificationi nec vos Pontificij creditis, cum tamen de libris veteris Teſtamenti, teſtificationem ipſorum, vtiq; non repudiemus? Nos ſimpliciter reſpondemus. Quia ex libris Propheticis, de quibus Iudæi teſtificantur, diſcimus literis conſignatum eſſe, quantum de doctrina Patriarcharum, Moyſis & Prophetarum, & ſatis eſt, & opus eſt: ideo reliquas traditiones omnes, ad ea, quæ ſcripta ſunt, examinamus, & huic teſtificationi contrariam traditionem Iudæorum, multa tradentium extra, præter & contra Scripturam, non recipimus, ſed iure optimo repudiamus, id enim ex ipſis libris, quos Iudæi ſua teſtificatione nobis commendant, diſcimus. Si quam aliam reſponſionem habent Pontificij, proferant, & eandem nos opponere poterimus ipſorum obiectioni, quare, cum traditionem Eccleſiæ de libris Canonicis recipiamus, non ſimpliciter etiam reliqua omnia, quæ titulo traditionum nobis à Pontificia Eccleſia obtruduntur, recipiamus.

TERTIVM GENVS traditionum.

Tertium genus traditionum conſtituimus illud, de quo loquuntur Irenæus libro tertio, & Tertullianus de præſcriptione aduerſus hæreticos, magnificis enim encomijs vterque celebrat traditionem Apoſtolicam: Irenæus libro tertio, capite tertio, inquit: Traditionem Apoſtolorum, in toto mundo manifeſtatam, in Eccleſia licet perſpicere omnibus, qui vera velint audire. Et capite quarto: Non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cum Apoſtoli quaſi in depoſitorium diuites, pleniſſime in ea cōtulerint omnia, quæ ſint veritatis, vt omnis, quicunque velit, ſumat ex ea potum vitæ. Hic eſt enim vitæ introitus; omnes autem reliqui fures ſunt & latrones. Propter quod oportet quidem deuitare illos, quæ autem ſunt Eccleſiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid autem, ſi neq; Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis: nonne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Eccleſias? cui ordinationi aſſentiuntur multę gentes barbarorum, ſine charactere & attamento, ſcripta habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem Apoſtolorum traditionem diligenter cuſtodientes.

Tertullianus.

Tertullianus de præſcript. Hanc igitur dirigemus præſcriptionem: Si Chriſtus Apoſtolos miſit ad prædicandum, alios non eſſe recipiendos prædicatores, quam quos Chriſtus inſtituit. Quid autem prædicauerint, hoc eſt, quid illis Chriſtus reuelauerit, & hic præſcribam, non aliter probari debere, niſi per eaſdem Eccleſias, quas ipſi Apoſtoli condiderunt, ipſi eis prædicando, tam viua voce, quam per Epiſtolas. Poſtea; Si hæc ita ſunt, conſtat proinde, omnem doctrinam, quæ cum illis Eccleſiis Apoſtolicis, matricibus & originalibus fidei conſpiret, veritati deputandam, id ſine dubio tenentem, quod Eccleſiæ ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo ſuſcepit, reliquam vero omnem doctrinam de mendacio præiudicandam, quæ ſapiat contra veritatem Eccleſiarum, & Apoſtolorum, & Chriſti, & Dei.

Hæc magnifica traditionum encomia, videntur omnino multum patrocinari Pontificijs contra Scripturam. Nam & excerptam illam Tertulliani ſententiam, quaſi in Triumpho, in omnibus ſuis libris ducunt, quæ ſic habet: Non ergo ad Scripturas prouocandum, nec in his conſtituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta eſt victoria.

Sed ſimplex veritas firmiter fundata, & ſibi bene conſcia, nec reformidat, nec ſubterfugit vera antiquitatis teſtimonia. Manifeſte enim oſtendimus, haſce Irenæi & Tertulliani diſputationes non infringere, ſed confirmare noſtram de ſacra ſcriptura ſententiam, ſi ſententiæ non truncatæ inſpiciantur, ſed tota ſeries diſputationis conſideretur. Sicut enim Iuriſconſulti dicunt, inciuile eſſe, lege non tota perſpecta, ex aliqua ipſius particula pronunciare: ita Hilarius recte monet, in noſtris diſputationibus intelligentiam dictorum ex cauſis dicendi ſumēdam eſſe. Ordiamur itaque ab illa quæſtione, quæ eſt ſtatus diſputationis Pontificiæ, de traditionibus: & quæramus, an Irenæi & Tertulliani diſputatio inſtituta fuerit de recipiendis dogmatibus quibuſdam fidei, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari potuerint, ſed quæ voluerint credi ſine Scriptura, extra & præter Scripturam, ex ſola traditione, cuius nulla extiterint in Scriptura teſtimonia. Res autem non eſt obſcura. Vterque enim, & Irenæus & Tertullianus expreſſe narrant, de quibus dogmatibus fidei inſtituta fuerit illa diſputatio: recitant enim ad verbum ferme illos articulos fidei, quos hodie Symbolum, quod Apoſtolicum nominatur, complectitur. Num vero articuli illi fidei non poſſunt ex Scriptura probari, oſtendi & confirmari? Num contrarij hæreticorum errores de his articulis non poſſunt ex Scriptura impugnari & refutari? Certe manifeſtiſſimum eſt, ſummam totius Scripturæ in hiſce potiſſimum conſiſtere articulis. Et Irenæus in tertio, quarto & quinto libris, nihil aliud agit, quam quod ex Scriptura prolixe probat & confirmat articulos iſtos fidei; & ex Scripturæ teſtimonijs ſumit refutationes corruptelarum pugnantium cum illis articulis.

Hoc igitur, quod manifeſtiſſimum eſt, & negari nullo modo poteſt, primo diligenter obſeruetur in hac diſputatione, non fuiſſe ſcilicet controuerſiam de dogmatibus fidei, quorum vel probatio, vel contrariorum refutatio ex Scripturæ teſtimonijs non potuerint peti & ſumi. Sunt enim illi articuli, in quibus quaſi ſumma totius Scripturæ conſiſtit. Et hoc ideo obſeruetur, agnoſcet enim Lector, quo artificio has Irenæi & Tertulliani diſputationes Pontificij detorqueant ad ſuas traditiones, de quibus ipſi fatentur, quod nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſint.

Cur Irenæus & Ter-

Quæ vero cauſa fuit: cum articuli illi fidei habeant in Scriptura multa, certa, firma & perſpicua teſtimonia, quod Irenæus & Tertullianus pro-

uocant

llianus ouocarint l traditio- s.

uocant ad traditiones, quas Eccleſiæ Apoſtolicæ ab Apoſtolis acceptas, tunc tenebant & obſeruabant? Cauſam illam non opus eſt per coniecturas diuinare. Vterque enim manifeſte illam exponit. Num vero hæc fuit cauſa, quod ex Scriptura non potuerunt ſatis euidentia & firma de illis fidei articulis proferre teſtimonia, aut hæreticorum fabulas inde refutare? Nequaquam, ipſi enim hæretici non poterant negare, illam Eccleſiæ fidem habere in ſcripturis fundamenta & teſtimonia, & ſua figmenta à Scripturis argui & refutari. Ideo enim Scripturas vel reijciebant, vel deprauabant, vel conquerebantur inſufficientes eſſe. Ita enim Irenæus inquit libro tertio capite ſecundo. Cum ex Scripturis arguuntur in accuſationem conuertuntur ipſarum Scripturarum, quaſi non recte habeant, neque ſint ex auctoritate, & quia varie ſunt dictæ, & quia non poſſit ex his inueniri veritas ab his, qui neſciunt traditionem: non enim per literas traditam illam, ſed per viuam vocem. Tertullianus ita inquit: Iſta hæreſis non recipit quaſdam Scripturas, & ſi quas recipit adiectionibus & detractionibus ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertit, & ſi recipit, non recipit integras, &c. Item, Dicunt, Apoſtolos non voluiſſe omnia omnibus reuelare, quædam palam & vniuerſis, quædam ſecreto & paucis demandaſſe, & hoc Paulum vocare depoſitum. Agnoſcit lector, hæreticos, cum viderent ſe ex Scripturis perſpicue & firmiter refutari mouiſſe certamen de auctoritate ipſarum Scripturarum. 1. Quod non recte haberent, & ideo non eſſent recipiendæ. 2. Quod varie eſſent dictæ vt non poſſit inde colligi certa & firma ſententia. 3. Non omnes Scripturas recipiebant, ſed quaſdam tantum, & tamen illas etiam non integras ſed multa addebant, multa etiam detrahebant. 4. Criminabantur ex ſcripturis ſolis non poſſe inueniri veritatem, niſi addantur & adhibeantur traditiones, quæ nō per literas, ſed per viuam vocem ab Apoſtolis traditæ eſſent. 5. Fingebant, Apoſtolos quædam palam & vniuerſis, vt quæ ſcriptis diuulgauerunt, quædam vero ſecreto & paucis demandaſſe, ex quibus ſua probabant figmenta. Et quia hæc eiuſdem ſint auctoritatis cum illis, ideo Scripturas exponendas & corrigendas ſecundum ſecretas & tacitas traditiones, quæ non per literas, ſed viua voce traditæ ſint. Hæc ita recitantur ab Irenæo & Tertulliano, ex quibus manifeſtum euadit, propter quam cauſam & in quem finem Patres illi prouocarint ad traditiones. Quia enim quaſdam Scripturas non recipiebant, aut non recipiebant integras, & criminabantur, eas vel non recte habere, vel varie eſſe dictas, vel eſſe inſufficientes, vt ex illis ſolis non poſſit inueniri veritas: ideo Tertullianus dicit, non eſſe prouocandum ad Scripturas, nec in illis certamen conſtituendum, in quibus aut nulla, aut incerta ſit victoria contra tales ſcilicet hæreticos. Num vero cenſet, articulos illos fidei, de quibus tunc erat certamen, non poſſe ex Scripturis contra hæreticos defendi, nec corruptelas hæreticorum inde refutari? Certe Irenæus prolixe hoc facit, & per ſe hoc manifeſtiſſimum eſt. Sed de illis hæreticis, qui auctoritatem Scripturarum in dubium vocabant, & traditiones opponebant Scripturæ, quique alias proferebant Scripturas, additionibus & detractionibus interuerſas, quas veras & germanas eſſe aſſeuerabant, de illis, inquam, hæreticis, Tertullianus hoc dicit. Et addit rationem, prius probandum eſſe apud quos ſit veritas Scripturarum, quam ad ipſas Scripturas prouocaretur. Hanc eſſe Tertulliani mentem, manifeſtiſſimum eſt. Scelerate igitur faciunt Pontificij, qui à dicto ſecundum quid, ad dictum ſimpliciter Tertulliani ſententiam torquent, quaſi omnino in controuerſijs de religione non ſit prouocandum ad Scripturas, & quaſi in diſputationibus de dogmatibus fidei, in Scripturis aut nulla, aut omnino incerta ſit victoria. Hoc enim falſiſſimum eſſe ex omnium

Patrum conſenſu, ſuprà probatum eſt, & Tertullianus nunquam hoc ſenſit.

Quia igitur hæretici traditiones opponebant Scripturis, ita vt ex traditionibus conarentur oſtendere. 1. Scripturas quas Eccleſia pro Canonicis receperat, non eſſe veras, & per omnia recipiendas. 2. propter varietatem, hoc eſt, ambiguitatem, ſeu incertitudinem & obſcuritatem, non poſſe ex Scriptura intelligi veritatem. 3. ex ſolis ſcripturis non poſſe intelligi veritatem, niſi adhibeantur etiam traditiones, quæ nō per literas, ſed per viuam vocem traditæ ſint: præter illa enim, quæ Apoſtoli palam & vniuerſis tradiderunt, quæ poſtea in literas retulerunt, alia quædã ſecreto & paucis demandaſſe. Irenæus igitur & Tertullianus prouocant hæreticos ad traditionem. Et quia vtrimque iactabantur traditiones, quęſtionem illam diſputant, quæ ſit vera Apoſtolorum traditio. Probant autem, illam vnam & ſolam eſſe veritatem, quam Chriſtus à Deo accepit, & tradidit Apoſtolis, quam Apoſtoli rurſus tradiderunt Eccleſijs, & quæ in Eccleſijs per ſucceſſiones presbyterorum cuſtodita fuit. Et quia tunc temporis in illis præcipue Eccleſijs, quæ ab Apoſtolis fundatæ fuerant, vigebat veritas diſciplinæ Apoſtolicæ & fidei Chriſtianæ, ita vt traducem religionis adhuc ſincerum obtinerent & conſeruarent: ſuauiſſimum ſane fuit, ordinem & conſenſum Eccleſiarum in doctrina conſiderare. Et recte tunc dixit Irenæus: Etiamſi nulla relicta fuiſſet ab Apoſtolis Scriptura, ex illa tamen traditione, quam Eccleſia ab Apoſtolis acceptam, ad illa vſque tempora ſinceram conſeruarat, potuiſſe cognoſci, quæ eſſet vera doctrina Apoſtolica. Num vero idem valebit in Eccleſia Pontificia, ita vt quicquid illa tenet & ſeruat, hoc ſolo nomine iudicetur Apoſtolicum, licet nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit? Fortiter hoc contendunt patroni Pontificis Romani, ſed nos dicimus, & ipſa euidentia probat, inter primitiuam Apoſtolicam Eccleſiam, & inter regnum Pontificium, maiorem eſſe diſtantiam, quam ſit inter cœlum & terram. Probare igitur prius ipſos neceſſe eſt, Eccleſiam ſuam eſſe Apoſtolicam, quam hoc priuilegium ſibi arrogent.

Sed pergamus in inquiſitione: hoc enim obſeruandum eſt, quid ex traditione, quæ tunc in omnibus Apoſtolicis Eccleſijs vna & eadem erat, ad quam prouocabant, probarint Irenæus & Tertullianus. Certum eſt autem, Pontificiorum etiam, vt arbitror, confeſſione, quod ex traditione non protulerint doctrinam aliquam pugnantem cum Scriptura: hoc enim nomine traditiones, quas hæretici iactabant, damnabant. Illa igitur erit quæſtio, An diuerſam & aliam doctrinam, quam quæ in Scriptura tradita erat, Irenæus & Tertullianus ex traditione protulerint & probarint: hoc eſt, An diſputarint & oſtenderint, Eccleſiam tunc ex traditione habuiſſe multa dogmata & myſteria fidei, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari potuerint. Hunc enim eſſe ſtatum controuerſiæ inter nos & Pontificios, aliquoties iam diximus. *Status in diſputatione de Traditionibus.*

Recitant autem vterque, quid ſit illud, quod ex traditione probant: & ſunt illi ipſi articuli fidei, quos ſymbolum Apoſtolicum complectitur. Illos autem in Scriptura multis manifeſtis teſtimonijs tradi, nullũ eſt dubium. Non igitur aliquod aliud dogma fidei ex traditione proferunt & probant, præter illa, quæ in Scriptura continentur: ſed eadem & illa ipſa dogmata, quæ in Scriptura comprehenduntur, oſtendunt & probant etiã ex traditione. Cauſas vero propter quas ad traditionem prouocarint, cum in Scriptura haberent multa firmiſſima teſtimonia, ſupra recenſuimus, vt ſcilicet oſtenderent conſenſum veræ traditionis Apoſtolicæ cum Scriptura.

Digitized by Google

Ita ergo & traditionibus probant veritatem, auctoritatem & ſufficientiam Scripturæ: quia ſcilicet eadem omnino ſint dogmata fidei, quæ Scriptura continet, & quæ primitiua Eccleſia ex Apoſtolorum traditione accepta, vſque ad illa tempora ſincera cuſtodierat. Nam ne apex quidem in tota illa Irenæi & Tertulliani diſputatione oſtendi poteſt de vllo dogmate, quod ex ſola traditione ita producant, vt nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit.

Et hæc, quia fortiſſime infringunt & euertunt Pontificiorum fabulationes de inſufficientia Scripturæ, & de illis traditionib. quas nullo ſcripturæ teſtimonio probare poſſunt, attente ſunt conſiderãda. Simpliciter autem expoſui ſtatum diſputationis apud Irenæum & Tertullianum, & non video, ſi integra diſputatio conſideretur, quomodo alia inde poſſit erui ſententia, quam quod oſtendat conſenſum traditionis Apoſtolicæ cum Scriptura, ita vt eadem ſit doctrina. quam Scriptura tradit, & quam primitiua Eccleſia ex Apoſtolorum traditione acceperat. Et hanc ſententiam ipſi auctores verbis non obſcuris oſtendunt. Irenæus enim idem, quod ex traditione oſtenderat, poſtea prolixe probat ex Scriptura. Et in ingreſſu illius diſputationis, cap. 1. inquit: Apoſtoli tunc quidem Euangelium præconiauerunt, poſtea vero per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei noſtræ futurum. Et cap. 3. hunc patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ab Eccleſijs annunciari ex ipſa Scriptura, qui velint diſcere, poſſunt, & Apoſtolicam Eccleſiæ traditionem intelligere.

Et libro quarto, cap. 63. inquit: Agnitio vera eſt Apoſtolorum doctrina, & antiquus Eccleſiæ ſtatus in vniuerſo mundo, & charactere corporis Chriſti, ſecundum ſucceſſiones Epiſcoporum, quibus illi eam, quæ vnoquoque loco eſt, Eccleſiam tradiderunt, quæ peruenit vſque ad nos cuſtodita ſine fictione, Scripturarum tractatione pleniſſima, neque ablationem recipiens lectio, ſine falſatione, & ſecundum ſcripturas expoſitio legitima & diligens, & ſine periculo, & ſine blaſphemia, & præcipuum dilectionis munus, &c. Audis antiquum Eccleſiæ ſtatum, & doctrinam Apoſtolicam, per ſucceſſiones Epiſcoporum perueniſſe vſque ad Irenæi tempora, & ſine fictione cuſtoditam fuiſſe. Sed quomodo? Tractatione, inquit, ſcripturarum pleniſſima, & expoſitione ſecundum ſcripturas legitimas. Non dicit de dogmatibus fidei, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt.

Pontificij ſemper in ore habent antiquum Eccleſiæ ſtatum, & traditiones per manus traditas: ſed illuſtre eſt hoc Irenæi teſtimonium de vero antiquo Apoſtolicæ Eccleſiæ ſtatu, & quomodo traditio Apoſtolica ſine fictione cuſtodita fuerit.

Tertullianus.

Ita Tertullianus de Præſcript. Sed & hæretici de ſcripturis agunt, & de ſcripturis ſuadent. Aliunde ſcilicet, inquit, loqui poſſent de rebus fidei, niſi ex literis fidei. Item, Credunt ſine ſcripturis, vt credant aduerſus ſcripturas. Et poſtea reſpondens ad illud, quod hæretici fingebant: Apoſtolos præter illa, quæ palam & vniuerſis tradebant, quædam etiam alia ſecreto & paucis demandaſſe, & hoc Paulum vocare depoſitum, ita inquit Tertullianus: Quod hoc depoſitum eſt tam tacitum, vt alterius doctrinæ deputetur? an illius denunciationis, de qua ait: Hanc denunciationem commendo apud te Timothee. Item, illius præcepti, de quo ait: Denuncio tibi, vt cuſtodias præceptum. Quod autem præceptum quæ denunciatio, ex ſupra & infra ſcriptis intelligitur, non neſcio quid ſuboſtendi hoc dicto, de remotiori doctrina. Item: Nam & cum dicit (hæc) de eis dicit, de quibus in præſenti ſcribebat: de occultis autem, vt de abſentibus apud conſcientiam non (hæc) ſed (illa) dixiſſet.

Pagina 109. Percurre Eccleſias Apoſtolicas, apud quas ipſæ adhuc Cathedræ Apoſtolorum præſidentur, apud quas ipſæ adhuc authenticę literæ eorum recitantur, ſonantes vocem, repræſentantes faciem vniuſcuiuſque. Item, habes Romã, & inde nobis quoq; auctoritas præſto eſt. Videamus quid didicerit, quid docuerit. Vnum Deum nouit creatorẽ vniuerſitatis, & Chriſtum Ieſum ex virgine Maria, filium Dei creatoris, & carnis reſurrectionem. Legem & Prophetas cum Euangelicis & Apoſtolicis literis miſcet, & inde petat fidem eam. Et mox de hæreticis inquit: Quibus fuit propoſitum aliter docẽdi, eos neceſſitas coegit aliter diſponendi inſtrumenta doctrinę. Alias enim non potuiſſent aliter docere niſi aliter haberent, per quę docerent hęreſin. Et ſicut illis non potuiſſet ſuccedere corruptela doctrinæ, ſine corruptela inſtrumentorum eius, ita & nobis integritas doctrinę nõ competiiſſet, ſine integritate eorum, per quę doctrina tractatur. Conſideret lector, quomodo Tertullianus in hac ſententia de Scriptura loquatur. Et paucis interiectis, de Scripturis ita inquit: Quod ſumus, hoc ſunt, ab initio ex illis ſumus. Vides lector, qualem inſtituat collationem ſeu *συμφωνίαν* Scripturarum, & primitiuæ Eccleſiæ, tenentis ſinceram traditionem Apoſtolicam. Quod nos, inquit (ſcilicet tenentes traditionem Apoſtolicam) ſumus, hoc ſunt Scripturæ, & quidem ex ipſis nos ſumus. Sunt igitur (vt ita dicam) duo æquiualentia ſeu termini conuertibiles: antiquus Eccleſiæ ſtatus tenens veram Apoſtolicam traditionem, & doctrina Scripturæ ſacræ.

Hæc prolixius aliquanto tractaui, primo ideo, quia truncatæ illæ ſententiæ, quæ ex Irenæo & Tertulliano citantur, poſſunt Lectorem perturbare, niſi tota illorũ diſputatio conſideranda proponatur. Secundo, quia ex illa Irenæi & Tertulliani diſputatione firmiſſime munitur & comprobatur noſtra ſententia de auctoritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ, & ſimul refutantur Pontificiorum traditiones, quas ipſi fatentur, ſe nullo ſcripturæ teſtimonio probare poſſe. Oſtendimus enim, Irenæum & Tertullianum probare conſenſum traditionis Apoſtolicæ & Scripturæ; ita vt traditio non opponatur ſcripturæ, tanquam vel falſæ, vel ambiguæ, vel imperfectæ: hoc enim hæreticos contendiſſe, Irenæus oſtendit, cap 2. Sed ex traditione probatur & confirmatur veritas, auctoritas, certitudo, perfectio & ſufficientia ſcripturæ, ita vt antiquus Eccleſiæ ſtatus, & vera traditio Apoſtolorum cuſtodiatur tractatione & expoſitione ſcripturarum. Quando igitur proponuntur traditiones, quæ cum ſcriptura non conſentiunt, & ex ſcriptura oſtendi & probari non poſſunt: certiſſimum eſt, eas non eſſe Apoſtolicas. Hoc fundamentum firmum & perſpicuum eſt, quod cauillationibus ſophiſticis impeti quidem & exagitari, non tamen labefactari aut euerti poterit. Ideo Lectori hanc Irenæi & Tertulliani diſputationem diligenter commendo. Quod igitur de doctrina Chriſti & Apoſtolorum Tertullianus dicit, hoc nos rectiſſime ad ſcripturam accommodamus: ſunt enim termini (ſicut dictum eſt) conuertibiles. Eſt autem hæc Tertulliani ſententia: Cum credimus, nihil deſideramus vltra credere: hoc enim prius credimus, non eſſe, quod vltra credere debeamus, &c. Hæc de dogmatibus dicit Tertullianus, de ritibus vero paulo poſt dicemus.

Et ad confirmationem eorum, quæ hactenus diximus, multum faciunt illa etiam, quæ ex Euſebij libro 5. cap. 20. de Irenæi teſtimonio ſuper traditionibus Polycarpi annotauimus: quod ſcilicet Polycarpus commemorauerit diſcipulis ſuis, quæ ab Apoſtolis tanquam viuis teſtibus acceperat de Domino, de virtutibus, de doctrina eius. Sed quid? Num alia fuerunt, quam quæ in ſcriptura tradita ſunt? Num tradidit Polycarpus dogmata quædam, vt ab Apoſtolis tradita & accepta, quæ nullo

Scripturæ teſtimonio probari poſſunt? Nequaquam, inquit Irenæus, ſed tradidit πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia conſona ſcripturis ſacris. Tales igitur fuerunt, ſunt, & debent eſſe omnes traditiones, quæ tanquam Apoſtolicæ proferuntur. Et ſemper examinandæ ſunt, an habeant illam Irenæi συμφωνίαν cum ſcriptura ſacra. Si igitur vero & pio ſtudio quæritur, quæ ſit vere antiqua & Apoſtolica traditio, non opus eſt excogitare fabulas de purgatorio, de aqua benedicta, & ſimilibus. Irenæus enim & Tertullianus, in illa, de qua iam multa diximus, diſputatione; non in genere tantum loquuntur, ſed quæ ſit Apoſtolica traditio, in ſpecie, liquido, expreſſis verbis oſtendunt, deſcribunt & recitant.

Irenæus. Antiquiſſima enim Symbola, complectentia ſummam doctrinæ, & traditionis Apoſtolicæ, tribus in locis extant apud Irenæum & Tertullianum, quæ adſcribam. Oſtendent enim vnde ſumptum ſit Symbolum, quod vulgo vocatur Apoſtolicum. Irenæus enim lib. 3. c. 4. dicit, Barbaras quaſdam Gentes ſine charactere & atramento veterem traditionem diligenter cuſtodire: credentes in vnum Deum, fabricatorem cœli & terræ, & omnium, quæ in eis ſunt, per Chriſtum Ieſum Dei filium, qui propter eminentiſſimam erga figmentum ſuum dilectionem, eam quæ eſſet ex virgine generationem ſuſtinuit, ipſe per ſe hominem adunans Deo, & paſſus ſub Pontio Pilato, & reſurgens, & in claritate receptus, in gloria venturus, Saluator eorum qui ſaluantur, & Iudex eorum, qui iudicantur, & mittens in ignem æternum transfiguratores veritatis, & contemptores Patris ſui & aduentus eius, &c. Quibus Barbaris, ſi quis annunciauit, quæ ab hæreticis adinuenta ſunt, ſtatim concludentes aures, longo longius fugient. Sic per illam veterem Apoſtolorum traditionem, non admittunt hæreticorum portentiloquia, &c.

Hæc eſt vera & vetus Apoſtolorum traditio: quæ nihil tradit extra & præter Scripturam, ſed complectitur ſummam totius Scripturæ.

Et libro primo, capite ſecundo Irenæus ſimiliter exponit prædicationem Apoſtolicam: Eccleſia, inquit, per vniuerſum orbem vſque ad fines terræ ſeminata, & ab Apoſtolis & à diſcipulis eorum accepit eam fidem, quæ eſt in vnum Deum Patrem omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia, quæ in eis ſunt: & in vnum Ieſum Chriſtum filium Dei incarnatum pro noſtra ſalute: & in Spiritum ſanctum, qui per Prophetas prædicauit diſpoſitiones Dei, & Aduentum, & eam, quæ eſt ex virgine, generationem, & paſſionem, & reſurrectionem à mortuis, & in carne in cœlos aſcenſionem dilecti Ieſu Chriſti Domini noſtri, & de cœlis in gloria patris aduentum eius, vt Chriſto Ieſu Domino noſtro, & Deo & Saluatori & Regi, ſecundum placitum patris inuiſibilis, omne genu curuetur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur ei, & iudicium iuſtum in omnibus faciat, ſpiritalia quidem nequitiæ, & Angelos tranſgreſſores & apoſtatas factos, & impios, & iniuſtos, & iniquos, & blaſphemos homines in æternum ignem mittat: iuſtis autem & æquis, & præcepta eius ſeruantibus, & in dilectione eius perſeuerantibus, quibuſdam quidem ab initio, quibuſdam vero ex pœnitentia vitam donans, incorruptelam loco muneris conferat, & claritatem æternam circumdet. Hanc prædicationem, cum acceperit, & hanc fidem Eccleſia, & quidem in vniuerſum mundum diſſeminata, diligenter cuſtodit, quaſi vnam domum inhabitans, & ſimiliter credit ijs, quaſi vnam animam habens, & vnum cor, & conſonanter hæc prædicat, & docet, & tradit, quaſi vnum poſſidens os. Nam etſi in mundo loquelæ diſſimiles ſunt, ſed ta-

Digitized by Google

men virtus traditionis vna & eadem eſt. Et neque hæ, quæ in Germania ſunt fundatæ, Eccleſiæ aliter credunt, aut aliter tradunt, neque hæ quæ in Hiberis ſunt, neque hæ, quæ in Celtis, neque hæ, quę in Oriente, neque quæ in Ægypto, neque hæ quæ in Libya, neque hæ, quæ in medio mundi ſunt conſtitutæ. Sed ſicut Sol in vniuerſo mundo vnus & idem eſt, ſic & lumen, prædicatio veritatis, vbique lucet & illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionem veritatis venire, &c. Hæc igitur eſt Apoſtolica traditio, hæc vera Eccleſiæ antiquitas, hic Catholicus conſenſus.

Et omnia ſunt ſacris ſcripturis conſona, quæ nos & recipimus & profitemur. Habemus igitur veras & antiquas Apoſtolorum traditiones. Sed Pontificij de alijs nugis fabulantur, quando de traditionibus diſputant.

Tertullianus etiam de Præſcript. Regula autem eſt fidei, qua creditur vnum omnino Deum eſſe, nec alium præter mundi conditorem, qui vniuerſa ex nihilo produxerit, per verbum ſuum primo omnium emiſſum, id verbum filius eius appellatum, in nomine Dei varie viſum Patriarchis, in Prophetis ſemper auditum: poſtremo delatum ex ſpiritu Dei, & virtute in virginem Mariam, carnem factum in vtero eius, & ex eo natum hominem, & eſſe Ieſum Chriſtum, exinde prædicaſſe nouam legem, & nouam promiſſionem regni cœlorum, virtutes feciſſe, fixum cruci, tertia die reſurrexiſſe, in cœlos ereptum: ſediſſe ad dextram Patris, miſiſſe vicariam vim Spiritus ſancti, qui credentes agat, venturum cum claritate, ad ſumendos ſanctos in vitæ æternæ, & promiſſorum cœleſtium fructum, & ad prophanos iudicandos igni perpetuo, facta vtriuſque partis reſuſcitatione, cum carnis reſtitutione. Hæc regula, vt probabitur a Chriſto inſtituta, nullas habet apud nos quæſtiones, niſi quas hæreſes inferunt & quæ hæreticos faciunt. Hæc Tertullianus. Deſcripſi autem hæc Symbola, vt oſtenderem, nos non reprobare, quas certo conſtat, veras & antiquas eſſe Apoſtolorum traditiones. Concilium vero Tridentinum (quod notandum eſt) ideo confeſſionem Symboli ſeiunxit a traditionibus, vt ſciremus, ipſos non potiſſimum contendere de veris, certis, & antiquis illis Apoſtolorum & Eccleſiæ traditionibus, ſed de ijs rebus, quas pro ſtabiliendo regno Pontificio, ſub titulo & prætextu Apoſtolicarum traditionum nobis obtrudunt. Et Andradius dicit anathema illis, qui perhibent: Niſi de veteri & nouo Teſtamento euidenter fuerimus edocti, non ſequimur doctrinas Patrum & Eccleſiæ traditionem. *Tertullian.*

QVARTVM GENVS *traditionum.*

Quartum genus traditionum eſt: de expoſitione, vero ſenſu, ſeu natiua ſententia ſcripturæ. Nam ex Irenæo & Tertulliano conſtat, fuiſſe ipſis non de ſcriptura tantum, verum etiam de expoſitione ſeu ſenſu ſcripturæ, certamina cum hæreticis. Ita enim Tertullianus inquit: Iſta hæreſis, ſi Scripturas aliquatenus integras præſtat: nihilominus diuerſas expoſitiones commentata conuertit. Et tantum veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtylus. Item, illic & ſcripturarum & expoſitionum adulteratio deputanda eſt, vbi diuerſitas inuenitur doctrinæ. Et Irenæus oſtendit, hæreticos expoſuiſſe Scripturam, non vt in manifeſtis & apertis locis ſonat, ſed ex figuratis, parabolicis & obſcuris locis, falſa & prodigioſa quædam extruxiſſe, quibus deinde manifeſtes & apertos locos eludebant. Et prætexebant, ſe illas interpre-

tationes accepiſſe ex traditione, quæ non per literas, ſed per viuam vocem tradita fuiſſet. Irenæus libro tertio, capite ſecundo, & libro ſecundo, capite trigeſimo quinto, & per ſequentia capita. Ita etiam Tertullianus inquit: Nituntur his, quæ de ambiguitate cœperunt. In hoc igitur certamine de legitima expoſitione, ſiue de vero & natiuo ſenſu ſcripturæ, cū quidem hæretici ſuis interpretationibus prætexerent titulum Traditionum, Irenæus & Tertullianus prouocant ad veram traditionem Eccleſiæ. Nullum enim eſt dubium, primitiuam Eccleſiam accepiſſe ab Apoſtolis, & à viris Apoſtolicis, non tātum textum (ſicut loquimur) ſcripturæ, verum etiam legitimam & natiuam eius interpretationem, quam quia primitiua Eccleſia ad illa vſq; tempora ſine fictione cuſtodierat, ita vt certis documentis probare poſſet, à quibus eam accepiſſet: & ita retro progreſſus fieret ad ipſos vſque Apoſtolos, iucundiſſima ſane fuit illa conſideratio, qua piæ mentes plurimum confirmatæ fuerunt contra hæreticorum corruptelas. Sed priuſquam progrediamur, recurrendum eſt ad ſtatum huius noſtræ diſputationis de Traditionibus, an ſcilicet Irenæus & Tertullianus in illa diſputatione de Scripturæ interpretatione, dogma aliquod, aut interpretationem aliquam proferant ex traditionibus, extra & præter ſcripturam, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſit. Certe Irenæus, libro quarto, cap. ſexageſimo tertio dicit, legitimam expoſitionem eſſe ſecundum ſcripturas. Et lib. ſecundo, cap. 46. & 47. tradit regulas aliquot de interpretatione ſcripturæ, ex quibus intelligi poteſt, quæ ſit vere Apoſtolica traditio de interpretatione Scripturæ. 1. Sanum ſenſum, & qui ſine periculo eſt, illum eſſe, qui aperte & ſine ambiguo, ipſis dictionibus in ſcripturis ponitur. Addit autem; Vniuerſæ Scripturæ, & Propheticæ, & Euangelicæ, in aperto & ſine ambiguitate, & ſimiliter ab omnibus audiri poſſunt. Item, Habemus regulam ipſam veritatem, & in aperto poſitum de Deo teſtimonium, hoc eſt (ſicut Auguſtinus inquit) in his, quæ aperte in ſcripturis poſita ſunt, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moreſque viuendi. 2. Quæ vero in parabolis ambigue, non aperte, neque ipſa dictione, neque ſine controuerſia in ſcripturis dicta ſunt, non eſſe interpretanda contra ea, quæ aperte dicta ſunt, neque inde extruendum aliquid quod ex alijs quæ manifeſte dicta ſunt probari non poſſit. Ideo exercitium quidem, & inquiſitionem in huiuſmodi locis probat, ita autem, ne excidamus ab ea ſuaſione, quæ manifeſtiſſime prædicatur, hoc eſt, obſcura ſcripturæ loca vult exponi ex illis, & ſecundum illa, quæ manifeſtiſſime in ſcriptura poſita ſunt. 3. Interpretationem vult ita inſtitui, vt veritatis corpus integrum, & ſimili aptatione membrorum, & ſine concuſſione perſeueret, hoc eſt, interpres totum corpus doctrinæ, quæ in Scripturis traditur, ſibi proponere debet, ne interpretatio contra illud feratur. Et videtur idem velle, quod Tertullianus dicit, ſecundum plura interpretanda eſſe pauciora, & quod Paulus Roman. duodecimo exigit, vt prophetia ſit analoga fidei. 4. Multa ſunt myſteria in ſcriptura, quæ in hac infirmitate perſcrutari non poſſumus. Dicit igitur, ſi omnium, quæ in ſcripturis requiruntur, abſolutiones non poſſumus inuenire, alium tamen Deum non requiramus: hoc eſt, ſicut antea dixerat, ab ea ſuaſione, quæ in ſcripturis manifeſtiſſime prædicatur, non excidamus. Ita in ſcripturis quædam abſoluamus ſecundum gratiam Dei, quædam autem commendemus Deo, non ſolum in hoc ſeculo, ſed & in futuro. Et tandem concludit: Si ſecundum hunc modum, quædam quæſtionum Deo commiſerimus, & fidem noſtram ſeruabimus, & omnis ſcriptura à Deo nobis data, & conſonans nobis inuenietur: & parabolæ his, quæ manifeſte dicta ſunt, conſonabunt: & manifeſte dicta abſoluent parabolas: per dictio-

Digitized by Google

num multas voces vnam conſonantem melodiam in nobis ſentiemus.

Has de interpretatione regulas ex Irenæo ideo annotaui, tum quia vtiles & pulcræ ſunt, ex Apoſtolica traditione acceptæ, tum vero præcipue, vt oſtenderem veterem Apoſtolicæ & primitiuæ Eccleſiæ traditionem, de interpretatione ſcripturæ, non abduxiſſe homines à ſcriptura, nec in interpretatione finxiſſe dogmata quædam, extra & præter ſcripturam, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſent, ſed ex ipſis ſcripturis, & ſecundum ſcripturas, inſtitutum & ſumptum fuiſſe ſanum ſcripturæ ſenſum.

Ad Apoſtolicas etiam traditiones de interpretatione præcipue pertinet: quod Irenæus & Tertullianus, quando de veritate expoſitionum prouocant ad Apoſtolorum traditionē, quæ in Eccleſijs ſyncera tunc adhuc ſeruabatur, recitant & deſcribunt, qualis ſit illa traditio: Symbolum ſcilicet ſeu regula fidei, cuius verba in tertio genere traditionum annotauimus. Nihil.a.ibi eſt ſine ſcriptura, extra & præter ſcripturam, ſed ſicut Irenæus de Polycarpi traditionibus inquit: πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς.

Has vero germanas, antiquas, & veras Apoſtolorum traditiones ſumma cum reuerentia amplectimur. Profitemur enim, nos vera fide amplecti omnia ſcripta Prophetarum & Apoſtolorum, & quidē in hac ipſa natiua ſententia, quę expreſſa eſt in Symbolis, Apoſtolico, Niceno & Athanaſiano. Damnamus etiam conſtantiſſime omnes furores, qui pugnant cum Symbolis, quique condemnati ſunt veris Eccleſiæ iudicijs. Tertullianus Symbolum vocat regulam fidei, qua ſalua, & forma eius manente in ſuo ordine, poſſit in ſcriptura tractari, inquiri, ſi quid videtur vel ambiguitate pendere, vel obſcuritate obumbrari. Et ita Auguſtinus expoſiturus Geneſin, præmittit articulos fidei, vt in explicatione quæſtionum difficilimarum, ſi nihil dixerit contra hanc regulam fidei, ſed quæ illi conſentanea ſunt, non poſſit dici erraſſe, etiamſi forte ſenſum & myſteria verborum non vbiq; aſſecutus, nec quæſtionibus ſatisfeciſſe per omnia videri poſſet. Irenæus etiam libro primo, cap. tertio, de regula illa fidei, quam ſupra deſcripſimus, inquit: Et neque qui valde præualet in ſermone, ex ijs qui præſunt in Eccleſijs, alia quam hæc ſunt, dicet, neque qui infirmus in dicendo, deminorabit traditionem. Et c. 4. recitat, qui fuerint quaſi loci communes, in explicationibus eorum, qui doctiores fuerunt, exquirere ſcilicet ea, quæ in parabolis dicta ſunt, & adiungere veritatis argumento: diſpoſitionem Dei in genere humano factam enarrare, de lapſu Angelorum & hominum diſſerere, quare quædam temporalia, quædam æterna, quædam terrena, quædam cœleſtia, vnus & idem Deus fecerit, annunciare: quare in veteri Teſtamento, alia atque alia forma inuiſibilis Deus apparuerit: de diſcrimine veteris & noui Teſtamenti: quare concluſerit Deus omnia in incredulitatem, vt in vniuerſis miſereatur: quare verbum Dei caro factum, quare non in initio, ſed in nouiſſimis temporibus apparuerit: de fine ſeculi, de futuris, quæ in ſcriptura prædicta ſunt, de reſurrectione, de vocatione gentium, &c.

Hæc igitur omnia, quæ de legitima expoſitione & ſano ſenſu Scripturarum, ex traditione Apoſtolorum, Irenæus & Tertullianus recitant, cum recipiamus & amplectamur, non poſſumus accuſari, quod veras, genuinas & veteres Apoſtolorum traditiones de ſcripturæ interpretatione negligamus aut repudiemus. Illud vero, quod Pontificij ſibi arrogant, fatemur nos improbare, quod volunt, nos ſimpliciter recipere quaſuis interpretationes, quas ex ſcrinio pectoris Pontificij, ſiue ex decretis prælatorum Eccleſiæ, ſine liquidis & certis ſacræ ſcripturæ probationibus & documentis nobis obtrudunt. Hoc enim non eſt traditionis Apoſtolicæ, ſicut iam oſtendimus.

QVINTVM GENVS TRAditionum.

Quintum genus Traditionum conſtituemus illud, quod Patres aliquando ita vocant illa dogmata, quæ non totidem literis & ſyllabis in ſcriptura ponuntur, ſed bona, certa, firma & manifeſta ratiocinatione, ex perſpicuis ſcripturæ teſtimonijs colliguntur. Nazianzenus recte & venuſte dicit: Quædā & eſſe, & dici in ſcripturis: quædam vero eſſe in Scripturis, tametſi non dicantur. Idem libr. 5. de Theologia recitat obiectionem hæreticorum negantium, Spiritum ſanctum eſſe Deum: Vnde, inquiunt, peregrinum hunc Deum, & ſcripturæ verbis nuſquam expreſſum nobis introducis? Reſpondet autem: Sicut patrem eſſe ingenitum, non ponitur tot ſyllabis in ſcriptura: tamen ex illis, quæ ſcripta ſunt, colligitur: vt cum dico, bis quinque, non dico decem, tamen ſi inde colligam, & dicam decem, recte dico: ita ſi aliquid in ſcriptura exprimitur, ſi illud nomine donatum enunciem, recte facio. Ita Origenes libro quinto, ad Roman. dicit: *Eccleſia ab Apoſtolis accepit traditionem, etiam paruulis Baptiſmum dare.* Idem in Leuit. homil. 6. dicit, ſecundum Eccleſiæ obſeruantiam, etiam paruulis Baptiſmum dari. Auguſtin. etiam de Baptiſmo contra Donatiſtas, lib. 4. c. 23. de paruulorum Baptiſmo inquit: Quod traditum tenet vniuerſitas Eccleſiæ. Et addit: quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi Apoſtolica auctoritate traditum, rectiſſime credimus. Et de verbis Apoſtoli Serm. 14. de Baptiſmo paruulorum: hoc habet auctoritas matris Eccleſiæ, hoc fundatus veritate obtinet Canon.

Origenes. *Auguſtinus.*

Affirmant igitur Origenes & Auguſtinus Baptiſmum paruulorum eſſe traditionem Apoſtolicam. Hoc recipimus. Sed reſpiciamus ad ſtatum diſputationis noſtræ cum Pontificiis, de Traditionibus: An ſcilicet affirment, eſſe talem traditionem, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſit. Et illæ quidem literæ & ſyllabæ non reperiuntur in ſcriptura: Infantes ſunt baptiſandi, Apoſtoli baptiſarunt infantes. Sed Patres quando dicunt, Baptiſma paruulorum eſſe traditionem: idem probant & confirmant certis & manifeſtis ſcripturæ teſtimoniis.

Lindanus.

Et quia Lindanus hac traditione nobis inſultat, quaſi dogma aliquod fidei ſine ſcripturæ teſtimoniis, ex ſola traditione nō ſcripta recipiamus: annotabo aliquot veterum teſtimonia, quod valde multis ſcripturę teſtimoniis probent & confirment illam traditionem, Paruulos eſſe baptiſandos. Auguſtin. n. dicit: Et ſi quiſquam in hac re auctoritatem diuinā quærat, quanquam quod vniuerſa tenet Eccleſia, non niſi autoritate Apoſtolica traditum rectiſſime credimus: tamen veraciter coniicere poſſumus, quid valeat paruulis Baptiſmi Sacramētum, ex circumciſione carnis, &c.

Origenes vbi dicit, traditionem Apoſtolorum eſſe, paruulis Baptiſmum dare, mox addit: Sciebant enim illi, quibus myſteriorum ſecreta commiſſa ſunt diuinorum, quia eſſent in omnibus genuinæ ſordes peccati, quæ per aquam & ſpiritum ablui deberent: propter quas etiam corpus ipſum, corpus peccati nominatur.

Irenæus.

Ita Irenæus lib. 2. cap. 39. dicit: Omnes venit Chriſtus per ſemetipſum ſaluare: omnes, inquam, qui per eum renaſcuntur in Deum, infantes, paruulos, pueros, iuuenes & ſeniores.

Origenes.

Origenes in Lucam, homil. 14. Quomodo poteſt vlla lauacri in paruulis ratio conſiſtere, niſi iuxta illum ſenſum: nullus mundus à ſorde, nec ſi vnius diei quidem fuerit vita eius ſuper terram. Et quia per Baptiſmi Sacramentum natiuitatis ſordes deponuntur, propterea baptiſantur & paruuli: Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poterit intrare in regnum cœlorum.

Cyprianus lib.3.Epiſt.8.paruulorum Baptiſma inde probat: Cum Dominus in Euangelio dicat: Filius hominis non venit animas hominum perdere, ſed ſaluare: quantum in nobis eſt, ſi fieri poteſt, nulla anima perdenda eſt. Nam Deus vt perſonam non accipit, ita nec ætatem. *Cyprianus.*

Chryſoſtomus homil. de Adam & Eua: Ideo prædicat eccleſia Catholica debere paruulos baptiſari, propter originale peccatum, de quo ſanctiſſimus ille bene clamabat: In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. *Chryſoſtom.*

Ambroſius li.10.Epiſt.89.dicit: Pelagianos euacuare Baptiſma paruulorum, cum Ioannes proteſtetur: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Item, Sicut nunc in Eccleſia manet conſtitutio Saluatoris dicentis: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum cœlorum: ita de circumciſione in lege præcautum erat, niſi in die circumcideretur octauo, exterminaretur anima, &c. *Ambroſius.*

Auguſtinus epiſt.89. Dicunt, infantem non baptiſatum perire nō poſſe, quia ſine peccato naſcatur; ſed dicit doctor gentium, in quo Chriſtus loquebatur: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccarunt. Item: Iudicium ex vno delicto in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem. Proinde iſti, ſi quē forte inuenerunt infantem, non ex illius vnius hominis concupiſcentia procreatum, ipſum dicant illi damnationi non eſſe obnoxium, nec per Chriſti gratiam ab illa damnatione eſſe liberandum. Ideo non eſt ſuperfluus Baptiſmus paruulorum: vt, qui per generationem illi condemnationi obligati ſunt, per regenerationem ab eadem condemnatione liberentur. Non autem inuenitur homo, qui præter Chriſtum ſpiritualiter regeneretur. *Auguſtin.*

Has veterum ſententias ideo recenſui, vt Lector ipſe videat, Baptiſmum paruulorum ita ab ipſis vocari traditionem, vt valde multis, certis & firmis ſcripturæ teſtimoniis illum probent & confirment. Iuſſi enim ſunt Apoſtoli baptiſare omnes Gentes, ſcribuntur baptiſaſſe totas domos, ſeu familias, in quibus non eſt dubium, comprehendi etiam infantes, quos Chriſtus ſibi iubet adduci. Andradius inſultat nobis Auguſtini teſtimonio, qui de Baptiſmo contra Donatiſtas, lib. 2. c. 7. inquit: Quam conſuetudinem (non rebaptiſandos ab hæreticis ſemel baptiſatos) credo ab Apoſtolica traditione venientem, ſicut multa non inueniuntur in literis eorum, neque in Conciliis poſteriorum, & tamen quia per vniuerſam cuſtodiuntur Eccleſiam, non niſi ab ipſis tradita & commendata creduntur. *Auguſtin.*

Et de eadem diſputatione contra Creſconium, libro primo, capite trigeſimotertio, inquit: Quamuis huius rei certæ, de Scripturis Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen Scripturarum etiam hac in re a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus, quod vniuerſæ jam placuit eccleſiæ, quam ipſarum Scripturarum commendat auctoritas, vt quoniam ſancta Scriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit huius obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta Scriptura demonſtrat, &c. His ſententiis poſſunt fucum facere illis, quibus ignota eſt integra Auguſtini diſputatio. Sed Auguſtini quæſtio in illo loco hæc eſt, an poſſit proferri exemplum ex ſcripturis Canonicis, quod aliquis ab hæreticis veniens, vel denuo ſit baptiſatus, vel ſine iteratione Baptiſmi, poſt pœnitentiam per impoſitionem manuum, ſit ſuſceptus. Et fatetur, in neutram partem exemplum de facto, ex Scriptura poſſe proferri.

Sed de jure (vt ita loquar) diſputans, vtra ſententia ſit vel vera vel falſa, quæro ab Andradio nū Auguſtinus ſola nitatur cōſuetudine, & titulo

traditionis non ſcriptæ, ita vt conſuetudo, & traditio illa Eccleſiæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari & confirmari poſſit? Hic enim eſt ſtatus noſtræ diſputationis cum Pontificiis. Et illi quidem pro ſtabiliendis ſuis traditionibus quas nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſunt, illis Auguſtini ſententiis abutuntur: ſed magna impudentia luculentam iniuriam faciunt Auguſtino. Prolixa enim diſputatione ex multis Scripturæ teſtimoniis ſententiam ſuam probat. Et quia videri poſſunt illæ Auguſtini ſententiæ, traditioni & conſuetudini Eccleſiæ, ſine teſtimoniis Scripturæ, puſculum tribuere, loca quædam ex ipſa Auguſtini diſputatione annotabo, quæ oſtendent, ipſum nullo modo ſecutum traditionem aut con- 1
ſuetudinem, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari potuit. Lib. primo, de Bapt. cont. Donatiſtas, cap. 7. Ne videar humanis argumentis agere, ex Euangelio profero certa documenta. Libro ſecundo, cap. 14. Quid ſit pernicioſius, vtrum non baptiſari, an rebaptiſari, judicare difficile eſt. Verumtamen recurrens ad illam ſtateram Dominicam, vbi non ex humano ſenſu, ſed ex auctoritate diuina rerum momenta penſantur, inuenio de vtraq; re Domini ſententiam. Qui lotus eſt, non habet neceſſitatem iterum lauandi, &: Niſi quis renatus ex aqua, &c. Ipſa deniq; Eccleſia ſic traditum tenet, &c.

Lib. 3. cap. 4. Profecto iſſem in Cypriani ſententiam, niſi me ad diligentiorem conſiderationem reuocaret tanta auctoritas aliorum, non quia 2
fieri non potuit, vt in obſcuriſſima quæſtione verius pluribus vnus paucive ſentirent: ſed quia non facile pro vno vel pro paucis aduerſus innumerabiles eiuſdem religionis & vnitatis viros, niſi pertractatis pro viribus, atque perſpectis rebus, ferenda eſt ſententia. Lib. 4. cap. 6. Illa conſuetudo, quam etiam tunc homines ſurſum verſus reſpicientes, non videbant à poſterioribus inſtitutam, recte ab Apoſtolis tradita creditur. Sed mox addit, cap. 7. Quanto robuſtius nunc dicimus, quod Eccleſiæ conſuetudo ſemper tenuit, & quod plenarium Concilium confirmauit, hoc ſequimur. Huc accedit, quia bene perſpectis, ex vtroq; latere diſputatio- 3
nis, rationibus & Scripturarum teſtimoniis, poteſt etiam dici; Quod veritas declarauit, hoc ſequimur.

Libro quinto, cap. 4. Quiſquis & Eccleſiæ conſuetudine & poſteriori robore plenarii Concilii, & tot tantiſque ſanctarum Scripturarum teſtimoniis, & perſpicuis rationibus veritatis intelligit, Chriſti Baptiſmum verbis Euangelicis conſecratum, non fieri cuiuslibet hominis peruerſitate, peruerſum, &c.

Lib. 5. cap. 23. Apoſtoli nihil quidem exinde præceperunt, ſed conſuetudo illa, ab eorum traditione exordium ſumpſiſſe credenda eſt: ſicut ſunt multa, quæ vniuerſa tenet Eccleſia, & ob hoc ab Apoſtolis præcepta 4
bene creduntur, quanquam ſcripta non reperiantur. Sed audi quid mox ſubiungat: Contra mandatum Dei eſſe, quod venientes ab hæreticis, ſi iam illic Baptiſmum Chriſti acceperunt, baptiſantur: quia ſcripturarum ſanctarum teſtimoniis non ſolum oſtenditur, ſed plane oſtenditur, &c.

Cyprianus. Cap. 26. Quod autem Cyprianus nos admonet, vt ad fontem recurramus, hoc eſt, ad Apoſtolicam traditionem, & inde canalem in noſtra tempora dirigamus, optimum eſt, & ſine dubitatione faciendum. Traditum eſt ergo nobis, ſicut ipſe commemorat, quod ſit vnus Deus, vnum Baptiſma, & lib. 6. c. 1. poterat iam ſufficere, quod toties repetitis rationib. adiunctis etiam diuinarum ſcripturarum documentis oſtendimus, &c. Hæc 5
pluribus quam fortaſſis neceſſe videri potuerat, ex Auguſtino repetiui. Quia n. aliquoties in hac diſputatione meminit traditionis, oſtendēdum fuit falſum eſſe, quod Pōtificii inde extruāt, ex ſola traditione multa eſſe credēda, quæ nullo ſcripturę teſtimonio ꝓbari poſſunt. Auguſtinus enim

qui concedit, facti quidem nullum extare in Scriptura exemplum, ipſum tamen nius (vt hoc modo loquar) oſtendit multa certa habere in ſcripturis documenta. Nec nos de literis & ſyllabis contendimus, modo res ipſa habeat certa in ſcriptura fundamenta. Et concedimus magnum robur eſſe, ſi Eccleſiæ conſuetudo & traditio cum certis & manifeſtis ſcripturæ teſtimoniis conſentiat. Hic vero eſt ſtatus controuerſiæ inter nos & Pontificios; An in dogmatibus Eccleſiæ recipienda ſit ſiue conſuetudo, ſiue traditio, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poteſt, ſemper enim repeto Andradii verba.

Ad hoc quintum genus traditionum multæ pertinent veterum diſputationes de dogmatibus, quæ re ipſa in ſcriptura certa & firma habent teſtimonia, licet totidem literis & ſyllabis non exprimantur; vt quod filius ſit ὁμοούσιος patri. Ariani ſiquidem funeſtis tragœdiis orbem turbabant, cum nullum dogma recipiendum ſit, præter ea, quæ ſcripta ſunt, ideo repudiandum eſſe ὁμοούσιον, quia ſit ἄγραφον. Patres vero in illa diſputatione non opponebant Arianis hoc axioma, multa dogmata, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſunt, propter ſolum traditionis titulum ſuſcipienda & credenda eſſe, ſed ſimpliciter reſpondebant, licet vocabulum non extet in ſcriptura, rem ipſam tamen habere certiſſima S. ſcripturæ teſtimonia. Ita Athanaſius Tom. 2. in oratione, quod decreta Nicenæ Synodi commodis & piis verbis ſint expoſita; Tametſi hæ voces, inquit, in ſcriptura non reperiantur, habent tamen eam ſententiam, quam Scripturæ volunt. *Athanaſius.*

Et Cyrillus lib. 1. dialogorum de Trinitate, ad obiectionem, quod homouſion ſit ἄγραφον respondet: rem ipſam, quæ per illud vocabulum ſignificatur, habere certiſſima Scripturæ teſtimonia, vt ſi quis dicat Deum incorporeum. Eadem ratio eſt de vnione perſonali, de duabus naturis in Chriſto, & ſimilibus. Falſum enim eſt, Eccleſiam illa dogmata habere ſine Scripturæ teſtimoniis, ex ſola Patrum traditione. λογομαχίαι vero illorum qui de vocabulis tantum rixantur, cum res ipſa habeat Scripturæ teſtimonia, merito improbantur. *Cyrillus.*

Multa talia ſunt exempla de modis loquendi à Patribus acceptis, quorum res ipſæ in ſcriptura ſunt fundatiſſimæ. Ita Baſilius diuinitatem Spiritus ſancti probat ex ſcripturæ ſacræ teſtimoniis, & addit etiam antiquitatis conſenſum. Formulā vero glorificationis, Gloria Patri & Filio cum Spiritu ſancto, probat ex traditione Patrum, quæ tamen cum doctrina ſcripturæ conſentit. Et tamen formula illa, ex traditione accepta, nunc mutata eſt, dicimus enim: Gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto: quia ad verba inſtitutionis Baptiſmi propius conuenit coniunctio, Et, quam præpoſitio, Cum. Ita traditiones exiguntur ad ſcripturā, & cedunt ſcripturæ. Nazianzenus lib. 5. de Theologia, dicit, φιλίαν τοῦ γράμματος, ſtudium literæ, eſſe pallium ſeu prætextum impietatis. Hoc Lindanus ita deprauat, quaſi Nazianzenus ſentiat impietatē eſſe, ita addictum eſſe ſcripturæ, vt nullum dogma recipiatur, quod ſcripturæ teſtimoniis probari non poſſit, cum ipſe Nazianzenus dogma illud, quod ibi tractat de diuinitate Spiritus ſancti, multis ſcripturæ teſtimoniis prolixe probet. Sed illos reprehendit, qui cum nō totidem literis & ſyllabis in ſcriptura reperiant; Spiritus ſanctus eſt DEVS, eiuſdem eſſentiæ cum Patre & Filio, licet dogma illud aliis certis ſcripturæ teſtimoniis firmiter probetur; vtuntur tamen ſophiſticis tergiuerſationibus, vt impietatem ſuam aduerſus ſcripturæ ſententiam prætextu aliquo occultare poſſint. Ideo non vocat ſtudium ſcripturæ, ſed literæ: non γραφῆς, ſed γράμματος. Et hoc eſt, quod

Epiphanius contra Apoſtolicos dicit: τοῖς ὀν τοῖς γραφαῖς μόνον κέχρηνται hoc eſt, illa tantum, quæ totidem literis & ſyllabis in ſcripturas poſita ſunt, admittunt.

SEXTVM GENVS traditionum.

SExtum genus traditionum conſtituemus illud, quod de Catholico Patrum conſenſu dicitur. Vſitata enim eſt illa forma loquendi, Patres ita tradiderunt. Iniuriam autem nobis facit Andradius, quod clamitat, nos in vniuerſum antiquitatis teſtimonio nihil tribuere, Patrum auctoritatem nihili pendere, Eccleſiæ approbationem, fidem, maieſtatemq; labefactare. Bona enim conſcientia affirmare poſſumus, nos poſt ſacræ ſcripturæ lectionem aliquid, quantum quidem Domini gratia concedit, in inquirendo & inueſtigando veræ & purioris antiquitatis conſenſu poſuiſſe, & quotidie adhuc ponere. Patrum enim ſcriptis ſuum, & quidem honorificum, qui illis debetur, tribuimus locum, vt qui multos ſcripturæ locos præclare explicauerunt, antiqua Eccleſiæ dogmata contra nouas hæreticorum corruptelas defenderunt, idque ex ſcriptura, multos locos doctrinæ recte explicarunt, multa de hiſtoria primitiuæ annotarũt. & multa alia vtiliter monuerunt. Et cupimus id, quod de gratia Dei propter filium mediatorem credimus & ſperamus, vt membra veræ Catholicæ Eccleſiæ, in futura vita ipſum filium Dei, Patriarchas, Prophetas, Apoſtolos, Martyres & Patres, qui verum fundamentum tenuerunt, videre, & eorum familiaritate in omni æternitate frui. Mediocri igitur diligentia inquirimus conſenſum veræ, eruditæ, & purioris antiquitatis, & Patrum teſtimonia, quæ ſcripturæ conſentanea ſunt, amamus, & magnifacimus. Eſt enim noſtrorum ſententia, quod in controuerſiis religionis judex ſit ipſum verbum Dei, & quod poſtea accedat confeſſio veræ Eccleſiæ. Semper enim ſequuntur verbum, tanquam judicem, aliqui pii, & confeſſione firmiorum adiuuantur infirmi. Valet igitur in Eccleſia ſententia congruens cum verbo Dei, & confeſſione piorum, ſiue ſint plures, ſiue pauciores impiis. Ita veteres damnauerunt Samoſatenum, & deinde Arrium. Iudex erat verbum Dei, id eſt, teſtimonia ex Euangelio, bona fide, & ſine ſophiſtica prolata, quæ conuincunt non calumnioſe judicantem. Sed tamen adiuuabantur tunc quoq; infirmi in pronuntiando, confeſſione firmiorum eorum, qui Apoſtolos, aut eorum diſcipulos audierant, & quos conſtabat fuiſſe fideles cuſtodes doctrinæ, vt Polycarpi, Irenæi, Gregorii Neocæſarienſis: Ab his recentiores audierant, λόγον ſignificare perſonam. Poſtea ipſi collatis dictis Euangelii, agnoſcunt hanc natiuam eſſe ſententiam, quam ab illis audierant. Aliqui etiam non ſolum diſcunt à prioribus, ſed etiam tanquam á firmioribus confirmantur. Ita Petrus Alexandrinus refutabat Meletium, citabat Euangelium, quod ſatis perſpicue docet, recipiendos eſſe lapſos qui emendãtur. Sed ſimul adiuuabatur exemplis prioris Eccleſiæ, quæ ſemper antea lapſos receperat. Ita nos pronuntiamus de Baptiſmo infantium. Habemus teſtimonia in ſcripturis manifeſta, quæ affirmãt extra Eccleſiam non eſſe ſalutem. Deinde & primæ Eccleſiæ teſtimoniis iuuamur. Ita iudex eſt verbum Dei, & accedit purę antiquitatis confeſſio. Vult enim Deus in Eccleſia eſſe miniſterium vocis: Quare audienda eſt Eccleſia vt doctrix, ſed fides ac inuocatio nituntur verbo Dei, non humana autoritate. Hæc ex locis communibus Philippi Melanchthonis præceptoris mei deſcripta, hoc loco annotare volui, vt Andradii clamoribus opponerem publicum Eccleſiarum noſtrarum teſtimonium, quam reuerenter de cõſenſu antiquitatis, de teſtimoniis veterum, de confeſſione & exemplis veteris Eccleſiæ ſentiamus.

Petrus Alexandrinus.

amus. Probamus piam & elegantem Baſilij ſententiam, qui in homilia ntra Sabellianos & Arrium inquit: Maxime velim, velut ſimpliciter aditum accepi, ita etiam auditoribus tradere: ſed quia circumſtatis vos ſores magis, quam diſcipuli neceſſe eſt, nos velut in iudicio contradi- onem protendere. Vos autem hortamur, vt non quod vobis placet, à bis audire quæratis: *Sed quod Domino complacet, & conſonum eſt ſcripturis, non contrarium Patribus.* Et mox: Compeſcat te traditio: Dominus ſic cuit, Apoſtoli prædicarunt, Patres conſeruarunt, martyres confirma- nt. ſis contentus dicere, velut edoctus es. Et de fidei confeſſione inquit: raditurus ſum, quæ didici ex diuina ſcriptura. Athanaſius de humanita- Verbi circa finem inquit: Nos ita hauſimus à Magiſtris diuinitus afflaqui ſacros libros euoluerunt. — *Dictum Baſilij.*

Fatemur etiam, nos ab illis diſſentire, qui fingunt opiniones, quæ nul- habent teſtimonia vllius temporis in Eccleſia: ſicut noſtro tempore cerunt, Seruetus, Campanus, Anabaptiſtæ, & alij. Sentimus etiam, nul- dogma in Eccleſia nouum, & cum tota antiquitate pugnans reci- endum. Quid de conſenſu & teſtimonijs antiquitatis honorificentius ci & ſentiri poſſet? — *Seruetus. Campanus. Anabaptiſta, &c.*

Ita Irenæus ad Florinum ſcribit: Hæc dogmata, Florine, ſanam ſenten- am non habent: hæc dogmata diſſentiunt ab Eccleſia, hæc dogmata ne æretici quidem vnquam auſi fuiſſent pronunciare, hæc dogmata, qui te nos fuerunt presbyteri, qui & Apoſtolorum diſcipuli extiterunt, on tradiderunt. Hæc Euſebius lib. 5. cap. 20.

Sed profitemur & hoc, quod non ex nobis finximus, ſed ab ipſis Patri- us didicimus, quod ſcilic. inquiramus & allegemus teſtimonia Patrum non ideo, quaſi ea, quæ ex perſpicuis ſcripturæ teſtimonijs oſtenduntur probantur, per ſe nec certa, nec firma ſatis ſint, aut non ſatis habeant ex roboris & auctoritatis, niſi accedat Patrum etiam conſenſus: ſed cau- am, quare allegentur, Auguſtinus diſerte explicat, de peccatorum meri- s lib. 3. cap. 7. Hæc non ideo commemoraui, quod diſputatorum quo- umlibet ſententijs, tanquam Canonica auctoritate, nitamur: ſed vt ap pareat, ab initio vſq; ad præſens tempus, quo iſta nouitas orta eſt, hoc de originali peccato, apud Eccleſiæ fidem tanta conſtantia cuſtoditum, vt ab eis, qui Dominica tractarent eloquia, magis certiſſimum proferretur ad alia falſa refutanda, quam quod tanquam falſum refutari ab aliquo tentaretur. Cæterum in ſanctis Canonicis libris viget huius ſententiæ clariſſima & pleniſſima auctoritas. Idem de nuptijs & concupiſcentia, lib. 2. c. 29. Quid autem dicam de ipſis diuinarum Scripturarum tracta- toribus, qui in Catholica Eccleſia floruerunt? quomodo hæc non in alios ſenſus conati ſunt vertere; quoniam ſtabiles erant in antiquiſſima & ro- buſtiſſima fide, non autem nouitio mouebantur in errore. Quos ſi colli- gere, & eorum teſtimonijs vti velim, & nimis longum erit, & de Canoni- cis auctoribus, à quibus non debemus auerti, nimis fortaſſe videbor præ- ſumpſiſſe, quam debui. — *Qua de cauſa Patres allegari ſoleant.*

Auguſtinus contra duas epiſtolas Pelagianorum libr. 4. capit. 8. Non quo Canonicis libris vllius diſputationis æquetur auctoritas: ſed vt ad- moneantur, qui putant, ſanctos Patres aliquid dicere, quemadmodum de his rebus ante noua hæreticorum vaniloquia Catholici antiſtites, elo- quia diuina ſecuti ſint: & ſciant, à nobis rectam & antiquitatis fundatam Catholicam fidem, aduerſus recentem Pelagianorum præſumptionem perniciemque defendi. — *Auguſtin.*

Alterum, quod de Patrum auctoritate ſentimus, etiam ab ipſis Patri- bus didicimus. Auguſtinus Epiſtola 19. ad Hieronymum: Alios ſcri- ptores (præter Canonicos) ita lego, vt quantalibet ſanctitate doctrinaue

præ-

præpolleant non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt; ſed quia mihi vel per alios autores Canonicos, vel probabili ratione, quod à veritate non abhorreant, perſuadere potuerunt.

Epiſtola 111. Neque quorumlibet diſputationes, quamuis Catholicorum & laudatorum hominum, veluti ſcripturas Canonicas habere debemus; vt nobis non liceat, ſalua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare atque reſpuere, ſi forte inuenerimus, quod aliter ſenſerint, quam veritas habet, diuino adiutorio, vel ab alijs intellecta, vel à nobis. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum, quales ego volo eſſe intellectores meorum.

Contra Creſconium lib. 2. c. 31. Ideo conſtitutus eſt Canon librorum Canonicorum, ſecundum quos de cæteris literis vel fidelium vel infidelium libere iudicemus. Cap. trigeſimoſecundo; Cypriani literas non vt Canonicas habeo; ſed ex Canonicis conſidero, & quod in eis diuinarum ſcripturarum autoritati congruit, cum laude eius accipio: quod autē non congruit, cum pace eius reſpuo. Et addit: Quoniam Canonicum non eſt, quod recitas, ea libertate, ad quam nos vocauit Dominus, hoc quod aliter ſapuit, non accipio. Et mox: Ita hoc Cypriani de rebaptizandis hæreticis non accipio, quamuis inferior incomparabiliter Cypriano: ſicut illud Apoſtoli Petri, quod Gentes Iudaizare cogebat, nec accipio, nec facio, quamuis inferior incomparabiliter Petro. Cap. trigeſimoprimo dicit, ſe hoc modo nullam iniuriam facere Cypriano. Et de Baptiſ. contra Donatiſtas, libr. 7. cap. 20. dicit, Cyprianum potuiſſe aliter ſapere, quam veritas poſtulabat, ſine vlla eius contumelia credimus, quicunque diligimus Cyprianum. Ipſe etiam Cyprianus in Sermone de lapſis dicit, illum infamare martyrum dignitatem, qui affirmat, martyres aliquid mandare, quod in lege Domini ſcriptum non ſit. Auguſtinus ad Vincentium Victorem, lib. 2. Negare non poſſum, nec debeo, ſicut in ipſis maioribus, ita multa eſſe in tam multis opuſculis meis, quæ poſſunt iuſto iudicio & nulla temeritate culpari.

Et de bono perſeuerantiæ, capite vigeſimoprimo: Quamuis neminem velim ſic amplecti omnia mea, vt me ſequatur, niſi in his, in quibus me non errare perſpexerit. Nam propterea nunc facio libros retractationum, vt nec me ipſum in omnibus me ſecutum fuiſſe demonſtrem. Et addit, ſe nec poſt retractationem quidem velle per omnia ſibi credi. Ita enim inquit: Arrogantius loquor, quam verius ſi vel nunc dico, me ad perfectionem, ſine vllo errore ſcribendi iam in iſta ætate veniſſe. Sed intereſt, quantum & in quibus rebus erretur, & quam facile quiſque corrigat, vel quanta pertinacia ſuum defendere conetur errorem. Ita Epiphanius petit veniam, ſicubi errarit, vel vltra vires aliquid tentarit. Ambroſius etiam libro 1. de Officijs, modeſtiſſime inquit: Nam arrogans videri arbitror, ſi inter filios ſuſcipiam affectum docendi. Non Prophetarum gratiam, non virtutem Euangeliſtarum, nec Paſtorum circumſpectionem, ſed tantummodo intentionem & diligentiam circa ſcripturas diuinas opto aſſequi.

ſtinus. Iuſtinus quæſt. 119. ad obiectionem, quod Patres quidam diuerſum ſenſerint, reſpondet: Sed Apoſtolus pater Patrum ita dicit, &c. Obſeruet Lector, ipſorum Patrum ſentētiam eſſe; non ideo aliquid credi & recipi debere, quod ex Patrib. quiſpiā ita vel ſenſerit, vel dixerit, niſi ex ſcripturis Canonicis hoc, quod dicit, probet. Potuiſſe enim Patres aliter ſapere, quā veritas poſtulat, & ad illam libertatem nos à Domino vocatos eſſe, vt de quorumcunq; ſcriptis ſecundum literas Canonicas, libere iudicemus. Et quando in Patrum ſcriptis aliquid, q̄ ſcripturæ non congruit, improbamus & reſpuim⁹, fieri illud nulla temeritate, ſed iuſto iudicio ſine iniuria

Digitized by Google

ontumelia Patrum, ſalua illorum honorificentia, & bona eorum pa- bilis etiam, qui incomparabiliter inferiores ſunt Patribus.

Exempla in Patribus.

t habemus præterea ipſorum etiam Patrum exempla, qui veterum tis, ſicubi à regula Scripturæ diſceſſerunt, non ſane proterue inſul- :ſed tamen etiam ea, quæ ad Canonem Scripturæ non congruunt, pter Patres non approbant, nec recipiunt. Idque vt commodius de- nſtrem, non inutile fore iudico, ſi hoc loco breuiter annotauero ra- nes quaſdam, quaſi regulas, quas inter legendũ obſeruauit: quomodo tes incommode dicta veterum, non ad errorum patrocinia detorſe- ſed commoda interpretatione, iuxta analogiam fidei, mitigarint & uſarint. Præcipue vero Auguſtino multum negotij exhibuerunt Pe- iani, cumulatis multis veterum ſententijs, incommode dictis, de pec- o originali, de libero arbitrio. Modeſte vero Auguſtinus reſpondet. Vobis Pelagianis nondum litigantibus, ſecurius (inquit) loqueban- Patres de his articulis, libro primo, contra Iulianum, hoc eſt, Extra tentionem, nondum motis controuerſijs, Patres ſæpe non accurate, ſecurius multa diſputabant. Illa vero ſecurius dicta, ſicut Auguſtin. uitur, non ſunt torquenda ad patrocinium eorum, quæ cum Scriptu- on conueniunt.

Auguſtin. aduerſus Pelagianos.

II. Iulianus obiecerat Chryſoſtomi ſententiam, infantes non habe- peccata. Auguſtinus inquit: intellige propria peccata, & nulla erit con- tio. Sed inquit Iulianus: Cur ipſe Chryſoſtomus non addit, propria? ur putamus, inquit, niſi quia diſputans in Catholica Eccleſia, non ſe iter intelligi arbitrabatur? hoc eſt, incommodius dicta Patrum, ſecun- m analogiam fidei ſunt interpretanda. Hoc modo Auguſtinus de natu- & gratia, Hilarij, Ambroſij, Chryſoſtomi, Hieronymi, &c. ſententias, as Pelagius pro ſui erroris confirmatione allegauerat, addita commo- interpretatione ad analogiam fidei accommodat: quam tamen inter- etationem non ſemper ex ipſis, quæ allegatæ erant, ſententijs ſumere tuit: ſed eas vel ex manifeſtis Scripturæ ſententijs, vel ex alijs Patrum ctis Scripturæ conſentientibus petiuit. De gratia Chriſti libro primo, p. 48. ad Ambroſij dictum, probantis exemplo Zachariæ & Eliſabeth, omnem in hac vita poſſe ſine peccato eſſe, Auguſtinus ita reſpondet: ictum hoc eſt, quantum mihi videtur, ſecundum quandam inter homi- es conuerſationem probabilem, non ſecundum perfectionem iuſtitiæ. am & Paulus dicit, ſe fuiſſe ſine querela: & tamen hanc iuſtitiam ſter- oribus deputauit.

Et de natura & gratia cap. 61. ad ſententiam, quod Chriſtus vincendo eccatum, & deſiderijs carnis domitis docuerit, peccatum non eſſe ne- ceſſitatis, Auguſtinus ita reſpondet: Quomodo dictum ſit, author huius ſententiæ viderit, qualiter poſſit exponere: dum tamen nos minime dubi- emus Chriſtum peccatum in ſe non habuiſſe quod vinceret. Et ibi ponit hac ſententiam: Ego in huiuſmodi quorumlibet hominum ſcriptis, li- er, quia ſolis Canonicis debeo, ſine vlla recuſatione, conſenſum.

III. Ad dictum quoddam Ambroſij, reſpondet libro primo contra ulianum: Hoc dictum eſt aduerſus Manichæos, contra quos hoc ſufficie- bat. Et in libris retractationum, ipſe Auguſtinus de ſe inquit: Diſputaui- mus contra Manichæos, qui fingebant, naturam mali eſſe coæternam Deo: contra quos ſatis erat obtinere, malum eſſe ortum ex libero volun- tatis arbitrio: & ideo, inquit, parum diximus de gratia. Patres igitur quã- do contra hæreticos aliquos diſputant, hoc tantũ ſibi proponunt, vt iſto- rum opiniones euertant, de alijs interim articulis, non ſunt admodum ſoliciti. Et inde multa, non ſatis circumſpecte de alijs dogmatibus dicta, Patribus ſæpe exciderunt. Ideo Auguſtinus inquit: Audi, quod ad rem

Auguſtini reſponſio ad dictũ quoddam Ambroſij.

præſen-

præſentem ſpectat, quid de peccato originis Baſilius alibi ſine vlla ambiguitate dicat.

Baſilius. IV. Baſilius Epiſt. 41. de Dionyſio Alexandrino inquit: Non omnia eius viri admiramur; imo ſunt quædam, quæ penitus abrogamus. Habent enim ſeminaria quædam impietatis, τῶν ἀνομιῶν Cauſam vero arbitror, non mentis malignitatem, ſed quod vehementer voluit reſiſtere Sabellio. Soleo igitur ipſum aſſimilare arborum inſitori, qui dum nouellæ plãtæ incuruum ſtatum vult corrigere, nimia attrectatione à medio aberrat, & in contrariam partem nimium deflectendo peccat. Ita Athanaſius tomo ſecundo, de ſententia Dionyſij, inquit: Ratio temporis & perſonæ conſideranda eſt, quod ita ſcripſerit. Sabellianiſmus enim tunc Eccleſias inuaſerat; & Dionyſius rudibus monſtraturus, Patrem non eſſe filium, de humanitate loquitur; ex illis enim, quæ humanitatis ſunt, compendio refutantur Sabelliani. Et ibi dicit Athanaſius; Arriani videntes, ſe nihil poſſe ex ſcriptura pro ſua hæreſi habere, ad Patres ſe conuertunt: ſicut prædones, cum de ſtudijs ſuis male audiant, fingunt ſibi ſocios probos & modeſtos; & ſicut Iudæi, ſcriptura conuicti, ad patrem Abraham confugiunt, &c. Et profecto eodem plane modo Pontificij, ſcripturæ teſtimonijs deſtituti & conuicti, prætextum ex Patribus quærunt.

Baſilius Epiſt. 64. cum obijceretur. Gregorium Neocæſarieñſem dixiſſe, patrem & filium mentis cogitatione eſſe duos, hypoſtaſi vero vnum, ita reſpondet; Hoc non dogmatice, ſed in contentione eſſe dictum, in diſputatione contra Ælianum. Volens enim Græcum hominem ad fidem conuertere, non exactius circa verba diſceptat, ſed alicubi etiam concedit conſuetudini eius, qui inducitur. Ideo multas illic inuenias voces, quæ nunc maximum robur præbent hæreticis.

Chryſoſtomus. V. Chryſoſtomus libro 1. de compunctione cordis inquit; Non putes hæc cohortatorie magis, quam vere dici. Multa igitur apud Patres dicuntur exhortatorie magis, quam dogmatice & vere.

Hieronym. Ita Hieronymus ad Nepotianum dicit, ſe in epiſtola exhortatoria ad Heliodorum, pro ætate luſiſſe, & calentibus adhuc rhetorum ſtudijs quædam ſcholaſtico flore depinxiſſe. Et contra Iouinianum; Rhetoricati ſumus, & in morem declamatorum paululum luſimus.

VI. Eſt & illud diſcrimen in Patrum Scriptis obſeruandum, quod aliquando priuatas ſpeculationes & deuotiones exponunt, aliquando particularis alicuius Eccleſiæ conſuetudinem deſcribunt, aliquando vero publica dogmata totius catholicæ Eccleſiæ explicant. Et inter hæc profecto magnum eſt diſcrimen.

Vtilis eſt & hæc obſeruatio, quod aliter agunt & diſputant cum infirmis fratribus, aliter cum robuſtis, aliter cum domeſticis fidei, aliter cum hæreticis, aliter cum Philoſophis, aliter cum Principibus, quæ ſingula exemplis poſſent oſtendi.

VII. Multa tolerarunt, & ſæpe ceſſerunt temporum ſuorum conſuetudini, etiam vbi vitij aliquid eſſe agnouerunt.

Auguſtinus. Ita Auguſtinus Epiſt. 119. Multa huiuſmodi propter nonnullarum vel ſanctarum vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Sed hoc nimis doleo, quia multa, quæ in diuinis libris ſaluberrime præcepta ſunt, minus curãtur, & tam multis præſumptionibus ſic plena ſunt omnia, &c. Ita vigilias & [illegible], ad ſepulchra martyrum alicubi laudat Auguſtinus; ſed de moribus Eccleſiæ cap. 14. & Epiſt. 64. reprehendit, & vellet abrogari.

Cyprianus. VIII. Elegantiſſima eſt Cypriani ſententia libro ſecundo, Epiſtola tertia; Si ſolus Chriſtus audiendus eſt. non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putauerit; ſed quid prior Chriſtus, qui ante

nes eſt, fecerit. Neque enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, Dei veritatem. Et ideo ſi quis de anteceſſoribus noſtris vel ignoranter ſimpliciter hoc non obſeruauit & tenuit, quod nos Dominus facere exemplo & magiſterio ſuo docuit: poteſt ſimplicitati eius, de indulgentia Domini, venia concedi. Nobis vero non poterit ignoſci, qui nunc à Domino admoniti & inſtructi ſumus: qui dum inſtruit in futurum, quid facere debeamus, de præterito ignoſcit, quod ſimpliciter errauimus, &c. Conſiderent hanc ſententiam, qui ſemper in ore habent, ſe malle cum Patribus errare, quam cum alijs recte ſentire. Recte etiam noſtri dicunt. Patres, ſi admoniti fuiſſent, multa correcturos fuiſſe. Intereſt enim (ſicut Auguſtinus inquit) quam facile quis corrigat, vel quanta pertinacia ſuum errorem defendere conetur.

Poſtremo, quando illæ mitigationes, ſiue commodæ interpretationes dictorum, quæ non ſatis commode à veteribus dicta erant, non recipiebantur & admittebantur, vel quando non poterant locum habere: Patres diſerte improbarunt & damnarunt ea, quæ ad regulam Scripturæ non conueniebant. Ita Auguſtinus de Cypriani & de omnium ſcripturis, liberrime pronunciat: ſicut ſententias eius ſupra recitauimus. Ita in Irenæo, Chiliaſtarum ſententia libere damnata eſt. Illa ſententia, quod quidam ſaluati fuerint lege naturæ, quidam lege Moyſis, quidam vero gratia Chriſti, extat apud multos vetuſtiſſimos Patres: Sed Auguſtinus illam, vt Pelagianam, expreſſe damnat. Contra Donatiſtas illos qui Patrum errores amplectuntur, eo quod (ſicut Quintilianus inquit) honeſtus error videatur, magnos duces ſequentibus: dicit idem facere, ac ſi quis Petro ſimilis eſſe vellet, negando Chriſtum, vel cogendo Gentes ad iudaiſationem: vel ſi quis Dauidi affectaret ſimilis eſſe, committendo adulterium.

Auguſtinus de Cypriano & aliorum ſcriptis.

Ita ergo ipſi Patres aliorum Patrum ſcripta tractarunt, & ſua etiã hoc modo legi & accipi voluerunt, Quam ſententiam nos libenter probamus, amplectimur & ſequimur. Aduerſarij vero noſtri Pontificij, quando contra ea quæ ex Scripturis demonſtrantur, ſententias aliquas ex Patribus, quomodocunque conuaſatas, pro tuendis ſuis ſuperſtitionibus proferre poſſunt: volunt nos ſine iudicio & recuſatione, à Scriptura diſcedere, & ſententijs quæ ex Patribus citantur, aſſentiri, etiamſi nullo Scripturæ teſtimonio probentur. Et huius ſententiæ, Staphylus & Lindanus Athanaſium non verentur auctorem facere. Citant enim mutilatum & truncatum eius dictum ad Epictetum: Hoc ſolum hæreticis reſpondere & dicere ſufficit, hæc non eſſe Catholicæ Eccleſiæ, neque Patres ita ſenſiſſe. Atq; facilius ad hoc Pontificiorum propoſitum torqueri poſſit Athanaſij ſententia, Nannius interpres eam ita vertit: Tantummodo ad ea reſpondendum eſt, quod ipſum per ſe ſufficit, Patres non ita ſenſiſſe, cum Græca verba ſimpliciter dicãt: τοῦτο μόνον ἀποκρίνασθαι περὶ τῶν τοιούτων, καὶ εἰπεῖν ἀρκεῖ. Sed inſignem faciunt iniuriam Athanaſio. Ad Epictetum enim recenſet prodigioſos quorundam errores. Verbum in corpus eſſe commutatum, corpus Chriſti conſtituere quaternitatem in Deitate, corpus eſſe coæternum & conſubſtantiale Deitati: & ſimilia opinionum & verborum portenta. De illis vero dicit: Hæc nudis verbis tantum deſcripſi: vt qui ſolum audiat, fœditatem illorum & impietatẽ ſtatim animaduertat. Quæ enim manifeſte praua peruerſaque ſunt, ea curioſius tractare non oportet, ne contentioſis hominibus ambigua videãtur: ſed hoc ſolum ad talia reſpondere & dicere ſufficit, ea non eſſe Eccleſiæ Catholicæ, & Patres ita non ſenſiſſe. Ne vero ex ſolido ſilentio occaſionem impudentiæ ſibi ſumant, paucas ex Scriptura ſentẽtias opponemus, &c. Quæſo te, Lector, conferas hanc integram Athanaſij ſententiam, cum mutila

Quomodo Patres aliorum Patrũ nec non ſua ſcripta legi voluerint.

Ponti-

Pontificiorum allegatione: & ſtatuas inde, quo candore Pontificij tra-ctent Patrum teſtimonia.

SEPTIMVM GENVS *Traditionum.*

SEptimum genus traditionum eſt, quod, vbi veteres mentionem faci-unt traditionum non ſcriptarum, proprie non intelligunt dogmata fi-dei ſine ſcriptura, extra & pręter ſcripturam recipiēda, etiamſi nullo ſcri-pturæ teſtimonio probari poſſunt; ſed de ritibus & conſuetudinibus qui-buſdam vetuſtis loquuntur, quos propter antiquitatem ad Apoſtolos re-tulerunt. Ita Baſil. vocat quidem dogmata ſine ſcripto, ex traditione ac-cepta, ſed recenſet, non articulos aliquos fidei, ſed tantum ritus quoſdā: Cruce ſignare, ad Orientem conuerti in oratione, verba ἐπικλ[illegible] oſtenditur panis Euchariſtiæ, & quæ in celebratione Euchariſtiæ ante & poſt verba inſtitutionis recēſentur: benedictio aquæ baptiſmatis & bapti-zati: illinitio olei: trina immerſio: abrenūtiatio Satanæ in baptiſmo, con-feſſio fidei. Origenes innumeras recenſet genuflexiones in oratione, ri-tus Euchariſtiæ & Baptiſmi. Hieronymus contra Luciferianos ex Textu recenſet, Die Dominico, & à Paſcha vſque ad Pentecoſten non ieiunare, nec de geniculis adorare, prægustare lac & mel poſt baptiſmum, oblatio-nes pro defunctis, & pro natalitiis annua die, &c. Et de his quidem tradi-tionibus an ſingulæ & omnes ſint Apoſtolicæ, in poſtremo genere tradi-tionum dicemus. Nunc tantum oſtendere volui, Patres, quando de tradi-tionibus non ſcriptis loquuntur, tantum de vetuſtis quibuſdam ritibus diſputare: non hoc agere (ſicut Pontificij contendunt) vt multa dogmata fidei, quæ licet nullo ſcripturę teſtimonio probari poſſint, pari tamen re-uerentia & pietatis affectu ſuſcipiantur, ſicut illa, quæ certa & manifeſta habent in Scriptura teſtimonia. Sicut igitur diſcrimen eſt inter doctrinam & inter ritus: ita diſputatio Pontificiorum de traditionibus non eſt ea-dem cum illa, quæ extat apud veteres. Et ſi prius de doctrina conſenſus conſtitueretur, de ritibus facile poſſet iniri ratio & concordia. Apoſtolos igitur ritus quoſdam ordinaſſe, & tradidiſſe Eccleſijs, ex ſcriptis ipſorum certo conſtat. Et veriſimile eſt, quoſdam etiam alios externos ritus, qui in Scriptura annotati non ſunt, ab Apoſtolis traditos eſſe.

Baſilius. *Origenes.* *Hieronymus.*

Nullum etiam dubium eſt, Eccleſiam poſt Apoſtolos, pro ratione ædi-ficationis, ordinis & decori alios quoſdam ritus addidiſſe. Et nullis qui-dem certis & firmis documentis probari poteſt, qui ſint ritus certo ab A-poſtolis traditi, qui ex ſcriptura oſtendi non poſſunt. Poſſumus tamen habere certam Apoſtolicam rationem, de diiudicatione & vſu omnium traditionum, de ritibus ſeu ceremoniis externis, vndecunque ſane origi-ginem ſuam habeant. Et hoc certius & vtilius eſt, quam de autoribus in-certas texere altercationes. Ne igitur traditiones de externis ritibus ſine certa aliqua Apoſtolica regula, vel in ambiguo fluctuent, vel in infinitum vagentur: ex illis ordinationib. ſeu ritibus externis, quos Apoſtolos tra-didiſſe, certo ex ipſorum ſcriptis conſtat, colliguntur certę quędam regu-læ, ſecundum quas, de quibuſuis ritibus ſeu ceremoniis, Apoſtolica ra-tione iudicari & debet & poteſt.

I. Sunt quidam ritus, qui ex ſcriptura ita probari poſſunt, quia con-tinent vſum, exercitium, & vtilem declarationem eius doctrinæ, quæ in ſcriptura diuinitus patefacta eſt. Ita 1. Corinth. 11. Paulus ex inſtitutione deducit, quomodo pie celebranda ſit Cœna Dominica. Et ex doctrina A-poſtolorum, quæ ſcriptura comprehenſa eſt, deductum ex 2. Theſſ. 3. de ſeparandis illis, qui inordinate viuunt. 1. Cor. 5. de excommunicatione

Actor

Actor.14. de conſtituendis miniſtris Eccleſiæ, &c. Et tales ritus merito amamus & retinemus; quales ſunt confeſſio fidei, abrenuntiatio Satanæ, & alij ritus in actione Baptiſmi: qui doctrinam de Baptiſmo in ſcriptura traditam vtiliter ad ædificationem explicant & illuſtrant. Ita de abrogatione Sabbati manifeſta extant ſcripturæ teſtimonia: & quod Apoſtoli prima Sabbati conuentus celebrarint, ſcriptura non obſcure indicat, Act. 20. 1. Cor. 16. & Apoc. 1. extat appellatio diei Dominicæ. Ita ex doctrina de charitate proximi, & de infirmis in fide ſuſcipiendis, Apoſtoli condiderunt decretum ſuum.

Tales etiam ſunt illæ conſuetudines Eccleſiaſticæ, quas Auguſtinus exiſtimat ex Apoſtolorum traditione originem habere; de baptizandis infantibus, de non rebaptizandis, qui Baptiſmum ab hæreticis, ſecundum formam a Chriſto inſtitutam, acceperant. Illæ enim conſuetudines tradunt exercitium & vſum eius doctrinæ, quæ in ſcripturæ teſtimoniis comprehenſa eſt. Tales ritus quin vocentur Apoſtolici, non pugnamus: cum hoc modo, ſicut dictum eſt, habeant in ipſa Scriptura teſtimonium.

II. Apoſtolicos ritus Paulus hiſce notis inſigniuit; vt ſcilicet omnia fiant decenter, ordine, & ad ædificationem. Ita 1. Cor. 11. ritum de velandis mulieribus oſtendit probabilem eſſe ex ſcriptura: allegat conſuetudinem, & oſtendit ſeruire decoro. Ita 1. Cor. 14. monſtraturus rationes ordinationis, de linguis, prophetia, Pſalmis, oratione, &c. recenſet ædificationem, decorum, & ordinem. Et tales ſane ritus iudico retinendos & ſeruandos, qui ſunt (ſicut eleganter dictum eſt) incitamenta & retinacula pietatis: hoc eſt, iuxta Pauli regulam, qui primo faciunt ad ædificationem, vt homines inuitentur ad verbum, ad Sacramenta, & ad cætera pietatis exercitia: vt doctrina commodius proponatur, pluris fiat, auidius accipiatur, & melius retineatur: vtque accendatur & foueatur pœnitentia, fides, oratio, pietas, miſericordia, &c. Secundo, qui ſeruiunt ordini. Oportet enim in publicis Eccleſiæ congreſſibus, eſſe ordinem dignum grauitate Eccleſiaſtica.

Tertio, qui ad decorum faciunt. Intelligitur autem εὐσχημοσύνη, non theatrica pompa, ſiue aulica magnificentia: ſed tale decorum, vt externis ritib. oſtendatur, quid tribuamus verbo, Sacramentis, & reliquis Eccleſiaſticis exercitiis, vtque reliqui ad reuerentiam verbi, Sacramentorum, & congreſſuum Eccleſiaſticorum inuitentur.

III. Ritus Apoſtolicos moderatur Chriſtiana libertas: vt ſcilicet ceremoniæ ſint genere indifferentes, numero paucæ, ſint piæ & vtiles ad ædificationem, ordinem & decorum: vtque totum hoc genus, extra caſum ſcandali, liberas habeat obſeruationes: & pro ratione ædificationis, loci, temporum, perſonarum, &c. poſſint inſtitui, mutari & abrogari. Ita Apoſtolorum conſtitutio de ſuffocato & de ſanguine, iamdudum in vſu eſſe deſiit. Cauſa enim, propter quam facta fuerat, non amplius nunc eſt. 1. Cor. 11. Paulus ordinat, vt viri aperto capite orent, & prophetent; mulieres vero velato capite. Et illud ſumit ex circumſtantia locorum & temporum. Tunc enim in illis locis viri aperto capite, mulieres, ſerui & libertini velato capite prodibant in publicum: ſicut author eſt Plutarchus in Problemat. Rom. Et indicium autoritatis erat, aperto capite loqui: ſicut econtra, velatum caput teſtimonium erat ſubiectionis. Noſtris temporibus & locis cõtrarium ſeruatur. Aperto enim capite dicere, vel audire, eſt teſtimonium ſubiectionis: ſignum vero autoritatis eſt, capite non aperto dicere. Ita trina immerſio, prægustatio lactis & mellis, ſtationes in orationibus die Dominico, & intra Paſcha & Pentecoſten, iamdudum in neceſſario vſu eſſe deſierunt. Natalitia vero, quorum Tertullianus memio-

nem facit, Nicena Synodus libere abrogauit. Nulla verba peculiaria nunc habent, ne Pontificij quidem, quando panis Euchariſtiæ conſecratus oſtenditur: quos tamen ritus veteres exiſtimant ab Apoſtolis traditos. Eccleſia igitur libertatem ſuam in huiuſmodi traditionibus ipſo facto declarauit. Doctrina enim vniuerſalis & perpetua eſt, ritus vero pro circumſtantijs mutari libere poſſunt.

Colliguntur præterea etiam ex Apoſtolorum ſcriptis certæ regulæ, quando & docendo, & exemplis aduerſandum ſit huiuſmodi traditionibus de ritibus: quando ſcilicet ſtatuuntur quædam, quæ pugnant cum verbo & mandato diuino, Matth. 15. Vel quando ritibus ſuo genere adiaphoris, aſſuuntur opiniones cultus, meriti & neceſſitatis, etiam extra caſum ſcandali. Pertinet etiam huc, quod Auguſtinus queritur Epiſt. 119. Ipſam religionem, quam pauciſſimis & manifeſtiſſimis celebrationum Sacramentis, miſericordia Dei liberam eſſe voluit, ſeruilibus oneribus premunt, vt tolerabilior ſit Iudæorum conditio, qui legalibus ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubijciebantur.

Hæc eſt vere Apoſtolica ratio iudicandi de huiuſmodi traditionibus: & eſt certior & vtilior, quam de incertis diſputare: quæ ſcilicet traditiones, à quibus Apoſtolis, quo tempore, quo loco, &c. ſint traditæ; de quibus nullum ex ſcriptura documentum proferri poteſt.

Nos igitur non ſimpliciter omnes traditiones, quæ huius ſunt generis, reiicimus & damnamus. Illud enim, quod Hieronymus Lucinio ſcribit, non improbamus; traditiones ſcilicet Eccleſiaſticas, præſertim quæ fidei non ſufficiunt, ita obſeruandas, vt à maioribus traditæ ſunt. Et quod Auguſtinus dicit: Quod neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter eſſe habendum, & pro eorum, inter quos viuitur, ſocietate ſeruandum. Hæc vero iuxta Apoſtolicas regulas, quas ex Scriptura colligi diximus, intelligi volo. Nam & Auguſtinus Epiſtola 119. de quibuſdam ritibus reſecandis diſputat; licet non facile inueniri poſſit, quomodo ſint contra fidem: tamen quia multitudine & neceſſitatis præſumptione Eccleſiam premant, abrogandos eſſe.

OCTAVVM GENVS
Traditionum.

POſtremum genus traditionum conſtituemus illud, de quo Pontificii potiſſimum digladiantur. Illam enim diſtributionem traditionum in certa aliquot capita ſeu genera ideo inſtitui; vt diſputatio de traditionibus, quam Pontificii ſtudioſe, affectatis confuſionibus, perplexam reddunt, ſimplicius & clarius intelligi poſſit, vtque veterum ſententiæ, quæ non vno modo de traditionibus loquuntur, rectius diiudicari & explicari poſſent. Pontificii enim, cumulatis multis diſſimilibus vetuſtiſſimorum ſcriptorum ſententiis, ſpeciem aliquam & prætextum, imo fucum potius diſputationi ſuæ conciliant. Sophiſticum autem eſt, quod omnes traditiones, quæ non ſunt vnius generis, ex vna fidelia (ſicut Prouerbium habet) dealbant, vt fraudem ſimpliciores non animaduertant. Et iudico, non eſſe ſimpliciorem rationem, qua tota hæc diſputatio explicetur, & Pontificiorum obiectiones ſolide refutentur, quam ſi diſtinguantur traditiones de quibus veteres manifeſte loquuntur, ab illis, pro quib. Pontificii digladiantur. Oſtendimus enim hactenus aliquot genera traditionum, quas veteres ita vocant, quæ habent ſcripturæ teſtimonia, & illis ſunt conſentaneæ. Illa igitur quæ veteres de iſtis traditionibus magnifice prædicant, ſicut nihil contra nos, qui ea, quæ ſcripturæ conſentanea ſunt, libenter recipimus, pugnant: ita Pontificiorum inſtitutum, de ſtabi-

Digitized by Google

[illegible]endis ijs, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, prorſus nihil, ſi vera explicatio monſtretur, iuuare poſſunt.

Iam vero ingredimur illum locum, qui proprius & peculiaris eſt Pontificiorum, de traditionibus ſcilicet, tam ad fidem, quàm ad mores pertinentibus, quæ nullo *Scripturæ* teſtimonio probari poſſunt: quas tamen pari reuerentia, & pietatis affectu, Synodus Tridentina ſuſcipiẽdas & venerandas imperat, ſicut ipſam Scripturam. Et ex illo loco ſicut primum progreſſæ ſunt, ita hodie etiam defendũtur corruptelæ, abuſus, ſuperſtitiones & quicquid ad regnum Antichriſti pertinet. Quæ enim magis cõpendiaria poſſet excogitari licentia, quiduis libere & impune fingendi in Eccleſia, quam ſi ad omnia vel firmiſſima & clariſſima argumenta ex Scriptura nudus traditionum titulus, tanquam Gorgonis caput, ita obuertatur, vt fas non ſit vltra quærere, ſi dicatur eſſe traditio? In oratione Tatiani ad Græcos, idolum quoddam vocatur ἐπιτομὴν δεισι[illegible], epitome ſuperſtitionis: nos vero Pontificiorum diſputationes de traditionibus, rectius poſſumus vocare non epitomen, ſed pandectas errorum & ſuperſtitionum. *Abuſus & ſuperſtitiones ex traditione[illegible]*

Inſignis omnino audacia eſt, maieſtati & auctoritati Scripturæ Canonicæ aliquid æquare. Concilium autem Tridentinum, traditionibus ſine ſcripto, tum ad fidem, tum ad mores pertinentibus, hoc tribuit, vt pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipiantur, ſicut ipſa ſacra Scriptura. Quid vero?

Nam forſan Concilium intelligit tales traditiones, ſicut veteres, quæ in Scriptura continentur, & eius perſpicuis teſtimonijs probari poſſunt? Nihil vero minus. Sed Andradius dicit, neceſſario credendas illas etiam traditiones, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt. Et ne Lector hæſitet quid velint, clare & diſerte ſe explicant, quas intelligant traditiones. Petrus à Soto his verbis vtitur: Infallibilis eſt regula, & Catholica: Quæcunque credit, tenet & ſeruat Romana Eccleſia, & in Scripturis non habentur, illa ab Apoſtolis eſſe tradita: item, quarum obſeruationum initium, auctor & origo ignoretur, vel inueſtigari non poteſt, illas extra omnem dubitationem ab Apoſtolis traditas eſſe. Et in ſpecie has traditiones enumerat: Oblationem Sacrificij altaris, vnctionem chriſmatis, inuocationem ſanctorum, merita operum, primatum Romani Pontificis, conſecrationem aquæ in Baptiſmo, totum Sacramentum confirmationis, elementa, verba & effectus Sacramenti ordinis, matrimonij, & extremæ vnctionis, orationes pro defunctis, enumerationem peccatorum ſacerdoti faciendam, neceſſitatem ſatisfactionis. Hæc ſunt Aſoti verba: quæ ideo adſcripſi, vt Lector videat non de adiaphoris, ſed de rebus longe grauiſſimis controuerſiam eſſe in hac diſputatione de traditionibus. Habemus igitur deſcriptionem, nõ inuidioſe à nobis exaggeratam, ſed ipſorum verbis nobis traditam: quales ſcilicet intelligere debeamus traditiones, quas volũt nos pari pietatis affectu & reuerẽtia ſuſcipere & venerari, ſicut ipſam Scripturã Canonicã. Pertinent autẽ ad Aſoti enumerationem infinita alia: vt mutilatio Cœnæ Dominicæ, cælibatus Sacerdotum, [illegible] ciborum, purgatorium, nundinatio indulgentiarũ, cultus imaginum, legendæ Sanctorum: & in ſumma, quicquid credit, tenet & ſeruat Romana Eccleſia, quod nullo Scripturæ teſtimonio probari poteſt, credendum eſt ab Apoſtolis traditum eſſe. Breue, ſane, & facile eſt hoc compendium. Clamitant à multis iam annis totius orbis iuſtiſſimæ querelæ, [illegible] multas corruptelas, abuſus & ſuperſtitiones irrepſiſſe in Eccleſiam: petunt, in legitimo Concilio grauiſſimas has controuerſias [illegible] Dei diiudicari & definiri. Sed ecce, Pontificij ſonora voce pro- *[illegible] Traditiones Tridentini [illegible]*

fitentur, multa quæ credunt, tenent & ſeruant, nullo ſe Scripturæ teſtimonio probare poſſe. Corrigi ne igitur volunt ea, quæ ad Canonem ſacræ ſcripturæ non congruunt? Nihil minus. Sed opponunt αἴτημα, ſiue poſtulatum, ſicut Geometræ loquuntur, ad cuius probationem nolunt obligati eſſe: Quæcunque ſcilicet ea, quę nunc eſt, Romana Eccleſia, credit, tenet & ſeruat, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, certo ſtatuendum eſſe, quod ſint ab Apoſtolis tradita. Et mox Tridentinum Concilium addit vocem ſuam deciſiuam: Traditiones ſine ſcripto, pari pietatis affectu ac reuerentia ſuſcipiendas ac venerandas eſſe, ſicut ipſam ſacram Scripturam. Tam breui & leui velitatione conclamatum & debellatum eſt in Synodo Tridentina, de grauiſſimis horum temporum controuerſiis: Sicut Epiſcopus quidam Gallus in Exordio Concilij exclamauit: Venimus, vidimus, vicimus.

Tridentini de Traditionibus.

Non autem ordine de ſingulis, quæ titulo Traditionum Eccleſiis obtruduntur, & quos ſibi fingant auctores, dicemus: erudite enim & copioſe hoc præſtitum eſt ab alijs: ſed generales quaſdam obſeruationes annotabimus, id quod eo breuius fieri poteſt. In illis enim, quæ hactenus expoſuimus, fundamenta ſunt totius huius diſputationis.

Et primo obſeruetur, quam periculoſum ſit Eccleſiæ, & quam pernicioſum fidei, traditiones de dogmatibus, quę nullo Scripturę teſtimonio probari poſſunt, pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipere & venerari, ſicut illa quæ certis & perſpicuis Scripturæ teſtimonijs traduntur & probantur. Supra enim multis oſtendimus, viuentibus adhuc in carne ipſis Apoſtolis in Eccleſijs, in ipſorum abſentia, puritatem doctrinæ non ſemper fuiſſe per traditiones ſine Scripto fideliter conſeruatam: ſicut oſtendunt Eccleſiæ Corinthiorum & Galatarum. Pſeudoprophetæ etiam viuentibus adhuc Apoſtolis, multas fingebant corruptelas, ſub hoc prætextu & titulo quaſi ab Apoſtolis viua voce eſſent traditæ: ſicut ſupra oſtendimus. Et propter hanc ipſam cauſam, Apoſtoli doctrinam ſuam cœperunt literis comprehendere, & Eccleſijs commendare: id quod ſupra multis & euidenter monſtratum eſt. Paulus etiam monet Eccleſias, ne ſinant ſe turbari & decipi, ſub titulo & prætextu traditionum. Et illam admonitionem ponit, cum primũ inciperet ſcribere 2. Theſſ. 2. Ne cito dimoueamini à mente, neque turbemini vel per ſpiritum, vel per ſermonẽ, vel per Epiſtolam, tanquam à nobis profectam. Repetit etiam illam admonitionẽ, cum ex vinculis ſcriberet Coloſſenſibus. Videte, ne quis vos ſeducat per inanem deceptionem, ſecundum traditionem hominum. Petrus etiam cum imminẽte fine vitæ ſuæ, poſtremam ſcriberet Epiſtolam, prædicit futuros falſos Doctores, qui fictis ſermonibus negotiaturi ſint in Eccleſia. Et non vanas fuiſſe illas Apoſtolorum de traditionibus prædictiones & admonitiones experientia oſtendit. Statim enim poſt Apoſtolorum tempora, cum adhuc in recentiſſima memoria eſſet, quæ fuiſſet Apoſtolorum doctrina, hæretici ſub prætextu & titulo traditionum non ſcriptarum, cœperunt peregrina dogmata Eccleſijs obtrudere. Irenæus enim libro tertio, capite ſecundo, inquit: Cum ex Scripturis arguuntur, in accuſationem conuertuntur ipſarum Scripturarum, quia non poſſit ex his inueniri veritas ab his, qui neſciant traditionem: non enim per literas traditam illam, ſed per viuam vocem, ſicut Paulus dicit, ſapientiam inter perfectos. Et libro primo dicit, Carpocratianos noua ſua commenta hoc prætextu defendiſſe, quod ſcilicet Ieſus talia priuatim Apoſtolis in myſterio locutus fuerit: & Apoſtolos illa tradidiſſe, non omnibus, ſed dignis tantum.

Pauli præceptũ de Traditionibus.

Irenæus.

Tertullian.

Tertullianus de præſcriptione aduerſus hæreticos dicit, ipſos cum ex Scripturis commenta ſua probare non poſſent, ſed inde refutarentur, duo

præten-

rætendiſſe: vel Apoſtolos non omnia ſciſſe, quia Chriſtus dicat: Multa abeo adhuc vobis loqui, ſed non poteſtis eo modo ſuſtinere: vel Apoſtoos quidem nihil ignoraſſe, non autem omnia illos omnibus reuelaſſe: quædam palam & vniuerſis, quædam ſecreto & paucis demandaſſe. Ideo contendebant, illa etiam, quę ſine ſcriptura, præter & contra ſcripturam, quaſi viua voce tradita proponebantur, ſuſcipienda eſſe. Sed hoc commentum egregie refutat Tertullian. Dominus enim præcipit, vt ſi quid in tenebris & in abſcondito audiſſent, in luce & in tectis prædicarent, lucernam non ſub modio abſconderent, ſed ſuper candelabrum conſtituerent. Et addit: vt maxime inter domeſticos quædam diſſeruerint, non tamen ea fuiſſe credendum eſt, quæ aliam regulam fidei ſuperducerent, diuerſam & contrariam illi, quam catholice in medium proferebant. Irenæus allegat illud Pauli: Non ſubtraxi vobis, vt non annuntiarem omnē ſententiam Dei. Et addit: Ita & Lucas ſine inuidia, quæ didicerat, tradidit, inquiens: Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio, &c. Hæc Irenæus. Quia vero nullum erat dubium, Apoſtolos multa tradidiſſe viua voce, ne ideo fingerentur dogmata alia, diuerſa & contraria illis, quæ in ſcriptura extant. Irenæus & Tertullianus oſtenderunt, veras Apoſtolorum & Apoſtolicorum traditiones non eſſe alias, diuerſas & contrarias, ſed omnino conſentaneas ſcripturæ: ſicut in præcedentibus hæc demonſtrata ſunt. Hoc vero loco paucis illa repetenda fuerunt, vt oſtenderetur, antiquam & frequentem eſſe viam per traditionum fallere nomen. Apoſtoli enim hoc prædixerunt, & Eccleſias præmonuerunt. Hiſtoriæ primitiuæ Eccleſiæ hoc oſtenderunt, quæ etiam ſubminiſtrant ſolutiones ad prætextum illum: quia Apoſtoli viua etiam voce multa tradiderint, ideo non omnia ex ſcripturis ſumi & probari poſſe, quæ credenda ſunt. Irenæus enim dicit, ea, quæ Polycarpus ex traditione commemorare ſolitus fuerit, non fuiſſe diuerſa nec contraria, ſed πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia conſentanea ſcripturis ſacris.

Ita ſequentes etiam hæretici pallium traditionum corruptelis ſuis induerunt. Euſebius libr. 5. c. 28. recitat, Artemonem de doctrina ſua, quaſi antiqua, gloriatum eſſe. Maiores enim omnes, ipſos etiam Apoſtolos ita ſenſiſſe & docuiſſe. Sed reclamant ipſi, inquit Euſebius, primum diuinæ ſcripturæ, deinde antiquiora fratrum ſcripta. Clemens Strom. 7. dicit, Baſilidem gloriatum, ſe Glaucia quodam, qui fuerit interpres Petri, magiſtro vſum: Valentinum audiuiſſe Theodatum, Pauli familiarem: Marcioniſtas gloriatos, ſe Matthiæ diſcipulos habuiſſe magiſtros, & ab ipſis traditam doctrinam ſe tenere & producere.

Athanaſius oratione 2. contra Arrianos, recitat exordium ſcripti Arrii, cui titulus fuerit Θάλεια, tale fuiſſe: Ex electis Dei ſecundum fidem, peritis Dei, rectigradis, qui & ſanctum Dei ſpiritū acceperunt, ita didici ego. Cum igitur tempore ipſorum Apoſtolorum, & poſtea tempore primitiuæ Eccleſiæ, ſanæ doctrinæ, & ſynceræ fidei Apoſtolorum ſemper periculum fuerit, ſtructis inſidiis ex prætextu & titulo traditionum non ſcriptarum, prudens Lector facile æſtimare poteſt, qualis ſit Pandoræ pyxis omnis calamitatis in Eccleſia, quod Tridentinum Concilium ſtatuit, traditiones non ſcriptas tam ad dogmata, quam ad mores, pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipiendas & venerandas eſſe, ſicut ipſam ſcripturam. Verſamur enim nunc in poſtremis temporibus, de quorum horrendis periculis, præcipue quo ad doctrinam & fidem, Chriſtus & Apoſtoli triſtiſſima vaticinati ſunt. Reprobam igitur mentem eſſe oportet, quæ relicta clariſſima ſcripturæ luce, tenebris incertarum traditionum fidem ſuā concredere, his periculoſis temporib. perſuaderi poteſt. Nos vero tutiſ- *Athanaſius.*

ſimum conſilium Chryſoſtomi ſequemur, qui inquit, ſicut integram ſententiam ſupra annotauimus: Sciens ergo Dominus, tantam confuſionem eorum in nouiſſimis diebus eſſe futuram, ideo mandat, vt Chriſtiani, qui ſunt in Chriſtianitate, volentes firmitatem accipere veræ fidei, ad nullam rem fugiant, niſi ad ſcripturas: alioqui ſi ad alia reſpexerint, ſcandalizabuntur & peribunt. Opponimus etiam Hieronymi ſententiam, qui in primo capite Aggæi inquit, Alia etiam, quæ abſque auctoritate & teſtimonijs ſcripturarum, quaſi traditione Apoſtolica, ſponte reperiunt atque confingunt, percutit gladius Dei.

Deceptiones & traditionibus.

Secundo obſeruandum eſt & hoc: non tantum hæreticos ſeductos, alios ſeduxiſſe, prætextu & titulo traditionum non ſcriptarum: verum etiam excellentes in Eccleſia viros, qui nõ fuerunt mali, deceptos tamen fuiſſe, cum præter Scripturam traditionib. non ſcriptis nimium tribuerent. De Papia qui Ioannis auditor, & Polycarpi condiſcipulus fuit, Euſeb. lib. 3. c. 39. memorabile huius rei exemplum annotauit. Præfatur Papias, ſe ab iis, qui Apoſtolis familiares fuerunt ea quæ fidei ſunt accepta, bene didiciſſe & recte memoriæ mandaſſe. Et addit: Non ſum delectatus illis, qui peregrina præcepta commemorant, ſed his, qui quæ vera ſunt, docent & quæ à Domino fidei noſtræ ſunt tradita, & ab ipſa profecta ſunt veritate, adferunt. Sic vbi quiſpiam venit qui ſeniorum ſectator fuerat, ſeniorum verba exquirebam, quid Andreas quid Philippus, quid Thomas vel alius quiſpiam ex diſcipulis Domini dixerit. Magnifica ſane hæc eſt traditionũ Papiæ commendatio. Et conſideret Lector hæc Papiæ verba. Cogitabam, me non tantum vtilitatis ex libris, quantum ex viua voce relaturum. Vides, Papiam ſcripturæ præferre traditiones: ideo etiam potiſſimũ de illorum Apoſtolorum traditionibus exquiſiuit, quorum nulla ſcripta extant. Et ſane ſi cui alii, certe Papiæ de Traditionibus nõ ſcriptis fides eſſet adhibenda. Sed audi quid Euſebius dicat: Multa paradoxa & alia quædã Papias εἰς ἐκ παραδόσεως ἀγράφου, tanquam ex traditione non ſcripta, ad ſe relata adijcit: & peregrinas quaſdam Seruatoris parabolas ac doctrinas, cum alijs nonnullis fabuloſis, in quibus etiam eſt Chiliaſtica opinio. Et rationem addit Euſebius: ipſum Apoſtolicas diſputationes non recte accepiſſe, nec rite cõſideraſſe, eo quod admodum modico fuerit iudicio præditus. Hic mihi Lector pauliſper ſe colligat, & inter ſe conferat duos Apoſtolorum ſiue Apoſtolicorum συμφοιτητάς Polycarpum ſcilicet & Papiam, quorum vterque affirmat, ſe ſolam eam veritatẽ, quam ab Apoſtolis acceperãt, tradere. Sed Polycarpus ſanam fidei regulam tenet. Quæ enim ex traditionibus cõmemorat ſunt πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς omnia cõſentanea ſcripturis ſacris: ſicut Irenæus inquit apud Euſebium, lib. 5. cap. 20. Papias vero, quia plus tribuebat traditionibus non ſcriptis, quam libris ſacris, inuexit in Eccleſiam ξένας διδασκαλίας καὶ μυθικώτερα τινά, peregrina dogmata, & quæ quodammodo fabuloſa erant. Ita bonum & Apoſtolicum virum Papiam decepit nimia traditionum non ſcriptarum admiratio: cum quidem illis plus, quam ſcripturis tribueret. Polycarpum vero συμφωνία traditionum cum ſcripturis, in via regia retinuit. Ita Euſebius lib. 3. c. 37. dicit, multos diſcipulos in primo gradu Apoſtolicæ ſucceſſionis, opus Euangeliſtarum perfeciſſe: hoc eſt, illis, qui de doctrina fidei nihil dum prorſus audierant, Chriſtum prædicaſſe, ac *Diuinorum Euangeliorum tradere ſcripturam* magno ſtudio ſategiſſe. Tales tunc fuerunt veræ traditiones.

Papias deceptus prætextu traditionum.

Non autem ſolum Papiam admiratio traditionum non ſcriptarum decepit, ſed, ſicut Euſebius dicit, quam plurimis poſt ſe Eccleſiaſticis viris,

ſiaſtici erroris cauſam dedit. Et rationem addit Euſebius, τὴν ἀρχαι-
ότητα τοῦ ἀνδρὸς προβεβλημένοις· quia, inquit, prętenderunt, antiquitatem
is viri. Admiratio igitur traditionum non ſcriptarum, & prætextus
iquitatis, extra, præter & contra ſcripturam, à ſana fidei regula ſedu-
unt bonos etiam & præſtantes in Eccleſia viros. Chiliaſticam enim
nionem ex traditione quaſi Apoſtolica amplexi ſunt, Irenæus, Apolli-
ius, Tertullianus, Victorinus & Lactantius: ſicut annotauit Hierony-
s. Et illud factũ eſt primis & florẽtiſſimis Eccleſiæ temporib. Quid igi-
poſtremis hiſce & miſerrimis ſeneſcentis Eccleſiæ temporibus futu-
n exiſtimas lector, ſi recipiatur decretum Trident. Synodi de traditio-
us non ſcriptis, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiendis, ſicut
am ſacram ſcripturam?

Vnum adhuc exemplum, quod valde illuſtre eſt, attexam: Clemens
exandrinus in tota antiquitate habitus fuit vir celeberrimus. Ita com-
emorat lib. 1. Strom. ſe audiuiſſe multos beatos viros, qui maximi fue-
nt pretii, ex Græcia, Cœloſyria, ex Ægypto, ex Oriente, & pręcipuę ce-
brat vnum, quem in Palæſtina Hebræum audierit; illum Andradius
telligit Papiam fuiſſe. Et addit Clemens: Qui veram beati doctrinæ ſer-
bant traditionem, ſtatim à Petro, Iacobo, Ioanne, Paulo acceptam ad
os quoque, Deo volente, acceſſerunt, illa à maioribus data, & Apoſto-
ca depoſituri ſemina. Item, inquit: Procedit nobis ſpeculatio ex glo-
oſa & veneranda traditionis regula. Et hic exclamat Andradius: Quid
pus erat Clementem tanta animi contentione iſta vel inquirere, vel li-
eris commendare, ſi omnia ſacris literis forent comprehenſa? Et ſane
on nego, Clementem ſingulari ſtudio & admiratione audiuiſſe, quot-
uot profitebantur, ſe alia quædam, præter illa, quæ ſcripta ſunt ab Apo-
olis, & viris Apoſtolicis tradita accepiſſe. Ideo enim dicit, operarium,
ui in meſſem Domini mittitur, duplicem habere agriculturam,
ἄγραφον & ἔγγραφον.

Andradii obiectio.

Sed audiamus quædam, quæ Clemens ex traditione illa non ſcripta ſe
accepiſſe dicit: Ponit autem primum illud axioma, quare non contentus
ſit ſcriptura, ſed præter illam quærat alias traditiones de dogmatibus fi-
dei: quia ſcilicet Dominus non reuelauit multis ea, quæ non erant mul-
torum, ſed paucis, quibus ſciebat conuenire, ἀπόρρητα vero, inquit, verbo
creduntur non ſcripto. Item, Myſteria traduntur myſtice.

Et li. 5. extat longa diſputatio. Sicut Philoſophi quædam arcana de ſuis
dogmatib. ita occultarunt, vt non eſſent manifeſta omnib. quædam enim
vocarunt ἐξωτερικά, quædam ἐσωτερικά: & ſicut Plato dixit, maximam
cautionem eſſe, non ſcribere, ſed diſcere: quæ enim ſcripta ſunt, in vulgus
exeunt: ita Apoſtolum etiam, conſeruantem antiquam illam occultatio-
nem dicere: Sapientiam loquimur inter perfectos. Item, inquit: Pauco-
rum eſt, hæc capere. Ideo in Euangelio quodam præcepit Dominus: My-
ſterium meum mihi, & filijs domus meæ. Hæc verba, ſi quis conferat, de-
prehendet plane illa ipſa, quæ ſupra annotauimus ex Irenæo, libro de Car
pocratianis, & libro tertio de Valentinianis. Item ex Tertulliano, de præ-
ſcriptione aduerſus hæreticos. Hoc enim prætextu, traditiones ſtatim
poſt tempora Apoſtolorum cœperunt Eccleſiæ obtrudi. Et illa quidem
ſententia in hæreticis ab Irenæo & Tertulliano grauiter repreſſa fuit.
Manſit tamen & hæſit opinio etiam in poſteris, ſicut in Clemente, Chri-
ſtum & Apoſtolos, quædam (ſicut Tertulliani hæretici loquuntur)
palam & vniuerſis, quædam vero ſecreto & paucis tradidiſſe: &
hanc eſſe originem traditionum, præter ſcripturam. Valde multus
etiam eſt Clemens in commendando quodam peculiari genere

Digitized by Google

Gnoſticorum: quorum hanc tradit deſcriptionem lib. 6. Cognitio, quæ verum Gnoſticum facit, illa eſt, quæ per ſucceſſionem ad paucos ex Apoſtolis abſq; ſcripto tradita peruenit, &c. Damnata quidem fuit ab Eccleſia Gnoſticorum hæreſis, quæ à perfectioris ſcientiæ opinione, ex commentitiis traditionibus originem habuit; ſed tamen propter admirationem traditionum non ſcriptarum, ſeminaria quædam de cognitione perfectiori, quam quæ in ſcripturis traditur, hæſerunt in magnis & eruditis etiam viris in Eccleſia.

Quæ vero ſunt illa, quæ Clemens ex ſecreta ſeu myſtica illa paucorum traditione accepit? Recitabimus quædam, vnde de reliquis, quæ ipſe fatetur talia fuiſſe, quæ timuerit conſcribere, iudicium fieri poſſit.

Libro primo Stromatum inquit, ſe in illis ſuis ex traditionibus contextis commentariis, doctrinæ cœleſtis veritatem velle admiſcere Philoſophiæ decretis: quia ſicut lex Iudæis pædagogia fuit in Chriſtum, ita & Græcis philoſophia. Et poſtea addit: Per ſe quoq; aliquando Græcos iuſtificabat philoſophia. Multæ enim ſunt viæ ad vitam. Et poſtea contendit, legem etiam procurare ſalutem, & facere iuſtos ex iniuſtis, ſi quis velit audire. Atqui hæc manifeſtiſſime pugnant contra ſcripta Pauli. Sed Clemens excipit eſſe myſteria, quæ non palam & vniuerſis, ſed ſecreto & paucis tradita fuerunt ab Apoſtolis. Tertullianus vero ex profeſſo hoc refutat, verba ante annotauimus.

Recitat etiam lib. 1. traditionum, quod Chriſtus vno ſolo anno prædicarit. Hanc vero traditionem Irenæus lib. 2. ca. 39. tribuit hæreticis: & ipſe opponit aliam traditionem, quam affirmat, ſeniores à Ioanne Apoſtolo, & ab aliis etiam Apoſtolis accepiſſe: Chriſtum ſcilicet non multum abfuiſſe à quinquageſimo ætatis anno, cum crucifigeretur. Sed & hæc Irenæi traditio communi Eccleſiæ ſententia reprobata fuit. Poteſt enim ex Euangelio Ioannis, & ex actis Apoſtolorum oſtendi, quod non ſit vera. Ita boni etiam viri in Eccleſia nimia admiratione traditionum non ſcriptarum decepti fuerunt.

Sed pauca quædam alia ex Clementis traditionibus adiiciemus. Libro 2. Strom. dicit, Apoſtolos poſt mortem etiam mortuis prædicaſſe, qui cum Apoſtolis in aquam deſcenderunt, & inde rurſum viuificati aſcenderunt. Ibidem, ſecundam tantum concedit pœnitentiam lapſis.

Traditiones Clementis.

Libro tertio dicit: Dicit, Paulum ſecundas nuptias ex venia concedere; non enim peccant contra legem, non tamen implent perfectionem Euangelicam.

Libro quarto: Siue hic, ſiue alibi agatur pœnitentia: nullus enim locus vacat miſericordia Dei. Et ideo inquit lib. 6. Forte ceſſabunt ſupplicia poſt hanc vitam.

Libro ſexto multis contendit, Græcos per Philoſophiam ſaluatos. Et Apoſtolos Euangelium annuntiaſſe impiis apud inferos, vt non maneant in damnatione, qui in vita non potuerint audire Euangelium, ſed conuertantur. Contendit etiam, non inhærendum literæ ſcripturæ, ſed quærendam allegoriam, ita vt etiam Decalogum in varias transformet allegorias.

Libro ſeptimo: Virgines prudentes dicunt Deo: Nihil prætermiſimus eorum, quæ præcepiſti, quamobrem promiſſa quoq; petimus. Et ad illam ſententiam accommodat, quod athleta quidam, cum longo tempore corpus exercuiſſet, aſcendens ad Olympia, cum Piſani Iouis aſpexiſſet ſtatuam: Si omnia, inquit, ô Iupiter, mihi recte parata ſunt ad certamen, iuſte mihi redde victoriam.

Ibidem diſputat, perfectum non debere iurare. Et Chriſtianos nõ poſſe contendere iudicio, nec coram Gentibus, nec coram Sanctis. Poſſem

ſimilia

ſcilia valde multa ex libris Clementis recitare de peccato originis, de libero arbitrio de apathia, de perfectione, de fide, de ſalute, &c. quæ à regula ſcripturæ procul diſcedunt. Sed pauca hæc capita, quæ ne ipſos quidem Pontificios probaturos arbitror, annotare volui: vt oſtenderem, quo modo bonis etiam & magnis in Eccleſia viris, titulus, prætextus & admiratio traditionum non ſcriptarum, quarum origo referebatur ad illos, qui profitebantur, ſe Apoſtolos audiuiſſe, impoſuerit: ita vt ſæpe ad peregrinas plane doctrinas declinarint, id quod de Clemente negari non poteſt. Magnifica vero illa traditionum Clementis encomia, etiam Origeni & aliis poſt ipſum, opiniones illas inſtillarunt. Sed in Origene & in aliis poſtea multa ſecundum Scripturæ regulam damnata ſunt, quæ Clemens tanquam traditiones Apoſtolicas acceperat, vt de Philoſophia, & de lege ſaluante: de vnica tantum, poſt ſuſceptam fidem, pœnitentia: de conuerſione & pœnitentia poſt mortem; de ceſſatione ſuppliciorum æternorum: de perfectione, de libero arbitrio, &c.

Et ſi quis libros Stromatum Clementis recte conſideret, deprehendet, titulo & admirationi traditionum præter ſcripturam deberi, quod tempore Origenis, & poſtea apud quoſdam doctrina Eccleſiæ à puritate & ſimplicitate Apoſtolica degenerauit ad mixturam & transformationem philoſophicam.

Origenes in libros περὶ ἀρχῶν, vbi præcipua capita doctrinæ Eccleſiæ explicare conatur, ita præfatur: Cum multi ſint, qui ſe putent ſcire, quæ Chriſti ſint, ſeruetur vero Eccleſiaſtica prædicatio per ſucceſſionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & vſque ad præſens in Eccleſiis permanens: illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nulla ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione, &c. Magnifica eſt præfatio: & quod dicit, ſe illa ex traditione accepiſſe, iudico ipſum dicere quod ſenſit. Doctrinam enim ſuam acceperat à Clemente Alexandrino; qui traditiones illas, ab iis qui profitebantur ſe Apoſtolos & Apoſtolicos audiuiſſe, acceperat. Ita Origenes cenſet eſſe Apoſtolicas traditiones. Sed qualis ſit doctrina in libris περὶ ἀρχῶν Origenis, & per ſe manifeſtum eſt, & notum eſt Hieronymi iudicium de illis ad Auitum Pammachium & Oceanum, & alibi dogmata eius vocat venenata. Et illi ſcilicet ſunt fructus talium traditionum. *Origenes.*

Quod ſi optimis illis primitiuæ Eccleſiæ temporibus, prætextus & admiratio traditionum non ſcriptarum, potuit præſtantiſſimos viros à ſana & ſimplici fidei regula ad peregrinas opiniones abducere: certe his exemplis monemur cauere fermentum Decreti Tridentini de traditionibus non ſcriptis, pari pietatis affectu ſuſcipiendis, ſicut ipſam ſacram Scripturam. Lector inter ſe conferat Papiæ, Clementis, & hæc noſtra poſtrema tempora, & res non erit obſcura. Per titulum igitur, prætextum & admirationem traditionum præter & contra Scripturam, & decepti ſunt, & deceperunt alios, cum hæretici, tum magni etiam, & non mali in Eccleſia viri. Opus eſt ergo certa regula, ad quam exigatur, ſi quid nomine traditionis proponitur. Sed quæ illa regula ſit, poſtea dicemus. Abſoluemus enim prius reliquas obſeruationes de origine traditionum, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſunt.

Tertia obſeruatio eſt, quod veteres quidam ex apocryphis, ſiue adulterinis ſcriptis, multa ſub titulo traditionum citarunt. Et hæc obſeruatio multa illuſtrabit. Papias & Clemens ab illis, qui profitebantur, ſe vel Apoſtolos, vel Apoſtolicos audiuiſſe, traditiones ſuas acceperant. Qui vero poſtea ſecuti ſunt, cum non poſſent allegare vel Apoſtolos vel Apoſtolicos, quos audiuiſſent, & tamē admirarentur traditiones, alio prætextu illas ad Apoſtolos retulerunt. Et ad hanc rem, occaſionem præbuit Lectio

ſcriptorum apocryphorum, hoc eſt, adulterinorum. Supra enim diximus, quod Eccleſia ſalubri diligentia tres ordines diſtinxerit, ſcriptorum de doctrina Chriſti & Apoſtolorum. In primo ordine erant legitima, certa & teſtamentaria ſcripta, ſicut Euſebio vocantur. Secundus ordo habebat ſcripta, de quibus quædam erant dubitationes: quæ tamen ad ædificationem plebis legi volebant. Tertius ordo erat ſcriptorum, quæ adulterina, ſuppoſititia, ficta & falſa habebantur. Cum igitur tertii ordinis ſcripta, ſimpliciter eſſent reiecta & improbata: multi tamen illa priuatim inſpiciebant & legebant: & paulatim concipiebatur opinio, fieri potuiſſe, quod talia aut quædam ſaltem ab Apoſtolis eſſent tradita. Quæ igitur ex apocryphis ſeu adulterinis illis ſcriptis citabant, illa incipiebant ornare titulo traditionum. Non fingo hæc; exempla enim ſunt manifeſta quibus id, quod dico, oſtendi poteſt.

Clemens Alexandrinus.

Clemens enim Alexandrinus, talia multa ex apocryphis citat, quibus peregrina dogmata ſtabilire conatur. Vt lib. 2. Stromat. ex libro Paſtoris Hermæ probat, Apoſtolos etiam poſt mortem prædicaſſe illis, qui antea in infidelitate mortui fuerant, & illos conuerſos viuificaſſe. Lib. 5. probaturus arcana, quædam fidei occultata, & non omnibus Chriſtianis manifeſtata, citat ex apocrypho quodam Euangelio: Myſterium meum mihi & filiis domus meæ.

Lib. 6. ex apocryphis Petri & Pauli probat, Græcos per Philoſophiam ſaluatos. Ibidem, ex paſtore Hermæ probat in Scriptura diſcedendum à litera, & quærendas allegorias: & quidem ita, vt ipſe Decalogus in varias allegorias transformetur. Et lib. 3. dicit, Tatiani ſectatores coniugium damnaſſe citatis ſententiis quibuſdam Chriſti, ex Euangelio ſecundum Ægyptios: Veni ad diſſoluendum opera fœminæ. Item, Quamdiu vos fœminæ paritis, mors vigebit, &c.

Origenes. Baſilius.

Origenes & Baſilius dicunt, traditionem eſſe, Zachariam illum, qui Matth. 23. occiſus dicitur inter templum & altare, fuiſſe patrem Baptiſtæ: ſed hoc in apocrypho proteuangelio Iacobi ſcriptum eſt. Tertullianus & Baſilius dicunt eſſe Apoſtolicam traditionem: crucis ſigno digitis in aere formato, omnia ſignare: ſed hoc ſumptum eſt ex Euangelio Nicodemi. Ibi enim Charinus & Lenthius reſuſcitati, digitis faciunt ſignaculum crucis in linguis. Et Chriſtus in inferno facit ſignum crucis ſupra Abraham & ſanctos. Latroni etiam dat ſignum crucis in manu, & inquit: Si cuſtos Paradiſi noluerit te intromittere, oſtende illi ſignum crucis. Auguſtinus Epiſtola 99. ad Euodium. Quod Chriſtus Adamum in inferno ſoluerit, Eccleſia fere tota conſentit, quod eam non inaniter crediſſe credendum eſt, vndecunque hoc traditum ſit, etiamſi Canonicarum Scripturarum hinc expreſſa non proferatur auctoritas: addunt quidam, hoc beneficium aliis etiam Patriarchis & Prophetis fuiſſe conceſſum: vt cum Dominus in infernum veniſſet, illis doloribus ſoluerentur, &c. Audis traditionem. Sed in Euangelio Nicodemi hæc leguntur. Et Auguſtinus, obiiciens ſibi contra illam traditionem ea, quæ de ſinu Abrahæ ſcripta ſunt, inquit: Ego quidem non video, explicent fortaſſis qui poſſunt. Idem: Neſcio vtrum quiſquam ſit, cui non videatur abſurdum, &c. Tales ſcilicet ſunt diſputationes de traditionibus.

Vetus fertur traditio, Enoch & Heliam reuerſuros ante extremum diem, & præliaturos cum Antichriſto. ſed ſumptum hoc eſt ex Apocrypho Euangelio Nicodemi.

Epiphan. admirator Traditionũ.

Epiphanius adeo delectatus fuit huiuſmodi traditionibus ex ſcriptis apocryphis, vt magis probet, Chriſtum, iuxta apocryphum proteuangelium Iacobi, in ſpelunca quadam in itinere natum eſſe, quam in ipſa ciuitate Bethlehem, in ſtabulo. Clemens etiam 7. Stromat. tanquam ex tradi-

[illegible] refert, quomodo obſtetrices Mariam inſpexerint poſt partum: [illegible] idem ex proteuangelio Iacobi ſumptum eſt.

[illegible] Epiphanius ex traditione, parentes Mariæ nominat Ioakim & Annam, & addit Angelum Paradiſi nunciaſſe Ioakim, conceptionem filiæ, [illegible] ſumpta ſunt ex proteuangelio Iacobi: Nominat etiam ex traditione hoc eſt, ex ſcriptis apocryphis, vxorem Cain Sanue, vxorem Seth [illegible], vxorem Noe Barthenou, patrem Danielis Sabaã, patrem Melchiſedech Heraclem, matrem Aſtaroth, Abelem interfectum, natum annos [illegible] Adæ centeſimo: Lazarum fuiſſe triginta annorum, cum reſuſcitaretur, & poſt reſuſcitationem vixiſſe alios 30. annos. Dicit etiam ex traditione, Adamum ibi ſepultum, vbi Chriſtus crucifixus fuit. Sed & hanc de ſepultura Adæ traditionem, & de Zacharia patre Baptiſtæ, Hieronymus libere reiicit: quia ex Scripturis Canonicis non habent auctoritatem. [illegible] in pane & aqua, Epiphanius nominat traditionem: ſed extat in Herma ſimilitud. 5. Euſeb. lib. 3. c. 25. inter adulterina & reprobata [illegible] ſcriptum quoddam de doctrinis Apoſtolorum. Et in Canonibus Apoſtolorum, inter Canonicos libros numerantur Clementis libri [illegible] Apoſtolorum: id quod ſuppoſititium eſſe, ipſe etiam Lindanus agnoſcit. Epiphanius vero multis commendat illas Apoſtolorum conſtitutiones, quæ apocryphæ ſeu nothæ habitæ fuerunt veteribus, ſicut & Canonibus Apoſtolorum expreſſe dicitur, diſtinct. 15. & 10. Epiphanius igitur dicit lib. 3. Tom. 2. hæreſi 80. In conſtitutionib. Apoſtolorum, inquit, diuina doctrina pilos barbæ non eſſe ſecandos. Meminit etiam librorum conſtitutionib. Apoſtolicis, lib. 1. Tom. 3. hæreſi 45. Et lib. 3. Tom. 1. hæreſi 70. Ita libr. 2. Tom. 1. hæreſi 59. citat & defendit Canonem de cœlibatu Sacerdotum: ita vt in Sacerdotio non vtantur coniugio. Sed Paphnutius in Nicena Synodo vocat nouam legem. Falſum igitur eſt, quod [illegible] traditio Apoſtolica.

Et libr. 2. Tom. 1. contra Apoſtolicos dicit, ad interpretationem Scripturæ, opus eſſe traditione. Quod ſi hoc tantum intelligeret, ex hiſtoriis Eccleſiæ multa ſumi poſſe, quibus loca quædam Scripturæ declarentur; [illegible] ibi dicit conſuetudinem fuiſſe, quod Chriſtiani filias ſuas nõ elocarint incredulis, vel Iudæis, vel Gentib. & ideo multas manſiſſe innuptas: hoc inquam, nõ grauatim reciperemus, ſed longius progreditur Epiphanius & traditiones opponit ſcripturæ. Vbi enim Paulus in genere ſcripſit: Virgo ſi nupſerit, non peccat: Epiphanius opponit traditionem ex apocryphis illis Apoſtolorum conſtitutionib. peccatum eſſe, poſt decretam virginitatem ad nuptias reuerti: cum Hieron. dicat, 1. Cor. 7. Si quis in ſtatu virginitatis adoleuerit, ſi poſtea agnoſcat ſe in duplici neceſſitate conſtitutum, vt aut ſcortetur, aut vxorẽ ducat, faciat quod vult: ſi vxorem duxerit non peccauit. Ita Cyprianus lib. 1. Epiſt. 11. Quod ſi ſe ex fide Chriſto dicauerint, pudice & caſte perſeuerent: ſi autem perſeuerare nolunt, aut nõ poſſunt, melius eſt nubere, quam vt in ignem delicijs ſuis cadant. Adulterina igitur eſt traditio, quam Epiphan. ex ſcripto apocrypho allegat: pugnat enim cum Scriptura, & ignota eſt Patribus. Et ex hac obſeruatione intelligi poteſt, vnde Patres, præcipue vero Epiphan. multas tales traditiones, quas hoc titulo ornant, ſumpſerint: & quæ illarum etiã olim fuerit autoritas, hoc exemplum oſtendit. Chryſoſtom. in opere imperfecto de Magis, quod biennio poſt natum Chriſtum venerint, dicit: Audiui aliquos referentes de ſcriptura quadam, etſi non certa, tamen non deſtruente fidem, &c. Et hanc traditionem ſerio ſequitur Epiphanius.

Theophylactus vero, recitata illa traditione, mox ſubijcit: Sed tu alteram ſententiam, tanquam meliorem, retine. Ita de traditione, de Zacharia patre Baptiſtæ, Matth. 23. Hieronymus dicit: Quod de Scripturis

Traditiones in Epiphanio.

Traditiones ab Epiphanio opponuntur Scripturæ.

Chryſoſtomus.

Theophylactus.

auctо-

auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

Quarto obſeruatio, quod Patres multas, aliquanto vetuſtiores conſuetudines, cum earum origo non facile monſtrari poſſet, ſtatim ad Apoſtolos, quaſi ab ipſis traditas, vt maior eſſet earum autoritas, retulerunt: quas tamen Apoſtolos non habere auctores, ex alijs veterum ſcriptis liquido probari poteſt.

Epiphan. conſtanter aſſerit, ieiunium quartæ feriæ & ſextæ Eccleſiam habere ex traditione Apoſtolorum. Ieiunium etiam quadrageſimæ, Ambroſius, Hieronym. & alii tribuunt traditioni Apoſtolorum. Sed quid & quantum huic traditioni tribuendum ſit, manifeſte poteſt oſtendi. Apud Auguſtinum.n. Epiſt. 86. Vrbicus quidam catholicam neceſſitatẽ, vt Sabbato ieiunetur, ex traditione Petri defendebat, qui Dominica die cum Simone mago certaturus, pridie cum Eccleſia Romana ieiunarit. Alij vero contra dicebant, Apoſtolorum traditionem eſſe, non Sabbato, ſed ſexta feria ieiunare. Auguſtin. vero ita reſpondet: Eſt quidem hæc opinio plurimorum, quamuis eam perhibeant eſſe falſam pleriq; Romani. Quod ſi reſpondetur, hoc docuiſſe Ieroſolymis Iacobum, Epheſi Ioannem, cæteroſq; aliis locis, quod docuit Romæ Petrus, h. e. vt Sabbato ieiunetur, ſed ab hac doctrina cæteras terras deuiaſſe, atq; in ea Romam ſtetiſſe: & è contrario refertur, Occidentis potius loca non ſeruaſſe, quod Apoſtoli tradiderunt, Orientis v. terras, vnde cœpit ipſum Euangelium prædicari in eo, quod ab omnib. Apoſtolis traditum eſt, manſiſſe: interminabilis eſt iſta contentio, generans lites, non finiens quæſtiones. Sit ergo vna fides vniuerſæ Eccleſię, etiamſi ipſa fidei vnitas quibuſdam diuerſis obſeruationib. celebretur, quibus nullo modo, quod in fide verũ eſt, impeditur. Et poſtea dicit: Ego in Euãgelicis & Apoſtolicis literis, animo id reuoluens, video pręceptum eſſe ieiunium: quibus. a. diebus non oporteat ieiunare, & quib. oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum non inuenio definitum, &c. Manifeſta eſt ſententia: & tamen quia vetus erat conſuetudo, multi eam ad Apoſtolorum traditionem referre non verebantur. Ita Auguſtin. Epiſt. 119. dicit quidem, quadrageſimam ieiuniorum habere autoritatem ex ieiunio Moyſis, Heliæ & Chriſti. Sed Epiſt. 68. affirmat, quibus dieb. ſit ieiunandum, nec à Domino, nec ab Apoſtolis eſſe definitum. Ideo Epiſt. 119. tandem concludit: Vt 40. illi dies ante Paſcha obſeruentur Eccleſię conſenſio roborauit. Agnoſcit Lector, quomodo Patres antiquas conſuetudines conati fuerint ad Apoſtolorum traditiones referre, aut ex ſcriptura probare: & quam incerta ſit tota illa res. Ambroſ. quidem aſſerit, exemplo Chriſti nobis indictam quadrageſimam. Sed Chryſoſt. Homil. 47. in Matthæum diſerte hoc negat: Chriſtus, inquiens, non iubet, vt ieiunium ſuum imitemur, ſed inquit: Diſcite à me, quia mitis ſum, &c. *Ambroſius.*

Irenæus apud Euſeb. lib. 5. c. 26. ſcribit non tantum de die Paſchæ, verum etiam de ſpecie ieiunij (ſcil. ante Paſcha) eſſe diſceptationem. Quoſdam enim vnum diem ieiunare, quoſdam plures, quoſdam 40. horas, cõputata hora pro die. Et hæc, inquit, varietas non noſtro primum tempore cœpit, ſed multo ante nos, &c. Manifeſtiſſimum igitur eſt, non veram eſſe aſſeuerationem, quod ieiunium 40. dierum ante Paſcha ſit traditio Apoſtolorum. Irenæus enim ibi dicit, de ieiunio ante Paſcha, fuiſſe ante ipſum συνήθειαν καθ' ἁπλότητα καὶ ἰδιωτισμόν. Significat autem ἰδιωτισμὸς τάξιν τῶν ἰδιωτῶν, idiotarum conſtitutionem. Et illam Irenæus dicit non fuiſſe iudicatam, accurate obſeruandam, ſed poſthabitam fuiſſe. Hunc locum Lector diligenter obſeruet, de vera origine ieiunij ante Paſcha. Et tamen procedente tempore, facta inde fuit traditio Apoſtolica idque à præcipuis ex Patribus.

Non igitur ſtatim credẽdum eſt, quando Patres ſine certis documentis

affir-

Digitized by Google

affirmant aliquid eſſe traditionem Apoſtolorum. Quadrageſimam enim Ambroſius, Maximus Taurinenſis, Theophilus, Hieronymus, & alij affirmant eſſe Traditionem Apoſtolicam. Sed Socrates lib.5. c.22. recitat magnam diuerſitatẽ ieiunij ante Paſcha. Romanos dicit ieiunaſſe tres ſeptimanas ante Paſcha, Græcos & Alexandrinos ſex ſeptimanas, alios ſeptem: in quib. tantum 15. dies per interſtitia ieiunent. Et tandem concludit: Quia nemo hac de re poteſt oſtendere ſcriptum aliquod mandatum, ἔγγραφον παράγγελμα: manifeſtum eſt, quod Apoſtoli illud cuiuſq; ſententiæ & voluntati liberum reliquerunt.

Epiphanius contra Aerium dicit, extare conſtitutionem Apoſtolorum, in qua præcipiant & de diebus ieiunij, & quod nihil accipiendum ſit præter panem, ſalem & aquam. Sed Socrates multis oſtendit, falſum hoc, & non Apoſtolicum eſſe.

Prolixius aliquanto hoc annotaui (illuſtre enim exemplum eſt) quomodo tempore Patrum multæ obſeruationes ornari cœperint titulo traditionum Apoſtolicarũ, quas tamen ab Apoſtolis non fuiſſe traditas certum eſt. Nota eſt veterum contentio de tempore Paſchatis, Romanis aſſerentibus ſuam conſuetudinem à Petro & Paulo traditam: Aſiaticis cõtra allegantibus, ſe aliam traditionem accepiſſe à Ioanne, Philippo, Polycarpo & alijs. Et magna acerbitate res acta fuit. Sed Irenæus apud Euſebium lib.5. c.26. vocat antiquæ conſuetudinis traditionem: item conſuetudinem presbyterorum. Videt Lector, proximis ab Apoſtolorum morte temporibus, prætextu traditionum non ſcriptarum, excitatas in Eccleſia turbas, & antiquas conſuetudines cœpiſſe ornari titulo traditionum Apoſtolicarum: Socrates enim lib.5. c.22. dicit: Euangelia non impoſuerunt iugum ſeruitutis, ſed homines ipſi, ſuis quiſq; locis, propter recordationem & memoriam paſſionis, Paſcha & alios dies feſtos, ſicut voluerunt, ex conſuetudine quadam celebrarunt. Non enim hoc vel Seruator, vel Apoſtoli νόμῳ lege aliqua, obſeruandum eſſe mandarũt, nec ſupplicia comminati ſunt. Scopus enim erat Apoſtolorum, non de dieb. feſtis νομοθετεῖν leges ferre, ſed rectam vitam & pietatem inducere. Mihi autẽ videtur ſicut alia multa ſecundum regiones in conſuetudinem abierunt, ita & feſtum Paſchatis: propterea quod nemo Apoſtolorum quicquã de illo ſanciuit. Et poſtea dicit: Occidentales quidem dicunt eſſe traditionẽ Petri & Pauli: Aſiatici vero, Ioannis. Sed neutra pars poteſt proponere ἔγγραφον ἀπόδειξιν, demonſtrationem ſcripto traditam.

Epiphanius dicit: Synaxes ordinatæ ſunt fieri Apoſtolis, quarta, proſabbato & Dominica: Sed Socrates ex varietate multorum exemplorum oſtendit, hoc non eſſe certum. Et recitata multa rituum diuerſitate, addit tandem memorabilem ſententiam. Huiuſmodi diſcrepantiæ auctores eos eſſe puto, qui ſingulis temporibus Eccleſijs præfuerunt: οἱ δὲ ταῦτα παραλαβόντες, ὡς νόμον τοῖς ἐπιγινομένοις παρέγραψαν: qui vero talia acceperunt, veluti legem quandam ex acceſſorijs iſtis ritibus conſcripſerunt. Hæc Socrates. Primo igitur fuerunt conſuetudines: deinde factæ ſunt leges: poſtea vt maiorem legibus illis auctoritatem conciliarent, traditionibus Apoſtolorum eas tribuerunt. Hæc ſunt manifeſta, quæ multa monent de traditionibus, quæ hoc nomine, quaſi ab Apoſtolis acceptæ, à Patribus quibuſdam celebrantur. *Epiphanius*

Epiphanius contra Aerium, orationes pro mortuis vocat traditionem Eccleſiæ à patribus acceptam. Illam vero Patrum traditionem alij ornarunt titulo Apoſtolicæ traditionis. Ita Chryſoſt. Homil. 69. Non temere ab Apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt in tremendis myſterijs defunctorum agatur commemoratio.

Et

Digitized by Google

Damaſcenus.

Et Damaſcenus inquit: Apoſtoli edixerunt, in tremendis ſacramentis memoriam fidelium defunctorum habendam. Sed Hieronymus & Gregorius affirmãt, Apoſtolos in celebratione Euchariſtiæ, nullas alias preces præter ſolam Dominicam orationem adhibuiſſe. Vides igitur, quam certum ſit, orationes pro defunctis eſſe Apoſtolicam traditionem.

Tertullianus.

Tertullianus de Corona militis recitat multas obſeruationes, quas ſine vllius Scripturæ inſtrumẽto, ſolius traditionis titulo, exinde cõſuetudinis patrocinio dicit vindicari. Et illas omnes traditiones Põtificij contendũt ſimpliciter, abſq; omni tergiuerſatione, vt Apoſtolicas, recipiendas. Sed Tertullianus non dicit, traditiones illas omnes ab Apoſtolis eſſe 1
profectas: ſed hoc tantũ dicit, Obſeruationem cõſuetudo roborauit, quæ ſine dubio de traditione manauit: quomodo enim vſurpari quid poterit, ſi traditum prius non eſt? Sed quæro, vnde ſit traditum? num ab Apoſtolis? Hoc certe Tertullianus non affirmat. Subiungit enim: An non putas omni fideli licere concipere, & conſtituere, quod Deo congruat, diſciplinæ conducat, & ſaluti proficiat? Item, ſaluo traditionis reſpectu, quocunque traditore cenſeatur, &c. Poſteri vero omnes illas traditiones ſimpliciter aſſeuerarũt eſſe Apoſtolicas. Sed obſeruetur, quod Tertullianus vocat traditiones, quocunque traditore cẽſeantur. Ergo non omnes traditiones, quæ apud veteres extant, ſimpliciter ſunt Apoſtolicæ. His manifeſtis exemplis ſatis, vt arbitror, oſtenſum eſt, non ſtatim ſimpliciter aſ- 2
ſentiendũ, quando Patres ſine certis documentis affirmant, aliquid eſſe Apoſtolicã traditionem: quomodo enim multas veteres conſuetudines, quæ aliam habuerunt originem, ad Apoſtolorum traditiones retulerint, ideo vt maiorem habeant auctoritatẽ, exempla oſtendunt, & in encomijs illarum traditionum, quarum origo incerta eſt, ſunt aliquando nimium tranſcendentes apud Patres hyperbolæ: quæ ſi abſq; vlla commoda mitigatione nimiũ vrgeantur, ipſi fidei nullo modo ſunt vel conſentaneæ, vel tolerabiles: ſicut eſt locus Baſilij de Spiritu ſancto, c. 37. ſi tamẽ Baſilij eſt illa de traditionibus diſputatio. Eraſmus enim non ſine cauſa iudicauit 3
eſſe ſuppoſititiam. Recitat autem Baſilius ibi traditiones quaſdam: quæ licet totidem ſyllabis in Scriptura non ſunt poſitæ, quod tamẽ ad ſententiam attinet, conſonæ ſunt teſtimonijs Scripturæ: vt confeſſionem fidei quę fit in Baptiſmo: item renuntiationem Satanę, & doxologiam: Gloria Patri & Filio cum Spiritu ſancto, &c. Et de huiuſmodi traditionibus non eſt inter nos controuerſia: quæ enim Scripturæ teſtimonijs probari poſſunt, libenter recipimus. Recitat autem præterea alias cõſuetudines ſine ſcripto (ita enim vocat) & affirmat, illas ex traditione Apoſtolorum ad nos in myſterio delatas. Et illis annumerat, quæ in celebratione Euchariſtiæ, præter verba inſtitutionis & ante & poſt dicuntur. Atqui Gregorius 4
lib. 7. Epiſtola 63. inquit: Mos Apoſtolorum fuit, vt ad ipſam ſolummodo orationem Dominicam oblationis hoſtiam conſecrarent. Affirmat præterea Baſilius, traditionem Apoſtolicam in oratione conuerti ad Orientem. Sed Socrates lib. 5. c. 22. narrat in Antiochia Syriæ, quæ celeberrima fuit Apoſtolica Eccleſia, templum habere inuerſum ſitum: altare enim non ad Orientem, ſed ad Occidentem ſpectare. Sed illud forſan Baſilio cum alijs commune eſt, quod antiquas conſuetudines ſine certis documentis refert ad Apoſtolorum traditiones. Quod vero addit, traditiones illas eandem habere vim ad pietatem, ſicut illa quæ in Scriptura continentur, ita vt ſi conſuetudines illæ non obſeruentur, ipſa Euangelij præ- 5
dicatio ad nudum nomen contrahatur: hoc inquam, cum ipſa fide manifeſte pugnat: illud enim de pleri[illegible]; illis traditionibus ne ipſi quidem Põtificij affirmare audent. Si quis [illegible] iuxta inſtitutionẽ Chriſti baptizetur, & non ter mergatur, vel [illegible]gnetur ſigno crucis, quæſtio eſt, an Ba-

Hyperbola Patrum in encomiis traditionum.

Baſilii diſputatio de traditionibus.

ptiſma

ptiſma ſit vel falſum vel vanum? Baſilius pronunciat, eandem habere vim ad pietatem, trinam merſionem & ſignationem crucis, benedictionem aquæ Baptiſmi, illinitionem olei, ſicut ipſum Baptiſmum. Ergo nec Chriſtus recte baptizatus erit, nec Apoſtoli quenquam in actis recte baptizauerunt. Longobardus certe lib. 4. diſt. 3. inquit: In duobus conſiſtit Sacramentum Baptiſmi, ſcilicet in verbo & elemento. Ergo etſi alia deſint, quæ ad decorem Sacramenti inſtituta ſunt, non ideo minus eſt verum Sacramentum, & ſanctum, ſi verbum ſit ibi & elementum, &c. Neminem ſane tam perfrictæ frontis eſſe arbitror, etiamſi Ieſuita ſit, qui affirmare auſit, eandem habere ad pietatem vim adorare in ſpiritu & veritate, & in oratione ad Orientem conuerti. Trina immerſio, verba inuocationis, dum panis Euchariſtiæ oſtenditur, prohibitio geniculationis inter Paſcha & Pentecoſten, iam dudum apud ipſos Pontificios in vſu eſſe deſierunt: Vniuerſalis igitur illa hyperbole Baſilij, de traditionibus non ſcriptis, quod eandem habeant ad pietatem vim, ſicut illa, quæ in Scriptura inſtituta & mandata ſunt, nullo modo poteſt conſiſtere, vel defendi: nec video, quomodo vel Andradius ſua virulenta grandiloquentia hoc tentare poſſit. Tales igitur Patrum aſſeuerationes & hyperbolæ de traditionibus, non temere ſunt amplectendæ, ſed cum magno iudicio legendæ. Et non immerito de illo loco Baſilij, an ſit γνήσιος, Eraſmus valde dubitat.

Quinta obſeruatio eſt, quod ex Montaniſtarum ſtatutis & obſeruationibus multa irrepſerunt in locum communem de traditionibus. Opus igitur eſt vigilanti iudicio, ne pro Apoſtolicis Montanicas amplectamur traditiones. Montanus enim amplexus eſt doctrinam veteris & noui Teſtamenti, ſed præter hæc docuit, neceſſarias eſſe etiam obſeruationes à Paracleto traditas, quia Chriſtus dixerit, Apoſtolos non potuiſſe omnia portare, ſed multa reſeruanda fuiſſe Paracleto. Ita Tertullianus Montaniſta de velandis virginibus dicit: Lege fidei manente, cætera iam diſciplinæ & conuerſationis admittunt nouitatem correctionis. Quale enim eſt, vt Diabolo ſemper operante, & adiiciente quotidie ad iniquitatis ingenia, opus Dei aut ceſſauerit, aut proficere deſtiterit, cum propterea Paracletum miſerit Dominus, vt quando humana mediocritas omnia ſemel capere non poterat, paulatim dirigeretur, ordinaretur, & ad perfectum perduceretur, diſciplina ab illo vicario Domini Spiritu ſancto, inqt enim: Adhuc multa habeo, &c. Item, Eccleſia per Euangelium efferbuit in iuuentutem, nunc per Paracletum componitur in maturitatem. Antiquæ igitur obſeruationes, quarum apud Tertullianum fit mentio, non ſunt omnes Apoſtolicæ traditiones, ſed multæ ex Montani Paracleto profectæ ſunt. Et tamen ex Patribus etiam quidam, omnes Tertulliani traditiones pro Apoſtolicis venditant. Sed inquis: Montanus damnatus fuit hæreticus. Ergo Eccleſia ipſius inſtituta non retinuit. Videamus igitur, quę fuerint Montaniſtarum diſciplinæ, inde enim conijcere poterimus, an quæ Montanica inde irrepſerint in conſuetudines Eccleſiaſticas. Montanus.

Apollonius apud Euſeb. lib. 5. cap. 18. de Montano dicit: Hic eſt ὁ διδάξας λύσεις γάμων qui docuit deſtructiones nuptiarum. Ita enim Tertullianus loquitur de caſtitate. Num vero Montaniſtæ diſtraxerunt matrimonia iam contracta? Nequaquam, ſed quid ſit Montanica λύσις γάμων, hoc eſt, ſolutio nuptiarum, ex Tertulliano colligitur: qui docet, Paracletum abſtuliſſe ſecundas, tertias, &c. nuptias, & ſtatuiſſe monogamiam. Præcipue vero vrget hoc Tertullianus in Sacerdotibus inde, quod Paulus dicit: Epiſcopus ſit vnius vxoris vir. Et quia vera Eccleſia Paulum non ita intelligebat inquit: Quot enim & digami præſident apud vos in Eccleſijs, non erubeſcentes, cum hæc illis leguntur. Habes enim, quid ſit Montanica

Ex Montanicis traditionibus quadam apud Pontificios adhuc reſidua.

deſtructio nuptiarum. Iam vero apud multos veterum, contra ſecundas nuptias, vt quas benedici noluerint, plane ſimilia leguntur. Epiphanius certe ex profeſſo diſputat de neceſſitate monogamiæ Sacerdotum, quem ſequuntur & alij. Vnde vero hæc originem habent? Non ex Scriptura, ſed ex traditionibus. Ex quibus autem traditionibus? Num Apoſtolicis? Ita quidem Pontificij contendunt, ſed collatio Tertulliani oſtendit, eſſe reliquias conſtitutionum Montani.

Pertinet & hoc ad Montanicas deſtructiones nuptiarum, quod Tertullianus in libro de exhortatione ad Caſtitatem diſputat, matrimonium eſſe ex indulgentia, voluntatem vero Dei eſſe ſanctificationem, iuxta dictum: Eſtote ſancti, ſicut ego ſanctus ſum. Sanctificationis vero has numerat ſpecies. I. Virginitatem ex natiuitate. II. Virginitatem ex lauacro, quæ aut in matrimonio purificet ex compacto, aut in viduitate perſeueret ex arbitrio. III. Gradus eſt, cum poſt matrimonium vnum interceptum, exinde ſexui renunciatur. Diſputat etiam de eo, quod matrimonium permittitur. Quod vero permittitur, non ex mera & tota voluntate, ſed quaſi de inuita venit voluntate. Illud etiam, Melius eſt nubere quam vri, contendit pertinere ad eos, qui ſunt nupti vel vidui, & idem eſſe ac ſi diceretur: Melius eſt vno obulo carere, quam duobus. Non ergo bonum eſt nubere, ſed genus mali inferioris. Et diſputat, illud eſſe conſilium Pauli, vt hominis, non autem Dei præceptum. Obiicit etiam ſibi: Ergo, inquis, iam & primas nuptias deſtruis. Reſpondet autem: Nec immerito, quoniam & ipſæ ex eo conſtant, quod eſt ſtuprum. Et propter illam ſtupri affinitatem optimum eſt mulierem non tangere. Ibidem etiam diſputans contra primum & ſecundum matrimonium, allegat hæc dicta: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. Cum ſancto ſanctus eris. Secundum carnem ſapere, mors eſt, ſed ſecundum Spiritum, vita eſt.

Hæc ideo adſcripſi, vt Lector obſeruet, eandem plane ſententiam, & eadem omnia verba extare in Pontificiorum diſputationibus de cœlibatu. Quod ſi itaque contendunt eſſe traditiones, concedimus hoc, ſed oſtendimus, non Apoſtolicas, ſed Montanicas eſſe traditiones.

Traditiones Pontificias de ieiunio ex Montanicis erroribus fluxiſſe.

Alterum, quod Apollonius Montano tribuit, hoc eſt, ὁ νηστείας νομοθετήσας qui leges ieiuniorum præſcripſit. Num vero error Montani fuit, quod docuit eſſe ieiunandum? Nequaquam. Auguſtinus enim recte dicit: Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis video præceptum eſſe ieiunium: Sed de tempore, ſpecie, ſeu modo ieiunii Montanus fecit conſtitutiones, eaſque non ordinis tantum gratia, ſed opinione neceſſitatis & cultus. Hanc enim eſſe vim & ſignificationem verbi νομοθετεῖν, manifeſte colligitur ex Socrate lib. 5. c. 22. quando ſcilicet nō relinquitur cuiuſque ſententiæ & voluntati liberum, ſed fertur lex neceſſitatis, additis comminationibus peccati & pœnarum, ſi non hoc modo obſeruetur. Nonne vero in toto Papatu talis ieiuniorum legiſlatio eſt. Et ex Epiphanio quidem proferunt eſſe traditionem Apoſtolicam: ſed Socrates (ſicut ſupra oſtendimus) hoc diſerte negat. Quando vero inquirimus primam illarum legum originem, inuenimus zizania illa, paulatim ex Montani ſeminariis in Eccleſiaſticas conſuetudines irrepſiſſe.

Et vt tota hæc res eo ſit manifeſtior, adſcribam locum ex libro Tertulliani de ieiunio, vbi narrat, Montaniſtas à Catholicis propter has cauſas reprehenſos: Arguunt, inquit, nos, quod ieiunia propria cuſtodiamus, quod ſtationes plerumque in veſperam producamus, quod etiam xenophagias obſeruemus, lauacri quoque abſtinentiam: Nouitatem igitur obiectant, de cuius illicito præſcribant. Et veræ Eccleſiæ ſententiam contra Montaniſtas ita recitat: Statos dies ieiuniorum in legalibus & Propheticis vetu-

ſtatibus

tibus iam abolitos: itaq; de cætero indifferenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouæ diſciplinæ, pro temporib. & cauſis vniuſcuiuſque: ſic & Apoſtolos obſeruaſſe, nullum aliud imponentes iugum certorum, & in commune obeundorum ieiuniorum. Proinde nec ſtationum, quæ & ipſæ ſuos quidem dies habeant, quartæ feriæ & ſextæ: paſſiue tamen currant, neque ſub lege præcepti. Xerophagias vero nouum affectati officij nomen, & proximum Ethnicæ ſuperſtitioni: cum fides libera in Chriſto, ne iudaicæ quidem legi abſtinentiam quorundam ciborum debeat, ſemel in totum macellum admiſſa, ab Apoſtolo deteſtatore eorum, qui ſicut nubere prohibeant, ita iubeant cibis abſtinere à Deo conditis, & ideo nos (Montaniſtas) iam tunc prænotatos in nouiſſimis temporibus, abſcedentes à fide, intendentes ſpiritibus mundi ſeductoribus, doctrinis mendaciloquiorum. Sic & cum Galatis nos percuti, aiunt obſeruatores dierum, menſium & annorum. Iaculantur interea, Eſaiam pronunciaſſe, Dominum elegiſſe non abſtinentiam cibi, ſed opera iuſtitiæ, & ipſum Dominum in Euangelio ad omnem circa victus ſcrupuloſitatem, compendio reſpondiſſe, non his coinquinari hominem, quæ in os inferantur, cum & ipſe manducaret & biberet, vſque in notationem: *Ecce homo vorator, & potator.* Sic & Apoſtolum docere, quod eſca nos Deo non commendet. Et addunt: In duobus præceptis caritatis tota lex pendet, & *Prophetæ*, non in pulmonum, & inteſtinorum meorum inanitate, &c. Ita Tertullianus deſcribit, quid in Montaniſtarum ieiuniis Eccleſia tunc reprehenderit, & quibus argumentis contra ipſorum hypocriſin certarit. Quem locum ideo annotaui, quia & apud Patres quoſdam, præcipue vero apud *Pontificios*, illa nunc ornantur titulo Apoſtolicarum traditionum. Lector autem ex hac Tertulliani narratione manifeſtiſſime agnoſcit eſſe Montanicas inſtitutiones, quæ principio ab *Eccleſia* vera grauiter fuerunt reprehenſæ & refutatæ: ſed poſtea blandiente hypocriſi, ſenſim cœperunt in ipſam Eccleſiam irrepere. Poſtea vero acceſſit titulus Apoſtolicarum traditionum, ſed falſo: ſicut hæc Tertulliani deſcriptio oſtendit. Hunc igitur locum Lector diligenter obſeruet, multa enim inde diiudicare poterit.

Tertullianus in libro de pœnitentia à Montano habet, quod vnicam tantum pœnitentiam poſt Baptiſmum concedit. Sed hoc dogma Clemens Alexandrinus titulo Apoſtolicæ traditionis ornat. *Tertulliani Montaniſmus.*

Tertullianus de reſurrectione carnis ceremonias circa Baptiſmum recitat, vnctionem, ſignationem crucis, & manus impoſitionem. Nec tantum decorum & ſignificationes, ſed ſpiritualem efficaciam ipſis tribuit. Inquit enim: Caro vngitur, vt anima conſecretur; caro ſignatur, vt anima muniatur: caro manus impoſitione adumbratur, vt & anima Spiritu illuminetur. *Et* hæc eſſe Montanica vel inde colligitur, quod in illo ipſo loco addit etiam ξηροφαγίας, ſordes corporis, & monogamiam quæ Montanica eſſe certum eſt. Sed vbi extat mandatum & promiſſio de illis ſignis, & ſpirituali ipſorum efficacia? Tertulliani reſponſio eſt, in libro de Corona militis: Paracletum ideò poſt Apoſtolos miſſum eſſe, vt diſciplinam ordinaret, & ad perfectum perduceret. Cyprianus, Tertulliani nimium ſtudioſus, ex Montani officina hauſit, quod anabaptiſmum ſuum ſtabilire conatur ex huiuſmodi obſeruationibus, Oportet, inquit lib. 1. Epiſt. 2. mundari & ſanctificari aquam prius à Sacerdote, vt poſſit Baptiſmo ſuo peccata hominis, qui baptizatur, abluere. Quomodo autem aquam mundare & ſanctificare poteſt, qui ipſe immundus eſt? Vngi quoque neceſſe eſt eum qui baptizatus eſt, vt accepto chriſmate, eſſe vnctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poſſit.

Et Cornelius apud *Euſebium* lib. 6. cap. 33. narrat, Nouatum in morbo

in lecto baptizatum. Et addit: Si tamen accepiſſe dicendus eſt. Neque enim reliqua conſequutus eſt, quorum oportet participem fieri ſecundu Eccleſiæ Canonem, neque obſignatus eſt ab Epiſcopo. Cumque hæc conſequutus non ſit, quomodo Spiritum ſanctum potuit conſequi. Hæc ſententia, nimium montanizans, poſtea correcta eſt, ſicut maniſeſte diſputat Hieronymus cõtra Luciferianos, in vero Baptiſmate tribui Spiritum ſanctum, etiamſi non accedat impoſitio manus per Epiſcopum. Et Longobardus lib. 4. diſt. 3. dicit: In duobus conſiſtit Sacramentum Baptiſmi, ſcilicet verbo & elemento. Ergo etſi alia deſint, quę ad decorem Sacramenti inſtituta ſunt, non ideo minus eſt verum Sacramentum & ſanctum, ſi verbum ſit ibi & elementum, &c. Et tamen de reliquijs illarum obſeruationum tanta contentione Pontificij nunc pugnant, ſub titulo & prætextu traditionum Apoſtolicarum, quarum tamen qualis ſit origo, ex Tertulliano & Cypriano æſtimari poteſt. Apud Irenæum enim talium traditionum nulla plane fit mentio, ſed de ſectatoribus Marci hęretici dicit, quod vngant initiatos ſuos ſucco Balſami, ſicut Heracleonitæ vngunt ſuos morientes, & ſic redimunt illos.

Longobardus.

Innocentius.

Innocentius, extra de ſacra vnctione, fatetur Pontifices apud Græcos quando conſecrantur, non ſolere inungi. Monet igitur, vt morem, quem Romana Eccleſia ſeruat, imitentur. Et cum multa de omnibus generibus vnctionum diſputaſſet, tandem concludit: Non iudaizat Eccleſia, cum vnctionis celebrat Sacramentum, ſicut antiqui mentiuntur. Audis, antiquos reprehendiſſe vnctionem iudaizantes.

Cyprianus.

A Montaniſtis habuit Cyprianus, quod docet abſolutionem non valere, niſi perſolutis ſatisfactionibus Canonicis, vt in ſermone de Eleemoſyna diſputat, peccata quæ ante Baptiſmum committuntur, Chriſti ſanguine & ſanctificatione dimitti, quæ vero poſtea committuntur, noſtrorum operum ſacrificijs purganda eſſe. Sed cum apud poſteros, cumulatis Canonibus pœnitentialibus, dogma illud pugnans cum Scriptura ſubſiſtere non poſſet, relaxati per indulgentiam primum fuerunt Canones pœnitentiales, poſtea plane interciderunt. Et tamen de ſatisfactionibus iam nobis pugnandum eſt. Cumq; nulla amplius opus eſſet relaxatione Canonum pœnitentialium, inuecta fuit nundinatio indulgentiarum Pontificiarum. Et hæc omnia, ſi Dijs placet, iam quaſi Apoſtolicæ traditiones venditantur. Sed res omnis ex vera origine rectiſſime diiudicatur.

Non igitur terrere nos debet titulus traditionum Apoſtolicarũ, quando nullo Scripturę teſtimonio probari poſſunt, quę enim zizania, & vnde irrepſerint in Eccleſiam, ſub titulo & prætextu traditionum: exemplis quibuſdam monſtratum eſt, præcipue vero traditiones, quæ apud Tertullianum extant, quæ ex Scriptura probari non poſſunt, propter Montaniſmum ſuſpectæ eſſe debent.

Traditiones Papiſticæ.

Quinto eſt hoc diligenter conſiderandum, quod Pontificii tot ac tales habent traditiones pro quibus dimicant, quarum teſtimonia ne ex veterum quidem probatis ſcriptis vlla poſſunt proferre, ſed coguntur vel comminiſci, vel vſurpare apocrypha, adulterina & ſuppoſititia ſcripta ſub confictis veterum titulis. Et hæc obſeruatio recte conſiderata oſtendet quantũ ſit fidei tribuendum pleriſq; Pontificiis traditionibus. Andradius Ignatii verba, quæ extant apud Euſebium, manifeſta falſatione deprauat, quaſi Ignatius ſenſerit, præter Scripturam alias etiam Apoſtolorũ traditiones ad perficiendam Chriſtianam religionem valde eſſe neceſſarias, cum Euſeb. lib. 3. c. 35. hoc tantum dicat, quod Ignatius per Aſiam proficiſcens Romam ad Martyriũ, cohortatus ſit Eccleſias, vt cauerent hæreſes, recens tũc exortas, & adhærerent Apoſtolicæ traditioni. Et addit: ἣν ὑπὲρ ἀσφαλείας καὶ ἐγγράφως, ἤδη μαρτυρούμενος, διατυποῦσθαι ἀναγκαῖον ἡγεῖτο.

hoc eſt, Cum iam ad Martyrium duceretur, neceſſarium iudicauit, Apoſtolicam traditionem, cautionis gratia, etiam ſcripto exarandam ſeu exprimendam eſſe. Audis cum ſub titulo traditionum non ſcriptarum, multa peregrina & falſa obtruderentur Eccleſijs, Ignatium iudicaſſe, neceſſariam eſſe ſcriptam demonſtrationem, quæ traditiones vere eſſent Apoſtolicæ.

Hieronymus dicit, etiam Egeſippum ſcripto complexum traditiones Apoſtolicas. Quę ſcripta de traditionibus Apoſtolorum Deus intercidere non fuiſſet paſſus, ſi tam fuiſſent ad Eccleſiæ ſalutē neceſſaria, ſicut ipſa Scriptura canonica, quam valde mirabiliter Deus inter tot atrocißimas perſecutiones, hæreſes & corruptelas integram conſeruauit. Veriſimile autē eſt, ſcripta illa Ignatij & Egeſippi, ſi extiterunt, neglecta, & tandem ſuppreſſa fuiſſe à magiſtris ceremoniarum, qui viderunt, traditiones Pontificias inde non ſtabiliri, ſed magis traduci, vtpote Apoſtolicis non ſimiles ſed cōtrarias. Aliud igitur artificium excogitatum fuit, vt ſcilicet ſub veterum titulis, ſcripta ſuppoſititia, vel fingerentur, vel conficta vſurparentur, vel ſi qua extabant, transformarentur ad ſtatum regni Pontificij ſtabiliendum. Et huius artificij quædam tantum exempla annotabo. *Hieronymus.*

Extant in Tomis Conciliorum Epiſtolæ, & multa prolixa ſcripta primorum & vetuſtißimorum Pontificum, quorum & eruditio & pietas celebris fuit. In illa ſcripta totum ſtatum regni Pōtificij, qualis nunc eſt, infarſerunt tam impudenter, vt fraus manifeſte appareat, quod ſint conficta & ſuppoſititia. Eraſmi iudicium de Epiſtolis illis notum eſt. Extant & aliorum iudicia, qui ex Phraſi & circumſtantijs temporum, & ex rebus ipſis adulterationem demōſtrant. Adſcribam igitur tantum Nicolai Cuſani iudicium, quod vt à Cardinale profectum, repudiare non poterunt. Inquit igitur lib. 3. de Concordantia Catholica cap. 2. Sunt meo iudicio, illa de Conſtantino apocrypha, ſicut etiam fortaſſis quędam alia longa & magna ſcripta, ſanctis Clementi, & Anacleto Papæ attributa. Si quis illas Scripturas diligenter perlegeret, & eorum tempora ad eorum ſcripturas applicaret: ac deinde opuſculis omnium Patrum, qui vſque ad Auguſtinum, Hieronymum & Ambroſium fuerunt; ac etiam de geſtis Conciliorum, vbi authentica ſcripta allegantur, vſum & memoriam haberet: hoc inueniret, quia nec in illis omnibus ſcripturis, de illis præfatis epiſtolis mentio habetur, & etiam ipſæ Epiſtolæ applicatæ ad tempus eorum ſanctorum, ſeipſas produnt, &c. Hæc Cuſanus Cardinalis. Et tamen ex illis commētitijs Epiſtolis, præcipuas traditiones, quas nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſunt, defendere & ſtabilire conantur Pontificij.

Clementis Romani ſcripta, præter Epiſtolam ad Corinthios iam Euſebij tempore adulterata fuiſſe, notum eſt. Et poſtea diſtinctione 15. cap. Sancta Romana, inter apocrypha relata ſunt. Iam vero multa ſub Clemētis nomine edita extant, & quotidie noua extruduntur, quæ corruptelis, abuſibus & ſuperſtitionibus Pontificijs pallium Apoſtolicarum traditionum obducere conantur. Inde enim Andradius aquam & ſalem benedictum probare contendit eſſe Apoſtolicæ inſtitutionis.

Legendæ Sanctorum propter nimis palpabilem impudentiam, iam & doctis vulgo ſordere cœperunt. Fingitur itaq; nuper inuentum eſſe valde vetuſtum ſcriptum, de vitis Apoſtolorum: cuius auctorem fecerunt Abdiam Babylonicum: quidam diſputant, eſſe Iulij Africani, quod tamen in tota antiquitate nullum veru habet teſtimonium. Ibi Thomas poſt mortem apparet & concionatur: ibi Matthæus 200. virgines conſecrat & velamina eis imponit, & quid ideo interficitur, quod doceret virginem Chriſto conſecratam non licere regi nubere. Docet etiam vbi meritis eundum ... Matthæus etiam ibi inſtituit ieiunium quadrageſimale & *Legenda Sāctorum. Fictitium Scriptum de vitis Apoſtolorum.*

certorum temporum; interdicit etiam certis diebus eſum carnium. Ibi Andreas inquit: Et pro mortuis obtinemus pietatem tuam Domine. Docetur etiam ibi, Andream poſt mortem inuocandum, vt miſereatur meretricis cuiuſdam. Ibi Thomas matronas quaſdam ad Chriſtum conuerſas hortatur, vt deſerta coniugali cõſuetudine perpetuam caſtitatem voueant. Ibi etiam traditur, Chriſtum quoſdam, qui nuptias celebrabant, per apparitionem à conſuetudine coniugali reuocaſſe ad cœlibatum. Ibi Ioannes probat factum Cruſianæ, quod citra viri conſenſum votum cœlibatus emiſerit. Ibi Epheſini ędificant baſilicam in nomine Ioannis, quã ei adhuc viuo dedicant: cum Auguſtinus dicat: Nos templa non extruimus ſanctis, &c. Et talia impudentiſſima mendacia, titulo traditionum Apoſtolicarum conficta, volunt nos pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipere & venerari, ſicut ipſam Scripturam ſanctam.

Templa.

Martialem dicunt fuiſſe vnum ex 70. diſcipulis eius; iam Epiſtolæ aliquot feruntur, ignotæ Euſebio, Hieronymo, Gennadio, &c. In quibus multa non incommode dicta ſunt. Miſcentur tamen quædam titulo traditionum, quæ ſe produnt, quod non ſint Apoſtolica, vt quod dicit, cum altaria dæmonum deſtruerentur, aram ignoti Dei reſeruatam, & dedicatam in nomine Dei & Stephani. Item quod dicit, per ſignum crucis baptiſma ſanctificari. Dicitur ibi: Valeriam, licet eſſet ſponſa regis, tamen per prædicationem Martialis adductam, vt voueret virginitatem mentis & corporis, & ideo decolliatam. Dicitur etiam ibi princeps Toloſanus, propter prædicationem Martialis copulam carnalium nuptiarum deuitaſſe. Dicit etiam ibi Martialis, neceſſarium eſſe, aliquid aliud ſcribi, quã quod ſcriptum eſt in ſacris literis, cum apud Euſebium lib. 5. c. 16. & apud Nicephorum lib. 4. c. 23. Apollinarius ſcribens contra Montanum, aſſerentem multa, præter vetus & nouum Teſtamentum, ad religionem neceſſaria eſſe modeſtiſſime dicat: Non ſcripſi hactenus, non quod veritati teſtimonium dare nequiuerim, ſed quod timui, ne quibuſdam ad Euangelij ac noui Teſtamenti libros aliquid Scriptione mea ſuperaddere viderer, quibus nec adijci quicquam, nec adimi poteſt ab eo, qui vitam ſecundum Euangelium inſtituere cupit. Conſeruet Lector hoc veteris Eccleſiæ teſtimonium, de libris noui Teſtamenti.

Purioris antiquitatis de libris noui Teſtamenti cenſura.

Hæc exempli tantum gratia recitaui, vt lector conſideret, quã fide Põtificij tractent locũ communẽ de traditionibus, quib. tamen generale annectunt decretũ, vt pari reuerẽtia & pietatis affectu ſuſcipiamus & veneremur ſomnia & mẽdacia, ſicut ipſam Scripturam diuinitus inſpiratam. Ignatij Epiſtolas extitiſſe, non tantum Euſebij, verum etiam Hieronymi adhuc tempore, certum eſt: feruntur nunc Latinè, ſunt editæ etiam Græce, & multas habent non contemnendas ſententias, præſertim ſicut Græce leguntur. Admixta vero ſunt & alia non pauca, quæ profecto non referunt grauitatem Apoſtolicam. Adulterata enim iam eſſe illas Epiſtolas, vel inde colligitur. Theodorus ex Epiſtola ad Smyrnenſes citat Ignatij ſententiam contra hæreticos quoſdam: Euchariſtiam & oblationes non admittunt, quod non confiteantur, Euchariſtiam carnem eſſe Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, quæ pro peccatis noſtris paſſa eſt, quam pater ſua benignitate ſuſcitauit. Et illam ſententiam VVilhemus VVidefort, anno 1396. adhuc legit in Epiſtola illa Ignatij. Sed nunc nec in Græca nec in Latina Ignatij Epiſtola ad Smyrnenſes nec in alijs legitur.

Hieronym.

Hieronymus 3. dialog. contra Pelagianos dicit: Ignatius, vir Apoſtolicus & martyr, ſcribit audacter: Elegit Dominus Apoſtolos, qui ſuper omnes homines peccatores erant. Sed illam ſententiam Ignatij Epiſtolæ, quæ nunc extant, non habent.

Apoſtoli peccatores.

Et qui Græcas illas Epiſtolas edidit annotat, multas ſententias, & aliis

pluribus

pluribus verbis ex Ignatio à veteribus citari, quam nunc extent & ferantur. De Epiſtolis igitur illis Ignatij, quæ nunc eius titulo feruntur, meritò dubitamus: transformatæ enim videntur in multis locis ad ſtabiliendum ſtratum regni Pontificij. Et diuinitus iudico eſſe factum, quod adulterina quædam aſſumenta ſuo ſe iudicio prodant. Nam in Epiſtola 5. ad Philippenſes, ita hodie legimus: Quicunque Dominicam aut ſabbatum ieiunauerit, ipſe eſt Chriſti interfector. Quicunque cum Iudæis Paſcha egerit, comparticipabit eis, qui Dominum & Apoſtolos eius occiderunt. Sed hæc eſſe ſuppoſititia, non eſt dubium. Omnino enim contrarium de Apoſtolis dicunt Auguſtinus ad Caſulanum, & Socrat. lib. 5.

Quid igitur de illis, quæ ſcripturæ teſtimonia non habent, & ex illis Ignatij Epiſtolis, tanquam traditiones Apoſtolorum, citantur, ſentiendum ſit, non eſt obſcurum.

Hieronymus Ignatij Epiſtolis, cum adhuc integræ & genuinæ eſſent, non tribuit auctoritatem canonicam. Nam lib. 3. contra Pelagianos, cum ex Ignatio, & ex Euangelio ſecundum Hebræos quædam citaſſet, inquit: Quibus teſtimonijs, ſi non vteris ad auctoritatem, vtere ſaltem ad antiquitatem, quid viri Eccleſiaſtici ſenſerint, &c. Quid ergo nunc, quales hodie ſunt adulteratæ, illis tribuendum erit, præſertim quando ea, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, inde ſtabilire conantur Pontificij? Ita omnium ferme Patrum ſcriptis ſuppoſititia quædam ſub ipſorum nominibus admixta ſunt. Et ex illis omnium libentiſſime Pontificij teſtimonia citant.

Et quis erit ſanæ mentis, cui non merito ſuſpectum habeatur totum negotium de traditionibus non ſcriptis, ſicut à Concilio Tridentino proponitur? Cum videat, Pontificios ſuas illas traditiones non poſſe aliter retinere & ſtabilire, niſi falſa & ſuppoſititia ſcripta, vel ipſi fingant, vel ab alijs conficta proferant, & genuina veterum ſcripta vel adulterent, vel adulteratis vtantur, ſicut exemplis quibuſdam oſtendimus.

Poſtremo, multa monebit Lectorem & hæc obſeruatio, quod Pontificii non verentur multa ad Apoſtolorum traditiones referre, quæ ab aliis auctoribus multo poſterioribus inſtituta & profecta eſſe, ex ipſis Pontificiorum Scriptoribus oſtendi poteſt. Fumi igitur ſunt, quos ſub titulo Apoſtolicarum traditionum vendunt rudioribus.

Extra, de celebratione miſſarum, cap. Cum Marthæ, Archiepiſcopus quidam Lugdunenſis miratur, quod aliquis in Canone Miſſæ tentauerit aſſeuerare, Chriſtum plus dixiſſe, quam aliquis Euangeliſtarum aſſeueret, nempe: Hic eſt calix noui & æterni Teſtamenti, myſterium fidei, &c. Huic reſpondet Innocentius: Multa ab Euangeliſtis omiſſa, quæ Apoſtoli poſtea vel verbo ſuppleuerunt, vel facto expreſſerunt. Sed ſcriptores Pontificii annotarunt, à quibus Romanis Pontificibus verba illa ſint adiecta. Gloſſa igitur, nihil diſſimulans, aperte fatetur: Multa ſeruat Eccleſia, quæ ab Apoſtolis non ſunt tradita, tamen cum ſint longa conſuetudine approbata, non ſunt minoris auctoritatis.

Totum Canonem Miſſæ, cum reliqua theatrica pompa eſſe ex Apoſtolica traditione, ſi quis vel dubitare ſe oſtenderit, anathemate percellitur. *Canon Miſſa.* Sed ex Pontificiis Scriptoribus oſtendi poteſt, vltra 600. annos Romanos Pontifices addendo laboraſſe, donec ex variis ſutelis conſarcinatum idolum Miſſæ Pontificiæ abſolueretur. Et quidem in hiſtoriis, de ſingulis Miſſæ & Canonis particulis oſtenditur, quos auctores, & quib. temporibus habuerint. Nunc vero, ſi diis placet, tãquam articulum fidei credere debemus, illa omnia ab ipſis Apoſtolis inſtituta & tradita fuiſſe: cum ipſe Platina affirmet, Apoſtolos ſola oratione Dominica ad verba inſtitutionis vſos, in celebratione Eucharistiæ. Et Gregorius aſſeuerat, canonem

paulo ante ſua tempora, à ſcholaſtico quodam compoſitum eſſe. Quomodo igitur ab Apoſtolis traditum eſſe poteſt, quod per 600. annos, tam varios originis ſuæ auctores, ſiue mauis ſutores habuit.

Alexander aquam vino eſſe admiſcendam, in celebratione Euchariſtiæ ſtatuit: idem aquam & ſalem benedictum inſtituit.

Teleſphorus ieiunium quadrageſimale inſtituit.

Hyginus chriſma inſtituit, & dedicationem templorum, quod Polydorus Pio tribuit, qui primum Chriſtianorum templum publice conſecrauit S. Prudentiæ.

Caliſtus ieiunia quatuor temporum inſtituit.

Felix altarium conſecrationem inſtituit.

Sylueſter confirmationem puerorum inuenit, chriſma Epiſcopis attribuit.

Felix IV. inſtituit, vt infirmi ante obitum vngantur.

Syricius memoriam & inuocationem Sanctorum Miſſæ addidit.

Pelagius memorias mortuorum anniuerſarias Miſſæ adiecit.

Et in ſumma, de ſingulis Pontificibus ordine poſſent ex hiſtorijs talia commemorari. Nobis ſufficit, exemplis quibuſdam monſtraſſe ea, quæ Pontificij hodie non verentur ad ipſos Apoſtolos, tanquam ab ipſis tradita & inſtituta referre, longe alios habere auctores, & multo poſteriores Apoſtolis. Idque probari ex illis hiſtoricis, qui regno Pontificio addicti fuerunt. Ita tempore Auguſtini, incerta & dubia erat opinio de purgatorio: nunc vero facta eſt indubitata & certiſſima Apoſtolorum traditio. Hanc recitationem, de traditionibus Pontificijs, ſimplici ordine diſtribuere volui, vt lector eo rectius conſiderare poſſit, quale pandocheum corruptelarum & ſuperſtitionum ſit decretum illud Tridentinæ Synodi, quod iubet nos ſine ſcripto traditiones pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipere & venerari, ſicut ipſum verbum Dei in ſacris literis comprehenſum.

Commentum de Purgatorio.

Vt igitur locum hunc de traditionibus concludam; oſtendimus, nos non ſimpliciter omnes traditiones reijcere, quæ hoc titulo & nomine apud veteres celebrantur. Quæ enim aut in Scriptura continentur, aut ſcripturæ conſentaneæ ſunt, illas non improbamus. Sed de illis potiſſimum traditionibus quæſtio eſt, quæ (ſicut Andradius inquit) nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſunt. In illis nō ſufficit ſimplex aſſeueratio, quod ſit Apoſtolica traditio. Oſtendimus enim multiplices in hoc genere cum bonorum quorundam lapſus, tum malorum impoſturas. Nec ſufficit, ſi ex Patribus aliquis dicat, eſſe traditionem ab Apoſtolis profectam. Nam & illos hoc titulo & prætextu ſæpe falſos fuiſſe, aliquot exemplis oſtendimus. Optimum igitur & tutiſſimum eſt conſilium, ſicut Irenæus dicit, quæ Polycarpus ex traditione commemorauerat fuiſſe omnia ſanctis ſcripturis conſentanea. Et ſicut Socrates inquit: Cum variæ iactarentur Apoſtolorum traditiones, quia non poterat oſtēdi ἔγγραφος ἀπόδειξις, demonſtratio ex ſcripto: ideo iudicatum fuiſſe, Apoſtolos nihil de talibus rebus ſtatuiſſe. Maneat igitur, quod Hieronymus dicit, vt gladius verbi Dei percutiat omnia, quæ ſine auctoritate & teſtimonijs Scripturarum, tanquam traditiones Apoſtolicæ, proponuntur.

Traditiones veterum.

Et quia oſtendimus, veteres, quando de traditionibus ſine ſcripto loquuntur, non proprie de dogmatibus quibuſdam fidei, ſine ſcripturæ teſtimonio credendis, loqui, ſed præcipue de ritibus quibuſdam, ſiue obſeruationibus, quæ non habent expreſſum in Scriptura mandatum: quæret forſan Andradius, an ſimpliciter omnes tales ritus improbem⁹ & damnemus? Et licet noſtri inſtituti non ſit, diſputationē de adiaphoris nunc explicare, breuiter tamen reſpondeo: Ritus, qui Scripturæ ſunt cōſentanei,

Ritus Eccleſiaſtici.

recte

recte retineri: qui vero cum Scriptura pugnant, juſto judicio, & nulla temeritate reiici & aboleri. Quod ſi de adiaphoris ritibus, qui cum ſcriptura non pugnant, quæſtio eſt, ſimplex & plana eſt reſponſio: Si non proponantur cum opinione neceſſitatis, cultus & meriti, ſed tantum vt ordini, decoro & ædificationi ſeruiant, & cum Chriſtiana libertate non pugnent; poſſe de illis ſtatui, prout Eccleſiæ ædificationi videbitur conuenire. Fides enim non eſt alligata ad certos ritus, extra verbum Dei inſtitutos, ſed eſt libera, in qua tamen libertate, ratio habenda eſt ſcandali, & eorum, qui in fide ſunt infirmi. Sed his omnibus, quantumuis æquis, & Scripturæ conſentaneis conditionibus, aduerſarii non ſunt contenti: ſed quando amplius nihil poſſunt, tuentur ſe patrocinio antiquitatis, & longæ conſuetudinis. Reſpondemus igitur ex ipſorum jure, diſtinct. 8. Conſuetudo ſine veritate, vetuſtas erroris eſt. Nemo conſuetudinem rationi & veritati opponat: quia conſuetudinem ratio & veritas ſemper excludit.

Auguſtinus in quæſtionibus veteris & noui Teſtamenti dicit: Si ad ſolam longam conſuetudinem, vel ad antiquitatem reſpiciendum eſt, poſſunt & homicidæ, & adulteri, & ſimiles flagitia ſua ita defendere, quia antiqua ſunt.

Hanc diſputationem de Scriptura, & de traditionibus, prolixius aliquanto quam inſtituta examinis ratio ferat, tractaui. Video enim Pontificios in illa diſputatione, quaſi arcem totius ſuæ cauſæ collocare: & ea recte explicata, facilior jam progreſſus erit in reliquis, in quibus quoad eius fieri poterit, breuitati ſtudebo. Integræ enim & juſtæ explicationes, in aliis noſtrorum ſcriptis extant, quas non eſt animus retexere. Reliqua igitur Tridentinæ Synodi decreta ita examinabimus, vt declarationem, quomodo pleraque in decretis illis intelligenda ſint, aduerſarii mei Andradii explicationes nobis ſubminiſtrent.

DE PECCATO ORIGINALI.

PRIMVM DECRETVM QVINTÆ Seſſionis Tridentini Concilii, 17. menſis Iunii, 1546. celebratæ.

Vt fides noſtra Catholica, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, purgatis erroribus, in ſua ſinceritate integra & illibata permaneat, & ne populus Chriſtianus omni vento doctrinæ circumferatur, cum ſerpens ille antiquus, humani generis perpetuus hoſtis, inter plurima mala, quibus Eccleſia Dei his noſtris temporibus perturbatur, etiam de peccato originali, eiuſque remedio, non ſolum vetera, ſed etiam noua diſſidia excitauerit: ſacroſancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu ſancto legitime congregata, præſidentibus in ea eiſdem tribus Apoſtolicæ ſedis legatis, jam ad reuocandos errantes, & nutantes confirmandos accedere volens, ſacrarum ſcripturarum, & ſanctorum Patrum, ac probatiſſimorum Conciliorum teſtimonia, & ipſius Eccleſiæ judicium & conſenſum ſecuta, hæc de ipſo peccato originali ſtatuit, fatetur ac declarat.

Si quis Adam primum hominem non confitetur, cum mandatum Dei in Paradiſo fuiſſet tranſgreſſus, ſtatim ſanctitatem & juſtitiam in qua poſitus erat, amiſiſſe, incurriſſeque per offenſam præuaricationis huiuſmodi, iram & indignationem Dei, atque adeo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captiuitatem, ſub eius poteſtate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc eſt, Diaboli, totumque Adam, per illam præuaricationis offenſam, ſecundum corpus & animam, in deterius commutatum fuiſſe, anathema ſit.

Si quis Adæ præuaricationem ſibi ſoli, & non eius propagini aſſerit nocuiſſe, acce-

ptam à Deo ſanctitatem & juſticiam quam perdidit, ſibi ſoli, & non nobis eum perdidiſſe. aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem & pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudiſſe, non autem & peccatum, quod mors eſt animæ anathema ſit: cum contradicat Apoſtolo dicenti: per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit. in quo omnes peccauerunt.

Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine vnum eſt, & propagatione, non imitatione transfuſum, omnibus ineſt vnicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium aſſerit tolli, quam per meritum vnius mediatoris Chriſti Ieſu Domini noſtri, qui nos Deo reconciliauit in ſanguine ſuo, factus nobis juſtitia, ſanctificatio & redemptio, aut negat ipſum Ieſu Chriſti meritum per Baptiſmi Sacramentum in forma Eccleſiæ rite collatum, tam adultis quam paruulis applicari, anathema ſit: quia non eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Vnde vox illa: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et illa: Quicunq; baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis.

Si quis paruulos recentes ab vteris matrum baptiſandos negat, etiam ſi fuerint à baptiſatis parentibus orti, aut dicit in remiſſionem quidem peccatorum eos baptizari, ſed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro neceſſe ſit expiari, ad vitam æternam conſequendam, vnde ſit conſequens, vt in eis forma baptiſmatis in remiſſionem peccatorum non vera, ſed falſa intelligatur anathema ſit: quoniam non aliter intelligendum eſt id quod dixit Apoſtolus, per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in homines omnes mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt, niſi quemadmodum Eccleſia Catholica, vbiq; diffuſa, ſemper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apoſtolorum, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in ſemetipſis adhuc committere potuerunt, ideo in remiſſionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt. Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

EXAMEN.

PLeraq; huius decreti verba, ex purioris antiquitatis ſcriptis tranſſumpta, & Scripturæ conſentanea ſunt. Nec ſane propter noſtras Eccleſias opus erat hoc decreto: certamina enim, quæ de peccato originali ab Anabaptiſtis & aliis phanaticis noſtro tempore mota fuerunt, ſumma diligentia à noſtris explicata & refutata ſunt. Sicut igitur ea, quæ mediocriter, commode & recte dicta ſunt, ſimpliciter accipere, nec Sophiſticis cauillationibus exagitare decet, ita nihil ſane ſcrupuloſius, in hoc decretum de peccato originali inquireremus: ſed Andradius, cui ſecretiora Concilii Tridētini myſteria nota & perſpecta ſunt, ex illis aliquid prodit, quod ego ſane pro mea ſimplicitate in iſto decreto non potuiſſem obſeruare, cuius tamen obſeruatio, multa nos docebit de artificiis Tridentinæ Synodi. Dicit enim: Cum Theologi laborent, vt explicent quomodo tranſgreſſio Adæ in nobis peccati rationē habeat, peccatoreſq; nos efficere potuerit: Conciliū Tridētinum, cum definiret peccatū originis, vere eſſe peccatū, vnicuique proprium, illius tamen propriam rationem, conſulto ſilentio inuoluiſſe, & ita liberū cuiq; reliquiſſe opinari. Et poſtea dicit: Cum igitur quę ſit peccati originis ratio atq; definitio, non inter hæreticos modo, ſed inter Catholicos etiam in quæſtione verſetur, & ancipiti contentione in contrarias ſententias omnes diſtrahantur: Concilium Tridentinum, ſicut & alia quædam Concilia, cum definierint, omnes trahere originis peccatum ex Adamo, quidnam illud peccatum ſit, conſulto prætereierunt, & miſſum fecerunt. Opinandi igitur nobis libertatem reliquerunt. Hæc Andradius. Ne vero lector exiſtimet, Andradium velle hoc de peccato

Andradius.

Google

originis dicere, quod Dauid inquit: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me: ſeu quod Ieremias dicit, prauum hominis cor, & inſcrutabile eſſe, explicandum eſt, quid illud ſit, quod ait, Concilium Tridentinum conſulto inuoluiſſe ſilentio.

PONTIFICIORVM SENTENTIA *de peccato originis.*

Scholaſtici Scriptores quidam diſputant, peccatum originale tantum eſſe nudam priuationem, & non poſitiuam aliquam prauitatem hærentem in natura humana, amiſſa enim iuſtitia originali, naturalia tamen in homine manſiſſe integra. Alii diſputant, fontem peccati, tanquam morbidam qualitatem, hærere tantum in carne, quæ inclinet appetitum ſenſitiuum, & mediante eo, etiam voluntatem inclinet ad inferiora. Quidam fomitem ponunt in appetitu ſenſitiuo, & ſentiunt, ſuperiorem portionem rationis ab omni deprauatione immunem, liberam & integram eſſe, niſi quod aliunde paulum inclinari poſſit ad inferiora. Et multa diſputant, fomitem illum non eſſe de ratione peccati originalis. Sunt qui opinantur, peccatum originale nec priuationem, nec poſitiuam aliquam prauitatem eſſe in homine, ſed tantum reatum, propter lapſum Adæ ſine prauitate aliqua hærente in nobis. Quærimus iam, quid Tridentinum Concilium de illis opinionibus ſtatuerit. Ego ſane iudicarem, prophanas illas opiniones in verbis Decreti improbari. Sed Andradius interpres Concilii dicit, Decretum illud eo artificio compoſitum, vt nec illæ nec ſimiles opiniones Pontificiorum Theologorum de peccato originali damnarentur, ſed liberrimæ relinquerentur. Et hoc Lector bene obſeruet.

Pighij diſputatio de peccato originis.

Veniamus nunc ad noſtri quædam temporis certamina. Albertus Pighius poſt colloquium VVormacienſe, anno 1542. edidit ſatis prolixum ſcriptum de peccato originis, in quo in ſumma ſententiam ſuam ita explicat: tria de peccato originis in Eccleſia definita eſſe: 1. quod ſit, 2. vnde ſit, ex propagatione ſcil. ab Adam. 3. qui ſint eius in nobis effectus. Quid vero ſit peccatum originis. & in quo conſiſtat eius propria ratio, Eccleſiaſtica definitione certum non eſſe. Atq; ideo acerbe damnat Auguſtanam confeſſionem, quod voluerit tradere definitionem peccati originalis. Et ordine conatur oſtendere, omnes omnium ſententias de definitione peccati originalis, certo & euidenter falſas eſſe. Auguſtini enim ſententiam, quod peccatum originale ſit concupiſcentia, certo eſſe falſam, ita probat: peccatum enim eſſe non poteſt ſine lege, cuius ſit tranſgreſſio. Sed paruuli, quia rationis vſu deſtituti ſunt, lege obligari non poſſunt. Item, illud, quod prorſus vitare non poſſumus, quod neceſſario & ineuitabiliter nobis ineſt, nec à nobis, ſed ab alio nobis ineſt, lege interdici non poteſt. Concludit igitur, concupiſcentiam originalem, nec in paruulo, nec in adulto, nec ante nec poſt Baptiſmum, proprie & vere eſſe peccatum, quia reſultet ex compoſitione & temperatura partium corporis humani. Deinde conatur etiam probare, carentiam iuſtitiæ originalis debitæ ineſſe, non habere rationem peccati, ſiue in paruulis, ſiue in adultis: Quia, inquit, nulla lex Dei proferri poteſt, per quam obligentur omnes habere originalem illam iuſtitiam, quæ Adæ data fuit. Et vt maxime eſſet talis aliqua lex, peccatum deputandum eſſet illi tantum, qui propria ſua culpa iuſtitiam illam originalem perdidit.

Suam vero tandem Pighius ſententiam ita explicat, quod nec carentia iuſtitiæ originalis, nec concupiſcẽtia habeat rationem peccati, ſiue in paruulis, ſiue adultis, ſiue ante ſiue poſt Baptiſmum. Has enim affectio-

nes non eſſe vitia, ſed naturæ conditiones in nobis. Peccatum igitur originis non eſſe defectum, non vitium aliquod, non deprauationem aliquam, non habitum corruptum, non qualitatem vitioſam hærentem in noſtra ſubſtantia, vt quæ ſit ſine omni vitio & deprauatione, ſed hoc tantum eſſe peccatum originis, quod actualis tranſgreſſio Adæ, reatu tantum & pœna tranſmiſſa & propagata ſit ad poſteros, ſine vitio aliquo & prauitate hærente in ipſorum ſubſtantia, & reatum hunc eſſe, quod propter Adæ peccatum extorres facti ſumus regni cœlorum, ſubiecti regno mortis, & æternæ damnationi obnoxii, & omnibus humanæ naturæ miſeriis inuoluti: Sicut ex ſeruis, qui proprio vitio libertatem amiſerunt, naſcuntur ſerui, non ſuo, ſed parentum vitio. Et ſicut filius ſcorti ſuſtinet infamiam matris, ſine proprio aliquo in ſe hærente vitio. Hanc Pighii ſententiam & probat & defendit Ambroſius Catharinus Epiſcopus. Videt enim, hoc modo totam doctrinam Pontificiam de concupiſcentia, quæ poſt baptiſmum reliqua manet, de libero arbitrio, de juſtitia, merito & perfectione bonorum operum, &c. poſſe facilime defendi & ſtabiliri. Et ego quidem, cum primum legerem Decretum Tridentini Concilii de peccato originali, arbitrabar in eo hanc prophanam, & ſcripturæ ex profeſſo repugnantem Pighii & Catharini ſententiam, diſſimulatis honoris gratia auctorum nominibus, improbari & damnari. Ita enim verba Decreti intelligi poſſe, manifeſtum eſt.

Ambroſius Catharinus.

Sed Andradius, Concilii intimus, prodit nobis, quæ fuerint deliberationes, cum decretum illud conficeretur: conſulto ſcilicet ita inuolutum fuiſſe, vt nihil vel in Scholaſticis, vel in aliis Pontificiis Scriptoribus, quantumuis prophanum & falſum, improbaretur vel damnaretur, ſed vt liberrima relinqueretur licentia, quiduis opinandi de peccato originis, in hac quæſtione quid ſit, & qua ratione nobis ſit peccatum, modo quis credat, 1. quod ſit. 2. vnde propagetur 3. qui ſint eius effectus. Sed inquis: Decretum Concilii non ita expreſſe loquitur. Hoc & ego dico: ſed quam inſidioſe multa ſint in decretis illis poſita, vel vnicum hoc exemplum ſatis oſtendere poteſt. Et gratia debetur Andradio, quod hæc ex intimis Concilii conſultationibus tam libere prodit & euulgat, quod vix quiſquam noſtrum ſuſpicari auſus fuiſſet.

Ad perpetuam igitur rei memoriam notum ſit toti orbi Chriſtiano, prophanam Pighii ſententiam (ne quid dicam durius) in Decreto Tridentino non eſſe vel improbatam vel damnatam, ſed relictam eſſe cum aliis prophanis Scholaſticorum de peccato originali diſputationibus, ſub opinandi libertate. Non igitur propoſitum fuit Tridentinis Patribus, aliquos in ſuis ſcriptoribus vel craſſiſſimos næuos ad normam Scripturæ emendare, ſed quæſitum fuit tale artificium, vt ea, quæ aperte defendere non audent, ſilentio ita inuoluant, vt opiniones relinquantur liberæ. Nec conqueri poterunt Tridentini Patres, nos per calumniam inuidiæ conciliandæ gratia hoc de ipſis fingere: per Andradium enim, qui fuit conſcius ſecretorum Concilii, hæc myſteria in vulgus emanarunt. Et iam non pœnitet me Andradio dediſſe cauſam ſcribendi: alias enim hanc fraudem, ſub inſidioſis verborum inuolucris, in decreto Tridentino, nemo noſtrum facile deprehendiſſet. Et tamen valde multum refert, Eccleſiam ſcire, quæ agitatæ fuerint diſputationes, quæ habitæ deliberationes in Concilio Tridentino de huiuſmodi opinionibus.

Andradius.

Et Andradius ipſe libertate illa à Concilio indulta, hoc loco libere vtitur. Mentem enim ſuam de peccato originis aperturus, ita præfatur: Non quidem magnum ſcelus ſuſcepiſſe videri debet, qui in re libera libere etiam opinetur. Breuiter autem recitabo Andradii ſententiam, vt Lector agnoſcat fructus Tridentini Concilii, & videat, qualem doctrinæ emen-

datio-

Digitized by Google

ſionem decretis ſuis quæſierint. Inclinare igitur diſputatione ſua videtur ad Scholaſticorum ſententiam, qui ſentiunt, humanam naturam in ipſa integritate ita conditam fuiſſe, vt quia propter compoſitionem ex diuerſis partibus inter ſe minime conſentientibus conſtat, conſequerentur eam Incitamenta & quaſi prurigines, hoc eſt, tales pulſus & concitationes, vt caro, cum ſibi grata & iucunda concupiſcit, contra ſpiritum repugnet & à præſcriptione rationis ſit auerſa. Illis vero puris ſeu meris naturalibus ſuperadditam fuiſſe iuſtitiam originalem, tanquam donum ſupernaturale, quæ carnis laſciuiam & petulantiam comprimeret, omnes ſceleratos animi motus cohiberet, & omnes, cum animi, tum corporis partes in officio contineret. Iam vero, quia originali iuſtitia ſpoliati ſumus, carnem, quaſi equum ſine fræno, ferocibus cupiditatibus rapi. Atque ita concupiſcentiam non quidem per ſe eſſe peccatum, ſed quia non amplius iuſtitia originali cohibeatur & comprimatur, inde fieri peccatum, vt ita in peccato originali, amotio & priuatio iuſtitiæ originalis, proprie habeat peccati rationem imo ipſa ſit peccati originalis forma, ex qua ſolum etiam concupiſcentiæ inſit ratio peccati. Quando igitur in regeneratione datur ſpiritus renouationis, vt ſpiritus repugnet carni, tunc concupiſcentiam ipſam per ſe non eſſe amplius peccatum, vt quæ ſit ipſius naturę conditio, modo cohibeatur & comprimatur. Quia vero peccatum non poteſt eſſe ſine legis tranſgreſſione, quærit Andradius, cum qua lege pugnet iuſtitiæ originalis amiſſio? Et reſpondet, nullam hac de re legem à Deo explicite latam fuiſſe, ſed pugnare illam priuationem cum generali legis naturæ ſententia, qua quiſque obligatur, vt naturæ incolumitatem & conſeruationem curet. Iam vero, quia contendit Andradius, peccatum eſſe tantum actionem contra legem Dei, quæ committitur a ſciente & volente, difficilis oritur quæſtio: cum originalis iuſtitia ſolius Adæ culpa à ſciente & volente eſt amiſſa, quomodo illa carentia in nobis poſſit rationem peccati habere? Vtitur autem ſubtili illa reſponſione, quæ Auguſtini eſt: ſicut omnium hominum naturas, ita etiam omnium voluntates originaliter fuiſſe in Adamo. Atque hoc modo etiam originale peccatum habere rationem voluntarij in nobis. Sed quia hoc modo minima ratio voluntarij in peccato originali reperitur (neque enim noſtræ perſonæ propria voluntate, ſed aliena, Adæ ſcilicet ſeu communis originis, commiſſum eſt) ideo dicit, peccatum originis à Pontificijs Theologis recte cenſeri, minimum eſſe omnium peccatorum. Quando vero Patres illud maximum vocant, hoc ita intelligendum eſſe, quod latius cæteris diffundatur, & per omnes homines peruadat. Eſt igitur Andradij ſententia, concupiſcentiam, qualis eſt in hac naturæ corruptione, fuiſſe etiam in integra natura, ſed ita vt cohiberetur & comprimeretur a iuſtitia originali; ideo per ſe non eſſe peccatum, ſi tantum frenetur id, quod fit in renatis. Amiſſionem vero iuſtitiæ originalis in Adamo, pugnare non cum lege aliqua Dei, ſed cum generali illa tantum legis naturæ ſententia, qua naturæ conſeruatio vnicuique demandatur. In nobis vero carentiam illam iuſtitiæ originalis tantum habere de ratione peccati, quantum habeat de voluntario. Sed quia minimam habet rationem voluntarij, ideo peccatum originis minimum eſſe omnium peccatorum.

Hanc Andradij ſpeculationem de peccato originis, ideo recenſui, vt Lector obſeruet, qualis doctrinæ emendatio ſperanda ſit ex Tridentino Concilio. Cum enim ſumma doctrinæ conſiſtat in agnitione noſtræ deprauationis & reparationis per Chriſtum, agnoſcit Lector, quam fœde & ſcelerate tota doctrina cœleſtis diuinitus nobis patefacta, ab ipſis fundamentis extenuetur, obſcuretur & deprauetur Philoſophicis illis ſpecula-

lationibus de peccato originis. Quantum enim peccatum extenuatur, tantum de beneficio Chriſti detrahitur. Et Patres quidem Concilij, turpitudinem illius dogmatis ita nudatam proponere, in tanta veritatis luce aliquantum puduit, & tamen noluerunt improbare: ideo generalibus verborum inuolucris Decretum illud inuoluerunt. Andradius vero aduocatus & interpres Concilii, diſerte & quidem multis verbis explicat, quæ ſub illis inuolucris lateant myſteria. Iuxta Andradii igitur interpretationem non peccabit contra mentem Concilii, ſi quis ſententiam magis adhuc prophanam de definitione peccati originalis comminiſcatur. Poſito enim hoc axiomate, peccatum originale in nobis non plus habere de natura peccati, quam habeat de ratione voluntarii, mox attexet Franciſcus de Mayro: Sed peccatum originale in particulari ſolummodo fuit voluntarium, voluntate ſcilicet Adæ, ſed in vniuerſali, hoc eſt, in nobis, omnino eſt inuoluntarium. Ergo omnino nullam habebit rationem peccati. Sed non opus eſt ex aliis Scriptoribus accerſere conſequentias. Ipſe enim Andradius, quid in Concilio Tridentino de peccato originis didicerit, non obſcure explicat. Damnat enim cum Colonienſibus Monhemium, qui dixerat, propenſionem ad peccandum, & ἀταξίαν, cupiditatē, quas ſimul cum natura induimus, eſſe peccatum originale, & tantam eſſe naturæ corruptionem, originis peccato contractam, vt nihil à tali poſſit natura edi aut effici, non peruerſum & contaminatum. Hanc ſententiam Andradius damnat, ſuam vero hanc ponit. Etſi humanam naturam perquam deprauatam eſſe, negare nō poſſumus: hæc tamen deprauatio non tantopere eſt amplificanda, vt nihil in illa pium, nihil bonum, nihil non contaminatum agnoſcamus. Mens igitur Concilii Tridentini, vbi Andradius hæc Patrum hortatu & inſpiratione ſcripſit, illa erit: In natura humana deprauata, ſine renouatione ſpiritus, reſtare adhuc aliquod bonum, non in externa tantum diſciplina, verum etiam quo ad res ſpirituales. Addit enim, reſtare aliquid pium, & aliquid non contaminatum. Et vera pietas certe ad res diuinas ſeu ſpirituales pertinet, cuius ſeminaria quædam in hac corrupta natura, ante renouationem ſpiritus reliqua eſſe, Andradius affirmat.

Franciſcus de Mayro.

Monhemius.

Vires humanæ.

Scholaſtici quidam Scriptores olim talia libere diſputarunt: ſed nunc in tanta luce veritatis, profecto putaram neminem tam perfrictæ frontis eſſe, quem non puderet illorum, quæ vſque adeo prophana ſunt. Et video, Concilium Tridentinum aliquo ſaltem pudore retractum fuiſſe, quod ſuo illo decreto ita loquitur, vt dextre intelligi poſſet. Sed quæ fuerit mens illorum, quam inuoluere potius, quam diſerte explicare maluerunt, Andradius nihil diſſimulans, eam poſt Concilium in totius orbis theatro ſonora voce prædicat: vt ita in hoc Decreto Patres Concilij aliud ſedentes, & foris publicarint, aliud ſtantes, & domi conſuſurrarint de peccato originis. Sed Andradius, imprudens forſan, ſecreta illa eliminat: vt-ut autem ſit, vtile eſt, Eccleſiam ſcire, ex illorum, qui Concilio interfuerunt, interpretatione, qua fraude & quibus inſidijs vſi ſint architecti huius decreti de peccato originis.

Ne vero ad calumniam Manichæiſmi, qua etiam Auguſtinum prægrauarunt Pelagiani, Andradius ſe proripiat: diſerte dicimus, licet natura nō tantum in aliqua parte, ſed in omnibus partibus & viribus ſit deprauata, tamen diſcernendum eſſe inter naturam ipſam, quæ per ſe bona & à Deo eſt, & inter vitium, quo natura per peccatum Adæ deprauata eſt. Sicut Auguſtinus inquit de natura & gratia, cap. 1. Omnia bona, quæ natura habet, in formatione, vita, ſenſibus, mente, &c. à ſummo Deo creatore ſuo habet: vitium vero, quod iſta naturalia bona contenebrat & infirmat, ex originali peccato contractum eſt.

Sed

Sed ferme oblitus eram eius quæſtionis, quæ ad nos proprie pertinet: cum ſcilicet omnes qualeſcunq; diſputationes de peccati originalis definitione, in Tridentino Concilio ſub libera opinandi licentia relictæ ſint: quid ibi factum fuerit doctrinæ Auguſtanæ confeſſionis, quæ ex ſcripturæ teſtimonijs conſtituit deſcriptionem peccati originalis. Num igitur probant eam Pontificij? Nequaquam: num liberam eam permittunt? Nihil minus, ſed expreſſe eam damnant. Hoc vero mirabile eſt, cum reliquas omnes opiniones, quales ex cunq; ſint, liberrimas relinquant. Sed diſcat ab hoc exemplo Lector, ſicut Poeta dixit: Romæ omnia cum liceant non licet eſſe pium: ita in Concilio Tridentino omnes, qualeſcunq; opiniones liberas relinqui, ſolam vero illam ſententiam, quæ ex ſcripturæ teſtimonijs extructa eſt, non tantum non relinqui liberam, ſed horrendis clamoribus damnari.

SCRIPTVRÆ SENTENTIA DE peccato originis.

Non eſt autem noſtri inſtituti, iuſtam aut integram adornare refutationem: fundamenta enim verę de peccato originis ſententiæ in multis & prolixis ſcriptis ſunt à noſtris ex verbo Dei mõſtrata & explicata. Omnino vero non ex rationis ſpeculationibus, nec ex philoſophicis ratiocinationibus, ſed ex doctrina diuinitus patefacta, diſcendum & ſtatuendum eſt de corruptione ſeu deprauatione naturæ, quę per peccatum vnius hominis intrauit in mundum, & omnes homines peruaſit. Moyſes Pſal. 90. vocat עלמנו abſconditum noſtrum, quod Deus ponat in illuminationem vultus ſui. Ideo enim inſtitutum eſt miniſterium verbi, vt eius voce oſtendatur & arguatur illud præcipue peccatum, quod à conſpectu & agnitione carnis, rationis & mundi procul remotum & abſconditum eſt. *Miniſterij vſus.* Aduerſarius autem meus Andradius, explicaturus mentem ſuam, quid cenſeat eſſe peccatum originis, quaſi in Schola Ariſtotelis aut Galeni rationem philoſophicæ methodi ſplendide ſane perſequitur. Non autem vel ſemel vnico ſaltẽ Scripturæ teſtimonio, ea, quæ de peccato originali diſputat, confirmare & probare conatur. Tantam ſcilicet opinandi libertatem, Conciliũ Tridentinum permiſit, vt cum turpe habeatur, Iuriſcõſultũ ſine lege loqui, factũ iam ſit valde (ſi dijs placet) religioſum, Theologum ſine ſcripturæ teſtimonijs diſputare. Reuocãda igitur eſt tota hæc diſputatio ad ſcripturæ metas & cãcellos. Et omnino falſum eſt, naturam humanam in prima creatione, cum eſſet integra, ita conditam fuiſſe, vt in mente, voluntate, corde, & reliquis viribus, eſſet talis ἀταξία & rebellio, qualis iam etiã in renatis adhuc reliqua eſſe cernitur. Falſum eſt & hoc, nullam eſſe à Deo legem latam cui repugnet, qua arguatur & damnetur defectus iuſtitiæ originalis; & quæ in eius locum ſucceſſit concupiſcentia. Creatus enim fuit homo ad imaginem Dei, quæ fuit conformitas cum norma iuſtitiæ in Deo, quæ in lege diuina patefacta eſt, vt ſcilicet in tota mente, toto corde, tota voluntate, in omnibus membris corporis, & potẽtijs animæ, eſſent vires integerrimæ & perfectiſſimæ, ad agnitionem & dilectionem Dei, & poſtea proximi, iuxta vocem legis diuinæ: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, tota anima, tota mente, & omnibus viribus, & proximum ſicut teipſum. *Imago Dei.* Et quidem ſine aliqua ἀταξίᾳ corruptionis & rebellionis, ſcilicet ſine tenebris in mente, auerſione in voluntate, contumaciá in corde, & deprauatione in reliquis viribus, puriſſima & ſanctiſſima fuit in prima creatione natura humana, iuxta vltimum præceptum: Non concupiſces; ſicut illud Paulus interpretatur, Rom. 7. Et quod hæc fuerit imago Dei in homine, ipſa reſtitutio imaginis,

quæ

quæ in hac vita per Spiritum ſanctum inchoatur, & in vita æterna abſoluetur, ſatis oſtendit, Rom. 12. Epheſ. 4. Coloſſ. 3. &c. Illam vero imaginem ſeu conformitatem ad normam iuſtitiæ in Deo, lex diuina ab omnibus hominibus in primo & vltimo præcepto requirit. Et vbi illam non inuenit, arguit hominem de peccato: quod damnat æterna morte, niſi facta fuerit remiſſio propter Chriſtum Mediatorem. Iam vero non tantum ſacræ literæ docent, ſed & experientia oſtendit, in natis ex virili ſemine eſſe amiſſionem diuinæ lucis in mente, & in eius locum ſucceſſiſſe horribiles tenebras. In voluntate eſſe auerſionem à Deo, & inimicitias aduerſantes Deo, in corde cõtumaciam affectuum, & in omnibus viribus horrendam ἀταξίαν & deprauationem, quod attinet ad res diuinas ſeu ſpirituales. De externa enim diſciplina rationis in homine non renato poſtea ſuo loco quædam dicemus. Et hæc naturæ deprauatio non eſt iuxta rationis noſtræ iudicium extenuanda aut fucanda: ſed quid ſit, qualis & quanta ſit, iuxta Spiritus ſancti ſententiam, quam in verbo patefecit, diiudicanda eſt.

Peccatum originis.

Et quia valde multum refert, malum illud, in intimis naturæ latebris, & occultiſſimis cordis receſſibus abſconditum, recte & vere agnoſcere (neque enim intelligi poteſt magnitudo gratiæ Chriſti, niſi cognitis noſtris morbis) ideo ſcriptura in valde multis teſtimonijs, & quidem varijs modis, proponit nobis conſiderandam triſtiſſimam illam naturæ noſtræ corruptionem. Ex illis quædam annotabimus, vt manifeſtum fiat, non eſſe vel incertum vel liberum, quid de peccato originis ſentiendum ſit, ſicut illam ſibi licentiam Pontificij ſumunt.

Primo enim ſcriptura deſcribit, qualis fuerit humanæ naturæ excellẽtia, perfectio & integritas ante lapſum, vt ita ex antitheſi oſtendat, quomodo illa bona ſint, partim amiſſa, partim contenebrata & deprauata. Gen. 1. Creauit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. Eccleſ. 7. Solummodo hoc inueni, quod fecerit Deus hominem rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuerit adinuẽtionibus. Sed poſt lapſum, Gen. 5. Adam genuit filios, ſecundum ſuam imaginem & ſimilitudinem. Quæ vero fuerit imago Dei in homine, ex reſtitutione eius, quæ in renouatione inchoatur, aliquo modo intelligi poteſt. Et tota hæc deſcriptio de imagine Dei, & amiſſione eius, delineata eſt in Decalogo, ſi ad noſtram naturam conferatur. Ideo Paulus Rom. 3. dicit: Omnes peccauerunt, & deſtituuntur gloria Dei, renouatio enim vocatur gloria, 2. Cor. 3.

Secundo deſcribit, quid & qualis per ſe ſit corrupta noſtra natura, ante reparationem & renouationem. Ita Rom. 5. dicit, per vnius inobedientiam peccatores conſtitutos multos. Et quomodo hoc intelligi velit, ibidem explicat. Vocat enim impios & inimicos Dei, priuſquam illi per filium reconciliemur. Eph. 2. opponit illa duo, quid credentes facti ſint per gratiam, & quid fuerint natura. Nominat quidẽ peccata actualia, ambulare ſcilicet in peccatis ſecundum principem poteſtatis aeris, conuerſari in deſiderijs carnis, facere voluntates cogitationum: ſed addit, non conſuetudine, non imitatione accerſita hæc mala, ſed natura, inquit, eramus filij iræ, habentes ſcilicet deſideria carnis, voluntates carnis & cogitationum. Et nos, inquit, qui ex circumciſis parentibus nati ſumus, eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri, ex Gentibus ſcilicet nati. Diſtinguit autem ſcriptura hæc duo: facere peccatum, 1. Ioan. 2. ſeu ambulare in peccatis, Epheſ. 2. & habere peccatum, 1. Ioan. 1. quod vocatur inhabitans peccatum, Rom. 7. adiacens peccatum, Rom. 7. ἁμαρτία εὐπερίστατος, peccatum vndique circumſiſtens, & occupans omnes vires in homine, Hebr. 12. ignorantia exiſtens in illis, Epheſ. 4.

Tertio,

Tertio, quando deſcribitur reparatio & reſtitutio hominis per ſpiritũ renouationis, ſimul oſtenditur antitheſis deprauationis. Rom. 12. *E*ph. 4. Col. 3. &c. Inchoatur autem reſtitutio & reparatio in omnibus partibus & viribus hominis in hac vita, quæ ita creſcere debet, vt tandem aboleatur corpus peccati. Rom. 7. *E*x antitheſi igitur conſideretur, qualis ſit deprauatio, quæ per peccatum Adæ ingreſſa eſt naturam humanam, & occupauit omnes eius partes.

Quarto, quæ, qualis & quanta ſit naturæ humanæ per peccatum deprauatio, ſcriptura oſtendit, quando deſcribit, quales ſint originalis illius morbi reliquiæ, etiam in renatis in hac vita. Rom. 7. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me ſub lege peccati, quæ eſt in membris meis. Item, Lex eſt ſpiritualis, ego autem carnalis, venditus ſub peccatum: non enim quod volo, hoc ago, ſed quod odi, hoc facio. *E*tiam quando velle adiacet mihi, perficere tamen bonum non inuenio. Gal. 5. Qui Chriſti ſunt, carnem crucifixerunt cum morbis & concupiſcentiis. Coloſſ. 3. renatis concionatur: Mortificate membra veſtra, quæ ſupra terram ſunt, &c.

Quinto, *S*criptura oſtendens, quam horribilis ſit in homine deprauatio, quando vel deſeritur à Spiritu Dei, vel eſt ſine Spiritu, ponit ipſiſſimã deſcriptionem peccati originalis. Ita Gen. *6*. cum Deus dixiſſet: Non permanebit Spiritus meus in homine: mox ſequitur: Multa erat malitia hominum in terra, & omne figmentum cogitationum cordis, tantum erat malum. Et ne exiſtimentur mala illa actionibus aut conſuetudine acceſſita, dicit à pueritia malum eſſe figmentum cordis humani, hoc eſt, natura, ſicut *P*aulus loquitur, *E*pheſ. 2. *E*t quidem tunc etiam pronuntiat hoc Deus de corde humano, quando, ſublatis per diluuium impiis, Noe tantum cum ſuis in terra viuebat, Gen. 8. Ita Rom. 3. deſcribens hominem, qualis eſt extra Chriſtum, & ſine ſpiritu, ducit deſcriptionem per ſingulas partes hominis. Omnes declinauerunt, non eſt, qui faciat bonum, guttur eſt ſepulcrum, linguis doloſe agunt, ſub labiis eſt venenum, os maledictione plenum, pedes veloces ad effundendum ſanguinem, &c. Ita in lapſis poſteriora fiunt peiora prioribus, Luc. 11. 2. Pet. 2.

Sexto, Malum illud ſcriptura & priuatiue & poſitiue deſcribit, 1. Cor. 1. Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus, ſtultitia enim ſunt ei. Rom. 7. Perficere bonum non inuenio. Rom. 8. Legi Dei non ſubijcitur, neque enim poteſt. Sapientia carnis inimicitia eſt aduerſus Deum. Rom. 7. Lex in membris, repugnat legi mentis, captiuans renatos ſub lege peccati. Eph. 2. vocat concupiſcentias carnis, voluntates cogitationum. Gen. 6. Figmentum cordis malum.

Septimo, in illa deſcriptione mali originalis, ſcriptura adiungit etiam tyrannidem Diaboli. Epheſ. 2. Satan efficaciam ſuam habet in filijs diffidentiæ.

Octauo, obſeruetur etiam, quomodo ſcriptura monſtret ſubiectum prauitatis originalis, ponit enim illam in mente. Eph. 5. *E*ratis quondam tenebræ, nunc autem lux in Domino. Eph. 4. Tenebris obſcuratum habentes intellectum, propter ignorantiam exiſtentem in ipſis, 2. Cor. 4. Non ſumus idonei, ex nobis ipſis cogitare aliquid. Deuteron. *29*. Vidiſtis ſigna, & non dedit vobis Dominus cor ad intelligendum. Rom. 1. Vani facti ſunt in cogitationibus ſuis: 1. Cor. 2. Animalis homo non percipit, quæ ſunt ſpiritus. Collocat etiam prauitatem illam in voluntate & corde. Gen. 6. & 8. Figmentum cordis malum. Marc. 7. Ex corde hominum procedunt malæ cogitationes, adulteria, furta, iniuriæ, nequitiæ, dolus, inuidia, blaſphemia, ſuperbia, ſtultitia, omnia hæc mala ab int⁹ ꝓcedunt. Eph. 2. Facientes voluntates carnis & cogitationum. *E*t deniq; in toto homine

Subiectum peccati originalis.

mine

mine, qualis eſt ex prima natiuitate, in omnibus eius membris & partibus, ponitur ſedes originalis prauitatis. Vetus enim homo, Rom. 6. & Galat. 5. cum morbis & concupiſcentijs iubetur crucifigi Rom. 8. Sapientia carnis & inimicitia aduerſus Deum. Rom. 7. In carne mea non habitat bonum. Lex peccati in membris meis. Rom. 6. Vt deſtruatur corpus peccati. Pſalm. 51. Dauid in ipſa maſſa ſeminis, quando primum concipitur, agnoſcit peccatum & iniquitatem. Eph. 2. Concupiſcentia carnis, voluntas cogitationum. Rom. 3. nominantur os, labia, guttur, pedes, oculi, &c. Et ab ipſa anima, 1. Cor. 2. nominatur animalis homo, ψυχικὸς, qui non percipit, quæ ſunt ſpiritus.

Nec vero timendum eſt, ſi has ſcripturæ ſententias ſequamur, ne deprauationem naturę nimium exaggeremus, quę Colonienſium & Andradij ſolicitudo eſt: non enim ſatis agnoſci & deplorari poteſt illa prauitas hærens in nobis. Sed manet, quod Pſalmus dicit. Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me. Et quod Ieremias pronuntiat: Prauum eſt cor ſuper omnia, & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Nec propterea cum Manichęis nos coniungimus, quorum blaſphemias damnamus & execramur: ſed ſcripturam ſequimur.

Has deſcriptiones ex ipſis ſcripturæ verbis nude & breuiter tantum recitaui, vt Andradio oſtenderem, falſum eſſe, quod ipſe cum multis alijs Pontificijs & ſentit & docet: ſcripturam tantum tradere, quod ſit aliquod peccatum originale, non autem explicare, quid, quale & quantum ſit. Et lectorem quæſo, vt inſtituat collationem, qualia ſint verborum fulmina, quando ſcriptura de peccato originali loquitur, & quam leuiter, quam frigide Pontificii philoſophentur de puris naturalibus. Patres certe vocant vitium, contagia, inquinamenta naturæ, ingenita ſcelera, &c. quorum ſententias Auguſtinus annotauit, li. 1. contra Iulianum. Quod enim Andradius prætendit, Concilium Tridentinum, quia non definiuit, quid ſit peccatum originis, reliquiſſe libertatem cuiuis quiduis opinãdi, quid velit eſſe peccatum originale: nos opponimus vocem ipſius Spiritus ſancti, oſtendentis in ſcriptura multis teſtimoniis & variis modis, quæ, qualis & quanta ſit originalis humanæ naturæ deprauatio. Et quando os Domini loquitur, omnis caro debet ſilere, cœlum & terra auſcultare. Andradius vero mauult cum Concilio Tridentino opinari, quam cum Scriptura credere.

ARGVMENTA
Aduerſarij.

Et quidem in hoc potiſſimum loco voluit ingenii acumen, & dicendi facultatem oſtentare, patrocinaturus Ieſuitarum definitioni, quod nihil habeat rationem peccati, niſi fiat à ſciente & volente. Et Auguſtini quidem diſputationes de voluntario, mihi antea non erant ignotæ, dum ea quæ contra Manichęos dixerat, ſubtili & procul petita ratione ita vult defendere, ne pugnent cum doctrina de peccato originali. Sed manifeſtiſſimum eſt, valde eſſe coactum, & procul petitum: definitionē illam (quæ quid ſit à ſciente & volente) conuenire etiam peccato originali, & quidem in infantibus, propterea quia ſicut omnium hominum natura, ita etiam omnium voluntas originaliter fuerit in Adamo. Certe actualis peccati eſſe illam definitionem, meridiana luce clarius eſt, & ipſi Scholaſtici Scriptores fatentur. Et in quaſcunq; ſe formas vertat Andradius, prudenti lectori nunquam perſuadebit, definitionem illam proprie & comode conuenire peccato originali. Quantum vero incommodi habeat, ludere in defendendis incommodiorib. dictis, vel hæc Andradii diſputatio oſtendit. Dum enim ſplendide declamitat de voluntario, eo tandem prouehitur,

ut pronunciet, peccatum originis, quia in nobis minimum habeat de voluntario, ideo etiam minimum eſſe omnium peccatorum. Sententiarij vero quidam diſputant, originale peccatum in nobis, præſertim in infantibus proprie nullam habere rationem voluntarij. Iuxta Andradii igitur definitionem nullam prorſus habebit ratione peccati. Quãto ſimplicius & certius eſt, cum ſcriptura & ſentire & loqui, peccatum eſſe ἀνομίαν? Quia enim regula & norma iuſtitiæ eſt voluntas Dei, quæ in lege diuina nobis patefacta eſt: ſicut igitur iuſtum eſt, quicquid huic normæ ſeu regulæ iuſtitię conforme eſt, ita peccatum eſt ἀνομία hoc eſt, quod legi diuinæ non eſt conforme, ſed ei repugnat; ſiue ſit defectus, ſiue deprauatio in natura rationali, ſiue inclinatio, ſiue actio, repugnans legi Dei. Dauid certe non ſubtiliter quærit rationem voluntarii in peccato originali, dũ inquit: In iniquitatibus editus ſum, & in peccatis cõcepit me mater mea. Verbum enim יחם Gen. 30. de ipſa conceptione vſurpatur, ſicut LXX. proprie reddiderũt, ἐκίσσησαν. Cum igitur maſſa embryonis in primo ardore conceptionis, primum inciperet vteri calore foueri, iam erat peccato contaminata, quę contaminatio, iuxta Dauidis confeſſionem, habebat veram rationem peccati, cum nondum formata eſſent vel mentis, vel voluntatis, vel cordis organa. Non autem ignoro, quam multa hic poſſint diſputari, de voluntario, de origine animæ, & coniunctione eius cum corpore: ſed nos cum Ambroſio non Dialecticorum argutiis, ſed piſcatorum ſimplicitati credimus. *Animæ origo.*

Et Auguſtinus de illis diſputationibus recte inquit, de peccatorum meritis, lib. 3. c. 4. Ego autem etſi refellere iſtorum argumentationem non valeam, video tamen inhærẽdum eſſe iis, quæ in ſcripturis ſunt aperiſſima. Quando Paulus Ro. 7. de peccato inhabitante conqueritur: Non quod volo, hoc ago, ſed quod odi, hoc facio. Et Galat. 5. Spiritus concupiſcit aduerſus carnem, vt non quæ vultis, ea & faciatis: certe Auguſtinus ipſe agnoſcit, lib. 1. retract. c. 13. ibi locum non habere politicam illam ſententiam, nihil eſſe peccatum, niſi fiat à ſciente & volente. Quia igitur improprietas in hac ſententia per ſe manifeſta eſt, nihil amplius ad politam Andradii declamationem de Ieſuitica peccati definitione reſpondebo, quam quod Auguſtinus contra Iulianum, lib 3. c. 5. inquit. Fruſtra putas, ideo in paruulis nullum eſſe delictum, quia ſine voluntate, quæ in eis nulla eſt, eſſe non poteſt. Hæc enim recte dicuntur de proprio cuiuſque peccato, non de originalis peccati contagio, quod tamen & ipſum a primi hominis mala voluntate ſumpſit exordium, &c. Contendit etiam Andradius, naturæ corruptionem non tantopere eſſe amplificandam, vt nihil in ea pium, nihil bonum, nihil non contaminatum agnoſcamus. Atqui Iob inquit, c. 14. Quis dabit à ſordibus mundum, quod ex contaminato eſt? Rom. 7. Paulus de ſe iam renato inquit: Quod in me, hoc eſt, in carne mea non habitat bonum. Et Gen. 6. de natura humana à ſpiritu Dei deſerta, inquit Deus: Omne figmentum cogitationum cordis eorum tantum malum eſt in omni tempore. Et ne ad ſolos impios, qui ante diluuium vixerunt, hæc ſententia reſtringatur, repetitur cap. 8. cum ſolus Noe iuſtus cum ſuis in terra viueret, & ad totum genus humanum accommodat, figmentum cordis malum eſſe à pueritia. Ne ſcilicet de actuali tantum malitia intelligatur: Nam & de infante, & de puero vſurpatur vocabulum נער, Iudic. 13. Eſa. 7. Exo. 2. Et in hanc ſententiam Dauid vocat delicta iuuentutis.

Hanc ſententiam in vulgata editione multipliciter eſſe deprauatam, manifeſtum eſt. Pro eo enim, quod Deus dicit: Figmentum cogitationum cordis, corrupte legimus in Latina editione, Senſus & cogitatio cordis

Digitized by Google

vt ſcilicet de ſenſualitate diſputari, vt ſuperiores vires rationis à corruptione eximi poſſent. Vbi Deus dicit: ſolummodo eſt malum: hoc deprauatum eſt, cogitatio intenta ſeu prona eſt ad malum. Andradius Hebraice doctus agnoſcit, verſionem illam non reſpondere verbis Hebraicis, ne tamen incurrat anathema Tridentinæ Synodi, non verſionem ex fontibus corrigere, ſed ad deprauatam verſionem ipſos fontes intorquere conatur. Particulam רק interpretatur, vere malum eſt figmentum cordis humani: cum & ipſa radix, & exempla oſtendant, eſſe particulam excluſiuam. Et ſicut Pelagius olim illud Eph. 2. Eramus natura filij iræ: ita interpretatus eſt, φύσει hoc eſt, omnino & vere, ne peccatum originale concedere cogeretur: Ita Andradius רק reddit (vere) ne ſcilicet prematur mole illius ſententię: Omne figmentum cordis humani ſolummodo malum eſt, & quidem omni tempore, ita vt à pueritia malum ſit. Magna enim non tam pondera quam fulmina ſunt, in ſingulis verbis: contra extenuatores prauitatis, quæ originaliter hæret in hac corrupta natura. Andradius vero vt illa eludat, contendit, vocabulum Iezer, figmentum, ſignificare ſolum propenſionem ſeu concupiſcentiam ad peccandum, quæ mala dicatur non per ſe, ſed ideo tantum, quia ad malum propendeat, & inclinet. Sed Iezer ſignificat, vel intus animo aliquid concipere, formare & quaſi effigiare: vel foris iuxta conceptam ideam aliquid fingere ſeu formare. Et ſcriptura aliquoties vocat figmentum cogitationum, Gen. 6 & 1. Paral. 28. Cogitationes vero præcedere cupiditates, notum eſt. Significat igitur, quando mens primum concipit & format cogitationes, ipſos primos motus, conatus ſeu impetus cordis, quando homo eſt ſine Spiritu ſancto, iam eſſe res malas, hoc eſt, contaminatas & auerſas à Deo. Non enim dicit, quod Andradius fingit, propendere ad malum, ſed, eſſe malum. Nec de cupiditatibus tantum loquitur, vocat enim figmentum cogitationum. Et conſideretur emphaſis verborum, in dicto, quod extat Deut. 31. vbi de futura populi defectione Deus loquitur, & inquit: Noui figmentum eius, quid ipſe faciat hodie, priuſquam introducam eum in terram. Et 1. Par. 28. numerantur ordine cor, figmentum, & cogitationes. Ex cogitationibus vero poſtea ſequi cupiditates & deſideria, notum eſt. Deus autem ipſum cogitationum figmentum dicit tantummodo eſſe malum. Porro, quia Iezer ſignificat etiam ſingulari ſtudio, & animi contentione aliquid formare, poteſt & hic eſſe ſenſus: Quæ animus humanus, qualis eſt in hac naturæ deprauatione, ſine Spiritu ſancto, etiam maximo ſtudio & ſingulari ſapientia, cogitationibus concipit & format, eſſe tantummodo mala omni tempore, vt idem ſit Moyſi figmentum cogitationum cordis, quod Paulo eſt φρόνημα carnis. Nam cogitatio, quæ deliberatione confirmata eſt, vocatur Iezer, Eſa. 26. Illa igitur Moyſis ſententia non extenuat (ſicut Andradius cum Ieſuitis fingit) ſed triſtiſſima exaggeratione amplificat originalem humani cordis deprauationem. Quod enim Andrad. dicit, non cor ipſum, ſed figmentum cordis accuſari, ineptum eſt. Sicut enim ex bono theſauro cordis proferuntur bona: ita mala, ex cordis theſauro malo proferuntur. Ex abundantia enim cordis os loquitur, inquit Chriſtus Luc. 6. Et Ieremias vocat cor hominis prauum.

DE RELIQVIIS PECCATI ORIGINALIS POST BAPTISMVM: SIVE DE CONCVPISCENTIA, quæ in baptiſatis ſiue renatis in hac vita adhuc reliqua eſt,

DECRETVM QVINTÆ SESSIONIS Tridentinæ Synodi:

Si quis per Ieſu Chriſti Domini noſtri gratiam, quæ baptiſmate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam aſſerit non tolli totum id quod verã & propriam rationem peccati habet, ſed illud dicit tantũ radi, aut non imputari; anathema ſit. In renatis autem nihil odit Deus, quia nihil eſt damnationis iis, qui vere conſepulti ſunt cum Chriſto, per baptiſma in mortem: quia non ſecundum carnem ambulant, ſed veterem hominem exuentes, & nouum induentes, qui ſecundum Deum creatus eſt, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti ſunt, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ita vt nihil prorſus eos ab ingreſſu cœli remoretur. Manere autẽ in baptiſatis concupiſcentiam vel fomitem, hæc ſancta Synodus fatetur, ac ſentit: quæ quidem cum ad agonem relicta ſit, nocere non conſentientibus, & viriliter per Ieſu Chriſti gratiam repugnantibus non valet, quinimo qui legitime certauerint, coronabuntur. Hanc cõcupiſcentiam, quam aliquando Apoſtolus peccatum appellat, Sancta Synodus declarat, Eccleſiam Catholicam nunquam intellexiſſe peccatum appellari, quod vere & proprie in renatis peccatum ſit, ſed quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium ſenſerit, anathema ſit.

EXAMEN.

Hæc controuerſia vna eſt ex præcipuis, quæ magna contentione ab aduerſarijs diſputatur. Inde enim pendet meritum, perfectio, iuſtitia, & ſupererogatio bonorum operum coram iudicio Dei. Ideo non contenti argumentationibus, Indunt varijs æquiuocationibus in vocabulo peccati. Miſcent etiam calumnias, quaſi nos doceamus, peccatum originale eodẽ plane modo, & eadem omnino ratione eſſe & manere poſt Baptiſmum in renatis, ſicut ante Baptiſmum in non renatis eſt; & idem eſſe peccatum, ſiue renatus repugnet, ſiue obediat deſiderijs concupiſcentiæ.

Andradius clamitat, nos blaſphemare gratiam Dei, meritum Chriſti, Baptiſmum & fidem, quaſi tam infirma illa ſint, vt non poſſint ſubito vno momento in baptiſatis totum peccatum originale tollere, & extirpare ex natura humana. Sed remotis cauillationibus & calumnijs, res ipſa in hac quæſtione ex Scriptura manifeſtiſſima eſt. De rebus ipſis igitur primum, quæ certa & manifeſta ſunt, ex Scriptura conſtituemus.

STATVS CONTROVERSIÆ, & fundamenta.

Oſtendimus autem ſupra, peccatum originale in non renatis eſſe defectum & concupiſcentiam, & annexum habere reatũ iræ Dei, & mortis æternæ. Num vero docemus, illud poſt Baptiſmum in renatis eadem omnino ratione eſſe & manere, ſicut eſt ante Baptiſmũ in non renatis? Nequaquã: didicimus enim ex ſcriptura, in Baptiſmo per mortẽ & reſurrectionem Chriſti fieri remiſſionem omniũ peccatorum. Et illam non eſſe ſuperficiariam, non dimidiatam aut partialem, ſed plenã & perfectam: ita vt nulla codemnatio ſit his, qui in Chriſto Ieſu ſunt. Diſcimus & hoc ex ſcriptura, Baptiſmũ eſſe lauacrum regenerationis & renouationis per Spiritum ſanctu, Tit. 3. Loco igitur defectus originalis, Spiritus ſanctus in re- *Peccatum originale.* *Baptiſmus.*

natis operatur noua dona, ſpirituales facultates & motus. Incipit etiam naturam ſanare, mortificare & crucifigere veterem hominem cum mor bis, concupiſcentijs & actionibus carnis. Rom. 6. & 8. Galat. 5. expoliare & deſtruere corpus peccati. Col. 2. Rom. 6. exuere veterem hominem Col. 3. expurgare vetus fermentum, &c. 1. Cor. 5. Hæc credimus, docemus & confitemur. Hic igitur nondum eſt ſtatus cōtrouerſiæ, inter nos & aduerſarios. Sed prima quæſtio eſt: Cum in Baptiſmo fiat remiſſio omnium peccatorum, plena & perfecta: an etiam renouatio, quæ inchoatur in Baptiſmo, ita ſit in hac vita perfecta & abſoluta, vt in baptiſatis ſeu renatis in hac vita poſt Baptiſmum, nihil plane reliquum ſit de malo ſeu morbo originali. Clamitat autem Scriptura, experientia docet, & omnium piorum in hac vita triſtiſſimæ querelæ teſtantur, multum vetuſtatis adhuc hærere in carne renatorum: Rom. 7. Quod volo bonum, non facio, perficere non inuenio, &c. Et Scriptura vbiq; vult renatos orare & ſtudere, vt dona renouationis creſcant & augeātur: quod vero opus habet, vt creſcat & augeatur, nondum eſt perfectum & abſolutum.

Auguſtinus de peccatorum meritis & remiſſione lib. 2. c. 7. diligenter expendit verba Pauli, 2. Cor. 4. inquit enim: Non ex qua hora quiſq; baptiſatur, omnis vetus infirmitas eius abſumitur: ſed renouatio incipit a remiſſione omnium peccatorum. Nam in Baptiſmo quamuis tota & plena fiat remiſſio peccatorum: tamen ſi continuo tota & plena etiam hominis in æternam nouitatem fieret mutatio, non dico & in corpore, ſed ſi in ipſo animo, qui eſt homo interior, perfecta in Baptiſmo nouitas fieret, non diceret Apoſtolus: Etſi exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem.

Profecto enim qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus eſt renouatus. Et in quantum nōdum eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt, &c. Et nō eſt opus coaceruatione multorum teſtimoniorum: omnium enim confeſſione (ſicut explicat Longobardus lib. 2. diſtin. 32 conſtat, reliquias concupiſcentiæ originalis, quæ in Baptiſmo cœpit crucifigi, mortificari, expoliari & expugnari, etiam poſt baptiſmum in renatis in hac vita ſupereſſe & hærere, Rom. 6. & 7. Galat. 5. Col. 3. &c.

Certum igitur eſt, cum remiſſio peccatorum, quæ in Baptiſmo fit, plena & perfecta ſit: renouationem tamē, quæ ibi inchoatur, non eſſe in hac vita perfectam & abſolutam, hoc eſt, malū originale, licet per Baptiſmū remiſſum ſit, non tamen ſubito totum tolli, & penitus extirpari ex carne renatorum, ſed eius reliquias quaſdam, defectus ſcilicet & concupiſcentiam, ſupereſſe, & hærere in carne renatorum in hac vita.

Status. Et de illis peccati originalis reliquijs, hoc eſt, de reliquijs, defectibus & de reliqua concupiſcentia, quæ poſt Baptiſmum etiam in carne renatorum in hac vita hærent, altera eſt & potiſſima quæſtio. Et ne peregrinis diſputationibus à ſtatu abducamur, non eſt quæſtio, an reliquiæ illæ peccati originalis renatos, qui per Baptiſmum Chriſto inſiti, fide in ipſo ſunt & manent, Deo exoſos faciant & damnent? Nihil enim damnationis eſt illis Romanor. 8. neque hoc proprie hoc loco diſputatur, quando reliquiæ illæ peccati originalis in mortali corpore ita regnant, vt deſiderijs concupiſcentiæ non repugnemus, ſed obediamus, Romanorum ſexto, tunc enim peccatum conſummatum parit mortem, Iacob. 1. Et Romanorum octauo: Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Sed hoc quæritur: quid concupiſcentia illa, quæ in renatis poſt Baptiſmum in hac vita adhuc reliqua eſt, quando ipſi non obeditur, quid, inquam, ſit per ſe, in ſe, ex ſe, & ſua natura, ſicut Ieſuitæ loquuntur? Credentes ſane, qui in Chriſto Ieſu ſunt & manent, non facit Deo exoſos, nec damnat ipſos. Sed

An ſit res bona. quæro, an inde hoc fiat, quod reliqua illa concupiſcentia in renatis ſit res

bona

bona, pura, munda, ſancta, placens Deo, & legi diuinæ conformis? Non arbitror autem, vel Andradium, vel Ieſuitas hoc audere affirmare. Paulus enim Rom. 7. ſonora voce, multis verbis, & iuſta diſputatione reclamat. Et pulchra extat diſputatio apud Auguſtin. lib. 6. contra Iulianum, cap. 5. cum enim dixiſſet, concupiſcentiam, reatu ſuo iam ſoluto, manere tamen in baptiſatis: Iulianus hoc ita accipiebat, quaſi ipſa concupiſcentia per Baptiſmum reatu liberetur & abſoluatur, ita vt poſt Baptiſmum in renatis ſit bona & ſancta. Auguſtin. vero reſpondet: ſi hoc ſentirem, profecto non dicerem, eam malam eſſe, ſed fuiſſe. Talia quippe dicis, qualia dicenda ſunt in eos, qui per Baptiſmum ſanctificatam & fidelem factam concupiſcentiam carnis affirmant in eis, in quibus regeneratis manet tamen, quaſi acceſſerit bonum ſanctificationis, vt iam in renatis ſit concupiſcentia ſancta Dei filia. Nos autem malam eam dicimus, & manere tamen in baptizatis. Sed tamen reatus eius, inquit Iulianus, iam ſolutus eſt. Reſpondet Auguſtinus: Non reatus eius, quo ipſa erat rea (neque enim aliqua perſona eſt) ſed quo hominem reum originaliter faciebat, remiſſus atque vacuatus eſt: vt quando audis, in aliquo homicidij reatum ſolutum, non ipſum homicidium, ſed hominem à reatu exiſtimas abſolutum. Valde illuſtris eſt hæc ſententia, Baptiſmum ſcilicet non efficere, vt concupiſcentia originalis, quæ ante Baptiſmum erat res mala, per remiſſionem in Baptiſmo ſanctificetur; vt in renatis, in quibus manet, non ſit amplius res mala, ſed fiat, & ſit res bona, ſancta, munda, & placens Deo. Reatum enim dicit tolli, non ab ipſa concupiſcentia, quaſi abſoluatur, vt amplius non ſit res mala; ſed ab homine baptiſato, vt illum damnare, & reum facere non poſſit, licet reliqua ſit in ipſo. Manet igitur, quod Paulus de concupiſcentia in ſe renato habitante dicit, Rom. 7. Quod in me, eſt, in carne mea habitat, non eſt bonum.

An concupiſcentia ſit res indifferens.

Pergamus autem in inquiſitione: Quia igitur reliqua concupiſcentia in renatis non eſt res bona & ſancta: quæro, an ſit res adiaphora ſeu indifferens? Et reſpondet Paulus Rom. 7. Volenti mihi facere bonum, adiacet malum. Auguſtinus etiam lib. 6. contra Iulianum, cap. 6. inquit: Non dicimus tantum malam fuiſſe concupiſcentiam, ante Baptiſmum ſcilicet, ſed & eam dicimus malam eſſe, quæ in baptiſatis manet. Certum igitur eſt, concupiſcentiam, quę in renatis poſt Baptiſmum reliqua eſt, non eſſe rem bonam, nec indifferentem, ſed malam.

Mala duplicia. Mala pœnæ & culpæ.

Quia vero quædam ſunt mala pœnæ, quædam mala culpæ: Paulus multis explicat, quale malum ſit concupiſcentia, quæ in renatis reliqua eſt, Rom. 7. Conſentio quidem legi Dei, quoniam bona eſt; non tamen quod volo bonum, hoc ago: ſed quod odi malum, illud facio. Nunc autem non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me ſub lege peccati, quę eſt in membris meis. Item, Carne ſeruio legi peccati. Ita Rom. 8. & Gal. 5. Coloſ. 3. Eph. 4. iubet Paulus malum illud crucifigi, mortificari, deſtrui, exui. Et Rom. 7. extat triſtis querela Pauli: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?

Cum igitur reliqua concupiſcentia in renatis ſit tale malum, quod repugnat legi Dei, propter quod Paulus iam renatus conqueritur ſe miſerum eſſe, & corpus ſuum ideo eſſe corpus mortis: quomodo, inquam, illud tale malum renatos non facit Deo exoſos? quomodo non damnat ipſos? Reſpondet Paulus: Gratias ago Deo per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu, liberauit me à lege peccati & mortis. Sed quomodo liberauit me à lege peccati? Num ita, vt nulla lex peccati reliqua ſit in renatis? certe c. 7. conqueritur, legem peccati eſſe in membris ſuis: & quidem carne ſe illi legi peccati ſeruire: Quo-

modo igitur liberati ſunt renati à lege peccati, ſi illa adhuc reliqua eſt in membris ipſorum? Reſpondet: Nihil ergo nunc damnationis eſt iis, qui in Chriſto Ieſu ſunt: qui non ſecundum carnem ambulant, ſed actiones carnis Spiritu mortificant. Vtrumq; enim complectitur, & remiſſionem, quæ perfecta eſt, & mortificationem, quæ inchoata eſt, & quotidie creſcere debet.

[illegible] to- [illegible] d [illegible] ua- [illegible] cn- [illegible]tia.

Originalis igitur concupiſcentia in Baptiſmo remittitur, debilitatur & minuitur: non ita vt repente abſumatur, & prorſus extinguatur, vt non ſit: quamdiu enim renati hic viuunt, neceſſe eſt, legem peccati eſſe in membris ipſorum: hæc enim omnia ſunt Auguſtini verba. Illa vero reliqua concupiſcentia non impedit, quo minus renati Deo placeant, & ſint hæredes vitæ æternæ. Sed illud non ideo fit: quaſi concupiſcentia iſta in renatis per Baptiſmum facta ſit vel ſancta, vel indifferens; eſt enim iuxta Pauli confeſſionem malum; & quidem tale malum, quod repugnat legi mentis, quam Spiritus ſanctus ſcripſit in corda renatorum. Sed hæc eſt gratia Dei, quod tale malum habitans in carne renatorum ipſis propter Chriſtum non imputatur ad condemnationem. Beati enim, quorum tecta ſunt peccata. Rom, 4. Pſalm. 32. Non igitur fingere debent renati, reliquam in membris ſuis concupiſcentiam talem eſſe, quæ per ſe, etiamſi remoto gratiæ & remiſſionis vmbraculo Deus in iudicium cum illa intrare vellet non poſſit hominem exoſum Deo facere & damnare: ſed agnoſcant, quale ſit malum, & gratias agant Deo, qui propter filium mediatorem malum illud non imputat ad damnationem. De concupiſcentia enim, quæ in renatis reliqua eſt, ita Auguſtinus inquit contra Iulianum, lib. 6. cap. 5. Tale porro ac tantum malum, tantum quia ineſt, quomodo non teneret in morte, & pertraheret in vltimam mortem, niſi eius vinculum, in illa, quæ fit in baptiſmo, remiſſione peccatorum omnium ſolueretur.

Hæc profecto tam ſunt ex Scriptura euidentia, vt ſi quis ea vel negare, vel in dubium reuocare auſit, non video, quid in Scriptura credere vel poſſit, vel velit. Et ideo rem ipſam ex Scripturæ teſtimoniis ſimpliciter propoſui non admixta diſputatione de appellatione peccati: vt remotis cauillationib. de vocabulis, res ipſa euidentius conuinceret aduerſarios.

CONCILIVM TRIDENTINVM de Concupiſcentia.

CONſtitutis autem & confirmatis cauſæ fundamentis, accedamus iam ad examen Tridentini decreti. Quia enim vtrinq; confitemur, manere in baptiſatis concupiſcentiam: ſunt qui exiſtimãt, hanc controuerſiam tantum eſſe λογομαχίαν An ſcilicet reliqua in renatis concupiſcentia appellanda ſit peccatum, an vero tãtum pœna & cauſa peccati. Sed de rebus ipſis, & quidem grauiſſimis controuerſiam eſſe, vt cætera omittam, vel ipſum decretum Tridentinum oſtendit. Obſeruet autem Lector, quo artificio verba ſint poſita in iſto decreto. Nõ enim ſimpliciter dicunt, renatos Deo placere: ſed aiunt, in renatis nihil odit Deus. Fatentur autem concupiſcentiã manere in baptiſatis. Sentiunt ergo, Deum concupiſcentiam, quæ in renatis reliqua eſt, nõ odiſſe. Quæritur autem, an venerandi iſti Patres ita hoc intelligi velint, quod reliquum illud malum concupiſcentiæ renatis propter Chriſtum, cui per baptiſmum inſiti ſunt, non imputetur: Sed decretum inquit: Si quis aſſerit in baptiſmate non tolli totũ id, quod veram & propriam peccati rationem habet: ſed tantum dicit, illud non imputari, anathema ſit. Concupiſcentia igitur, quæ in baptiſatis manet, erit res per ſe non diſpiicens Deo, aut quam Deus poſſit odiſſe. Si

enim

enim in renatis nihil odit Deus: omnia ergo in renatis Deo placebunt. Manet autem in renatis concupiſcentia: illa ergo Deo placebit, aut certe non diſplicebit: & ne quidem ſi imputetur, erit aliquid per ſe dignum odio Dei & damnatione. Quod enim Paulus dicit Rom. 8. Nihil damnationis, &c. hoc Tridentini non volunt, idque ſub interminatione anathematis, ita intelligi, quod reliqua concupiſcentia propter Chriſtum non imputetur: ſed quod in ſe & ſua (vt ita dicam) natura non ſit digna damnatione. Totum enim id, quod veram & propriam peccati rationem habet, cenſent in Baptiſmate ſublatum: Item dicunt, renatos Deo dilectos effectos eſſe. Et rationem aſſignant, quia innocentes, immaculati, puri & innoxii effecti ſunt. Et nequis arbitretur ipſos hoc ita intelligere, quod reliqua concupiſcentia propter Chriſtum non imputetur: hanc ſententiam anathemate damnant. Et ita ſe explicant: renatos ideo eſſe immaculatos, puros & innoxios: quia totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, in baptiſmate ſublatum ſit. Lector audit me nihil exaggerare, ſed ea tantum annotare, quæ ex verbis decreti manifeſta ſunt, & ſponte ſequuntur. Conferantur autem hæc ad triſtiſſimam querelam, qua Paulus iam renatus, Roman. ſeptimo, malum concupiſcentiæ in ſe habitans deſcribit, accuſat & deplorat: & non opus erit alia refutatione. Diſputant autem hæc Pontificii tanta contentione, vt præcipua fulcra regni Pontificii ſtabiliant: renatos ſcilicet in hac vita poſſe legi Dei perfecta obedientia ſatisfacere: item bona opera renatorum, poſſe pro peccatis ſatisfacere, opponi iræ Dei, conſiſtere in iudicio Dei, & mereri vitam æternam, &c.

Non ergo otioſa de verbis eſt contentio in hac quæſtione: ſed de rebus grauiſſimis eſt controuerſia, de quibus neceſſario in Eccleſia dimicandum eſt. Primo vt miſerias noſtras, quamdiu ſub corruptibilis huius carnis onere gemimus, rectius agnoſcamus, propius aſpiciamus, ex veris gemitibus cum Paulo deploremus: ne in Phariſaicam delapſi ſuperbiam, de mundo & immaculato corde, falſo nobis blandiamur. Secundo, Vt filio Dei mediatori ſua tribuatur & relinquatur gloria. Neq; enim poſt Baptiſmum deſinit eſſe reconciliator noſter, iuſtitia noſtra, & pax noſtra: ſed ſemper dum in hac carne viuimus, vt verum propiciatorium, obedientia ſua tegit & obumbrat corpus mortis, & carnem, in qua nihil habitat boni: vt malum illud inhabitans propter ipſum non imputetur ad damnationem. Tertio, Vt articulo iuſtificationis ſine corruptelis ſua conſtet puritas. In hac enim vita credentes poſt reconciliationem placent Deo, & accepti ſunt ad vitam æternam, non propter mundiciem propriã, cui nihil amplius mali adhæreat: ſed humili confeſſione agnoſcunt & deplorant, in carne ſua non habitare bonum. Vera autem fide agunt gratias Deo, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: propter quem quia peccata non imputantur, nihil damnationis eſt credentibus, ſed beati ſunt, quoniam tecta ſunt peccata. Fides enim remiſſionem peccatorum, non ſemel tantum in Baptiſmo, tanquam qualitatem aliquam infuſam accipit, ita vt poſtea nihil de ea cogitet: ſed per malum, quod in carne adhuc reliquum eſt, quotidie admonentur renati, vt ſtudeant in Chriſto manere, vt propter illum non imputetur malum in carne habitans: quod, ſi extra Chriſtum fuerimus, damnare poſſet. Quarto, Neceſſe eſt hanc doctrinam de inhabitante peccato, puram retineri; ne operib. noſtris Phariſaicam opinionem iuſtitiæ, perfectionis & meriti, aſſuamus; ſed vt recte intelligere poſſimus, & quare Chriſtus dicat; Cum omnia feceritis, dicite; Serui inutiles ſumus: & quare Paulus dicat; Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc nondum ſum iuſtificatus. Propter inhabitans enim peccatum, renatorum opera in hac vita nec perfecta, nec omni ex parte munda ſunt.

Miſeria noſtra.

Chriſti beneficia.

Iuſtificationis doctrina.

Bonorum operum doctrina.

Hæc recitaui, vt cogitetur, non leue eſſe hoc certamen, ſed neceſſario de hoc articulo eſſe contra aduerſarios dimicandum.

DE VOCABVLO PECCATI.

ERit autem res adhuc planior, ſi ſophiſmata de æquiuocatione appellationis peccati remoueantur. Quia enim Auguſtin. alicubi diſputat, concupiſcentiam, quæ in renatis reliqua eſt, non eſſe peccatum: aduerſarii illis Auguſtini ſententiis ſerio triumphant, & corruptelis ſuis inde fucum faciunt coram imperitioribus. Sed explicatio plana eſt, ſi adhibeatur declaratio æquiuocationis vocabuli. Auguſtinus enim, quando negat concupiſcentiam in renatis eſſe peccatum, diſerte ſe explicat, in qua ſignificatione accipiat vocabulum peccati. Ita enim inquit ad Bonifacium lib. 1. c. 13. Peccata ſunt, quæ ſecundum carnis concupiſcentiam vel ignorantiam illicite fiunt, dicuntur, ſeu cogitantur: quæ tranſacta reos tenent, ſi non remittantur. Ad Valerium lib. 1. cap. 24. inquit: Hoc enim eſt non habere peccatum, reum non eſſe peccati. Contra Iulianum lib. 6. cap. 5. Tu qui putas, quod ſi malum eſſet concupiſcentia, careret ea, qui baptiſatur, multum erras. Omni enim peccato caret, non omni malo, quod planius ita dicitur: Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis: non enim caret malo ignorantiæ: quod tantum eſt malum, per quod homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei, &c. Et lib. 2. contra Iulianum inquit: Concupiſcentia, quæ ſcilicet poſt Baptiſmum in renatis reliqua eſt, non eodem jam modo appellatur peccatum (ſicut ſcilicet ante Baptiſmum) quo reum facit. Manifeſtum eſt ergo, Auguſtinum intelligere peccatum, quando concupiſcentiis carnis ſpiritu non repugnatur, ſed obeditur: quod peccatum illis qui renati fuerant, attrahit reatum iræ Dei & mortis æternæ, niſi rurſus conuertantur. Et in hac ſignificatione Iacobus etiam loquitur cap. 1. Concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum conſummatum fuerit, generat mortem. Et idem eſt, quod Paulus Rom. 6. vocat peccatum regnans, &c. Et Rom. 8. peccatum ſiue mortale ſiue damnans, cum inquit: Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Et in hac ſignificatione non tantum concedimus: ſed quando explicamus diſcrimen peccati mortalis & venialis, fideliter & diligenter monemus, concupiſcentiam, quæ in renatis reliqua eſt, quando ei ita reſiſtitur, vt actiones eius Spiritu mortificentur, non eſſe peccatum mortale ſiue regnans aut vaſtans conſcientiam. Docemus etiam, non eſſe peccatum damnans credentes; hoc eſt, propter quod damnentur ii, qui in Chriſto Ieſu ſunt. Quod igitur ad rem ipſam attinet, plane idem ſentimus, & docemus, quod Auguſtinus tradit. Et ſi hoc tantum contenderint aduerſarii, reliquias concupiſcentiæ in renatis, quando per Spiritum ipſis reſiſtitur, non eſſe peccatum regnans, mortale aut damnans eos, qui in Chriſto Ieſu ſunt: nulla eſſet hac de re inter nos controuerſia. Omnino enim docendi ſunt homines, quale ſit diſcrimen, quando renati actiones carnis per Spiritum mortificant & in Chriſto manent: & quando concupiſcentiam ita regnare permittunt, vt ei obediant, & eam perficiant. Quod diſcrimen diligenter in noſtris Eccleſiis traditur. Et Auguſtin. tota illa ſua diſputatione hoc tantum agit, vt diſcrimen illud oſtendat. Pontificii vero hoc non potiſſimum quærunt, ſed ſimpliciter contendunt, nihil in renatis eſſe, quod Deus poſſit odiſſe, ſed omnia in renatis eſſe pura, immaculata & innoxia.

Peccatum quid vocet Auguſtinus

Paulus vero in illo ipſo loco, Rom. 6. & 7. vbi ex profeſſo tractat doctrinam de diſcrimine peccati regnantis, & nō regnātis, mortalis & venialis, tribuit concupiſcentiæ, quæ in renatis reliqua eſt, etiam quando non regnat, appellationem peccati: idq; non ſemel, vt obiter ei appellatio illa ex-

oncupiſcen æ reliquiæ ocantur ccatum.

cidiſſe

cidiſſe videri poſſit: ſed appellationem illam aliquoties inculcat & repetit. Nam Roman. 6. vt minimum quinquies vocatur peccatum. Rom. 7. ad minimum ſexies vocatur peccatum. Roman. 8. ter vocatur peccatum. Hebr. 11. vocatur circumſtans peccatum. Pſalm. 32. vocatur peccatum Sanctorum. Sed excipiunt Pontificii, vocabulum peccati non vere & proprie, ſed figurate & abuſiue in illis locis intelligendum eſſe. Alphonſus Phil. 4. dicit, concupiſcentiam in renatis vocari peccatum, ſicut Chriſtus 2. Corinth. 5. vocatur peccatum. Concilium Tridentinum contendit, per metonymiam vocari peccatum: & quia ex peccato eſt, & quia ad peccatum inclinat. Verum nullus melior & certior poteſt interpres eſſe verborum Pauli, quam ipſe Paulus: & quidem in illo ipſo loco. Non enim nudam tantum appellationem peccati tribuit reliquiis concupiſcentiæ: ſed multipliciter deſcribit, quid velit intelligi vocabulo peccati. Nam primo dicit: In carne mea non habitat bonum. Secundo, volenti mihi facere bonum, adiacet malum. Tertio, malum illud deſcribit priuatiue: Non quod volo bonum, hoc facio, perficere non inuenio. Quarto, poſitiuam eius prauitatem deſcribit: Quod odi malum, hoc facio. Video autem legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: hoc eſt, legi diuinæ, quam Spiritus ſanctus ſcribit in corda renatorum, captiuat me ſub lege peccati, quæ eſt in membris meis. Ego ipſe qui mente ſeruio legi Dei, carne ſeruio legi peccati. 5. Dicit concupiſcentiam pugnare cum illo præcepto: Non concupiſces. Et facit diſcrimen inter concupiſcere, & concupiſcentiæ obedire. 6. Dicit tale eſſe malum quod ſit crucifigendum, mortificandum, expellendum, exuendum, deſtruendum. 7. Propter hoc peccatum Paulus renatus exclamat. Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Explicate, certe, diſtincte & diſerte Paulus loquitur. Vocat concupiſcentiam peccatum: ſed non regnans peccatum, quo deſideria carnis perficiatur. Dicit enim: Mente ſeruio legi Dei, non quod volo, ſed quod odi, facio. Nec intelligit peccatum damnans. Nihil enim damnationis eſt iis, qui in Chriſto Ieſu ſunt. Num vero ſicut Alphonſus fingit, concupiſcentiam, vt rem per ſe bonam, puram & ſanctam, abuſiue vocat peccatū, ſicut Chriſtus vocatur peccatum? Nihil certe minus. Tridentini dicunt, vocari peccatum, vel quia eſt pœna, vel quia eſt cauſa peccati. Et hæc quidem ratio quod ſit pœna peccati, tractatur Roman. 5. quod ſit cauſa peccati, explicatur Rom. 6. Peccatum operatum in me eſt omnem concupiſcentiam, Rom. 7. Non ego hoc operor, ſed inhabitans in me peccatum. Sed inquis: Si hæc quia vera ſunt, conceditis, concupiſcentiam in renatis & pœnā eſſe peccati, & cauſam peccati: quid igitur cōtendimus? Reſpondeo: Hoc eſt κρινόμενον, quod Pontificii cōtendunt, reliquias cōcupiſcentiæ in renatis, à Paulo vocari peccatū: non quod per ſe ſit peccatum, ſed tātum hac ſola ratione, quod ſit vel pœna, vel cauſa peccati. Longobardus lib. 2. diſt. 32. dicit, concupiſcentiā ante Baptiſmum eſſe & pœnam & culpam, poſt Baptiſmum vero, tantum eſſe pœnalitatem. Sed Paulus diſputat, cōcupiſcentiam quæ in renatis reliqua eſt, non tantum eſſe pœnam, nec tantum cauſam peccati; verum etiam hanc habere rationem peccati, quod non ſit bonum, ſed malum, & tale malum, quod priuatiue & poſitiue repugnet legi Dei, quā Spiritus ſanctus inſcribit in corda credentium. Et Paulus agnoſcit, malum illud per ſe dignum eſſe morte æterna, niſi propter Chriſtū tegeretur, & nō imputaretur. Inquit enim, Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratias ago Deo meo per Dominum noſtrū Ieſum Chriſtum. Nulla ergo nunc damnatio eſt in iis, &c. Manifeſtum igitur eſt, Paulum concupiſcentiam quæ poſt Baptiſmum in renatis reliqua eſt, vocare peccatum, non tantum quod ſit pœna & cauſa peccati, ſed potiſſimum ideo, quod ſit malum pugnans

Peccati vocem quomodo Paulus explicet.

Pontificij.

cum lege Dei: quod tantum quia ineſt, in æternam mortem pertraheret (ſicut inquit Auguſtinus) niſi propter Chriſtum non imputaretur.

Reſtat jam quæſtio: An propter hanc rationem, concupiſcentia reliqua proprie & vere poſſit peccatum appellari. Vulgus & politici intelligunt proprie eſſe peccatum, vel quando accedente conſenſu concupiſcentia perficitur, vel quando peccatum peccatores reatu obſtrictos tenet. Et iuxta hunc modum negat Auguſtinus, concupiſcentiam, cui renati per ſpiritum reſiſtunt, vere eſſe peccatum. Paulus vero de hoc politico iudicio inquit, Rom. 7. Concupiſcentiam non agnouiſſem eſſe peccatum, niſi lex diceret, Non concupiſces. Cumque iuxta Auguſtinum, diſcrimen ſit inter concupiſcere, & poſt concupiſcentias ire: alterum Paulus antea aliquo modo intellexit eſſe peccatum: ſed prius illud, concupiſcere ſcilicet, proprie & vere eſſe peccatum, dicit ſe non cognouiſſe niſi ex lege Dei. Paulus igitur ex lege & ſecundum legem Dei pronunciat, concupiſcentiam eſſe peccatum. Auguſtinus vero, eo modo ſicut vulgus peccatum intelligit, negat vere eſſe peccatum. Quæro iam, vter proprie loquatur: Auguſtinus ne ex vulgi vſurpatione, an vero Paulus ex legis diuinæ ſententia? Ego arbitror quid vere & proprie ſit peccatum, ex Paulo pronunciante ſecundum legis diuinæ ſententiam, ſumendum & diſtendum *De concupiſcentia, quæſtio ad Pontificios.* eſſe: quicquid ſit de vulgari vſurpatione vocabuli peccati, quam Auguſtinus ſequitur. Sed vt antea dixi, de reb. ipſis prius conſtituendum eſt cum Pontificiis: ne ex æquiuocatione vocabuli peccati, quærant κρησφύγετα. An ſcilicet concupiſcentia quæ in renatis reliqua eſt, ſit vel bonum, vel indifferens, vel malum: & tale malum quod pugnat cum lege Dei, quodque reum facit hominem æternæ damnationis, niſi propter Chriſtum non imputaretur. Conſtitutis autem rebus poſtea, de vocabulis ſeu appellationibus facilis eſt ratio. Non enim res vocabulis, ſed vocabula rebus ſeruiunt & accommodanda ſunt. Hæc ſunt Scripturæ fundamenta in hac quæſtione.

VETERVM SENTENTIA DE Concupiſcentia.

Tridentinum vero decretum aſſeuerat, Eccleſiam Catholicam nunquam ita intellexiſſe, quod Concupiſcentia in renatis vere & proprie peccatum ſit. Dicendum igitur aliquid eſt, quid vetuſtiſſimi Patres, de concupiſcentia quæ in renatis reliqua eſt, ſenſerint. Et ne longius eamus, ex illis veterum teſtimoniis, quæ Auguſtinus lib. 2. contra Iulianum collegit, quia valde illuſtria ſunt, oſtendemus quæ fuerit veteris Eccleſiæ ſen- *Auguſtinus* tentia. Ex Ambroſio Auguſtinus vocat vitia noſtra, quæ legi mentis ex lege peccati reſiſtunt: illorum reatus quidem in Baptiſmo periit, infirmitas vero manſit. Item Ambroſius vocat iniquitatem, non illam quæ deletur in Baptiſmo, illorumque peccatorum, quæ fecimus, fuit: quæ cuncta remiſſa ſunt, atq; omnino iam non ſunt. Iſtam vero legem peccati, cuius manentis reatus in ſacro fonte remiſſus eſt, Ambroſius propterea vocauit iniquitatem: quia iniquum eſt, vt caro concupiſcat aduerſus ſpiritum, quamuis adſit in noſtra renouatione iuſtitia. Hæc Auguſtinus ex Ambroſio. Ibidem Ambroſius dicit, quandam delectationem eſſe diuino mandato aduerſam: & de illa Paulum loqui, cum inquit: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Ambroſius igitur noſtram ſententiam ipſiſſimis verbis reddit & exprimit.

Hilarius vocat corpora noſtra omnium vitiorum materiam. Mala quæ in nobis ſunt, malitiam per conditionē originis. Et vbi expreſſe de renatis, qui concupiſcentiæ repugnant, Hilarius loquitur, inquit: Memores illa ipſa corpora noſtra, omnium vitiorum eſſe materiam; quæ perpollu-

tis

ti & ſordidi, nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus. Et Cyprian. apud Auguſtin. de malis motibus de origine venientib. fortiter reſiſtendo, inquit. Ne quiſquam ſibi de puro atq; immaculato pectore blanditur, vt innocentia ſua fretus, medicinam non putet adhibendam eſſe vulnerib. cum ſcriptum ſit: Quis gloriabitur, caſtum ſe habere cor? Aut quis gloriabitur, mundum ſe eſſe à peccatis? Si a. nemo ſine peccatis eſſe poteſt, quiſquis ſe inculpatũ eſſe dixerit, aut ſuperbus aut ſtultus eſt, &c. Obſecro autẽ Lectorem, vt hæc Hilarij & Cypriani verba conferat ad decretum Tridentinum, quod affirmat, in Baptiſmo ita tolli, quicquid habet veram & propriam rationem peccati, vt renati efficiantur innocentes, immaculati, puri, innoxij. Patres certe plane contrarium dicunt: & tamen non verentur Tridentini de conſenſu Catholicæ Eccleſiæ gloriari.

Auguſtinus etiam hanc Hilarij ſententiam citat: nos in hoc terreni, & morticini corporis habitaculo, mundos eſſe non poſſe, niſi per ablutionem cœleſtis miſericordiæ emundationem conſequamur, poſt demutationem reſurrectionis, terreni corporis noſtri effecta glorioſiore natura. Item ipſis Apoſtolis, verbo licet iam ſidei emundatis atq; ſanctificatis, non deeſſe tamen malitiam, per conditionem communis nobis originis, Dominus docuit, dicens: Si vos cum mali ſitis, &c. *Apoſtoli adhuc mali.*

Hæc veterum teſtimonia, quæ Auguſtinus collegit, valde illuſtria ſunt. Hieronymus in 7. c. Matthæi dicit, προπάθειαν eſſe primos motus, quando ab initio mouent & irritant; πάθος vero eſſe, poſtquam ad illos voluntatis conſenſus acceſſerit: Et de primis motibus dicit: Quamuis habeant culpam, tamen non teneri crimine. *Hieronymus*

Ipſe Auguſtinus reliquam concupiſcentiam vocat malum, & quomodo hoc intelligi velit, declarat per antitheſin: non dicit eſſe bonam, non ſanctam, ſed malam, contra Iulianum libr. 6. c. 6. Et lib. 5. c. 4. inquit: Diſcerne mala, quæ per patientiam ſuſtinemus, ab eis malis, quæ per continentiam refrenamus, hoc eſt, affirmat, concupiſcentiam non tantum eſſe malum pœnæ, ſed & malum culpæ. Cap. 5. vocat vitium, contra quod virtute pugnandum eſt. Eſt igitur vitium tale, quod virtuti opponitur. lib. 2. contra Iulianum: Lex peccati repugnans legi mentis, quæ in tanti quoq; Apoſtoli membris erat, remittitur in Baptiſmate, non finitur. De peccatorum meritis & remiſſione lib. 1. c. 3. Per Baptiſmum Chriſti hoc agitur, vt caro peccati euacuetur. Non a. ſic euacuetur, vt in carne concupiſcentia innata non ſit: ſed ne obſit mortuo, quæ inerat viuo. Nam nec gradib. hoc præſtatur in Baptiſmo, niſi forte miraculo ineffabili: vt Lex peccati, repugnans legi mentis, penitus extinguatur, & non ſit. Tractatu in Ioan. 41. Auguſtin. vocat reliquam concupiſcentiam, languorem obluctantem ſaluti noſtræ. Alibi vocat infirmitatem ſuccumbentem legi Dei. Præcipue vero obſeruanda eſt Auguſtini ſententia, quæ extat contra Iulianum lib. 5. cap. 3. Quia enim Auguſtinus antea diſputauerat, concupiſcentiam in renatis non eſſe vere peccatum, ſed pœnam peccati: Iulianus hoc arripuit, & dixit: Non ergo vituperanda, ſed potius laudanda eſt illa inobedientia carnis, ſi pœna peccati eſt. Attende autem, quomodo Auguſtinus illam Iuliani obiectionem, quam ex illius verbis extruxerat, ſoluat. Dicit, quædam ſimul eſſe & peccata, & pœnas peccatorum. Et declarat illud hoc exemplo: Sicut cœcitas cordis, & peccatum eſt, quo in Deum delinquitur: & pœna peccati, qua cor ſuperbum digna animaduerſione punitur: & cauſa peccati, cum mali aliquid cœci cordis errore committitur. Et eandem dicit etiam rationem eſſe concupiſcentiæ carnis. Expendamus autem Auguſtini verba: & diſerte oſtendet, ſe non loqui de concupiſcentia ante Baptiſmum in non renatis: nec de concupiſcẽtia in renatis, quado regnat, vt deſiderijs eius obediatur. Inquit. n. cõcupiſcẽtia carnis,

aduer-

Concupiſcētia quare & pœna peccati, & cauſa peccati, & ipſa peccatum.

aduerſus quam bonus concupiſcit ſpiritus. Quid vero illa eſt? Pœna, in-
quit, eſt peccati, quia reddita eſt meritis inobedietis. Eſt & cauſa peccati
defectione conſentientis, vel contagione naſcentis. Et hactenus Triden-
tinum etiam Decretum conſentit. Nunquid vero tantum eſt & pœna &
cauſa peccati ſicut Tridentini contendunt. Sicut etiam Longobardus di-
cit, ante Baptiſmum eſſe & peccatum, & pœnam peccati: ſed poſt Bapti-
ſmum in renatis tantum eſſe pœnalitatem: Sed Auguſtinus diſerte ponit
concupiſcentiam carnis, aduerſus quam bonus concupiſcit Spiritus, non
tantum eſſe pœnam & cauſam peccati: ſed præterea adiungit tertium, eſ-
ſe ſcil. etiam peccatum: ſicut multa ſimul ſunt & peccata, & pœnæ pecca- 1
torum. Declarat etiam, quam habeat rationē peccati: quia, inquit, ineſt
illi inobedientia contra dominatum mentis. Hæc manifeſtiſſima eſt re-
tractatio, ſeu explicatio eius, ꝙ ante incommodius dixerat, reliquam con
cupiſcentiam non eſſe peccatum, ſed pœnam & cauſam peccati. Cum.n.
Julian. ex illis Auguſtini dictis obiectionem formaret, concupiſcentiam
non vituperandam, ſed potius laudandam, ſi non ſit peccatum, ſed pœna
peccati: ibi Auguſt. agnoſcit & fatetur, non ſatis eſſe, quod tantum antea
ſæpe dixerat, concupiſcentiam in renatis tantum eſſe pœnam & cauſam
peccati, ſed addit tertium, eſſe ſcil. etiam peccatum. Et rationem addit:
Quia ſcilicet ineſt ei inobedientia contra dominatum mentis: in qua ſc. 2
bonus ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem. Conſideret igitur Lector,
quo candore Pontificij Auguſtini ſententias, contra apertiſſimam ipſius
declarationē, eo contrahant, quaſi concupiſcentia in renatis non ſit pec-
catum, ſed tantum ſit vel pœna, vel cauſa peccati. Operæ pretium autē eſt
Lectorem commonefacere, quam ſycophantice conentur clariſſimam
hanc Auguſtini explicationem eludere. Et aliquot deprauationes recita-
bo, vt Lectori eo commēdatior ſit hec Auguſtini ſententia. Eccius in Col-
loquio VVormatienſi, primo dixit, Auguſtinum ibi loqui de concupiſcen
tia in non renatis. Cum vero hæc manifeſte refutaretur (Auguſtin. enim
nominat concupiſcentiam, aduerſus quā bonus concupiſcit Spiritus) ibi 3
Eccius dixit, non eſſe figendum pedem in eo loco, vbi Auguſtinus contra
aduerſarium pugnat. Colonienſes contra librum reformationis, his ver-
bis conantur elabi: Fatetur quidem Auguſtin. concupiſcentiæ in renatis
ineſſe inobedientiam contra dominatum mentis: ſed non dicit, aiunt, ta-
lem inobedientiam in baptiſatis, prædominante in eis mente, eſſe pecca-
tum. Atqui Auguſt. clare dicit, concupiſcentiam in renatis hanc ipſam ha
bere rationem peccati, quia ineſt ei inobedientia contra dominatum
mentis. Andradius meus tale fingit gloſſema: Auguſtin. concupiſcentiam
tunc vocare peccatum, quando mens cupiditatum procellis agitata di-
uinam legem conculcat. Sed hoc manifeſte falſum eſt. Auguſtin. enim di- 4
cit, ſe loqui de illa concupiſcentia, aduerſus quam bonus concupiſcit ſpi-
ritus. Et manifeſte diſtinguit defectionem conſentientis ab inobedien-
tia, quæ per ſe ineſt concupiſcentiæ. Auguſtini igitur ſententia eſt, concu-
piſcentiam in renatis etiam, quando non adeſt defectio conſentientis, ſed
quando ſpiritus aduerſus eam concupiſcit, tamen eſſe peccatum: quia in-
ſit ei inobedientia contra dominatum mentis. Superbum ſane oportet
eſſe ingenium Andradij, qui quaſi pro imperio contra manifeſtiſſima
Auguſtini verba, ſuas nobis obtrudit deprauationes: ſed talibus, vt video,
interpretationibus aſſueuit in Concilio Tridentino.

Concupiſcentia in renatis, quare peccatum.

Eccius.

Colonienſes.

Andradius.

Auguſtinus.

Nos vero illam Auguſtini ſententiam ideo probamus, quia ſumpta eſt 5
ex Paulo Rom. 7. vbi concupiſcentiam vocat peccatum, & addit rationē,
quia repugnet legi mentis. Etiam dignum eſt obſeruatione, quod ipſa e-
uidentia diſputationis Paulinæ coegit Auguſtinum ſæpe aliter de reliqua
concupiſcentia loqui, quam alias vulgari more ſolet diſputare: vt tracta-

tu 41. in Ioannē recitat varias ſignificationes vocabuli peccati. Chriſtus enim vocatur peccatum: infantes ante Baptiſmum habēt peccatum: non renati habent peccatum, de quo ſcriptum eſt: qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Renati vero, inquit, liberati ſunt à peccato. Num vero ita, vt ſine omni omnino ſint macula peccati? Audi quomodo loquatur: Liberati, inquit, ſunt à peccato: quia carent criminibus & querela. Sed illa, inquit, eſt inchoata, non perfecta libertas: nondum eſt tota, nondum pura libertas: quia video aliam legem in membris. &c. Item, Quicquid peccatum eſt à nobis, antea deletum eſt in Baptiſmo. Sed nunquid, quia deleta eſt tota iniquitas, nulla remanſit infirmitas? Certe ſi non remāſiſſet, ſine peccato hic viueremus. Si ergo carne ſeruis legi peccati: fac quod ait Apoſtolus: Non regnet peccatum in mortali corpore noſtro. Non ait, Non ſit: ſed, Non regnet. Quamdiu viuis, peccatum neceſſe eſt eſſe in membris tuis, ſaltē illi regnum auferatur: non fiat quod iubet. Et ibidem tractans de diſcrimine peccati regnantis & non regnantis, inquit: Non ergo Deus quædam peccata damnat, quædam iuſtificat & laudat, Nulla laudat, ſed odit omnia. Sicut Medicus odit ægritudinem, & id agit curando, vt ægritudo pellatur: ſic Deus gratia ſua hoc agit in nobis, vt peccatum conſumatur. Sed quomodo conſumitur? Minuitur in vita proficientium, in vita conſumetur perfectorum. Audis, per gratiam Baptiſmi minui quidem peccatum, non autem cōſumi in hac vita. Et hanc poſtremam Auguſtini ſententiam ideo aſſcripſi, vt Lector cum ea conferat, quod Tridentinum Concilium dicit. In renatis nihil odit Deus. Auguſtinus vero dicit, Deum odiſſe peccatum, etiam in renatis: ſed in non renatis ita odit peccatum, vt propterea perſonam odio habeat & damnet. In renatis vero ita odit peccatum, ſicut Medicus propter ægritudinem ægrotum, cuius curationem ſuſcepit, nō odit: ſed perſonam quidem ægroti diligit, morbum vero odit: & ita odit, quod ſtudet illum pellere ab ægroto.

Peccatum regnans & non regnans.

ARGVMENTA PONTIficiorum.

Sed vera ſententia ex ſcripturæ fundamentis iam confirmata, cui etiam antiquitatis cōſenſus accedit, ſupereſt vt de argumentis Pontificiorum quædam dicamus. Et Tridentinum Decretum hoc potiſſimū vtitur argumento: Baptiſati, Deo dilecti effecti ſunt. Ergo in renatis nihil odit Deus, ſed ſunt innocentes, immaculati, puri, innoxij. Et per conſequens, concupiſcentia quæ in renatis manet, non habet rationem peccati. Sed plana eſt reſponſio, ſi conſideretur, quod ſcriptura tradit, Deum renatos diligere, non ideo, quod natura ipſorum omni ex parte perfecte ſit pura, immaculata, & innoxia: ſed propter filium Mediatorem, quem in Baptiſmo induimus. Quid enim de immundicie, quæ etiam in renatis hæret, poſt Paulum Cyprianus & Hilarius ſentiant, ſupra ipſorum verbis oſtenſum eſt. Tridentini vero veteratorie hoc inuertunt: Quia renatos Deus diligit: ergo nihil eſt in ipſis, quod poſſit odiſſe, etiamſi in iudicium vellet cū ipſis intrare, ſed omnia in renatis ſunt pura & immaculata. Scriptura vero fortiter hoc negat. Tradit enim, multa hærere in renatis, quæ Deus poſſet odiſſe & damnare, Roman. 7. Sed cauſam dilectionis Dei erga nos collocat extra nos in CHRISTO IESV, Romanorum octauo. Nemo ſeparabit nos à charitate Dei, quæ eſt in CHRISTO IESV Domino noſtro. Vt ita maneat, quod Daniel inquit: Tibi Domine iuſtitia, nobis autem confuſio faciei noſtræ. Ita quod Romanorum octauo Paulus dicit: Nihil eſt damnationis ijs, qui in CHRISTO IESV ſunt. Tridentini ita accipiunt, quaſi Paulus doceat, in renatis nihil eſſe damnabile.

Primum argumentum Trid.

Digitized by Google

bile, vel dignum damnatione, etiamſi Deus in iudicium nobiſcum intraret. Sed Paulus Rom. 7. triſti querela materiam mortis in ſua carne, multis verbis deſcribit. Quod vero non damnatur, adſcribit non ſuæ puritati, ſed inquit: Gratias ago Deo per Ieſum Chriſtū. Et addit: Nulla ergo nunc condemnatio eſt in ijs, qui in Chriſto Ieſu ſunt: h. e. licet in carne renatorum nil habitet boni, ſed ſit corpus mortis: quia tamen in Chriſto Ieſu ſunt: propter ipſum non damnantur. Allegant & hoc Tridentini, quod Paulus dicit, Rom. 6. Conſepulti ſumus cum Chriſto per Baptiſmum in mortem. Sed nunquid ita quod malū originale ſubito & penitus in carne renatorum extinctum eſt in Baptiſmo? Certe Paulus poſt Baptiſmum renatis præſcribit, vt crucifigant & mortificent veterem hominem. Mortui igitur ſumus peccato in Baptiſmo: quia reatus peccati ſolutus eſt, mortificatio vero inchoata eſt. Et tamen Tridentini mortem peccati ita interpretantur, quaſi totum malum originale ſimpliciter & penitus ſit mortuum & ſepultum, ita vt nihil amplius reſtet in renatis, in hac vita mortificandum. Et quam reuerenter Scriptura tractetur in Tridentino Concilio, hoc etiam exemplum oſtendit. Scriptura tradit, in Baptiſmo veterem hominem exui, & indui nouum: ſed quantum ad nouitatem attinet, renatos hortatur, vt per totam hanc vitam deponant ſeu exuant veterem & induant nouum, Epheſ. 4. Coloſſ. 3. Quod ſane non diceret, ſi in baptizatis in hac vita, vel nouitas eſſet perfecta, vel nihil reliquum eſſet vetuſtatis: tunc enim natura prorſus eſſet pura & immaculata. Tridentini vero Patres hoc ita deprauant, quaſi illud exuere & induere, in Baptiſmo ſubito penitus abſolutum & perfectum eſſet. Ita enim habet ipſorum decretum: Baptizati veterem hominem exuentes & induentes nouum, immaculati, puri & innoxij ſunt. Præmittunt autem ſolemnem proteſtationem, ſe nolle illud intelligi de imputatione: ergo de inhærente puritate. Et quidem cum fateri cogantur, renatos adhuc eſſe in actu exuendi veterem, & induendi nouum: pronunciant tamen, ipſos iam eſſe puros & immaculatos: idque non imputatiue. Quanto rectius Auguſtinus, de peccatorum meritis & remiſſione, lib. 2. c. 8. inquit: Si in homine interiore perfecta in Baptiſmo nouitas fieret, non diceret Apoſtolus: Et ſi exterior noſter homo corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem. Profecto enim, qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus eſt renouatus. Et in quantum nondum eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt, &c. Baptizatos nihil ſane remoratur ab ingreſſu cœli, ſicut Decretum inquit. Sed hoc ideo, quia Chriſto inſiti ſunt, qui eſt iuſtitia noſtra. Tridentini vero hoc ita intelligunt, vt ſi remoto gratiæ vmbraculo, Deus poſt Baptiſmum nobiſcum in iudicium intret: nihil tamen reperire poſſet, quod nos ab ingreſſu cœli remorari poſſet. Tot igitur ſunt Scripturæ deprauationes, quot verba in hoc decreto. Illud vero demum formidabile eſt argumentum, quod dicunt: Concupiſcentia ijs, qui viriliter per Chriſti gratiam repugnant, nocere non valet: imo, qui legitime certauerit, coronabitur. Ergo concupiſcentia reliqua non habet veram & propriam rationem peccati. Sed nec Diabolus nocere poteſt ſaluti eorum, qui fide ipſi reſiſtunt, 1. Pet. 5. Et qui legitime contra Diabolum certauerit, coronabitur. Reſpondebo igitur Auguſtini verbis, qui lib. 5. c. 3. contra Iulianum inquit: Eodem modo poſſes etiam malos Angelos à culpa abſoluere. Valde enim diſertus es & idoneus dicere panegyricum Satanæ, & angelis eius. Neque etiam ideo bona erit concupiſcentia, quia per Spiritum mortificatur & ſuperatur, ſicut recte dicit Auguſtinus contra Iulianum, lib. 6. c. 8. Neque enim nulla eſt iniquitas, cum in vno homine, vel ſuperiora inferioribus turpiter ſeruiunt, vel inferiora ſuperioribus turpiter reluctantur, etiamſi vincere non ſinantur.

Tridentinū decretum.

Auguſtinus.

Auguſtin.

Digitized by Google

Et hæc quidem argumenta Tridentini Patres ſcripto complexi ſunt in ſuo decreto. Præter hæc vero, ſine dubio priuatim alia etiam inter ipſos agitata fuerunt: quorum nobis Andradij liberalitas copiam facit. Sumit autem hoc, quod in confeſſo eſt, peccato ineſſe duo: reatum, quo perſonam obſtringit: & turpitudinem, maculam, iniquitatem, ſeu malitiam, quæ in ipſo hæret peccato, vt per ſe ſit aliquid diſplicens Deo. Quando igitur Tridentini dicunt, reliquias concupiſcentiæ in renatis non habere veram & propriam rationem peccati, Andradius dicit hunc eſſe ſenſum: Non tantum reatum tolli, ſed manente concupiſcentia ex ipſa tolli maculam, turpitudinem, iniquitatem ſeu malitiam, ita vt in renatis Deus illam non poſſit odiſſe. Hoc Lector bene notet. Præſtruxerat autem Andradius antea, concupiſcentiam per ſe, etiam ante Baptiſmum, proprie non habere rationem peccati, niſi abeſſet iuſtitia originalis, qua cohiberetur. Cum igitur in baptiſmo reddatur iuſtitia reprimens concupiſcentiam, ideo illam per ſe non eſſe peccatum. Hoc autem non ſtatim proponit, ſed prius colores aliquos quærit ex Scriptura. Rhetorice igitur & prolixe declamitat Andradius, an gratiæ Dei, meriti Chriſti, & efficaciæ Sacramentorum tanta ſit imbecillitas, vt non poſſit in Baptiſmo ſubito & penitus tollere, quicquid habet peccati rationem? Num igitur, inquit, tantæ ſunt peccati vires, vt nec gratiæ Dei, nec meriti Chriſti, nec Baptiſmi vi atque virtute ſuperari poſſint in Baptiſmo? Pluſne ergo Adæ malitia obfuit, quã Chriſti meritum renatis proſit? &c. Breuiter autem & ſimpliciter reſpondeo: A poſſibili ad ineſſe non eſſe firmam argumentationem. Poſſet ſine dubio gratia Dei, propter meritum Chriſti, per efficaciam Baptiſmi ſubito tollere ex baptiſato totum originale malum, ipſum etiam fomitem concupiſcentiæ, & mortem corporis: quæ tamen Pontificij concedunt manere in renatis. Quid ſi hoc loco ab Andradio mutuarer exclamationes? Tantane igitur imbecillitas eſt ſanguinis Chriſti, quod mala illa ſubito & penitus non poteſt tollere in Baptiſmo? Quid ſi exclamem, blaſphemum eſſe Andradium in virtutem & efficaciam mortis & ſanguinis Chriſti: qui concedit mala illa, fomitem ſcilicet, mortem corporis, &c. per Baptiſmum, nec ſubito nec penitus in hac vita tolli? Quicquid reſponderit, agnoſcat oportet, inciſum eſſe neruum illorum argumentorum de poſſibilitate, quæ grandiloquentia ſua ſpecioſe exornauit. Simplex enim & vera regula eſt: Quid gratia Dei, meritum Chriſti, & efficacia Baptiſmi in renatis operetur, quomodo & quo ordine; ſtatuendum eſſe ex verbo Dei, non ex argumentationibus à poſſibili. Tradit autem verbum Dei, ſicut ſupra teſtimoniis Scripturæ probatum eſt, gratiam Dei in Baptiſmo dare plenam & perfectam indulgentiam omnium peccatorum: mortificationem vero & renouationem in hac vita inchoari, & quotidie augeri in renatis: ſed abſolutionem & perfectionem in altera demũ vita fore. Nullum autem eſt dubium, gratiam Dei ſubito & vno momento hoc perficere & abſoluere poſſe. Sed Scriptura teſtatur, Deum certo conſilio hoc non facere in hac vita, neque tamen hoc quicquam derogat efficaciæ gratiæ Dei & meriti Chriſti. Virtus enim Dei in infirmitate perficitur. *Et*, etiamſi nulla nobis conſtaret ratio, cur Deus inchoatum renouationis beneficium, in hac vita non velit ſubito perfectum & conſummatum reddere: ſed in magna infirmitate conſeruare, augere, & tandem ad perfectionem deducere, quæ in altera vita futura eſt, ſufficere tamen nobis deberet, quod Scriptura teſtatur, Deum hoc modo & ordine in renatis operari. *Et* tamen certũ eſt, poſſe ipſum vno momento hoc abſoluere. Quod vero illud non facit, bona eius eſt voluntas: cuius certas ipſum habere rationes, non eſt dubium. Rhetoricationes igitur Andradij de poſſibilitate, vi poſita hac ſimplici reſponſione, per ſe concidunt & euaneſcunt.

Andradius

Quomodo & quo ordine Deus per Baptiſmum in renatis operetur.

Addam

bile, vel dignum damnatione, etiamſi Deus in iudicium nobiſcum intraret. Sed Paulus Rom. 7. triſti querela materiam mortis in ſua carne, multis verbis deſcribit. Quod vero non damnatur, adſcribit non ſuæ puritati, ſed inquit: Gratias ago Deo per Ieſum Chriſtū. Et addit: Nulla ergo nunc condemnatio eſt in ijs, qui in Chriſto Ieſu ſunt: h. e. licet in carne renatorum nil habitet boni, ſed ſit corpus mortis: quia tamen in Chriſto Ieſu ſunt: propter ipſum non damnantur. Allegant & hoc Tridentini, quod Paulus dicit, Rom. 6. Conſepulti ſumus cum Chriſto per Baptiſmum in mortem. Sed nunquid ita quod malū originale ſubito & penitus in carne renatorum extinctum eſt in Baptiſmo? Certe Paulus poſt Baptiſmum renatis præſcribit, vt crucifigant & mortificent veterem hominem. Mortui igitur ſumus peccato in Baptiſmo: quia reatus peccati ſolutus eſt, mortificatio vero inchoata eſt. Et tamen Tridentini mortem peccati ita interpretantur, quaſi totum malum originale ſimpliciter & penitus ſit mortuum & ſepultum, ita vt nihil amplius reſtet in renatis, in hac vita mortificandum. Et quam reuerenter Scriptura tractetur in Tridentino Concilio, hoc etiam exemplum oſtendit. Scriptura tradit, in Baptiſmo veterem hominem exui, & indui nouum: ſed quantum ad nouitatem attinet, renatos hortatur, vt per totam hanc vitam deponant ſeu exuant veterem & induant nouum. Epheſ. 4. Coloſſ. 3. Quod ſane non diceret, ſi in baptizatis in hac vita, vel nouitas eſſet perfecta, vel nihil reliquum eſſet vetuſtatis: tunc enim natura prorſus eſſet pura & immaculata. Tridentini vero Patres hoc ita deprauant, quaſi illud exuere & induere, in Baptiſmo ſubito penitus abſolutum & perfectum eſſet. Ita enim habet ipſorum decretum: Baptizati veterem hominem exuentes & induentes nouum, immaculati, puri & innoxij ſunt. Præmittunt autem ſolemnem proteſtationem, ſe nolle illud intelligi de imputatione: ergo de inhærente puritate. Et quidem cum fateri cogantur, renatos adhuc eſſe in actu exuendi veterem, & induendi nouum: pronunciant tamen, ipſos iam eſſe puros & immaculatos: idque non imputatiue. Quanto rectius Auguſtinus, de peccatorum meritis & remiſſione, lib. 2. c. 8. inquit: Si in homine interiore perfecta in Baptiſmo nouitas fieret, non diceret Apoſtolus: Et ſi exterior noſter homo corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem. Profecto enim, qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus eſt renouatus. Et in quantum nondum eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt, &c. Baptizatos nihil ſane remoratur ab ingreſſu cœli, ſicut Decretum inquit. Sed hoc ideo, quia Chriſto inſiti ſunt, qui eſt iuſtitia noſtra. Tridentini vero hoc ita intelligunt, vt ſi remoto gratiæ vmbraculo, Deus poſt Baptiſmum nobiſcum in iudicium intret: nihil tamen reperire poſſet, quod nos ab ingreſſu cœli remorari poſſet. Tot igitur ſunt Scripturæ deprauationes, quot verba in hoc decreto. Illud vero demum formidabile eſt argumentum, quod dicunt: Concupiſcentia ijs, qui viriliter per Chriſti gratiam repugnant, nocere non valet: imo, qui legitime certauerit, coronabitur. Ergo concupiſcentia reliqua non habet veram & propriam rationem peccati. Sed nec Diabolus nocere poteſt ſaluti eorum, qui fide ipſi reſiſtunt, 1. Pet. 5. Et qui legitime contra Diabolum certauerit, coronabitur. Reſpondebo igitur Auguſtini verbis, qui lib. 5. c. 3. contra Iulianum inquit: Eodem modo poſſes etiam malos Angelos à culpa abſoluere. Valde enim diſertus es & idoneus dicere panegyricum Satanæ, & angelis eius. Neque etiam ideo bona erit concupiſcentia, quia per Spiritum mortificatur & ſuperatur, ſicut recte dicit Auguſtinus contra Iulianum, lib. 6. c. 8. Neque enim nulla eſt iniquitas, cum in vno homine, vel ſuperiora inferioribus turpiter ſeruiunt, vel inferiora ſuperioribus turpiter reluctantur, etiamſi vincere non ſinantur.

Tridentinū decretum.

Auguſtinus.

Auguſtin.

Et hæc quidem argumenta Tridentini Patres ſcripto complexi ſunt in ſuo decreto. Præter hæc vero, ſine dubio priuatim alia etiam inter ipſos agitata fuerunt: quorum nobis Andradij liberalitas copiam facit. Sumit autem hoc, quod in confeſſo eſt, peccato ineſſe duo: reatum, quo perſonam obſtringit: & turpitudinem maculam, iniquitatem, ſeu malitiam, quæ in ipſo hæret peccato, vt per ſe ſit aliquid diſplicens Deo. Quando igitur Tridentini dicunt, reliquias concupiſcentiæ in renatis non habere veram & propriam rationem peccati. Andradius dicit hunc eſſe ſenſum: Non tantum reatum tolli, ſed manente concupiſcentia ex ipſa tolli maculam, turpitudinem, iniquitatem ſeu malitiam, ita vt in renatis Deus illam non poſſit odiſſe. Hoc Lector bene notet. Præſtruxerat autem Andradius antea, concupiſcentiam per ſe, etiam ante Baptiſmum, proprie non habere rationem peccati, niſi abeſſet iuſtitia originalis, qua cohiberetur. Cum igitur in baptiſmo reddatur iuſtitia reprimens concupiſcentiam, ideo illam per ſe non eſſe peccatum. Hoc autem non ſtatim proponit, ſed prius colores aliquos quærit ex Scriptura. Rhetorice igitur & prolixe declamitat Andradius, an gratiæ Dei, meriti Chriſti, & efficaciæ Sacramentorum tanta ſit imbecillitas, vt non poſſit in Baptiſmo ſubito & penitus tollere, quicquid habet peccati rationem? Num igitur, inquit, tantæ ſunt peccati vires, vt nec gratiæ Dei, nec meriti Chriſti, nec Baptiſmi vi atque virtute ſuperari poſſint in Baptiſmo? Pluſne ergo Adæ malitia obfuit, quã Chriſti meritum renatis proſit? &c. Breuiter autem & ſimpliciter reſpondeo: A poſſibili ad ineſſe non eſſe firmam argumentationem. Poſſet ſine dubio gratia Dei, propter meritum Chriſti, per efficaciam Baptiſmi ſubito tollere ex baptiſato totum originale malum, ipſum etiam fomitem concupiſcentiæ, & mortem corporis: quæ tamen Pontificij concedunt manere in renatis. Quid ſi hoc loco ab Andradio mutuarer exclamationes? Tantane igitur imbecillitas eſt ſanguinis Chriſti, quod mala illa ſubito & penitus non poteſt tollere in Baptiſmo? Quid ſi exclamem, blaſphemum eſſe Andradium in virtutem & efficaciam mortis & ſanguinis Chriſti: qui concedit mala illa, fomitem ſcilicet, mortem corporis, &c. per Baptiſmum, nec ſubito nec penitus in hac vita tolli? Quicquid reſponderit, agnoſcat oportet, inciſum eſſe neruum illorum argumentorum de poſſibilitate, quæ grandiloquentia ſua ſpecioſe exornauit. Simplex enim & vera regula eſt: Quid gratia Dei, meritum Chriſti, & efficacia Baptiſmi in renatis operetur, quomodo & quo ordine; ſtatuendum eſſe ex verbo Dei, non ex argumentationibus à poſſibili. Tradit autem verbum Dei, ſicut ſupra teſtimoniis Scripturæ probatum eſt, gratiam Dei in Baptiſmo dare plenam & perfectam indulgentiam omnium peccatorum: mortificationem vero & renouationem in hac vita inchoari, & quotidie augeri in renatis: ſed abſolutionem & perfectionem in altera demũ vita fore. Nullum autem eſt dubium, gratiam Dei ſubito & vno momento hoc perficere & abſoluere poſſe. Sed Scriptura teſtatur, Deum certo conſilio hoc non facere in hac vita, neque tamen hoc quicquam derogat efficaciæ gratiæ Dei & meriti Chriſti. Virtus enim Dei in infirmitate perficitur. *Et*, etiamſi nulla nobis conſtaret ratio, cur Deus inchoatum renouationis beneficium, in hac vita non velit ſubito perfectum & conſummatum reddere: ſed in magna infirmitate conſeruare, augere, & tandem ad perfectionem deducere, quæ in altera vita futura eſt, ſufficere tamen nobis deberet, quod Scriptura teſtatur, Deum hoc modo & ordine in renatis operari. *Et* tamen certũ eſt, poſſe ipſum vno momento hoc abſoluere. Quod vero illud non facit, bona eius eſt voluntas: cuius certas ipſum habere rationes, non eſt dubium. Rhetoricationes igitur Andradij de poſſibilitate, oppoſita hac ſimplici reſponſione, per ſe concidunt & euaneſcunt.

Andradius.

Quomodo & quo ordine Deus per Baptiſmum in renatis operetur.

Addam

Auguſtinus

Addam illuſtrem Auguſtini locum, qui contra Iulianum, lib. 4. cap. 5. plane eandem tradit ſolutionẽ: Quaſi, inquit, nos negemus adiutorium Dei tantum valere, vt hodie nullas concupiſcentias malas habere poſſimus, contra quas vel inuictiſſime dimicemus. Et tamen non fieri, nec tu negas: cur autem non fiat, quis cognouit ſenſum Domini? Non tamen parum ſcio, cum ſcio, quæcunque illa cauſa ſit, quod nec iuſti Dei ſit iniquitas, nec omnipotentis infirmitas. Eſt igitur aliquid in eius abdito altoque conſilio, cur, quamdiu viuimus in hac carne mortali, ſit in nobis, contra quod mens dimicet noſtra. Eſt etiam, propter quod dicamus: Dimitte nobis debita noſtra. Et paulo infra: Ideo factum eſt in loco infirmitatis huius, ne ſuperbe viueremus, & vt ſub quotidiana peccatorum remiſſione viuamus. Sed ſiue iſta cauſa ſit, ſiue alia, quæ multo amplius me latet: tamen, quod dubitare non poſſum, quantum libet proficiamus ſub hoc onere corruptibilis corporis, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, &c. Propter quod & ſancta Eccleſia etiam in talibus ſuis membris, vbi maculam criminis & rugam non habet falſitatis, licet contradicente ſuperbia veſtra, non deſinit Deo dicere: Dimitte nobis debita noſtra.

Alia argumenta Pontificiorum.

Sed Scripturæ etiam teſtimonijs pugnat Andradius: quibus quomodo vtatur, videbimus. 1. Cor. 6. Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Ergo nihil reſtat in renatis contaminatum. Reſpondeo: Quod attinet ad remiſſionem peccatorum & ad imputationem iuſtitiæ, baptizati, quia Chriſtum, qui eſt iuſtitia noſtra, induerunt, habent in ipſo mundiciem perfectiſſimam. Mundicies vero renouationis ſeu ſatisfactionis, tantum inchoata eſt: quæ quotidie creſcere debet donec perficiatur, quod in altera vita futurũ eſt. Et hæc eſt ipſius Pauli explicatio. Ita enim eos, quos 1. Cor. 6. dicit ablutos & ſanctificatos, poſtea 2. Cor. 7. alloquitur: Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus perficientes ſanctificationem. Ita igitur abluti & mundati ſunt baptizati, vt opus ſit ipſis hac exhortatione: Mundemus nos ab omni inquinamento. Sed inquis: Forte intelligit Paulus inquinamenta ſordium, quas poſt Baptiſmum peccatis actualibus, communicatione cum idolis, contraxerant. Non nego, & hoc Paulum comprehendere: ſed in ipſis etiam renatis hærere, quod quotidie expurgandum ſit, Paulus oſtendit 1. Cor. 5. vbi renatos dicit eſſe azymos, & tamen debere expurgare vetus fermentum. Nec intelligi hoc poterit, reliquos Corinthios eſſe ſine omni vetuſtate, tantum vt inceſtuoſum expurgent. Nam Epheſ. 4. Coloſſ. 3. ipſos renatos alloquitur, cum iubet deponere & exuere veterem hominem. In ipſis igitur renatis reliqua eſt vetuſtas quotidie expurganda. Ita Ioann. 15. de palmite iam ferente fructum, Chriſtus inquit: Pater meus purgat ipſum vt plus fructus afferat. Et Epiſtola Iudæ vocat tunicam à carne inquinatam. Quod autem mundum & purum eſt, non poteſt alterum maculare. Sunt igitur baptizati, mundati: & tamen quotidie opus habent purgatione. Vos, dicit Chriſtus Apoſtolis, mundi iam eſtis propter ſermonem meum: & tamen pater meus quotidie purgat vos. Ita ſanctificati ſunt in Baptiſmo: Sed Paulus hortatur, vt perficiant ſanctificationem. Inchoata igitur, non perfecta eſt in hac vita ſanctificatio. Et plane eodem modo

Auguſtinus

Auguſtinus dictum illud Pauli explicat contra Iulianum, lib. 6. c. 5. quod Paulus ait: Et hæc quidem fuiſtis; ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Mutatos eos dixit in melius, non vt concupiſcentia carerent, quod in hac vita fieri non poteſt: ſed vt ei non obedirent, quod in bona vita fieri poteſt: vtque ab eo, quo erant vinculo eius obnoxij, liberatos ſe eſſe agnoſcerent.

Argumen.

Ita quod Hebræorum primo ſcriptum eſt: Purgatione peccatorum per

ſeipſum facta, conſedit in excelſis. Ibi Ardradius vrget (præteritū) quod *ex 1.c. Epiſt. ad Hebræos.* facta iam ſit purgatio peccatorum. Sed ſi hoc modo libeat aoriſtum vrgere, dicemus, peccata noſtra, priuſquam baptizaremur imo priuſquā naſceremur, purgata fuiſſe. Dicit enim hoc factum, priuſquam in cœlos Chriſtus aſcenderet. Et de ſacrificio quidem Chriſti, quo pro omnibus peccatis in cruce ſatisfecit, hoc verum eſt. Sed noſtra quæſtio eſt, quomodo & quando in nobis fiat peccatorum purgatio? Dicimus autem eam fieri primo remiſſione, ſolutione reatus, ſeu non imputatione. Deinde mortificatione & renouatione, quæ in hac vita inchoatur, creſcit & augetur, abſoluta autem erit in altera demum vita. Ita prima Ioan. 1. Si in luce ambulamus, communionem habemus cum Deo: & ſanguis filij eius emundat nos ab omni peccato. *Et* addit Ioannes: Si dixerimus, nos peccatum non habere, nos ipſos ſeducimus; quod ſi confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt dimittat nobis peccata, & emundet nos ab omni iniquitate. *C*omplectere iam integram Ioannis ſententiam: Nemo poteſt communionem habere cum Deo, niſi prius habeat purgationem peccatorum. Sed etiam, quando iam habent communionem cum Deo, & ambulant in luce, tamen adhuc emundantur à peccato: *E*t ita emundati, quotidie confitemur peccata, vt mundet nos ab omni iniquitate. *C*ontinua ergo eſt emundatio peccati. Ita Hilarius apud Auguſtinum libro ſe- *Hilarius.* cundo contra Iulianum dicit, nos in hoc terreni & morticini corporis habitaculo mundos eſſe non poſſe: niſi per ablutionem cœleſtis miſericordiæ emundationem conſequamur: poſt demutationem reſurrectionis terreni corporis noſtri effecta glorioſiore natura. Quibus verbis Auguſtinus addit hanc explicationem: Vides, quod Hilarius nec in hac vita *Auguſtinus* mundationem noſtram neget. & tamen humanam perfectionem ſperet; id eſt, perfectioris mundationis in vltima reſurrectione naturam. Ibidem etiam Hilarius explicat, quomodo in renatis per totam vitam fiat purgatio peccati; colluctantium aduerſus nos paſſionum concertatione; conuertente ſcilicet diuina miſericordia malitiam Diaboli ad purgationem noſtram: *C*um enim per infirmitatem animi ſurrepentia incentiua reprimuntur, emundamur à peccato per huius victoriæ gloriam. Et tandem concludit; *C*onſcij igitur illa ipſa corpora noſtra, omnium vitiorum eſſe materiam; per quæ polluti & ſordidi, nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus; gaudeamus nobis eſſe hoſtem, in cuius concertatione bello quodam dimicemus; &c. Auguſtinus etiam de perfectione iuſti- *Auguſtinus de mundicie renatorum in hac vita.* tiæ, mundiciem renatorum in hac vita ita deſcribit; Ingredi ſine macula, non abſurde etiam ille dicitur, nō qui iam perfectus eſt: ſed qui ad ipſam perfectionem irreprehenſibiliter currit, carēs criminibus damnabilibus, atque ipſa peccata venialia non negligens mundare eleemoſynis Ingreſſum quippe hoc iter noſtrum, quo tendimus ad perfectionem, munda mundat oratio, vbi veraciter dicitur: Dimitte nobis, ſicut & nos dimittimus. Vt dum reprehenditur quod non imputatur, ſine macula non iter ad perfectionem habeatur curſus: in qua perfectione, cum ad eām peruenerimus, iam non ſit omnino, quod ignoſcendo mundetur. Has veterum ſententias ideo adſcripſi, vt lector videat, non noſtras eſſe explicationes, quod renati mundi ſint in hac vita, imputatione & inchoatione. Andradius vero hoc vrget, non tantum baptiſatum mundari, ſed ipſa peccata purgari in Baptiſmo. *Et* quia in peccato duo inſunt peccati turpitudo & reatus: ſentit Andradius, non tantum reatum, verum etiam turpitudinem ex concupiſcentia, quæ in renatis manet, in Baptiſmo tolli: *E*rit igitur (id, quod Iuliano Auguſtinus tribuit) concupiſcentia ita per Baptiſmum ſanctificata, vt iam ſit bona, iuſta, & ſancta Dei filia: Sic perge Andradi:

Aude aliquid breuibus Gyaris & carcere dignum,
Si vis eſſe aliquid.

Argumentum Pontificiorum ex Epiſt. Pauli ad Titum. cap. 3.

Ad Titum 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abunde. Nihil igitur reſtat peccati in illis, in quos Spiritus ſanctus abunde effunditur. Reſpondeo: Paulus non dicit, Spiritum ſanctum renouationem in illo momento, quando homo baptizatur, perficere & abſoluere: ſed effunditur in Baptiſmo ſuper renatos, vt interior homo de die in diem renouetur; 2. Corinth. 4. Et in quantum non eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt, inquit Auguſtinus. Baptiſmi igitur efficacia, per totam vitam renatorum ſe extendit, & morte demum abſoluitur: donec mortale hoc induat immortale, & corruptibile induat incorruptionem. 1. Corinth. 15.

Argum. ex 2. Epiſt. Corinth. 6.

2. Cor. 6. Quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? Ergo in baptiſatis nihil reliquum eſt peccati. Reſpondeo: Paulus hoc agit, peccatum mortale non ſtare cum iuſtitia fidei ſicut vulgo loquimur. Sed Andradius ita intelligit, quaſi non poſſet in vno homine ſimul eſſe vetuſtas & nouitas, caro & ſpiritus, lex mentis & lex peccati. Expoſtulet igitur cum Paulo, qui hoc diſerte affirmare, & crebris repetitionibus inculcare non veretur.

Argum. ex 5. cap. Epiſt. ad Epheſ.

Epheſios 5. Sanctificauit Eccleſiam mundans eam lauacro aquę in verbo, vt exhiberet ipſam ſibi glorioſam, non habentem maculam aut rugam. Hanc Pauli ſententiam Pontificij ſemper ita citant, quaſi Paulus ſcripſerit: Chriſtus mundauit Eccleſiam & ſiſtit eam, in hac ſcilicet vita, ſtatim poſt Baptiſmum, ſine macula & ruga, cum Paulus dicat: Mundauit Eccleſiam, vt ſiſtat eam ſine macula & ruga. Sed quando? tunc, inquit, quando futura eſt glorioſa. Coniunguntur enim glorioſa, ſine macula & ruga. Tunc autem futura eſt glorioſa, ſicut inquit Paulus ad Coloſſ. 3. Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos cum ipſo apparebitis in gloria. Et Rom. 5. Gloriamur ſpe gloriæ Dei. Chriſtus ergo nunc Eccleſiam mundat lauacro aquę, in verbo abluens peccata præterita, & pellens ab ea dominationem malorum angelorum. Deinde perficiens eius ſanitates, facit eam occurrere in illam diem glorioſam ſine macula & ruga. Hæc eſt Auguſtini explicatio, de perfectione iuſtitiæ. Et contra Iulianum libro ſecundo, citat hanc Hilarij ſententiam: Ipſis, inquit, Apoſtolis verbo licet iam fidei emundatis atque ſanctificatis, non deeſſe tamen malitiam per conditionem communis nobis originis, docuit, dicens: Si vos, cum ſitis mali, noſtis bona data dare filijs veſtris. Operæ precium vero eſt conſiderare, quod Pelagiani illam Pauli ſententiam ad Epheſios 5. plane eodem modo, ſicut nunc Pontificij, oppoſuerunt Auguſtino. Ita enim inquit de bono perſeuerantiæ, lib. 2. cap. 5. etiam hoc Pelagiani audent dicere, hominem iuſtum in hac vita nullum habere omnino peccatum: & in talibus hominibus eſſe iam in præſenti tempore, Eccleſiam non habentem maculam, neque rugam: tanquam ſponſa Chriſti non ſit, quæ per vniuerſam terram, quod ab eo didicit, dicit: Dimitte nobis debita noſtra. Et ad Bonifacium lib. 4. cap. 7. Dicunt Pelagiani, Baptiſmo perfecte homines innouari atque ad hoc Apoſtoli adhibent teſtimonium ad Epheſios 5. Sed ſi dixerint, ſe non habere peccatum, reſpondet eis Ioannes, quod ſeipſos decipiant, & veritas in eis non ſit. Si autem confiteantur peccata ſua, cum ſe velint eſſe Chriſti corporis membra; quomodo erit illud corpus, id eſt, Eccleſia in iſto adhuc tempore perfecta, ſicut ipſi ſapiunt, ſine macula & ruga: cuius membra non mendaciter confitentur ſe habere peccata? Quapropter & in baptiſmate cuncta dimittuntur peccata, & per ipſum lauacrum aquæ in verbo exhibetur Chriſto

Eccleſia ſine macula & ruga. Quia niſi eſſet baptiſata, infructuoſe diceret: Dimitte nobis debita noſtra: donec perducatur ad gloriam, vbi ei perfectius nulla inſit macula & ruga.

Hebr. 9. Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhauriēda peccata. Sed quorum vel tenues reliquiæ manent, exhauſta dici nullo modo poſſunt. Renati igitur nullas vel tenues peccati reliquias habent. Ita Andradius. Primo autē conſideret Lector, quomodo Andradius abutatur verbo exhauriendi, quod in vulgata editione extat: cum textus habeat verbū ἀνενεγκεῖν quod ſignificat vel offerre, vel portare. 1. Pet. 2. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Et textus Hebr. 9. opponit duo illa: Semel oblatus eſt, vt multorum peccata tolleret: in ſecundo vero aduentu apparebit ſine peccato. Plena igitur abolitio peccati tunc demum futura eſt. *Argum. ex 9. cap. Epiſt. ad Hebr. et.*

Et ſi quæ aliæ ſimiles ſententiæ ex Scriptura opponuntur, generalis explicatio & ſolutio conſiſtit in tribus hiſce capitibus. Primo, ſicut Paulus inquit Roman. 8. Liberati ſumus à lege peccati & mortis: quia licet in noſtra carne habitet peccatum, carne ſeruiamus legi peccati: nihil tamen damnationis eſt in ijs, qui in Chriſto Ieſu ſunt. Secundo, Mortui ſumus peccato, Roman. 6. Et vetus noſter homo cum Chriſto crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt non amplius ſeruiamus peccato. Tertio, Cum mortale hoc induerit immortalitatem, tūc fiet ſermo, qui ſcriptus eſt: Vbi eſt, mors, ſtimulus tuus: Stimulus autem mortis eſt peccatum, 1. Cor. 15. Ita generalis eſt Auguſtini reſponſio, contra Iulianum, lib. 6. cap. 5. Ad illam quoque perfectionem, quæ ſperatur, eodem baptiſmate, quod hic accipitur, peruenitur. Et libro ſecundo; Sanat vitiatum à reatu ſtatim, ab infirmitate paulatim. Et tractatu 41. in Ioannem: Poſt regenerationem Baptiſmi, inquit, precemur medicum, faucij portemur in ſtabulum curandi. Et illuſtris eſt Auguſtini ſententia, quæ omnibus obiectionibus opponi poteſt, libro ſecundo de meritis peccatorum, cap. 27. Tractans enim quæſtionem, quomodo peccatum, quod parenti remiſſum eſt, filio, niſi renaſcatur, obſit, reſpondet: Quia renouati parentes non ex primitijs nouitatis, ſed ex reliquijs vetuſtatis, carnaliter generant. Et addit, Illud præcipue propter quæſtiones, quæ hac de re motæ ſunt, vel moueri adhuc poſſunt, attendere & meminiſſe debemus; tantummodo peccatorum omnium plenam perfectamque remiſſionem Baptiſmo fieri, hominis vero ipſius qualitatem non totam continuo commutari, ſed ſpirituales primitias in bene proficientibus de die in diem nouitate creſcente, commutare in ſe, quod carnaliter vetus eſt, donec totum ita renouetur, vt animalis etiam infirmitas corporis, ad firmitatem ſpiritualem incorruptionemque perueniat. Ita Auguſtinus. Andradius vero contendit, non tantum reatum ſolui, verum etiam quicquid in concupiſcentia habet rationem peccati, aboleri. Parentes igitur renouati, tranſmittent ad filios talem concupiſcentiam, ex qua quicquid peccati rationem habet, extirpatum eſt. Conciliet Andradius, qua eſt grandiloquentia, hanc ſuam ſententiam cum Auguſtino.

Si vero baptizatus ſtatim moriatur, dicimus cum Auguſtino, lib. 2. de peccatorum meritis, cap. 28. Si continuo conſequatur ab hac vita migratio, non erit omnino, quod obnoxium hominem teneat, ſolutis omnibus, quæ tenebant.

Hæc de ſententijs, quæ ex Scriptura opponi ſolent, dicta ſint. Quod enim Andradius ex Hieronymo citat, in Baptiſmo veterem Adamū prorſus interijſſe: item baptiſmum ex toto nouum hominem facere, nihilque veteris relinquere, oſtēdit, quales ſint tortores Patrum Pontificij. Cum enim Paulus vbiq; clamitet, veterem hominem, licet cum Chriſto in Ba-

ptiſmo crucifixum, manere tamen in renatis, ita vt in hac vita ſemper mortificandus, deponendus & exuendus, Rom. 8. Gal. 5. Epheſ. 4. Col. Andradius Hieronymum honorifica afficit cõtumelia, quaſi contra Paulum ſentiat, veterem hominem in Baptiſmo prorſus interijſſe, ita vt prorſus nihil vetuſtatis relinquatur in renatis in hac vita. Et hactenus Andradius prætextu qualicumque ex ſcriptura reliquias concupiſcentiæ circumueſtitas in theatro circumduxit, vt ſpecie aliqua ſpectatorum oculos falleret. Audiamus iam porrõ, quomodo in Concilij penetralibus, de concupiſcentia, quæ in renatis eſt reliqua, didicerit philoſophari. Multi aſtruit politicum illud axioma; Nihil habere rationem peccati, niſi ſit voluntarium. Sed Roma. 7. Paulus inquit; Non quod volo, ſed quod odi facio. Galat. 5. ait; Vt non quæcumque vultis, eadem & faciatis. Ergo concupiſcentia in renatis, quando non accedit cõſenſus, nullam prorſus habet rationem peccati. Quia vero obijcitur, concupiſcentiam etiam in renatis eſſe ἀνομίαν propterea quia diſſidet à norma legis, & cum illa pugnat; & quia lex eſt norma iuſtitiæ in Deo: quicquid igitur ab illa norma diſſidet, & cum ea pugnat, habet rationem peccati. Argumenti huius mole, premi ſe omnes Pontificij ſentiunt, ideo varias quærunt rimas, vt elabantur. Colonienſes contra librum reformationis intelligunt, ſi concedatur, concupiſcentiam eſſe ἀνομίαν, cõtinuo ſequi, quod habet in ſe veram rationem peccati. Tergiuerſantur itaque, legem non accuſare & arguere ipſam concupiſcenriam: ſed hoc tantum, ſi perficiatur concupiſcentia. Pighius vult, hoc eſſe abſurdum, ſi dicatur, concupiſcẽtiam ante Baptiſmum in non renatis habere veram rationem peccati, propterea quia à lege Dei diſſidet, & cum ea pugnat: illam vero poſt Baptiſmum in renatis, licet repugnet legi mentis, ab omni culpa peccati & iniquitatis ratione ita abſoluere, non tantum vt perſonam baptizatam non faciat ream, ſed vt ipſa concupiſcẽtia amplius non habeat vllam rationem peccati. Hoc Pighius exiſtimat valde abſurdum eſſe. Ipſe igitur contendit, concupiſcentiam etiam ante Baptiſmum non eſſe vllam ἀνομίαν, ſed conditionem naturæ bonam, ſanctam & iuſtam. Andradius vero cum Ieſuitis cõcedit, concupiſcentiam in renatis eſſe ἀνομίαν, hoc eſt, diſſidere à lege Dei; & cum ea pugnate: & tamen fortiſſime contendit, nullam prorſus habere rationem peccati. Sed quo, inquis, artificio poteſt contra euidentiſſima principia diſputare? Audi quæſo, perfricat frontem, & ſuperba voce detonat: non omnem ἀνομίαν eſſe peccatum, ſed ἀνομίαν eſſe genus peccati, ſicut animal hominis. Sicut ergo quoddam animal eſt rationale, quoddam irrationabile: ita forſan quædam ἀνομία erit mala, quædam bona: quædam iuſta, quædam iniuſta: quædam iniqua, quædam ſancta: quædam diſplicẽs Deo, quædam placens: quædam erit peccatum, quædam bonum opus, vel ſaltem indifferens. Sed cum diuina voluntas ſit certa & immota norma & virtutis & vitij, quæ norma in lege patefacta eſt, vnde Paulus dicit: Per legem agnitio peccati. Item: Peccatum non agnouiſſem, niſi lex diceret: Non concupiſces: Quomodo quæſo Andradius firmiſſimum illud axioma poteſt infringere? Reſpõdeo; Eludit tantum puerili & frigidiſſimo hoc ſophiſmate. Diaboli & homines ſcelerati repugnant legi Dei: & tamen Diabolus non eſt peccatum, & impius homo non appellatur peccatum, ſed peccator. Ergo non omne, quod legi Dei repugnat eſt peccatum. De re grauiſſima agitur; quomodo ſcilicet lex Dei doceat agnitionem peccati, quæ rationi ignota eſt. Andradius vero quaſi cum pueris de talis luderet, obiecto ſophiſmate, ridet, non ſoluit argumentum. Peccator & peccatum ſunt coniugata, & peccator ſane non eſt ipſum peccatum. Hoc tamen certiſſimũ eſt, ſine peccato nullum

Colonienſes. *Pighius.*

Digitized by Google

eſſe peccatorem: ſed peccatorem & eſſe & dici, ratione peccati, ſeu propter peccatum. Ita homo impius repugnat legi Dei: ſed quomodo? an ratione ſubſtantiæ, an vero ratione peccati, quo vitiata eſt ſubſtantia? Certum eſt autem, nullam ſubſtantiam poſſe legi Dei repugnare, niſi per peccatum, vel ratione peccati. Vſque adeo certum, firmum & fixum eſt, quicquid à norma iuſtitiæ in Deo, quæ in lege patefacta eſt, diſſidet, & cum ea pugnat, habere rationem peccati.

In Græcis vocibus plane nullus eſt locus Ieſuitarum ſophiſmati. Si enim dicam: Impij homines ſunt ἄνομοι, ſed non ſunt ipſa ἀνομία: ergo non omnis ἀνομία eſt peccatum. Quam ridiculum ſit argumentum, omnes intelligunt. Quando vero Ioannes dicit: Peccatum eſt ἀνομία: Latine non poteſt commodius reddi, quam ſi dicamus: Peccatum eſt, quod à lege Dei diſſidet, ſiue quod legi Dei repugnat. Ex illis Latinis vocibus ſumit Andradius poſt Ieſuitas, occaſionem cauillandi, cum non ignoret, cauillum illud in Græcis vocibus prorſus nullum habere locum, ſicut ex hoc exemplo intelligi poteſt. 1. Ioan. 5. ſcriptum eſt: πᾶσα ἀδικία, hoc eſt, omne, quod iuſtitiæ repugnat, eſt peccatum: Iam ex Ieſuitarum logica poſſem tale argumentum texere: Diabolus & impij pugnant cum iuſtitia, & tamen non ſunt ipſum peccatum: ergo falſum eſt, quod Ioannes dicit, πᾶσαν ἀδικίαν, hoc eſt, omne, quod cum iuſtitia pugnat, eſſe peccatum. Sed quis talem ſophiſticam cauillandi libidinem non deteſtetur, in re præſertim tam ſeria? Eadem certe ratione peccatum vocatur ἀδικία, ſicut ἀνομία, quia lex eſt regula iuſtitiæ. Sicut igitur omnis ἀδικία eſt peccatum, ita & omnis ἀνομία eſt peccatum.

Sed Lectorem oro, vt hoc attente conſideret, quod Andradius Tridenti in ipſo Concilio, cum tragicis vociferationibus diu multumq; contendiſſet, non omnem ἀνομίαν hoc eſt, non omne, quod à lege diuina diſſidet, & cum ea pugnat, peccatum eſſe; poſtea in 5. libro Ieſuitarum axioma fortiter defendens, pronunciat: Quicquid à Prælatorum Eccleſiæ, ac maxime à Romani Pontificis iuſſis diſſidet, & cum illis pugnat, immane eſſe peccatum: & maiori ſcelere inuolui illum, qui Pontificias, quam qui diuinas leges perfregerit: ſi præſertim Prælatorum deſpicientia, & legum Pontificiarum cõtemptione feratur. Hæc.n. ſunt Andradij verba. Et quidem tam ſtricte hoc vrget, vt ideo cum Ieſuitis pronunciare non vereatur, illos eſſe velut Ethnicos & publicanos habendos, qui filij Dei præſcriptũ, & veteris Eccleſiæ conſuetudinem ſequentes, Romani Pontificis & Prælatorum eius præſcriptione, ab vtraq; Chriſti Euchariſtiæ ſpecie ſumenda non retardantur. Huc ſcil. tendit operoſa illa diſputatio, non omnem ἀνομίαν eſſe peccatum, vt hominum mandata diuinis præferantur. Et quidem Tridenti in ipſo Concilio Andradius illa diſputat.

Profecto neceſſe eſt, Andradium habere nos Germanos non aliter, quã beſtias, & pecora campi: quibus manifeſtiſſimum & firmiſſimum hoc axioma, per tam puerile ſophiſma arbitratur ſe ridendo poſſe extorquere, ſed ſtat contra omnes portas inferorum inuictum axioma: Quicquid in natura rationali diſſidet à norma legis, & cum ea pugnat: ſiue ſit defectus, ſiue ἀταξία, ſiue inclinatio, ſiue actio, ſiue omiſſio, eſt peccatum. Nonenim per Philoſophiam, quæ de voluntarijs tantum actionib. loquitur, agnitio peccati, ſed per legem. Lex vero accuſat & arguit, non tantum conſentire concupiſcentię, vel ire poſt concupiſcentias, ſed ipſum etiã concupiſcere. Et hoc peccatum Paulus dicit ſe non potuiſſe cognoſcere niſi per legem, quę dicit: Nõ concupiſces. Hæc firmiſſima fundamenta Andradius

Axioma firmiſſimum

labijs ſuis magniloquis conſpurcare quidem conatur, ſed infringere non poteſt, niſi forſan aliam voluerit fingere normã iuſtitiæ & peccati in Eccleſia, quã quæ eſt in mente diuina, quæ in lege ipſius nobis patefacta eſt. Et ſane diſputans de loco Iacobi: Qui in vno delinquit, reus eſt omnium, non obſcure ſignificat, charitatem, qualis & quanta in renatis in hac vita eſt, eſſe normam iuſtitiæ: & quicquid menſuræ huius charitatis nõ aduerſatur, licet ad legem Dei non congruit, non eſſe peccatum. Et talia cenſet eſſe peccata venialia, & ipſam concupiſcentiam. Et alibi magis probat, q̃ Scholaſtici dicunt, peccatum eſſe cõtra naturã hominis, qualis nunc eſt, quam eſſe ἀνομίαν Sed quid multis diſputo? colligere hinc prõptum eſt Pontificios non curare magnopere ἀνομίαν, contra legem diuinã, modo non repugnetur ijs, quæ Pontifex in ſcrinio pectoris ſui gerit. Vtile a. eſt, Lectores ſcire, ex traditionibus Concilij Tridentini non ſcriptis, eſſe hãc vnam, non omnem ἀνομίαν eſſe peccatum. Et quid eſt, ſi hoc non eſt, legem Dei conculcare? pleno ſcil. ore fateri, aliquid eſſe ἀνομίαν: & tamen ridere illos, qui propterea coram Deo ſe humiliant, & petunt peccatum illud non imputari? Sed Lector ipſe prophanam hanc Andradij philoſophationem de peccato conſideret. Eiuſdem generis eſt, quod Andrad. in hac diſputatione affirmat, tegere peccata, occultare, non imputare, remittere. Rom. 4. Pſ. 32. nihil aliud ſignificare, quã omnes peccati fibras penitus extirpare, ita vt ne veſtigium quidem vllum reliquum ſit. Noua plane eſt hæc Tridentina Grammatica. Ineptiſſimus igitur eſt Paulus, qui tam muliebriter quiritatur, Rom. 7. ſi remiſſio peccati ipſas fibras peccati ita extirpat, vt ne veſtigium quidem eius reliquum fiat. Manifeſtiſſime certe dicit Paulus, poſt remiſſionẽ peccatũ adhuc in carne ſua habitare. Quanta igitur huius rhetoris impudentia eſt, fingere nouam plane Grammaticam, quod tegere, non imputare, remittere, ſit malum ipſum penitus extirpare. Propiciatorium tegẽs tabulas legis, figura fuit, quomodo tegantur peccata. Num vero illud operimentum arcæ erat extirpatio tabularũ legis. Pſ. 32. eſt verbum כסה quod etiam vſurpatur Prou. 12. Homo aſtutus tegit ſententiam, hoc eſt, iuxta Andradium, extirpat. Ezech. 18. Nudũ operiet veſtimento, Ionæ 3. Operient ſe ſaccis. Accommodet huc, quæſo, Lector nouam Andradij Grammaticam, & mirabilis erit metamorphoſis. Ezech. 13. verbum illud vſurpatur de Pſeudoprophetis, fouentib. peccata vano prætextu. Nunquid ibi, bone Andradi, ſignificat peccatum extirpare? Sed Andrad. inquit: In Pſalmo mox ſequitur, in cuius ſpiritu non eſt dolus. Maximus autem eſſet dolus, fingere peccata eſſe remiſſa, quæ in carne adhuc hæreant? Nihil autem aliud reſpõdebo, quam quod Auguſtin. dicit, libr. 2. contra Iulian. de hac Dauidis ſententia: Confitetur etiam peccata iuſtorum, magis aſſerẽs eos in Dei miſericordia ſpem ponere, quam de iuſtitia ſua fidere. Et ideo non eſt in ore eius dolus, imo in ore illorum omnium, quibus huius veracis humilitatis, vel humilis veritatis perhibet teſtimonium. Opponat hæc Lector. Auguſtin. dicit confiteri etiam iuſtorum peccata, eſt quod Dauid inquit: In ſpiritu eius non eſt dolus. Andrad. vero inquit: In illius ſpiritu non eſt dolus, qui nullum in ſe peccati veſtigium agnoſcit. Et huc accommodat, quod Pſal. 51. petit deleri iniquitatem. Verbum enim מחה ſignificat talem deletionem, ſicut cum patinam quis inuertit & abſtergit. 4. Reg. 21. Sed titulus Pſalmi teſtatur, quod loquatur de peccato actuali, quod iuxta Auguſtinum, actu tranſit, & reatu manet, quæ hoc modo deleri Propheta petit. Sed illo reatu ita deleto, vide quid porro petat Dauid: Multiplicetur ablutio mea, amplius iterum atq; iterum laua me ab iniquitate mea. Sed quid opus eſt cõtinuo repetita mundatione, ſi iam deleta eſt iniquitas adulterij? ſicut

verbum

Digitized by Google

verbum כסה ſignificat. Id vero Dauid ipſe oſtendit, cum inquit: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum. &c. Et hoc dicit 50. ferme annis poſt acceptam circumciſionem. Hoc igitur eſt peccatum illud, quod Pſal. 32. petit tegi pro quo omnem ſanctum orare neceſſe ſit.

Sed non dubito pium Lectorem jamdudum pertæſum Andradianæ impudentiæ, quæ digna propediem erit galero Cardinalitio. Vnum igitur tantum adhuc addam, vere magiſtrale Andradii artificium. Sententiam Ioannis: Si dixerimus, nos peccatum nō habere. &c. ita conſpurcat, vt cōtendat intelligendum eſſe, de actualibus ſolum peccatis, & de adultis hominibus qui propria ſe actione poſſunt commaculare quādo ſcilicet flāmæ concupiſcentiæ ſubitum aliquem voluntatis aſſenſum ſecū rapiunt. Et Lectorem oro, vt attente conſideret, quorſum diſputationes Pōtificiorum de reliqua in renatis concupiſcentia tendant. Auguſtinus lib. 2. de peccatorum meritis, diſputat, excepto vno homine Ieſu Chriſto, neminē vel fuiſſe, vel eſſe in hac vita ſine peccato. Et alibi dicit: Si omnes ſancti & ſanctæ in vnum congregentur & rogentur, omnium vnam fore vocem: Si dixerimus, nos peccatum non habere, &c. Sed Andradius nuper in Tridentino Concilio didicit, 1. Infantes baptizatos, & qui ad adultam ætatem non peruenerunt, non comprehendi illa ſententia. 2. Quando homo eſt ſine peccatis actualibus, ſicut eſt in ſomno; tunc juxta Andradium, non comprehenditur in illo dicto Ioan. 3. Quando concupiſcētia quieſcit, aut etiam quando mouetur: ſi nō rapiat ſecum volūtatis aliquem aſſenſum, tunc adultus non habet peccatum. Sit igitur & hæc vna ex traditionibus Tridentini Cōcilii non ſcriptis: Inter renatos in hac vita valde multos eſſe, qui contra Ioannis teſtimonium vere dicere poſſent, ſe peccatum non habere, quia multi ſunt baptiſati, qui ad ætatē adultam nondū peruenerūt. Et Andradius Tridenti in Cōcilio didicit; Ioannis ſententiā de adultis tantū intelligendam, ipſos etiam adultos renatos in hac vita valde ſæpe eſſe ſine peccato: nā quando dormiūt, non maculāt ſe actuali aliquo peccato. Et quando cōcupiſcētia quieſcit, aut quādo ita ipſi reſiſtitur, vt nullum voluntatis aſſenſum ſecum rapiat. tunc juxta Pontificios nō eſt peccatum. Renati igitur adulti, in maiori vitæ huius parte, poterunt contra Ioannem teſtimoniū dicere, ſe peccatum non habere. Corrigenda igitur erit Ioannis ſentētia, vt tantū de quibuſdā renatis in hac vita, & non ſemper, ſed aliquādo tantum verum ſit: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, veritas in nobis non eſt. Si cum truncis & ſtipitibus, qui nihil intelligunt, Andradius negotium haberet, nō poſſet maiori libidine, quæcunq; ipſi libent, ſine probatione dictitare. Nam ne mentionem quidem dignatur facere, quod Paulus Rom. 7. tam triſti querela peccatū inhabitans deplorat: quod ideo vocat peccatum inhabitans, vt recte intelligi poſſit quod Ioannes dicit: Si dixerimus nos peccatum non habere, &c.

Imo ex illa ſua ſententia Andradius affirmat, renatos nec omnes, nec ſemper in hac vita opus habere illa precatione: Dimitte nobis debita, &c quia nec ipſa cōcupiſcentia, nec motus eius, ſi nō accedat conſenſio, ſint peccata vel debita. Atqui Chriſtus ideo vocat debita: quia quæ lex flagitat, nec habere, nec præſtare poſſumus in hac vita, ea perfectione ſicut lex poſtulat. Illa igitur, quæ etiā in inchoata nouitate, legi flagitāti adhuc debemus, recte petimus dimitti: ſicut Dauid facit, *P*ſal. 51. Non ignoro, Auguſtinum aliquando dicere, propter concupiſcentiam reliquam renatos non dicere: Dimitte, &c. ſed propter actualia peccata. Sed idem Auguſtinus Epiſt. 29. inquit: Quam diu caritas augeri poteſt, profecto illud, quod minus eſt quam debet, ex vitio eſt, ex quo vitio nō eſt iuſtus in terra, qui faciat bonum, & nō peccet, propter quod vitium ſi dixerimus, ꝙ peccatū non habemus, &c. (aduerte hoc Andradi) propter quod etiam quantum-

libet profecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere. Dimitte nobis debita noſtra, cum jam omnia dicta. facta. cogitata dimiſſa ſunt. Idem de verbis Apoſtoli, Sermo. 2. Sed ſufficit inquis, mihi, quod in Baptiſmo accepi remiſſionem omnium peccatorum. Nunquid quia deleta eſt iniquitas, finita eſt infirmitas? Adhuc carnem fragilem portas. adhuc corpus, quod corrumpitur. aggrauat animam, adhuc vtique dicit, donec ſanentur languores tui: Dimitte nobis debita noſtra. Hæ ſententiæ, quia cum Scriptura congruunt eſſent producendæ. Sed hoc eſt artificium Pontificiorum, vt ex Patribus ſententiam aliquam arripiant, quam contra Scripturam torquere poſſint, etiam cum non ignorent, Patres alibi rectius ſentire & loqui.

Sed ſatis ſit de hoc loco, in quo Andradii nimis inſolens impudentia, longius quam conſtitueram, me prouexit; Lectorem autem oro, vt ſecum reputet, quid in reliquis fidei articulis exiſtimet ſibi à Concilio Tridentino expectandum: in cuius penetralibus, de peccato tam frigide, tam leuiter & prophanè philoſophantur, vt totam religionem ridere non obſcure videantur: id quod ex ſequentibus magis adhuc manifeſtum euadet.

AN BEATA MARIA VIRGO SINE PECCATO originali concepta ſit.

APPENDIX DECRETI V. SESSIOnis Tridentini Concilii.

Declarat tamen hæc ipſa ſancta Synodus, non eſſe ſuæ intentionis, comprehendere in hoc decreto vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam virginem Mariam Dei genitricem; ſed obſeruandas eſſe conſtitutiones felicis recordationis Sixti Papæ IV. ſub pœnis in iis conſtitutionibus contentis, quas innouat.

EXAMEN.

Scriptura vbi de peccato Originali loquitur, vnum tantum hominem Ieſum Chriſtum, qui à Spiritu ſancto conceptus, peccatum non nouit, excipit. Talis enim decebat nos Pontifex ſanctus, innocēs, immaculatus, ſegregatus à peccatoribus, quæ Græce ſignificātius dicuntur: ἄκακος, ἀμίαντος κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν Hebr. 7. De reliquis vero hominibus omnibus, qui ex cōmixtione viri & fœminæ naſcuntur, ſine exceptione vniuerſalem profert ſententiam. Rom. 5. Per vnum hominē peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſit, in quo omnes peccauerūt. 1. Corinth. 15. Sicut in Adam omnes moriutur, ita in Chriſto omnes viuificabuntur. Epheſ. 2. Eramus & nos natura filii iræ, ſicut & cæteri. Eodē etiā modo vetus Eccleſia & ſenſit & docuit. Auguſtinus quidē de natura & gratia, c. 36. dicit. De ſancta virgine Maria, propter honorē Domini, nullā prorſus, cū de peccatis agitur, habere volo quæſtionem: Inde enim ſcimus, ꝙ ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincēdum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum, &c. Et hoc quidē eo trahūt, quaſi ſentiat, Mariam nō comprehendi in ſentētiis Scripturæ, quæ de peccato Originali loquutur. Sed quia diſerte dicit, Mariæ gratiam collatam ad vincendum peccatum: manifeſtiſſimum eſt

quod non ſentiat, Mariam ſine peccato conceptam fuiſſe, alias enim non opus fuiſſet conferri ipſi gratiam ad vincendum peccatum. Ideo etiam vbiq; de peccato originali generaliter loquitur, & tantum Chriſtum excipit. De fide ad Petrum, cap. 23. Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali naſci, impietati ſubditum, mortiq; ſubiectum, & ob hoc natura filium iræ naſci. De nuptiis & concupiſcentia: Ideo Chriſtus non de concubitu naſci voluit, vt hinc etiam doceret, omnem, qui de concubitu naſcitur, carnem eſſe peccati: quandoquidem ſola, quæ non inde nata eſt, non fuit caro peccati. Ambroſius in Lucam: Solus enim per omnia ex natis de fœmina, ſanctus Dominus Ieſus, qui terrenæ contagia corruptelæ, immaculati partus nouitate non ſenſit. Idem in Eſaiam: Omnis homo mendax, & nemo ſine peccato, niſi vnus Deus. Seruatum eſt ergo, vt ex viro & muliere, id eſt, per illam corporum commixtionem, nemo videatur eſſe expers delicti. Qui autem expers eſt delicti, expers eſt etiam huius conceptionis. Et quidem Auguſtinus dicit, eum qui contrarium ſentiat, repugnare ſcripturæ. De perfectione juſtitiæ: Quiſquis eſſe vel fuiſſe in hac vita aliquem hominem, vel aliquos homines putat, excepto vno Mediatore Dei & hominum, quibus neceſſaria non fuiſſet remiſſio peccatorum, contrarius eſt diuinæ ſcripturæ, vbi Apoſtolus ait: *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerunt.* Et contra Iulianum, lib. 5. c. 9. pronuntiat eſſe hæreſin, vbi enim dixiſſet: Si abſq; dubio caro Chriſti non eſt caro peccati, ſed ſimilis carni peccati, quid reſtat, vt intelligamus, niſi ea excepta, omnem reliquam humanam carnem eſſe peccati? Et paulo poſt ſubiicit: Quiſquis hoc negat, deteſtandus hæreticus inuenitur. Et ibi manifeſte affirmat, Mariam in concupiſcentia originali conceptam: inquit enim: Hinc apparet, illam concupiſcentiam, per quam Chriſtus concipi voluit, feciſſe in genere humano propaginem mali. Quia Mariæ corpus, quamuis inde venerit, tamen eam non traiecit in corpus, quod non inde concepit.

Bernhardus etiam dicit: Excepto homine Chriſto, vniuerſos reſpicit, quod vnus humiliter confitetur: In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. *Bernhardus.*

Hæc fuit veteris, veræ & purioris Eccleſiæ ſententia, ex ſcripturæ clariſſimis teſtimoniis extructa. Et quidem Longobardus etiam li. 3. diſtinct. 3. inquit: Sane dici poteſt & credi, iuxta ſanctorum atteſtationes, conuenienter, ipſam verbi carnem prius peccato fuiſſe obnoxiam, ſicut reliqua virginis caro, ſed Spiritus ſancti operatione mundatam, ita vt ab omni contagione immunis, vniretur verbo. Fuit igitur Longobardi adhuc tempore ignota opinio, Mariam ſine peccato originali conceptam.

Sed conſideret lector, quando primum abſq; verbo ſpecie aliqua bonæ intentionis à ſcripturæ teſtimoniis paululū diſceditur, quid tandem conſequatur. Longobardus enim arrepta occaſione ex Auguſtini verbis, incipit ſine verbo Dei diſputare, fieri potuiſſe, cum Maria ex Spiritu ſancto conciperet Chriſtum, quod & ipſa ſimul tota ab omni peccato, etiam ab ipſo fomite mundata, & penitus liberata fuerit. Sed qui Longobardum ſecuti ſunt, non contenti fuerunt illa opinione: ſed longius progreſſi, cœperunt diſputare, Mariam, cum primum in peccato originali concepta fuiſſet, poſtea in vtero ſanctificatam, ſine peccato natam fuiſſe. Et cum nullo ſcripturæ teſtimonio hoc probari poſſet, Apocrypha hiſtoria natiuitatis Mariæ, quæ nunc in proteuangelio Iacobi extat, primo tanquam opinio non omnino improbanda propoſita, poſtea vero tanquam Cano-

Vel ſicut Canoniſtæ loquuntur: Voluntas Papæ eſt ipſi pro lege, in his, quæ vult.

Nihil autem hac diſputatione detractum volo dignitati beatæ Mariæ virginis. Amplector enim ſumma animi reuerentia, quod ipſa canit: Ex hoc beatam me dicent omnes generationes, quia magna mihi fecit, qui potens eſt. Sentio autem, ita recte beatam prædicari Mariam virginem, ſi ea ipſi tribuantur, quæ & ſcripturæ conſentanea ſunt, & inde probari poſſunt, vt ſanctum ſit nomen Domini. Nec vlla alia celebratio ipſi grata eſſe poteſt.

DE OPERIBVS INFIDELIVM SEV NON RENATORUM.

SEXTÆ SESSIONIS TRIDENTINI Concilij capitulum, de imbecillitate naturæ & legis, ad iuſtificandos homines.

Primum declarat ſancta ſynodus, ad iuſtificationis doctrinam probe & ſincere intelligendam, oportere vt vnuſquiſque agnoſcat & fateatur: quod cum omnes homines in præuaricatione Adæ innocentiam perdidiſſent, facti immundi, &, vt Apoſtolus inquit, natura filii iræ (quemadmodum in Decreto de peccato originali expoſuit) vſque adeo ſerui erant peccati, & ſub poteſtate Diaboli ac mortis, vt non modo gentes per vim naturæ, ſed ne Iudæi quidem, per ipſam etiam literam legis Moyſi inde liberari aut ſurgere poſſent, tametſi in eis liberum arbitrium minime extinctum eſſet, viribus licet attenuatum & inclinatum.

CANON I.

Si quis dixerit, hominem ſuis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiant, abſque diuina per Chriſtum Ieſum gratia poſſe iuſtificari coram Deo, anathema ſit.

CANON VII.

Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante iuſtificationem fiunt, quacunque ratione facta ſint, vere eſſe peccata, vel odium Dei mereri: aut quanto vehementius quis nititur ſe diſponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare, anathema ſit.

EXAMEN.

DIxi aliquoties, Andradij ſcriptionem, quam in Concilio, iuſſu Patrum inſtituit, ad hoc prodeſſe, vt Decreta Concilij rectius intelligere, & penitius introſpicere poſſimus. Concluſiones enim ſaltem, ſeu (vt vocant) nudas deciſiones, Decreta nobis proponunt. Andradij vero beneficio iam incipimus in ſingulis ferme decretis, arcana quædam cognoſcere, quæ ſcilicet fuerint in Concilio diſputata & deliberata, quo artificio decreta condita, & quo ſenſu Patres voluerint illa accipi. Cuius valde luculentum exemplum hic locus nobis præbebit. Neque enim facile quis diuinaret, quid ſibi vellent duo illa contraria decreta.

1. Omnes homines propter peccatum originale vſque adeo eſſe ſeruos peccati, & ſub poteſtate diaboli ac mortis, vt non modo Gentes per vim naturæ, ſed nec Iudæi quidem per ipſam etiam literam legis Moyſi inde liberari ac ſurgere poſſent.

2. Quod iubent anathema eſſe, ſi quis dixerit, opera, quæ ante iuſtificationem fiunt, quacunque ratione facta ſint, vere eſſe peccata. Sed hæc

myſteria Andradij reuelationes nobis pandent. Eius igitur explicationem, remoto grandiloquentiæ ipſius ſtrepitu, ſimpliciter recitabo.

ANDRADII SENTENTIA
de operibus infidelium.

I. Narrat Canonem VII. cōditum propter illos, qui naturæ deprauationē ita amplificant, vt dicerent, nihil ab ea, quamdiu iuſtitię expers fuerit, emanare, peccati turpitudine & culpa non contaminatum, niſi prius iuſtitia fuerit informata, & per ſpiritum renouata. Sententia igitur illius Canonis, iuxta Andradij declarationem, hæc eſt, ab impijs, in quibus nec perſona Deo eſt reconciliata, nec naturæ renouatio per ſpiritū inchoata, imo qui iuſtitiæ, de qua Paulus diſputat, expertes ſunt, multa opera emanare, quæ omni peccati turpitudine & culpa careant. Recito enim Andradij verba, qui addit: Si quid in huiuſmodi operibus deſideretur, non tam iniuſtitiæ, quam diuinæ cognitionis defectui adſcribendum eſſe.

Sententia Canonis 7.

Verba Andradii.

II. Quia non poteſt negare, Auguſtinum & Proſperum ex Scripturæ ſententia longe aliter, quam Scholaſticos Doctores, de hac quęſtione diſputare: dicit, ab Eccleſia & Concilijs nondum eſſe definitum, quo genere infidelium opera cenſenda ſint, ideo cuique liberum eſſe opinari. Illam vero opinandi libertatem Lector ita intelligat. Scholaſtici diſputāt, hominem non renatum, ſine fide & Spiritu ſancto, ex puris naturalibus poſſe præcepta Dei implere, quo ad ſubſtantiam actus, & infidelem, qui hoc modo facit opera præceptorum, non peccare: hominem etiam exiſtentem in peccato mortali poſſe ex puris naturalibus vitare & cauere quoduis peccatum mortale, ne de nouo illud committat, & infidelē hoc modo, faciendo quod in ſe eſt, remouendo ſcilicet obicem peccati mortalis, & eliciendo bonum actum ex libero arbitrio, mereri de congruo, vt Deus ipſi det gratiam. Quod ſi quis quærat, quid Tridentinum Conciliū de his Scholaſticorum opinionibus ſentiat, non facile hoc in decretis deprehendere poterit: & poſſet ſane aliquis exiſtimare, propter improbandas illas opiniones, poſita eſſe hæc verba in decreto, homines vſque adeo eſſe ſeruos peccati, vt Gentes per vim naturæ inde liberari ac ſurgere non poſſent. Sed Andradius, iuſſu Concilij in ipſo Concilio ſcribens, dicit, liberum eſſe in hac diſputatione cuique opinari: Et quidem inter liberas illas opiniones recitat etiam hanc: Infidelium virtutes, licet non ſint perfectæ, & æternis præmijs dignæ, poſſe tamen aliquando humanas vires generalibus tantum auxilijs fultas, & ſuſtentatas, omnem peccati turpitudinem vitare.

Auguſtinus certe de Pelagianis dicit: Sunt quidem ita præſumentes de libero arbitrio, vt ad non peccandum nec adiuuandos nos diuinitus opinentur, ſemel ipſi naturæ conceſſo libero voluntatis arbitrio. Et ſemper opponit illam Pauli ſententiam, 2. Cor. 13. Oramus Deum, vt nihil mali faciatis. *Auguſtin.*

De peccatorum meritis lib. 2. cap. 5. inquit: Repellamus ab auribus & mentibus noſtris eos, qui dicunt, accepto ſemel liberæ voluntatis arbitrio, nec orare nos debere, vt Deus nos adiuuet, ne peccemus. Sed vt video, quæ olim fuerunt Pelagiana, iam in Tridentino Concilio facta ſunt liberæ opiniones.

III. Andradius narrat, ſapientiſſimis viris hanc ſententiam maxime probari, infidelibus non generali tantū influētia, ſed peculiaribus diuini auxilij ſubſidijs opus eſſe, vt opera faciant omnis culpæ vacua. Et quis nō hoc vt ſane dictū acciperet? Sed ſicut ipſe Andradius ſe explicat, intelligit peculiaria ſubſidia, non gratiam regenerationis & renouationis per Spi-

Aude aliquid breuibus Gyaris & carcere dignum,
Si vis eſſe aliquid.

Argumentum Pontificiorum ex Epiſt. Pauli ad Titum. cap. 3.

Ad Titum 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abunde. Nihil igitur reſtat peccati in illis, in quos Spiritus ſanctus abunde effunditur. Reſpondeo: Paulus non dicit; Spiritum ſanctum renouationem in illo momento, quando homo baptizatur, perficere & abſoluere: ſed effunditur in Baptiſmo ſuper renatos, vt interior homo de die in diem renouetur; 2. Corinth. 4. Et in quantum non eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt, inquit Auguſtinus. Baptiſmi igitur efficacia, per totam vitam renatorum ſe extendit, & morte demum abſoluitur: donec mortale hoc induat immortale, & corruptibile induat incorruptionem. 1. Corinth. 15.

Argum. ex 2. Epiſt. Corinth. 6.

2. Cor. 6. Quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? Ergo in baptiſatis nihil reliquum eſt peccati. Reſpondeo: Paulus hoc agit, peccatum mortale non ſtare cum iuſtitia fidei ſicut vulgo loquimur. Sed Andradius ita intelligit, quaſi non poſſet in vno homine ſimul eſſe vetuſtas & nouitas, caro & ſpiritus, lex mentis & lex peccati. Expoſtulet igitur cum Paulo, qui hoc diſerte affirmare, & crebris repetitionibus inculcare non veretur.

Argum. ex 5. cap. Epiſt. ad Epheſ.

Epheſios 5. Sanctificauit Eccleſiam mundans eam lauacro aquę in verbo, vt exhiberet ipſam ſibi glorioſam, non habentem maculam aut rugam. Hanc Pauli ſententiam Pontificij ſemper ita citant, quaſi Paulus ſcripſerit: Chriſtus mundauit Eccleſiam & ſiſtit eam, in hac ſcilicet vita, ſtatim poſt Baptiſmum, ſine macula & ruga, cum Paulus dicat: Mundauit Eccleſiam, vt ſiſtat eam ſine macula & ruga. Sed quando? tunc, inquit, quando futura eſt glorioſa. Coniunguntur enim glorioſa, ſine macula & ruga. Tunc autem futura eſt glorioſa, ſicut inquit Paulus ad Coloſſ. 3. Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos cum ipſo apparebitis in gloria. Et Rom. 5. Gloriamur ſpe gloriæ Dei. Chriſtus ergo nunc Eccleſiam mundat lauacro aquę, in verbo abluens peccata præterita, & pellens ab ea dominationem malorum angelorum. Deinde perficiens eius ſanitates, facit eam occurrere in illam diem glorioſam ſine macula & ruga. Hæc eſt Auguſtini explicatio, de perfectione iuſtitiæ. Et contra Iulianum libro ſecundo, citat hanc Hilarij ſententiam: Ipſis, inquit, Apoſtolis verbo licet iam fidei emundatis atque ſanctificatis, non deeſſe tamen malitiam per conditionem communis nobis originis, docuit, dicens: Si vos, cum ſitis mali, noſtis bona data dare filijs veſtris. Operæ precium vero eſt conſiderare, quod Pelagiani illam Pauli ſententiam ad Epheſios 5. plane eodem modo, ſicut nunc Pontificij, oppoſuerunt Auguſtino. Ita enim inquit de bono perſeuerantiæ. lib. 2. cap. 5. etiam hoc Pelagiani audent dicere, hominem iuſtum in hac vita nullum habere omnino peccatum: & in talibus hominibus eſſe iam in præſenti tempore, Eccleſiam non habentem maculam, neque rugam: tanquam ſponſa Chriſti non ſit, quæ per vniuerſam terram, quod ab eo didicit, dicit: Dimitte nobis debita noſtra. Et ad Bonifacium lib. 4. cap. 7. Dicunt Pelagiani, Baptiſmo perfecte homines innouari, atque ad hoc Apoſtoli adhibent teſtimonium, ad Epheſios 5. Sed ſi dixerint, ſe non habere peccatum, reſpondet eis Ioannes, quod ſeipſos decipiant, & veritas in eis non ſit. Si autem confiteantur peccata ſua, cum ſe velint eſſe Chriſti corporis membra; quomodo erit illud corpus, id eſt, Eccleſia in iſto adhuc tempore perfecta, ſicut ipſi ſapiunt, ſine macula & ruga: cuius membra non mendaciter confitentur ſe habere peccata? Quapropter & in baptiſmate cuncta dimittuntur peccata, & per ipſum lauacrum aquæ in verbo exhibetur Chriſto

Eccle-

Eccleſia ſine macula & ruga. Quia niſi eſſet baptiſata, infructuoſe diceret: Dimitte nobis debita noſtra: donec perducatur ad gloriam, vbi ei perfectius nulla inſit macula & ruga.

Hebr. 9. Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata. Sed quorum vel tenues reliquiæ manent, exhauſta dici nullo modo poſſunt. Renati igitur nullas vel tenues peccati reliquias habent. Ita Andradius. Primo autē conſideret Lector, quomodo Andradius abutatur verbo exhauriendi, quod in vulgata editione extat: cum textus habeat verbū ἀνενεγκεῖν quod ſignificat vel offerre, vel portare. 1. Pet. 2. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Et textus Hebr. 9. opponit duo illa: Semel oblatus eſt, vt multorum peccata tolleret: in ſecundo vero aduentu apparebit ſine peccato. Plena igitur abolitio peccati tunc demum futura eſt. *Argum. ex 9. cap. Epiſt. ad Hebr.*

Et ſi quæ aliæ ſimiles ſententiæ ex Scriptura opponuntur, generalis explicatio & ſolutio conſiſtit in tribus hiſce capitibus. Primo, ſicut Paulus inquit Roman. 8. Liberati ſumus à lege peccati & mortis: quia licet in noſtra carne habitet peccatum, carne ſeruiamus legi peccati: nihil tamen damnationis eſt in ijs, qui in Chriſto Ieſu ſunt. Secundo, Mortui ſumus peccato, Roman. 6. Et vetus noſter homo cum Chriſto crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt non amplius ſeruiamus peccato. Tertio, Cum mortale hoc induerit immortalitatem, tūc fiet ſermo, qui ſcriptus eſt: Vbi eſt, mors, ſtimulus tuus? Stimulus autem mortis eſt peccatum, 1. Cor. 15. Ita generalis eſt Auguſtini reſponſio, contra Iulianum, lib. 6. cap. 5. Ad illam quoque perfectionem, quæ ſperatur, eodem baptiſmate, quod hic accipitur, peruenitur. Et libro ſecundo; Sanat vitiatum à reatu ſtatim, ab infirmitate paulatim. Et tractatu 41. in Ioannem: Poſt regenerationem Baptiſmi, inquit, precemur medicum, ſaucij portemur in ſtabulum curandi. Et illuſtris eſt Auguſtini ſententia, quæ omnibus obiectionibus opponi poteſt, libro ſecundo de meritis peccatorum, cap. 27. Tractans enim quæſtionem, quomodo peccatum, quod parenti remiſſum eſt, filio, niſi renaſcatur, obſit, reſpondet: Quia renouati parentes non ex primitijs nouitatis, ſed ex reliquijs vetuſtatis, carnaliter generant. Et addit: Illud præcipue propter quæſtiones, quæ hac de re motæ ſunt, vel moueri adhuc poſſunt, attendere & meminiſſe debemus; tantummodo peccatorum omnium plenam perfectamque remiſſionem Baptiſmo fieri, hominis vero ipſius qualitatem non totam continuo commutari, ſed ſpirituales primitias in bene proficientibus de die in diem nouitate creſcente, commutare in ſe, quod carnaliter vetus eſt, donec totum ita renouetur, vt animalis etiam infirmitas corporis, ad firmitatem ſpiritualem incorruptionemque perueniat. Ita Auguſtinus. Andradius vero contendit, non tantum reatum ſolui, verum etiam quicquid in concupiſcentia habet rationem peccati, aboleri. Parentes igitur renouati, tranſmittent ad filios talem concupiſcentiam, ex qua quicquid peccati rationem habet, extirpatum eſt. Conciliet Andradius, qua eſt grandiloquentia, hanc ſuam ſententiam cum Auguſtino.

Si vero baptizatus ſtatim moriatur, dicimus cum Auguſtino, lib. 2. de peccatorum meritis, cap. 28. Si continuo conſequatur ab hac vita migratio, non erit omnino, quod obnoxium hominem teneat, ſolutis omnibus, quæ tenebant.

Hæc de ſententijs, quæ ex Scriptura opponi ſolent, dicta ſint. Quod enim Andradius ex Hieronymo citat, in Baptiſmo veterem Adamū prorſus interijſſe: item baptiſmum ex toto nouum hominem facere, nihilque veteris relinqui: oſtēdit, quales ſint tortores Patrum Pontificij. Cum enim Paulus vbiq; clamitet, veterem hominem, licet cum Chriſto in Ba-

ptiſmo crucifixum, manere tamen in renatis, ita vt in hac vita ſemper ſit mortificandus, deponendus & exuendus, Rom. 8. Gal. 5. Epheſ. 4. Col. 3 Andradius Hieronymum honorifica afficit cōtumelia, quaſi contra Paulum ſentiat, veterem hominem in Baptiſmo prorſus interijſſe, ita vt prorſus nihil vetuſtatis relinquatur in renatis in hac vita. Et hactenus Andradius prætextu qualicumque ex ſcriptura reliquias concupiſcentiæ circumueſtitas in theatro circumduxit, vt ſpecie aliqua ſpectatorum oculos falleret. Audiamus iam porrò, quomodo in Concilij penetralibus, de concupiſcentia, quæ in renatis eſt reliqua, didicerit philoſophari. Multi aſtruit politicum illud axioma; Nihil habere rationem peccati, niſi ſit voluntarium. Sed Roma. 7. Paulus inquit; Non quod volo, ſed quod odi, facio. Galat. 5. ait; Vt non quæcunque vultis, eadem & faciatis. Ergo concupiſcentia in renatis, quando non accedit cōſenſus, nullam prorſus habet rationem peccati. Quia vero obijcitur, concupiſcentiam etiam in renatis eſſe ἀνομίαν propterea quia diſſidet à norma legis, & cum illa pugnat; & quia lex eſt norma iuſtitiæ in Deo: quicquid igitur ab illa norma diſſidet, & cum ea pugnat, habet rationem peccati. Argumenti huius mole, premi ſe omnes Pontificij ſentiunt, ideo varias quærunt rimas, vt elabantur. Colonienſes contra librum reformationis intelligunt, ſi concedatur, concupiſcentiam eſſe ἀνομίαν, cōtinuò ſequi, quod habeat in ſe veram rationem peccati. Tergiuerſantur itaque, legem non accuſare & arguere ipſam concupiſcentiam: ſed hoc tantum, ſi perficiatur concupiſcentia. Pighius vult, hoc eſſe abſurdum, ſi dicatur, concupiſcētiam ante Baptiſmum in non renatis habere veram rationem peccati, propterea quia à lege Dei diſſidet, & cum ea pugnat: illam vero poſt Baptiſmum in renatis, licet repugnet legi mentis, ab omni culpa peccati & iniquitatis ratione ita abſoluere, non tantum vt perſonam baptizatam non faciat ream, ſed vt ipſa concupiſcētia amplius non habeat vllam rationem peccati. Hoc Pighius exiſtimat valde abſurdum eſſe: Ipſe igitur contendit, concupiſcentiam etiam ante Baptiſmum non eſſe vllam ἀνομίαν, ſed conditionem naturæ bonam, ſanctam & iuſtam. Andradius vero cum Ieſuitis cōcedit, concupiſcentiam in renatis eſſe ἀνομίαν, hoc eſt, diſſidere à lege Dei; & cum ea pugnare: & tamen fortiſſimè contendit, nullam prorſus habere rationem peccati. Sed quo, inquis, artificio poteſt contra euidentiſſima principia diſputare? Audi quæſo, perfricat frontem, & ſuperba voce detonat: non omnem ἀνομίαν eſſe peccatum, ſed ἀνομίαν eſſe genus peccati, ſicut animal hominis. Sicut ergo quoddam animal eſt rationale, quoddam irrationabile: ita forſan quædam ἀνομία erit mala, quædam bona: quædam iuſta, quædam iniuſta: quædam iniqua, quædam ſancta: quædam diſplicēs Deo, quædam placens: quædam erit peccatum, quædam bonum opus, vel ſaltem indifferens. Sed cum diuina voluntas ſit certa & immota norma & virtutis & vitij, quæ norma in lege patefacta eſt, vnde Paulus dicit: Per legem agnitio peccati. Item: Peccatum non agnouiſſem, niſi lex diceret: Non concupiſces: Quomodo quæſo Andradius firmiſſimum illud axioma poteſt infringere? Reſpōdeo; Eludit tantum puerili & frigidiſſimo hoc ſophiſmate. Diaboli & homines ſcelerati repugnant legi Dei: & tamen Diabolus non eſt peccatum, & impius homo non appellatur peccatum, ſed peccator. Ergo non omne, quod legi Dei repugnat eſt peccatum. De re grauiſſima agitur; quomodo ſcilicet lex Dei doceat agnitionem peccati, quæ rationi ignota eſt. Andradius vero quaſi cum pueris de talis luderet, obiecto ſophiſmate, ridet, non ſoluit argumentum. Peccator & peccatum ſunt coniugata, & peccator ſane non eſt ipſum peccatum. Hoc tamen certiſſimū eſt, ſine peccato nullum

Colonienſes. *Pighius.*

eſſe

eſſe peccatorem: ſed peccatorem & eſſe & dici, ratione peccati, ſeu propter peccatum. Ita homo impius repugnat legi Dei: ſed quomodo? an ratione ſubſtantiæ, an vero ratione peccati, quo vitiata eſt ſubſtantia? Certum eſt autem, nullam ſubſtantiam poſſe legi Dei repugnare, niſi per peccatum, vel ratione peccati. Vſque adeo certum, firmum & fixum eſt, quicquid à norma iuſtitiæ in Deo, quæ in lege patefacta eſt, diſſidet, & cum ea pugnat, habere rationem peccati.

In Græcis vocibus plane nullus eſt locus Ieſuitarum ſophiſmati. Si enim dicam: Impij homines ſunt ἄνομοι, ſed non ſunt ipſa ἀνομία; ergo non omnis ἀνομία eſt peccatum. Quam ridiculum ſit argumentum, omnes intelligunt. Quando vero Ioannes dicit: Peccatum eſt ἀνομία: Latine non poteſt commodius reddi, quam ſi dicamus: Peccatum eſt, quod à lege Dei diſſidet, ſiue quod legi Dei repugnat. Ex illis Latinis vocibus ſumit Andradius poſt Ieſuitas, occaſionem cauillandi, cum non ignoret, cauillum illud in Græcis vocibus prorſus nullum habere locum, ſicut ex hoc exemplo intelligi poteſt. 1. Ioan. 5. ſcriptum eſt: πᾶσα ἀδικία, hoc eſt, omne, quod iuſtitiæ repugnat, eſt peccatum: Iam ex Ieſuitarum logica poſſem tale argumentum texere: Diabolus & impij pugnant cum iuſtitia, & tamen non ſunt ipſum peccatum: ergo falſum eſt, quod Ioannes dicit, πᾶσαν ἀδικίαν, hoc eſt, omne, quod cum iuſtitia pugnat, eſſe peccatum. Sed quis talem ſophiſticam cauillandi libidinem non deteſtetur, in re præſertim tam ſeria? Eadem certe ratione peccatum vocatur ἀδικία, ſicut ἀνομία, quia lex eſt regula iuſtitiæ. Sicut igitur omnis ἀδικία eſt peccatum, ita & omnis ἀνομία eſt peccatum.

Sed Lectorem oro, vt hoc attente conſideret, quod Andradius Tridenti in ipſo Concilio, cum tragicis vociferationibus diu multumq; contendiſſet, non omnem ἀνομίαν hoc eſt, non omne, quod à lege diuina diſſidet, & cum ea pugnat, peccatum eſſe; poſtea in 5. libro Ieſuitarum axioma fortiter defendens, pronunciat: Quicquid à Prælatorum Eccleſiæ, ac maxime à Romani Pontificis iuſſis diſſidet, & cum illis pugnat, immane eſſe peccatum: & maiori ſcelere inuolui illum, qui Pontificias, quam qui diuinas leges perfregerit: ſi præſertim Prælatorum deſpicientia, & legum Pontificiarum cõtemptione feratur. Hæc. n. ſunt Andradij verba. Et quidem tam ſtricte hoc vrget, vt ideo cum Ieſuitis pronunciare non vereatur, illos eſſe velut Ethnicos & publicanos habendos, qui filij Dei præſcriptũ, & veteris Eccleſiæ conſuetudinem ſequentes, Romani Pontificis & Prælatorum eius præſcriptione, ab vtraq; Chriſti Euchariſtiæ ſpecie ſumenda non retardantur. Huc ſcil. tendit operoſa illa diſputatio, non omnem ἀνομίαν eſſe peccatum, vt hominum mandata diuinis præferantur. Et quidem Tridenti in ipſo Concilio Andradius illa diſputat.

Profecto neceſſe eſt, Andradium habere nos Germanos non aliter, quã beſtias, & pecora campi: quibus manifeſtiſſimum & firmiſſimum hoc axioma, per tam puerile ſophiſma arbitratur ſe ridendo poſſe extorquere, ſed ſtat contra omnes portas inferorum inuictum axioma: Quicquid in natura rationali diſſidet à norma legis, & cum ea pugnat: ſiue ſit defectus, ſiue ἐπιξία, ſiue inclinatio, ſiue actio, ſiue omiſſio, eſt peccatum. Non enim per Philoſophiam, quæ de voluntarijs tantum actionib. loquitur, agnitio peccati, ſed per legem. Lex vero accuſat & arguit non tantum conſentire concupiſcentię, vel ire poſt concupiſcentias ſed ipſum etiã concupiſcere. Et hoc peccatum Paulus dicit ſe non potuiſſe cognoſcere niſi per legem, quę dicit: Nõ concupiſces. Hæc firmiſſima fundamenta Andradius

Axioma firmiſſimum

labijs ſuis magniloquis conſpurcare quidem conatur, ſed infringere non poteſt, niſi forſan aliam voluerit fingere normã iuſtitiæ & peccati in Eccleſia, quã quæ eſt in mente diuina, quæ in lege ipſius nobis patefacta eſt. Et ſane diſputans de loco Iacobi: Qui in vno delinquit, reus eſt omnium: non obſcure ſignificat, charitatem, qualis & quanta in renatis in hac vita eſt, eſſe normam iuſtitiæ: & quicquid menſuræ huius charitatis nõ aduerſatur, licet ad legem Dei non congruit, non eſſe peccatum. Et talia cenſet eſſe peccata venialia, & ipſam concupiſcentiam. Et alibi magis probat, q Scholaſtici dicunt, peccatum eſſe cõtra naturã hominis, qualis nunc eſt, quam eſſe ἀνομίαν Sed quid multis diſputo? colligere hinc promptum eſt Pontificios non curare magnopere ἀνομίαν, contra legem diuinã, modo non repugnetur ijs, quæ Pontifex in ſcrinio pectoris ſui gerit. Vtile a. eſt, Lectores ſcire, ex traditionibus Concilij Tridentini non ſcriptis, eſſe hic vnam, non omnem ἀνομίαν eſſe peccatum. Et quid eſt, ſi hoc non eſt, legem Dei conculcare? pleno ſcil. ore fateri, aliquid eſſe ἀνομίαν: & tamen ridere illos, qui propterea coram Deo ſe humiliant, & petunt peccatum illud non imputari? Sed Lector ipſe prophanam hanc Andradij philoſophationem de peccato conſideret. Eiuſdem generis eſt, quod Andrad. in hac diſputatione affirmat, tegere peccata, occultare, non imputare, remittere Rom. 4. Pſ. 32. nihil aliud ſignificare, quã omnes peccati fibras penitus extirpare, ita vt ne veſtigium quidem vllum reliquum ſit. Noua plane eſt hæc Tridentina Grammatica. Ineptiſſimus igitur eſt Paulus, qui tam muliebriter quiritatur, Rom. 7. ſi remiſſio peccati ipſas fibras peccati ita extirpat, vt ne veſtigium quidem eius reliquum fiat. Manifeſtiſſime certe dicit Paulus, poſt remiſſionẽ peccatũ adhuc in carne ſua habitare. Quanta igitur huius rhetoris impudentia eſt, fingere nouam plane Grammaticam, quod tegere, non imputare, remittere, ſit malum ipſum penitus extirpare. Propiciatorium tegẽs tabulas legis, figura fuit, quomodo tegantur peccata. Num vero illud operimentum arcæ erat extirpatio tabularũ legis. Pſ. 32. eſt verbum כסה quod etiam vſurpatur Prou. 12. Homo aſtutus tegit ſententiam, hoc eſt, iuxta Andradium, extirpat. Ezech. 18. Nudũ operiet veſtimento, Ionæ 3. Operient ſe ſaccis. Accommodet huc, quæſo, Lector nouam Andradij Grammaticam, & mirabilis erit metamorphoſis. Ezech. 13. verbum illud vſurpatur de Pſeudoprophetis, fouentib. peccata vano prætextu. Nunquid ibi, bone Andradi, ſignificat peccatum extirpare? Sed Andrad. inquit: In Pſalmo mox ſequitur, in cuius ſpiritu non eſt dolus. Maximus autem eſſet dolus, fingere peccata eſſe remiſſa, quæ in carne adhuc hæreant? Nihil autem aliud reſpõdebo, quam quod Auguſtin. dicit, libr. 2. contra Iulian. de hac Dauidis ſententia: Confitetur etiam peccata iuſtorum, magis aſſerẽs eos in Dei miſericordia ſpem ponere, quam de iuſtitia ſua fidere. Et ideo non eſt in ore eius dolus, imo in ore illorum omnium, quibus huius veracis humilitatis, vel humilis veritatis perhibet teſtimonium. Opponat hæc Lector. Auguſtin. dicit confiteri etiam iuſtorum peccata, eſt quod Dauid inquit: In ſpiritu eius non eſt dolus. Andrad. vero inquit: In illius ſpiritu non eſt dolus, qui nullum in ſe peccati veſtigium agnoſcit. Et huc accommodat, quod Pſal. 51. petit deleri iniquitatem. Verbum enim מחה ſignificat talem deletionem, ſicut cum patinam quis inuertit & abſtergit. 4. Reg. 21. Sed titulus Pſalmi teſtatur, quod loquatur de peccato actuali, quod iuxta Auguſtinum, actu tranſit, & reatu manet, quæ hoc modo deleri Propheta petit. Sed illo reatu ita deleto, vide quid porro petat Dauid: Multiplicetur ablutio mea, amplius iterum atq; iterum laua me ab iniquitate mea. Sed quid opus eſt cõtinuo repetita mundatione, ſi iam deleta eſt iniquitas adulterij? ſicut

verbum חטא ſignificat. Id vero Dauid ipſe oſtendit, cum inquit: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum. &c. Et hoc dicit 50. ferme annis poſt acceptam circumciſionem. Hoc igitur eſt peccatum illud, quod Pſal. 32. petit tegi pro quo omnem ſanctum orare neceſſe ſit.

Sed non dubito pium Lectorem jamdudum pertæſum Andradianæ impudentiæ, quæ digna propediem erit galero Cardinalitio. Vnum igitur tantum adhuc addam, vere magiſtrale Andradii artificium. Sententiam Ioannis: Si dixerimus, nos peccatum nõ habere &c. ita conſpurcat, vt cõtendat intelligendum eſſe, de actualibus ſolum peccatis, & de adultis hominibus, qui propria ſe actione poſſunt commaculare quãdo ſcilicet flãmæ concupiſcentiæ ſubitum aliquem voluntatis aſſenſum ſecũ rapiunt. Et Lectorem oro, vt attente conſideret, quorſum diſputationes Põtificiorum de reliqua in renatis concupiſcentia tendant. Auguſtinus lib. 2. de peccatorum meritis, diſputat, excepto vno homine Ieſu Chriſto, neminẽ vel fuiſſe, vel eſſe in hac vita ſine peccato. Et alibi dicit: Si omnes ſancti & ſanctæ in vnum congregentur & rogentur omnium vnam fore vocem: Si dixerimus, nos peccatum non habere, &c. Sed Andradius nuper in Tridentino Concilio didicit, 1. Infantes baptizatos, & qui ad adultam ætatem non peruenerunt, non comprehendi illa ſententia. 2. Quando homo eſt ſine peccatis actualibus, ſicut eſt in ſomno; tunc juxta Andradium, non comprehenditur in illo dicto Ioan. 3. Quando concupiſcẽtia quieſcit, aut etiam quando mouetur: ſi nõ rapiat ſecum volũtatis aliquem aſſenſum, tunc adultus non habet peccatum. Sit igitur & hæc vna ex traditionibus Tridentini Cõcilii non ſcriptis: Inter renatos in hac vita valde multos eſſe, qui contra Ioannis teſtimonium vere dicere poſſent, ſe peccatum non habere, quia multi ſunt baptiſati, qui ad ætatẽ adultam nondũ peruenerũt. Et Andradius Tridenti in Cõcilio didicit; Ioannis ſententiã de adultis tantũ intelligendam, ipſos etiam adultos renatos in hac vita valde ſæpe eſſe ſine peccato: nã quando dormiũt, non maculãt ſe actuali aliquo peccato. Et quando cõcupiſcẽtia quieſcit, aut quãdo ita ipſi reſiſtitur, vt nullum voluntatis aſſenſum ſecum rapiat, tunc juxta Pontificios nõ eſt peccatum. Renati igitur adulti, in maiori vitæ huius parte, poterunt contra Ioannem teſtimoniũ dicere, ſe peccatum non habere. Corrigenda igitur erit Ioannis ſentẽtia, vt tantũ de quibuſdã renatis in hac vita, & non ſemper, ſed aliquãdo tantum verum ſit: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, veritas in nobis non eſt. Si cum truncis & ſtipitibus, qui nihil intelligunt, Andradius negotium haberet, nõ poſſet maiori libidine, quæcunq; ipſi libent, ſine probatione dictitare. Nam ne mentionem quidem dignatur facere, quod Paulus Rom. 7. tam triſti querela peccatũ inhabitans deplorat: quod ideo vocat peccatum inhabitans, vt recte intelligi poſſit quod Ioannes dicit: Si dixerimus nos peccatum non habere, &c.

Imo ex illa ſua ſententia Andradius affirmat, renatos nec omnes, nec ſemper in hac vita opus habere illa precatione: Dimitte nobis debita, &c quia nec ipſa cõcupiſcentia, nec motus eius, ſi nõ accedat conſenſio, ſint peccata vel debita. Atqui Chriſtus ideo vocat debita: quia quæ lex flagitat, nec habere, nec præſtare poſſumus in hac vita, ea perfectione ſicut lex poſtulat. Illa igitur, quæ etiã in inchoata nouitate, legi flagitãti adhuc debemus, recte petimus dimitti: ſicut Dauid facit, Pſal. 51. Non ignoro, Auguſtinum aliquando dicere, propter concupiſcentiam reliquam renatos non dicere: Dimitte, &c. ſed propter actualia peccata. Sed idem Auguſtinus Epiſt. 29. inquit: Quam diu caritas augeri poteſt, profecto illud, quod minus eſt quam debet, ex vitio eſt, ex quo vitio nõ eſt iuſtus in terra, qui faciat bonum, & nõ peccet, propter quod vitium ſi dixerimus, ꝙ peccatũ non habemus, &c. (aduerte hoc Andradi) propter quod etiam quantum-

libet profecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere. Dimitte nobis debita noſtra, cum jam omnia dicta. facta. cogitata dimiſſa ſunt. Idem de verbis Apoſtoli, Sermo.2. Sed ſufficit inquis, mihi, quod in Baptiſmo accepi remiſſionem omnium peccatorum. Nunquid quia deleta eſt iniquitas, finita eſt infirmitas? Adhuc carnem fragilem portas, adhuc corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, adhuc vtique dicit, donec ſanentur languores tui: Dimitte nobis debita noſtra. Hæ ſententiæ, quia cum Scriptura congruunt eſſent producendæ. Sed hoc eſt artificium Pontificiorum, vt ex Patribus ſententiam aliquam arripiant, quam contra Scripturam torquere poſſint, etiam cum non ignorent, Patres alibi rectius ſentire & loqui.

Sed ſatis ſit de hoc loco, in quo Andradii nimis inſolens impudentia, longius quam conſtitueram, me prouexit; Lectorem autem oro, vt ſecum reputet, quid in reliquis fidei articulis exiſtimet ſibi à Concilio Tridentino expectandum: in cuius penetralibus, de peccato tam frigide, tam leuiter & prophané philoſophantur, vt totam religionem ridere non obſcure videantur: id quod ex ſequentibus magis adhuc manifeſtum euadet.

AN BEATA MARIA VIRGO SINE PECCATO originali concepta ſit.

APPENDIX DECRETI V. SESSIOnis Tridentini Concilii.

Declarat tamen hæc ipſa ſancta Synodus, non eſſe ſuæ intentionis, comprehendere in hoc decreto vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam virginem Mariam Dei genitricem; ſed obſeruandas eſſe conſtitutiones felicis recordationis Sixti Papæ IV. ſub pœnis in iis conſtitutionibus contentis, quas innouat.

EXAMEN.

Scriptura vbi de peccato Originali loquitur, vnum tantum hominem Ieſum Chriſtum, qui à Spiritu ſancto conceptus, peccatum non nouit, excipit. Talis enim decebat nos Pontifex ſanctus, innocẽs, immaculatus, ſegregatus à peccatoribus, quæ Græce ſignificãtius dicuntur: ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν Hebr. 7. De reliquis vero hominibus omnibus, qui ex cõmixtione viri & fœminæ naſcuntur, ſine exceptione vniuerſalem profert ſententiam. Rom. 5. Per vnum hominẽ peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerũt. 1. Corinth. 15. Sicut in Adam omnes moriutur, ita in Chriſto omnes viuificabuntur. Epheſ. 2. Eramus & nos natura filii iræ, ſicut & cæteri. Eodẽ etiã modo vetus Eccleſia & ſenſit & docuit. Auguſtinus quidẽ de natura & gratia, c. 36. dicit: De ſancta virgine Maria, propter honorẽ Domini, nullã prorſus, cũ de peccatis agitur, habere volo quæſtionem: Inde enim ſcimus, ꝙ ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincẽdum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum, &c. Et hoc quidẽ eo trahũt, quaſi ſentiat, Mariam nõ comprehendi in ſentẽtiis Scripturæ, quæ de peccato Originali loquutur. Sed quia diſerte dicit Mariæ gratiam collatam ad vincendum peccatum: manifeſtiſſimum eſt,

quod non ſentiat, Mariam ſine peccato conceptam fuiſſe, alias enim non opus fuiſſet conferri ipſi gratiam ad vincendum peccatum. Ideo etiam vbiq; de peccato originali generaliter loquitur, & tantum Chriſtum excipit. De fide ad Petrum, cap.23. Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali naſci, impietati ſubditum, mortiq; ſubiectum, & ob hoc natura filium iræ naſci. De nuptiis & concupiſcentia: Ideo Chriſtus non de concubitu naſci voluit, vt hinc etiam doceret, omnem, qui de concubitu naſcitur, carnem eſſe peccati: quandoquidem ſola, quæ non inde nata eſt, non fuit caro peccati. Ambroſius in Lucam: Solus enim per omnia ex natis de fœmina, ſanctus Dominus Ieſus, qui terrenæ contagia corruptelæ, immaculati partus nouitate non ſenſit. Idem in Eſaiam: Omnis homo mendax, & nemo ſine peccato, niſi vnus Deus. Seruatum eſt ergo, vt ex viro & muliere, id eſt, per illam corporum commixtionem, nemo videatur eſſe expers delicti. Qui autem expers eſt delicti, expers eſt etiam huius conceptionis. Et quidem Auguſtinus dicit, eum qui contrarium ſentiat, repugnare ſcripturæ. De perfectione juſtitiæ: Quiſquis eſſe vel fuiſſe in hac vita aliquem hominem, vel aliquos homines putat, excepto vno Mediatore Dei & hominum, quibus neceſſaria non fuiſſet remiſſio peccatorum, contrarius eſt diuinæ ſcripturæ, vbi Apoſtolus ait: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Et contra Iulianum, lib.5.c.9. pronuntiat eſſe hæreſin, vbi enim dixiſſet: Si abſq; dubio caro Chriſti non eſt caro peccati, ſed ſimilis carni peccati, quid reſtat, vt intelligamus, niſi ea excepta, omnem reliquam humanam carnem eſſe peccati? Et paulo poſt ſubiicit: Quiſquis hoc negat, deteſtandus hæreticus inuenitur. Et ibi manifeſte affirmat, Mariam in concupiſcentia originali conceptam: inquit enim: Hinc apparet, illam concupiſcentiam, per quam Chriſtus concipi voluit, feciſſe in genere humano propaginem mali. Quia Mariæ corpus, quamuis inde venerit, tamen eam non traiecit in corpus, quod non inde concepit.

Bernhardus etiam dicit: Excepto homine Chriſto, vniuerſos reſpicit, quod vnus humiliter confitetur: In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. *Bernhardus.*

Hæc fuit veteris, veræ & purioris Eccleſiæ ſententia, ex ſcripturæ clariſſimis teſtimoniis extructa. Et quidem Longobardus etiam li. 3. diſtinct. 3. inquit: Sane dici poteſt & credi, iuxta ſanctorum atteſtationes, conuenienter ipſam verbi carnem prius peccato fuiſſe obnoxiam, ſicut reliqua virginis caro, ſed Spiritus ſancti operatione mundatam, ita vt ab omni contagione immunis, vniretur verbo. Fuit igitur Longobardi adhuc tempore ignota opinio, Mariam ſine peccato originali conceptam.

Sed conſideret lector, quando primum abſq; verbo ſpecie aliqua bonæ intentionis à ſcripturæ teſtimoniis paululũ diſceditur, quid tandem conſequatur. Longobardus enim arrepta occaſione ex Auguſtini verbis, incipit ſine verbo Dei diſputare, fieri potuiſſe, cum Maria ex Spiritu ſancto conciperet Chriſtum, quod & ipſa ſimul tota ab omni peccato, etiam ab ipſo fomite mundata, & penitus liberata fuerit. Sed qui Longobardum ſecuti ſunt, non contenti fuerunt illa opinione: ſed longius progreſſi, cœperunt diſputare, Mariam, cum primum in peccato originali concepta fuiſſet, poſtea in vtero ſanctificatam, ſine peccato natam fuiſſe. Et cum nullo ſcripturæ teſtimonio hoc probari poſſet, Apocrypha hiſtoria natiuitatis Mariæ, quæ nunc in proteuangelio Iacobi extat, primo tanquam opinio non omnino improbanda propoſita, poſtea vero tanquam Cano-

nica veritas approbata fuit. Cumque jam in duabus de Maria virgine quæſtionibus extra ſcripturæ limites exceſſum fuiſſet, in ſcholis quidam diſputare cœperunt: Mariam virginem etiam conceptam fuiſſe ſine peccato originali. Cuius opinionis patronus Scotus poſtea factus eſt. Nullo vero verbi Dei teſtimonio hoc oſtendere potuerunt, imo ne conati quidem ſunt, ſed ratiocinabantur à poſſibili, Chriſtum potuiſſe matrē ſuam in ipſa conceptione ab omni originalis peccati contagio præſeruare: & hoc conuenire dignitati & honori matris Domini. Huic vero opinioni, quia non tantum ſine verbo Dei, & teſtimoniis antiquitatis proponebatur, verum etiam pugnabat cum manifeſtis ſcripturæ teſtimoniis, multi tunc contradixerunt, vt Thomas, Bonauentura, Gregorius de Arminio, &c. Paulatim tamen feſtum conceptionis Mariæ in quibuſdam locis inſtitui cœpit; Sed erant tamen multi, qui contradicerent, ſicut teſtatur etiam gloſſa, de conſecrat. diſtinctione 3. cap. prouocandum. Et magnis contentionibus res acta fuit, non in ſcholis tantum, verum etiam pro concione, coram populo, cum vna pars ſcripturæ teſtimoniis, & antiquitatis ſuffragiis pugnaret, altera vero pars ex dignitate & excellentia prærogatiuarum Mariæ ratiocinaretur, & probationis loco afferret reuelationes, miracula, & ſimilia. Tandem vero anno Domini 1483. Sixtus Pontifex Romanus auctoritatem ſuam interpoſuit. Sed quomodo? Num ex ſcriptura quæſtionem illam diiudicari voluit? Nequaquam. Sed quia nondum ſit à Romana Eccleſia & Apoſtolica ſede deciſum, ideo vtramq; opinionem liberam eſſe, ita vt neutra accuſanda aut damnanda ſit hæreſeos: & tamen, quam ſententiam ipſe magis probet, non obſcure indicat. Quia enim Romana Eccleſia tunc celebrabat feſtum conceptionis Mariæ, edicit, ne quis reprehendat illam opinionem, propter quam feſtum inſtitutum erat, quod ſcilicet Maria ſine peccato originali concepta eſſet. Iam enim antea anno Domini 1466. conſtituerat, propoſita prolixa indulgentiarum nundinatione, feſtum de mira conceptione Mariæ virginis, cum peculiari officio, in quo aſſeritur ſine peccato originali concepta, ab omnibus fidelibus celebrandum. Et anno Domini 1439. Concilium Baſilienſe, Seſſione 36. definit opinionem illam, quod Maria nunquam ſubiacuerit peccato originali, ſed ſemper immunis fuerit ab omni originali & actuali culpa, ab omnibus Catholicis tenendā & amplectendam, nulliq; de cætero licitum eſſe in contrarium prædicare vel docere. Hæc recenſui, vt rectius intelligatur, quid Appendix Tridentini Decreti velit: vbi obiter dicit, de conceptione Mariæ virginis obſeruandas conſtitutiones Sixti IV. vt ſcilicet primo liberum ſit, extra, præter, aut etiam contra verbum Dei opinari, an beata Maria virgo concepta fuerit ſine peccato originali. Secundo, ne ex ſcriptura reprehendatur opinio illa aſſerens ipſam in conceptione & animatione, ab omni penitus originalis peccati contagio præſeruatam fuiſſe. Tertio, ne quis auſit ſignificare, ſibi non per omnia probari reuelationes, miracula, &c. quib. opinio illa præter & contra ſcripturam ſtabilitur. Quarto, vt feſtum conceptionis Mariæ, cum indulgentiis Papalibus, reſpectu illarū cauſarum, propter quas inſtitutum eſt, religioſe ſeruetur. Sed hæc, quia valde craſſa ſunt, Tridentini Patres retineri quidem volūt, ſed nudare verentur. Inuoluunt igitur generalitate quadam, quæ tamen non ita obſcura eſt, quin animaduerti poſſit. Illam igitur generalitatem Lectori paucis euoluam, & explicabo. Sixtus cauſas, cur feſtum conceptionis Mariæ celebrandū ſit, has recitat: Quia Maria eſt via miſericordiæ, mater gratiæ, pietatis amica, humani generis conſolatrix, pro ſalute fidelium, qui delictorum onere grauantur, ſedula oratrix, & peruigil apud regem, quem genuit, intercedit, ideo debitum reputamus, vniuerſos fideles celebrare feſtum de mira eius conce-

ptione

ptione, vt exinde fiant eiuſdem virginis meritis, & interceſſione diuinæ gratiæ aptiores. Et ordinamus, vt qui celebrationi interfuerunt, eandem indulgentiam & remiſſionem peccatorum conſequantur, quam conſequuntur in feſto corporis Chriſti.

Anſhelmus

Anſhelmus originem feſti de conceptione Mariæ ita deſcribit, quod Abbati cuidam in periculo naufragij, Mariam miſerorum & deſperatorum ſpem deuote inuocanti, vir quidam à Maria miſſus apparuerit, qui reuelaret, ſi periculum illud euadere vellet, vt promitteret, ſe diem conceptionis Mariæ ſexto Idus Decembris velle celebrare, & celebrandum prædicare. Et concludit Anſhelmus: Nos ergo fratres, ſi portam ſalutis volumus apprehendere, Dei genitricis conceptionem dignis officijs celebremus, vt ab eius filio digna mercede remuneremur. Alia Legenda narrat, Mariam clerico cuidam apparuiſſe, & dixiſſe: Si conceptionis meę feſta annuatim ſexto Idus Decembris ſolenniter celebraueris, & colenda prædicaueris, mecum in regno vnigeniti mei laureatus eris. Et ratio ibi redditur, quare Mariæ & Chriſti, non vero aliorum etiam Sanctorum conceptiones celebrentur. Digne enim hanc dominationem ſuper cæteros ſanctos illa debet habere, per quam omnes ſancti ſanctificantur & beatificantur. Dicitur enim Chriſtus Sanctus ſanctorum, & hæc Sancta ſanctarum. Celebremus igitur dignis officijs eius conceptionem, vt ipſius meritis & precibus à ſecularibus curis, & à cunctis vitijs mereamur eripi, & ad gaudia Paradiſi perduci. Subiunguntur etiam in Legenda varia miracula, quibus ipſa Maria peculiaribus apparitionibus approbarit illam ſententiam, quod ſine omni penitus originali peccato concepta fuerit, & quod per multa prodigia punierit illos, qui, excepto vno homine Ieſu Chriſto, vniuerſalem ſcripturæ definitionem ſequantur: In peccatis concepit me mater mea.

Hæc omnia, & his ſimilia, complectitur appendix Decreti Tridentini, quod iubet obſeruare conſtitutiones Sixti IV. Et arbitror, quoſdam inter ipſos pudore retractos, noluiſſe, vt nominatim & expreſſe talia recenſerentur. Quia tamen nihilominus retinenda & ſtabilienda fuerunt, viſum fuit illa generalitate quadam inuoluere, quam lectori iudicaui paucis explicandam eſſe.

Si quis vero ſcire cupit, quæ ſit Tridentini Concilij de conceptione Marię ſententia, videri ſane poſſet, quia mentio fit conſtitutionum Sixti, quod diſputationem illam relinquat ſub libera opinandi licentia, ſed verba diuerſum omnino oſtēdunt. Cum enim dixiſſent, Adamum transfudiſſe peccatum in omne genus humanum, mox adijciunt appendicem: Declarat tamen hæc ipſa Synodus, non eſſe ſuæ intentionis comprehendere in hoc Decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam virginē Mariam. Quibus autem documentis oſtendunt, ab expreſſis generalibus ſcripturæ ſententijs de peccato originali, Mariam virginem eſſe excipiendam? Num ſacra ſcriptura ita docet? Non docet. Num forſan fit mentio apud veteres huiuſmodi alicuius traditionis, quaſi ab Apoſtolis acceptę? Non fit. Num forſan vetus Eccleſia ita ſenſit? Num Patres ita docuerunt? Neq; hoc oſtendi poteſt: ſed allegantur reuelationes, finguntur miracula. Supra autem oſtendimus, quomodo Auguſtinus contra Petilianum ex ſcriptura probet: In rebus fidei, poſt conſtitutum ſcripturæ Canonem, nec reuelationibus, nec miraculis, præter aut contra ſcripturam credendum eſſe, multa enim talia fingi ab hominibus, & ſi non fingantur, ſcripturam tamen præmonere, ne illis contra verbum credamus, Deuter. 13. Matt. 24. 2. Theſ. 2. Nec ſcripturam igitur, nec traditiones curant Pontificij, quando volunt nouos fidei articulos condere, ſed ſolum fundamentum eſt, quod Perſius inquit: Quod volumus, ſanctum eſt.

Vel ſicut Canoniſtæ loquuntur: Voluntas Papæ eſt ipſi pro lege, in his, quæ vult.

Nihil autem hac diſputatione detractum volo dignitati beatæ Mariæ virginis. Amplector enim ſumma animi reuerentia, quod ipſa canit: Ex hoc beatam me dicent omnes generationes, quia magna mihi fecit, qui potens eſt. Sentio autem, ita recte beatam prædicari Mariam virginem, ſi ea ipſi tribuantur, quæ & ſcripturæ conſentanea ſunt, & inde probari poſſunt, vt ſanctum ſit nomen Domini. Nec vlla alia celebratio ipſi grata eſſe poteſt.

DE OPERIBVS INFIDELIVM SEV NON RENATORUM.

SEXTÆ SESSIONIS TRIDENTINI Concilij capitulum, de imbecillitate naturæ & legis, ad iuſtificandos homines.

Primum declarat ſancta ſynodus, ad iuſtificationis doctrinam probe & ſincere intelligendam, oportere vt vnusquiſque agnoſcat & fateatur: quod cum omnes homines in prauaricatione Adæ innocentiam perdidiſſent, facti immundi, &, vt Apoſtolus inquit, natura filii iræ (quemadmodum in Decreto de peccato originali expoſuit) vſque adeo ſerui erant peccati, & ſub poteſtate Diaboli ac mortis, vt non modo gentes per vim naturæ, ſed ne Iudæi quidem, per ipſam etiam literam legis Moyſi inde liberari aut ſurgere poſſent, tametſi in eis liberum arbitrium minime extinctum eſſet, viribus licet attenuatum & inclinatum.

CANON I.

Si quis dixerit, hominem ſuis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiant, abſque diuina per Chriſtum Ieſum gratia poſſe iuſtificari coram Deo, anathema ſit.

CANON VII.

Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante iuſtificationem fiunt, quacunque ratione facta ſint, vere eſſe peccata, vel odium Dei mereri: aut quanto vehementius quis nititur ſe diſponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare, anathema ſit.

EXAMEN.

DIxi aliquoties, Andradij ſcriptionem, quam in Concilio, iuſſu Patrum inſtituit, ad hoc prodeſſe, vt Decreta Concilij rectius intelligere, & penitius introſpicere poſſimus. Concluſiones enim ſaltem, ſeu (vt vocant) nudas deciſiones, Decreta nobis proponunt. Andradij vero beneficio iam incipimus in ſingulis ferme decretis, arcana quædam cognoſcere, quæ ſcilicet fuerint in Concilio diſputata & deliberata, quo artificio decreta condita, & quo ſenſu Patres voluerint illa accipi. Cuius valde luculentum exemplum hic locus nobis præbebit. Neque enim facile quis diuinaret, quid ſibi vellent duo illa contraria decreta.

1. Omnes homines propter peccatum originale vſque adeo eſſe ſeruos peccati, & ſub poteſtate diaboli ac mortis, vt non modo Gentes per vim naturæ, ſed nec Iudæi quidem per ipſam etiam literam legis Moyſi inde liberari ac ſurgere poſſent.

2. Quod iubent anathema eſſe, ſi quis dixerit, opera, quæ ante iuſtificationem fiunt, quacunque ratione facta ſint, vere eſſe peccata. Sed hæc

Digitized by Google

myſteria Andradij reuelationes nobis pandent. Eius igitur explicationem, remoto grandiloquentiæ ipſius ſtrepitu, ſimpliciter recitabo.

ANDRADII SENTENTIA
de operibus infidelium.

I. Narrat Canonem VII. cōditum propter illos, qui naturæ deprauationē ita amplificant, vt dicerent, nihil ab ea, quamdiu iuſtitię expers fuerit, emanare, peccati turpitudine & culpa non contaminatum, niſi prius iuſtitia fuerit informata, & per ſpiritum renouata. Sententia igitur illius Canonis, iuxta Andradij declarationem, hæc eſt, ab impijs, in quibus nec perſona Deo eſt reconciliata, nec naturæ renouatio per ſpiritū inchoata, imo qui iuſtitiæ, de qua Paulus diſputat, expertes ſunt, multa opera emanare, quæ omni peccati turpitudine & culpa careant. Recito enim Andradij verba, qui addit: Si quid in huiuſmodi operibus deſideretur, non tam iniuſtitiæ, quam diuinæ cognitionis defectui adſcribendum eſſe.

Sententia Canonis 7.

Verba Andradii.

II. Quia non poteſt negare, Auguſtinum & Proſperum ex Scripturæ ſententia longe aliter, quam Scholaſticos Doctores, de hac quęſtione diſputare: dicit, ab Eccleſia & Concilijs nondum eſſe definitum, quo genere infidelium opera cenſenda ſint, ideo cuique liberum eſſe opinari. Illam vero opinandi libertatem Lector ita intelligat. Scholaſtici diſputāt, hominem non renatum, ſine fide & Spiritu ſancto, ex puris naturalibus poſſe præcepta Dei implere, quo ad ſubſtantiam actus, & infidelem, qui hoc modo facit opera præceptorum, non peccare: hominem etiam exiſtentem in peccato mortali poſſe ex puris naturalibus vitare & cauere quoduis peccatum mortale, ne de nouo illud committat, & infidelē hoc modo, faciendo quod in ſe eſt, remouendo ſcilicet obicem peccati mortalis, & eliciendo bonum actum ex libero arbitrio, mereri de congruo, vt Deus ipſi det gratiam. Quod ſi quis quærat, quid Tridentinum Conciliū de his Scholaſticorum opinionibus ſentiat, non facile hoc in decretis deprehendere poterit: & poſſet ſane aliquis exiſtimare, propter improbandas illas opiniones, poſita eſſe hæc verba in decreto, homines vſque adeo eſſe ſeruos peccati, vt Gentes per vim naturæ inde liberari ac ſurgere non poſſent. Sed Andradius, iuſſu Concilij in ipſo Concilio ſcribens, dicit, liberum eſſe in hac diſputatione cuique opinari. Et quidem inter liberas illas opiniones recitat etiam hanc: Infidelium virtutes, licet non ſint perfectæ, & æternis præmijs dignæ, poſſe tamen aliquando humanas vires generalibus tantum auxilijs fultas, & ſuſtentatas, omnem peccati turpitudinem vitare.

Auguſtin.

Auguſtinus certe de Pelagianis dicit: Sunt quidem ita præſumentes de libero arbitrio, vt ad non peccandum nec adiuuandos nos diuinitus opinentur, ſemel ipſi naturæ conceſſo libero voluntatis arbitrio. Et ſemper opponit illam Pauli ſententiam, 2. Cor. 13. Oramus Deum, vt nihil mali faciatis.

De peccatorum meritis. lib. 2. cap. 5. inquit: Repellamus ab auribus & mentibus noſtris eos, qui dicunt, accepto ſemel liberæ voluntatis arbitrio, nec orare nos debere, vt Deus nos adiuuet, ne peccemus. Sed vt video, quæ olim fuerunt Pelagiana, iam in Tridentino Concilio facta ſunt liberæ opiniones.

III. Andradius narrat, ſapientiſſimis viris hanc ſententiam maxime probari, infidelibus non generali tantū influētia, ſed peculiaribus diuini auxilij ſubſidijs opus eſſe, vt opera faciant omnis culpæ vacua. Et quis nō hoc vt ſane dictū acciperet? Sed ſicut ipſe Andradius ſe explicat, intelligit peculiaria ſubſidia, non gratiam regenerationis & renouationis per Spi-

ritum

ritum ſanctum, ſed modus ſeu impetus peculiares in nõ renatis, quos vulgo vocamus heroicos, quales fuerunt in excellentibus Ethnicis. Et illis ſubſidijs affirmat, infideles, qui ſpiritu regenerationis & renouationis deſtituti ſunt, poſſe opera efficere, quæ omni turpitudine careant, omnis culpæ ſint vacua, & nulla culpa contaminata. Et vt forſan infidelis actiones illas in Deum, quem ignorat, referre non poſſit, in maximam tamen Dei gloriam illas cedere, quæ nulla ſunt turpitudine contaminata.

'irtutes in-idelium.

Addit vero: Etiamſi deſint peculiaria illa ſubſidia, non tamen arbitramur, omnes illorum actiones conſulto, & cum deliberatione ſuſceptas, peccata eſſe. Et vt aliquando ſint peccata, non tamen ideo hoc eſſe, quod ab impio & infideli animo proficiſcantur; ſed tantum ideo, quia non referantur ad veram fidem, vt Deo ſeruiant.

IV. In libello contra Ieſuitas notaueram quædam Iuſtini, Clementis & Epiphanij valde incommode de hac quæſtione dicta, quæ cum Scriptura manifeſtiſſime pugnant. Vt quod Iuſtinus diſputat, Socratem & Heraclitum, quia ſecundum rectam rationem vixerint, fuiſſe Chriſtianos. Clemens dicit; Philoſophiam per ſe iuſtificaſſe Græcos. Epiphanius dicit, ſine lege Moſaica & Euangelica, ſola lege naturæ multos fuiſſe iuſtificatos & ſaluatos. In illis dictis Andradius non quærit mitigationem quę ſit analoga fidei, ſed, ſicut ſonant, ſuſcipit illa defendenda: nihil enim tam abſurdum eſt, & impium, quod non ſperet ſua ſe grandiloquentia poſſe defendere. Initio autem quaſi œſtro percitus debacchatur, inferri cœlitibus bellum, cœleſtia iura perfringi, ſi non quocunque & quomodocunque dicta Patrum, etiam contra manifeſtiſſimas Scripturæ ſententias amplectamur. Sed quæſo te mi Lector, patienter auſculta, quæ portenta Andradio, inter has debacchationes exciderint. Videbis enim prophanas & contumelioſas Thammeri opiniones, de fide, & de ſalute Philoſophica ſine verbo Dei, & ſine Spiritu ſancto, quorum ipſos hactenus in Germania Pontificios puduit, iam non tantum in ipſo Concilij Tridentini ſinu clanculum foueri, ſed publice omnibus amplexandas & exoſculandas proponi.

'hammerus ſalute iloſophica.

Et huius quidem generis multa legi diſputata, cum apud veteres, tum apud recentiores. Sed vere poſſum Lectori confirmare, apud neminem me legiſſe, quæ tam impudenter ſint prophana, tam contumelioſa in verbum Dei: & tam blaſphema in incomprehenſibilia iudicia Dei, quam hi Cerberei ſunt Andradij latratus. Cur enim non rem ſuo nomine appellem? Agnoſcet autem hinc Lector, fucum tantum eſſe, quod iactitant Põtificij, ſe pro Apoſtolicis traditionib. pugnare. Idem enim ipſis eſt, quamcunq; quis religionẽ amplectatur, ſiue ſit philoſophica, ſiue forſan Turcica: modo ipſis ſtatus regni ſui ſaluus maneat. Illis enim qui verbo Dei prorſus caruerunt, ſalutem liberaliter promittunt. In hanc autem ſentẽtiam ſcribit Andradius, idque in Concilio Tridentino; Nullum, inquit, dubium eſt, fidem neceſſariam eſſe ad iuſtitiam & vitam æternam. Iuſtus enim ex fide viuit. Illa vero fides, & vera Dei cognitio ad iuſtitiam & ſalutem æternam, non ex ſacris tantum literis, diuiniſque oraculis, ſed ex rebus etiam ijs, quæ ſenſibus ſubijciuntur, haberi poteſt.

ndradii ſtentia de hiloſophis, ibus verm Dei nõ patefam.

Et ita interpretatur primum caput ad Romanos. Et mox ſuo more addit exclamationẽ: Philoſophi, qui ab inani Deorum multitudine abhorruerunt, vnum vero Deum quem totis viribus inquiſiuerunt, mente cõplexi, & religioſe venerati ſunt, illi perpetuo placere ſtudentes, illos tu Chemnici illa fide, Deique cognitione deſtitutos dices, per quam ſcilicet impius iuſtificatur, & ex qua iuſtus viuit. Summa autẽ eſt, quod probare contendit, non poſſe Deum vel ab iniuſtitia, vel à crudelitate defendi, ſi non arbitremur, ad ſalutem ſatis fuiſſe illam Dei notitiam, quæ &

naturaliter hominum mentibus inſita eſt, & conſideratione creaturarum acquiri potuit. Quid autem, quæſo, Andradio ſignificat, quod Paulus dicit: Quiſquis inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Quomodo autem inuocabunt ſine fide? Fides vero ex auditu, auditus per verbum Dei. Roman. 10. Ideo certe Deus, ab initio mundi, dato certo verbo ſe & voluntatem ſuam generi humano patefecit. Illud enim ſolum eſt ordinarium Dei organon, per quod Spiritus ſanctus operatur & accendit fidem: quæ ad ſalutem eſt neceſſaria. Sed ſiſte paulisper lector, nondum enim habes totum myſterium iniquitatis, quod in priuatis Concilij Tridentini congreſſibus, de hac diſputatione agitatum fuiſſe ex Andradio diſcimus. Sentit enim Andradius vim huius obiectionis: Non ſufficere ad ſalutem generalem & confuſam illam notitiam, qualis fuit in Ethnicis: quia cognitio & fides redemptionis per Chriſtum, omnibus ſeculis ad ſalutem neceſſaria fuit.

Fides ad ſalutem neceſſaria.

Sed arrige aures, quomodo Andradius in Concilio Tridentino, hanc obiectionem ſoluere didicerit. Ita enim inquit: In ipſa diuina prouidentia, qua gubernantur res creatæ, implicate & abſcondite continetur humani generis per Chriſtum redemptio. Philoſophi igitur, qui generalem illam Dei prouidentiam perſpectam habebant, ſimul ſane intelligebant: nihil Deum prætermiſſurum, vt homines ſempiterna felicitate perfruerentur. Atq; ita non prorſus ignoraſſe Chriſtum Ieſum crucifixum dicendi ſunt, etſi rationem, quam Deus eſſet initurus humanæ ſalutis curandæ, compertam minime habuerint. Hæc vere ſunt non humana, ſed diabolica ludibria fidei iuſtificantis, & verbi diuinitus patefacti. Quam modeſte, & quam pie Auguſtinus loquitur, quando incidit in quæſtionem prædeſtinationis de iudicijs Dei, de correptione & gratia, c. 8.

Si à me quæratur ignorare me reſpondeo. Non enim arroganter, ſed agnoſcens modulum meum, audio dicentem Apoſtolum: O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inperueſtigabiles viæ eius? Quantum igitur nobis iudicia ſua manifeſtare dignatur, gratias agamus; quantum vero abſcondere, non aduerſus eius conſilium murmuremus, &c.

Lib. 3. Hypognoſt. cur hoc illi operetur, illi non operetur, metuentem me & trementem iudicia eius inſcrutabilia & incomprehenſibilia, nolo interroges. Quia quod lego, credo, non autem diſcutio. Quis enim eſt homo, qui reſpondeat Deo? &c.

Andradius vero diſputans de Philoſophis, quibus Deus verbum ſuum non patefecit, inquit: Neque enim duritas atque immanitas deterior vlla eſſe poteſt, quam ſempiternis cruciatibus mancipare homines, propter illius fidei inopiam, quam conſequi nulla ratione poterant. Et poſtea de fide Philoſophica: Cum aliam agnitionem naturæ non potuerint habere, impoſſibilia in obligationem cadere, ferus ſolum, teter, humanitatique hoſtis quiſpiam poterit exiſtimare. Deum immortalem quam plena hæc ſunt horrendæ blaſphemiæ, contra tremenda & incomprehenſibilia iudicia Dei? Et hæc in medio Concilio Tridenti ſcripſit Andradius, quæ conuenientius in Turcica barbarie diſputarentur. Et quid eſt, ſi hoc non eſt verbum Dei proculcare, fidem iuſtificantem ludificare, & iudicia Dei blaſphemare? Quid ergo miramur, Pontificios Scripturæ tam parum tribuere cum non vereantur & fidem & Eccleſiam fingere, quæ prorſus nullum habeat verbum Dei vel ſcriptum, vel patefactum. Olim Appelles Marcionita, apud Euſebium, lib. 5. capit. 13. dicebat: Quemque in eo, quod crederet, relinquendum eſſe, ſaluandos enim omnes, modo in crucifixum credant, & in bonis operibus inueniantur. Rhetorius poſtea

Appellis Marcionita vox apud Euſebium.

apud

Philoſophis ab Andradio aſcribitur ſalus æterna.

apud Philaſtrium docebat, omnes religiones, modo haberent intentionem & conatum colendi Deum, recte ambulare. Nunc vero (ô flagitioſam poſtremi ſeculi labem) Tridenti in medio Concilio Andradius Philoſophis qui nec ſacras literas, nec diuina oracula habuerunt, tribuit veram fidem, iuſtitiam fidei, ſalutem æternam. Fabricet ergo nouam Eccleſiam, aliud cœlum, & peculiarem beatitudinem, vbi membra, ciues & comparticipes ſint, quicunque ignari fuerunt verbi Dei, ſi tantum iuxta rationem vixerunt. Eradatur itaque, & conculcetur ſententia Pauli, 1. Cor. 1. Cum in Dei ſapientia, mundus per ſapientiam non cognoſceret Deum, placuit Deo, per ſtultam prædicationem ſaluos facere credentes. Fruſtra ergo clamitat Eſaias, ad legem & ad teſtimonium: Si non dixerint vobis iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

Nec conſtabit, quod Chriſtus dicit Ioannis 17. Sanctifica eos in veritate, ſermo tuus veritas eſt. Illam vero ſententiam, quam Andradius in Concilio Tridentino publice profiteri non veretur, Auguſtinus diſerte refutat & damnat, vt Pelagianam, ſaluatos ſcilicet fuiſſe aliquos, ſine agnitione, & fide Euangelij, ſola lege naturæ. De natura & gratia cap. 2. De peccato Originali, lib. 2. cap. 26. Ad Bonifacium, libro 1. cap. 21. Et contra Iulianum, lib. 4. cap. 3. ita alloquitur Pelagianos. An forte Fabriciis, Regulis, Fabijs, Scipionibus, Camillis, cæteriſque talibus prouiſuri eſtis aliquem locum inter damnationem regnumque cœlorum: vbi non ſint in miſeria, ſed in beatitudine ſempiterna, qui Deo non placuerunt, cui ſine fide impoſſibile eſt placere, quam nec in operibus, nec in cordibus habuerunt. Non opinor, perditionem veſtram ad iſtam poſſe impudentiam proſilire, &c. Sed quid dicis bone Lector: quod Auguſtinus ne hæreticos quidem auſuros arbitratus eſt, illud libere iam non tantum diſputatur, ſed publice ſcribitur & editur, idque non in Philoſophica aliqua palæſtra, ſed in ſacroſancta, ſi dijs placet, & œcumenica Tridentina Synodo. Sleidanus ſcribit, anno 1552. Franciſcanum quendam, Tridenti feruente Concilio pro concione publice cum 2. caput ad Romanos explicaret; docuiſſe: eos; qui Chriſti cognitionem non habuiſſent, ſi modo honeſte vixiſſent, ſalutem eſſe conſecutos. Et ille quidem tunc docere deſijt, quaſi Patribus dogma illud non probaretur. Sed iam Andradius publico ſcripto, quod in ipſo Concilio compoſuit, ſententiam illam probat & defendit. Et ego ſane æquius iam fero, quod tumida Andradii acerbitate tam contumelioſe proſcindar & flageller: cum hoc modo prodantur talia Concilij myſteria, ex quibus Lectores euidentius, quam ex ſcriptis decretis, intelligere poſſunt, quæ opiniones in intimis Concilii penetralibus, de religione agitatæ fuerint, qualem doctrinæ reformationem quæſiuerint, & quam inſidioſe plurima in decretis ſuis poſuerint & occultarint. Non facile quis animaduerteret, prophanam illam opinionem in decretis illis latere, & vt maxime quis tale quid ſuſpicaretur, multi clamitarent, inuidiæ conciliandæ gratia decretis hoc affingi. Sed habemus iam aduocatum & interpretem Concilii Andradium, explicantem primum capitulum ſextæ Seſſionis, quomodo homo ſuis operibus, quæ per naturæ humanæ vires fiunt, iuſtificari non poſſit. Quod enim ex Clemente notaueram quoſdam Philoſophia iuſtificatos, hoc Andradius ita explicat: ipſam quidem philoſophiam nunquam habuiſſe vim ad iuſtificandum, ſed ad iuſtitiam comparandam fuiſſe olim Græcis neceſſariam. Diuinum enim numen, Philoſophiæ miniſterio vſum fuiſſe, vt homines excellentiſſimæ illi diſciplinæ deditos clariſſimis iuſtitiæ ornamentis illuſtraret. Intelligit autem non Ethnicam iuſtitiam, ſed Chriſtianam quæ ad vitam æternam perducit.

Franciſcani cuiuſdam concio, referente Sleidano.

Quid item 7. Canon de eo, qui nititur ſe diſponere ad gratiam, verbis

obicu-

obſcurioribus velit, Andradius diſerte explicat, declarans illud Clementis, quod Philoſophia ſit pædagogia ad Chriſtum, hæc enim ſunt eius verba: Philoſophiæ meditatio, quia mentem Dei cognitione illuſtrat, pietate informat, virtutumque inſtitutis & amore exornat ad Euangelium quodammodo viam munit. Animus enim, qui ex Philoſophia (de illa enim Andradius loquitur) vera Dei cognitione, virtutumque luminibus eſt illuſtratus, atq; in diuinarum rerum cõtemplatione ſatis verſatus, facilius quidem ad reliqua fidei myſteria adduceretur; &c. Et Philoſophiæ ſane, ſi intra ſuos terminos ſe contineat, ſuus, & quidem honeſtus in vita humana locus tribuendus eſt. ſed nullo modo eſt commiſcenda cum doctrina Eccleſiæ in ijs, quæ ſunt ſpiritus. Paulus enim dicit, 1. Cor. 1. Græcis doctrinam Euangelij eſſe ſtultitiam. Et cap. 2. Homo ψυχικὸς non capit ea, quæ ſunt Spiritus, ſtultitia enim ſunt illi, & non poteſt agnoſcere, 2. Cor. 10. dicit: Omnem intellectum captiuandum eſſe in obſequium Chriſti, quia φρόνημα carnis inimicitia eſt aduerſus Deum, Rom. 8. Et ideo Coloſſ. 2. vocat συλαγωγίαν: quando etiam vera Philoſophia extra ſuos terminos, poſſeſſionem Doctrinæ Eccleſiæ inuadit. Et de veris Philoſophis dicit Tertullianus, Philoſophos eſſe Patriarchas hæreticorum, qui Eccleſiæ puritatem doctrina ſua commacularunt.

Philoſophia haudquaquam commiſcenda cũ doctrina Euangelij.

SCRIPTVRÆ SENTENTIÆ DE OPERIBUS INFIDELIUM.

Sed redeamus ad diſputationem de operibus infidelium. Deſinet autem iam Lector mirari, quod Pontificii renatorum operibus, perfectionẽ & meritum vitæ æternæ ex condigno tribuant, quodq; de peccatis fidelium tam leuiter ſentiant. Nam & infidelium opera, docent, poſſe omnis culpę eſſe vacua: non ſolum vt non peccent, ſed vt per illa ſaluentur Ethnici. Vt autem hęc doctrina de operibus infidelium recte explicari poſſit, accurate diſtinguenda ſunt ea, quæ ſunt opera creationis Dei in homine adhuc reliqua, ab illis, quæ per peccatum ingreſſa ſunt, ſicut monet Auguſtinus contra Iulianum, lib. 4. c. 3.

Primo igitur quæ ſint opera Dei reliqua in homine, diſcernenda ſunt à per ſe vitioſis. Auguſtinus ita dicit: Anima & corpus, & quæcunque bona animę & corporis naturaliter inſita, etiam in peccatoribus dona Dei ſunt: quoniam Deus non ipſi iſta fecerunt. Ita notitia numerorum, notitia legis naturæ & omnes veræ notitiæ, in homine ſunt per ſe, & ſuo ordine res bonæ, artes etiam & leges veræ, inde extructæ, ſunt res bonæ. Ita alii affectus in homine, ſunt lege Dei prohibiti, alii lege Dei præcepti.

Auguſtinus

Secundo huic diſtinctioni addendum eſt, quod Auguſtinus inquit, De natura & gratia, cap. 3. Omnia bona, quæ natura habet, in formatione, vita, ſenſibus, mente, &c. à ſummo Deo creatore & artifice ſuo habet. Vitium vero quod iſta naturalia bona contenebrat & infirmat, vt illuminatione & curatione opus habeant, ex originali peccato contractum eſt. Naturalia igitur bona, quæ adhuc in homine reliqua ſunt, varie & horribiliter per peccata vitiata, læſa & contaminata ſunt. Spoliati enim ſumus donis naturæ integræ; inſuper triſtis ſauciatio & prauitas contaminauit etiam illa, quę per ſe in natura bona ſunt. Et propterea Scriptura non tantum figmentum cordis dicit malum eſſe, ſed Ieremias pronunciat ipſum cor eſſe prauum.

Vocatur mens carnis, Coloſſ. 2. Mens polluta, Titum 1. Vanitas mentis, obduratio cordis, obſcuratio mentis, Epheſ. 4. Sapientia terrena, ψυχικὴ, dæmoniaca, Iacob. 3. Ideo etiam Paulus dicit, 1. Corinth. 15. Caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt. Et propterea voca-

tur renouatio mentis, Rom. 12. Imo renouatio totius hominis. Coloſſ. 3. 2. Cor. 4. &c. Et tamen manet diſcrimen inter ipſam naturam, & inter vitium, quo per peccatū deprauata eſt natura. Nam quæ per ſe vitioſa ſunt, in renouatione mortificanda & extinguenda ſunt. Ipſa vero natura per gratiam non extinguitur aut aboletur, ſed illuminatur, ſanatur, purificatur & reparatur.

Actiones non renatorum.

Tertia quęſtio eſt de ipſis actionibus non renatorum. Et hoc diſcrimen manifeſtum eſt. Quædam actiones ſunt genere ſuo vitioſæ, & lege Dei prohibitæ. Quædam ſuo genere non ſunt vitioſæ, vt inuentiones & tractationes artium, conſtitutiones honeſtarum legum, virtutes politicæ, ethicæ, œconomicæ, &c. Nam etiam non renatos aliquo modo poſſe externam diſciplinam præſtare, & externa flagitia pugnantia cum externa diſciplina cauere, in loco de libero arbitrio oſtẽdemus. De illis igitur actionibus; quæ ſuo genere honeſtæ & bonæ ſunt, eſt quæſtio. Et magnam habent virtutes illæ, etiam in Ethnicis, ſpeciem, ſicut Ariſtoteles dicit, nec heſperum, nec luciferum, formoſiorem eſſe iuſtitia. Certum eſt etiam, Deum velle coerceri externa diſciplina omnes homines, etiam nõ renatos: & propter diſciplinæ conſeruationem, Deus magiſtratus præfecit generi humano, vult legibus homines regi, vult ſupplicijs puniri violatores diſciplinæ. Et quia imperia nec conſtitui, nec conſeruari poſſunt ſine excellentibus politicis virtutibus, Deus propter imperia reprimit tyrannidem Diaboli, miſcentis omnia libidinibus & ſceleribus, & excitat peculiares heroicos motus & impetus, in quibuſdam etiam non renatis, ad excellentes politicas virtutes. Quomodocunque autem illa actio Dei in non renatis appelletur, non pugno, modo id quod certum & neceſſarium eſt, retineatur, vt ſcilicet diſtinguatur à gratia iuſtificationis, regenerationis, renouationis, ſanctificationis in credentibus per Spiritum ſanctum. Ita Auguſtinus Epiſtola 130. Polemonis continentiam diſputat eſſe donum Dei. Et contra Iulianum, lib. 4. cap. 3. inquit: Quanto tolerabilius illas quas dicis, in impijs eſſe virtutes, diuino muneri potius quam eorum tribueris tantummodo voluntati, licet ipſi hoc neſciant. Et de Ciuitate Dei, lib. 5. diſputat, Romanos per viam virtutis contendiſſe ad gloriam, honorem & imperium. Et dicit cap. 15. Si Deus neque hanc eis terrenam gloriam excellentiſſimi imperij concederet, non redderetur merces bonis artibus eorum, id eſt, virtutibus, quibus ad tantam gloriam peruenire nitebantur. De talibus enim, qui propter hoc boni aliquid facere videntur, vt glorificentur ab hominibus, etiam Dominus ait: Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.

Auguſtinus

Actiones igitur virtutum in non renatis, ſuo genere & per ſe non ſunt vitioſæ, hoc eſt, ipſa materia ſeu ſubſtantia actionum non eſt mala, aut quibuſcunq; alijs verbis hoc exprimatur. Heroicos etiam illos motus excellentium virtutum in Ethnicis, à Deo excitari, Auguſtinus ſentit: quibus etiam vtatur ad conſtitutionem imperiorum, & ad conſeruandam ſeculi creaturam.

Auguſtinus Infidelium virtutes duplici nomine ſunt peccata

Sed iam 4. quæ principalis eſt quæſtio, reſtat. Ex his enim quę diximus, videtur conſequi virtutes illas in non renatis, non eſſe peccata, ſed bona opera. Sed facilis eſt declaratio, ex ijs quæ ſupra dicta ſunt. Quæ natura adhuc reliqua habet ex prima creatione, informatione, vita, ſenſibus, mente &c. per ſe ſunt bona, ſed per peccatum ſunt ſauciata, vitiata & contaminata. Ita Auguſtinus erudite reſpondet, ad bonum opus requiri non tantum vt aliquid fiat, quod ſuo genere bonum ſit, ſed præcipue vt bene fiat. Poſſunt enim, inquit, aliqua bona fieri non bene facientibus, a quibus fiunt. Vt bonum eſt, ſubuenire periclitanti, ſed ille qui hoc facit, ſi amando gloriam hominum magis quam Dei facit, non bene bonum fa-

cit, quia non bonus facit, quod non bona voluntate facit. Et ex hoc fundamento, quæſtio illa de operibus non renatorum clariſſime explicari poteſt, ſi eam ex ſententijs verbi Dei diiudicare volumus. Duobus enim modis infidelium virtutes erunt non bona opera, ſed peccata coram iudicio Dei.

Primum, ratione finis. Eleganter enim dictum eſt ab Auguſtino, Non officijs, ſed finibus à vitijs diſcernēdas eſſe virtutes item non actibus, ſed finibus penſari officia. Et addit: Cum itaq; facit homo aliquid vbi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur. Veræ autem virtutes Deo ſeruiunt in hominibus, a quo donātur hominibus. Quicquid igitur boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere, vera ſapientia præcipit, & ſi officio videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt. Probat autem, Ethnicos virtutes ſuas non retuliſſe in Deum, ſed vel ad voluptatem, vel ad auaritiam, vel ad ambitionem. Iniuſtum autem & ſacrilegum eſt, virtutes debere vitijs, vt ſunt voluptas, auaritia, ambitio, ſeruire. *1. Ratione cauſa finalis.*

Secundo, Infidelium opera non inter vere bona opera ſed inter peccata recenſenda eſſe, inde probatur. Vere enim bona opera debent ſeruire Deo, non in vetuſtate literæ, ſed in nouitate Spiritus, quando is lege ſcribit in corda credentium. Opera igitur, quæ vetus homo, qui Spiritu ſanctificationis nō eſt renouatus, facit, non ſunt vere bona opera. Neq; enim fructus bonus eſt, qui de charitatis radice nō ſurgit, ſicut copioſe illa diſputat Auguſtin. in libro de Spiritu & litera. Vbi concedit quidem gentes naturaliter aliqua legis vel facere, vel ſapere, ſed inter vere bona opera numeranda eſſe, conſtanter negat. Conditiones enim boni operis a Paulo deſcribuntur; charitas ex corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta, 1. Tim. 1. Charitas autē eſt fructus ſpiritus. Gal. 5. Fide purificātur corda, Act. 15. Sanguis CHRISTI emundat conſcientiam. Hebr. 9. Item, Epheſ. quarto: Dei factura ſumus, creati in CHRISTO IESV, ad bona opera, quæ præparauit, vt in illis ambulemus. 1. Pet. 2. Offerentes hoſtias ſpirituales, acceptabiles Deo, per IESVM CHRISTVM: Roman. 12. Reformemini renouatione mentis, vt probetis, quæ ſit voluntas Dei bona, beneplacens & perfecta. Hæ vero conditiones cum in non renatis non ſint, virtutes illorum nullo modo poſſunt inter bona opera numerari. Auguſtinus vero longius adhuc progreditur & contendit, impiorum virtutes non tantum non eſſe vere bona opera, ſed probat numerandas eſſe inter peccata: idque ex his fundamentis: Mala arbor non poteſt facere niſi fructus malos, id eſt, ſola peccata. Hæc ſunt Auguſtini verba. Item, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Quam ſententiam oſtendit Auguſtinus, non de cibis tantum loqui, ſed eſſe generalem. Item, Sine fide impoſſibile eſt Deo placere, Matth. 12. Aut facite arborem bonam, & fructus bonos, aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Priuſquam autem inſeramur CHRISTO, ſumus oleaſtri, hoc eſt, malæ arbores. Roman. 11. Et in Prophetis Deus vbique etiam ſpecioſiſſima opera reijcit, quæ fiunt à perſona non reconciliata ex corde impio, quod eſt ſine timore Dei, ſine fide & dilectione Dei. Eſa. 1. Incenſum, abominatio eſt mihi, ſolennitates veſtras odit anima mea. Capite 66. Qui immolat bouem, quaſi qui interficiat virum. Prouerb. decimo quinto, Sacrificium impiorum, abominatio. Et hæc dicuntur de operibus ſacrificiorum à Deo inſtitutis, quando vel ſine non recto, vel ex corde impio fiebat. Omnium autem non renatorum corda, ſine Spiritu ſancto, ſunt ſine timore Dei, ſine fiducia erga Deum, & ſine dilectione Dei. Igitur ſunt impia. Origen. explicans illam Pauli ſententiam: Quicquid non eſt ex fide,

2. Ratione cauſa efficientis & formalis.

Auguſtinus de impiorum virtutibus.

Origenes.

peccatum eſt: dicit, hæreticorum opera verti in peccata, eo quod illorum fides non ſit vera. Et citat illud Pſalmi: Fiat oratio eius in peccatum. Huc pertinet etiam, quod Paulus inquit, Tit. primo: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed coinquinata eſt ipſorum mens & conſcientia. Et Ioannis 16. Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, quod non credunt in me. Hæ ſcripturæ ſententiæ nec obſcuræ, nec ambiguæ ſunt, quæ oſtendunt, infidelium opera, quantumuis ſpecioſa, coram iudicio Dei peccata cenſeri, non tantum propter aberrationem in cauſa finali, ſed potiſſimum propter cauſam efficientem & formalem. Quod vero clariſſimas illas ſcripturæ ſententias in iudicando non libenter ſequimur, inde fit, quia cum Phariſaico rationis noſtræ iudicio non cōſentiunt. Et ſicut Auguſtinus inquit Epiſt. 99. Quadam indole animi delectant illæ Ethnicorum virtutes, vt non libēter illas damnemus. Sed profecto quid coram iudicio Dei ſit peccatum, non aliunde, niſi ex ipſius verbo diſcendum eſt. Nec leue eſt flagitium, docere, infidelium opera eſſe omnis culpæ vacua, aut nulla culpa contaminata. Quod enim nulla culpa cōtaminatum eſt, non poteſt nō Deo placere. Et

Auguſtin. Auguſtinus Iuliano inquit: Introducis hominum genus, quod placere Deo poſſit, ſine fide Chriſti, lege naturæ. Hoc eſt, vnde vos maxime Chriſtiana deteſtatur Eccleſia. Hæc Auguſtini verba Lector diligenter expendat: agnoſcet enim inde, quam ſit deteſtabilis illa opinio, quam Andradius in ipſo Concilio defendere non veretur.

ARGVMENTA ADVERſariorum.

Obiectio. Ex his fundamentis & res ipſa intelligi, & obiectiones recte explicari poſſunt. Actiones per ſe & ſuo genere nō ſunt vitioſæ aut malæ. Quomodo igitur fiunt peccata? Reſpondeo: Sicut cordis ſubſtantia, quatenus eſt Dei creatura, bona eſt, ſed propter vitiū peccati prauum vocatur Iere. 17. Ita actiones, quæ ſuo genere non ſunt vitioſæ, in impijs polluuntur & cōtaminantur, quia fiunt à perſona, nec recōciliata, nec renouata, ſed vitioſa & rea. Et Deus iudicat non iuxta externum opus, ſed cor reſpicit. Officia etiā non actibus ſed finibus penſantur. Hæc doctrina retinenda eſt, vt cognoſcamus, quanta ſit humanæ naturæ per peccatum deprauatio, quæ opera ēt per ſe bona contaminat, & in peccatum vertit in non renatis. Ita Auguſtino obijcit Iulianus: Si gentilis nudum operuerit; nunquid, quia non eſt ex fide, peccatum eſt? Reſpōdet Auguſtinus: Prorſus, in quantum non eſt ex fide, peccatum eſt: non quia factum per ſeipſum, quod eſt nudum operire, peccatum eſt: ſed de tali opere non in Domino gloriari, ſolus impius negat eſſe peccatum. Item, quod ſi ipſa miſericordia per ſeipſam naturali compaſſione opus eſt bonum, etiam iſto bono male vtitur, qui infideliter vtitur: & hoc bonum male facit, qui infideliter facit: qui autē male facit aliquid, profecto peccat. Ipſorū igitur ſunt peccata, quibus & bona male faciunt: quia ea non fideli, ſed infideli, hoc eſt, ſtulta & noxia faciunt voluntate, qualis voluntas, nullo Chriſtiano dubitante, arbor eſt mala, quę facere non poteſt, niſi fructus malos, id eſt, ſola peccata. Omne enim, velis nolis, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Hæc Auguſtin.

Obiectio. Altera obiectio eſt: Si excellentes virtutes in Ethnicis ſunt peculiaria dona & opera Dei, ergo non ſunt peccata.

Reſpondet Auguſtinus: Quatenus ſunt bona, à Deo ſunt: qui etiam impiorum malis bene vtitur, à quo etiam per malos fit bonum. Fiunt autem in infidelibus peccata, quia ea, quæ ſunt inſignia dona Dei, polluunt & contaminant, & illis abutuntur.

Tertia obiectio Eraſmi: Num igitur, inquit, quando Socrates mores honeſta diſciplina gubernat, idem eſt coram Deo, ac ſi vel ſororem ſtupraſſet, vel matrem veneno ſuſtuliſſet? Reſpondeo: Certiſſimum eſt, non omnia peccata, etiam in non renatis eſſe paria. Tolerabilius enim erit Sodomæ in die iudicij, quam Corazin, Matt. 11. Sed inde non ſequitur, opera moralia non renatorum eſſe bona, vel non peccata. Nam ſicut Auguſtinus dicit: Qui boni non ſunt, poſſunt eſſe alij minus, alij magis mali. Item: Ad hoc eos in die iudicij cogitationes defendēt, vt tolerabilius puniantur, quia naturaliter, quæ legis ſunt, vtcunq; fecerunt. Minus enim Fabricius, quam Catilina punietur; non quia iſte bonus, ſed quia ille magis malus: & minus impius, quam Catilina Fabricius, non veras virtutes habendo, ſed à veris virtutibus non plurimum deuiando. Hæc Auguſtini ſententia de operibus non renatorum, manifeſtiſſima eſt, ex certis & firmis ſcripturæ teſtimonijs extructa, quam alibi etiam ſæpe repetit, vt de Ciuit. Dei, lib. 5. per aliquot capita, lib. 19. cap. 25. in Pſalm. 31. Et lib. 3. ad Bonifacium, cap. 5. Catholica fides iuſtos ab iniuſtis non operum, ſed ipſa fidei lege diſcernit; ſine qua, quę videntur bona opera, in peccata vertuntur. Et Epiſtola 99. inquit: Virtutes gentilium quadam indole animi ita delectant, vt eos, in quibus hæ fuerunt, vellemus præcipue ab inferni cruciatibus liberari; niſi aliter ſe haberet ſenſus humanus, aliter iuſtitia creatoris. *3. Obiectio.*

Ambroſius de vocatione gentium, lib. 1. c. 3. Sine cultu veri Dei, etiam quod virtus videtur eſſe, peccatum eſt, nec placere vllus Deo ſine Deo poteſt. Proſper de vita contemplatiua, lib. 3. c. 1. Apoſtolus non dixit: Omne, quod non eſt ex fide, nihil eſt, ſed dicendo, Peccatum eſt, declarauit, quod ſi non fuerunt ex fide, non ſunt aliqua bona credenda, ſed vitia, quæ non iuuant ſuos operarios, ſed condemnant, inflatoſq; præcipitant, atque à finibus æternæ ſalutis eliminant.

Anshelmus in 14. cap. Rom. Omnis vita infidelium peccatum eſt, & nihil bonum ſine ſummo bono. Hanc ſententiam à Longobardo citatam Scholaſtici Scriptores dicunt nimis duram eſſe: Poſtillator quidam dicit eſſe crudelem.

Et hæc, cum ita ſe habeant, cogitet Lector, quo nomine appellandum ſit, quod Concilium Tridentinum non veretur ita ſtatuere Canone 7. Si quis dixerit, omnia opera ante iuſtificationem facta, peccata eſſe, anathema ſit. Anathema igitur dicunt Auguſtino, Ambroſio, Proſpero, Anshelmo, imo ipſi ſcripturæ, quæ affirmat, quicquid non eſt ex fide, peccatum eſſe. Andradius Auguſtini ſententiam ita deprauat, quaſi ſentiat, illa ſolum infidelium opera peccata eſſe, quæ ſine heroicis motibus diuinitus excitatis fiunt. Sed hoc impudens eſt mendacium. Tota enim Auguſtini diſputatio in ſingulis ferme verſib. diuerſum clamitat. Fruſtra vero hoc quis miretur, cum Andradius Philoſophis veram fidem, Paulinam iuſtitiam, & vitam æternam tribuere non vereatur. Fretus enim ſua grandiloquentia transfert in ſe illud Pſal. Linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra nobiſcum ſunt: quis noſter Dominus eſt? Cui ego adiungo alterum verſum, qui in eodem Pſalmo extat; Diſperdat Dominus omnia labia doloſa, & linguam magniloquam, Amen, Amen. *Pontificii anathema dicunt ipſi Auguſtino, Ambroſio, &c.*

Et ne quis in hac diſputatione illud Pauli cogitet: Quid ad nos de ijs, qui foris ſunt, iudicare? Certe animaduertit Lector, agi in hac diſputatione de puritate vel deprauatione doctrinæ, de peccato, de fide, de iuſtificatione, de renouatione per Spiritum ſanctum, de bonis operibus, &c. Et breuiter: *Meritum congrui* eſt Helena illa, de qua Canon iſte Tridentini Concilij contra ſcripturæ & antiquitatis ſententiam dimicat.

Digitized by Google

DE LIBERO ARBITRIO.

EX DECRETIS SEXTÆ SESSIONIS Tridentini Concilii.

CAPVT II.

De diſpenſatione & myſterio aduentus CHRISTI.

Quo factum eſt, vt cœleſtis pater, pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, Chriſtum Ieſum filium ſuum & ante legem, & legis tempore multis ſanctis patribus declaratum ac promiſſum, cum venit beati illa plenitudo temporis, ad homines miſerit vt & Iudæos qui ſub lege erant, redimeret, & Gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam, iuſtitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem in filios reciperent. Hunc propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius pro peccatis noſtris, non ſolum autem pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi.

CAPVT VI.

Modus præparationis.

Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, libere mouentur in Deum, credentes vera eſſe, quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, atque illud inprimis, à Deo iuſtificari impium per gratiam eius per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, & tamen peccatores ſe eſſe intelligentes à diuinæ iuſtitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandum Dei miſericordiam ſe conuertendo, in ſpem eriguntur, fidentes, Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore, illumq́ue, tanquam omnis iuſtitiæ fontem, diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduerſus peccata, per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante Baptiſmum agi oportet. Denique proponunt ſuſcipere Baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptum eſt: Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit, &: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et: Timor Domini expellit peccatum. Et: Pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Et: Euntes ergo, docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Denique: Præparate corda veſtra Domino.

CANON II.

Si quis dixerit, ad hoc ſolum diuinam gratiam per CHRISTVM IESVM *dari, vt facilius homo iuſte viuere, ac vitam æternam promereri poſſit: quaſi per liberum arbitrium ſine gratia, vtrumque, ſed ægre tamen & difficulter poſſit, anathema ſit.*

CANON III.

Si quis dixerit, ſine præueniente Spiritus ſancti inſpiratione, atque eius adiutorio hominem credere, ſperare, diligere, aut pœnitere poſſe, ſicut oportet, vt ei iuſtificationis gratia conferatur, anathema ſit.

CANON IV.

Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari aſſentiendo Deo excitanti atq́ue vocanti, quo ad obtinendam iuſtificationis gratiam ſe diſponat ac præparet, nec poſſe diſſentire, ſi velit, ſed velut inanime quoddam nihil omnino agere, mereque paſſiue ſe habere, anathema ſit.

CANON V.

Si quis liberum hominis arbitrium poſt Adæ peccatum, amiſſum & extinctum eſſe dixerit, aut rem eſſe de ſolo titulo, imo titulum ſine re, figmentum denique à Satana inuectum in Eccleſiam, anathema ſit.

CANON VI.

Si quis dixerit, non eſſe in poteſtate hominis, vias ſuas malas facere, ſed mala opera ita vt bona Deum operari non permiſsiue ſolum, ſed etiam proprie & per ſe, adeo vt ſit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quam vocatio Pauli, anathema ſit.

EXAMEN.

Omnino multum refert, vt doctrina de libero arbitrio in Eccleſia contra omnes corruptelas extet, recte, proprie & perſpicue, ex veris ſcripturæ fundamentis expoſita. Neq; enim recte intelligi, aut pie vſurpari poterit, quod ſcriptura tradit de tota hominis conuerſione, de pœnitentia, de fide, de noua obedientia, de Spiritu gratiæ & precum, de corruptione humanæ naturæ per peccatum, & de beneficiis filii Dei per Spiritum ſanctum, quomodo dona Dei accipiantur, quomodo conſeruentur vel amittantur, quomodo creſcant vel deficiant, &c. niſi pro puritate doctrinæ huius loci, ſicut extat in fontib. Propheticis & Apoſtolicis, contra quaſcunq; corruptelas in Eccleſia dimicemus. Et ſicut propoſito fine, neceſſaria eſt deliberatio de iis, quæ ad finem perducunt: an, quomodo, vnde & quibus auxiliis ea effici poſſint, vt finem monſtratum aſſequamur: ita quia Scriptura monſtrat doctrinam de reconciliatione cum Deo, de remiſſione peccatorum, de ſalute & vita æterna, de pœnitentia, fide, oratione, noua obedientia, &c. omnino neceſſarium eſt ſcire, an & quomodo illa poſſint præſtari & effici. Et hiſtoria omnium temporum oſtendit triſtiſſimam ruinam in præcipuis doctrinæ cœleſtis articulis ſequutam in Eccleſia, quando, in hoc loco admiſſa ἑτεροδιδασκαλία, à forma ſanorum verborum ſcripturæ diſceſſum fuit. Recte vero explicatus hic locus, hominem in ſeriam agnitionem ſui, & ad veram humilitatem deducit, vt agnitis morbis & infirmitatibus, intelligat, quare, quomodo & quantopere opus ſibi ſemper ſit medico filio Dei.

Et propter has cauſas inimicus ille, ſuperſeminans zizania, huic loco præ cæteris infeſtus eſt, vnde etiam variis artificiis & ſophiſmatis, omnibus temporibus illum deprauare tentauit. Ipſa ſane doctrina perſpicue, verbis non ambiguis, in ſcriptura tradita eſt, ſed miſera natura, ſtulta ſui admiratione faſcinata, non facile patitur ſe ita deiici, vt in rebus & actionibus ſpiritualibus omnia gratiæ Dei accepta ferantur. Recte vero Auguſtinus inquit, de natura & gratia, cap. 53. Quid tantum de naturæ poſſibilitate præſumitur? vulnerata, ſauciata, vexata, perdita eſt. Vera confeſſione, non falſa defenſione opus habet.

VARIÆ COGNATÆ QVÆSTIONES de libero arbitrio.

Et quidem decreta Tridentina meris æquiuocationibus in vocabulo liberi arbitrii ludunt: vt Lectorem perturbent, res ipſas inuoluant & obruant. Quando enim ſine ordine & diſtinctione miſcentur diſputationes de ipſa ſubſtantia voluntatis, de qualicunque eius libertate in externis, de vitioſis actionibus, & de renouatæ voluntatis libertate, quomodo controuerſia tam grauis recte explicari poteſt? Illa igitur æquiuocationum ſophiſmata prius remouēda ſunt, vt ad verū controuerſiæ huius ſta-

tum ſine ambiguitate peruenire poſſimus: ita enim poſtea facilis & perſpicua erit explicatio. Et primo non eſt in hoc loco diſputatio de potẽtia animæ vegetatiua, ſenſitiua, & locomotiua, ſed de parte cognoſcente & appetente, hoc eſt, de mente ſeu intellectu, & de voluntate hominis. Secundo, ſi liberum arbitrium, ſicut Gabriel diſputat, accipiatur pro ipſa ſubſtantia voluntatis, connotata etiam eſſentia mentis ſeu intellectus: næ euidentiſſimum eſt, ipſam ſubſtantiam mentis & voluntatis, per peccatum originale licet miſere deprauatam, vitiatam & inquinatam, non tamen prorſus amiſſam, extinctam & abolitam eſſe. In hac igitur ſignificatione negare hominem habere liberum arbitrium, idem eſt, ac ſi quis diſputare vellet, hominem eſſe animal inanime, brutum & irrationale, quod vere eſſet, cum ratione inſanire. Tertio, liberum arbitrium proprie ſignificat δύναμιν. potentiam, vim, & facultatem mentis & voluntatis, qua diſcernitur ab iis, quæ ſine mentis cogitatione ſeu deliberatione, ſine voluntatis aliqua electione & expetitione, vel naturaliter agunt, vel violenter impelluntur. Et in hac etiam liberi arbitrii ſignificatione non difficilis eſt explicatio. Peccatum enim originale ſubſtantiam humanæ mentis & voluntatis non ita deprauauit, vt in homine non renato mens & voluntas nullos prorſus habeant motus vel actiones. Nec talis eſt deprauatio, quod mens & voluntas non renata, ſine cogitatione, deliberatione, iudicio, electione, expetitione ſeu auerſione moueantur & agant, ſicut ea, quæ vel naturaliter agunt, vel violenter impelluntur. Hæc enim proprietas ex prima creatione aliquo modo adhuc reliqua eſt, quod in iis, quæ mente & voluntate aguntur, homo iudicat, diſcernit, eligit, expetit, auerſatur, reiicit. & actionem aliquam externis membris vel imperat, vel prohibet, vel ſuſpendit. In hanc ſententiam multa diſputat Ambroſius, ſiue is Proſper eſt, de vocatione Gentium, libro 1. capite 3. vbi dicit; Iudicium voluntatis deprauatum non ablatum eſt. Item, Homo à Diabolo, non voluntate ſpoliatus eſt, ſed voluntatis ſanitate priuatus eſt. Et nihil aliud vult Bernhardi diſputatio de libertate à neceſſitate, hoc eſt, à coactione.

Liberum arbitrium quid.

Mens & voluntas qualiter per peccatum originale deprauata.

Iuſtinus Apologia 2. ponit hanc diſtinctionem: Quædam mouentur ſine iudicio, ſicut lapis mouetur deorſum; quædam mouentur iudicio non libero; vt ouis videns lupum, iudicat eum fugiendum, ex naturali inſtinctu, non ex deliberatione, nec poteſt eligere, an velit non fugere: Homo vero per potentiam intelligentem iudicat aliquid fugiendum vel proſequendum: & quia ex collatione quadam rationum eligit actiones, non vt ouis, ideo liberi dicitur arbitrii. Sed hæc prudenter ſunt diſcernenda, in quibus obiectis, rebus ſeu actionibus mens & voluntas facultates illas ex ſe, aut natura ſua habeant, & quatenus illas habeant. Quartum igitur eſt, quod in iis rebus, quæ in hac naturæ corruptione ſenſibus & rationi adhuc ſubiectæ ſunt, mens aliquo modo poteſt cogitare, inſtituere deliberationem, iudicare, diſcernere, probare vel improbare. Voluntas aliquo modo poteſt ea, quæ à ſenſu vel ratione monſtrata ſunt, velle aut non velle, eligere aut non eligere, expetere vel auerſari, certas actiones imperare vel prohibere externis membris, actionem vel ſuſpendere, vel mutare. Et hoc eſt, quod vulgo dicimus; Homines non renatos poſſe aliquo modo externam diſciplinam præſtare, hoc eſt, externa honeſta opera cum lege Dei congruentia facere, & vitare contraria ſcelera.

Mentis voluntatiſque conditio, quo ad externã diſciplinam.

In hiſce autem obiectis tales facultates aliquo modo adhuc reliquas eſſe in hac deprauata natura, teſtantur multa præclara exempla Ethnicorum. Teſtatur hoc tota gubernatio politica, & experientia in ſingulis hoc euidenter oſtendit. Et ex ipſa ſcriptura idem probatur, Rom. 2. Gentes, quæ non habent legem, natura ea, quæ legis ſunt, faciunt.

Rom. 10. Qui Dei iuſtitiam ignorant, ſuam conantur ſtabilire, Philip. 3. Paulus ante conuerſionem dicit, ſe ſecundum juſtitiam, quæ in lege eſt, conuerſatum fuiſſe ſine querela.

Huic vero libertati multa, varia & magna obiiciuntur impedimenta. Dona enim illa naturalia, quæ reliqua ſunt in natura corrupta, ſauciata, & variis modis, etiam quo ad externam diſciplinam, deprauata ſunt.

Ariſtoteles 7. Ethicorum. cap. 3. diſputat, qui fiat, quod homines ſæpe faciant ea, quæ ſciunt eſſe vitioſa. Vt illam generalem notitiam mens non negat: Non occides; ſed per πάθος, hoc eſt, per contumaciam affectuum eripitur menti particularis notitia: vt inimicum, in tali caſu, hac occaſione occidere: Ibi mens quærit excuſationem & prætextus. Affectus igitur ſæpe ruunt contra judicium rationis, & rapiunt in ſuas partes etiam ipſam voluntatem, licet reclamante primum judicio mentis, tandem vero etiam ipſa mens ad affectus aliquo modo ſe inflectit, quærens excuſationes & prætextus.

Ad hoc impedimentum accedit tyrannis diaboli, qui efficax eſt in impiis accendens & augens flammas cupiditatum, obiectis variis laqueis, quibus homines implicat, vt tandem ſequatur mens reproba, Roma. 1. Et fiant ἀπηλγηκότες, Epheſ. 4. In tantis etiam vitæ huius confuſionibus, moles ipſa negociorum & periculorum, turbat & impedit gubernationem diſciplinæ. Hæc neceſſario addenda ſunt, quando de facultatibus mentis & voluntatis, quæ ex prima creatione in hac etiam corruptione reliquæ ſunt, diſputatur.

Quod ſi hoc modo, hoc ſenſu, & in hac ſignificatione dicatur, hominem eſſe agens liberum, ſeu libere agere, habere aliquam libertatem, ſiue liberum arbitrium, cum res ſunt veræ, de vocabulis non ferendæ ſunt λογομαχίαι. Sed tamen neceſſarium eſt, ad remouendas æquiuocationes, vt addatur declaratio, quæ libertas, quibus in rebus, & quomodo ſit intelligenda, quod ſcilicet in externis, aliquam, qualemcunq; habeat libertatem homo non renatus, qua externam diſciplinam aliquo modo præſtare poteſt.

Quinto, De malis ſeu vitioſis actionibus, Auguſtinus recte ſentit & loquitur, De peccatorum meritis, lib. 2. c. 5. Ad peccandum non adiuuamur à Deo, ſed quod à Deo nos auertimus, noſtrum eſt, & hæc eſt voluntas mala, cap. 18. Et contra duas Epiſtolas Pelagianorum, lib. 1, cap. 2. recitat Iuliani obiectionem. Ergo ne primi hominis peccato liberum arbitrium periit, vt omnes in peccatum carnis ſuæ neceſſitate cogantur? Reſpondet autem: Quis noſtrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de genere humano? Libertas quidem periit per peccatũ, ſed illa quę in Paradiſo fuit, habẽdi plenam cum immortalitate iuſtitiam. Liberum arbitrium vero vſque adeo in peccatore non periit, vt per illud peccent maxime omnes, qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet, quod libet. Vnde & Apoſtolus: cum eſſetis ſerui peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Ecce oſtenditur, etiam peccato minime potuiſſe, niſi alia libertate, ſeruire. Et ca. 3. Non itaq; ſicut dicunt nos dicere, omnes in peccatum, veluti inuiti, carnis ſuæ neceſſitate cogũtur. Sed ſi iam in ea ætate ſunt, vt propriæ mentis vtãtur arbitrio, & in peccato ſua voluntate retinẽtur, & à peccato in peccatum ſua voluntate præcipitantur. Neq; enim aliud agit in eis, qui ſuadet & decipit, niſi vt peccatũ voluntate committãt, vel ignorãtia veritatis, vel delectatione iniquitatis, vel vtroq; malo, & cæcitatis & infirmitatis. Sed hæc voluntas, quæ libera eſt in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non eſt, quia liberata non eſt. Item in malo liberum habet arbitrium, cui delectationem malitiæ, vel

Auguſtin de vitioſis actionibus

occultus,vel manifeſtus deceptor inſeruit, vel ſibi ipſe perſuaſit. De Eccleſiaſticis dogmatib.cap.21. Vt labamur,poteſtatis noſtræ eſt,& ignauiæ.

Vere autem miſera eſt libertas,delectari peccatis. Et licet poſſe peccare, non ſit ſine libero arbitrio, nihil enim carens libero arbitrio, poteſt peccare: Anshelmus tamen dicit, nec libertatem,nec patrem eſſe libertatis, peccandi poteſtatem. Et Auguſtinus in Enchiridio, capite trigeſimo: Qualis quæſo poteſt ſerui addicti eſſe libertas,niſi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim ſeruit,qui ſui Domini voluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccatum liber eſt, qui peccati ſeruus eſt. Et ad Bonifacium,lib.3.cap.8. Liberum arbitrium captiuatum,non niſi ad peccatum valet. De verbis Apoſtoli ſermon. 13. Agis quidem Deo non adiuuante, libera voluntate: ſed male. Ad hoc idonea eſt voluntas tua,quæ vocatur libera,& male agendo fit damnabilis ancilla. Cum dico tibi, Sine adiutorio Dei,nihil agis: nihil boni dico. Nam ad male agendum, habes ſine adiutorio Dei, liberam voluntatem: quamquam illa non eſt libera,à quo quis enim deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt,& omnis qui facit peccatum,ſeruus eſt peccati.

Et de Ciuitate, lib. 14. c. 11. inquit: Arbitrium voluntatis,tunc eſt vere liberum,cum vitiis peccatiſq; non ſeruit.

[A]rbitrium [h]ominis non [r]enati vtrū [l]iberum ad [p]eccandum.

Diſputatum igitur eſt à quibuſdam, an arbitrium hominis non renati, proprie poſſit dici liberum ad peccandum,vel in peccando? 1. Quia ſicut jam dictum eſt,non eſt vera libertas, poſſe peccare. 2. Quia captiuitati & tyrannidi diaboli ſubiecti ſunt non renati. 3. Quia non æqua inter bonum & malum facultate verſantur. 4. Quia oppoſita ſunt, ſeruus & liber, ſunt autē non renati,ſerui peccati, ſed de vocabulis,prҿſertim ἀγράφοις, non eſt temere litigandum, quando de rebus ipſis conſtat & conuenit. Omnino tamen neceſſe eſt: Quando dicitur,homines libero arbitrio peccare, addere doctrinam de tyrannide diaboli, & poteſtate tenebrarum, cui nō renati ſubiecti ſunt, Et illa explicanda eſt,ſicut deſcribitur. Epheſ. 2. efficax eſt in filiis diffidentiæ, 2. Timoth. 2. captiui tenentur laqueis diaboli ad ipſius voluntatem, 2. Corint.4. excœcat mentes, ne &c. Act.5. Implet cor. Ioan.13. immittit in cor. 1. Paral.1. commouet cor. Explicandum eſt & hoc,Arbitrium hominis non renati in peccando liberum eſſe: non ita,quaſi homo non renatus æquam habeat poteſtatem, ſicut ad peccandum,ita etiā ad non peccandum. Aliquo modo ſane poteſt,ſicut externam diſciplinam præſtare, ita etiam externa ſcelera, cum diſciplina pugnantia vitare. De interiori vero immundicie & corruptione recte dicitur. Mala arbor non poteſt, niſi malos fructus facere. Item: Quicquid non eſt ex fide,peccatum eſt. Et huc pertinet diſtinctio,quæ apud Damaſcenum & Bernhardum extat, inter neceſſitatem coactionis & immutabilitatis: quæ latius explicare,non eſt huius loci.

Illud vero vtiliter explicari poteſt, quare Auguſtinus diſputet, hominem in malis habere liberum arbitrium,ne quis ſcilicet (ſicut inquit Auguſtinus de Gratia,& lib.arb.ca.2.) Deum cauſetur in corde ſuo; ſed ſibi quiſq; imputet cum peccat. Deus enim licet naturam humanam, qualis eſt in hac corruptione,conſeruet,præbens & ſuſtentans vitam & motum; non tamen eſt cauſa peccati; hoc eſt,nec vult,nec efficit,nec adiuuat peccatum in homine, ſed cauſa peccati, eſt voluntas in diabolo & hominib. Tyrannis etiam diaboli in impiis efficax eſt,non ita vt coactitia neceſſitate, per extraneum & violentum impulſum, ſine rationali aliquo motu mentis, voluntatis & cordis, ad peccandum,quaſi obtorto collo rapiantur; ſed (ſicut Auguſtinus inquit) hoc agit diaboli tyrannis, vt congenitam delectationem iniquitatis,vel in ſenſibus,vel in affectibus moueat & excitet,vt ita ab homine peccatum voluntate committatur.

Digitized by Google

Tota igitur hæc diſputatio de libero arbitrio in malo, huc referenda eſt, ne extra mentem, voluntatem & cor hominis, quæratur & ponatur cauſa & ratio peccati in impijs, in violenta quadam coactione extra hominē. Sed retinendum eſt, quod Iacobus inquit: Nemo cum tentatur, dicat ſe à Deo tentari. Vnuſquiſque enim tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Deinde concupiſcentia cum conceperit, parit peccatū. Illa etiam valde difficilis & perplexa eſt diſputatio; quod etiam illa, quæ fiunt contra Dei voluntatem, non tamen præter eius voluntatem (ſicut Auguſtinus loquitur) fieri poſſunt. Si enim nollet illa fieri, nullo modo poſsēt fieri. Sed quia Deus non eſt efficax cauſa peccati, mouens, impellens, cogens, vel adiuuans homines ad peccata: Auguſtinus pie & modeſte loquitur, talia fieri Deo ſinente, permittente, ſiue deſerente. Et tamen addit contra Iulian. lib. 5. c. 3. ſiue alio quocunq; modo, vel explicabili, vel inexplicabili: modo maneat, Deum eſſe bonum & iuſtum, hoc eſt, non eſſe cauſam peccati. Quod vero de illa permiſſione Dei quędā diſputata ſunt, ideo factum eſſe iudico, non enim ita intelligenda eſt, quales ſunt tyrannorum permiſſiones, quæ coniunctam habent voluntatem, vel adiuuantem, vel approbantem ſcelera. Nec ita intelligenda eſt, quaſi Deus plane non curet quando homines perpetrant ſcelera. Nec permiſſio illa ita eſt libera & ſoluta, vt plane nō ſit ſubiecta prouidentiæ Dei: Deus enim licet nec velit, nec adiuuet, nec efficiat peccatum: determinat tamen metas, quouſq; & quamdiu ſit permiſſurus, quando & vbi ſit repreſſurus impios. Multas impiorum cogitationes, conſilia & conatus impedit, inuertit, reprimit, vel propter Eccleſiam, vel vt ipſi ſibi exitium accerſant.

An omnia, tam bona quam mala, fiant volente Deo.

Auguſtinus.

Sæpe etiam malitia illa, quæ ab ipſa hominum voluntate oritur, & à diabolo inflammatur, Deus vtitur ad irrogandas meritas pœnas illis, quos iuſto ſuo iudicio vult viſitare.

Peſſima etiam impiorum conſilia, & pernicioſiſſimos conatus, Deus Eccleſiæ & pijs ſæpe vertit in bonum, & ſæpe etiam peccata ſunt pœnæ peccatorum.

Hæc certe ſunt explicanda, quando de permiſſione Dei diſputatur. Et tamen fixum & immotum manet diſcrimen, quod in bonis operibus renatorum, non tantum natura à Deo ſuſtentatur, ſed per Spiritum ſanctū mens illuminatur, cor renouatur; & in ſumma, Deus operatur, vt velint & faciāt Deo grata, ſiue (quod idem eſt) Deus vult, approbat, efficit & adiuuat bona opera in renatis. Hæc de peccatis dici nec poſſunt, nec debēt.

Sed hæc peculiarem requirunt tractationē, quam (Deo volente) alias dabimus. Nunc pauca quædam dicenda fuerunt, & propter ſextum Tridentinum canonem, vtq; commodius perueniremus ad conſtitutionem ſtatus, in controuerſia de libero arbitrio. Non ignoro autem, quid à quibuſdam de voluntate & operatione Dei in actionibus hominum vitioſis diſputetur. Sed quæ ſit noſtrarum Eccleſiarum ſententia, 19. articulus confeſſionis manifeſte oſtendit. Nihil igitur ad nos aculei illi pertinent.

Hactenus diximus de quæſtionib. quibuſdam, quæ valde cognatæ ſunt illi quæſtioni, quæ principalis & præcipua eſt in controuerſia de libero arbitrio. Illas vero principio, peculiari explicatione breuiter abſoluere & diſcernere volui. Video enim, Tridentinum Concilium mixtione & confuſione illarum diſputationum abuti, vt principalis ſtatus huius cōtrouerſiæ transponatur, perturbetur & obruatur, ſicut poſtea oſtendemus. Illis igitur ſeparatis & ſepoſitis, ſimpliciter & perſpicue conſtituemus, quis ſit verus ſtatus, de quo principaliter in hoc loco diſputatur & quæritur. Et vt explicatio eo ſit ſimplicior, planior & breuior; in aliquot capita diſtribuam ea, quæ ad conſtituendum ſtatum pertinere videbuntur.

Digitized by Google

PRINCIPALIS STATVS CONTROVERSIÆ de libero arbitrio.

Principalis igitur quæſtio, in controuerſia de libero arbitrio, eſt de motibus & actionib. ſpiritualibus, ſiue de rebus diuinis, de operibus, quæ ad Deum pertinent: vt cogitemus, velimus & faciamus aliqua Deo grata, & animæ noſtræ ſalutaria, de iuſtitia ſpirituali, de cultibus interioribus, ſiue alijs quibuſcunque vocabulis hæc explicentur. Spiritualia vero intelliguntur hoc loco, quę ad conuerſionem hominis, fidem & pietatem pertinent, ſicut illa in verbo Dei, hoc eſt, in lege & Euangelio proponuntur, vt agnitio & deteſtatio peccati, contritio, timor Dei, fide agnoſcere, meditari, aſſentiri, deſiderare, quærere, velle & accipere promiſſionem Euangelij, orare, conſolatione ſe ſuſtentare, &c. nouam obedientiam, dilectionem, ſpem, patientiam, & alias virtutes juxta mandata Dei inchoare & præſtare: luctari cum ſecuritate, diffidentia & contumacia, veteris hominis paſſiones & deſideria crucifigere, actiones carnis mortificare, nouos motus & actiones, interiores & exteriores, congruentes verbo Dei inchoare & præſtare: & vt in ſumma omnia comprehendantur, ſpiritualia hoc loco intelligimus, ea, quæ lex & Euangelium nobis proponunt, in mente, voluntate, corde, & reliquis viribus, inchoare, præſtare, retinere, & conſeruare: & quidem eo modo, ſicut verbum Dei illa requirit: quantum quidem in huius vitæ infirmitate, per Spiritus ſancti gratiam fieri poteſt. Nam & Phariſaica iuſtitia in hominibus non renatis, ſimile quid vel fingit, vel exterius prꝑſtat. Ideo expreſſe dicitur, quæſtionē eſſe: Quomodo ea, quæ Lex & Euangelium nobis proponunt, recte, vere, ſerio & breuiter, eo modo, ſicut verbum Dei præſcribit, inchoari & præſtari poſſint. Hæc aliquanto ſimplicius & craſſius enumeraui: vt ſine ambiguitate certum & manifeſtum ſit, de quibus rebus ſiue obiectis in hac controuerſia de libero arbitrio, principaliter diſputetur.

Non enim quæſtio eſt, an per lapſum extincta ſit ſubſtantia animæ in homine, an in anima prorſus amiſſa ſit potentia intelligens & appetens: nec quæſtio eſt de diſciplina rationis, nec de vitioſis actionibus, de quibus tamen quæſtionibus neceſſariæ ſunt declarationes: Sed principalis quæſtio eſt, quomodo inchoari & præſtari poſſint ſpiritualia illa, de quibus iam diximus. Miſceri autem in hac diſputatione ſæpe alias quæſtiones, ad turbandam doctrinæ ſimplicitatem, notum eſt.

Valla diſputat, num ſit in hominis arbitrio, mouere pedem, vel dextrũ, vel ſiniſtrum. In Dialogis Hieronymi, Pelagianus dicit: Si voluero curuare digitum, an ſemper mihi neceſſarium erit ſpeciale Dei auxilium?

Apud Auguſtinum de perfectione iuſtitiæ, Cœleſtinus obijcit locum Pauli, 1. Corinth. 7. de libertate nubendi, Faciat quod vult. Auguſtinus vero reſpondet: Quaſi pro magno habendum ſit, velle nubere: vbi de adiutorio diuinæ miſericordiæ operoſius diſputatur. Ita multi diſputant, hominem non eſſe truncum, ſaxum aut brutum aliquod.

Alij liberum arbitrium hominis inde probant, quia Chriſtus dicit: Volui te congregare, & noluiſti. Quæ quæſtiones ſuo quidem loco declarandæ ſunt, ſed à principali ſtatu huius controuerſiæ, ne is vel turbetur, vel obruatur, ſeparandæ ſunt.

Secundo: Vt ſtatus controuerſiæ adhuc planius, remotis omnib. ſophiſticis cauillationibus, cognoſcatur, diſerte conſtituendum eſt & hoc: nouos motus in connerſione non imprimi menti, voluntati & cordi, ſicut ceræ imprimitur ſigillum, ita vt nulli ſequãtur noui motus in mente, voluntate & corde. Gratia. n. operatur, non vt conuerſio ſit brutum aliquid in homine, ſine motu & actione aliqua mentis, voluntatis & cordis: ſicut cũ aſina Bileã loquitur, nec eſt violentũ aliquid: ſicut cum ſaxũ impelli-

tur

tur & protrud tur,quod motum illum nec ſentit,nec vult, nec intelligit: nec eſt enthuſiaſticum aliquid : ſicut arreptitij olim reddebant oracula, quæ nec intelligebãt,nec meminerant;vel ſicut in obſeſſis Diabolus ſæpe alligat motus & actiones mentis,voluntatis & cordis ipſorum, & ipſe per eos multa loquitur & agit, ad quæ in obſeſſis nulla fit applicatio mentis, voluntatis vel cordis. Sed quia cõuerſio eſt motus quidam,& mutatio in mente, voluntate,corde,&c.neceſſarium eſt, vt in vera cõuerſione fiant, & ſint motus aliqui, vt notitia & cogitatio de lege & Euangelio , deſideriũ,voluntas & conatus aſſentiendi; vnde oritur lucta cũ ſecuritate,diffidentia & contumacia veteris hominis. Et in ſumma,in cõuerſione oportet fieri & eſſe motus aliquos & actiones, quibus incipiat fieri applicatio quædam mentis intelligendo,voluntatis aſſentiendo, deſiderando, volẽdo,&c. & applicatio cordis ſerijs affectib. ad ea , quæ in lege & Euangelio nobis proponũtur. Vbi.n.nulla prorſus fit & eſt mutatio in mente, volũtate & corde , ibi nulla noua ſequitur notitia, cogitatio , nullus aſſenſus, nullũ deſiderium,nullus conatus, nulla lucta,&c. ſed totus homo in vniuerſum repugnat,& opponit cõtrarium actum;& breuiter,vbi nullo qualicumque motu notitiæ,cogitationis,deſiderij,affectuum,&c.inchoatur applicatio mentis,voluntatis & cordis, ad ea, quæ in lege & Euangelio proponuntur;ibi certum eſt,nullam vel fieri,vel eſſe conuerſionem. Aliter enim faber vtitur inſtrumento inanimato,aliter vero Spiritus ſanctus operatur conuerſionem in mente,voluntate & corde. Facit enim,vt velimus & poſſimus intelligere,cogitare, deſiderare,aſſentiri, accipere,operari,&c. Status igitur diſputationis non eſt,an tales motus & actiones in conuerſione fieri & eſſe debeant;ſed hic eſt ſtatus quęſtionis,vnde homo in mente,voluntate & corde habeat & accipiat, quod tales motus & vult & poteſt inchoare & præſtare. Auguſtinus enim in hac diſputatione eleganter cõiungit hæc tria,velle,poſſe & facere. Et illam quæſtionem mox explicabimus;ſed prius alia quædam adhuc declaranda ſunt, ne quid explicationem poſtea vel turbet vel remoretur.

Tertio igitur & hoc declarandum eſt, non eſſe expectandos Enthuſiaſticos raptus,extra & præter miniſterium verbi & Sacramentorum.

Verbum enim Dei prædicatum , lectum, auditum , cogitatum, eſt medium ſeu organon , per quod Spiritus ſanctus efficax eſt , & operatur in mente,voluntate & corde hominum. Et ſicut Deus vult vocem verbi ſui audiri,legi & cogitari:ita externo miniſterio verbi hominem vti poſſe, vt audiat,legat,& aliquo modo cogitet , & experientia, & Scripturæ exempla teſtantur. Licet longe aliter verbum audiant & meditentur , in quibus iam inchoata eſt renouatio per Spiritum ſanctum. Ioan. 8. Qui ex Deo eſt, verbum Dei audit. Ioan.6. Qui audit à patre, venit ad me. Luc. 8. Videte,quomodo audiatis. Aliter etiam deſcribitur,quomodo pij meditentur in verbo Dei, Pſal.1.& 119. Aliud præterea eſt auditus verbi:& ex auditu concipere nouos motus pœnitentiæ , fidei , nouæ obedientiæ,&c. quod proprium eſt ſpiritus. Et tamen per illud organon, per verbum ſcilicet lectum, auditum, cogitatum , & non aliter , Spiritus ſanctus efficax eſt,& operatur.

Ita Auguſtinus inquit de Fide ad Petrum, ca.32. Firmiſſime tene,poſſe quidem hominem,quem nec ignorantia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas , vel aduerſitas, verba legis & Euangelij ſiue legere , ſiue ex ore cuiuſq; prædicatoris audire, ſed diuinis mandatis obedire neminem poſſe,niſi quem Deus gratia ſua præuenerit : vt quod audit corpore,corde etiam percipiat, & accepta diuinitus bona voluntate atque virtute, mandata Dei facere & velit & poſſit,&c. Omnino igitur à verbo ordiendum eſt, vt legatur, audiatur,& cogitetur.

Quarto,

Quarto, Obſeruanda eſt etiam in hac controuerſia Longobardi diſtinctio de quatuor ſtatibus liberi arbitrij.

1. Qualis fuerit in natura integra ante lapſum.

2. Quid ſit poſt lapſum, priuſquam cœperit ſanari & renouari.

3. Quando iam cœpit ſanari & renouari, quæ renouatio per totam vitam creſcit & augetur.

4. Quid ſit futurum in glorificatione, ſeu poſt glorificationem. Ibi enim omnino plena & perfecta erit libertas. Et quidem de primo & de vltimo ſtatu non eſt controuerſia, ſed ſecundi & tertij diligens eſt habenda ratio, ne confundantur, ſed accurate diſtinguantur.

Longe enim aliud eſt, loqui de viribus ſeu facultatibus mentis, voluntatis & cordis hominis ante conuerſionem, priuſquam cœperit per Spiritum ſanctum ſanari & renouari, & aliud eſt, quando iam cœpit ſanari & renouari. Tunc enim ex donatione & operatione Spiritus ſancti, adſunt & ſequuntur noui motus in mente, voluntate & corde. Ipſa etiam ſanatio & renouatio non eſt talis mutatio, quæ vno momento ſtatim abſoluatur & perficiatur, ſed habet ſua initia & certos progreſſus, quibus in magna infirmitate creſcit, augetur & conſeruatur: non autem ita, ſicut lilia agri creſcunt, quæ nec laborant, nec curant: ſed in exercitijs pœnitentiæ, fidei & obedientiæ, quærendo, petendo, pulſando, conando, luctando, &c.

Initia donorum ſpiritualium retinentur, creſcunt & augentur, ſicut Luc. 19. de traditis talentis Dominus mandat, ne in terram defodiantur, ſed inquit: Negociemini, donec veniam. Et in hanc ſententiam Paulus vtitur pulcherrimo verbo, ἀναζωπυρεῖν. Exuſcita donum quod in te eſt, 2. Timoth. 1. Et quia à verbo ordiendum eſt, & ex verbo de voluntate Dei, & de efficacia ſpiritus ſtatuendum eſt, non eſt dubium, quando verbo lecto, audito & cogitato homo concipit propoſitum, deſiderium, conatum applicationis, quando luctatur cum ſecuritate, diffidentia & contumacia, &c. has eſſe veras effectiones & operationes Spiritus ſancti, licet magna infirmitate ſæpe ita abſcondantur, vt præſentia & efficacia ſpiritus non percipiatur ardenti aliquo ſenſu. Ibi certe non ex ſenſu, ſed ex verbo iudicandum eſt.

Breuiter hæc tantum noto: neq; enim iuſtam & integram inſtitui huius controuerſiæ explicationem. Hæc vero per diſtributionem aliquanto forſan rudiorem & craſſiorem præmittere volui: vt, diſputationibus ſiue peregrinis, ſiue cognatis in ſuum locum reiectis, & commoda explicatione declaratis, planius oſtendi poſſit, quid proprie & principaliter in hac diſputatione de libero arbitrio, in controuerſia poſitum ſit. Quam ſophiſticis enim æquiuocationibus Decreta Tridentini Concilij ſtatum huius controuerſiæ inuoluant, perturbent & obruant, poſtea monſtrabimus: prius enim reliqua, quæ ad explicationem neceſſaria ſunt, paucis abſoluemus.

Vt igitur tandem ſtatum huius controuerſiæ ſimpliciter & plane conſtituamus, non eſt quæſtio de ipſa ſubſtantia mentis, voluntatis & cordis, neque hæc eſt quæſtio, quod illæ animæ potentiæ alium habent modum agendi, quam quæ vel naturaliter agunt, vel violento & bruto motu agitantur & impelluntur, ſicut ſupra explicauimus: nec etiam de diſciplina rationis, nec de vitioſis actionibus, principalis eſt quæſtio (ſupra enim hæc declarata ſunt) ſed de motibus ſeu actionibus ſpiritualibus in contritione, fide, & noua obedientia, ſicut in verbo Dei illa nobis proponuntur, ſicut ſupra declarauimus, quæſtio eſt.

Status diſputationis. Et certum eſt, ordiendum eſſe à verbo: quod iuxta mandatum

Dei, homo debet, & aliquo modo etiam poteſt audire, legere & cogitare.

Certum eſt & hoc, conuerſionem & renouationem non fieri ſine aliquo motu & actione mentis, voluntatis & cordis, ſicut ſupra diximus.

Sed quæſtio eſt, vnde homo habeat & accipiat potentiam, vires ſeu facultates inchoandi, & efficiendi tales motus & actiones. Et collatione hæc quæſtio rectius intelligitur. In ijs, quæ ſenſibus & rationi ſubiecta ſunt, homo in mente & voluntate habet φυσικὰς δυνάμεις: hoc eſt, facultates in natura, ex prima natiuitate hærentes & inſitas: quibus homo poteſt propoſitis & admotis obiectis, concipere motus & elicere actiones proprietati mentis & voluntatis congruentes. *Quæſtio.*

Quæſtio igitur eſt, an eodem modo mens & voluntas ex prima natiuitate inſitam habeant talem potentiam, tales vires & facultates: vt quando homo verbum Dei legit, audit & cogitat, poſſit ſine Spiritu ſancto, ex puris (ſicut Scholaſtici loquuntur) naturalibus, concipere tales motus & elicere tales actiones in mente, voluntate & corde, quales ad contritionem, fidem & nouam obedientiam Scriptura requirit.

Et ita quidem olim Pelagius & ſenſit & docuit. Sed ab hac ſententia Pontificij affirmant ſe prorſus alienos eſſe. *Pelagiani.*

Et idem etiam Andradius meus prolixe conteſtatur: ſed eius memoriam oportet valde eſſe labilem. In principio enim quarti libri prorſus oblitus eſt eius, quod per multas paginas prolixa oratione in fine tertii libri diſputarat: Philoſophos ſine verbo Dei, & ſine Spiritu regenerationis naturalibus notitiis & viribus perueniſſe ad veram fidem & iuſtitiam, qua ſaluati ſint: adiuncto illo tantum auxilio Dei, de quo Cicero etiam dicit, nullam excellentem virtutem in Ethnicis fuiſſe ſine afflatu diuino. Quantum enim hæc abſint ab ipſiſſimo Pelagianiſmo, vel cœci vident: neque enim heroicos impetus & tales afflatus, quales Philoſophi intelligunt, Pelagius excluſit.

Illam vero Andradianam diſputationem ideo memori mente reponemus, vt nouerimus, non ſerio, ſed pro forma tantum (quod dicitur) fieri, quando Pelagianiſmum damnant Pontificii. Non enim, vt arbitror, audebunt damnare Andradii ſententiam, quod ſine verbo Dei, & ſine ſpiritu regenerationis Philoſophi habuerint veram fidem, Paulinam iuſtitiam & vitam æternam. In ipſo enim Concilio Tridentino Andradius illud ſcripſit.

Sed audiamus ſane, quam ſpecioſis, & ad fallendum comparatis verbis ſe à Pelagianis ſeparare conentur. Dicunt ſe nullo modo ſentire, quod liberum arbitrium ſufficiat ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales: ſed gratiæ Dei & diuini auxilii neceſſitatem tantopere extollunt, vt ne optare quidem, & velle vllum perfectum bonum ſine illo poſſimus.

Dicunt, naturam humanam peccati contagio ita eneruatam & debilitatam, vt ne cogitare quidem quicquam eorum bonorum poſſit, quæ ad ſempiternam felicitatem ducunt, niſi diuini Spiritus vi atque virtute erigatur atque confirmetur. Hæc ſunt Ieſuitarum & Andradii verba.

Tertius etiam Canon ſextæ Seſſionis, anathema dicit illis, qui ſentiunt, ſine præueniente Spiritus ſancti inſpiratione & adiutorio, hominem poſſe pœnitere, credere, diligere, ſperare, ſicut oportet, &c. Verba ſane ſunt ſpecioſa, & ſatis magnifica, quæ videntur totum tribuere gratiæ Dei: quod ſi ita eſſet, iam nulla inter nos de hoc loco eſſet controuerſia.

Sed

Pontificij improbant Auguſtanā confeſſionē, etiam quo ad articulum de libero arbitrio.

Sed ipſi conteſtantur & clamitant, ſe nullo modo probare ſententiam & doctrinam Auguſtanæ confeſſionis de libero arbitrio: ſed ad damnandam illam emiſſos eſſe crepitus iſtos anathematum, in Tridentina Synodo.

Vides amice Lector, quanto ſtudio, quot modis, & quam inſidioſe hæc controuerſia inuoluatur, ne verus eius ſtatus animaduertatur. Et fit hoc verbis tam ſpecioſis, vt controuerſiarum imperiti, ſi non admoneantur, exiſtiment nihil eſſe periculi.

CONCILII TRIDENTINI SENTENTIA DE LIBERO arbitrio, ex interpretatione Andradij.

Quis igitur iam erit ſtatus controuerſiæ inter nos & Pontificios, aut in quo conſiſtit diſcrimen noſtræ ſententiæ, & Tridentini Concilij de libero arbitrio?

Reſpondeo, Ex Decretis Concilij poſſet ſane illud non obſcure colligi. Sed ne clamitent, nos vim facere verbis, & per calumniam ea aliter interpretari, quam Synodus forſan ſenſerit: audiamus ſane Andradij interpretationem, quam ſicut abſque dubio in ipſo Concilio Tridentino didicit: ita libere ſine vlla diſſimulatione in ſcripto ſuo nobis communicat. Ita autem & Synodi & ſuam ſententiam explicat: Liberum arbitriū ſine inſpiratione & auxilio ſpiritus nō poſſe ſane efficere ſpirituales actiones, ſed illud non ideo fieri, quaſi mens & volūtas, qualis eſt in homine ex prima natiuitate, ante conuerſionem, prorſus non habeat vllam potentiam, vllas vires aut facultates, quæ ad inchoandas & efficiendas ſpirituales actiones neceſſariæ ſunt: ſed ideo, quia naturales illæ vires & facultates, licet nec deletæ, nec extinctæ, adeo tamen peccatorum laqueis implicatæ ſint, vt homo non poſſit ſe propria virtute ab illis extricare. Vtq; ſententia planior ſit, illuſtrat eam hac ſimilitudine: Sicut ille qui ferreis ſoleis deuinctus eſt, habet quidem inſitam & innatam incedendi δύναμιν ſeu potentiam: ſed licet habeat illam, non tamen poteſt ea vti, vt in actum prodeat, niſi prius vincula rumpantur, quæ motum reprimunt & retardant. Ex hac ſimilitudine lector ſine ambiguitate perſpicue intelligit, quę ſit Concilij Tridentini ſententia, quando dicit, liberum arbitrium gratiæ Dei excitanti & adiuuanti libere aſſentiri & cooperari: Sentiunt enim, in mente & voluntate hominis non renati, ex prima natiuitate in hac corruptione naturaliter adhuc inſitas eſſe vires aliquas ſeu facultates qualeſcunque ad res diuinas ſeu ſpirituales actiones: ſed illarum facultatem & virium motum & vſum, per peccatum reprimi & retardari in non renatis: gratiam vero Dei, & efficaciam ſpiritus, non ſimpliciter efficere & operari in ijs, qui renaſcuntur, nouam aliquam δύναμιν, vim, facultatē aut potentiam inchoandi & præſtādi motus & actiones ſpirituales, quam ante conuerſionem aut renouationem, ex naturę viribus non habuerint, ſed tantum vincula rumpere, & laqueis liberare, vt facultas naturalis, antea conſtricta, compreſſa & impedita, poſſit iam per gratiam excitata, vires ſuas in rebus ſpiritualibus exerere. Illas autem vires naturales, ſicubi imbecilliores ſunt, ſentiunt adiuuari & confirmari per gratiam & auxilium Spiritus ſancti. Et vbi non ſufficiunt, dicunt nouum habitum infundi, qui reſpectum meriti afferat.

De libero arbitrio.

Gratia Dei quid tribuant.

Declarat enim Andradius ſuam illam ſententiam ſimilitudine ægroti, cuius vires morbo fractæ, debilitatæ & attenuatæ ſunt, vbi medicus vires quæ adhuc reliquæ ſunt, licet ſint attenuatæ, confirmat & roborat, & ſi quæ ſunt amiſſæ, reſtituit. Alii vtuntur ſimilitudine auiculæ, quæ habet & retinet quidem potentiam & facultatem volandi, ſed quando funiculo

alligata eſt, non poteſt vſum & motum illius facultatis, quæ naturaliter ipſi inſita eſt exercere: ſi quis antè rumpat funiculum, is non inſerit auiculæ nouam & peculiarem volandi δύναμιν quam antea non habuerit, ſed tantum impedimentum aufert.

Et poſtea Andradius, vbi diſputat gratiam vna cum viribus liberi arbitrij, habere rationem cauſæ efficientis eorum, quę ad conuerſionem pertinent, vtitur hac ſimilitudine: Si te rogem. cum ligneam materiam conflagrare cernis, quæ ſit conflagrationis illius efficiens cauſa: ignem dicas neceſſe eſt, vna cum Deo naturæ auctore & patrono, qui igni exurendi virtutem ſuppeditat, & ad operandum cum illo conſpirat. Cum igitur liberi noſtri arbitrij motio non magis à Dei gratia pendeat, quam à diuina virtute ſtipitis exuſtio: quid eſt, quod liberum arbitrium efficientis cauſę dignitate & nomine ſpolies? Hanc Andradij ſimilitudinem Lector bene conſideret.

Eſt igitur Concilij ſentētia, in natura hominis per peccatum deprauata, priuſquam per gratiam & operationem Spiritus ſancti reparetur, reliquam adhuc eſſe δύναμιν aliquam, vim, efficaciā, potentiam ſeu facultatem naturalem, ad motus ſeu actiones ſpirituales: ſed illam δύναμιν per peccatum partim conſtrictam & alligatam, partim debilitatam & inclinatam, vt per ſe ſola, ſine gratia ſpiritus, non poſſit vllum perfectum bonum vel inchoare, vel præſtare: gratiam vero vincula & laqueos rumpere, vt, naturalis illa facultas ſtupeſcens antea, ſed iā per gratiā excitata, poſſit in ſpiritualibus ſe exercere, illam vero vbi per peccatum attenuata & inclinata eſt, confirmari, roborari & adiuuari auxilio Spiritus: vbi vero non ſufficit, ſentiunt infundi nouas qualitates, ſeu habitus: atque ita in motibus & actionibus ſpiritualibus, ex gratia & ex naturalibus liberi arbitrij viribus, fieri vnam cauſam efficientem, ita vt ad inchoandos & efficiendos motus ſpirituales hæc duo ſimul concurrant, gratia ſcil. & naturales vires liberi arbitrij, quales ſunt ex prima noſtra corrupta natiuitate: De bonis enim renouationis in voluntate renata quod faciant renatos συνεργοὺς Dei, alia eſt quæſtio, de qua poſtea dicemus. Habemus igitur iam ex Andradij interpretatione, quæ ſit Concilij ſententia, in 6. cap. & in quarto Canone ſextæ Seſſionis. Et ego communi nomine gratias ago Andradio, quod reliquis mirabiliter tergiuerſantibus ipſe ſine ambiguitate & diſſimulatione tam aperte & perſpicue ponit, & explicat ſtatum controuerſiæ, quæ eſt inter Pontificios & inter nos de libero arbitrio. Statu enim ita poſito, plana eſt explicatio & refutatio: ſi modo nobis illam indulgentiam largiri dignati fuerint, vt ex Scripturæ teſtimonijs controuerſia hæc diiudicetur & definiatur. Vt autem ratio habeatur breuitatis, teſtimonia in capita quædam diſtribuam.

Sententia Concilij de viribus humanis & libero arbitrio.

SCRIPTVRÆ SENTENTIA
de libero arbitrio.

Primo enim quædam Scripturæ teſtimonia loquūtur priuatiue (vt ſic dicam) quod ſcilicet per lapſum in natura corrupta prorſus amiſſa ſit δύναμις, vis & efficacia, ſeu facultates, qua inchoandæ & efficiendæ ſunt actiones ſpirituales, ſicut oportet. Et diſtincte loquuntur Scripturæ teſtimonia: quædam de mente, quædam de voluntate ſeu corde hominis non renati. Vocantur enim non renati, tenebræ. Epheſ. 5. Ioannis 1. & 3. Actorum 26. vocantur in peccatis non tantum ægroti & infirmi, ſed mortui. Epheſ. 2. Coloſſ. 2. Et hæc diſerte explicantur de priuatione ſeu carentia efficaciæ ſeu facultatis, ad motus & actiones ſpirituales, *Non renati*

1. Cor. 2. Animalis homo non capit ea, quæ ſunt ſpiritus, & non poteſt intelligere, quia ſpiritualiter diiudicantur, 2. Cor. 3. Non ſumus idonei cogitare aliquid ex nobis ipſis, tanquam ex nobis ipſis: ſed ἱκανότης noſtra ex Deo eſt, 1. Corinth. 1. Mundus per ſuam ſapientiam Deum non cognouit, Matthæi 11. Nemo nouit patrem, niſi cui Filius voluerit reuelare, Matthæi 16. Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ad Romanos 1. Euanuerunt in cogitationibus ſuis, 1. Corinthios 1. Infatuauit ſapientiam huius ſeculi, Romanos 7. Scio quod in me, hoc eſt, in carne mea, non habitet bonum. Romanos 8. Sapientia carnis non ſubijcitur legi Dei, neque enim poteſt. Ioannis decimoquinto. Sine me nihil poteſtis facere, ſicut palmes, niſi in vite fuerit. Atqui nos natura ſumus oleaſtri, Romanos 11. & propterea inſerendi veræ viti, extra quam nihil poſſumus. Et Auguſtinus verba diligenter expendit. Non enim dixit: Sine me difficulter poteſtis, nec dixit: Non poteſtis perficere aut magni aliquid præſtare, ſed ſimpliciter dicit: Sine me nihil poteſtis facere: in actionibus ſcilicet ſpiritualibus, de quibus ibi, ſicut manifeſtum eſt, loquitur, 1. Corinth. 4. Quid habes, quod non accepiſti? Et Auguſtinus de Prædeſtinatione Sanctorum, prolixe contra Pelagianos oſtendit, hanc ſententiam non loqui de reliquijs donorum naturalium, quæ in hac corrupta natura adhuc reliqua ſunt, ſed de iis quæ donantur in renouatione per Spiritum ſanctum, Ioann. 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater traxerit illum. Hæc teſtimonia manifeſtiſſime oſtendunt, naturam non renatam in ſe & ex ſe prorſus nullam habere vim, efficaciam aut facultatem, quam ex ſe conferat, vt gratiæ propriis viribus aliquid cooperetur ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales. Detrahitur enim naturæ non renatæ cogitare, velle poſſe & facere, quod ad ſpirituales actiones attinet. Secundo, multa Scripturæ teſtimonia non tantum de defectu loquuntur, ſed oſtendunt in locum amiſſarum virium ſucceſſiſſe vitioſum habitum, & triſtiſſimam deprauationem in mente, voluntate & corde, quod ad motus ſeu actiones ſpirituales attinet, vocatur enim ante conuerſionem ſeu renouationem, cor durum, Romanos ſecundo, lapideum, Ezech. 11. & 36. ceruix ferrea, frons ænea, neruus ferreus, Eſaiæ 48. cor prauum ſuper omnia, Ieremiæ decimoſeptimo. Sicut Æthiops non poteſt mutare pellem ſuam, nec pardus maculas ſuas, Ierem. 23. Lex eſt ſpiritualis, ego autem carnalis, venditus ſub peccatum. Malum mihi adiacet. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me ſub lege peccati. Carne ſeruio legi peccati, Romanos ſeptimo. Sapientia carnis inimicitia eſt aduerſus Deum, Romanos 8. Figmentum cordis humani tantum eſt malum ab adoleſcentia, Gen. 6. & 8. Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona facere, cum ſitis mali? Matthæi 12. Spiritualia ſunt ſtultitia homini animali, 1. Corinthios 2. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, Ioann. octauo.

Habitus vitioſi priuationi ſucceſſerunt.

Gratia omnia in totum noua facit.

Tertio, Teſtimonia Scripturę, quę deſcribunt liberationem à ſeruitute peccati, ſanationem, illuminationem, reparationem, renouationem mentis & voluntatis, non tam frigide & perfunctorie loquuntur, vt cum quis hominem habentē per ſe δύναμιν ambulandi, ex compedibus ſoluit. Sed Ezechiel 11. & 36. Auferam cor lapideum, & dabo cor nouum. Ioan. 1. Tenebræ lucem non apprehenderunt. 2. Corint. 4. Deus qui dixit ex tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit cordib. noſtris, ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei. Deuter. 29. Vos vidiſtis vniuerſa, quæ fecit Dominus coram vobis in Ægypto: & non dedit tibi Dominus cor ad intelligendum, oculos ad videndum, & aures, quæ poſſent audire vſq; in

ſentem diem. Matth.13. Vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlo-
m:reliqui videntes non vident.1.Corinth. 12. Nemo poteſt Ieſum Do-
mum dicere,niſi per Spiritum ſanctum. Pſal. 51. Cor mundum crea in
e Deus,& ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Matth. 16. Caro
ſanguis non reuelauit tibi,ſed pater, &c. Ioan.1.Dedit eis poteſtatem
ios Dei fieri, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate viri aut car-
ſed ex Deo nati ſunt.Ioan.6.Nemo poteſt venire ad me,niſi pater tra-
it eum,Epheſ. 2.Ipſius factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu,ad bona
era. Philip.1. Qui incœpit in vobis bonum opus,perficiet. Philip.2.
us eſt,qui operatur in nobis velle & perficere,vt aliqua ipſi grata fiant.
Corinth.3. ἱκανότης noſtra ex Deo eſt non ex nobis ipſis. Iac.1. Omne
tum bonum & donum perfectum,eſt deſurſum à Patre luminum. Luc.
. Aperuit ipſis mentem, vt intelligerent Scripturam. Actor.16. Deus
eruit cor Lydiæ. Idem probant precationes de donis ſpiritualibus,
l.118.Epheſ.1.Col.1.Ita de fide, Eph.2.Per fidem,& hoc non ex vobis:
i donum eſt, ne quis glorietur. Hanc ſententiam Longobardus lib.2.
inct. 27. dicit à ſanctis ita exponi, quod fides non ſit ex vi naturæ no-
: quia Dei donum pure eſt. Hæc enim ſunt eius verba.

Ex his & alijs multis Scripturæ teſtimonijs manifeſtiſſimum eſt, gra- *Gratia quales nos inueniat.*
n Dei in non renatis ante conuerſionem ſeu renouationem, non in-
ire δύναμιν aliquam vim, aut facultatem aliquam, ſiue ligatam,ſiue
enuatam,quod ad motus,vel actiones ſpirituales pertinet:ſed inueni-
ἀδυναμίαν, priuationem defectus,& carentiam.2.Vitioſum habitũ
depravationem in mente, voluntate & corde, quod attinet ad incho-
as & efficiendas vere ſpirituales actiones.3. Gratiam in conuerſione
renouatione, non ita operari, quaſi reliqua ſit facultas quædam ad
itualia in corrupta hac natura, ex prima natiuitate inſita & inhærens:
peccati quidem laqueis ita ſit conſtricta & attenuata, vt niſi per gra-
n Dei excitetur & confirmetur,non poſſit in actum prodire. Quando
accedat gratia excitans & adiuuans,tunc naturalem illam δύναμιν
gredi ad efficacem actum,vt poſſit concipere motus, & elicere actio-
ſpirituales. Ita quidem Pontificij ſentiunt & docent. Sed Scriptura
ita, ſed longe aliter deſcribit beneficium Filij Dei, miniſterio verbi
Spiritum ſanctum liberantis nos à ſeruitute peccati,ſanantis & reno-
is naturam hanc peccato depravatam. Tradit enim, quod Spiritus
tus in illis,quos vult conuertere,primum incipiat prauitatem illam,
n quoad motus & actiones ſpirituales,in mente & voluntate,non re-
inuenit, mortificare & auferre: deinde incipiat operari, & donare
am vim,facultatem & efficaciam in mente,voluntate & corde,ad in-
ndas & efficiendas actiones ſpirituales.

: expendantur pondera verborum, quibus Scriptura vtitur in huiuſ-
i deſcriptionibus.Cor eſt tardum.Luc.24.vanum.Pſalm.5.Epheſ.4.
in,Romanorum ſecundo;lapideum,Ezech.36.illud cor Deus emol-
Parali p.34. aperit. Actorum 16. conuertit, Luc.1. circumcidit,Deu-
om.30.conterit,Eſaiæ 57.Pſalm.50.aufert cor lapideum,Ezech.36.
nus homo corrumpitur,2.Corinth.4.verus homo crucifigitur,Ga-
vt deſtruatur corpus peccati, Romanorum ſexto, ſanat animam, *Naſcitur & creatur & antea non eſt.*
40.excitat à mortuis, Epheſ.5. mortuos peccatis viuificat, Epheſ.2.
r nouum.Ezechiel.11. Renouemini ſpiritu mentis veſtræ, Epheſ.
rior homo renouatur.2.Corinth.4. Vocatur regeneratio, Titum 3.
entia,Ioan.3. Crea cor mundum,Pſalm.50. Creati in Chriſto Ieſu
na opera, Epheſ. 2. Nouus homo creatur ad imaginem Dei,

Concilii doctrina qualis.

Hæc & ſimilia Scripturæ teſtimonia, ſi conferantur ad ſimilitudin[illegible] quibus Andradius & ſuam & Concilij ſententiã explicat, videbit Lecto[r] luce meridiana clarius controuerſiã de libero arbitrio naturali in reb. a[d] ſalutem pertinentibus, in concilio Tridentino non reuocatam ad font[es] Propheticos & Apoſtolicos: ſed traditã ibi eſſe ſentẽtiam diſſentientem [a] Scriptura, imo ex profeſſo pugnantem cum multis manifeſtiſſimis Scri[p]turæ teſtimoniis: ſicut ipſa collatio & inſpectio oſtẽdit. Sed Andradius, vt video, Tridenti in Concilio didicit, de his grauiſſimis doctrinę cœleſti[s] capitibus magnifice quidẽ declamitare: ſed ita vt ne ſemel quidem hor[um] & ſimilium Scripturæ teſtimoniorum, quæ tam multa & illuſtria ſu[nt] mentionem faciat. Non igitur ocioſum, ſed maxime neceſſarium eſt hoc certamen, vt vera Scripturæ ſententia retineatur: quæ profecto clariſſima eſt, ſi cæteris quæſtionibus vel peregrinis, vel cognatis, dextra explicatione in ſuum locum ſepoſitis, ſtatus controuerſiæ ſine ambiguitate ſimpliciter & plane conſtituatur. Docet enim Scriptura naturam humanam, ſicut per peccatum deprauata eſt, antequam per Spiritum ſanctu[m] renouetur, habere quidem in ijs, quæ ſenſibus & rationi ſubiecta ſunt, i[n] mente & volũtate aliquas δυνάμεις φυσικάς, naturales vires ſeu facultates, quib. aliquo modo poteſt concipere motus, & elicere actiones proprietati mentis & voluntatis congruentes, ſicut ſupra dictũ eſt: ſed quo[d] attinet ad ſpirituales motus ſeu actiones inchoãdas & efficiẽdas, eo modo, ſicut ſupra dictũ eſt, affirmat Scriptura in mente & volũtate hominis nõ renati naturaliter ex prima natiuitate, nõ eſſe inſititiã vllam δύνα[μιν] vim, efficaciam aut facultatem: ſed quia Adam per peccatum dona illa amiſit, iam propagari ἀδυναμίαν in omnes homines, qui ex immundo [se]mine naſcuntur. Deinde huic defectui & ἀδυναμίᾳ coniuncta iam eſſe [in] hac naturæ corruptione contrariã prauitatem & inclinationem: Spi[ritum] ſanctum vero naturam corrũptã ita ſanare & renouare, quod incipit p[ra]uitatem illam mortificare, & loco defectuũ efficere in mente & volũta[te] nouam δύναμιν, vim, efficaciam aut facultatẽ, vnde ſequantur motus [&] actiones ſpirituales, hoc eſt, operatur velle, poſſe & facere. Hęc vero d[ona] Spiritus ſanctus operatur per medium ſeu organũ verbi, ſi legatur, audiatur & cogitetur: quod homo & debet, & aliquo modo poteſt facere. N[ec] infundit illas qualitates, ſicut liquor in doliũ infunditur: ſed ita vt ſequ[an]tur motus & actiones in mẽte & voluntate. Quando igitur Spiritus S. p[er] verbũ cœpit naturã ſanare, accenſa aliqua ſcintilla efficaciæ & facult[atis] ſpiritualis, licet renouatio nõ ſtatim ſit perfecta & abſoluta, ſed in ma[gna] infirmitate tantũ inchoata: tunc tamẽ nec mens nec voluntas eſt oci[oſa], ſed aliquos habent nouos motus, quos etiam debent exercere medit[an]do, orando, conando, luctãdo, &c. Sed illa ſpiritualis efficacia, ſpirituales motus, quantumuis tenues, non oriũtur, non naſcũtur vel ex toto [vel ex] parte, ex naturalib. potentiis, quas mens & voluntas ex prima natiuit[ate] habent: ſed ſunt dona, operationes & effectiones Spiritus ſancti in nob[is]. Et ad primam effectionẽ ſpiritualis efficaciæ & facultatis, ad ſpiritu[ales] actiones in nobis, mens & volũtas ex naturalibus ſuis virib. effectiuẽ n[il] conferunt. Simpliciter enim retinendæ ſunt hæ ſententiæ: Non à nob[is] pſis, tanquam ex nobis ipſis, ſed à Deo eſt idoneitas noſtra. Sine me n[il] poteſtis. Quid habes, quod nõ accepiſti? Quando vero ſcintilla aliqua [il]lius efficaciæ per ſpiritũ in nobis accenſa eſt, tũc aliquid agit in ſpiritu[a]libus rebus & mens & voluntas in homine. Sed quæſtio eſt, vnde hab[et], quod & vult & poteſt aliquid agere? Ex Spiritu ſancto renouationis [qui] operatur velle & facere, à quo eſt ἱκανότης cogitandi ſalutaria.

Renouatio noſtri quomodo fiat.

Et ipſa lucta carnis & ſpirit⁹, veteris & noui hominis in renatis, illa

oſtendit diſcrimen actionum, quæ auctorem & donatorem habent Spiritum ſanctum, & quæ oriuntur ſeu naſcuntur ex naturalibus liberi arbitrij viribus, quod attinet ad res ſpeciales.

Gratia operans & cooperans.

Omnino igitur in Eccleſia retinenda eſt vera & vtilis Auguſtini diſtinctio, inter gratiam operantem & cooperantem. De gratia & libero arbitrio, capite 17. inquit: Quis etſi paruam dare cœperat caritatem, niſi ille qui præparat voluntatem, & cooperando perficit, quod operando incipit. Quoniam ipſe vt velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Phil. 1. Vt ergo velimus, ſine nobis operatur: cum autem volumus, & ſic volumus, vt faciamus, nobiſcum cooperatur: tamen ſine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. De correptione & gratia, capite 2. Non ſe itaq; fallant, qui dicunt: Vt quid nobis prædicatur & præcipitur, vt declinemus à malo, & faciamus bonum: ſi hoc nos non agimus, ſed id velle & operari Deus operatur in nobis: ſed potius intelligant, ſi filii Dei ſunt, Spiritu Dei ſe agi: vt quod agendum eſt agant, & cum egerint, illi à quo aguntur, gratias agant; aguntur enim vt agant, non vt ipſi nihil agant. De gratia & libero arbitrio cap. 16. Certum eſt, nos velle cum volumus: ſed ille facit vt velimus, de quo dictum eſt: Deus eſt qui operatur in vobis velle. Certum eſt, nos facere cum facimus: ſed ille facit vt faciamus, præbendo voluntati vires efficaciſſimas, qui dixit: Faciam vt faciatis. Quid hoc aliud eſt niſi: Auferam à vobis cor lapideum, vnde non faciebatis, & dabo carneum, vnde faciatis, &c.

De mandatis Dei vt bona agamus.

De dogmatibus Eccleſiaſt. capite 32. Deus agit in nobis vt velimus & agamus: nec ocioſa in nobis eſſe patitur, quæ exercenda, non negligenda dedit, vt & nos cooperatores ſimus gratiæ Dei; ac ſi quid in nobis ex noſtra remiſſione langueſcere viderimus, ad illum ſolicite recurramus, qui ſanat omnes languores noſtros. De correpti. capite duodecimo. Si in tanta infirmitate vitæ huius, in qua tamen virtutem perfici oportebat, Renatis relinqueretur voluntas ſua, vt in adiutorio Dei perſeuerent ſi vellent, nec Deus in eis operaretur vt vellent, inter tot & tantas tentationes, infirmitate ſua voluntas ipſa ſuccumberet. Subuentum eſt ergo infirmitati voluntatis humanæ, vt diuina gratia indeclinabiliter & inſeparabiliter ageretur: & ideo quamuis infirma, non tamen deficeret, neq; aduerſitate aliqua vinceretur. De bono perſeuerantiæ capite tredecimo. Nos ergo volumus ſed Deus in nobis operatur velle. Nos ergo operamur: ſed Deus in nobis operatur & operari, pro ſua bona voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc eſt pium, hoc verũ, vt ſit ſimilis & ſubmiſſa confeſſio, & detur totum Deo. Cogitantes credimus, cogitantes loquimur, cogitantes agimus quicquid agimus: quod autem attinet ad pietatis viam & verum Dei cultum, non ſumus idonei ex nobis cogitare aliquid, tanquam ex nobis ipſis: ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Et capite ſexto, inquit: Tutiores viuimus, ſi totum Deo damus; non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus.

Has Auguſtini ſententias ideo adſcripſi: vt oſtendam, nos hanc de libero arbitrio doctrinam non ita tradere, vt alatur & confirmetur in hominibus deſidia, ſecuritas & contumacia. Inculcamus enim illud: Videte ne in vanum gratiam acceperitis.

Sed ideo illã retineri cupimus, vt filio Dei medico noſtro, ſua tribuatur gloria. Neque enim intelligi aut conſiderari poteſt magnitudo beneficiorum ipſius, niſi miſerias noſtras foliis ficuum palliatas, verbo autem Dei nudatas, agnoſcere diſcamus. Et quando aliquod donum habemus, ne de noſtris virib. gloriemur: ſed illi gratias agamus, qui operatur velle & facere: & ſi quid deeſt, vt inuocatione ad ipſum confugiamus. Ne etiam ſecuri

iam ſecuri excutiamus talia dona, quæ ſcimus Spiritum ſanctum in nobis operari: ſed vt reuerenter illa conſeruemus & exerceamus. Et in noſtra magna infirmitate, hanc habemus conſolationem, quia non noſtræ vires, ſed Spiritus ſanctus inchoauit in nobis bonum illud opus: perficiet ergo, Philippenſes primo. Ita accendit hæc doctrina in nobis fidem, ſpem, inuocationem, gratiarum actionem, timorem Dei, & diligentiam in tuendis illis donis diuinis: quæ Auguſtinus ideo ſolet quaſi per gradus enumerare, vt gratiam Dei rectius agnoſcere & conſiderare poſſimus. Numerat poſſe, velle & facere, cogitare, deſiderare, expetere, accipere. Inquit etiam de Eccleſiaſticis dogmatibus, cap. 17. Sancta cogitatio, bonum propoſitum, pium conſilium, omniſque motus bonæ voluntatis, ex Deo eſt: quia per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus.

Vtilitas huius doctrinæ.

Eodem modo gratiæ varias tribuit Auguſtinus appellationes, vt rem ipſam illuſtret, & quaſi gradus conuerſionis oſtendat. Vocat enim gratiam præuenientem, præparantem, liberantem, operantem: deinde gratiam ſubſequentem, cooperantem, adiuuantem bonum perſeuerantiæ, &c.

Gratia præcopia.

AVGVSTINI SENTENTIA DE LIbero arbitrio: Et quomodo Andradius eam deprauet.

Hæc ſunt ſimplicia, perſpicua & vera, ex manifeſtis Scripturæ teſtimonijs extructa: & non eſt dubium, hanc eſſe perpetuam Auguſtini ſententiam. Sed huic luci Andradius conatur nebulas offundere. Auguſtinus enim ſcripto peculiari libello, copulat gratiam & liberum arbitriū. Et dicit: Vbi ad aliquid faciēdum vel nō faciendū, in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, ſatis liberum demōſtratur arbitrium. Item: Ad gratiam Dei neceſſe eſt accedere conſenſum noſtrum: vt bonum noſtrum non ſit ex neceſſitate, ſed voluntarium. Ergo aliquid quantulumcunq; ſit facultatis ad res ſpirituales, tribuendum eſt libero arbitrio, quod ipſi naturaliter ex prima natiuitate inſitum ſit. Sed remotis æquiuocationibus explicatio non eſt obſcura, quid Auguſtinus velit. Quæ enim Deus in verbo ſuo nobis præſcribit: vt agnitionem ſui, contritionem, fidem, ſpem, charitatem, patientiam, inuocationem, obedientiam, &c. talia ſunt, quæ ſine motu & actione mentis & voluntatis nec inchoari, nec effici poſſunt. Sine mente enim & intellectu, nemo aliquid intelligit, cogitat aut iudicat: ſine voluntate nemo deſiderat, expetit, quærit, conatur, luctatur, &c. Multa inquit Auguſtinus, homines nolentes agunt: ſed credere niſi volens, nemo poteſt. Velle autem, proprium eſt voluntatis. Hoc igitur extra omnem controuerſiam, ipſa rei euidentia manifeſtum eſt. Num vero Auguſtinus inde concludit, mentem & voluntatem hominis, per ſe, & ex ſe, hoc poſſe præſtare, quod verbum Dei præcipit? Nequaquam. Sed ex Scriptura prolixe probat, mentem & voluntatem hominis non renati, naturaliter ex prima natiuitate non habere virtutem, efficaciam, & facultatem inchoandi & efficiendi ſpirituales motus & actiones, ſicut in verbo Dei præcipiuntur. Quia tamen Deus verbum ſuum non fruſtra generi humano patefacit, addit Auguſtinus, gratiam Dei hoc quod natura non poteſt efficere & operari in homine. Operatur enim gratia conuerſionem, non alibi quam in mente, voluntate & corde hominis. Corde enim creditur, Ro. 10. ex animo obeditur, Rom. 6. Mente agnoſcitur ſalus, Epheſ. 1. Non autem ita operatur in voluntate hominis, ſicut lapides voluuntur, & inanimata impelluntur: ita vt in ſpiritualibus mens & voluntas renatorū gratia diuina rapiātur, ſine motu aliquo mētis & volūtatis, intelligēte & voluntario.

Scriptura

Scriptura enim diſerte affirmat, renatos in reb.ſpiritualibus agnoſcere ſcire, credere, aſſentiri, deſiderare, vel conari, luctari, &c. quæ extra controuerſiam ſunt actiones mentis & voluntatis. Sed illas actiones, mens & voluntas ex ſuis viribus nec inchoare, nec præſtare poteſt. Propter hanc igitur cauſam, gratia mentem illuminat, voluntatem conuertit & mutat, præbendo nouam efficaciam & nouas facultates: vt ex ignorantibus fiant intelligentes, ex nolentibus fiant volentes: atq; ita in conuerſione mens & voluntas, id quod ex viribus naturalibus, antea nō poterant, incipiant iam ex dono, & per operationem ſpiritus renouationis, habere motus & actiones ſpirituales, intelligendo, cogitando, iudicando, deſiderando, conando, luctando, volendo, faciendo, &c. Hanc eſſe Auguſtini ſententiam, certum eſt. Ita enim inquit de peccatorum meritis lib. 2. cap. 5. Non ſolis votis agendum eſt, vt non ſubinferatur ad bene viuendum etiā noſtræ efficacia voluntatis: quia non ſicut in lapidibus inſenſatis aut ſicut in iis, in quorum natura rationem voluntatemq; non condidit, ſalutem noſtram Deus operatur in nobis. Illud vero capite ſequenti explicat: coniungit enim gratiam & liberum arbitrium. Sed mox addit: Ipſum quoq; liberum arbitrium ad Dei gratiam, hoc eſt, ad Dei dona pertinere non ambigo: nec tantum vt ſit, verumetiam vt bonum ſit, id eſt, ad facienda mandata Domini conuertatur. Videt Lector Auguſtinum loqui non de voluntate non renata, ſed quæ iam conuerſa eſt, & cœpit fieri bona. Et Hypognoſt. 3. inquit: Nemo ſic de gratia confidat, tanquam Deus liberi arbitrii eius quod per mortē filii ſui reparauit, opera non requirat: imo vigilet, quærat, petat, pulſet, &c. Ita de gratia & libero arbitrio, ca. 2. Cum aliquid ſecundum Deum operatur, non alienet hoc à propria voluntate. Ne vero quis exiſtimet ipſum loqui de propriis, hoc eſt, de naturalibus virtutibus voluntatis, c. 16. inquit: Certum eſt nos velle & facere, cū volumus & facimus: ſed ille operatur, velle & facere, præbendo voluntati vires efficaciſſimas, de quo ſcriptū eſt. Deus operatur in nobis & velle & facere. Et de prædeſtinatione ſanctorum, cap. 3. fatetur errorem eſſe, ſicubi dixerit, vt prædicato Euangelio conſentiamus, noſtrum eſſe proprium, & nobis ex nobis eſſe. Et poſtea addit, quod dixerat, Noſtrum eſt credere & velle: ita eſſe intelligendum, quod vtrunque ſit Dei qui præparat voluntatem, & vtrunque etiam ſit noſtrum: quia non fit niſi volentibus nobis. Illud vero ita explicat ad Bonifacium libro 1. capite 19. Chriſtus non dicit, Duxerit: vt illic aliquo modo intelligamus præcedere voluntatem, ſed dicit, Traxerit. Quis autem trahitur, ſi iam volebat: & tamen nemo venit niſi velit. Trahitur ergo miris modis vt velit, ab illo qui nouit intus, in ipſis hominum cordibus operari: non vt homines (quod fieri nō poteſt) nolentes credant, ſed vt volentes ex nolentibus fiant. Et in Enchiridio cap. 32. Nolentem præuenit vt velit, volentem ſubſequitur ne fruſtra velit. Contra 2. Epiſt. lib. 4. cap. 6. Pelagius dicit, gratiam adiuuare bonum cuiuſque propoſitum: non tamen reluctanti ſtudium virtutis immittere. Auguſtinus vero reſpondet: Poſſet bene intelligi, ſi non ab iſtis quorū ſenſus notus eſt, diceretur. Reluctanti enim, prius aditus diuinæ vocationis, ipſa Dei gratia procuratur: ac deinde in illo iam non reluctante ſpiritus virtutis accenditur. Ita Ambroſius de vocatione gentiū lib. ſecundo, cap. 9. Quod gratia à multis refutatur, ipſorum eſt nequitiæ: quod autem à multis ſuſcipitur, & gratiæ eſt diuinæ, & voluntatis humanæ. Nulla enim ſpecies cuiuſq; virtutis occurret, quæ vel ſine dono diuinæ gratiæ, vel ſine conſenſu noſtræ voluntatis habeatur. Sed audi quomodo hoc explicet. Ipſa enim gratia, hoc omni genere medēdi & auxiliandi agit, vt in eo quem vocat, optimam ſibi receptricē & famulā donorum ſuorū præparet volūtatē. Et lib. 1. c. 9. Licet ineſt homini nolle bonū,

tamen niſi donatum non habet bonum velle: illud contraxit natura, per culpam, hoc recipit natura per gratiam. Et hoc eſt, quod Auguſtinus inquit: Per gratiam non tollitur humana voluntas, ſed mala mutatur in bonam: & cum bona facta fuerit, adiuuatur: Idem etiam vult Proſperi ſententia: Liberum arbitrium naturaliter homini inditum manet in natura: ſed qualitate & conditione mutatum per mediatorem Chriſtum, qui ipſam voluntatem, ab eo quod peruerſe volebat, auertit, & in id, quod ei bonum eſſet, velle conuertit.

Proſperi ſententia.

Hæ explicationes manifeſtiſſime oſtendunt quod Auguſtinus non tribuat voluntati efficaciam, aut facultatem aliquam ad actiones ſpirituales, quam naturaliter ex prima natiuitate habeat: ſed tantum illam, quam ex dono & operatione ſpiritus renouationis accepit.

Pontificii vero hoc ita inuertunt, quaſi gratia tantum moueat & excitet, voluntas vero ex ſe habeat conſentiendi facultatem. Sed Auguſtinū plane diuerſum ſenſiſſe iam oſtendimus. Et vtile eſt, Lectorem conſiderare, quam mala fide Patrum ſcripta tractentur à Pontificiis. Auguſtinus inquit, conſentire & diſſentire, proprie eſſe voluntatis, ſicut dicimus intelligere proprium eſſe mentis, velle voluntatis. Illa ſententia poſtea ita deprauata eſt: conſentire in ſpiritualibus, eſſe propriæ voluntatis, hoc eſt ex propriis viribus. Quantum vero inter hæc duo interſit: conſentire eſt proprie voluntatis & propriæ voluntatis, manifeſtum eſt.

Andradius nititur ſolo Auguſtino.

Nulla autem alia habet argumenta Andradius pro ſua ſententia, quam hanc Auguſtini diſputationem, cui Auguſtinus talem titulum facit, De gratia & libero arbitrio. Et ſi intelligeret Andradius, actiones voluntatis renatæ quas habet & accepit, non naturaliter in prima natiuitate, ſed in regeneratione ex dono & operatione ſpiritus ſancti, ſicut Auguſtinus diſputat: nulla eſſet inter nos controuerſia. Certum enim eſt, Spiritū ſanctum in conuerſione non abolere, deſtruere aut extinguere potentias animæ, quæ vulgo ita vocantur: ſed ſanat & renouat illas, & quidem ita, quod prauitatem adhærentem illis mortificet & auferat: vt illis organis renouatis & præparatis, vti poſſit ad motus & actiones noui hominis.

Nullo modo enim vel probamus vel ſequimur Manichæorum deliria, qui finxerunt quoſdam homines eſſe ἀλύτας, hoc eſt, naturam in quibuſdam per peccatum ita corruptam, vt ne quidem per gratiam & operatione Spiritus ſancti conuerti, reformari, & renouari poſſit. Recte enim dicit Auguſtinus, ad articulos falſo ſibi impoſitos, articulo ſexto. Hoc inter malos homines diſtat & dæmones, quod hominibus, etiam valde malis ſupereſt, ſi Deus miſereatur, reconciliatio: dæmonibus autē nulla ſeruata eſt conuerſio. Recte & hoc contra Manichæos dicit, de Ciuit. Dei libro 14. capite 11. conuerſionem fieri non detracta ſubſtantia animæ, vel vlla eius parte ſublata: ſed ea quæ vitiata ac deprauata fuerat, ſanata atq; correcta. Nam ſicut dicit contra Iulianum libro 4. capit. 3. Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, non lapidibus aut lignis pecudibuſque præſtatur. Carent enim ſubiectis, mente ſcilicet & voluntate, in quibus Deus ordinario modo, per verbum & Sacramenta agere ſolet, & in quibus neceſſe eſt fieri conuerſionem. Hæc vero non ita intelligenda ſunt ſicut Pelagius contendebat, quaſi ante gratiam conuerſionis ſeu renouationis, ſit in natura corrupta, generoſitas aliqua, δύναμις inclinatio, habilitas, diſpoſitio, facultas, aut quomodocūq; appelletur, ad inchoandas & præſtādas actiones ſpirituales. Ita enim dici poſſet. Habes aliquid, quod ex gratia renouationis ſeu conuerſionis nō accepiſti. Quod Auguſtinus vt Pelagianum deteſtatur. Et de gratia Chriſti, lib. 1. c. 18. recitat & refutat illa verba Pelagii. Habemus poſſibilitatē vtriuſq; partis

Deo inſitam, velut quandam (vt ita dicam) radicem fructiferam atque fœcundam: quæ ex voluntate hominis diuerſa gignat & parit, & quæ poſſit ad proprii cultoris arbitrium, vel nitere flore virtutum, vel ſentibus horrere vitiorum. Hæc Pelagius. Auguſtinus vero contra Iulianum, libro 1. de ſententia Ambroſii dicit: naturam humanam etiam iſtam, quæ ſub peccato naſcitur, & cuius ortus in vitio eſt, eſſe iuſtificationis capacem; ſed per gratiam Dei. & lib. 4. ca. 3. dicit, humanam ſubſtantiam capacem eſſe diuinorum donorum. Non autem, ſicut bonum ingenium dicitur capax eſſe omnium diſciplinarum: propter inſitam φυσικὴν δύναμιν; ſed per gratiam Dei, inquit, quia eſt natura rationalis: in qua Deus per verbum & Sacramenta pro bona ſua voluntate poteſt operari velle, vt mala voluntas conuertatur in bonam. Ita Lutherus etiam loquitur Tomo 1. pag. 236. Quando Sancti Patres liberum arbitrium defendunt, capacitatem libertatis eius prædicant quod ſcilicet verti poteſt ad bonum, per gratiam Dei: & fieri reuera liberum ad quod creatum eſt. Et alibi vocat capacitatem paſſiuam.

Irenæus lib. 5. dicit, carnem humanam capacem eſſe donationis Dei, hoc eſt vitæ æternæ: quia nutriatur carne & ſanguine Chriſti. lib. 4. cap. 24. dicit, hominem eſſe receptorium bonitatis Dei: & in Deo intentus, ſemper proficit ad Deum. Neq; enim Deus ceſſat benefaciendo & locupletando, nec homo ceſſat beneficium accipere, & ditari à Deo. *Irenæus.*

Et pulchra eſt ſententia, ſiue Ambroſiii ſiue Proſperi, de vocatione gentium lib. 2. c. 9. Ipſa gratia omni genere medendi atq; auxiliandi hoc agit, vt in eo, quem vocat, optimam ſibi recepticem & famulam donorum ſuorum præparet voluntatem. Hæc ergo diligenter diſtinguenda & explicanda eſſe, Scriptura ſuo exemplo monet & oſtendit. Vtitur enim verbo δέχεσθαι, quando dicit verbum & gratiam Dei accipi oportere Actor. 8. Iac. 1. 2. Cor. 6. Vnde vero homo illam capacitatem habeat, ponit & negatiue & affirmatiue. Animalis enim homo ea, quæ Spiritus ſunt, οὐ δέχεται. 1. Cor. 2. Deus vero eſt, qui operatur, & vt velimus, & vt poſſimus verbum & gratiam Dei capere. Alias manet, quod Ioan. 8. Chriſtus dicit: Verbum meum οὐ χωρεῖ non inuenit aut habet locum in vobis, quo capiatur. Hæc diſerte & accurate ſunt explicanda. Pelagius enim, ſicut de poſſibilitate, ita & de capacitate abuſus eſt æquiuocatione vocabuli, De gratia & peccato originis, cap. 13. *Ambroſius.*

Et Iuſtinus Apologia prima non ſatis circumſpecte loquitur, vbi ſententiam illam, quod angelorum & hominum genus ſit δεκτικὸν virtutis & vitii ita explicat: Non enim laude dignum eſſet, niſi haberet δύναμιν ἐπ' ἀμφότερα τρέπεσθαι. Intelligit capacitatem, potentiam, vim, facultatem aut efficaciam naturalem: qua homo poſſit, ſicut ad malum, ita etiam ad bonum ſe vertere. Sed de hac ſententia quid Auguſtinus iudicet, notum eſt.

Et hæc ſunt potiſſima Andradii argumenta: quæ recte declarata, nihil iuuant illam, cuius patrocinium ſuſcepit, ſententiam: ſicut manifeſtum eſt, ſi omnes illæ diſputationes referantur ad ſtatum controuerſiæ, quem ſupra expoſuimus. Reliqua vero, quæ agitari ſolent argumenta, obiter tantum attingit: quorum plana & expedita eſt explicatio, ſi adhibeatur illa, quæ vera & neceſſaria eſt diſtinctio: quod ſcilicet primo quædã ſcripturæ ſententiæ loquuntur de libertate naturæ integræ ante lapſum. Secundo, quædam de ipſa ſubſtantia mentis & voluntatis. Tertio, quædam loquuntur de qualicunq; illa libertate, quam in illis rebus, quæ ſenſibus aut rationi ſubiectæ ſunt, voluntas adhuc habet. Quarto, quædam loquuntur

de contingentia in actionibus vitioſis. Quinto, quædam loquuntur de voluntate, quæ cepit renouari & liberari. Quando enim Deus operatur velle, tunc volumus. Et renati habent poteſtatē ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales. Sed illa poteſtas ex libero arbitrio nulla eſt, niſi detur deſuper per ſpiritum renouationis: ſicut Auguſtinus contra duas epiſtolas Pelagianorum, libr. 1. cap. 3. loquitur. Sexto, in multis ſcripturæ ſententiis, menti & voluntati hominis aliquid præſcribitur & iubetur: quod ſi non habeat poteſtatem obediendi, videri poſſet Deus illudere noſtræ calamitati, ac ſi herus ſeruo, quem videat luxatis pedibus ingredi non poſſe, multa præcipiat, & extrema minitetur, niſi pareat. Aut ſi quis ad cœcum dicat: Si volueris videre, inuenies theſaurum. Sed Auguſtin. reſpondet de gratia & libero arbitrio, cap. 16. Magnum aliquid Pelagiani ſe ſcire putant, quando dicunt: Non iuberet Deus, quod ſciret ab homine non poſſe fieri. Quis hoc neſciat? Sed ideo iubet aliqua, quæ non poſſumus, vt nos nouerimus, quid ab ipſo petere debeamus. Ex lege enim præcipiente & prohibente, non eſt agnitio virtutis & potentiæ noſtræ: ſed peccati agnitio, hoc eſt, ἀδυναμίας & deprauationis. Et tamen non fruſtra iubetur: promittitur enim gratia, quæ operatur vt velimus & faciamus. Ita Auguſtin. ibidem inquit: Meminerimus ipſum dicere, Facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: qui dicit, Dabo vobis cor nouum & ſpiritum nouum dabo vobis. Quomodo ergo, quod dicit, Facite vobis: hoc dicit, Dabo vobis? Quare iubet, ſi ipſe daturus eſt? Quare dat, ſi homo facturus eſt? niſi quia dat quod iubet, & iuuat vt faciat, cui iubet. Per gratiam enim fit, vt ſit homo bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ: per hanc etiam fit, vt ipſa bona voluntas, quæ iam eſſe cœpit, augeatur, &c. Contra 2. Epiſt. Pelagia. lib. 2. ca. 10. Nihil in ſcripturis ſanctis homini à Deo video iuberi, propter probandum liberum arbitrium, quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel poſci propter adiutorium gratiæ demonſtrandum. Septimo obiicitur, quod in ſcriptura multæ ſunt admonitiones, exhortationes, correptiones, &c. Illæ vero videntur otioſæ, inutiles, & non neceſſariæ, ſi non eſt in homine facultas quædam naturalis ad actiones ſpirituales inchoandas & efficiendas. Reſpondet Auguſtinus: O homo, in præceptione agnoſce quid debeas habere: in correptione agnoſce, tuo te vitio non habere: in correptione agnoſce, vt accipias quod vis habere. Et verbum admonens, exhortans, corripiens, eſt medium ſeu organon, per quod Spiritus ſanctus voluntatem conuertit, renouat, &c. Correptiones igitur etiam non renatorum, non ſunt ocioſæ. In renatis vero principia donorum, quæ à Spiritu ſancto acceperunt, ſuſcitantur, conſeruantur & augentur per admonitiones & correptiones, ne effundantur, ſed creſcant & augeantur. Hæ explicationes veræ, ſimplices & planæ ſunt: nec à nobis primum excogitatæ ſunt, ſed à veteribus, ab Auguſtino præſertim traditæ.

Auguſtinus.

QVAM INSIDIOSE POSITA SINT TRIdentina Decreta de Libero arbitrio.

His ita explicatis, Lectori paucis iam oſtendam, quam inſidioſe Canones Concilii ludant meris æquiuocationibus. Vnde colligi poterit, quale ibi ſtudium fuerit veritatis: cum ideo inuehant tenebras æquiuocationum, ne veritas per ſe manifeſta emergere poſſit. Canone quinto dicunt anathema illis, qui ſentiunt liberum hominis arbitrium poſt Adæ peccatum amiſſum & extinctum eſſe: non autem explicant, quid vocabulo liberi arbitrii intelligant. Nam ſi intelligatur ipſa ſubſtantia mentis & voluntatis, vel libertas in rebus externis, aut in actionibus vitioſis: mani-

fe.. um eſt liberum arbitrium non eſſe omnino extinctum & amiſſum. Si autem intelligatur potentia, vis aut efficacia ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales: aut talis libertas, quæ æquam habeat poteſtatem, ſicut ad mala, ita & ad bona: iam in præcedentibus oſtendimus, quid ex ſcripturæ teſtimonijs recte reſponderi poſſit. Et cum tam variæ ſint æquiuocationes, poſtulant tamen reuerendi Patres, vt ſine diſtinctione in genere, ſub anathematis interminatione confiteamur, hominem poſt lapſum retinuiſſe liberum arbitrium: non autem vel de ſubſtantia mentis & voluntatis, non de libertate diſciplinæ in rebus externis, nec de contingentia in actionibus vitioſis potiſſimum pugnant. Ita enim, quod ad nos attinet, nullam haberent cauſam fulminandi anathematis: ſed de potentia, vi & efficacia naturali ad actiones ſpirituales, certamen eſt. Illam vero quæſtionem expreſſis verbis verentur proponere, cum ſcripturę teſtimonia nimium ſint manifeſta. Vtuntur itaque artificio æquiuocationis: An liberum arbitrium per peccatum prorſus ſit extinctum & amiſſum. Ita in capitulo ſecundo, vbi loquuntur de vi naturæ in gentibus, addunt. Tametſi in eis liberum arbitrium minime extinctum eſſet, licet viribus attenuatum & inclinatum. Hæc verba, ſi de externa rationis diſciplina intelligerent, nulla eſſet inter nos controuerſia. Sed hoc volunt, liberi arbitrij naturales vires ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales, licet ſint attenuatæ & inclinatæ, minime tamen vel in Gentibus, vel in Iudæis non renatis extinctas eſſe.

Nec nouus eſt ille æquiuocationum ludus in vocabulo liberi arbitrij. Luſerunt enim illum & olim Pelagiani. Et obſeruet Lector, quomodo Auguſtinus ad illas æquiuocationes reſpondeat. Ad Bonifacium libro primo, capite tertio: Arbitrium in bono liberum non erit, quod liberator non liberauerit: ſed in malo liberum habet arbitrium. Ibidem: Hæc voluntas, quæ libera eſt in malis, quia delectatur malis: ideo libera in bonis non eſt, quia liberata non eſt. De gratia & lib. I. cap. 15. Semper eſt in nobis voluntas libera, ſed non ſemper eſt bona. Aut enim à iuſtitia libera eſt, quando ſeruit peccato, & tunc eſt mala: aut à peccato libera eſt, quando ſeruit iuſtitiæ, & tunc eſt bona: ſed per gratiam fit, vt ſit homo bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ. De Correptione & gratia, cap. I. Liberum arbitrium & ad malum & ad bonum faciendum, confitendum eſt nos habere. Sed in malo faciendo, liber eſt quiſque iuſtitiæ & ſeruus peccati: in bono autem liber eſſe nullus poteſt, niſi fuerit liberatus, Ioan. 8.

Et cum Pelagiani argumenta ex vocabulo liberi arbitrij non amiſſi vrgerent: Auguſtinus oppoſuit alias appellationes ex Scriptura ſumptas. Ad Bonifacium, lib. 3. cap. 8. Liberum arbitrium captiuatum, non niſi ad peccatum valet, ad iuſtitiam vero, niſi diuinitus liberatum, adiutumque non valet.

De verbis Apoſtoli, ſermone II. Ad male agendum habes ſine adiutorio Dei liberam voluntatem, quanquam illa non eſt libera; à quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt.

Contra Iulianum, lib. 2. Hic vultis hominem perfici, atque vitam Dei dono, & non libero, ſeu potius ſeruo propriæ voluntatis arbitrio. Epiſtola 105. ad Vitalem: Liberum arbitrium ad diligendum Deum, primi peccati granditate perdidimus. In Enchiridio cap. 30. Libero arbitrio male vtens homo, & ſe perdidit, & ipſum. Sicut enim, qui ſe occidit, vtique viuendo ſe occidit, ita cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato amiſſum eſt & liberum arbitrium. A quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt. Quæ ſententia cum vera ſit, qualis quæſo poteſt ſerui addicti eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat?

Digitized by Google

De verbis Apoſtoli, ſermone 2. Verum eſt, magnas liberi arbitrii vires homo cum conderetur, accepit: ſed peccando perdidit. Epiſtola 89. Libertas ſine gratia nihil eſt niſi contumacia, non libertas. Vere enim liberi eritis, ſi filius vos liberauerit.

Vocabula quidem infirmationis, attenuationis, & inclinationis, ſcio extare in Concilio Auraſicano: ſed ibi in iis, quæ ad ſalutem pertinent, omnia detrahuntur vigori naturæ, & tribuuntur gratiæ. Et Canone decimo tertio dicitur; Liberum arbitrium amiſſum, niſi à quo potuit dari, non poteſt reddi.

Tridentinum vero Concilium ſub illis verbis ſuas occultat inſidias, 1
quod in homine non renato reliquæ adhuc ſint ad ſpirituales actiones aliquæ vires, licet valde attenuatæ & inclinatæ. Conſideret igitur Lector, quam inſidioſe ludant æquiuocatione vocabulorum.

Ita cum dicunt: quia neceſſe ſit, hominē aſſentiri & recipere gratiam: ideo hominem ipſum non omnino nihil agere: recte poſſumus cum Auguſtino reſpondere: Poſſet bene intelligi, ſi non ab iſtis, quorum ſenſus notus eſt, diceretur. Addatur enim, hominem ipſum velle & poſſe aſſentiri, recipere & agere in cōuerſione, ſiue in rebus ſpiritualibus, non ex ſuis naturalib. viribus, ſiue ex toto, ſiue ex parte habere: ſed accipere ab illo,
qui operatur velle & facere. Et nihil erit controuerſiæ. Certum enim eſt, 2
nos velle aſſentiri, recipere, agere, &c. ſed Deus operatur velle & facere. Quid enim habes quod non accepiſti? Quam ſententiam de donis naturalibus intelligere, Auguſtinus oſtēdit Pelagianum eſſe. Cum igitur paucis verbis has æquiuocationes facile potuiſſent euoluere: quid exiſtimamus cauſæ eſſe, quod maluerint illis generalitatibus ludere: niſi vt ſub illis cothurnis vtriq; pedi aptis, antiquam ſententiariorum fabulam, ſpectatoribus non animaduertentibus, in theatrum reducere poſſent.

Illud vero quod ſerio probare laborant, hominem poſſe diſſentire, & gratiam, quando offertur, abiicere: nimis, proh dolor, verum eſt. Neque
enim fingimus, gratiam in conuerſione ita obtrudi voluntati, vt velit no- 3
lit cogatur eam habere: ſicut cum ſtigma corpori inuritur: ſed hoc dicimus, quod bonum & operatio Spiritus ſancti ſit, vt gratia cum deſiderio, delectatione & gaudio recipiatur. Vt autem repudietur, abiiciatur & effundatur, carnis noſtræ prauitas & malitia eſt.

Auguſtini diſtinctio inter gratiā operantem & cooperantem.

Illud etiam non ſatis explicate dictum eſt, liberum arbitrium hominis à Deo motum & excitatum, cooperari aſſentiendo, Deo excitante & vocante. Omnino enim Auguſtini diſtinctio inter gratiam operantem & cooperantem, diſerte explicanda eſt: An ſcilicet liberum arbitrium naturalibus ſuis viribus cooperetur Deo. Ita vt cum Deus operatur in nobis vel-
le & aſſentiri, naturalis quædam vis ſeu efficacia veteris hominis coope- 4
retur ad producendum illud velle ſeu aſſenſum illum. Siue quando gratia mouet & excitat voluntatem, quod tunc ex naturalibus viribus voluntatis aſſenſus emergat. Auguſtinus certe dicit; Vt velimus, Deus operatur ſine nobis, ſicut ſupra explicatū eſt. Acceptis vero primitiis donorum ſpiritualium, voluntatem renatam eſſe συνεργὸν Dei, illis facultatibus, quas à ſpiritu regenerationis accepit, nullum eſt dubium.

Obſeruanda præterea eſt inſidioſa æquiuocatio in verbo adiuuandi. Auguſtinus præclare dicit de Corrept. & gratia, cap. 1. Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Non ita, vt cum quiſq; fuerit à peccati damnatio-
ne liberatus, iam non indigeat liberatoris ſui auxilio, ſed ita potius, vt ab 5
illo audiens, ſine me nihil poteſtis facere; dicat ei & ipſe, Adiutor meus eſto. Item in Enchiridio. Hominis voluntatē adiuuat præparatam, & præparat adiuuandam. Sed ſub illo verbo adiuuandi, Pelagius venenū ſuum inſidioſe occultabat. Dicit enim apud Auguſtinum lib. 1. cap. 19. ad Boni-

facium.

facium: In omni opere bono hominem ſemper adiuuari à gratia. Et lib. 4.cap.6.gratiam adiuuare vniuſcuiuſque bonum propoſitum. Hoc ſine ſcrupulo,inquit Auguſtinus,acciperetur. Sed Pelagius inde texebat tale argumentum: Qui adiuuatur, ipſe vna cum adiuuante aliquid agit & operatur.

Argumentum Pelagii

Voluntas non renata,adiuuatur à gratia. Ergo ex ſe aliquid confert, & viribus ſuis naturalibus,quas habet ex prima natiuitate, aliquid cooperatur ad conuerſionem. Auguſtinus vero reſpondet lib.3.cap.4. ad Bonifacium: Tempore veteris Teſtamenti in ijs,qui ſecundum promiſſionem filij erãt,Spiritum ſanctum non ſolum adiutorem (quod Pelagiani dogmati ſuo ſufficere exiſtimãt) verum etiam largitorem fuiſſe dicimus virtutis,quod iſti negant. Et lib. 2. cap.9. Hominis bonum propoſitum adiuuat quidem ſubſequens gratia:ſed nec ipſum eſſet,niſi præcederet gratia. Adiuuantem igitur gratiam Auguſtinus tunc primum ponit,quando ſine veteris hominis cooperatione gratia præueniens operata eſt velle. Tunc enim adiuuat,ne fruſtra velimus. Hac adhibita conſideratione,inſpiciat Lector decreta Tridentina, & agnoſcet, quam generaliter & inſidioſe, ſine iuſta & neceſſaria diſtinctione vtantur verbo adiuuandi. Nec calumnioſe verba torquemus. Ex Andradio enim interprete Concilii didicimus, quam ſententiam ſub illis verborum inuolucris texerint. Nam & quas Proſper iuſto ſcripto grauiter refutauit, quarum etiam quædam in Caſſiani manifeſte Pelagianas ſententias,quas contra Ieſuitas notaueram, Auraſicano Concilio diſerte damnatæ ſunt, Andradius Tridenti in ipſo concilio publice defendit, nempe: Deus cum in nobis ortũ bonæ voluntatis viderit,quam vel ipſe plantauit: vel noſtro conatu viderit emerſiſſe,confeſtim illuminat,confortat,&c.

Reſponſio Auguſtini.

Item: Euidenter apparet etiam per naturæ bonũ, quod beneficio creatoris indultum eſt, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia. Item: Dubium videtur, an quia initium bonæ voluntatis præbuerimus,Deus miſereatur noſtri,an vero è contra. Vtrumq; enim recipiendũ eſt,vt in aliis voluntatem gratia præueniat,in aliis voluntas gratiam, &c. Hæc Caſſianus. Vt autẽ imperitum Lectorem Andradius fallat; Paphnutii quaſdam ſententias, quæ extant in 3. collatione recitat: cum de illis, quas ex 13.collatione Proſper refutauit,reſpondere deberet.

Exagitant etiam illud, quod Lutherus dicit hominem ad regenerationem,renouationem,ſeu conuerſionẽ habere ſe mere paſſiue. Et ſane hac phraſi offendi poſſet aliquis, qui non eſt aſſuetus modis loquendi qui Scholaſticis Scriptoribus vſitati ſunt: quaſi ſenſus ſit, Spiritum ſanctum ita operari conuerſionẽ,vt in voluntate quę renouari cœpit,nulli omnino ſequantur noui motus,ſed plane ſit otioſa & iners, & tantũ bruta agitatione percellatur & protrudatur: Quod Luthero nunquam in mentem venit. Theologos vero,qui in Tridẽtino Concilio adhibiti fuerunt, quia & enutriti ſunt,& conſenuerunt in illo generi dicendi,quod Scholaſticis Scriptoribus vſitatum eſt, non eſt dubiũ, bene intellexiſſe quid ſit,mere paſſiue ſe habere, ſed cauillandi ſtudium non potuerũt diſſimulare: præſertim cum ſuam de naturalibus liberi arbitrii viribus, quas ſi non ex toto,ſaltem ex parte aliqua,ad renouationem ſeu conuerſionem conferat, hoc modo exiſtimarent non incõmode poſſe,hominibus obtrudi. Vſitata autem eſt apud Scholaſticos diſputatio: Quod ſubiectum recipiẽs formam aliquam,qualitatem,habitum,actionem,&c.quatenus recipit,habeat ſe paſſiue. Sunt vero quædã ſubiecta, quæ præterquã quod recipiendo ſe paſſiue habent, etiam actiuitatem quandam in ſe habent, quã conferunt, & qua ſimul cooperantur, vt forma,qualitas, actio ſeu habitus in ſubiecto illo producatur. Et talia ſubiecta habent ſe ad productionẽ formæ.

De eo quod Lutherus dicit hominem in conuerſione habere ſe pure paſſiue.

mæ, non mere paſſiue, ſed partim paſſiue, partim actiue. Sunt vero aliqua quædam ſubiecta, quæ ad productionē formæ, nullam ex ſe habēt actiuitatē, ſed tantū recipiunt formam. Et illa dicuntur ſe mere paſſiue habere. Illos modos loquendi Scholaſticorum, Lutherus, vt tunc temporis in Scholis vſitatos & notos, accomodauit ad doctrinam de libero arbitrio.

Cum enim mens & voluntas ſint ſubiectum, in quo Spiritus ſanctus operatur conuerſionem ſeu renouationem: hactenus habet ſe ſubiectum illud iuxta Scholaſticorū phraſes, paſſiue. Iam vero quæſtio eſt: An mens & voluntas, qualis eſt ex prima natiuitate, in hac naturæ per peccatum corruptione, habeat actiuitatem aliquam, hoc eſt, δύναμιν vim ſeu efficaciam aliquam, quam conferat, & qua ſimul cum Spiritu ſancto cooperetur, vt inchoetur conuerſio, ſancta cogitatio, bonum propoſitum, ſtudium, conatus, lucta, &c. in motibus & actionibus ſpiritualibus. hoc eſt, (vt Scholaſtici loquuntur) an voluntas non renata, habeat ſe ad ſpiritualem conuerſionem partim actiue, partim paſſiue? Quia vero Scriptura tradit, δύναμιν illam ad ſpiritualia eſſe per peccatum amiſſam, ita vt nihil poſſit voluntas ex ſe: & Auguſtinus etiam, gratiam, qua Deus operatur in nobis velle, non vult vocari cooperantem, ſed operantem: Lutherus igitur vſus Scholaſticorum phraſi, ſentētiam illam ita explicauit, quod mere paſſiue ſe habeat. Et tamen non docuit ſine cogitatione mentis, & conſenſu voluntatis fieri conuerſionem, ſed hoc voluit: Deum eos, quos conuertit, trahere voluntatibus eorum, quas ipſe in illis per Spiritum ſanctum operatus eſt, ſicut Auguſtinus loquitur.

[Vo]luntas ho[m]inis non [re]nati, an [ha]beat ſeſe [pa]rtim acti[ue], partim [pa]ſſiue.

Nihil igitur incommodi habet illa phraſis, ſi recte intelligatur. Sed cōſtituta de rebus ipſis vera ſententia, de modis loquendi facilis poteſt iniri ratio, vt ſcilicet ſine ambiguitate, rem ipſam proprie, commode & perſpicue explicent.

Ecquid igitur in omnibus hiſce decretis, quæ de libero arbitrio loquuntur, Lector aliud deprehendit, quam ambiguos luſus multiplicium æquiuocationum? Sed inquis: Certe non ad ludendum conuocati fuerūt Patres Tridentum, ſed res ſeria acta fuit. Ego vero reſpondeo, generalitatibus, ambiguitatibus & æquiuocationibus, veritatē citius amitti & obſcurari, qu vel inueniri, vel illuſtrari. Quid igitur cauſæ eſſe putas, quod in re ſeria & graui, hoc artificio vti voluerunt? niſi hoc quod Scholaſticorum opiniones de libero arbitrio nimium craſſas non auſi fuerunt denudatas in Theatrum producere, ne primo aſpectu exploderentur: quia tamen omnino retinere illas voluerunt, inuoluendæ ita fuerunt ambiguis generalitatibus & æquiuocationibus, vt quoquo modo Eccleſiæ rurſus obtruderentur. An forſan ideo factum hoc eſt, quia (ſicut Ruardus Tapperus dicit) in concordantia gratiæ & liberi arbitrij, eſſe liberum, vt ſuo quiſque ſenſu abundet. Ergo inquis, & Auguſtanæ confeſſioni ſua ſententia libera permittetur? Nihil vero minus. Sicut enim in loco de peccato originis diximus: In Papatu quiduis liberum eſt opinari, ea vero ſola ſententia damnatur & anathematiſatur, quæ ex Scripturæ teſtimoniis extructa eſt.

[T]ridentini [vo]lunt videri diſceßiſſe [a] Scholaſti[co]rum opi[ni]onibus.

EX DECRETO SEXTÆ SESSIONIS TRIDENTINI CONCILII

De diſpenſatione & miniſterio aduentus Chriſti.

Quo factum eſt, vt cæleſtis pater, pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, Chriſtum Ieſum filium ſuum, & ante legem, & legis tempore multis ſanctis pa-

tribus declaratum ac promiſſum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miſerit, vt & Iudæos qui ſub lege erant, redimeret: & gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam, iuſtitiam apprehenderent, atq; omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc propoſuit Deus propitiatorem, per fidem in ſanguine ipſius, pro peccatis noſtris, non ſolum autem pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi.

Qui per Chriſtum iuſtificantur.

Verum etſi ille pro omnibus mortuus eſt, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiant, ſed ij duntaxat, quibus meritum paſſionis eius communicatur. Nam ſicut vere homines, niſi ex ſemine Adæ propagati naſcerentur, non naſcerentur iniuſti: cum ea propagatione, per ipſam dum concipiuntur, propriam iniuſtitiam contrahant, ita niſi in Chriſto renaſcerentur, nunquam iuſtificarentur: cum ea renaſcentia per meritum paſſionis eius, gratia qua iuſti fiunt, illis attribuatur. Pro hoc beneficio Apoſtolus gratias nos ſemper agere hortatur patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis Sanctorum in lumine, & eripuit de poteſtate tenebrarum, transtulitq; in regnum filij dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem & remiſſionem peccatorum.

Inſinuatur deſcriptio Iuſtificationis impij, & modus eius in ſtatu gratiæ.

Quib. verbis iuſtificationis impij deſcriptio inſinuatur, vt ſit translatio ab eo ſtatu in quo homo naſcitur filius primi Adæ, in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per ſecundum Adam, Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum. Quæ quidem translatio poſt Euangelium promulgatum, ſine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non poteſt, ſicut ſcriptum eſt: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

Modus præparationis.

Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti fidem ex auditu concipientes libere mouentur in Deum, credentes vera eſſe, quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, atque illud inprimis, à Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. & tamen peccatores ſe eſſe intelligentes, à diuinæ iuſtitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo, in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore, illumq; tanquam omnis iuſtitiæ fontem diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduerſus peccata, per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante Baptiſmum agi oportet, deniq; proponunt ſuſcipere Baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptũ eſt: Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit. Et: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et: Timor Domini expellit peccatum. Et: Pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Et euntes ergo, docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis. Denique præparate corda veſtra Domino.

Quid ſit iuſtificatio impij, & quæ eius cauſæ.

Hanc diſpoſitionem ſeu præparationem iuſtificatio ipſa conſequitur, quæ non eſt ſola peccatorum remiſſio, ſed & ſanctificatio & renouatio interioris hominis, per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum, vnde homo ex iniuſto fit iuſtus, & ex inimico amicus, vt ſit hæres ſecundum ſpem vitæ æternæ. Huius iuſtificationis cauſæ ſunt: finalis quidem gloria Dei & Chriſti, ac vita æterna: efficiens vero miſericors Deus, qui gratuito abluit & ſanctificat ſignans & vngens ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ: meritoria autem, dilectiſſimus vnigenitus ſuus, Dominus

Digitized by Google

noſter Ieſus Chriſtus, qui cum eſſemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, ſua ſanctiſſima paſſione in ligno crucis nobis iuſtificationem meruit, & pro nobis Deo patri ſatiſfecit: inſtrumentalis item Sacramentum baptiſmi, quod eſt Sacramentum fidei, ſine qua nulli vnquam iuſtificatio contingit: demum vnica formalis cauſa eſt iuſtitia Dei, non qua ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit, quia videlicet ab eo donati renouamur Spiritu mentis noſtræ, & non modo reputamur, ſed vere iuſti nominamur, & ſumus, iuſtitiam in nobis recipientes vnuſquiſque ſuam ſecundum menſuram, quam Spiritus ſanctus partitur ſingulis prout vult, & ſecundum propriam cuiuſque diſpoſitionem & cooperationem. Quanquam enim nemo poſſit eſſe iuſtus, niſi cui merita paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicantur, id tamen in hac impij iuſtificatione fit, dum eiuſdem ſanctiſſimæ paſſionis merito per Spiritum ſanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atq; ipſis inhæret. Vnde in ipſa iuſtificatione, cum remiſſione peccatorum, hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur per fidem, ſpem & charitatem. Nam fides, niſi ad eam ſpes accedat & charitas, neq; vnit perfecte cum Chriſto, neq; corporis eius viuum membrũ efficit. Qua ratione veriſſime dicitur, fidem ſine operibus mortuam & otioſam eſſe, & in Chriſto Ieſu neq; circumciſionem aliquid valere, neq; præputium, ſed fidem, quæ per charitatẽ operatur. Hanc fidem ante Baptiſmi ſacramentũ, ex Apoſtolorum traditione catechumeni ab Eccleſia petunt, dum petunt fidem, vitam æternam præſtantem, quam ſine ſpe & charitate fides præſtare non poteſt, vnde & ſtatim verbum Chriſti audiunt: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Itaq; veram & Chriſtianam iuſtitiam accipientes eam ceu primam ſtolam, pro illa quam Adam ſua inobedientia ſibi & nobis perdidit, per Chriſtum Ieſum illi donatam, candidam & immaculatam iubentur ſtatim renati conſeruare, vt eam perferant ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, & habeant vitam æternam.

Quomodo intelligatur, impium per fidem & gratis iuſtificari.

Cum vero Apoſtolus dicit, iuſtificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ catholicæ conſenſus tenuit & expreſſit, vt ſcilicet per fidem ideo iuſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius conſortium peruenire: gratis autem iuſtificari ideo dicamur, quia nihil eorum quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides, ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promeretur. Si enim gratia eſt, iam non ex operibus, alioquin (vt idem Apoſtolus inquit) gratia non eſt gratia.

De acceptæ iuſtificationis incremento.

Si ergo iuſtificati, & amici Dei ac domeſtici facti, euntes de virtute in virtutem renouantur (vt Apoſtolus inquit) de die in diem, hoc eſt, mortificando membra carnis ſuæ, & exhibendo ea arma iuſtitiæ in ſanctificationem, per obſeruationem mandatorum Dei & Eccleſiæ in ipſa iuſtitia, per Chriſti gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, creſcunt; atque magis iuſtificantur, ſicut ſcriptum eſt: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Et iterum: Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari. Et rurſus: Videtis, quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc vero iuſtitiæ incrementum petit ſancta Eccleſia, cum orat; Da nobis Domine fidei, ſpei & charitatis augmentum.

CANON IX.

Si quis dixerit, ſola fide impiũ iuſtificari, ita vt intelligat, nihil aliud requiri, quod ad iuſtificationis gratiam conſequendam cooperetur, & nulla ex parte neceſſe eſſe, eum ſuæ voluntatis motu præparari atque diſponi, anathema ſit.

CANON X.

Si quis dixerit, homines ſine Chriſti iuſtitia, per quam nobis meruit iuſtificari, aut per eam ipſam formaliter iuſtos eſſe, anathema ſit.

CANON XI.

Si quis dixerit, hominem iuſtificari, vel ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſola peccatorum remiſſione, excluſa gratia & charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum ſanctum diffundatur, atque illis inhæreat, aut etiam gratiam, qua iuſtificamur, eſſe tantum fauorem Dei, anathema ſit.

CANON XII.

Si quis dixerit, fidem iuſtificantem nihil aliud eſſe, quam fiduciam diuinæ miſericordiæ peccata remittentis propter Chriſtum, vel eam fiduciam ſolam eſſe, qua iuſtificamur, anathema ſit.

CANON XIII.

Si quis dixerit, iuſtitiam acceptam non conſeruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera; ſed opera ipſa fructus ſolummodo, & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ, non etiam ipſius augendæ cauſam, anathema ſit.

EXAMEN.

Hic locus eſt præcipuus in doctrina Chriſtiana. Anxiæ enim & perterrefactæ mentes, quæ cum peccato & ira Dei luctantur, vnicum hunc portum quærunt, quomodo Deum poſſint habere placatum & propitium. Et fides in tentatione de vnica hac conſolatione ſolicite circumſpicit, quid debeat apprehendere, quo nitiſne iuſto Dei iudicio ob peccata damnetur ſed vt ira Dei placata, miſer peccator in gratiam recipiatur, & acceptetur; ad vitam. Finis enim fidei, eſt vita æterna. 1. Pet. 1. Ibi vero vnic⁹ locus iuſtificationis recte explicatus, & ita intellectus, ſicut in doctrina Euangelij patefactus eſt, affert neceſſariam & vberrimam conſolationem pijs conſcientijs, illuſtrat & amplificat gloriam filij Dei, redemptoris & mediatoris noſtri. Cõtra vero ſi locus hic peregrinis opinionibus adulteretur, obſcurat gloriam & beneficia Chriſti, & eripit afflictis cõſcientijs neceſſarias conſolationes, quæ in Chriſto nobis propoſitæ ſunt. Nondum autem plane intermortua eſt memoria, qualis fuerit ſub Papatu carnificina conſcientiarum, luctantiũ in tentatione cum peccato & ira Dei, & anxie quærentium firmam & certam aliquam conſolationem, dum prætérito Chriſto, qui vnus ad omnem iuſtitiam nobis ſufficit, iam ad ſanctitatem operum debitorum, iam ad proprias ſatisfactiones operum indebitorũ, iam ad ſupererogationes, mox ad ſuperflua merita ordinum, ad varias fraternitates, ad patrocinia ſanctorum, ad peregrinationes, ad nundinationes indulgentiarum, & quo non miſeras conſcientias abduxerunt, & circumegerunt. Et tandem peractis illis omnibus, in triſtiſſima dubitatione illas reliquerunt propoſita (ſi dis placet) cõſolatione ignis purgatorij. Pighius etiam, quantumuis nobis iniquus & acerbus, tamen de articulo iuſtificationis inquit: Diſſimulare non poſſumus, à noſtris hanc vel primam doctrinæ Chriſtianæ partem, obſcuratam quam illuſtratã magis, à Scholaſticis ſpinoſis pleriſq; quæſtionib. & definitionibus. Et tales extant, multorum querelæ inter ipſos Pontificios etiam. Iam vero in Concilio Tridentino grauiſſima hæc quæſtio in deliberationem deducta fuit, & quidem ſicut ipſi narrant, per 7. menſes agitata. Et quis non ſperaret, cum doctrina hæc ex multis maniſeſtiſſimis Scripturæ teſtimonijs hoc tempore clariſſime ſit illuſtrata, fore vt deſertis Philoſophicis Scholaſticorũ lacunis, ad fontes Propheticos & Apoſtolicos, ſi non omnino, propius ſaltem ac- *Locus iuſtificationis.*

cederent, præſertim cum per tot menſes res fuerit deliberata. Sed eum tandem exitum habuit longa illa deliberatio, crebri illi congreſſus, & multæ illæ diſputationes in Concilio, de articulo iuſtificationis, quod profuſa anathematum liberalitate damnata eſt ea, quæ eſt omnium Prophetarum & Apoſtolorum ſententia: quod homo iuſtificetur, hoc eſt, in gratiam recipiatur & acceptetur ad vitam æternam, ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſola remiſſione peccatorum, fide apprehendente miſericordiam Dei, peccata remittentis propter Chriſtum.

Tota vero lerna & colluuies Scholaſticorum opinionum de inhærentibus nouis iuſtitiæ qualitatibus propter quas homo reddatur, & ſit Deo gratus, & ad vitam æternam acceptus per bona ſua opera, ex nouis illis qualitatibus prodeuntia, Eccleſiæ rurſus obtruditur, quaſi doctrina ab ipſo Filio Dei, ſole iuſtitiæ tradita, & quidem addita diſtricta inhibitione, ne deinceps audeat quiſquam aliter credere, prædicare aut docere. Infelicem ergo Eccleſiam, cui per Tridentinum Concilium non licebit credere, prædicare vel docere illam beatitudinē hominis teſtimonio Moyſis, Dauidis & omniū prophetarum confirmatam: cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus iuxta dictum, Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, Rom. 4. Sed dicat quis: Si propoſitum Patrum concilij hoc fuit, vt tantum repeterent condemnationes doctrinæ noſtrarum Eccleſiarum, & ſignificarent, ſe nullam ex verbo Dei reformationem doctrinæ ſuæ, qualis ea cumque eſt, admittere aut velle aut poſſe: potuiſſent rem breuibus expedire, nec opus fuiſſet per tot menſes continuatis deliberationibus. Et alij quidem ſuſpicantur, hoc pro forma (quod dicitur) factum eſſe, vt ſpecies aliqua prætendi poſſet non ex præconceptis opinionibus, ſed habita diuturna, graui & matura deliberatione, ex ſcripturæ fundamentis condita eſſe illa de iuſtificatione decreta. Ego vero ex ipſis decretis, præcipue vero ex Andradio meo colligo, cauſas tam ſolicitæ & diuturnæ deliberationis per tot menſes, duas præcipue fuiſſe. Primo, quia teſtimoniorum ſcripturæ (quæ tradunt, nos non propter noſtras qualitates & virtutes, ſed gratuita imputatione iuſtitiæ, obedientiæ & meriti Chriſti, coram iudicio Dei iuſtificari, hoc eſt, à peccatis abſolui, & acceptari ad vitam æternam) lux tanta eſt, quæ paruulos illuminat, pios confirmat, & aduerſariorum etiam oculos vel inuitos ſua claritate perſtringit: quærenda fuerunt artificia, quibus lux illa, obiecta aliqua nebula & caligine, poſſet obſcurari, ne tanta claritate in oculos hominum incurreret. Et quia ſpecie aliqua illud fieri debebat, non vnius itaque menſis deliberatione negotium hoc confici potuit. Secundo, Scholaſtici nimium craſſe philoſophantur, de homine faciente quod in ſe eſt, de merito congrui, de gratia gratum faciente, de merito condigni. Et de iuſtificatione ſine ſcriptura non aliter diſputant, ac ſi in Ariſtotelis Schola de Phyſicis motibus philoſopharentur. Quia vero ſententiam illam Scholaſticorum Concilium retinere voluit (vidit autem homines lectione ſcripturæ, vel in ipſo Antichriſti regno, tantum iam profeciſſe, quod à prophanis illis diſputationibus & vocibus abhorrent, & ad ſcripturam omnia reuocari volunt) magni igitur laboris & diuturnæ deliberationis res fuit, excogitare, quomodo Philoſophica de iuſtificatione opinio, ſcripturarum vocibus quibuſdam ita poſſet circumueſtiri, ne à quouis ſtatim agnoſceretur, ſed aliquo modo poſſet huius temporis lucem ferre.

Hæc principaliter acta fuiſſe in illa tot menſium tractatione, & decreta ipſa, præcipue vero Andradij explicationes luculenter teſtificantur, ſicut oſtendemus.

VERVS

VERVS STATVS LOCI
de iuſtificatione.

Illus autem de Sophiſtica illa dicendum eſt, qua verum diſputationis κρινόμενον aſtute occultant & odioſe ſententiam noſtram prægrauant. Conſtitutum eſt, vtrumq; eſſe beneficium filii Dei Mediatoris, & remiſſionem peccatorum, & renouationem, in qua Spiritus ſanctus in credentibus accendit nouas virtutes. Chriſtus enim ſua paſſione meruit nobis non tantum remiſſionem peccatorũ, verum etiam hoc, quod propter ipſius meritum datur nobis Spiritus ſanctus, vt renouemur ſpiritu mentis noſtræ. Hæc beneficia filij Dei, dicimus quidem eſſe coniuncta, ita vt quando reconciliamur, ſimul etiam detur Spiritus renouationis. Sed propterea nõ confundimus illa, ſed diſtinguimus, ita vt cuique ſuum locum, ordinem, & ſuam proprietatem tribuamus, ſicut ex ſcriptura didicimus, vt ſcilicet reconciliatio ſeu remiſſio peccatorum præcedat, & poſtea ſequatur inchoatio dilectionis ſeu nouæ obedientiæ: Præcipue vero, vt fides ſtatuat ſe habere placatum Deum, & remiſſionem peccatorum, non propter ſequentem & inchoatam nouitatem, ſed propter mediatorem Filium Dei.

Remiſſio peccatorum.

Renouatio hominis.

Hinc vero Põtificij texunt calumniam, quaſi beneficia filij Dei diuellamus & mutilemus. Omnia enim decreta Tridentina, de iuſtificatione eo condita ſunt, vt oblique nos inſimulent, quaſi doceamus, credentes tantum habere remiſſionem peccatorum, non vero etiam renouari per Spiritum ſanctum: item Chriſtum meruiſſe nobis tantum reconciliationem, & non ſimul etiam renouationem, quaſi renouationem, charitatẽ & nouam obedientiam ita excludamus, vt nec adſit, nec ſequatur in reconciliatis: quaſi in renatis vnica tantum virtus fidei adeſſe debeat, reliquarum præſentia aut conſequentia ſimpliciter excluſa. Sed tantum impudentes & ſycophanticæ ſunt calumniæ, quibus ſtrepitum excitant, ne homines imperiti animaduertant, qua de re controuertatur. Sæpius enim & multis repetitum eſt, plane & clare nos docere, oportere in renatis exiſtere notitiam articulorũ fidei, contritionem, bonum propoſitum, ac inchoatã dilectionẽ, & debere ſequi bona opera. Expreſſe etiam damnamus Simonis Magi blaſphemiam, qui finxit, hominibus gratis fide ſaluatis liberos eſſe, vt agant quæcunq; velint. Salutem enim contumelioſe definiebat, eſſe liberationem ab illa ſeruitute, qua homines ad bonas actiones ex mãdato Dei obligantur, nec permittũtur agere quæ velint. Hi ſunt profecto vere Diabolici ſarcaſmi, quibus Apoſtolorũ doctrinam de gratuita iuſtitia fidei, & de libertate Chriſtiana, Satan ludificare voluit, & eã odioſam reddere bonis mentibus. Serio etiã abhorremus à Baſilidis blaſphemia, qui finxit ita nos ſola gratia fide ſaluari, vt omnes qualeſcunque actiones, & quidem vniuerſa libido indifferenter vſurpari poſſit.

Libertas be-

Improbamus etiam Gnoſticos, qui dixerũt ſe ſaluari ex ſola cognitione, & propter fidei excellentiam adeo ſpirituales fieri, vt non poſſint gratia excidere quicquid etiam perpetrent. Improbamus & illud, quod Auguſtinus hæreſi 54. dicit, Ætium & Eunomium vſque adeo fuiſſe bonis operibus inimicos, vt aſſeuerarint, quod nihil cuiquam obeſſet, quorũlibet perpetratio & perſeuerantia peccatorum, ſi modo huius, quæ ab ipſo docebatur, fidei particeps eſſet.

Hæc repetere hoc loco volui, vt boni viri vbicunq; ſunt, intelligant, iniuſte noſtras Eccleſias hiſce calumniis deformari, quaſi alterũ beneficiũ Filii Dei renouationem ſcilicet ſpiritus abiiciamus: & doctrinam de pœnitentia, de charitate, de noua obedientia & bonis operibus ſimpliciter excludamus a noſtris Eccleſiis. Neceſſarium etiam fuit, hanc explicationem præmittere, vt verum huius cõtrouerſiæ κρινόμενον quod inſidioſe

& magno ſtudio à Tridentinis occultatur, plane & clare conſtitui poſſet. Nequaquam enim hic eſt ſtatus: an credentes, poſtquam remiſſionem peccatorum fide propter Chriſtum acceperunt, etiam renouentur ſpiritu mentis ſuæ: nec quęſtio eſt, an renouatio etiam pertineat ad beneficia Chriſti: neq; hæc eſt controuerſia, an oporteat exiſtere in homine pœnitentiam, contritionem, bonum propoſitum, ac inchoari dilectionem & ſequi bona opera: hæc enim omnia plane & clare confitemur, docemus & ſedulo vrgemus in noſtris Eccleſiis. Et hæc cùm ita ſe habeant, lector ipſe ſecum reputet, quale ſit artificium, in hac tam graui controuerſia, ſophiſticis cauillationibus ludere, & ſtatum controuerſiæ occultare.

Sed dicat quis: Si hæc ita ſe habent, quid igitur eſt? de quo tam acriter ad totius ferme orbis tumultum, de articulo iuſtificationis contenditis? Certe ſicut vos renouationem non negatis, nec charitatē ſimpliciter abiicitis: ita Pontificij remiſſionem peccatorum non negant, ſed confitentur. Et ſi de rebus ipſis cōſenſio eſt, erunt igitur tantum λογομαχίαι hoc eſt, verbales contētiones, ſeu bellum grammaticale: Pontificij enim verbū iuſtificare, intelligunt iuxta morem, Latinæ compoſitionis, pro iuſtū facere, donato vel infuſo habitu inhærentis, vnde prodeant opera, iuſtitiæ. Lutherani vero Hebraica phraſi verbū iuſtificare accipiunt, ideo iuſtificationem definiūt abſolutionem à peccatis, ſeu remiſſionem peccatorū, imputatione iuſtitiæ Chriſti, adoptione & hæreditate vitæ æternæ, idq; tantum propter Chriſtum, fide apprehenſum. Et tamen ſimul docet ſequi renouationem, inchoandam eſſe dilectionem, & bona opera. Non ergo de rebus ipſis, ſed tantum de vocabulo iuſtificationis certamen erit, quod inde oritur, quia alius aliter verbum illud intelligit, & interpretatur. Et certe in Eccleſia non decet, quādo res ipſæ ſaluæ ſunt, de vocabulis mouere turbas. Paulus enim, 1. Timoth. 6. grauiter dicit, morbum Eccleſiæ pernicioſum eſſe, quando quis languet circa quæſtiones & logomachias, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blaſphemiæ, concertationes hominum mente corruptorum, qui veritate priuati ſunt.

Iuſtificare.

Hanc obiectionem ideo recēſui, vt eo commodius & planius explicari & monſtrari poſſet, quod ſit κρινόμενον, ſeu quis ſit verus ſtatus huius controuerſiæ, de articulo iuſtificationis.

Eſt autem noſtra ſimplex hæc, & aperta reſponſio: nequaquam tales ſumus turbatores, qui veræ & ſolidæ & ſalutari concordiæ ita ſimus iniqui, & adeo cupidi contentionum, vt etiam ſi de rebus ipſis, conſtituta eſſet vera, pia & ſalutaris conſenſio, quæſituri tamen eſſemus materiam rixarum, ex verborum pugnis.

Patribus enim, licet plerumq; verbum iuſtificare accipiant pro renouatione, qua efficiuntur in nobis per Spiritum opera iuſtitiæ, non mouemus litem, vbi iuxta Scripturam recte & commode tradunt doctrinam, quomodo & quare perſona Deo reconcilietur, accipiat remiſſionē peccatorum, & adoptionem, & acceptetur ad vitam æternam. Sæpe etiam à noſtris monſtratum eſt diſcrimen illud ſignificationum, quomodo iuxta analogiam fidei, & perpetuam Scripturæ ſententiam recte, pie & dextre intelligi & admitti poſſit illa etiam ſignificatio, ſi cum Patribus accipiatur: iuxta morem Latinæ compoſitionis. Sed nihilo placatiores facti ſunt Pontificij. Non enim de vocabulis tantum, ſed præcipue de rebus ipſis diſſenſio & certamen eſt, in articulo iuſtificationis.

Status huius diſputationis.

Hæc enim eſt principalis quæſtio, hic ſtatus, hoc κρινόμενον quod ſcilicet id ſit, propter quod Deus hominē peccatorem in gratiam recipiat, quid iudicio Dei opponi debeat & poſſit, ne iuxta rigidā legis ſententiam damnemur, quid fides apprehendere & adferre, quo niti debeat, quando

vult

uult cum Deo agere, vt accipiat remiſſionem peccatorum, quid interueniat, propter quod Deus peccatori, qui commeritus eſt iram & æternam damnationem, reddatur placatus & propitius: quid conſcientia ſtatuere debeat, illud eſſe, propter quod donetur nobis adoptio, in quo tuto collocari poſſit fiducia, vt acceptemur ad vitam æternam, &c. An illud ſit ſatiſfactio, obedientia & meritum Filij Dei mediatoris: an vero inchoata in nobis nouitas, dilectio, & reliquæ virtutes in nobis. Hic eſt ſtatus ille controuerſiæ, qui tam ſtudioſe & inſidioſe in Decretis Tridentinis occultatur, quem pluribus verbis ideo ſimplicius aliquanto explicare volui, vt videat Lector, non λογομαχίαν eſſe, ſed rem longe grauiſſimam, & conſcientijs vnice neceſſariam, quæ in hoc loco in controuerſia poſita eſt. Et quando ad hunc ſcopum omnes diſputationes in hoc loco referuntur, tunc omnia ſunt planiora.

DE VOCABVLO Iuſtificationis.

Hæ vero quæſtiones adeo connexæ, imo quaſi inuolutæ ſunt verbo iuſtificandi, vt cuicumq; rei tribuatur iuſtificatio fidei, ſiue quod iuſtificet eos, ſtatim ſponte ſequatur, illam rem eſſe, propter quam à Deo in gratiam recipiamur, & illam rem fidē debere iudicio Dei opponere, ne perſona damnetur: propter illam rem Deum reddi nobis placatum, donare adoptionem; & acceptare nos ad vitam æternam. Hoc vſq; adeo certum & manifeſtum eſt, vt Tridentini etiam dicant, iuſtificationem eſſe tranſlationem ab eo ſtatu, in quo homo naſcitur filius iræ, in ſtatum gratiæ & adoptionis. Et deſcriptionē iuſtificationis impii inſinuari in illa ſententia Pauli Coloſſenſium primo. Eripuit nos de poteſtate tenebrarū, tranſtulitque in regnum filii dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem & remiſſionem peccatorum. Videt Lector, ipſos ad veram ſignificationem verbi iuſtificare, non obſcure alludere: ſed mox poſtea, vbi ad rem ipſam ventum eſt, vt explicetur, quid ſit iuſtificatio peccatoris, ibi iuſtificare ipſis aliud nihil ſignificat, quam homini per Spiritum renouationis infundi habitum, vel qualitatem iuſtitiæ inhęrentem. Et nouitatem quidem in credentibus per Spiritum ſanctum inchoari, nos etiam docemus: ſed dicimus illa nouitate nos non iuſtificari coram Deo: Hoc eſt nouitatem noſtram non eſſe illud, propter quod recipiamur in gratiam, & accipiamus remiſſionem peccatorum, nec eſſe illud, quo fides niti debeat, quando agit cum Deo, vt adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam. Ex valde multiplicibus igitur fraudibus conſuta ſuut Tridentina decreta de iuſtificatione, ſicut hactenus oſtendimus.

Manifeſtum eſt autem ex iis, quæ iam diximus, veram Scripturæ ſententiam de iuſtificatione non poſſe commodius explicari, intelligi & cōſeruari, nec cōtrarias corruptelas rectius & illuſtrius poſſe refutari, quam ex propria & genuina ſignificatione verbi iuſtificare. Neq; ignorant hoc Pontificii: Sicubi enim mentionem faciunt Hebraicæ proprietatis, valde leui brachio hoc attingunt. Ipſorum enim inſtituto accommodatius eſt, ſi abutantur ſimilitudine analogiæ Latinæ compoſitionis: vt ſicut ſanctificare dicitur, ita etiam iuſtificare intelligatur. Ita enim adhærentes qualitates ſtatim dilabi poſſunt, vt in illis iuſtificatio noſtra conſtituatur.

Pauca igitur quædam annotabimus, quæ ſit in hoc articulo propria & genuina ſignificatio verbi iuſtificare, idque ita fiet, vt ſimul oſtendatur Scripturam iuſtificationem coram Deo, ac remiſſionem peccatorum & vitam æternam, adimere noſtris virtutibus, nouitatibus & operibus, & transferre in ſatisfactionem, obedientiam & meritum Filii Dei Mediatoris.

toris. Deinde oſtendemus, Tridentinum Concilium damnare illam ſententiam, quæ eſt ipſiſſima & perpetua omnium Prophetarum & Apoſtolorum doctrina, & in eius locum ſubſtituere plane alienam, & cum Scriptura pugnantem ſententiam.

Simpliciter autem contendunt Pontificij verbum iuſtificare, proprie ſignificare talem motum ſeu mutationem ab iniuſtitia ad iuſtitiam, ſicut quando in phyſicis motibus vna qualitas expellitur, & alia introducitur. Talem enim volunt eſſe rationem compoſitionis, qualis eſt in verbo ſanctificare, viuificare, calefacere, frigefacere, &c. Et Patres quidem verbum iuſtificare in hac ſignificatione ſæpe vſurpare non ignoro, ſed de proprietate linguarum quæſtio eſt. In Latina igitur lingua apud probatos autores non ſcio extare exemplum, quod iuſtificare ſignificet, vel imbuere aliquem habitu iuſtitiæ, vel infundere qualitatem iuſtitiæ. Propoſui hoc antea Ieſuitis, vt quia analogia Latinæ cõpoſitionis nituntur, exemplum aliquod ex illis auctoribus, ex quibus vſus Latinæ linguæ probatur, proferrent. Sed aduocatus ipſorum Andradius, cum anxie omnia conquiſierit, nihil tale proferre poteſt.

In Græca communi lingua δικαιοῦν duas habet ſignificationes. Primo ſignificat iuſtum aliquid cenſere ſeu pronuntiare. Ita Plutarchus in Ageſilao: Denuntiato bello coegit omnes ſtare illis, οἷς ὁ πέρσης ἐδικαίωσε. Et in Bruto: Cum Mimi captiui, qui cædi Caſſii inſultarant, in iudicio accuſati eſſent: Meſſala Coruinus ἐδικαίου virgis cæſos, nudos eſſe mittendos ad caſtra hoſtium. Cõmentator Sophoclis in Oedipo Coloneo, δικαιοῦν dicit vſurpari, ἀντὶ τοῦ δίκαιον κρίνειν. Suidas exponit δίκαιον νομίζειν. Et citat Lyſiam, qui δικαιώσεις vocat τὰς δικαιολογίας. Secunda ſignificatio valde vſitata eſt, τὸ δικαιοῦν, ἀντὶ τοῦ κολάζειν, ſupplicio afficere, non priuata pęna, ſed præcipue cum cauſa iudicata, iudicialiter (vt ita dicam) aliquis punitur. Ideo Suidas δικαιούμενον exponit per δίκης τυγχάνοντα. Et Thucydidem citat, vſurpãtem δικαιώσεις ἀντὶ τῶν κολάσεων. Sed huius ſignificationis vbiq; obuia ſunt apud Græcos auctores exempla.

Apud auctores igitur Græcæ linguæ verbum iuſtificari non vſurpatur in illa ſignificatione, de qua ſola Pontificij dimicant. Reſtat ergo vſus huius verbi in lingua ſacra. Et forenſis (ſicut vulgo loquimur) eius ſignificatio vſq; adeo manifeſta eſt, quod Andradius eam negare non audet. Anxie autem conquirit exempla, probaturus, quod in multis ſcripturæ locis verbum iuſtificare ſignificet non abſoluere à peccatis, ſed mentem qualitate iuſtitiæ inhærentis exornare. Et hoc ariete arbitratur ſe expugnaturum totam doctrinam de imputatiua iuſtitia. Videndum igitur eſt quibus exemplis, quam certo & firmiter hoc probet. In prima autem acie collocat teſtimonium ex Syracide cap. 1. Religio ſeu pietas iuſtificat cor. Et in vulgata ſane verſione ita legitur, Sed Syracides in ſua lingua ibi hoc non habet. Animaduertit autem lector illud, de quo antea diximus, quod Tridentina Synodus decreuerit vulgatam editionem per omnia habendam eſſe pro authentica. Quod enim Syracides non ſcripſit, ſed aliunde in contextum irrepſit, illud Andradius pro authentico citat, ad euertendam iuſtitiam fidei. Præterit autem, quod Syracides ipſe in primo illo cap. ſcripſit: θυμὸς ἄδικος, iracundia iniuſta non poterit iuſtificari, hoc eſt, à culpa abſolui.

Mirum vero eſt, quod non etiam adduxerit id, quod in vulgata verſione, Pſal. 72. legimus: Fruſtra ergo iuſtificaui cor meum. In Hebræo enim plane aliud verbum eſt.

Plus vero coloris habet,quod ex 18.capit. citat: Non verearis vſque ad mortem iuſtificari. Quod Tridentinum Concilium ita interpretatur, ſanctificationem & renouationem debere creſcere & augeri vſq; ad mortem: Quæ ſententia in doctrina renouationis quidem vera eſt: ſed conſideret Lector, an Syracides in illo loco vocabulo iuſtificationis hoc intelligi velit. Illud enim eſt,de quo diſputamus. Oſtendit autem contextus, hic agi, conuerſionem, vt inueniamus propitiationem,non differendam eſſe vſque ad languorem ſeu morbum, ſed orandum eſſe ἐν καιρῷ, hæc enim ſunt verba textus. Illam vero ſententiam mox aliis verbis repetit: μὴ μείνῃς. hoc eſt, iuſtificari non differas vſque ad mortem. Quod antea dixerat,inuenire propitiationem,iam vocat iuſtificari,& illud docet non eſſe differendum vſque ad mortem. Iudicet etiam Lector,an ex illo loco ſententia Pontificiorum de iuſtificatione ſtabiliri,& noſtra euerti poſſit. Qualem vero putas eſſe fidem, quæ huiuſmodi fundamentis,contra clariſſima Scripturæ teſtimonia nititur? Nihil profecto aliud, quam effugia ſunt, ne veritati locum dare cogantur. *Fides Papiſtica.*

Ex Apocalypſi etiam pro confirmatione ſuæ ſententiæ citat: Qui iuſtus eſt,iuſtificetur adhuc; & qui ſanctus eſt,ſanctificetur adhuc. Sed facilis eſt reſponſio. Andradius enim dimicat pro illa ſententia, quæ iuſtificationem & ſanctificationem contendit idem eſſe, & hanc ſententiam vult probare ex illo dicto Ioannis. Sed ibi Ioannes,ſicut & Paulus 1.Cor. 6.diſerte diſtinguit iuſtificationem & ſanctificationem. Videt igitur Lector,quales ſint Andradii probationes. Nec obſtat quod iuſtificati iubentur adhuc iuſtificari, cum remiſſio peccatorum non ſit mutila. Habitat enim peccatum in carne iuſtificatorum, quod ſæpe captiuat ipſos, vt in multis offendant. Sicut igitur illi quibus remiſſa ſunt peccata, quotidie petunt: Dimitte nobis debita noſtra; eodem etiam modo, qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc; perpetuo enim in hac vita eſt illa Apoſtolica legatio. 2.Cor.5.Reconciliemini Deo.

Hiſce igitur teſtimoniis Andradius ſignificationem verbi iuſtificare, quam vt aduocatus Concilii Tridentini, contra noſtrarum Eccleſiarum doctrinam defendendam ſuſcepit,nequaquam probauit,ſicut quiuis Lector iudicare poteſt. Quod enim Eſaiæ ſententiam; in ſcientia ſua iuſtificabit multos,eo torquet, magna impudentia eſt. Ibi enim mox additur explicatio, quomodo intelligenda ſit illa iuſtificatio,quia,inquit,iniquitates eorum ipſe portabit, ſicut Luc. 1. Zacharias canit; Ad dandam ſcientiam ſalutis,quæ eſt in remiſſione peccatorum.

Firma igitur adhuc ſtant illa, quæ contra Ieſuitas de propria & genuina ſignificatione verbi iuſtificare,in articulo iuſtificationis diximus. Repeto autem id, quod ſupra dictum eſt,ſtatum diſputationis non eſſe; an renouatio pertineat ad beneficia Chriſti,an homo,quando reconciliatur cum Deo, ſimul etiam per Spiritum ſanctum renouetur, an noua obedientia ſequi debeat. Hæc enim plane & perſpicue docemus. Sed hæc eſt quæſtio; Quomodo & quare iuſtificemur, vt à Deo in gratiam recipiamur, & acceptemur ad vitam æternam. Hæc toties ſunt repetenda, ne hanc diſputationem de ſignificatione verbi iuſtificare calumnientur, quaſi ipſam renouationem ſuo loco & ordine negemus.

Et vt maxime oſtenderetur (quod tamen certo & euidenter non facile probabitur) verbum iuſtificare in quibuſdam Scripturæ locis habere illam, de qua Pontificii dimicant, ſignificationem; de ſumma tamen rei, de qua agimus,nondum conclamatum eſſet.

Non enim proprie eſt quæſtio, quid verbum iuſtificare in aliis Scripturæ locis ſignificet, ſed hoc quæritur, quã ſignificationẽ verbum iuſtifica- *Iuſtificare,*

re habeat in illis ſcripturæ locis, in quibus doctrina iuſtificationis, tanquam in ſua ſede traditur & tractatur. Reliqua vero exempla tantum declarationis gratia adhibentur.

Manifeſtiſsima autem eſt antitheſis, Rom. 8. quæ propriam & genuinam ſignificationem verbi juſtificare, in hoc articulo oſtendit, quæ ſcilicet cum forenſi ſignificatione omnino conuenit, quod corā iudicio Dei propter Chriſtum abſoluamur à reatu peccati & damnationis, pronunciemur iuſti, & acceptemur ad vitam æternam. Ita enim habent verba: Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus eſt, qui iuſtificat: quis eſt, qui condemnet? &c. Ita Rom. 5. Iuſtificatio & condemnatio aliquoties opponuntur. Et Rom. 3. totus, vt ita dicam, proceſſus vocabulis iudicialib. deſcribitur. Lex accuſat omnes eſſe ſub peccato. Omne os obſtruitur, & totus mundus reus, ὑπόδικ☉ ſiſtitur Deo: quia ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro. Iuſtificamur autem gratis ipſius gratia, per redemptionem, &c. 1. Cor. 4. Nolo iudicari ab humana die, ſed qui me iudicat, Dominus eſt. Ideo licet nihil mihi conſcius ſim, tamen in hoc non ſum iuſtificatus. Ita 1. Ioan. 2. fit mentio aduocati, ſicut Rom. 8. interceſſoris. Pſal. 143. Ne intres in iudicium, quoniam in conſpectu tuo non iuſtificabitur omnis viuens. Luc. 18. Publicanus quaſi coram Dei tribunali ſtans, orat: Deus propitius eſto mihi peccatori. Hanc Publicani orationem cum Chriſtus vellet ſignificare exauditam eſſe, inquit: Deſcendit juſtificatus, hoc eſt, Deus propitiatus fuit peccatis ipſius. Actorum 13. Per Chriſtum vobis remiſsio annuntiatur peccatorum, & ab omnibus (peccatis) à quibus non potuiſtis in lege juſtificari, in hoc omnis qui credit, juſtificatur. Hæc teſtimonia nulla ſophiſtica poſſunt eludi, vt ad infuſionem inhærentis juſtitiæ referantur, ſed manifeſte oſtendunt, judicialem eſſe ſignificationem verbi iuſtificare in hoc articulo, quod ſcilicet peccator lege Dei accuſatus, conuictus, & ſententiæ æternæ damnationis ſubiectus, fide confugiens ad thronum gratiæ, propter Chriſtum abſoluatur, iuſtus reputetur & pronuntietur, in gratiam recipiatur, & ad vitam æternam acceptetur. Et Ioannes licet non vſurpet verbum iuſtificare, tamen doctrinam ipſam verbis iudicialibus deſcribit: Qui credit, non iuſtificatur, non venit in iudicium. Miſit filium in mundum, non vt iudicet mundum. Et 1 Ioan. 3. Tranſlati ſumus à morte ad vitam. Act. 13. Petrus dicit, peccata deleri. Illud vero Paulus explicat, cum inquit Colo. 2. Chirographum, quod contra nos erat, deletum eſſe.

Et dignum eſt conſideratione, quam ſolicite Apoſtoli cauerint, ne Hebraiſmus verbi juſtificare, in aliis linguis minus notus, doctrinam vel turbaret, vel obſcuraret. Aliis enim clarioribus, & quidem variis vocabulis illud explicarunt. Ne enim intelligatur de infuſione qualitatum iuſtitiæ, Roma. 4. exponitur, per imputare juſtitiam ſine operibus, vel fidem imputare ad juſtitiam. Exponitur etiam ibi per vocabulum beatitudinis, & per illud Pſalmi, tegere iniquitates, & non imputare peccatū. Rom. 5. exponitur per æquipollentiam verbi reconciliari, quod Auguſtinus etiam animaduertit. Acto. 13. æquipollet remiſsioni peccatorum. Mattth. 1. Saluum faciet populum à peccatis. Illud Act. 13. per verbum iuſtificare exponitur, ita quod Gal. 2. Paulus dicit: Nos in Chriſtum credidimus, vt iuſtificemur: illud Act. 15. Petrus ita effert: per gratiā Chriſti credimus nos ſaluari, ſicut & illi. Et quod Eph. 2. dicitur: Gratia ſaluati eſtis, illud Rom. 3 eſt gratia iuſtificari. Ioan. vocat, non iudicari, non venire in iudicium. Rom. 5. conſtitui iuſtum, eſt periphraſis verbi iuſtificare. Nam καθιστάναι εἰς κρίσιν Græcis eſt verbum iudiciale. Iſta iudicialia etiam ſunt, ſoluere & ligare peccata. Græci interpretes, Iob. 13. & 32. reddiderunt δικαι-

καταφωνοῦμεν c.27.4. δίκαιον ἀποφῆναι. Sicut c.23. ἐζήτουν τὸν ἀσεβῆ, quod cap.9. dixerant ἀσεβεῖν. pro condemnare, impium pronuntiare.

Et patres quidem, licet plerumq; ſequantur analogiam Latinæ compoſitionis in verbo iuſtificare, ſæpe tamen euidentia Paulinæ diſputationis coguntur agnoſcere propriam & genuinam hanc ſignificationem, quam monſtrauimus. Ita Auguſtinus, quia videt Rom.5. iuſtificari, exponi per reconciliari, agnoſcit & probat noſtram interpretationem. Et in Pſalm.31. Si iuſtificatur impius, ex impio fit iuſtus. Sed quomodo? Nihil boni feciſti, & datur tibi remiſſio peccatorum, &c. Contra Iulianum.lib. 2. citat ſententiam Ambroſii. Eum iuſtificari à peccato, cui per Baptiſmũ peccata remittuntur omnia. Hilarius in 9.ca. Matthæi: Mouet ſcribas, ab homine remiſſum peccatum, quod lex laxare non poterat, fides enim ſola iuſtificat. Cyrillus in 6.cap. Ioannis, Gratia iuſtificat, mandata vero legis condemnant magis. Oecumenius recitans veterum explicationes in 3. capite ad Roman. dicit: Iuſtitia Dei eſt iuſtificatio ex Deo, abſolutio ac liberatio à peccatis, à quibus lex ipſa abſoluere non potuit. Item: Quomodo ſit iuſtificatio? per remiſſionem peccatorum, quam in Chriſto Ieſu conſequimur. Sed non quærimus nunc principaliter, quomodo Patres vſurpent verbum iuſtificandi; ſed noſtra quæſtio eſt, in qua ſignificatione Spiritus ſanctus vtatur verbo iuſtificandi, in illis Scripturæ locis, in quibus tractat & tradit doctrinam iuſtificationis, ſicut illud manifeſtiſſime iam monſtrauimus.

Et hæc ſignificatio congruit ad reliqua Scripturæ loca, vbi verbum iuſtificare vſurpatur de actionibus iudicialibus, & opponitur verbo condemnare, Geneſ.44. Quid reſpondebimus, quid loquemur, quo iuſtificabimur? ſecundo Reg. 15. dicit Abſolon: Qui habet iudicium, veniat vt iuſtificem eum.

Eſa. 41. Iudicemur ſimul, dent teſtes ſuos, narra ſi quid habes, vt iuſtificeris: Pſal.51. Vt iuſtificeris, & vincas cum iudicaris. Deut.25. Iuſtificate iuſtum, condemnate impium. 3. Reg.8. Condemnes impium, dando viam eius in caput ſuum, & iuſtifices iuſtum, dando illi ſecundum iuſtitiam eius. Prouerb. 17. Qui iuſtificat impium, & condemnat iuſtum, abominatio eſt. Eſa.5. Væ qui iuſtificatis impium, & iuſtitiam iuſti aufertis ab eo. Matth.12. ex verbis tuis iuſtificaberis vel condemnaberis. Hæc exempla & congruunt ad illam ſignificationem, quæ propria eſt loci Iuſtificationis, & doctrinam ipſam illuſtrant.

Diligenter autem conſiderandum eſt, quare Spiritus ſanctus doctrinam iuſtificationis, verbo iudiciali proponere voluerit. Homines enim prophani ſecuri, & Epicuræi, exiſtimant leue & perfunctorium quid eſſe iuſtificationem peccatoris, ideo de peccato non admodum ſunt ſoliciti, reconciliationem cum Deo non ſerio expetunt, nec diligentia aliqua retinere ſtudent. Proprietas vero verbi iuſtificare, oſtendit quam grauis & ſeria actio coram iudicio Dei ſit iuſtificatio peccatoris. Mens itẽ humana Phariſaica perſuaſione inflata, quando priuatis ſuis cogitationibus de iuſtitia indulget, facile poteſt cõcipere perſuaſionem & fiduciam iuſtitiæ propriæ quantamcunq;. Sed quando ſub imagine examinis & tribunalis iudicii diuini, per proceſſum (vt ſic dicam) iudicialem, doctrina iuſtificationis proponitur: concidunt, euaneſcunt, & proſternuntur Phariſaicę illæ perſuaſiones. Ita genuina proprietas verbi, iuſtificare, puritatem doctrinæ iuſtificationis, & à Phariſaico fermento, & ab Epicuræis opinionibus conſeruat & defendit. Et tota doctrina iuſtificationis nõ poteſt ſimplicius, rectius & cõmodius intelligi, & ad ſerium vſum in exercitiis pœnitentiæ & fidei accommodari, quam ex vera obſeruatione iudicialis ſi-

Digitized by Google

gnificationis verbi iuſtificare, ſi multorum Patrum exempla oſtendunt, qui de operibus & meritis magnifice ſæpe concionantur: in meditationibus vero, quando hanc imaginem iudicii diuini, & proceſſum illum iudicialem, ſicut diximus, ſibi proponunt, tunc dulciſſimis ſententiis doctrinam huius articuli explicant. Et in hoc genere Bernhardus præ ceteris felicior eſt, quia non in ocioſis ſpeculationibus, ſed in ſeriis exercitiis, propoſita imagine iudicii diuini, & ſiſtens ſe quaſi ad tribunal Dei, doctrinam & teſtimonia Pauli, de iuſtificatione expendit.

Supra etiam oſtendimus, quantum referat, genuinam ſignificationem vocabuli, iuſtificare, in hoc articulo retinere in Eccleſia: rem ipſam enim ita in ſe comprehendit, vt quicquid ſit, cui tribuatur, quod nos iuſtificet, ſtatim conſequatur, quod propter illud recipiamur à Deo in gratiam, & acceptemur ad vitam æternam.

Monſtrata autem ex manifeſtis Scripturæ teſtimoniis, vere propria & genuina ſignificatione verbi iuſtificare, ipſa doctrina iuſtificationis plana & manifeſta erit, ſi modo eam ex diuinis oraculis, & non ex Philoſophicis rationis cogitationibus petere & diiudicare nobis concedatur.

Imitabimur autem methodum Scripturæ, quæ de iuſtificatione & negatiue & affirmatiue loquitur, hoc eſt, conſiderandum eſt, quibus rebus adimat, & cui tribuat iuſtificationem peccatoris coram Deo, ad vitam æternam.

QVIBVS REBVS ADIMAT *Scriptura iuſtificationem hominis ad vitam æternam.*

Et peccatis quidem neminem coram Deo iuſtificari, hoc eſt, propter ſcelera neminem Deo gratum eſſe, & acceptari ad vitam æternam, extra controuerſiam eſt. Pugnat enim cum perpetua & immutabili voluntate Dei, quæ in lege patefacta eſt, & ipſe Deus pronunciat eſſe abominationem, hoc modo iuſtificare impium, Prouerb. 17. Eſa. 5. & Exod. 23. Inſontem non occidas, quia non iuſtifico impium.

De qualitatibus igitur, habitibus, actionibus, & operibus humanis, quibus appellatio iuſtitiæ tribuitur, quæſtio eſt, an in illis conſiſtat iuſtificatio noſtri coram Deo ad vitam æternam. Et ratio quidem, quia aliam iuſtitiam ignorat, plane ita ſtatuit. Sed nos audiamus vocem Dei noſtri pronuntiantis in Scriptura iudicium ſuum de hac quæſtione. Et obſeruetur, quomodo ſcriptura totum hoc negotium vocabulis iudicialibus deſcribat.

Alia eſt autem politica iuſtitia, qua coram hominibus, vel inter homines iuſti ſumus, & acquirimus præmia politica, quando ſcilicet actiones noſtræ reſpondent legibus, quibus conſtat iuſtitia inter homines. Sed de illa hoc loco nō diſputatur, niſi quod Scriptura ridet illos, qui (vt Phariſæi) in iuſtificatione coram Deo, homines deligunt iudices, apud quos aucupantur famam & laudē iuſtitiæ, Matt. 6. Luc. 16. Vos eſtis qui iuſtificatis vos coram hominibus. Sed hoc modo per ambitionem gloria huius ſeculi, non autem gloria apud Deum acquiritur: ſicut Chriſtus inquit Matth. 6. Receperunt mercedem ſuam. Et Luc. 16. Quod altum eſt coram hominibus, abominatio eſt apud Deum. Sed in negotio de gratia Dei, ſalute & vita æterna, oportet Deum ipſum eſſe iudicē: & apud ipſum agendum eſſe negotium, quando ita volumus iuſtificari, vt Deo placeamus, & ipſi accepti ſimus ad vitam æternam, ipſa etiā ratio intelligit: ideo etiam propriam iuſtitiam adducit coram Deo. Et Rom. decimo. Paulus v[illegible]

verbo valde ſignificanti. Quærunt propriam iuſtitiam στῆσαι. hoc eſt, ſtabilire, erigere, & opponere coram iudicio Dei. ſicut Luc. 18. Phariſæus variis modis iuſtitiam ſuam contendit coram Deo probare, fidens illis ſuis operibus, & quærens illis iuſtificari, hoc eſt, apud Deum haberi illo loco, iuſtificari & remunerari, ſicut Deus illis promiſit, quos iuſtos agnoſcit, pronuntiat & acceptat. Ita omnino ſeruatur forenſis ſignificatio verbi, iuſtificari, iuxta exemplum. Eſaiæ quadrageſimotertio: Narra ſi quid habenda teſtes, vt iuſtificeris, Gen. 44. Quid reſpondebimus, quid loquemur, quo nos iuſtificabimus? Et 3. Reg. 8. iuſtifices iuſtum, dando illi ſecundum iuſtitiam eius.

Hoc ergo modo afferens propriam iuſtitiam agit coram Deo, vt iuſtificetur. Sed audiamus, quā ſententiam Deus iuſtus Iudex pronuntiet. Et vt res planior ſit, paucis retexemus diſtributionem illam, quæ apud Paulum extat.

I. De variis cultibus, quos gentes contra verbum Dei, ex cœco rationis iudicio inſtituerunt, hoc fine; vt Deum propitium & placatum habeant, quia pugnant cum verbo Dei. Scriptura pronunciat, quod ſint abominatio coram Deo, Deut. 12. & 17. Ita Paulus, Rom. 1. pronuntiat Gentes huiuſmodi cultibus, magis iram Dei prouocaſſe. Et Eph. 2. Eratis ſine Deo in hoc mundo, promiſſionis ſpem non habentes.

II. De operibus electitiis, quæ homines propria intentione qualicunque, ſine verbo & mandato Dei ſuſcipiunt ad hunc finem vt iuſtificentur, hoc eſt, Dei gratiam & ſalutem æternam acquirant, Deus pronuntiat, Eſa. 29. Matth. 15. Fruſtra colunt me mandatis & doctrinis hominum. Et Eſa. 1. Quis requiſiuit hæc de manibus veſtris?

III. De externa diſciplina rationis, iuxta legem naturæ in non renatis. Paulus diſputat. ad Ro. cap. 3. pronuntiat, gentes per diſciplinam rationis non iuſtificari coram Deo, ſed eſſe ſub peccato: ſunt enim ſine fide Chriſti & ſine Spiritu ſancto, corda ſunt impia & immunda: ipſa etiam lex naturæ per peccatum obſcurata eſt, ita vt vix particulam aliquam legis, ut quibuſdam ſecundæ tabulæ officiis teneant, & illi ipſi notitiæ legis naturalis quæ adhuc reliqua eſt, diſciplina Ethnicorum non omni ex parte eſt conformis. Et in ſumma: Mala arbor non poteſt bonos fructus facere. Et ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, imo quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt. Gentes igitur per diſciplinam rationis non poterunt coram Deo iuſtificari.

IIII. De Phariſaica iuſtitia, quæſtio aliquanto propius ad noſtrum propoſitum accedit, quando ſcilicet illi, qui legem Dei ſcriptam habent, conantur & ſtudent ſine fide Chriſti, & ſine Spiritu ſancto, naturalibus liberi arbitrij viribus, opera legis facere: hoc fine, vt Deo placeant, gratiam conſequantur & acceptentur ad vitam æternam, hoc eſt, vt iuſtificentur. Nullum magis ſpecioſum mens humana habet prætextum, propriam iuſtitiam coram iudicio Dei ſtatuendi. Deus enim ipſe legem promulgauit & factoribus promiſit benedictionem & vitam, non tantum vt politicum præmium, ſed ſicut Lucæ decimo, ſcribæ interroganti: Quid faciendo vitam æternam hæreditabo? Chriſtus propoſitis mandatis legis, reſpondet: Hoc fac, & viues.

Quando igitur homo nō renatus conatum, ſtudium, imo zelum, quantumcunque in ſe eſt, erga mandata Dei, ad iudicium ipſius adfert, confidens & petens propterea iuſtificari; quam quæſo ſententiam Deus iuſtus Iudex pronunciat? Chriſtus certe pronuntiat. Matth. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus, quam ſcribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum Et Paulus Inquit, Rom. 3. Ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro, Gal. 3. Quicunq; ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt

Num igitur lex non habet promiſſiones vitæ æternæ? Certe Chriſtus manifeſte hoc affirmat, Lucæ decimo, Matth. 19. Num vero Deus fallit & ludificat homines promiſſionibus legalibus? Abſit. Eſt enim Deus qui mentiri neſcit. Tit. 1. Et manet quod Paulus dicit, Rom. 3. Deus eſt verax, omnis autem homo mendax. Cur igitur homo non renatus ex operibus legis non iuſtificatur? Reſpondet Paulus quia per legem agnitio peccati, hoc eſt, lex cauſatur tali obedientia, quam non renati naturalibus viribus præſtare poſſunt, ſibi nequaquam ſatisfieri, ſed tales factores accuſat peccati coram iudicio Dei, quod cum quædam legis opera faciant, illa tamen & imperfecte & corrupte faciant, & præterea in plurimis, & in grauioribus ſint præuaricatores legis: lex autem habet quidem promiſſionem vitæ, ſed ſub conditione, non qualiſcumque impletionis, ſed perfectæ & integræ, ex toto corde, tota anima, ita vt caro nihil contra concupiſcat. Et de huiuſmodi factoribus Paulus inquit, Rom. 2. Non auditores, ſed factores legis iuſtificabuntur coram Deo. Item: Qui fecerit hæc, viuet in eis. Quando vero quis aliqua legis opera facit, & quomodocunque facit, in cæteris præuaricator legis exiſtens, illum lex non pronunciat iuſtum coram Deo ad vitam æternam, ſed pronunciat reum & maledictum. Quia qui non in omnibus, quæ in libro legis ſcripta ſunt, permanſerit, maledictus eſto. Et quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, reus factus eſt omnium. Quod ſi non mœcheris, occidas autem; factus es transgreſſor legis. Quia igitur lex eſt ſpiritualis, & non renati ſine Spiritu ſancto toti ſunt carnales, vetuſtate ergo literæ legi non ſatisfit. Ex operibus igitur legis non renati, non iuſtificantur, ſed fiunt rei, & ſunt ſub maledicto, Rom. 3. Gal. 3. quæ etiam faciendo non faciunt legem, eo modo & tali perfectione, ſicut Lex flagitat. Et de his quidem capitibus, non eſt potiſſimum controuerſia inter nos & Pontificios in articulo iuſtificationis. Nam in primo Canone dicit Tridentinum Concilium: Si quis dixerit, hominem ſuis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiunt, abſq; diuina per Chriſtum gratia poſſe iuſtificari, anathema ſit. Breuiter autem illam Paulinam diſtributionem repetere volui ideo, quia negotium ſiue actus veræ iuſtificationis, ex illa antitheſi rectius intelligitur: & vt obſeruetur, quomodo Paulus per ſufficientem enumerationem oſtendat, plane nihil eſſe in homine, ſiue Ethnico, ſiue Iudæo, ſiue renato, ſiue non renato, quo poſſit coram Deo iuſtificari: vt ita gloria iuſtificationis in ſolidum tribuatur ſoli Chriſto mediatori, per fidem apprehenſo. Volui etiam Andradio oſtendere, quam flagitioſum, & non tolerandum in Eccleſia Dei ſit illud dogma, quo aſſerit, philoſophos ethnicos ſua iuſtitia coram Deo ad vitam æternam iuſtificatos fuiſſe. Illud enim ex profeſſo pugnat cum ipſis fundamentis Scripturæ.

Philoſophorũ Ethnicorum iuſtificatio.

Ex illa igitur diſtributione ſiue enumeratione, facilius iam ad ipſum diſputationis ſtatum perueniemus. De renatorum enim bonis operibus ſiue noua obedientia potiſſima nunc eſt inter Pontificios & nos controuerſia, an ſcilicet renati, illa nouitate, quam Spiritus ſanctus in ipſis operatur, & bonis operibus, quæ ex illa renouatione ſcaturiunt, iuſtificentur, hoc eſt, An nouitas, virtutes, ſeu bona opera renatorũ ſint res illa, qua in iudicio Dei conſiſtere poſſint, ne damnentur, propter quam Deum habeant placatũ & propitium, in quam reſpicere, qua niti, cui fidere debeant, quando agitur de ardua illa quæſtione, vt ſimus filii Dei, & acceptemur ad vitam æternam. Et ſane, ſi humana conſulenda eſſent iudicia, nouitati renatorum omniũ calculis tribueretur gloria iuſtitiæ corã Deo ad vitam æternam. Nõ enim eſt opus ſeu affectio humanarum virium, ſed eſt donum & operatio Spiritus ſancti, vnde bona opera vocantur fructus Spiritus, Epheſ. quinto. Et eſt beneficium Filii Dei Mediatoris propter cuius

meritum

meritum credentes renouantur Spiritu mentis ſuæ, vt per Spiritum ſanctum inchoetur in ipſis conformitas cum lege Dei, ſecundum interiorē hominem, Roman.7. Et illa nouitas vocatur iuſtitia, Roman.6. 1. Ioan.3. De renatorū etiam bonis operibus dicit Scriptura, 1. Timoth. 5. Hoc acceptum eſt coram Deo, 1. Ioan. 3. Ea, quæ placita ſunt coram ipſo, facimus. Hæc profecto valde magna & præclara ſunt, quæ Scriptura tribuit nouæ renatorum obedientiæ. Et nos ſane nouæ obedientiæ ſuam laudem ſuo loco non detrahimus, ſicut poſtea dicemus de bonis operibus. Sed iam verſamur in quæſtione de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitam æternam, de qua quæſtione Paulus dicit, 1. Cor. 4. Mihi pro minimo eſt, vt ab humano die iudicer: ſed neque me ipſum iudico, ſed qui me iudicat, Dominus eſt. Eius igitur vt iudicis ſententia inquirenda eſt: in Scriptura enim illam nobis patefecit. *Noua obedientia laus.*

Et Pontificij quidem contendunt, excluſiuam Pauli, quando dicit (Sine operibus legis) intelligendam eſſe tantum, vel de operibus ceremonialibus, vel de operibus non renatorum. Sed clariſſima ſunt in Scriptura teſtimonia, laudem & gloriam iuſtificationis coram Deo ad vitam æternam adimi & detrahi, non tantum ceremonijs Moſaicis, & operibus non renatorum, verum etiam renatorum nouitati, nouæ obedientiæ ſeu bonis operibus.

Maxime autem illuſtre eſt teſtimonium, quod extat Roman. quarto, vbi Paulus propoſiturus exemplar iuſtificationis vniuerſale in Abrahamo, quem ideo vocat patrem fidei, & in circumciſione & in præputio, ſumit Abrahamum, non in prima conuerſione, cum primum ex Chaldaica idololatria vocaretur, Geneſ. 11. Ioſuæ 24. Ita enim excluſiua (ſine operibus) poſſet reſtringi ad illa opera, quæ ante cōuerſionem non renatus in idololatria feciſſet. Sed cum à prima vocatione Deo fide obedijſſet per aliquot annos, à capit. vndecimo Geneſis ad 15. caput, tunc certe fuit renouatus ſpiritu mētis ſuæ, & ornatus multis præſtantiſſimis operibus & fructibus Spiritus. Hebr. 11. In illo quaſi medio curriculo bonorum operum Abrahæ, ponunt Moyſes in veteri, & Paulus in nouo Teſtamento, quæſtionem: quæ tunc fuerit iuſtificatio Abrahæ coram Deo, ad hæreditatem vitæ æternæ? Et ad illum Abrahamum iam renatum ſpirituali nouitate, & multis bonis operibus ornatum, Paulus accommodat has ſententias: Non operanti, credēti autem in eum, qui iuſtificat impium, fides eius imputatur ad iuſtitiam. Ad illum Abrahamum accommodat etiam hanc ſententiam: Dauid dicit beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Certe autem illo tempore Abrahamum iam renatum non fuiſſe ſine bonis operibus, ſed multa vere bona per fidem operatum fuiſſe, teſtatur Epiſtola ad Hebræos, cap. 11. Et tamen Spiritus ſanctus per Paulum Abrahæ renouati operationi & operibus, manifeſte adimit & detrahit laudem & gloriam iuſtificationis coram Deo, ad vitam æternam. Et in illo loco hoc facit, vbi Abrahamum proponit, non tanquam ſingularem perſonam, ſed vt Patrem fidei & vniuerſale exemplar veræ iuſtificationis: ſcriptum eſt enim, nō tantum propter Abrahamum ſed & propter nos, quibus imputabitur, Rom. 4. Et addit: Si ex operibus Abraham iuſtificatus eſt, poteſt ſane apud homines gloriam habere: ſed non apud Deum. Hoc teſtimonium vſque adeo perſpicuum, illuſtre & firmum eſt, quod etiam Andradius meus confitetur, inter iſtos pontificios aliquos egregiæ eruditionis viros in hac ſalebra hærere, nec ſe poſſe explicare: & quidem ipſe etiam nihil, quod ad rem faciat, ad hoc teſtimonium reſpōdere poteſt. Nec ſane video, quid contra tam manifeſtam lucem vlla ſophiſtica poſſit: niſi forſan tale quid proferatur; quod ſicut Auguſtinus contra Petilianū inquit: Malam cauſam vel moras *Abraha iuſtificatio.*

faciendo

faciendo, paulifper ſuſtentet. Magis igitur iam amo, & pluris facio hoc teſtimonium: quod video, ne ſpecie quidẽ aliqua à Pōtificijs eludi poſſi Et hoc eſt Moyſis & Patriarcharum teſtimonium, cui Paulus moſtrat ad-iungendum eſſe Dauidis teſtimonium, loco & nomine omnium Prophe-tarum, ſicut cap. 3. dicit, iuſtitiam fidei habere teſtimonium legis & Pro-phetarum, Dauid igitur, Pſal. 143. cum dixiſſet: Exaudi me in tua iuſtitia, mox addit: Ne intres in iudicium, &c. Numquid autem timet Dauid ne tyrannica crudelitate præter ius & æquum in iudicio Dei ſecum agatur? Nihil minus. Iudicium enim Dei eſt ſecundum veritatem, Rom. 2. Dici-tur autem Deus intrare in iudicium, quando hominum naturam, vitam actiones & opera exigit & examinat ad normam iuſtitiæ ſuæ, quæ in lege patefacta eſt, redditurus vnicuique ſecundum iuſtitiam ipſius. Quare au-tem hoc iudicium Dei Dauid tantopere deprecatur? Forſan tunc hoc di-xit, quando nulla habuit bona opera? vel cum lapſus in crimen adulterij & homicidii, Deum atrociter offenderet? Et tunc quidem demiſſe ora-uit: Miſerere mei Deus.

Sed hoc loco inquit: Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo. Quid au-tem ſit ſeruus Dei, ipſe explicat Pſalm. 18. Seruus tuus cuſtodit mandata tua. Et 118. Seruus tuus dilexit mandatum tuum. Item, Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas. Quære ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus. Tunc igitur cum eſſet ſeruus Dei, hoc eſt, vir iuxta cor Dei, Actor. 13. non vult iuxta inhærentis nouitatis iuſtitiam iudicari, quia inquit: Non iuſtificabitur in cõſpectu tuo omnis viuens. Et Paulus Rom. 4. dicit, Dauidem pronũtiare beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Dauid igitur tunc, cum eſſet ſeruus Dei, hoc eſt, per Spiritum ſanctum renatus, ſibi & operibus ſuis detrahit iuſti-ficationem, quæ coram Deo eſt, ad vitam æternam. Nec de ſua tantum perſona loquitur, ſed inquit: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et ne de non renatis illud tantum intelligatur, Pſalm. 32. nomi-nat omnem ſanctum, cuius beatitudo ſit, vt ipſi imputetur iuſtitia ſine operibus. Manifeſtiſſimum igitur eſt, quod omnium ſanctorum operibus in hac vita adimatur & detrahatur locus & gloria iuſtificationis coram Deo ad vitam æternam. Et in hanc ſententiã Patriarchæ, Moyſes & Pro-phetæ conſentiunt, hoc eſt, totius veteris Teſtamenti teſtimonio com-probatur iuſtitia fidei ſine operibus, etiam illorum, qui iam renati ſunt. Alia quidem & plura teſtimonia ex libris Propheticis adduci poſſent, ſed ſequimur Paulum, qui hoc modo inquirit, & oſtendit teſtimonia & con-ſenſum Patriarcharum, Moyſis & Prophetarum, Rom. 4. Et ad noſtrum inſtitutum generalia capita probationum ſufficiunt.

Veniamus igitur ad nouum Teſtamentum: nec ſingula teſtimonia re-cenſebimus, ſed exemplo Pauli, Rom. 4. inquiremus conſenſum Chriſti, Apoſtolorum, & Eccleſiarum Apoſtolicarum.

Chriſti doctrina de iuſtificatione. Et Chriſtus quidem totam hanc doctrinam complectitur, quando in-quit: Qui credit in me, non iudicatur, Ioan. 3. Item non veniet in iudi-cium, Ioan. 5. Quod vero eſt illud iudicium? Sine dubio, vbi iuxta nor-*Iudicium Dei.* mam diuinæ, iuſtitiæ quæ in lege patefacta eſt, hominum vita & opera ex-aminantur, & prout deprehenduntur vel reſpõdere huic normæ, vel non *Iuſtificari ex lege.* reſpondere, homo pronuntiatur vel iuſtus, vel peccator, & iniuſtus. Vide autem, cum nullum ſit dubium, renouationem eſſe beneficium filij Dei mediatoris; non tamen pronuntiat, quod credentes ſua illa nouitate in iudicio Dei poſſint conſiſtere, vt propter illam iuſti pronuntientur, & acceptentur ad vitam æternam, ſed ad alterum ſuum beneficium hoc refert, vt qui credit, inquit, in me, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Quomodo vero, & quare? Nũ ita, & ideo quod accepta nouitate poſ-

per illam, & propter illam in iudicio Dei conſiſtere: Hoc certe non dicit, ſed qui credit, propter Chriſtum non venit in iudicium, & hoc modo non perit, ſed habet vitam æternam. Iuſtificatio igitur credentium ad ſalutem & vitam æternam illa eſt, quod non iudicantur iuxta opera ſua, ſed quod propter Chriſtum abſoluuntur à ſententia damnationis, & acceptantur ad vitam æternam. Ita Apoſtolis ſanctificatis & renouatis dicit; Cum omnia feceritis, dicite: Serui inutiles ſumus. Nec tantum de operibus, quę ante vocationem fecerant, vult ipſos ita dicere, nec tantum cum in principio valde infirmi adhuc erant: ſed cum, inquit, ita per Spiritum ſanctum profeceritis, vt omnia feceritis, tamẽ dicite: Serui inutiles ſumus. De ſeruis vero inutilibus, quando Deus in iudicium cum ipſis intrat, vt iuxta opera ſua iudicentur, pronunciatur illa ſententia, quę extat Matth. 25. Inutilem ſeruum eijcite in tenebras exteriores: illic erit fletus & ſtridor dentium. In vtroque enim loco, Matth. 25. & Lucę 17. idem vocabulum ponitur: ἀχρεῖος δοῦλος.

Iuſtificati. credentium ad vitam æternam.

Paulus Apoſtolus de operibus ſuis in Phariſaiſmo ante conuerſionem factis inquit Philipp. 3. Si quis alius in carne videtur confidere, ego magis, qui ſecundum iuſtitiam, quę in lege eſt conuerſatus fui ſine querela. Sed quę mihi fuerant lucra, hęc arbitratus ſum propter Chriſtum detrimenta. Sed dê operibus ſuis poſt renouationem factis, cum plus cęteris laboraſſet: quid de illis, inquam, dicit, quod attinet ad articulum iuſtificationis? Lector inſpiciat locum, Phil. 3. & inueniet, Paulum non tantum in pręterito tempore ἥγημαι de operibus pręcedentibus conuerſionem, ſed per particulam, ἀλλὰ μὲν οὖν, vlterius progredi, & vti etiam pręſenti tẽpore, ἡγοῦμαι vt oſtendat, quod operibus ſuis, etiam poſt renouationem factis, non tribuat iuſtificationem coram Deo ad vitam ęternam. Imo ſi fiducia iuſtitię coram Deo ad vitam ęternam illis operibus aſſuatur, pronunciat illa eſſe ſtercora & detrimenta. Et ſimul oſtendit, quę tunc temporis, cum Epiſtolam illam ex vinculis ſcriberet, iuſtitia ſua fuerit coram Deo ad vitam ęternam, imo quę futura ſit ſua iuſtitia, quando occurſurus eſt ad reſurrectionem mortuorum: Veruntamen, inquit, exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam Ieſu Chriſti Domini mei, propter quem omnia detrimentum fieri, & arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam, & vt inueniar in illo, non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam, quæ per fidem eſt Chriſti, quæ ex Deo eſt iuſtitia in fide, ad cognoſcendum illũ, & virtutem reſurrectionis eius, & communionem paſſionum eius, configuratus morti eius, ſi quomodo occurram ad reſurrectionem mortuorum. Alius locus adhuc clarior eſt, 1. Corin. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non iuſtificatus ſum.

Paulus de iuſtificatio[ne]

Verba ſunt valde ſignificantia. Quod enim inquit: Nihil mihi conſcius ſum; illud eſt, quod Actorum 23. dicit: ego omni conſcientia bona conuerſatus ſum ante Deum, vſq; in hodiernum diem. Et Actorum 24. Studeo ſine offendiculo conſcientiam habere ad Deum, & ad homines ſemper. Et hoc eſt iuſtitia bonæ conſcientiæ, de qua inquit, 1. Corinth. 15. Plus illis omnibus laboraui: non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Gratia enim Dei ſum id, quod ſum. Sed audi, quid Paulus renatus de illa ſua iuſtitia bonæ conſcientiæ, quam gratiæ, ſeu dono & operationi Dei tribuit, pronuntiet: Nihil, inquit, mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Iuſtificationem igitur coram Deo ad vitam æternam, Paulus diſerte detrahit ſuis operibus, in quibus poſt renouationem, bona conſcientia coram Deo & hominibus conuerſatus fuit. Hoc Apoſtoli teſtimonium manifeſtiſſimum eſt.

Pauli exemplum.

Adiungamus teſtimoniũ de Eccleſiis Apoſtolicis, ex Epiſtola ad Gala-

Exemplum.

Eccleſia Apoſtolica.

tas. Ibi enim ſumpta occaſione ex diſputatione de operib. legis ceremonialibus, tractat in genere quæſtionem de tota lege, & operibus eius, quod manifeſtiſſimum eſt ex tota illa epiſtola. Multis autem argumentis & vehementibus verbis adimit & detrahit operibus legis iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam. Sed quæſtio eſt, an tantum de operibus non renatorum, quæ ante fidem & conuerſionem fiunt, loquatur? Soluitur autem illa quæſtio ex ratione chronologiæ. Priuſquam enim illam Epiſtolam Paulus ſcriberet, aliquot iam annis ante Galatæ fuerant conuerſi. Theodoretus ſupputat ſex annos: ſed ad noſtrum propoſitum nihil refert, quicquid ſit de præciſa annorum ſupputatione. Erant igitur Galatæ renati: nam Spiritum ſanctum ipſis ſuppeditatum fuiſſe, Paulus teſtatur cap. 3.

De Galatarum igitur operibus, qui iam per Spiritum renati erant, Paulus diſputat. Et ex collatione hoc intelligi poterit. Iudæi Rom. 10. de propria iuſtitia, excluſo Chriſto, diſputabant. Galatæ vero non ſimpliciter abiecerant Chriſtum, nec excludebant fidem in Chriſtum, ſed bona credentium opera fidei volebant adiungi in articulo iuſtificationis coram Deo ad vitam æternam. Et de operibus quidem ceremonialibus erat diſputatio, non autem de ſolis illis, ſed de tota lege & operibus eius, id quod manifeſtum eſt. Nec diſputabant Galatæ de operibus ſuis, quæ non renati ante fidem ſeu conuerſionem ſuam fecerant, an illa iuſtificarent, ſed de iuſtificatione operum ſuorum, quæ poſt conuerſionem, & poſt acceptum Spiritum ſanctum fecerant, diſputatio erat.

Galatarum diſputatio de iuſtificatione.

Statu quæſtionis ita ſicut eſt, poſito, videat iam Lector in tota illa Epiſtola, quibus verbis & argumentis Paulus operibus renatorum adimat & detrahat iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam. Non enim ſimpliciter dicit, hominem ex operibus legis non iuſtificari, ſed rem vehementer exaggerat: dicit enim, eos hac opinione transferri ab Euangelio & à gratia Dei. Non abijcio, inquit, gratiam Dei. Si enim per legem iuſtitia; fruſtra ergo Chriſtus mortuus eſt, euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini, gratia excidiſtis, &c.

Plura poſſent adduci teſtimonia, ſed breuitatis ſtudio, generalia tantum capita notaui. Vocem igitur cœleſtem adimere & detrahere iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam, ipſis etiam renatorum bonis operibus, primum ex veteri Teſtamento oſtendimus, teſtimonio Patriarcharum, Moſis & Prophetarũ: deinde ex nouo Teſtamento idem oſtendimus, teſtimonio Chriſti, Apoſtolorum, & Eccleſiarum Apoſtolicarum. Et nihil ſane ad πληροφορίαν vlterius requiri vel poteſt vel debet. Non autem nuda tantum propoſitio in Scriptura obſeruanda eſt, ſed conſiderandæ præterea ſunt rationes, quare etiam renatorum operibus detrahatur iuſtificatio. Ita enim tota res planior erit. Eſt autem vna ratio Pauli, quòd iuſtificatio ex operibus pertinet ad legem factorum ſeu operum, Roman. 3. 10. & Galat. 3. Lex vero non pronunciat hominem coram Deo iuſtum ad vitam æternam, propter particularem aliquam, aut qualemcunque obedientiam & conformitatem: ſed requirit, vt totus homo, ſecundum omnes ſui partes, & ſecundum omnes ſingularum partium actiones, normæ iuſtitiæ in Deo, quæ in lege patefacta eſt, reſpondeat, & quidem exacte reſpondeat, ea puritate, perfectione, & integritate, ſicut lex præſcribit & flagitat. Et ſi totam legem quis ſeruauerit, offendat autem in vno, pronuntiatur reus eſſe omnium. Et Andradius quidem hoc teſtimonium veteratorie conatur eludere, interpretans (vnum illud) de charitate, vt ſenſus ſit, ſi opera legis fiant ſine charitate, non iuſtificare. Sed Iacobus diſerta interpretatione explicat, quid per vnũ illud intelligi velit. Inquit enim: Si non mœcheris, occidas autem, factus es tranſgreſ-

Quare iuſtificatio detrahatur operibus renatorum.

..t legis: qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit etiam, Non occides. Qui igitur operibus vult iuſtificari, ſi non in omnibus, quæ in libro le..ſcripta ſunt, permanſerit, vt faciat ea, illum lex non pronuntiat iuſtu.. d reum & maledictum, Gal. 3. Iacob. 2. Iam vero renatorum obedientia . hac vita eſt quidem inchoata conformitas cum lege Dei, ſed quæ pro.. ter carnem adhuc imperfecta & immunda eſt, ſicut Paulus renatus con..eritur, Rom. 7. Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inue.. .. Volenti mihi facere bonum, adiacet malum.

Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ .. captiuantem me ſub lege peccati, quæ eſt in membris meis. Mente .. uio legi Dei, carne autem ſeruio legi peccati. Tali vero obedientia le.. non ſatis fit. Eſt enim lex ſpiritualis, hoc eſt, requirens ſpiritualem con..mitatem ſeu obedientiam, cui nihil ex vitioſa & corrupta carne adhæ..ſcat. Ego, vero. inquit Paulus renatus, carnalis ſum. venditus ſum ſub ..ccatum, &c. Si igitur Deus cum renatis intret in iudicium, iudicatu.. ..s ipſos ſecundum opera ipſorum, non iuſtificabuntur in conſpectu ..ius.

Vbi enim lex peccatum poteſt oſtendere, ibi non iuſtificat, ſed reum .. cit, maledicit, & condemnat, iuxta dictum: Qui non in omnibus per..anſerit, maledictus eſto.

Vniuerſalis autem eſt ſententia, 1. Ioa. 1. Si dixerimus, quod peccatum ..n habeamus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Et omni..s iuſtis in hac vita præſcripta eſt quotidiana illa precatio: Dimitte no..s debita noſtra. Non eſt iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non pecce.. . iniquitates obſeruaueris Domine, quis ſuſtinebit: Delicta enim quis ..telligit: Ideo Paulus dicit: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum ..tificatus. Non enim ab humano iudice iudicor, nec me ipſum iudico: . qui me iudicat, Dominus eſt, qui illuminat abſcondita tenebrarum manifeſtat conſilia cordium. Vtitur autem verbo ἀνακρίνειν, quod ..enſe eſt, quando vel quæſtiones habentur de reis, vel cauſæ in iudicio ..quiruntur, examinantur & diſcutiuntur, vt iuſtitia rite admini..retur. . enim vſurpatur, Lucæ 23. Actorum 12. 24. & 28. Et quia talem diſqui..ionem opera Pauli etiam renati, in iudicio Dei ſuſtinere non poſſunt, ..o Paulus pronuntiant, ſe in illis non eſſe iuſtificatum. Hæc ratio ..nifeſta & firma eſt, quæ etiam Pighium mouit, vt licet alias doctri..m noſtrarum Eccleſiarum acerbiſſime inſectetur; tamen ingenue *Pighius.* ..gnoſcat & fateatur, ne renatorum quidem inhærentem iuſtitiam ..ſſe in iudicio Dei conſiſtere, vt propter illam iuſtificentur ad vitam æternam.

Secunda ratio Pauli ſumitur ex diſtinctione iuſtitiæ legis, & iuſtitiæ fi..ei. Rom. 10. Galat. 3. Legis enim iuſtitia eſt: Qui fecerit ea, quæ in lege ..cripta ſunt: fidei vero iuſtitia eſt credendo ſibi applicare, quod Chriſtus *Iuſtitia legis in non renatis.* ..o nobis fecit. Opera igitur, quibus renati faciunt ea, quæ in lege ſcripta ..nt, ſiue ante ſiue poſt renouationem, pertinent ad iuſtitiam legis, licet ..ia atque alia ratione. Ante renouatione enim lex extorquet ex libero ..itrio, qualemcunque diſciplinam: in renouatione vero Spiritus ſan..us ſcribit legem in corda renatorum, Ierem. 31. vt delectentur lege Dei, ..om. 7. & ex animo obediant, Rom. 6. Et hæc obedientia eſt inchoatio ..lius iuſtitiæ quam lex à nobis flagitat. Summa enim legis eſt charitas. ..oc modo & hac ratione dicitur iuſtitia legis. Omnes autem Pauli diſpu..iones huc redeunt: Homines in hac vita iuſtitia legis non iuſtificari ..am Deo, ad vitam æternam. Ergo nec renati charitate ſua, quę eſt ſum.. legis. iuſtificantur.

Et ita diſtinguuntur iuſtitia legis, & iuſtitia fidei: quod Paulus diſerte

dicit, legem non eſſe ex fide. Fides enim non hoc reſpectu iuſtificat, q[illegible] præparat ad aſſequendam iuſtitiam, quæ conſiſtat in faciendo, ſiue in operibus, quæ lex præſcribit & flagitat. Paulus enim dicit Gal. 2. Nos in Chriſtum credidimus, non vt fide aſſequeremur iuſtitiam operum, quibus iuſtificaremur, ſed vt iuſtificemur fide, non ex operibus. Cum enim legi, propterea quia per carnem infirmabatur, impoſſibile eſſet nos iuſtificare: Deus ex gratia fecit translationem noſtræ iuſtificationis à lege, hoc eſt, à noſtro facere, ad fidem accipientem id, quod Chriſtus pro nobis fecit. Et illa duo disiūcta ſunt, hac antitheſi: Qui fide in Chriſtum iuſtificātur, lege non iuſtificantur: & qui, faciēdis ijs, quæ lex flagitat, iuſtificari volunt, illi non iuſtificantur fide in Chriſtum. Ideo Paulus ad Galatas diſputat, eos, qui beneficio Dei transferentis iuſtificationem noſtram à lege ad fidem in Chriſtum, non volunt in ſolidum humili gratitudine v[illegible] ſed opera ſua, quæ ſecundum præſcriptum legis faciunt aſſuere: eos, inquam, pronuntiat euacuatos eſſe à Chriſto, & gratia excidiſſe. Vel enim lege ſola, vel fide in Chriſtum ſola, oportet nos iuſtificari. Hæc ratio [illegible] ſtendit, quam magni momenti ſit hæc diſputatio.

Epiſtola ad Galatas.

Tertia ratio eſt: vt omnis noſtra gloriatio excludatur: vt qui gloriatur, in Domino glorietur, à quo factus eſt nobis Chriſtus iuſtitia. 1. Cor. 1. No[illegible] autem excluditur gloriatio per legem factorum, Rom. 3. hoc eſt, quan[illegible] quis vitam æternam hæreditat, ideo quod ea, quæ in lege ſcripta ſunt, fecerit, Luc. 10. Sed per legem fidei excluditur: Hoc eſt, quia Chriſtus e[illegible] perfectio legis, ad iuſtitiam omni credenti, Rom. 10. Gloria igitur & la[illegible] iuſtificationis noſtræ coram Deo, ad vitam æternam, debetur obedien[illegible] & merito Chriſti: non tanquam cauſæ, quæ efficiat, vt in nobis aliq[illegible] hæreat, quo facientes ea, quæ in lege factorum ſcripta ſunt, iuſtificem[illegible] ſed quia obedientia Chriſti imputatur nobis ad iuſtitiam. Illa vero glo[illegible] non poteſt ſine blaſphemia Chriſto detrahi, & in noſtram ſiue nouitate[illegible] ſiue obedientiam transferri. Et quia obedientia Chriſti, qua pro no[illegible] legem impleuit, ad iuſtitiam omni credenti, non eſt manca, mutila, & i[illegible] perfecta: contumelioſum igitur eſt, in meritum Chriſti aſſuere ipſi no[illegible] opera, vt iuſtificemur: quaſi Chriſti obedientia non ſufficeret nobis [illegible] iuſtificationem coram Deo niſi aſſumento noſtræ iuſtitiæ perficeret[illegible]

Obedientia Chriſti perfecta eſt.

Quarta ratio extat, Rom. 4. Vt promiſſio hæreditatis vitæ æternæ ſit fi[illegible]ma. Quando enim nititur conditione noſtræ obedientiæ, quia illa propter carnem imperfecta & immunda eſt, promiſſio ſemper incerta eſt [illegible] eo ex fide vt ſecundum gratiam, vt firma ſit promiſſio. Si enim, qui ex lege, hæredes ſunt, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio. Lex enim i[illegible] operatur, Rom. 4. ita vt ſub maledicto ſint, non tantum, qui carent operibus legis, Gal. 3. quia non permanent in omnibus, quæ ſcripta ſunt [illegible] libro legis, vt faciant ea.

Hæc copioſius aliquanto explicare volui: in hoc enim potiſſimum cardine vertitur controuerſia inter nos & Pontificios, in articulo iuſtificationis: An ſcilicet renati propter ſuam nouitatem & opera iuſti[illegible]centur coram Deo ad vitam æternam. Repeto autem id, quod aliquoties iam dictum eſt. Agnoſcimus renouationem eſſe ingens beneficium Filij Dei mediatoris, per Spiritum ſanctum in nobis. Docemus, debe[illegible] ſequi poſt reconciliationem nouam obedientiam: & illi tribuimus [illegible] loco ea, quæ Scriptura ipſi tribuit: ſicut poſtea de bonis operibus di[illegible]mus. Sed hanc dignitatem & gloriam didicimus, ex Scriptura non [illegible]endam eſſe noſtræ nouitati, & noſtris operibus, vt ſint iuſtificatio no[illegible] coram Deo ad vitam æternam. Hæc enim dignitas & gloria, ſo[illegible] Filij Dei mediatoris obedientiæ ſeu iuſtitiæ per fidem nobis impu[illegible] debetur.

Renouationis donum.

Hæ

Hactenus igitur oſtendimus, quomodo Scriptura nobis adimat & detrahat iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam: ita vt inſtituta diſtributione ſeu enumeratione demonſtret, nec in natura, nec in vita, nec in qualitatibus, habitibus aut operibus hominum in hac vita, ſiue ſint Iudæi, ſiue Ethnici, ſiue renati, ſiue non renati, eſſe & hærere illud, quo in iudicio Dei ita poſſint conſiſtere, vt propter illud iuſtificentur ad vitam æternam. Et hæc diſtributio: An in aliqua parte hominis, vel actionibus eius, ſit & hæreat aliquid, quo poſſit coram Deo iuſtificari: quaſi forma examinis à Paulo ideo inſtituta fuit, quia Phariſaica perſuaſio de noſtra iuſtitia inhærente, opponenda iudicio Dei, naturaliter hæret in omnium animis. Et ad doctrinam de iuſtificatione hominis, per ſolam gratiam ſeu miſericordiam Dei, propter ſolius Chriſti mediatoris obedientiam, neceſſe eſt, vt in ſolidum adimatur & detrahatur omnibus, quæ vel ſunt, vel hærent in homine: ſiue Iudæo, ſiue Ethnico, ſiue renato, ſiue non renato.

QVOMODO SCRIPTVRA TRADAT, *hominem coram Deo iuſtificari ad vitam æternam.*

Conſtituta autem parte negatiua, plana ex verbo Dei erit ſententia affirmatiua: quomodo ſcilicet iuſtificemur coram Deo ad vitam æternam? Aut quæ ſit illa iuſtitia quam afferre debemus coram Deo, quando cum illo agimus, vt nos abſoluat à ſententia damnationis, vt ſit nobis placatus & propitius, vt ſimus ipſius filij, & acceptemur ad vitam æternam. Iam enim in præcedentibus monſtratum eſt. Primo, quod iudicium Dei non inueniat in nobis in hac vita, ne in renatis quidem, talem, tam perfectam, & tam puram iuſtitiam inhærentem, qua ita poſſimus coram Deo conſiſtere, vt propter illam iuſtificemur ad vitam æternam. Secundo, inuenit autem in nobis, etiam in ſanctis, in hac vita, multa & varia peccata, Pſalm. 32. prima Ioannis primo: imo ipſum peccatum, habitans in carne, rebellans legi mentis, & captiuans etiam renatos, ſicut Roman. ſeptimo Paulus conqueritur. Tertio, Et lex diuina, quæ eſt norma & regula iuſtitiæ in Deo, pronuntiat reos & maledictos, qui non in omnibus, quæ in lege ſcripta ſunt, permanſerint, vt faciant ea. Quarto, Ibi vero Deus, qui diues eſt in miſericordia, propter immenſam charitatem, qua diligit nos, nolens nos in æterna morte, ad quam iuſta legis diuinæ ſententia damnati eramus, perire, gratis per ſuam gratiam iuſtificat, hoc eſt, à ſententia damnationis abſoluit, iuſtos reputat, & receptos in gratiam acceptat ad vitam æternam, illos qui peccata ſua agnoſcunt, & confitentur, & fide promiſſionem miſericordiæ in Chriſto mediatore propoſitam apprehendunt, Roman. 3. Sed Pontificii opponunt, gratiam in illa Pauli ſententia, ſignificare donum nouitatis ſeu charitatis, quod à Deo propter Chriſtum, per Spiritum ſanctum gratis cõferatur & infundatur credentibus: vt illa ſiue nouitate, ſiue charitate, in iudicio Dei poſſint conſiſtere, & propter illam recipi in gratiam, & acceptari ad vitam æternam, hoc eſt, iuſtificari. Et renouationem quidem eſſe donum Spiritus ſancti, propter Chriſtum, & charitatem vna cum reliquis virtutibus à Spiritu ſancto accendi in credentibus, nullum eſt dubium. Sed quæſtio eſt de iuſtificatione. Oſtendimus autem clariſſimis & firmiſſimis Scripturæ teſtimoniis, renatos in hac vita ſua nouitate aut charitate, non poſſe coram Deo ad vitam æternam iuſtificari. Eſt igitur manifeſta deprauatio ſententiæ Paulinæ, quam Pontificii contra perpetuam eius ſententiam ipſi fingunt.

Gratia.

Renouatio. *Charitas.*

Digitized by Google

VOCABVLVM GRATIÆ.

Et vocabulum gratiæ in Scriptura, ſæpe quidem fauorem, beneuolentiam, ſeu miſericordiam: aliquando vero etiam dona ipſa, quæ ex beneuolentia conferuntur, ſignificat. Sed quæſtio eſt, quid vocabulum gratiæ proprie ſignificet in illis locis, vbi Paulus diſputat, nos gratis per gratiam *Gratia.* Dei iuſtificari. Item gratia Dei ſaluati eſtis. Et teſtimonia ſunt non obſcura vel ambigua: ſed manifeſta, certa & firma, quod vocabulum gratiæ in hac diſputatione intelligendum ſit de gratuita miſericordia, bonitate, beneuolentia, ſeu fauore Dei, complectentis ſua gratia, & recipientis in gratiam indignos, propter filium mediatorem. Paulus enim Roman. *Gratia iuſtificari.* quinto, manifeſte diſtinguit gratiam & donum per gratiam: ſicut Ioan. 1. Gratia & veritas diſtinguuntur. Et vtrunque quidem eſt beneficium Filii Dei mediatoris. Sed quando Paulus dicit, nos gratia iuſtificari & ſaluari: intelligit illam gratiam, quam Scriptura diſtinguit à dono per gratiam, hoc eſt, intelligit, non nouitatem noſtram, ſed miſericordiam Dei, ſeu gratuitam acceptationem: id quod inde manifeſtum eſt. Paulus enim in articulo iuſtificationis gratiam opponit bonis operibus: non illis tantum quæ ratio ſine Spiritu ſancto præſtat, ſed & Abrahæ operibus, quæ ſunt dona & fructus ſpiritus, Roman. 4. Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Et quod Roman. tertio dicit: Gratia iuſtificamur ſine operibus legis: Illud Roman. 4. accommodat ad Abrahæ renati opera: & ita gratiam iuſtificantem opponit Abrahæ ex renouatione ſpiritus operanti. Vniuerſalis enim eſt ſententia, Roman. 11. Si per gratiam, iam non ex operibus: alioqui gratia iam non eſſet gratia. Et quando 2. Timoth. 1. Paulus dicit: Saluos nos fecit, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempora ſecularia: ibi certe gratia non poteſt ſignificare aliquid inhærens in nobis. Ante tempora enim ſecularia cum nondum eſſemus, imo cum nondum iacta eſſent fundamenta terræ data nobis fuit in Chriſto gratia.

Et ſcriptura alijs ſynonymis ſeu æquipollentibus vocabulis manifeſte oſtendit, quomodo velit vocabulum gratiæ in his diſputationibus intelligi, Tit. tertio, vocat benignitatem & charitatem, qua Deus complectitur miſerum & perditum genus humanum. Ibidem: Secundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit, vt gratia ipſius iuſtificati, hæredes ſimus vitæ æternæ. Et Epheſ. 2. Deus qui diues eſt in miſericordia, propter multam ſuam dilectionem, qua nos dilexit mortuos peccatis, conuiuificauit nos cum Chriſto, gratia eſtis ſaluati. Ita quod Hebr. 2. ſcriptum eſt, Gratia Dei guſtauit mortem pro omnibus: illud Roman. 5. Paulus ita effert. Commendat charitatem ſuam erga nos, quod cum peccatores exiſteremus, CHRISTVS pro nobis mortuus eſt. Et Hebr. 4. Accedamus ad thronum gratiæ, vt accipiamus miſericordiam, & inueniamus gratiam *Thomas.* ad auxilium oportunum. Hæc adeo ſunt manifeſta, quod & Thomas & *Richardus.* Richardus de media villa fatentur, veteres quoſdam gratiam expoſuiſſe pro beneplacito & dilectione Dei gratuita, qua eligit, vocat, iuſtificat, adoptat. Epheſ. 1.

PARTICVLA GRATIS.

Et quidem Paulus propterea addidit particulam Gratis, vt propriam & genuinam ſignificationem vocabuli Gratiæ, in articulo iuſtificationis & ſalutis magis illuſtraret, & contra omnes corruptelas præmuniret. Iuſtificati gratis per ipſius gratiam. Significatio autem vocabuli חנם ... colligitur. Opponitur n. ſolutioni precij aut ſatisfactioni, Gen. 29. Num

qui

quid ſeruies mihi gratis, dic quid mercedis accipies. Exod. vigeſimoprimo. Egrediatur gratis abſq; pecunia. Num. 11. Piſces gratis comedimus. 2. Regum. 24. Non offeram holocauſta gratis, ſine pretio acquiſita. Significat etiam ſine cauſa, aut ſine merito, præter aut contra meritum aliquid fieri, vt Pſalm. 54. Oderunt me gratis. 108. Expugnauerunt me gratis Prouerb. 24. Ne gratis ſis teſtis contra proximum. 1. Regum 19. Quare peccabis in ſanguine innoxio, interficiens Dauidem gratis. 3. Regum 2. Auſer ſanguines gratis effuſos. Ezechielis ſexto & decimoquarto. Non gratis feci malum hoc, inquit Deus. Ieremiæ decimoquinto, Dabo theſauros tuos in direptionē gratis: id eſt, illis, de quib. nihil tale meritus. Threnorum 3. Ceperunt me, vt auem gratis: hoc eſt, quibus non dedi cauſam. In his exemplis Græci interpretes ſemper reddiderunt Hebraicā vocem חנם per particulam δωρεὰν: quæ in nouo Teſtamento ita vſurpatur, 2. Corin. 11. Gratis Euangelizaui. Apocal. 21. Accipiat aquam vitæ gratis. 2. Theſ. 3. Non gratis comedi panem, ſed in labore, Syrach. 29. Multi fraudantur δωρεὰν: hoc eſt, cum longe aliud meriti eſſent.

Hæc exempla ideo recitaui: illuſtrant enim ſignificationem particulæ, gratis. Hoſtes enim Dauidis dicuntur ipſum gratis odiſſe & perſequi: propterea quod in Dauide non ſit cauſa vel meritum, cur ipſum oderint & perſequantur: quin potius cauſam in ipſo inueniunt, cur non deberent eum odiſſe: ſed cauſſa odii eſt in maleuolentia hoſtium. Et apud Ezechiel. Deus dicitur non gratis punire, hoc eſt, illos in quibus nullam cauſam, vel meritum pœnæ inuenit. Inde intelligi poteſt, quare Paulus Rom. 3. vocabulo gratiæ addat particulam gratis. Nam Geneſ. 39. de Ioſeph. textus dicit. Inuenit gratiam in oculis Potipharis: additur autem: Quia erat vir fortunatus, id eſt, propter egregia dona, quæ in Ioſepho animaduertebat, diligebat & magnifaciebat illum. Ne quis igitur opinetur, eodem modo & nos gratia Dei iuſtificari & ſaluari, addit Paulus particulam gratis: quæ oſtendit primo cauſam ſeu meritum: vt coram Deo iuſtificemur ad vitam æternam, non eſſe vel hærere in nobis. Secundo, Deum inuenire in nobis multas cauſas, cur poſſet nos damnare. Tertio, Indignos vero, & longe aliud meritos, Deum ex mera bonitate & miſericordia propter filium recipere in gratiam, & acceptare ad vitam æternam: vt idem ſit, quod Pſalm. dicit: Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis, neq; ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis. Et quod Daniel inquit. Non in iuſtitiis noſtris, ſed in miſericordia tua. Iuſtificamur itaq; gratis, per Dei gratiam, nō quia vel ſumus, vel efficimur in hac vita perfecte juſti, ſine peccato, ſed quia miſericordia Dei, peccata quæ in nobis inuenit, propter Chriſtum remittit & tegit, Rom. 4. Deus enim erat in Chriſto mundum ſibi reconcilians, non imputans hominibus peccata, 2. Cor. 5. Et per Chriſtum annunciatur nobis remiſſio peccatorum, ab omnibus, à quibus non potuimus in lege iuſtificari, Act. 13. Hæc enim eſt ſciētia ſalutis, in remiſſione peccatorum, Luc. 1. Nam ſi dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Si vero confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra. Si enim peccauerimus, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, 1. Io. 1. Credenti igitur in eum qui iuſtificat impium fides imputatur ad iuſtitiam, ſine operibus, Rom. 4.

QVAE SIT IVSTITIA ILLA, QVAM IN iuſtificatione iudicio Dei opponimus.

Hæc ex Scripturæ teſtimoniis manifeſta, certa & firma ſunt. Sed quæſtio eſt, cuius explicatio multum lucis affert huic loco, an ſcilicet, & quo-

modo Deus impiũ ſine iuſtitia iuſtificet. Humana enim ſæpe iudicia impium iuſtificant, vel per errorem, vel per incuriam, vel per iniquitatem, quando impietas vel ignoratur, vel non curatur, vel approbatur.

Illa vero Deo in iuſtificatione peccatoris nullo modo tribui vel poſſunt, vel debent. Ipſe enim pronuntiat eſſe abominationem, hoc modo impium iuſtificare, Prouer. 17. Eſa. 7. Nec recte reſpondetur hoc loco, ſi dicatur, Deum, quia eſt agens liberrimum, licet ea faciat, quæ ipſe pronuntiat eſſe abominationem, tamen iuſte agere. Illa enim norma iuſtitiæ, quæ in lege eſt patefacta, eſt æterna, immota, & immutabilis voluntas Dei. Sed illa requirit, & pro peccatis ſatisfactionem pleniſſimam, & ad iuſtitiam requirit impletionem legis perfectiſſimam & puriſſimam. Num vero Deus iuſtificans impium gratis per gratiam, ſine operibus legis, ſibi ipſi repugnat & contrarius eſt, vt qui voluntatem ſuam in lege aliter patefecit? Nequaquam. Ego enim, inquit, Deus ſum, & non mutor, Malach. 3. Et Num. 23. Non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur: nec vt filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo, & non faciet? locutus eſt, & non implebit? Ideo Paulus inquit Rom. 3. Non deſtruimus legem, quando docemus fide ſine operibus legis iuſtificari hominem, ſed magis ſtabilimus eam. Et Matth. 5. Chriſtus inquit, Nolite putare, quod venerim ſoluere legem. Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cœlum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Firma igitur & fixa manebit illa legis ſententia, pro peccatis requiri ſatisfactionem: non qualemcunque, ſed ſufficientem & condignam: & ad iuſtitiam requiri impletionem, & obedientiam vndique perfectam & abſolutam. Sed nos talem ſatisfactionem præſtare, & talem iuſtitiam in hac vita habere non poſſumus: Et tamen facilius eſt cœlum & terram tranſire, quam vt vnum iota, aut apex vnus legis cadat, cui non debita perfectione ſatisfiat. Quid igitur? Non ergo iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuens: ſed omnes in æternum damnabuntur?

Prorſus illud ita fieret, quantum ex nobis eſt. Sed ibi Euangelium patefacit nobis, Deum in arcano ſuo conſilio, & immenſa miſericordia, inueniſſe talem modum & rationem: vt & iuſtitiæ Dei in lege patefactæ ſatisfieret, & homo gratis per gratiam Dei, fide ſine operibus legis iuſtificaretur ad vitam æternam: vt ſcilicet filius Dei ad liberandum, iuſtificandũ & ſaluandum genus humanum mitteretur in mundum, & veniret in carnem. Quomodo vero mediator ille noſter factus eſt iuſtitia noſtra, liberator & ſaluator noſter? Num ſoluendo & deſtruendo ſententiam voluntatis diuinæ, in lege patefactam? Hanc certe opinionem, & perſuaſionem ipſe Filius Dei dicit falſam eſſe, quia impoſſibile hoc ſit, Matth. 5. Lucæ 16. Sed ideo factus eſt ſub lege, non pro ſe, aut ſuo nomine: ſed vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, Galat. quarto. Satisfactionem igitur pro peccatis, perpeſſione pœnarum: & impletionem legis, perfectiſſima obedientia, loco & nomine omnium noſtrum in ſe recepit. Et ideo noſtram naturam aſſumpſit, vt in illa natura, quæ ſub lege erat, fieret ſatisfactio & impletio: Quia vero debebat talis eſſe ſatisfactio & impletio, quæ pro peccatis, & ad iuſtitiam totius mundi ſatis eſſet & ſufficeret: ideo oportuit perſonam mediatoris ſimul eſſe & Deum & hominem, vt vis & efficacia ſatisfactionis & impletionis eſſet infinita & immenſa, ſufficiens pro toto mundo. Sed inquis: Quid me releuat, quod aliquis alius legi ſatisfecit, cum lex me vrgeat: Tu diliges, tu non concupiſces. Et Romanorum 2. Ira & indignatio, tribulatio & anguſtia ſuper omnem animam hominis, operantis malum: Imo Ezech. decimooctauo, Deus hanc ſententiam pronuntiat: Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Iuſti-

Chriſtus impleuit legem.

tia iuſti ſuper eum erit, & impietas impii erit ſuper eum. Propter alienam igitur iuſtitiam, ille qui ipſe peccator eſt non iuſtificatur. Reſpondeo: Certum eſt, legem requirere ad iuſtitiam ab vnoquoque, & in vnoquoque talem ſatisfactionem & conformitatem, qualem ipſa requirit. Neq; enim legis doctrina eſt, aliena ſatisfactione & iuſtitia nos redimi & iuſtificari: vnus etiam homo non poteſt ſatisfacere pro alio, coram Deo: ſicut Pſalm. 48. inquit: Frater redimendo non redimit virum, non dabit Deo redemptionem eius: pretioſa eſt enim redemptio animæ eorum. Sed Euangelium, hoc myſterium abſconditum à ſeculis reuelat & patefacit cum genus humanum legi nõ poſſet ſatisfacere, & lex nullo modo poſſet ſolui & deſtrui, quod Deus fecerit translationem legis, quod ad articulum iuſtificationis attinet, in aliam perſonã: quæ & ſatisfactione, & obedientia, pro toto genere humano legem impleret. Et quia illa perſona, Deus & homo: ideo eius ſatisfactio eſt expiatio pro peccatis totius mundi, 1. Ioan. 2. & inde Chriſtus eſt impletio legis, ad ſalutem omni credenti, Rom. 10. Et hunc per miniſterium Deus nobis proponit, vt per eius redemptionem, fide in ſanguine ipſius, gratis per gratiam Dei iuſtificemur, Rom. 3. Quia igitur primo conſilio totius Trinitatis filius Dei miſſus eſt in mundum, factus ex muliere, factus ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt nos ita adoptionem reciperemus. 2. Quia Chriſti mediatoris, Dei & hominis ſatisfactio & obedientia talis & tanta eſt, quæ poteſt eſſe expiatio pro peccatis totius mundi, & ſufficere ad iuſtitiam omni credenti. 3. Quia in miniſterio Chriſtus à Deo nobis ita proponitur, vt per redemptionem eius fide iuſtificemur. Quando igitur in vera contritione fides apprehendit & applicat ſibi illam ſatisfactionem & obedientiã Chriſti, tunc habet quod poſſit accuſationibus legis in iudicio Dei opponere, & ita conſiſtere, vt iuſtificemur. Habent quidem credentes, ex renouatione per Spiritum ſanctum, etiam inhærẽtem iuſtitiam: ſed quia illa in hac vita tantũ inchoata, imperfecta, & propter carnem adhuc immunda eſt: ideo illa non poſſumus in iudicio Dei conſiſtere, nec propter illam Deus nos iuſtificat: hoc eſt, à peccatis abſoluit, in gratiam recipit & ad vitam æternam acceptat: ſicut ſupra ex Scriptura oſtenſum eſt. Chriſti vero ſatisfactio & obediẽtia, qua pro nobis legem impleuit, eſt illa iuſtitia, quæ & ſufficiens & digna eſt, vt in Dei iudicio iuſta pronuntietur. Et illa per fidem credentibus imputatur, ita vt per illam, & propter illam in iudicio Dei conſiſtere poſſint; non aliter, imo multo melius, quam ſi ipſi perfecta obedientia legi ſatisfeciſſent. Habent enim per imputationem, iuſtitiam, quæ eſt Dei & hominis. Propter Chriſti igitur ſatisfactionem & obedientiam fide nobis à Deo imputatam, credentes iuſtificantur, hoc eſt, accipiunt remiſſionẽ peccatorũ, abſoluuntur à ſentẽtia damnationis, recipiuntur in gratiã, adoptãtur in filios: & acceptantur ad vitã æternam. *Iuſtitia Chriſtianorum*

Non igitur docemus, credentes ſine iuſtitia iuſtificari: qualem iuſtificationem impii, Deus pronuntiat eſſe abominationem, Prouerb. 17. Eſa. 5. ſed dicimus neceſſe eſſe, vt in iuſtificatione intercedat & interueniat iuſtitia: & quidem non qualiſcunque iuſtitia, ſed talis quæ in iudicio Dei ſufficiens & digna ſit, vt iuſta pronuntietur ad vitam æternam. Noſtra vero inhærens iuſtitia, quæ in renouatione per Spiritum ſanctum inchoatur, propter adhærentem carnis imperfectionem & immunditiem non eſt talis. Oportet igitur aliam eſſe iuſtitiam, qua interueniente & intercedente iuſtificemur coram Deo ad vitam æternam. Illa vero eſt ſatisfactio, & obedientia, hoc eſt, iuſtitia Chriſti mediatoris, quæ in miniſterio verbi & Sacramentorum proponitur, fide apprehenditur, & à Deo imputatur credentibus: vt eam interponere poſſimus inter iudicium Dei, & noſtra peccata: vt ſub ea, velut ſub clypeo, à diuina quam commeruimus ira pro- *Iuſtitia Chriſti.*

Digitized by Google

tegamur: vt ea tecti, audacter & ſecure jam diuino nos ſiſtamus tribunali. & ita juſti pronuntiemur ad vitam æternam. Hæc ſunt Pighii verba; qui licet alias doctrinæ noſtræ acerbiſſimus eſt aduerſarius, hanc tamen ſententiam, vt veram, piam, & Scripturæ conſentaneam, ipſa veritatis euidentia cogitur agnoſcere & confiteri.

Reſpectu igitur Chriſti legi pro nobis ſatisfacientis, eſt redemptio, meritum & iuſtitia: ſed reſpectu noſtri, eſt gratia, ſeu gratuita miſericordia: quia in nobis, etiam in renatis in hac vita judicium Dei non inuenit talem iuſtitiam inhærentem, quæ ſufficiens & digna ſit, vt propter illam iuſtificemur ad vitam æternam: inuenit autem in nobis, etiam in renatis quædam, imo multa & varia peccata, quæ nos non ſatis intelligimus: propter quæ, ſi iuxta legis ſeueritatem vellet in iudicium nobiſcum intrare, poſſet nos damnare. Gratuita igitur gratia eſt, quod indigni & immeriti iuſtificamur. Et Chriſti quidem obedientia, eſt meritum propter quod iuſtificamur. Sed quod Deus filium ſuum miſit in mundum, quod filius Dei mediator legi pro nobis ſatisfecit: nulla noſtra dignitas, nullum meritum noſtrum effecit: ſed cum longe aliud meriti eramus, ex mera gratia ac miſericordia Deus hoc decreuit & præſtitit.

Nec etiam dignitate aliqua noſtra meremur, vt Chriſti iuſtitia nobis imputetur, ſed ſine operibus gratis, per gratiam Dei credentibus imputatur Rom. 4. Ita reſpectu noſtri, ſola & mera eſt gratuita gratia, bonitas, charitas, & miſericordia Dei, quando iuſtificamur coram Deo ad vitam æternam. Hæc explicatio oſtendit, totam doctrinam de iuſtificatione, ſimplicem & planam eſſe.

Chriſtus impleuit legem.

Non autem ipſi comminiſcimur hanc ſententiam, quod Chriſtus mediator legem ſatisfactione pœnarum pleniſſima, & obedientia perfectiſſima, pro nobis impleuerit, & quod illa juſtitia mediatoris credentibus imputetur, vt ea juſtificentur coram Deo ad vitam æternam. Sed hæc eſt propria & perpetua Euangelii doctrina, cuius aliquot tantum illuſtres ſententias annotabimus.

Gal. 4. Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: vt in Gentibus benedictio Abrahæ fieret, in Chriſto Ieſu. Audis Gentes aſſequi benedictionem, qua à maledictione liberantur, propter redemptionem Chriſti, qua pro nobis factus fuit maledictum.

Gal. 4. Deus miſit filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret: vt adoptionẽ filiorũ reciperemus. Adoptamur igitur in filios, propter ſatisfactionem & obedientiam Chriſti.

2. Cor. 5. Illum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt efficeremur juſtitia Dei in ipſo. Quomodo vero Chriſtus factus eſt peccatum? Certe imputatiue. Et ita nos in ipſo efficimur juſtitia Dei.

Rom. 8. Quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus miſſo filio ſuo in ſimilitudine carnis peccati, de peccato damnauit peccatum, vt juſtificatio legis impleretur in nobis: pulcerrimam ſententiam verſio fecit obſcuram: quid ſcilicet ſit, de peccato damnare peccatũ. Sed phraſis ſumpta eſt ex Græcis interpretibus, qui ſacrificiũ pro peccato abſolute, ſeu τεχνικῶς reddiderunt περὶ ἁμαρτίας Leuitici 4. & 5. vocant & ὑπὲρ ἁμαρτίας: & τῆς ἁμαρτίας. Leuit. 6. περὶ πλημμελείας. Senſus igitur eſt, quia ad expianda peccata requirebatur ſacrificium pro peccato: ſacrificiũ autem hirci, vituli, capræ, auis, turturũ, columbarũ, nõ poterat expiationẽ illam præſtare. Lex enim accuſat & damnat, nõ quadrupedum vel volatilium, ſed hominũ naturam, quæ peccato deprauata eſt. Ideo Deus miſit filium ſuum in ſimilitudine carnis peccati, hoc eſt, in carne, qua ſimilis eſſet fratribus per omnia, excepto peccato, vt περὶ

ἁμαρτίας hoc eſt, tali ſacrificio pro peccato, victima ſcilicet ſui corporis quod peccato nihil debebat, peccatum damnaret in illa ipſa carne humana, ſcilicet quam peccatum damnationi ſubiecerat. Et quia eſt Filius Dei, & à Deo miſſus, vt fieret victima pro nobis: inde ſacrificium eius tantam habet vim & efficaciam, ſicut Paulus inquit: Vt juſtificatio legis in nobis impleretur. Sed quomodo? Num vt per legem juſtificaremur? Nequaquam. Paulus enim acriter pugnat, nos per legem nō juſtificari, ſed vt δικαίωμα legis, hoc eſt, iuſtitia abſolutiſſima, quam lex à nobis flagitat & requirit, impleatur, non à nobis, ſed in nobis: quia Chriſtus, qui legem pro nobis impleuit, in nobis eſt, hoc eſt, per fidem in nobis habitat, Eph. 3. Impletio vero legis, quæ in nobis inchoatur, non ſuum, ſed alium habet locum, ſicut Paulus inquit: Qui ſpiritum Chriſti non habent, in illis Chriſtus non eſt. Ideo dicit: Qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum. Matth. 10. Filius hominis venit dare animam redemptionem pro multis.

1. Timoth. 2. Dedit ſemetipſum pretium redemptionis pro omnibus. Romanorum decimo, Chriſtus eſt impletio legis, ad iuſtitiam omni credenti. Romanorum 5. dicit nos juſtificari in ſanguine Chriſti. Et illud ita exponit, quod reconciliati ſumus Deo per mortem Filii ſui. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ita per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi. Quomodo vero? Reſpondet Paulus Romanorum 4. Quia fides imputatur ad iuſtitiam. Non quod fides per ſe ſit talis virtus, ſed quia apprehendit, accipit, amplectitur, & poſſidet Chriſtum, qui eſt perfectio legis ad iuſtitiam omni credenti. Illa enim eſt iuſtitia, quam Deus imputat ſine noſtris operibus iis, qui beati redduntur, per redemptionem enim, quæ eſt in Chriſto Ieſu, iuſtificamur, Rom. 3.

Ier. 23. Hoc eſt nomen, quo vocabunt eum, Iehoua iuſtitia noſtra, 1. Cor. 1. Factus eſt nobis à Deo iuſtitia. 2. Corin. 5. Vt efficeremur iuſtitia Dei in Chriſto. Eſa. 53. Correctio ſuper eum, vt nos pacem habeamus: & liuore eius ſanati ſumus: Deus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum; Hinc ſcientia ſui iuſtificat multos.

Rom. 4. ſcriptum eſt propter nos, quibus imputabitur credentibus in eum, qui ſuſcitauit Ieſum, qui traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram.

Audis vtrunque, & quod Deus imputet credentibus, & quid illud ſit, quod imputat: nempe, quod Chriſtus traditus ſit propter peccata noſtra, & quod reſurrexit propter iuſtitiam noſtram. Rom. 5. Gratia regnat per iuſtitiam in vitam æternam, per Chriſtum Ieſum. Eſt autem Chriſtus iuſtitia noſtra, Ierem. 23. 1. Cor. 1. Rom. 10. Sed quomodo per illam, vt alienam poſſumus iuſtificari ad vitam æternam? Reſpondeo, ſicut Paulus inquit, Galat. 3. Quicunq; in Chriſtum baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis. Simul ergo eius etiam iuſtitia induti ſumus. Rom. 8. Deus cum Filio ſuo omnia nobis donat. Chriſtus autem habet perfectam legis impletionem pro nobis, ſeu iuſtitiam. Illam igitur pater donat credentibus, vt propter eam iuſtificentur.

Hæc, quam breuiter recitaui, eſt perpetua ſcripturæ Prophetice & Apoſtolicę in veteri & in nouo Teſtamento ſententia, de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitam ęternam, hoc eſt, quid illud ſit, in quo & debeamus, & tuto poſſimus fiduciam collocare, quod propter illud iuſtificemur: hoc eſt, accipiamus remiſsionem peccatorum, abſoluamur à merita damnationis ſententia, recipiamur à Deo in gratiam, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam ęternam.

VETERVM TESTIMONIA de iuſtificatione.

Et in Patrum quidem ſcriptis, quia verbum iuſtificare plerunq; in alia ſignificatione vſurpant, multæ diſſimiles extant ſententiæ. Sed quando emphaſes verborum in ſententiis ſcripturæ penitus introſpiciunt, & præcipue quando ſe in tentationibus & meditationibus, quaſi ad Dei tribunal ſiſtunt, tunc dulciſſimis ſententiis noſtram hanc, imo ſcripturæ doctrinam approbant: nos ſcilicet reconciliari Deo, accipere remiſſionem peccatorum, habere Deum placatum & propitium, adoptari in filios, & acceptari ad vitam æternam: non propter noſtras virtutes, aut noſtra bona opera, etiam quando renati ſumus, ſed ex gratuita miſericordia Dei, propter ſatisfactionem, meritum, obedientiam ſeu iuſtitiam Filii Dei Mediatoris, quando promiſſionem Euangelii fide apprehendimus.

Baſilius in concione de humilitate: Qui gloriatur, in Domino glorietur, quod Chriſtus nobis factus ſit à Deo iuſtitia, ſapientia, iuſtificatio, redemptio. Hæc eſt perfecta & integra gloriatio in Deo, quando neque ob iuſtitiam ſuam quis ſe iactat: ſed nouit quidem ſeipſum veræ iuſtitiæ indignum eſſe, ſola autem fide in Chriſtum iuſtificatum. Et ne quis exiſtimet Baſilium de non renatis loqui, adducit exemplum Pauli, Philip. 3. qui iuſtitiam operum [illegible]orum non tantum quam in Phariſaiſmo habuit, ſed ad illam, quam tunc, cum Epiſtolam ille ſcriberet, habebat, contemnit: vt in qua nolit inueniri, quod attinet ad articulum iuſtificationis coram Deo, ad vitam æternam.

Origenes in tertio capite ad Romanos explicans illam ſententiam: Excluſa eſt gloriatio non per legem factorum, ſed per legem fidei, allegat exemplum Pauli. Gal. 6. Mihi abſit gloriari, niſi in cruce Chriſti. Et inquit: vides Paulum non gloriantem ſuper iuſtitia ſua, caſtitate, ſapientia, neq; ſuper cæteris ſuis virtutibus & actibus. Quando vero? tunc ſcilicet, cum Galatis ſcriberet.

Hilarius in Pſalmo quinquageſimoprimo: Non enim illa ipſa iuſtitiæ opera ſufficerent ad perfectæ beatitudinis meritum, niſi miſericordia Dei, etiam in hac iuſtitiæ voluntate, humanarum demutationum & motuum non reputet vitia. Spes igitur in miſericordia Dei, in ſeculum & in ſeculum ſeculi.

Baſilius in Pſal. 114. Manet enim ſempiterna requies illos, qui in hac vita legitime certauerunt, non ob eorum merita factorum, ſed de munificentiſſimi Dei gratia, in qua ſperauerunt.

Auguſtinus ad Bonfacium, lib. 1. ca. 21. Quantælibet fuiſſe virtutis antiquos, prædices iuſtos: non eos ſaluos fecit, niſi fides Mediatoris, qui in remiſſionem peccatorum ſanguinem fudit. Ibidem lib. 3. cap. 5. Pelagiani laudatores ſibi eſſe videntur ſanctorum, ſi non audeant dicere, imperfectæ ipſos fuiſſe virtutis, cum hoc confiteatur vas electionis: non quia iam acceperim, aut iam perfectus ſim. Et paulo poſt tamen, qui ſe negauerat eſſe perfectum, inquit: Quotquot perfecti ſumus, hoc ſapiamus, vt oſtenderet, ſecundum iſtius vitæ modum eſſe quandã perfectionem, eiq; perfectioni hoc quoq; deputari, ſi ſe quiſq; nouerit nondum eſſe perfectum. Quid enim excellentius in veteri populo ſacerdotib. ſanctis? Et tamẽ eis præcipit Deus, ſacrificium primitus pro ſuis offerre peccatis. Et quid ſanctius in nouo populo Apoſtolis? Et tamen præcipit eis Dominus in oratione dicere: Dimitte nobis debita noſtra. Omnium igitur piorum ſub hoc onere corruptibilis carnis, & in iſtius vitæ infirmitate gementiũ ſpes vna eſt, quod aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum, & ipſe eſt exoratio peccatorum noſtrorum. Contra Creſconium, lib. 3. c. 80. Ad exiſtimationem humanam magna teſtium, qui me nouerint, ſuppetit co-

pia

pia: ad Dei vero conſpectum ſola conſcientia, quam contra veſtras criminationes cum intrepidam geram, non me tamen ſub oculis omnipotentis iuſtificare audeo, magiſq; ab eo effluentem miſericordiæ largitatem, quam iudicii ſummum examẽ expecto, cogitans quod ſcriptum eſt: Cum rex iuſtus ſederit in throno, quis gloriabitur ſe caſtum habere cor, aut mundum ſe eſſe à peccatis?

Auguſtinus Epiſtola 29. ad Hieronymum: Charitas in alijs maior, in aliis minor, in aliis nulla eſt. Pleniſſima vero, quæ iam non poteſt augeri, quamdiu hic homo viuit, in nemine eſt. Quamdiu autem augeri poteſt, profecto illud, quod minus eſt, quam debet, ex vitio eſt. Ex quo vitio non eſt iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet, ex quo vitio non iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuens: propter quod vitium, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, veritas in nobis non eſt: propter quod etiam, quantumlibet perfecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere; Dimitte nobis debita noſtra, cum iam omnia in Baptiſmo dicta, facta, cogitata dimiſſa ſint. *Charitatis incrementa.*

Ambroſius de Iacob & vita beata, c. 6. Non gloriabor, quia iuſtus ſum, ſed quia redemptus: gloriabor, non quia vacuus ſum peccatis, ſed quia mihi remiſſa ſunt peccata.

Non gloriabor, quia profui, neq; quia profuit mihi quiſquam, ſed quia pro me aduocatus apud Patrem Chriſtus eſt, ſed quia pro me Chriſti ſanguis effuſus eſt.

Auguſtinus de verbis Apoſtoli, Sermon. 2. Sed inquis: Sufficit mihi, quod in Baptiſmo accepi remiſſionem omnium peccatorum. Nunquid quia deleta eſt iniquitas, finita eſt infirmitas? Adhuc vtique dicis, donec ſanentur languores tui, Dimitte nobis debita noſtra, qui propitius ſit omnibus iniquitatibus tuis. Denique poſt redemptionem ab omni corruptione, quid reſtat niſi corona iuſtitiæ? Ipſa certe reſtat, ſed etiam in ipſa, vel ſub ipſa, non ſit caput turgidum, vt recipiat coronam. Attende, quam nolit corona turgidum caput, qui redemit de corruptione vitam tuam, qui coronat te. Iam hic dicturus eras: Merita mea, fatetur, virtus mea fecit hoc, debitum redditur, non donatur. Audi potius Pſalmum: Nam omnis homo mendax. Audi quid Deus dicat: Qui coronat te in miſeratione & miſericordia.

Serm. 15. Pro nihilo ſaluos facies eos. Quid eſt pro nihilo? Nihil inuenis, vnde ſalues & multum inuenis, vnde damnes.

In Pſalmo 31. Qui ſunt beati? non in quibus Deus non inuenerit peccatum. Nam in omnibus inuenit. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Si ergo in omnibus peccata inueniuntur, remanet, vt non ſint beati, niſi quorum remiſſa ſunt peccata. Hoc ergo Apoſtolus ſic commendauit; Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.

Item, ſi gratia eſt, gratis datur. Quid eſt gratis datur? gratis conſtat. Nihil boni feciſti, & datur tibi remiſſio peccatorum. Attenduntur opera tua, & inueniuntur mala: ſi quod debetur, Deus iſtis operibus redderet, vtiq; damnaret. Non tibi Deus reddit debitam pœnam, ſed donat indebitam gratiam.

Hieronymus lib. 1. aduerſus Pelagianos: Tunc ergo iuſti ſumus, quando nos peccatores fatemur, & iuſtitia noſtra non ex proprio merito, ſed ex Dei conſiſtit miſericordia.

Gregorius in Ezechielem homilia 7. Iuſtus igitur aduocatus noſter. iuſtos nos defendet in iudicio, quia & nos ipſos cognoſcimus, & accuſamus iniuſtos. Non ergo in fletibus, non in actibus noſtris, ſed in aduocati noſtri allegatione confidamus.

Bern-

Digitized by Google

Bernhardus Serm.5. de verbis Eſaiæ: Noſtra, ſi qua eſt humilis iuſtitia, recta forſitan, ſed non pura, niſi forte meliores nos eſſe credimus, quam patres noſtros, qui non minus veraciter, quam humiliter aiebant: Omnes iuſtitiæ noſtræ tanquam pannus menſtruatæ mulieris: Quomodo enim pura iuſtitia, vbi adhuc non poteſt culpa deeſſe?

Idem ſupra Cantica, Sermo.73. Si iniquitates obſeruauerit etiam electorum, quis ſuſtinebit? Audi ſanctum & electum quid dicat Deo: Tu remiſiſti iniquitatem peccati mei, pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempore oportuno. Opus igitur habent & ſancti pro peccatis orare, vt de miſericordia ſalui fiant, propriæ iuſtitiæ non fidentes. Omnes enim peccauerunt, & egent miſericordia Dei.

Ambroſius de Iacob & vita beata: Non operibus iuſtificamur, ſed fide, quoniam carnalis infirmitas operibus impedimento eſt; ſed fidei claritas factorum obumbrat errorem, quæ meretur veniam delictorum.

Auguſtinus de Ciuitate Dei, lib. 10. c.22. Remiſſio peccatorum fit per mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Ieſum, per quem facta peccatorum purgatione reconciliamur Deo; quorum in hac vita non fit noſtra virtute, ſed diuina miſeratione purgatio, per indulgentiã illius, non per noſtram potentiam: quia ipſa quantulacunque virtus, quæ dicitur noſtra, illius eſt bonitate nobis conceſſa. Multum autẽ nobis in carne tribueremus, niſi vſque ad eius diſpoſitionem ſub venia viueremus. Auguſtinus in Pſalmum 129. Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine, inquit, quis ſuſtinebit? Ecce apparuit, qui de profundo clamaret. Clamat enim ſub molibus & fluctibus iniquitatum ſuarum. Circumſpexit ſe, circumſpexit vitam ſuam, vidit illam vndique flagitiis & facinoribus coopertam, quacunque reſpexit, nihil in ſe boni inuenit, nihil illi iuſtitiæ ſerenum potuit occurrere. Et cum tanta & tam multa peccata vndique, & cateruas ſcelerum ſuorum videret, tanquam expaueſcens exclamauit: Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine, quis ſuſtinebit? Non dixit: Ego non ſuſtinebo, ſed quis ſuſtinebit? Videt enim prope totam vitam humanam circumlatrari peccatis, accuſari omnes conſcientias cogitationibus ſuis, non inueniri cor caſtum, præſumens de ſua iuſtitia. Quod quia inueniri non poteſt, præſumat ergo omnium cor de miſericordia Domini Dei ſui, & dicat Deo: ſi iniquitates obſeruaueris Domine, Domine, quis ſuſtinebit? Quæ autem ſpes eſt? Quoniam apud te propitiatio eſt. Et quæ eſt iſta propitiatio, niſi ſacrificium? Et quod eſt ſacrificium, niſi quod pro nobis oblatum eſt? Sanguis innocens fuſus deleuit omnia peccata nocentium. Ergo apud te propitiatio. Nam ſi non eſſet apud te propitiatio, ſi iudex ſolum eſſe velles, & miſericors eſſe nolles, obſeruares omnes iniquitates noſtras, & quæreres eas: quis ſuſtineret? quis ante te ſtaret, & diceret; innocens ſum? quis ſtaret in iudicio tuo? Spes ergo vna eſt, quoniam apud te propitiatio eſt.

Bernhardus ſuper Cantica, Sermone vigeſimotertio: O ſolus vere beatus, cui non inputauit Dominus peccatum. Nam quis non habuerit peccatum? Nemo. Omnes enim peccauerunt & omnes egent gloria Dei: Quis accuſabit tamen electos Dei: ſufficit mihi ad omnem iuſtitiam ſolum habere propitium, cui ſoli peccaui. Idem; Sermone ſexageſimoprimo. Ego fidenter quod ex me mihi deeſt, vſurpo mihi ex viſceribus Domini, quoniam miſericordia affluunt, nec deſunt foramina, per quæ effluant. Item, Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius, ipſa enim eſt mea: nempe factus es mihi tu iuſtitia à Deo. Nunquid mihi verendum eſt, ne non vna ambobus ſufficiat: Non eſt pallium breue, quod ſecundum Prophetam non poſſet operire duos: Iuſtitia tua, iuſtitia in æternum. Et te pariter, & me operiet larga & æterna iuſtitia.

Quam multas dulciſſimas huius generis ſententias poſſem adferre ex meditationibus Auguſtini Bernhardi, Anshelmi, Bonauenturæ, Gerſonis, ex contemplationibus Idiotæ, quæ ita inſcribuntur, &c. ſi inſtituti noſtri ratio illud ferret. Ibi enim, quia ſiſtunt conſcientiam ſuam ad tribunal Dei, praxin & vſum articuli iuſtificationis pulcerrime oſtendunt: & tam ſuaues habent ſententias, vt legens in intimis præcordiis me illis affici ſentiam; nec quicquam libentius lego in Scriptis Patrum, quam pias ipſorum meditationes.

In agone etiam mortis, ipſam veram medullam articuli iuſtificationis & didicerunt, & expreſſerunt Patres.

Poſſidonius de vita Auguſtini, capite vigeſimo ſeptimo, memorabilem narrat hiſtoriam. Indicauerat nobis Auguſtinus, ſe beatæ memoriæ Ambroſii in vltimo fine conſtituti audiſſe ſapientiſſimum & pijſſimum reſponſum, quod multum laudabat ac prædicabat. Nam cum ille venerabilis vltima iaceret ægritudine, & à fidelibus lecto eius aſtantibus cum lachrimis rogaretur, vt ſibi à Domino vitæ poſceret commeatum: eum illis dixiſſe, Non ſic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: ſed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et in his noſter Auguſtinus ſenex, elimata ac librata admirabatur & laudabat verba. Ideo enim eum dixiſſe intelligendum eſt, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, ne crederetur, præfidens de ſuis purgatiſſimis moribus præſumpſiſſe. Sed non ſic vixi vt me pudeat inter vos viuere. Hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine noſſe poterant. Nam ſciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino ſe dicit magis, quam de meritis ſuis confidere: cui etiam in oratione quotidiana Dominica dicebat, Dimitte nobis debita noſtra, &c. *Poſſidonius*

In vita Bernhardi, cap. 12. Cum extremum iam Spiritum trahere videretur, in exceſſu mentis ſuæ, ante tribunal Domini ſui viſus eſt repræſentari. Affuit autem & Satanas ex aduerſo, improbis eum accuſationibus pulſans. Vbi autem ille omnia fuerat proſecutus, & viro Dei pro ſua fuit parte dicendum: Nihil territus aut turbatus ait; Fateor, non ſum dignus ego, nec proprijs poſſum meritis regnum obtinere cœlorum. Cæterum duplici iure illud obtinens Dominus meus, hæreditate ſcilicet patris, & merito paſſionis: altero ipſe contentus, alterum mihi donat, ex cuius dono, iure illud mihi vendicans, non confundor. Ita hoc verbo confuſus eſt inimicus, &c.

Extat exhortatio Anshelmi ad fratrem moriturum, verbis dulciſſimis ſcripta. Cum frater aliquis laborare videtur in extremis, pium eſt & conſultum, eum per prælatum, ſiue alium ſacerdotem, ſubſcriptis interrogationibus & exhortationibus exerceri. Et interrogetur primo.

Frater, lætaris quod in fide morieris? Et reſpondeat: etiam: Fateris te non tam bene vixiſſe, ſicut debuiſſes? Fateor: pœnitet te? Etiam.

Habes voluntatem emendandi te, ſi ſpacium viuendi haberes? Etiam.

Credis quod propter te mortuus eſt Dominus Ieſus Chriſtus, Filius Dei? Etiam.

Credis non poſſe ſaluari, niſi per mortem eius? Etiam.

Agis ei de hoc ex corde gratias? Etiam.

Age ergo, dum in te eſt anima tua, ei ſemper gratias, & in hac ſola morte totam fiduciam tuam conſtitue. Huic morti te totum committe: hac morte te totum contege, eique te totum inuolue. Et ſi Dominus te voluerit iudicare, dic: Domine, mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti obijcio inter me, & te & iudicium tuum: aliter tecum non contendo. Si dixerit, quod merueris damnationem, dic: mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti obiicio inter me & mala merita mea: ipſiuſque digniſſimæ paſſionis me- *Mors Chriſti.*

ritum

ritum affero pro merito, quod ego habere debuiſſem, & heu non habeo. Dicat iterum: Mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti pono inter me & iram tuam. Deinde dicat ter: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum. Et conuentus ſui aſtantes reſpondeant: In manus tuas Domine commendamus ſpiritum eius. Et ſecurus morietur; nec videbit mortem in æternum.

Anshelm. Idem Anshelmus in meditationibus pulcerrima hypotypoſi ſiſtit ſe ad tribunal iudicij diuini, & oſtendit, nec vitam renatorum, nec opera poſſe opponi iudicio Dei, ſed ſolum Chriſtum medaiatorem. Terret me, inquit, vita mea. Namque diligenter diſcuſſa, apparet mihi aut peccatum, aut ſterilitas tota vita mea. Et ſi quis fructus in ea videtur, ſic eſt aut ſimulatum, aut imperfectũ, aut aliquo modo corruptum, vt poſſit aut placere, aut diſplicere Deo. Certe tota aut in peccato eſt & damnabilis, aut infructuoſa, & contemptibilis. Sed quid ſeparo infructuoſam à damnabili? vtique ſi eſt infructuoſa, eſt damnabilis. Omnis enim arbor, quæ non facit fructum bonum, in ignem proijcietur. O ergo lignum aridum & inutile, & æternis ignibus dignum! Quid reſpõdebis in illa die, cum exigetur à te vſque ad ictum oculi, omne tempus viuendi tibi impenſum, qualiter à te fuerit expenſum? O anguſtiæ. Hinc erunt peccata accuſantia, inde terrens iuſtitia: ſubtus patens horrendum chaos inferni, deſuper iratus Iudex: intus conſcientia vrens, foris mundus ardens. Vix iuſtus ſaluabitur: peccator ſic deprehenſus, in quam partem ſe premet? latere erit impoſſibile, apparere intolerabile. Vnde mihi conſilium? Vnde ſalus? Quis eſt, qui dicitur magni conſilij angelus? Ipſe eſt Ieſus. Idem eſt iudex, inter cuius manus tremo. Reſpira ô peccator, ne deſperes. Spera in eo, quem times, refuge ad eum, à quo confugiſti. Ieſu Chriſte, propter hoc nomen tuum: Fac mihi ſecundum hoc nomen tuum, reſpice miſerum inuocantem nomen tuum. Et Ieſu, eſto mihi Ieſus propter nomen tuum. Si me admiſeris intra latiſſimum ſinum miſericordiæ tuæ, non erit anguſtior propter me. Verum eſt, conſcientia mea meruit damnationem, & pœnitentia mea non ſufficit ad ſatisfactionem: ſed certum eſt, quod miſericordia tua ſuperat omnem offenſionem, &c. Sed infinitum eſſet, ſingula talia, quæ in Patrum ſcriptis extant, recenſere. Hæc pauca vero ideo annotaui, vt oſtenderem, doctrinam noſtram de iuſtificatione habere teſtimonia omnium piorum, qui omnibus temporibus fuerunt: idque non in declamatorijs rhetoricationibus nec in otioſis diſputationibus ſed in ſerijs exercitijs pœnitentiæ & fidei, quando conſcientia in tentationibus cum ſua indignitate vel coram ipſo iudicio Dei, vel in agone mortis luctatur. Hoc enim ſolo modo rectiſſime intelligi poteſt doctrina de iuſtificatione, ſicut in ſcriptura traditur.

TRIDENTINI CONCILII SENTENtia de iuſtificatione.

Conſtituta autem ex ſcriptura, & comprobata vera ſententia de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitam æternam: accedimus iam ad examen decretorum Concilij Tridentini, de iuſtificatione, cuius ratio facilior & planior nobis erit, quia & fundamenta doctrinæ, & pleraq; ad examen pertinentia, iam in præcedentibus explicata ſunt. In cæteris vero habemus Andradium Concilij interpretem.

Et de medio quidem ſeu organo, quo à Deo nobis offertur, & quo à nobis accipitur promiſſio iuſtificationis, poſtea in loco de fide dicemus.

De præparatione vero (quam ita vocant) ad iuſtificationem, & de incremento iuſtificationis, ad finem huius loci quædam annotabimus. Quæ igitur in decreto ad ipſam iuſtificationem pertinent, iam annotabimus.

Eſt autem ſtatus diſputationis: Quomodo homo coram Deo iuſtificetur ad vitã æternam? hoc eſt, quid illud ſit quod ad iudicium Dei adferre, quod inter iram diuinam & peccata noſtra interponere debeamus: vt propter illud à ſententia damnationis abſoluamur, in gratiam à Deo recipiamur, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam.

Dupliciter autem reſpondent Tridentina decreta. I. Negant Iuſtificationem peccatoris eſſe ſolam remiſſionem peccatorum. Et multa dicunt anathemata: ſi quis dixerit homines per iuſtitiam Chriſti coram Deo iuſtos eſſe, vel hominem iuſtificari ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſola remiſſione peccatorum, vel iuſtificari gratia: hoc eſt, tantum fauore Dei, aut miſericordia Dei, peccata remittẽtis propter Chriſtum. II. Affirmant, iuſtificationem impij coram Deo ad vitam ęternam, nõ eſſe ſolam remiſſionem peccatorum, ſed & ſanctificationem interioris hominis. Et vnicam cauſam formalem iuſtificationis, affirmant eſſe illam iuſtitiam à Deo nobis donatam, qua renouamur ſpiritu mentis noſtræ, vt non modo reputemur, ſed vere iuſti nominemur & ſimus: iuſtitiam in nobis recipientes, quam dicunt eſſe charitatem inhærentem in nobis, quam merito paſſionis Chriſti Spiritus ſanctus in nobis operatur.

Hæc Tridentina decreta, ſi referantur ad ea, quæ ſupra ex Scriptura demonſtrata ſunt, luce meridiana clarius erit, illam ipſam ſententiam, quæ perpetua eſt Scripturæ Propheticæ & Apoſtolicæ de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitam æternam, multis & atrocibus anathematiſmis à Concilio Tridẽtino damnari: quod ſcilicet ſola diuina miſericordia propter meritum, obedientiam ſeu iuſtitiam Chriſti, peccata nobis remittantur, recipiamur in gratiam, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam.

Manifeſtum erit & hoc quod ſub multorum anathematũ interminatione, iuſtificationem hominis coram Deo ad vitam æternam, tribui volunt illi ipſi rei cui Scriptura manifeſtiſſimis ſententijs eam adimit & detrahit nouitati ſcilicet, charitati ſeu bonis operibus renatorum. Et quia ſupra multis manifeſtiſſimis Scripturæ teſtimonijs hoc demonſtratum eſt, ad ea Lectorem remitto. Si enim tantum collationem & negatiue & affirmatiue inſtituerit, eius ſententiæ quæ in Scriptura tradita eſt, & eius quæ in Decretis Synodi Tridentinæ proponitur: videbit eas ex diametro inter ſe pugnare: quod enim Scriptura negat, hoc Tridentinum Conciliũ affirmat eſſe noſtram iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam: & rurſus quod Scriptura affirmat, hoc Concilium non tantum negat, ſed atrociter damnat: vt vere dicere poſſimus, tale eſſe Concilium, quale Pſ. 2. deſcribitur: Conuenerunt in vnum, aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Ipſum vero artificium, quo architecti horum decretorum rem ipſam ſpecie aliqua ita inuoluerunt, ne ab imperitioribus ſtatim deprehenderetur, dignum eſt obſeruatione. *Artificium Papiſticum.* Si enim ſtatum quæſtionis ita poſuiſſent: Quid illud ſit propter quod Deus nobis placatus & propitius reddatur, qua re adoptio noſtra apud Deum nitatur, propter quid coram tribunali Dei conſiſtamus & abſoluamur, vt ſimus hæredes Dei, & acceptemur ad vitam æternam: viderunt in tãta luce Euangelij, moderata ingenia, & aures multorum piorum in ipſo regno Pontificio abhorrere ab illis monachorum vocibus, ſi proprijs noſtris operibus propitiatio, adoptio & hæreditas vitæ æternæ tribueretur.

Et cum tamen omnino ſententiam iſtam retineri vellent; primo ęqui-

Digitized by Google

uocatio verbi iuſtificationis viſa fuit Concilio commodiſſima, qua turpitudinem monaſticæ opinionis aliquo modo palliaret: de qua æquiuocatione in principio diximus. Secundo, pro operibus proprijs, ſubſtituerunt vocabula ſanctificationis, renouationis, inhærentis iuſtitiæ, &c. Tertio inſidioſe ita formarunt capitula & canones decretorum, quaſi noſtra doctrina ſanctificationem, renouationem, charitatem, & reliqua dona nouitatis, quę Spiritus operatur in renatis, ita excludat, vt nec ſequantur, nec adſint in renatis: ita vt propter noſtras Eccleſias repetēda fuerint decreta, quæ olim in Concilio Mileuitano Pelagianis oppoſita fuerunt: Chriſtum ſcilicet meruiſſe nobis non tantum remiſſionem peccatorum, verum etiam hoc, quod propter ipſius meritum, per Spiritum ſanctum, renouamur, & credentes fide propter Chriſtum accipere non tantum remiſſionem peccatorum, verum etiam Spiritum ſanctum, qui corda ſanctificat & renouat: Sed antea diximus, & aliquoties iam repetitum eſt, hunc non eſſe ſtatum controuerſiæ. Nullo modo enim hæc negamus; ſed clare & diligenter vtrunq; beneficium mediatoris prædicamus, & reconciliationem & renouationem, illo ordine ſicut Scriptura tradit.

Renouatio quomodo excludatur.

Sycophanticum igitur artificium eſt, quod oblique noſtras Eccleſias inſimulant, quaſi illa ita excludamus, vt nec ſequantur, nec adſint: cū ſtatus controuerſiæ ſit: An propter meritum, obedientiam, ſeu iuſtitiam Chriſti: an vero propter ſequentem & inchoatam noſtram nouitatem absoluamur coram tribunali Dei, habeamus Deum placatum & propitiū, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam, ſicut in principio huius loci, de inſidioſis illis technis, & de vero controuerſiæ huius ſtatu plura annotauimus. Quia enim vident, etiam idiotas in Monachorum & poſtillatorum craſſis ſcriptis & opinionibus animaduertere, quod in doctrina de iuſtificatione, à ſententia Scripturæ procul diſcedant: aliud igitur & ſubtilius artificium Tridentinis Patribus quærēdum fuit, cum vellent in tanta huius temporis luce, quæ ex lectione Scripturæ hominibus affulſit, quorundā oculos configere & faſcinare. Sed huic Sophiſtico artificio ſemper opponendum, & vel ad faſtidium vſque repetendum eſt, quæ ſit principalis quæſtio in hac controuerſia de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitam æternam: ſicut illam aliquoties iam expoſuimus. Et tamen inter illas ipſas Sophiſticas inſidias, ſi quis paulo attentius conſideret non obſcure animaduertet, quo Tridentina illa decreta tendant. In quarto enim capitulo dicunt: In hac de iuſtificatione, diſputatione, quæſtionem eſſe; quomodo homo ab eo ſtatu, in quo eſt filius iræ, transferatur in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei. Et cap. 7. dicunt ſe agere de illa iuſtificatione, qua homo ex inimico fit amicus Dei ita vt ſit hæres ſecundum ſpem vitæ æternæ. Hanc vero iuſtificationem definiunt non eſſe ſolam imputationem iuſtitiæ Chriſti, vel ſolam peccatorū remiſſionem; ſed & ſanctificationem, & renouationē interioris hominis. Et illud mox planius explicant, cum dicunt charitatē eſſe iuſtitiam inhærentem. Et hanc eſſe candidam & immaculatam illā ſtolam, quam renati perferre debeant ante tribunal Chriſti, vt habeant vitam æternam. Sine diſſimulatione igitur Chriſto adimunt, & noſtræ charitati hoc tribuunt, quod ea iuſtificemur, hoc eſt, quod propter illam coram tribunali Dei abſoluamur, & acceptemur ad vitam æternam. Sed quid fiet Paulo, qui iuſtificationem noſtrā tribuit miſericordiæ Dei, & merito, obedientiæ, paſſioni, ſatisfactioni Chriſti? Audi vero, quomodo Tridentinum Concilium dulciſſimas illas Scripturæ ſententias eludat. Dicunt, Chriſtum ſua ſanctiſſima paſſione meruiſſe, non hoc, vt miſericordia Dei propter illam Chriſti ſatisfactionem & obedientiam nos à ſententia damnationis abſoluat, recipiat in gratiam, adoptet in filios, & acceptet ad vitam æternam. Sed hoc

Digitized by Google

dicunt eſſe totum meritum Chriſti quod propter illud miſericordia Dei infundat nobis nouam qualitatē iuſtitiæ inhærentis, quæ eſt charitas, vt illa iuſtificemur, hoc eſt, vt non propter Chriſti obedientiam ſed propter noſtram charitatem abſoluamur coram iudicio Dei adoptemur in filios & acceptemur ad vitam æternam: vt ita miſericordia Dei tantum ſit cauſa efficiens, & obedientia Chriſti tantum ſit meritoria cauſa, vt inde nos in nobis ipſis habeamus inhęrens aliquid, quod poſſimus opponere iudicio Dei, quo debeamus confidere, quod propter illud, & non propter Chriſtum abſoluamur adoptemur in filios, & accipiamus hæreditatem vitæ æternę. Quod vero Paulus dicit, gratis nos iuſtificari; hoc ita interpretantur, quod non propter noſtra præcedentia merita, ſed propter Chriſtum, gratis nobis donetur & infundatur habitus ille charitatis, propter quam coram tribunali Dei iuſti pronuntiemur ad vitam æternam. Vt autem lector recte intelligat, vnde hæc ſumpta ſint, conferat locum Bonauenturæ in 3. ſententiarum, diſt. 19. q. 1. vbi inquit: Vtraque mors ſcilicet, & reſurrectio Chriſti, delicta noſtra tollunt, & vtraque iuſtificant. Attamen neutri attribui poteſt proprie cauſalitas iuſtificationis, ſiue remiſſionis peccatorum. Habet tamen aliquam cauſæ proprietatem: ſcilicet per modum meriti interuenientis, quod reducitur ad cauſam materialem. Formalis enim eſt gratia, hoc eſt, charitas, quam Deus infundit, &c.

Hæc de artificio, quo vſi ſunt architecti ſiue λογοδαιδάλοι decretorū recte obſeruata, multa monent. Nec opus eſt addere peculiarem refutationem. Ideo enim in principio fundamenta doctrinæ Prophetice, Euangelicæ & Apoſtolicæ de iuſtificatione expoſui, ne in refutatione ſubinde eadem eſſent repetenda: & vt ex ipſa collatione diiudicari poſſit, quo loco & genere cenſenda ſint illa, quæ in Tridentino Concilio de iuſtificatione decreta ſunt; ex profeſſo enim, & ex diametro pugnant cum perpetua ſcripturæ ſententia.

Et hæc quidem in ipſo decreto Tridentino ita animaduerti poſſunt. Quæ vero præterea myſteria ſunt retruſiora, & quæ agitatæ fuerint in Concilio rationes, ex quibus ſentētia illa decreti extructa tandem eſt: Andradij explicationes nobis pandent, præcipue vero gloſſa (quod dicitur) notabilis eſt, quid & quomodo in Tridentino Concilio intellexerint remiſſionem peccatorum. Exiſtimaret enim aliquis, hanc qualemcunque eſſe liberalitatem aut indulgentiam Concilij, quod iuſtificatione vel ex parte videatur conſtituere in gratuita remiſſione, ſiue non imputatione peccatorum, propter meritum Chriſti. Sed audi bone lector, quomodo Andradius mentem & ſenſum Concilij explicet: in hanc ſcilicet ſententiam ĉ his verbis: Quia iuſtus is dici non poteſt, qui totus eſt peccatorum maculis inquinatus: ideo Deum infundere homini charitatem, cuius vi & potentia crimina omnia eluantur, ſcelera extinguantur, peccata expellantur & intereant, omneq; tetri facinoris veſtigium aboleatur. Atque ideo iuſtificationem magis in charitate diuinam legem complectente quam in peccatorum venia poſitam eſſe: imo iuſtificationem in ipſa ſanctificatione collocandam eſſe. Et charitatem eſſe, quę hominem Deo pergratum per que acceptum reddat. Hæc vero Andradius ita explicat, vt manifeſte oſtendat decretum Concilij eſſe tantum paraphraſin eius, quod Sententiarij diſputant: ad remiſſionem ſcilicet culpæ requiri infuſionem gratiæ, hoc eſt, charitatis, per quam peccatum expellatur: ſicut ad expulſionem tenebrarum requiritur illuminatio aeris. Fingunt enim, Deum no poſſe placari offenſæ, niſi peccatum ex homine ſit expulſum, & eius loco infuſa noua qualitas charitatis. quam Deus reſpiciat, & offenſam remittat & hominem gratum & acceptum habeat ad vitam æternam. Ideo enim charitatem vocant gratum facientem. Ita Scholaſtici.

Remiſſio peccatorum.

Deus quomodo placetur Papiſtis.

Et in hanc plane ſententiam Andradius oſtendit intelligenda eſſe Tridentina decreta de iuſtificatione.

Diligenter itaque lector obſeruet, id quod ex Andradij interpretatione videt & agnoſcit: hoc tantum propoſitum ſibi habuiſſe Concilium Tridentinum, vt Scholaſticorum opiniones de iuſtificatione repeteret & confirmaret: & ſumma, vt rata manerent, & ſacroſancta haberentur, quæcunq; & quomodocunque in regno Pontificio à Scriptoribus Scholaſticis, monachis, poſtillatoribus, ſummiſtis, &c. de iuſtificatione diſputata ſunt: niſi quod vocabula pauliſper mutanda iudicarunt, vt ſpeciem aliquam reformationis, vel quaſi imperitioribus præberent.

Expendamus autem paululum hanc Concilij de remiſſione peccatorum mentem, Andradij interpretatione nobis proditam. Verbis enim concedunt, ad iuſtificationem pertinere remiſſionem peccatorum: & diuinam miſericordiam peccata remittere propter Chriſtum. Et nos ſane pro ea ſimplicitate, qua linguæ Spiritus ſancti & vocib. ſcripturæ aſſueti ſumus, hæc ita intelligimus, quod Filius Dei Mediator paſſione ac morte ſua nobis promeruerit remiſſionem peccatorum, ita quod propter meritum, ſatisfactionem & obedientiam Chriſti, Pater credentibus non imputet peccata ipſorum: & quod (iuxta Anshelmi dictum) mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti, fide interponere debeamus inter peccata noſtra, & inter iram Dei, quando petimus & quærimus, vt accipiamus remiſſionem peccatorum.

Sed Concilium Tridentinum per interpretem ſuum Andradium publice declarat, hanc non eſſe ſuam mentem & ſententiam, ſed Chriſtum meruiſſe tantum nobis infuſionem charitatis, vt eius inhærentis noſtræ charitatis vi & potentia, peccata expellantur, extinguantur & aboleantur: Et ita demum remittere offenſam, & fieri placatum & propitium, quando videt omne veſtigium peccati in homine per charitatem extinctum, & prorſus abolitum (vtor enim Andradij verbis) qui & hoc addit: ob charitatem infuſam nos iuſtos dici, quippe quia peccatis munere noſtræ charitatis deletis, in Dei gratiā reconciliemur. Qui igitur vult remiſſionem peccatorū accipere, debet iuxta Concilij Tridentini ſententiam, interponere inter peccata ſua & offenſam Dei, non ſatisfactionem Chriſti, ſed inhærentem ſuam charitatem, & tunc demum credat Deum remiſſa offenſione ſibi certo placatum & propitium eſſe, quando charitas peccatum ita expulerit & extinxerit, vt omne eius veſtigium in homine abolitum ſit: hęc enim ſunt Andradij verba. Ita iuxta eandem interpretationem, Chriſtus obedientia ſua non meruit credentibus in ipſum ſalutem & vitam æternam: ſed hoc tantum meruit, quod propter ipſum infundatur nobis charitas inhærens: vt illa demum ſit, quæ hominem Deo non tantum gratum, ſed pergratum (repeto enim Andradij verba) non tantum acceptum, ſed peracceptum reddat ad vitam æternam.

Chriſti meritum quid effecerit Papiſtis.

Sed hic obijcit Oſius. Ergone vos Lutherani docetis peccatum ita remitti, vt remaneat in homine ſine contritione, deteſtatione & mortificatione, poſt reconciliationem, eodem plane modo ſecurante? Reſpondeo. Nota eſt doctrina noſtra, quod doceamus, in conuerſione debere adeſſe in homine contritionē, deteſtationem peccati, bonum propoſitum, &c. Docemus etiam, renatos debere ſpiritu actiones carnis mortificare, Roman. 8. Vt caro cum vitiis & concupiſcentiis magis magiſque crucifigatur & mortificetur, Galat. 5. ne peccatum regnet, Roman. 6. Sed ex Scriptura didicimus, remiſsionem peccatorum, vt ſit certa & firma, niti non noſtra contritione, deteſtatione, mortificatione &c. ſed niti ſatisfactione & merito Chriſti, vt propter illam peccata nobis remittantur. Et licet in reconciliatis non maneat pctū regnans, ſeu vaſtans conſcientiā: tamen ex

Sed

ſcripturæ traditione didicimus, Deum remittere offenſam, & eſſe nobis placatum & propitium: non quod nullum plane veſtigium peccati amplius in nobis inueniat (in carne enim mea, inquit Paulus renatus, habitat peccatum) ſed quia propter Chriſtum peccatum non imputat, ſed remittit. Si enim dixerimus, peccatum nos non habere, nos ipſos ſeducimus. ſed ſi confiteamur, iuſtus eſt, vt dimittat peccata.

Sed in re manifeſta nihil addam amplius. Videt enim pius Lector, remiſſionem peccatorum, adoptionem, ipſam denique ſalutem & vitam æternam adimi & detrahi ſatisfactioni & obedientiæ Chriſti, & transferri in noſtras virtutes: Chriſto vero Mediatori hoc tantum relinquitur, quod propter ipſius meritum accipiamus charitatem. Poſtea vero fingunt, charitatis vim & potentiam hanc eſſe, quod peccata extinguat: vt tandem propter charitatem noſtram, quia peccata delet, accipiamus remiſſionem peccatorum. Addunt & hanc eſſe charitatis vim & potentiam, quod reddat nos Deo pergratos & acceptos ad vitam æternam. Ve igitur & iuſto dolore cum Paulo exclamabimus: Euacuati eſtis à Chriſto, qui charitate veſtra, quæ eſt ſumma legis, iuſtificamini, Gal. 5. Exinanita eſt fides, & abolita promiſſio, ſi hereditas ex lege, cuius ſumma eſt charitas, Rom. 4. Et ſane non commutarem magno aliquo pretio, quod hoc modo produntur inſidiæ & technæ Tridentini Concilij, quas miris verborum inuolucris occultarunt. Quando enim iuxta Andradij interpretationem mens Concilij denudata de remiſſione peccatorum, eo, ſicut iam oſtendimus, modo proponitur, tunc cuiuis tantum volenti conſiderare manifeſtũ eſt, quomodo cũ ſcriptura ex diametro pugnet, quam contumelioſa & blaſphema ſit in ſanctiſſimum meritum Domini noſtri Ieſu Chriſti: cuius thronum, ipſo deturbato, noſtræ virtutes inuadere iubentur, vt ſint noſtra propitiatio pro peccato, & pretium vitæ æternæ. Et ex hac Andradij interpretatione nunc demum intelligo, quid hoc ſibi velit, cum decretum Tridentinum pronuntiat, iuſtificationem conſtare duabus partibus, remiſſione peccatorum, & renouatione: quod tamen non multo poſt dicunt, vnicam tantum eſſe cauſam formalem iuſtificationis, nouitatem ſcilicet, vel charitatem: illa enim iuxta Andradij interpretationem ſimul eſt cauſa formalis & remiſſionis peccatorum, & acceptionis ad vitam æternam.

ARGVMENTA ANDRADII.

Sed poſtquam ſententiam Concilij de iuſtificatione, & ex ipſis verbis decreti, & ex Andradii interpretatione ſatis percepimus: Audiamus iam argumenta, quæ Andradius Tridenti in Concilio didicit. Eſt autem primum eius argumentum, ex verbo, iuſtificare, quod contendit idem eſſe, informare, imbuere & exornare animum infuſa noua qualitate inhærentis iuſtitiæ, quæ ſit charitas. Sed hoc argumentum ſupra clare refutatum eſt.

Secundum argumentum eſt: In conuerſione ſeu reconciliatione hominis, non tantum adeſt fides, non ſola remiſſio peccatorum, vel ſola imputatio iuſtitiæ Chriſti, verum etiam contritio, renouatio, ſpes, charitas, &c. Ergo iuſtificatio nõ eſt ſola remiſſio peccatorum, ſed & reliquæ virtutes ad iuſtificationem pertinebunt. Reſpondeo, Verum eſt, neminem reconciliari, niſi præcedat contritio: & quando homo reconciliatur, tunc ſimul etiã renouatur. Sed non ſequitur, quæ ſimul ſunt, vel ſimul fiunt, quod eandem omnia habeant proprietatem, & idem officium. Homo enim ſimul habet pedes, oculos, aures, non tamen ſequitur, quod pedibus videat, & oculis audiat. Ita in iuſtificatione hæc eſt quæſtio, quid illud ſit, per quod, & propter quod Deo reconciliemur, adoptemur, &

Et in hanc plane ſententiam Andradius oſtendit intelligenda eſſe Tridentina decreta de iuſtificatione.

Diligenter itaque lector obſeruet, id quod ex Andradij interpretatione videt & agnoſcit: hoc tantum propoſitum ſibi habuiſſe Concilium Tridentinum, vt Scholaſticorum opiniones de iuſtificatione repeteret & confirmaret: & ſumma, vt rata manerent, & ſacroſancta haberentur, quæcunq; & quomodocunque in regno Pontificio à Scriptoribus Scholaſticis, monachis, poſtillatoribus, ſummiſtis, &c. de iuſtificatione diſputata ſunt: niſi quod vocabula pauliſper mutanda iudicarunt, vt ſpeciem aliquam reformationis, vel quaſi imperitioribus præberent.

Expendamus autem paululum hanc Concilij de remiſſione peccatorum mentem, Andradij interpretatione nobis proditam. Verbis enim concedunt, ad iuſtificationem pertinere remiſſionem peccatorum: & diuinam miſericordiam peccata remittere propter Chriſtum. Et nos ſane pro ea ſimplicitate, qua linguæ Spiritus ſancti & vocib. ſcripturæ aſſueti ſumus, hæc ita intelligimus, quod Filius Dei Mediator paſſione ac morte ſua nobis promeruerit remiſſionem peccatorum, ita quod propter meritum, ſatisfactionem & obedientiam Chriſti, Pater credentibus non imputet peccata ipſorum: & quod (iuxta Anſhelmi dictum) mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti, fide interponere debeamus inter peccata noſtra, & inter iram Dei, quando petimus & quærimus, vt accipiamus remiſſionem peccatorum.

Sed Concilium Tridentinum per interpretem ſuum Andradium publice declarat, hanc non eſſe ſuam mentem & ſententiam, ſed Chriſtum meruiſſe tantum nobis infuſionem charitatis, vt eius inhærentis noſtræ charitatis vi & potentia, peccata expellantur, extinguantur & aboleantur: Et ita demum remittere offenſam, & fieri placatum & propitium, quando videt omne veſtigium peccati in homine per charitatem extinctum, & prorſus abolitum (vtor enim Andradij verbis) qui & hoc addit: ob charitatem infuſam nos iuſtos dici, quippe quia peccatis munere noſtræ charitatis deletis, in Dei gratiā reconciliemur. Qui igitur vult remiſſionem peccatorū accipere, debet iuxta Concilij Tridentini ſententiam interponere inter peccata ſua, & offenſam Dei, non ſatisfactionem Chriſti, ſed inhærentem ſuam charitatem, & tunc demum credat Deum remiſſa offenſione ſibi certo placatum & propitium eſſe, quando charitas peccatum ita expulerit & extinxerit, vt omne eius veſtigium in homine abolitum ſit: hęc enim ſunt Andradij verba. Ita iuxta eandem interpretationem, Chriſtus obedientia ſua non meruit credentibus in ipſum ſalutem & vitam æternam: ſed hoc tantum meruit, quod propter ipſum infunditur nobis charitas inhærens: vt illa demum ſit, quæ hominem Deo non tantum gratum, ſed pergratum (repeto enim Andradij verba) non tantum acceptum, ſed peracceptum reddat ad vitam æternam.

...riſti me-
...tum quid
...cerit Pa-
...ſtis.

Sed hic obijcit Oſius. Ergone vos Lutherani docetis peccatum ita remitti, vt remaneat in homine ſine contritione, deteſtatione & mortificatione, poſt reconciliationem, eodem plane modo ſicut ante? Reſpondeo. Nota eſt doctrina noſtra, quod doceamus, in conuerſione debere adeſſe in homine contritionē, deteſtationem peccati, bonum propoſitum, &c. Docemus etiam, renatos debere ſpiritu actiones carnis mortificare, Roman. 8. Vt caro cum vitiis & concupiſcentiis magis magiſque crucifigatur & mortificetur, Galat. 5. ne peccatum regnet, Roman. 6. Sed ex Scriptura didicimus, remiſsionem peccatorum, vt ſit certa & firma, niti non noſtra contritione, deteſtatione, mortificatione &c. ſed niti ſatisfactione & merito Chriſti, vt propter illam peccata nobis remittantur. Et licet in reconciliatis non maneat pctū regnans, ſeu vaſtans conſcientiā: tamen ex

Scri-

Scripturæ traditione didicimus, Deum remittere offenſam, & eſſe nobis placatum & propitium: non quod nullum plane veſtigium peccati amplius in nobis inueniat (in carne enim mea, inquit Paulus renatus, habitat peccatum) ſed quia propter Chriſtum peccatum non imputat, ſed remittit. Si enim dixerimus, peccatum nos non habere, nos ipſos ſeducimus. ſed ſi confiteamur, iuſtus eſt, vt dimittat peccata.

Sed in re manifeſta nihil addam amplius. Videt enim pius Lector, remiſſionem peccatorum, adoptionem, ipſam denique ſalutem & vitam æternam adimi & detrahi ſatisfactioni & obedientiæ Chriſti, & transferri in noſtras virtutes: Chriſto vero Mediatori hoc tantum relinquitur, quod propter ipſius meritum accipiamus charitatem. Poſtea vero fingunt, charitatis vim & potentiam hanc eſſe, quod peccata extinguat: vt ita tandem propter charitatem noſtram, quia peccata delet, accipiamus remiſſionem peccatorum. Addunt & hanc eſſe charitatis vim & potentiam, quod reddat nos Deo pergratos & acceptos ad vitam æternam. Vere igitur & iuſto dolore cum Paulo exclamabimus: Euacuati eſtis à Chriſto, qui charitate veſtra, quæ eſt ſumma legis, iuſtificamini, Gal. 5. Exinanita eſt fides, & abolita promiſſio, ſi hereditas ex lege, cuius ſumma eſt charitas, Rom. 4. Et ſane non commutarem magno aliquo pretio, quod hoc modo produntur inſidiæ & technæ Tridentini Concilij, quas miris verborum inuolucris occultarunt. Quando enim iuxta Andradij interpretationem mens Concilij denudata de remiſſione peccatorum, eo, ſicut iam oſtendimus, modo proponitur, tunc cuiuis tantum volenti conſiderare manifeſtū eſt, quomodo cū ſcriptura ex diametro pugnet, quam contumelioſa & blaſphema ſit in ſanctiſſimum meritum Domini noſtri Ieſu Chriſti: cuius thronum, ipſo deturbato, noſtræ virtutes inuadere iubentur, vt ſint noſtra propitiatio pro peccato, & pretium vitæ æternæ. Et ex hac Andradij interpretatione nunc demum intelligo, quid hoc ſibi velit, cum decretum Tridentinum pronuntiat, iuſtificationem conſtare duabus partibus, remiſſione peccatorum, & renouatione: quod tamen non multo poſt dicunt, vnicam tantum eſſe cauſam formalem iuſtificationis, nouitatem ſcilicet, vel charitatem: illa enim iuxta Andradij interpretationem ſimul eſt cauſa formalis & remiſſionis peccatorum, & acceptionis ad vitam æternam.

ARGVMENTA ANDRADII.

Sed poſtquam ſententiam Concilij de iuſtificatione, & ex ipſis verbis decreti, & ex Andradii interpretatione ſatis percepimus: Audiamus iam argumenta, quæ Andradius Tridenti in Concilio didicit. Eſt autem primum eius argumentum, ex verbo, iuſtificare, quod contendit idem eſſe, ac informare, imbuere & exornare animum infuſa noua qualitate inhærentis iuſtitiæ, quæ ſit charitas. Sed hoc argumentum ſupra clare refutatum eſt.

Secundum argumentum eſt: In conuerſione ſeu reconciliatione hominis, non tantum adeſt fides, non ſola remiſſio peccatorum, vel ſola imputatio iuſtitiæ Chriſti, verum etiam contritio, renouatio, ſpes, charitas, &c. Ergo iuſtificatio nō eſt ſola remiſſio peccatorum, ſed & reliquæ virtutes ad iuſtificationem pertinebunt. Reſpondeo, Verum eſt, neminem reconciliari, niſi præcedat contritio: & quando homo reconciliatur, tunc ſimul etiā renouatur. Sed non ſequitur, quæ ſimul ſunt, vel ſimul fiunt, quod eandem omnia habeant proprietatem, & idem officium. Homo enim ſimul habet pedes, oculos, aures, non tamen ſequitur, quod pedibus videat, & oculis audiat. Ita in iuſtificatione hæc eſt quæſtio, quid illud ſit, per quod, & propter quod Deo reconciliemur, adoptemur, &

acceptemur ad vitam æternam. Id vero Scriptura ſolius Chriſti merito tribuit & inter ipſas etiam partes conuerſionis, certus eſt ordo. Reconciliationem enim oportet præcedere, & poſtea ſequitur charitas cum cęteris virtutibus, quæ ad effectus iuſtificationis pertinent. Andradius vero longã texit ſeriem. Iuſtificatio non eſt ſine recõciliatione. Reconciliatio pẽdet ex Dei erga nos amore. Amoris vero Dei ratio eſt, quod illos, quos diligendos ſuſcepit, ampliſſimis beneficijs exornet: vt ſunt dona charitatis & reliquarum virtutum. Et inde colligit, iuſtificationẽ ſine inhærentibus Dei donis eſſe nullo modo poſſe. Et per conſequens contendit, iuſtificationem duabus conſtare partibus: recõciliatione ſcilicet, & cæteris nouis virtutibus. Vide aũt acumẽ huius rhetoris, ſatis profecto obtuſum. In iuſtificatione quæritur, propter quid Deus nobis reconcilietur, vt ipſum habeamus placatũ & propitiũ? Eſt autem recõciliationis huius effectus, quod donis charitatis, & aliarum virtutum Deus renatos exornet.

Ex his effectibus Andradius pro ſuo acumine facit cauſam & formam iuſtificationis. Nos vero & hos & alios iuſtificationis effectus non negamus: ſed effectus non dicimus eſſe cauſas. Nec ſuccenſeat nobis Andradius, quod non ſinamus nobis talia ipſius grandiloquentia perſuaderi. Ioannes enim monuit nos, licet verum vtrumque ſit: & quod Deus nos diligat, & quod nos viciſſim diligamus & Deum & proximum: tamen hæc diſtinguenda eſſe, vt cauſam & effectum. 1. Ioan. 4. In hoc eſt charitas, non quod nos dilexerimus Deum, ſed quia ipſe prior dilexit nos. Ergo diligamus ipſum & proximum.

Tertium argumentum eſt; Ex iuſtitiæ ratione, diuinis literis explicata iuſtificationis vis atque ratio petenda eſt. Sed ſcriptura tradit, in renatis Spiritum ſanctum inchoare obedientiam legis, ſiue conformitatem cum lege, quæ iuſtitia vocatur. Ergo illa iuſtitia iuſtificamur. Reſpondeo: Maior propoſitio placet, & ſequamur eam; vt ſcilicet iuſtitiæ ratio, ſicut eam ſcriptura explicat, monſtret nobis veram rationem iuſtificationis.

De iuſtitia quomodo loquatur ſcriptura.

Sed ſcriptura de obedientia legis, ſiue de iuſtitia illa duobus modis loquitur. I. Quod Chriſtus ſatisfactione pleniſſima, & obediẽtia perfectiſſima legẽ pro nobis impleuerit, & ita factus ſit iuſtitia noſtra. II. Quod Spiritus ſanctus in renatis inchoet conformitatem quandam cum lege Dei, Ierem. 31. Roman. 7. & illa conformitas vocatur etiam iuſtitia, Roman. 6. & 1. Ioan. 2. quæ non male definitur ab Andradio, eſſe habitus animi, inducens ad parendum diuinæ legi atque voluntati. Sed quæſtio eſt: Vtra iuſtitia, Chriſtine vel noſtra, ſufficiens & digna ſit, quam opponere poſſimus iudicio Dei, vt propter illam coram tribunali Dei abſoluamur, remiſſionem peccatorum conſequamur, iuſti pronuntiemur, in gratiam recipiamur, adoptemur in filios, & acceptemur ad hereditatem vitæ æternæ. Ibi vero ſcriptura explicat rationem iuſtitiæ; quod ſcilicet renatorum inhærens & inchoata iuſtitia in hac vita, propter adhærentẽ carnem, nec perfecta, nec omnino pura ſit: atq; ideo ſeueritatem examinis iudicij diuini ſuſtinere non poſſit, & propterea etiam renatos non poſſit iuſtificare: Chriſti vero iuſtitiam tradit eſſe ſufficientem & dignam, vtpote pleniſſimam, perfectiſſimã & abſolutiſſimam, & quidẽ pro nobis præſtitam, vt propter illam, & per illam in iudicio Dei poſſimus cõſiſtere, abſolui, in gratiam recipi, adoptari & acceptari ad vitam æternam: ſicut ſupra multis clariſſimis ſcripturæ teſtimoniis demõſtratum eſt. Hoc modo iuſtitiæ ratio, ſicut eam ſcriptura explicat, mõſtrat veram rationem iuſtificationis. Sed Andradius hanc Chriſti Mediatoris iuſtitiam fide nobis imputatam, blaſphemat eſſe commentitiam, adumbratam & fictitiam. Nullum autem aliud habent argumentum, niſi quod opponunt abſurditatem ex Phyſica & Ethica: abſurdum ſcilicet eſſe (ſicut Oſius inquit) dicere ali-

Obiectio.

cuius

cuius rei formam eſſe, quæ ipſi rei non inſit. Vt ſi dicam, parietem eſſe album albedine, quæ veſti meæ inhæreat, non parieti: vel Ciceronem eſſe fortem fortitudine, quæ non ipſi, ſed Achillis animo inhæreat. Quid vero hæc argumenta aliud oſtendunt, quam Pontificios in doctrina iuſtificationis, relicta Euangelii luce, quærere ſententiam, quæ conformis & conſentanea ſit philoſophicis opinionibus, aut certe legalibus ſententiis de iuſtitia? Euangelium vero pronunciat eſſe ſapientiam in myſterio abſcon ditam, quam nemo principum huius ſeculi cognouit, prima Corinth. 2. Ideo cum habeamus ſententiæ noſtræ in Scriptura, certa & firma fundamenta, non eſt curandum, etiamſi incurrat in abſurditatem philoſophicam.

Reſponſio.

Quarto, Chriſtus meruit nobis non tantum remiſſionem peccatorum vel ſolam imputationem ſuæ iuſtitiæ, ſed & hoc nobis meruit, vt per Spiritum ſanctum renouati, habeamus nouam obedientiam ſeu iuſtitiam inhærentem. Ergo iuſtificatio non eſt ſola remiſſio peccatorum. Reſpondeo: Fatemur, Chriſtum nobis vtrumq; meruiſſe. Sed cum Scriptura dicimus, illam noſtram inhærentem iuſtitiam, licet ſuum habeat locum, ſuas commendationes, ſua etiam præmia: tamen quia in hac vita propter carnem imperfecta & immunda eſt, non poſſe in iudicio Dei conſiſtere, vt propter eam à ſententia damnationis abſoluamur, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam. Ideo opus eſſe nobis alia iuſtitia, perfecta & abſoluta, propter quam & per quam coram Deo iuſtificemur ad vitam æternam: Illam vero Scriptura monſtrat in ſatisfactione & obedientia Chriſti Mediatoris, ſi fide eam apprehendamus. Quotquot enim receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, qui credunt in nomen eius, Ioan. 1. Et Galat. 4. Factus ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.

Chriſti meritum.

Iuſtitia noſtra.

Iuſtitia Chriſti.

Quinto, Andradius ſentit, ſuam & Concilii ſententiam prorſus profligari fulmine diſputationis Paulinæ, de excluſiua (fide, ſine operibus legis) in qua ita opponit fidem & opera legis, quod non tantum operibus legis detrahit, & fidei tribuit iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam: ſed quod affirmat, ſi ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio, Rom. 4. Si ex operibus, iam non ex gratia, alioqui gratia non eſſet gratia, nec opus eſſet opus, Roman. 11. Si in lege iuſtificamini, euacuati eſtis à Chriſto: gratia excidiſtis, Chriſtus vobis nihil prodeſt, Gal. 5. Omnino enim talem immediatam facit Paulus antitheſin fidei & operum, gratiæ & operum, meriti Chriſti & noſtrorum operum, in articulo iuſtificationis, cuius extrema nullo modo poſſint coniungi aut conuenire, ſed poſito vno, ſtatim excludatur & tollatur alterum. Signanter autem dico, in articulo iuſtificationis: alias enim extra hunc articulum, optime conuenit fidei & bonis operibus. Fides enim per charitatem efficax, genitrix, eſt bonorum operum, & opera placent fide. Quia igitur Andradius ſentit, Paulum hoc modo in articulo iuſtificationis, contra noſtra opera fulminantem; varias circumſpicit rimas vt elabi poſſit. Stante enim illa immediata Pauli oppoſitione, inter fidem & opera legis, cuius ſumma eſt charitas, videt decretum Tridentinum non poſſe ſubſiſtere.

Primum igitur, inquit, intelligi poſſe tantum opera legis ceremonialis, quod illa ſola excludãtur ab articulo iuſtificationis. Sed quia hoc manifeſte falſum eſt, & quidem ab Auguſtino & Hieronymo etiam refutatum: non audet in hac reſponſione pedem figere. Paulus enim in hac diſputatione ceremoniis Leuiticis manifeſte adiungit legem moralem, & ita de tota lege, & de totius legis operibus diſputat. Tandem igitur ad hanc eluſionem Andradius delabitur, Paulum ab articulo iuſtificationis excludere illa tantum opera, quæ non renati lege imperante, ſolis liberi

arbitrij viribus, ſine fide, ſine gratia & auxilio Spiritus ſancti præſtant.

Opera vero, quæ ex fide oriuntur, & ſunt fructus Spiritus, adeo fingit ad iuſtificationem neceſſaria, vt ſine illis fides apprehendens Chriſtum, iuſtificare nullo modo poſſet (recito enim Andradii verba) Sed Paulina diſputatio euidenter conuincit, hoc commentum Pontificiorum vanum, falſum, & contra mentem Pauli eſſe. Abraham enim, qui eſt vniuerſale exemplar iuſtificationis, poſt ſuam vocationem, Gen. 11. vſque ad 15. cap. multa habuit bona opera, & illa ex fide profecta. Heb. 11. fuerunt fructus Spiritus, Epheſ. 5. Et tamen Paulus in articulo iuſtificationis excluſiuam ſuam accommodat etiam ad illa Abrahæ opera: Non operanti, ſed credenti fides imputatur ad iuſtitiam. Item, ad Abraham iam renatum dicit pertinere illud: Beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Item, ſi ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, & abolita eſt promiſſio. Hoc teſtimonium nulla ſophiſtica eludi poteſt. Ita Paulus renatus cum inquit: Nihil mihi conſcius ſum: multa habuit bona opera, ex fide profecta, & tamen inquit: In hoc non ſum iuſtificatus. Daniel renouatus inquit: Non in iuſtificationibus noſtris, &c. ſicut ſupra plenius hæc ſunt explicata.

Abraham exemplum iuſtificatio-nis.

Paulus igitur excluſiuam ſuam, quando dicit, hominem fide iuſtificari ſine operibus legis, intelligit non tantum de operibus non renatorum, verum etiam de illis operibus, quæ renati ex fide per Spiritum ſanctum faciunt. Sicut enim inter ſe opponit facere & credere, operantem & credentem: ita etiam opponit fidem, & opera legis, iuſtitiam legis, & iuſtitiam fidei. Et iuſtitiam legis definit, quando homo facit ea, quæ in lege ſcripta ſunt, vt per ea iuſtificetur, & in æternum viuat. Et diſciplinam quidem rationis, facientem aliqua legis opera, ex ſolis liberi arbitrij viribus, non Iuſtificare, Pontificij etiam concedunt. Dauid vero renatus ex fide per Spiritum ſanctum, inchoat obedientiam aliquam legis, faciens ea quæ in lege ſcripta ſunt. Quæro iam, an Dauid illa ſua obedientia legis, illa iuſtitia, illis operibus iuſtificetur? Et Paulus Roman. quarto diſerte hoc negat, & de Abrahamo, & de Dauide, etiam poſt renouationem. Certum igitur eſt, Paulum intelligere iuſtitiam legis, quando homo ſiue ſit non renatus, ſiue renatus, obedientia ſua aut operibus ſuis facit ea, quæ in lege ſcripta ſunt. Et hac iuſtitia legis, Paulus pronunciat nullum hominem in hac vita iuſtificari, quia propter carnem imperfecta & immunda ſit etiam in renatis.

Iuſtitia fidei.

Fidei vero iuſtitia eſt credere, Chriſtum Mediatorem pro nobis legi ſatisfeciſſe, ad iuſtitiam omni credenti, Ro. 10. Stat igitur Pauli antitheſis in genere de omnibus operibus, ſiue renatorum, ſiue non renatorum: ſiue ex operibus, iam non ex gratia, ſiue vero ex gratia, iam non ex operibus. Sed hæc ſupra pluribus ſunt explicata.

Manifeſta igitur eſt deprauatio totius Paulinæ ſententiæ, quod Andradius ſine probatione fingit, vtramque iuſtitiam, & legis & fidei, conſiſtere in noſtra obſeruatione legis, & differre non officiis, ſed modo tantum officiorum, vt ſcilicet, quando præſtatur à non renatis, tunc ſit legis iuſtitia: fidei vero iuſtitia in eo conſiſtat, quod inducat renatos ad obedientiam & obſeruationem eorum quæ in lege ſcripta ſunt: vt iuſtitia fidei ſit, ipſa renatorum obedientia erga legem, quando charitas, quæ totam legem complectitur, per Spiritum ſanctum infunditur credentibus. Sed Paulus in articulo iuſtificationis hæc membra oppoſitionis conſtituit. Iuſtitia legis eſt quando homo ipſe ſuis operibus facit ea, quæ in lege ſcripta ſunt: fidei vero iuſtitia eſt, quando homo fide apprehendit & poſſidet Chriſtum, qui ſua perfectiſſima obedientia legis pro nobis ſatisfecit, vt eſſet noſtra iuſtitia, Ierem. 23. Ad remouendas vero calumnias, hanc addi-

mus declarationem. Omnino verum eſt, Spiritum ſanctum ſcribere legem in corda renatorum, vt ex fide per ſpiritum incipiant facere legem: ſed ex Paulo addimus, obedientiam illam legis inchoatam non eſſe illam iuſtitiam, quam poſſimus judicio Dei opponere, vt propter illam coram tribunali Dei juſtificemur ad vitam æternam. Propter carnem enim in hac vita legi non ſatisfacit, eſt enim imperfecta & immunda. Verum eſt & hoc, quod fides inducat renatos per Spiritum ſanctum ad inchoandam obedientiam & obſeruationem legis moralis. Sed hoc reſpectu, & propter hanc cauſam non juſtificat: ſed quia apprehendit & poſſidet Chriſtum, qui propter ſatisfactionem pleniſſimam, & obedientiam perfectiſſimam, quam legi pro nobis præſtitit, eſt juſtitia noſtra, ſicut in loco de Fide dicemus.

Sextum argumentum. Paul. Rom. 4. Iuſtificationem à remiſſione peccatorum vſque adeo diſiunxit, vt hanc Chriſti morti, illam vero reſurrectioni eius adſcribendam eſſe exiſtimauerit. Ergo juſtificatio non eſt ſola remiſſio peccatorum. Reſpondeo: Paulus quidem Roman. 6. dicit, mortem Chriſti deſignare mortificationem peccati in nobis, & reſurrectionem eius deſignare nouam vitam, vt ſicut ipſe reſurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Sed in articulo juſtificationis mortem & reſurrectionem Chriſti Paulus non ita diſiungit, vt non morti, ſed reſurrectioni tantum juſtificationem tribuat. Nam Rom. 5. dicit: Iuſtificati in ſanguine ipſius. Rom. 3. Iuſtificati per redemptionem, quæ eſt in Chriſto per fidem in ſanguine ipſius. Deus eſt, qui juſtificat, quis eſt, qui condemnet? Chriſtus mortuus eſt, imo & reſurrexit, & eſt ad dextram Dei, &c. Et Actorum 10. & 13. remiſſio peccatorum tribuitur ſimul & morti, & reſurrectioni Chriſti. 1. Corinth. 15. Si Chriſtus non reſurrexit, adhuc eſtis in peccatis veſtris. *Mortis & reſurrectionis Chriſti diſiunctio.*

Non igitur vera eſt illa Andradii diſtractio potius, quam diſiunctio. Sed grauiſſima eſt doctrina, quod Paulus dicit: Chriſtus mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter juſtitiam noſtram. Vt enim Chriſtus eſſet juſtitia noſtra, oportuit ipſum non tantum ſuſtinere pro nobis pœnas peccatorum noſtrorum, verum etiam legem tam perfecta obedientia implere, quæ ſufficeret pro iuſtitia totius mundi. Et tota illa actio Mediatoris in eo vertitur, an Pater illam Filii ſatisfactionem & obedientiam acceptare velit pro toto mundo. Illud vero Pater in eo maxime oſtendit, quod Filium, quē propter peccata populi percuſſerat, non dereliquit in morte, ſed reſuſcitauit ex mortuis, & collocauit ad dextram Maieſtatis ſuæ. Et hoc eſt, quod 1. Cor. 15. Paulus dicit: Si Chriſtus non reſurrexit, adhuc eſtis in peccatis veſtris, hoc eſt, ſi mors Chriſtum ſuperaſſet, & Pater ipſius ſatisfactionem pro nobis non acceptaſſet, ſed in morte ipſum reliquiſſet, tunc non haberemus propter Chriſtum remiſſionē peccatorum.

Cum igitur Paulus Roman. 4. explicare vellet, quæ ſit illa iuſtitia, quæ credentibus imputatur ſine ipſorum operibus, aut quid fides apprehendere debeat, vt imputetur ad iuſtitiam, inquit: Credentibus in eum, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, qui traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiā noſtram. Illa enim eſt iuſtitia noſtra, I. Quod Filius Dei Mediator factus eſt pro nobis, obediens Patri vſque ad mortem. II. Quod Pater illam ſatisfactionem & obedientiam Filii acceptauit pro reconciliatione & propitiatione noſtra, id quod reſuſcitatione oſtendit. Ideo Paulus in imputatione iuſtitiæ coniungit mortē & reſurrectionem Chriſti. Conſideretur & hæc ratio; quia Chriſtus Saluator noſter eſt, non tantum merito, verum etiam efficacia, vt qui tanquam aduocatus noſter intercedit & apparet vultui Dei pro nobis, vt per vitam eius ſeruemur ab ira 1. Ioan. 1. Rom. 8. Heb. 7. Rom. 5. Propter hāc etiā cauſam Paulus morti *Chriſtus eſt Saluator noſter, merito & efficacia.*

Chriſti iungit reſurrectionem eius, & non dicit, ſicut Andradius citat: Mortuus eſt propter remiſſionem peccatorum, & reſurrexit propter iuſtificationem, ſed: Mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram.

Septimo. Operæ pretium eſt, & nouam Grammaticen ab Andradio diſcere. Non poteſt negare, Paulum in articulo iuſtificationis ſæpe vſurpare vocabulum imputationis. Sed pro ſuo imperio, quo Concilii nomine fugitur, dictitat nobis, imputare iuſtitiam Chriſti nihil ſignificare aliud quam propter Chriſti meritum infundi renatis charitatem, ſeu iuſtitiam inhærentem. Et hoc loco in mentem mihi venit, quod ante aliquot annos in Oſiandrico certamine, non ſine riſu audiui quendam ita philoſophantem, verbum putare cum compoſitis eſſe vocabulum hortenſe: ſicut igitur amputare ſignificat per putationem aliquid auferre: ita imputare iuſtitiam, eſſe inſerere, implantare, & infundere homini nouas qualitates. 1

Et tunc quidem ineptias illas ridebamus, iam vero ſi Dis placet, Tridenti in ipſo Concilio hæc ſapientia, & quidem cum ſupercilio proponitur: imputare iuſtitiam nihil ſignificare aliud, quam infundere qualitates iuſtitiæ. Thraſonica profecto eſt impudentia, talia dictitare, non ſecus ac ſi imperium haberent in beluas, cum à ſeculo, in tota rerum natura talem ſignificationem verbi imputare, nemo vel per febrim ſomniarit: alioqui enim imputare peccatum, eſſet inſtillare alicui iniquitatem. Sed quia ſentiunt Pontificii, ſe vehementer premi emphaſi & proprietate verbi imputare: cum illam vera refutatione amoliri non poſſint, ſatis eſſe iudicant, ſi quoquo modo eam conculcent & porterant: didicerunt enim ex Fabio, conculcanda eſſe, quæ refutari non poſſunt. Et vtile eſt, Lectorem aliquot exempla tenere, quomodo vocabulum illud ludificet.

putare. 2

Oſius dicit, nouam, & à ſeculo inauditam eſſe vocem iuſtitiæ imputatiuæ. Item, iuſtitiam Chriſti nobis imputari, nec in Canonicis, nec in orthodoxorum libris reperiri. Sed Canon Tridentinus 11. hoc negare non audet; ſed tantum reprehendit, ſi quis dixerit, hominem iuſtificari ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti. Concedunt igitur iuſtitiam Chriſti credentibus imputari. 3

Ieſuitæ talem fingunt interpretationem, fides imputatur ad iuſtitiam. Deus enim fidem inuentam in hominibus, dignam ducit, cui conferatur, ſeu infundatur iuſtitia inhærens, per quam homines iuſtificentur.

putare.

Andradius magiſtraliter pronuntiat, imputari iuſtitiam, nihil ſignificare aliud quam infundi qualitatem iuſtitiæ. Vera igitur ſignificatio verbi imputare diligenter obſeruanda eſt. Eſſe autem vocabulum relatiuum, nullum eſt dubium. In imputatione enim requiritur, qui imputat, cui imputatur, quod imputatur, & ad quid imputetur. Et aliquando ita vſurpatur, vt fundamentum imputationis (vt Dialecticorum vocabulis vtamur) ſit aliquid inhærens in illis, quibus fit imputatio: Terminus ſit reatus, ſeu præmium. Et inter hæc duo, imputatio ſiue ad reatum, ſiue ad præmium, eſt relatio. Ita 2. Regum 19. dicit Semei: Non imputet mihi rex iniquitatem. Rom. c. quinto: Vbi non eſt lex, peccatum non imputatur, 2. Timoth. 4. Omnes dereliquerunt me, non imputetur illis. Quæſtio iam eſt: An eodem modo charitas inhærens renatis, imputetur ipſis ad iuſtitiam, vt propterea ipſis adiudicetur hæreditas vitæ æternæ. Et Pontificii quidem fortiter hoc contendunt, ſed ſine Scriptura. Nobis vero, quia res ardua eſt, firma & ſolida quærenda ſunt fundamenta, quæ Paulus Roman. 4. monſtrat. Cum enim inquit: Operanti merces imputatur, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum; oſtendit eſſe quandam imputationem, quæ habet & reſpicit fundamentũ in illo, cui fit im-

4

5

putatio,

putatio, vt ſi fiat propter opera. Et hanc imputationem dicit fieri, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Hac vero imputatione pronuntiat Abrahamum non eſſe iuſtificatum coram Deo. Addit autem. Non operanti, credenti autem in eum, qui iuſtificat impium, fides eius imputatur ad iuſtitiam. Et hanc imputationem didicit fieri non ſecundum debitum ſed ſecundum gratiam. Hac etiam imputatione affirmat Abrahamum fuiſſe iuſtificatum.

Oſtendit igitur Paulus, ſe vocabulum imputationis, in articulo iuſtificationis vſurpare in hac ſignificatione, quando in eo, cui fit imputatio, non habet aut reſpicit fundamentum, cuius dignitate fiat; ſed fit ex gratuita miſericordia Dei ſine merito, imo contra quam meriti ſumus. Cum enim dicit hac imputatione juſtificari impium: oſtendit nobis ineſſe contrarium fundamentum, cui reatus potius quam juſtitia imputari deberet, ſi Deus in judicium nobiſcum ingredi vellet: Et poſtea cum inquit, beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat juſtitiam ſine operibus, manifeſte oſtendit, fundamentum huius imputationis non eſſe in eo, cui fit imputatio, dicit enim, Imputatur ſine operibus, & Abraham quidem multa habebat bona opera. Sed illam inhærentem nouitatem, Paulus diſerte dicit, non fuiſſe fundamentũ, ſicut Dialectici loquuntur, cuius ratione & dignitate ipſi imputata fuerit juſtitia ad beatitudinem. Dicit enim Sine operibus imputatur juſtitia. Sed ex gratuita miſericordia, fit illa imputatio. Si autem operanti imputaretur, jam non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum fieret.

Imputatio iuſtitia.

Et in hac ſignificatione, quando in eo, cui fit imputatio, non ineſt fundamentum imputationis, ſed eius contrarium, ſæpe vſurpatur Hebraicum חשב & Græcum λογίζομαι Geneſ. 31. Extraneæ reputatæ ſumus patri noſtro. Numeri 18. de Leuitis, qui non habebant aream, inquit: Reputabitur vobis ſicut firmamentum ex area. Pſalm. 144. Quid eſt filius hominis, vt reputes eum? Romanorum ſecundo: Præputium eius in circumciſionem reputabitur.

Num autem Deus imputat juſtitiam credentibus, ſine omni aliquo fundamento? Certe ipſe hoc dicit eſſe abominationem, Prouer. 17. Eſa. 5. Et in nobis quidem non eſt fundamentum illud, imputatur enim juſtitia ſine operibus Roman. 4. Et ibi in fine Paulus manifeſte oſtendit, quod, & ubi ſit fundamentum huius imputationis: Imputatur, inquit, nobis credentibus in eum, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, qui traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram, hoc eſt, ſatisfactio & obedientia Chriſti, eſt fundamentum illud, cuius reſpectu, ratione & dignitate, Deus credentibus ex gratia imputat iuſtitiam.

Et ita habemus totam relationem. Fundamentum eſt iuſtitia Chriſti, terminus eſt perſona credens, cui fit imputatio ad iuſtitiam & beatitudinem: relatio eſt miſericordia Dei, imputans iuſtitiam ſine operibus. Et ita fides imputatur ad iuſtitiam, non propter dignitatem virtutis, ſed quia apprehendit in promiſſione Euangelii meritum Chriſti, & miſericordiam Dei in quibus conſiſtit & fundamentum & relatio imputationis iuſtitiæ ad beatitudinem.

Hæc obſeruatio de vocabulo imputationis, valde illuſtris eſt; & Lector inde intelliget, quare Pontificii tam iniqui ſint huic vocabulo, & cur de eius deprauatione tantopere laborent: pulcerrime enim illuſtrat, & munit totum locum de iuſtificatione. Quod enim obiiciunt locum ex Pſalmo 106. vbi factum Phinees dicitur ipſi imputatum eſſe ad iuſtitiam, facile explicari poteſt, Paulus enim Rom. 4. duplicem ſtatuit imputationẽ primo quando operanti merces imputatur. Et hac imputatione affirmat perſonam non iuſtificari coram Deo ad vitam æternam. Non enim ex

Imputatio duplex.

vno aliquo opere perſona poteſt iuſtificari, quia qui non in omnibus permanſerit, maledictus eſt, & qui in vno delinquit, etiam ſi cætera ſeruarit, reus eſt omnium. Alia vero eſt imputatio, qua perſona iuſtificatur, quando ſcilicet iuſtitia gratis fide imputatur ſine operibus.

Pſalm. igitur 106. non loquitur de iuſtificatione perſonæ. Sed quia factum Phinees videri poterat truculentum, dicitur Deus illud imputaſſe ad iuſtitiā; hoc eſt, acceptaſſe pro iuſto opere, & quidē ei imputaſſe mercedem, quæ etiam ad poſteros perueniret in generationem & generationem: operanti enim merces imputatur, Rom. 4. Sed illa imputatione, perſona non iuſtificatur ad vitam æternam. Beatitudo enim eſt eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Manet igitur gratuita imputatio iuſtitiæ Chriſti, qua credentes iuſtificantur ad vitam æternam.

Octauo. Tridentinum decretum dicit Apoſtolicam traditionem eſſe, quod Catechumenis quando petunt fidem, vitam æternam præſtantem proponitur illud verbum Chriſti: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Audi vero, quomodo Andradius hoc probet & confirmet. Quicquid à Chriſto eſt traditum, & in Euangelio ſcriptum, pertinet ad iuſtitiam fidei. Sed ſi vis ad vitam ingredi, ſerua mādata, item: Hoc fac & viues. Eſt Chriſti ſententia, & eſt in Euangelio ſcripta. Ergo doctrina Euangelii, & iuſtitia fidei eſt, quod homines & debent & poſſunt vitā æternam ſuis ſibi operibus promereri. Reſpondeo: Puerilis eſt hallucinatio, ab ipſo Auguſtino refutata: Doctrinā legis & Euangelii libris veteris & noui inſtrumenti ita diſtinguere, vt in alteris nihil, niſi legem, in alteris nihil, niſi Euangelium contineri exiſtimetur, cum manifeſtiſſimum ſit Chriſtum & Apoſtolos in nouo Teſtamento ſæpe doctrinam legis tractare & explicare, & viciſſim in Moſe & Prophetis, in multis locis ipſiſſima doctrina Euāgelii deſcribitur. Ita verba quidem ſunt Chriſti, & extant in libris Euangelicis: Hoc fac & viues. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Sed Chriſtus ipſe expreſſis verbis oſtēdit, has ſententias pertinere ad doctrinam legis, inquit enim: in lege quid ſcriptū eſt? quomodo legis? Itē Mandata noſti. Falſum igitur eſt quod Pontificii affirmant, hanc eſſe doctrinam Euangelii propriā, aut iuſtitiam fidei. Paulus enim diſputat oppoſita eſſe, Iuſtus ex fide viuet: Et: Qui fecerit hæc, viuet in eis; & quidē inde probat, in lege neminem iuſtificari apud Deum Gal. 3. Sed tamē inquis: Cum propoſita eſſet quæſtio, quomodo quis poſſet vitam æternam hæreditare: Chriſtus reſpondet, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Item, Hoc fac & viues.

Reſpōdeo; Interrogabant illi, quid faciendo, aut quibus operibus vitam æternam deberent ſibi comparare. Ibi Chriſtus reſpondet; ſi operibus vultis vitam æternam promereri, nulla ſanctior aut perfectior eſt regula bonorum operum, quam doctrina legis, cui nihil vel addi, vel adimi poteſt, quæ etiam habet promiſſionem vitæ, ſi quis eam perfecta obedientia eo modo, ſicut lex præſcribit, impleuerit.

Non autem affirmat, ſcribas iſtos hoc poſſe, imo hoc agit, vt conuincat ipſos, quod legem perfecte implere non poſſint, ſicut contextus manifeſte hoc oſtendit, vt intelligant, opus ſibi eſſe alia iuſtitia, quā operum ſuorum; ſi vitam æternam velint hæreditare. Ideo enim lex cum ſuis promiſſionibus primum proponitur, vt quia humanus animus plurimum de ſua virtute ſibi blanditur, in ipſo conatu experiatur, ſe legem perfecta obedientia implere non poſſe, & ita diſcat, opus ſibi eſſe alia iuſtia ad vitam æternam. Neque enim locum poteſt habere doctrina de gratuita iuſtitia fidei, niſi prius conuictus ſit homo, quod operibus ſuis ex lege non poſſit ſalutem & vitam æternam conſequi. Ita lex eſt Pædagogus ad Chriſtū, vt ipſe ſit noſtra iuſtitia. Pontificii vero ſcelerate hoc inuertūt: Quod enim Chriſtus Phariſæis opinione propriæ iuſtitiæ inflatis prop

ſu

Digitized by Google

fuit, vt ſuperbiam eorum retunderet, hoc ipſi catechumenis petentibus, quæ ſit fides, qua vitam æternam poſſint conſequi, proponunt: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et cum Moſes illos, qui iuſtificari volunt, à lege mittat ad Chriſtum: Pontificii catechumenos, per Baptiſmũ Chriſtó adducẽdos quando petunt fidem, præſtantem vitam æternam, à Chriſto ablegant ad legem, vt faciendis iis, quæ in lege ſcripta ſunt, iuſtificentur & viuant. Et non verentur hoc tribuere Apoſtolorum traditioni, cum Paulus ex profeſſo contrarium doceat. Et Actorum ſecundo, cum catechumeni quærunt: Quid faciemus viri fratres? Petrus non dicit: Si vultis ad vitam ingredi ſeruate mandata legis, ſed: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptiſetur vnuſquiſque in remiſſionem peccatorum. Actorum decimoſexto, Catechumenus petit fidem, vitam æternam præſtantem, inquit enim: Quid me oportet facere, vt ſaluus fiam? Paulus vero quid reſpondet? num dicit: Fac ea quæ in lege ſcripta ſunt, & viues? Nequaquam, ſed crede, inquit, in Dominum Ieſum, & ſaluus eris, tu, & domus tua. Et continuo baptiſatus eſt, & ipſe & omnis domus eius.

Hæc ſunt veræ & certæ Apoſtolorum traditiones, quid catechumenis petentibus ſalutem & vitam æternam reſponderint. Sed Tridentini Patres opponunt traditionem non ſcriptam, quæ plane contrarium affirmat, vt ſcilicet catechumenis petentibus fidem, vitam æternam præſtantem, proponatur hæc ſententia, quam ipſe Chriſtus pronuntiat legalem eſſe. Si vis ad vitam ingredi, ſerua ea, quæ in lege ſcripta ſunt. Et ex hoc etiam exemplo Lector intelligit, quid Pontificij quærant titulo traditionum non ſcriptarum, vt ſcilicet ab ijs, quæ ſcripta ſunt, Eccleſiam abducant, vt non diuerſum tantum, ſed & contrarium eius, quod Scriptura tradit, credatur, ſub prætextu traditionum non ſcriptarum. *Traditiones non ſcriptæ.*

Poſtremo addam & hoc, quomodo Andradius conetur reſpondere ad illud quod in Ieſuitarum cenſura notaueram, miſericordiam Dei in Chriſto, quam Euangelium celebrat, in qua noſtrum omnium ſalus & vita conſiſtit, eſſe hanc quod Deus propoſuerit hanc conditionalem propoſitionem: Qui fecerit ea, quæ in lege ſcripta ſunt, viuet in eis. Dixi: & adhuc dico, flagitioſam eſſe illam Ieſuitarum ſententiam, ſcelerate deprauantem dulciſſimas Euangelij conſolationes de miſericordia Dei in Chriſto Ieſu, ad ſalutem nobis propoſitas, cum Scriptura ſimpliciter illam Dei miſericordiam & noſtra opera opponat: Non in iuſtificationibus noſtris, ſed in miſerationibus tuis multis. Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. Sed excipit Andradius, innumerabilia & inexhauſta eſſe miſericordiarum Dei genera, atque ideo recte dici poſſe, pertinere & hoc ad miſericordiam Dei, quod opera noſtra, licet imperfecta & ſordida, dignatur præmiis, & in hac vita, & poſt hanc vitam. Ego vero non nego hoc, imo ſcio, miſericordia Dei plenam eſſe totam terram. Sed quæſtio eſt, quæ ſit illa miſericordia Dei, quam Euangelium prædicat, in Chriſto nobis eſſe propoſitam, vt in ea vita & ſalus noſtra conſiſtat. Hanc dico à Ieſuitis impie definiri, quod ſit illa legis promiſſio de noſtris operibus: Qui fecerit hæc, viuet in eis.

DE ACCEPTÆ IVSTIFICATIONIS INCREMENTO.

CAPVT X.

Sic ergo iuſtificati, & amici Dei ac domeſtici facti, euntes de virtute in virtutem renouantur (vt Apoſtolus inquit) de die in die, hoc eſt, mortificãdo membra carnis ſua

& exhi-

& exhibendo ea arma iuſtitiæ in ſanctificationem, per obſeruationem mandatorum Dei & Eccleſiæ: In ipſa iuſtitia, per Chriſti gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, creſcunt, atque magis iuſtificantur ſicut ſcriptum eſt: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Et iterum: Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari. Et rurſus: Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc vero iuſtitiæ incrementum petit ſancta Eccleſia, cum orat: Da nobis Domine fidei, ſpei & charitatis augmentum.

CANON XIV.

Si quis dixerit, iuſtitiam acceptam non conſeruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera, ſed opera ipſa, fructus ſolummodo & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ, non etiam ipſius augendæ cauſam, anathema ſit.

EXAMEN.

Renouationem noui hominis, ſicut & mortificationem veteris, in hac vita non eſſe perfectam & abſolutam, ſed de die in diem creſcere & augeri, donec in altera vita perficiatur, quando corruptibile hoc induerit incorruptionem, manifeſta ſunt Scripturæ teſtimonia. Vtiles etiam & neceſſariæ ſunt exhortationes in Eccleſia, ne renati accepta dona ſpiritus negligant, extinguant, aut excutiant, ſed veris & ſeriis exercitiis ſuſcitent, inuocato Spiritus ſancti auxilio, vt ipſe det augmẽtum fidei, ſpei, charitatis, & reliquorum donorum ſpiritualium: qualis enim ſit ſpiritualis negligentiæ pœna, oſtendit parabola de talentis. Nullum etiam dubium eſt, fidem eſſe efficacem per charitatem, & eſſe genitricem bonorum operum, & quidem bona opera fide propter Chriſtum Deo placere. Et in hanc ſententiam locus Iacobi 2. commode & dextre poteſt intelligi & accipi, quod per bona opera ſequentia, Abraham declaretur vere fuiſſe per fidem iuſtificatus, & oſtendatur, fidem eſſe non inanem, & mortuam, ſed veram & viuam.

Locus Iac. 2.

De oſtenſione enim, ſeu declaratione, contra inanem opinionem vanæ fidei & iuſtificationis, Iacob. manifeſte diſputat, inquit enim: Si quis dicat, ſe fidem habere, oſtendat fidem ex operibus. Et ſumit exemplum Abrahæ, quod ipſe Angelus de approbatione ſeu declaratione interpretatur, cum inquit: Nunc cognoui quod timeas Dominum. Hoc igitur agit Iacobus, obedientiam & bona opera Abrahæ declaraſſe, & præbuiſſe teſtimonium quod vere fuerit fide iuſtificatus. Iuſtificari enim, Iacobo ſignificat iuſtum declarari per externa teſtimonia.

Si de his doctrinæ capitibus in illo Tridentini decreti capitulo ageretur, nulla eſſet controuerſia: res enim veræ ſunt. Sed iterum obſeruet Lector, inſidioſum Synodi artificium. Sumunt doctrinam & teſtimonia ſcripturæ, quomodo renouatio de die in diem creſcere, quomodo inhærentia dona ſpiritus, per orationem in exercitiis augeri debeant: & ſub illa ſpecie longe aliud agunt. Titulus enim eſt de acceptæ iuſtificationis incremẽto: & capitulum dicit, eos, qui ſemel gratis iuſtificati ſunt, poſtea magis iuſtificari per obſeruationem mandatorum Dei & Eccleſiæ, ita vt poſtea ex operibus iuſtificetur homo, & non ex fide tantum. Canon etiam vigeſimusquartus ita loquitur: Si quis dixerit: iuſtitiam acceptam non conſeruari, atq; etiam non augeri coram Deo per bona opera, ſed opera ipſa, fructus ſolummodo, & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ, non etiam ipſius augendæ cauſam, anathema ſit.

Planius vero ex Andradii explicationibus, & ex Ieſuitarum cenſura intelligi poteſt, quid capitulum illud Concilii, de acceptæ iuſtificationis incremento ſibi velit, ne quis æquiuocationibus turbetur: Nam & noua renatorum obedientia, ornatur in Scriptura titulo iuſtitiæ Rom. 6. Eph. 4. ſecunda, Corinthiorum nono, Hebræorum vndecimo, prima Iohan. 2.

Et

Et nouitatem illam poſſe & debere in hac vita creſcere & augeri, nullum eſt dubium. Tridentini vero Patres proprie & principaliter hoc non volunt, ſed Pontificiam diſtinctionem, de prima & ſecunda iuſtificatione volunt cōfirmare, & Eccleſiæ obtrudere. Primam autem iuſtificationem vocant, quando homo non renatus, primum iuſtitia inhærente perfunditur accepto primum habitu, ſeu infuſa qualitate charitatis. Et de illa prima infuſione charitatis dicunt, quod eam opera nulla, tanquam debitam mercedem promereantur. Secundam vero iuſtificationem vocant, quando infuſa charitas exercet ſuas operationes, proferens bona opera. Et hanc ſecundam iuſtificationē bonis operibus dicunt comparari poſſe & debere. Et illa opera ſentiunt promereri maiorem iuſtitiam, quam illa ſit, quæ gratis propter Chriſtum in prima iuſtificatione infunditur: imo addunt, illa opera, quibus conſtat ſecunda ipſorum iuſtificatio, tandem promereri vitam æternam, quam noſtris operibus in charitate factis, tanquam debitum præmium deberi dicunt. Hæc Ieſuitæ. *Iuſtificatio prima.* *Iuſtificatio ſecunda.*

Andradius ſimiliter contendit, Pauli diſputationes, quod gratis propter Chriſtum ſine operibus iuſtificemur, intelligendas eſſe tantum de prima iuſtificatione, quæ poſtea noſtris operibus augeatur & amplificetur, vt magis ſimus iuſti coram Deo. Et addit Andradius: Egregia iuſtorum opera, non ſolum ad iuſtitiam augendam magnam vim Chriſti beneficio habent, ſed etiam ad æternam ſalutem promerendam atq; comparandam. Et diſputatio quidem de bonis operibus poſtea ſuum peculiarem habebit locum. Nunc vero ideo hæc adſcripſi, vt plane & perſpicue intelligatur, quid ſibi velit capitulum de acceptæ iuſtificationis incremento. Licet enim æquiuocatione vocabuli iuſtificationis & iuſtitiæ turbare conantur Lectorem: ſemper tamen iuſtificationi annexa eſt quæſtio, quomodo Deo reconciliemur, ipſum habeamus placatum & propitium, adoptemur in filios, acceptemur ad vitam æternam. Cum igitur dicunt in ſecunda iuſtificatione nos magis iuſtificari per opera noſtra, quā in prima iuſtificatione, quæ gratis fit propter Chriſtum, ſine noſtris operibus, certe ſentiūt, Deum poſtea nobis magis placatum eſſe, firmius adoptare, & firmius acceptare ad vitam æternam, propter noſtra opera, quam prius propter redemptionem & meritum Chriſti.

Et Lectorem oro, vt totam hanc rem diligentius ſecum expendat. Paulus fortiſſime dimicat, nos gratis propter Chriſtum, ſine dignitate & merito noſtrorum operum iuſtificari, hoc eſt, Deo reconciliari, & acceptari ad vitam æternam.

Illas ſententias non poſſunt in vniuerſum eradere: reſtringunt igitur ad vnicum momentum, quando homo primum ex impio fit iuſtus: vt in vno tantum & primo illo momento primæ conuerſionis, gratis propter Chriſtum ſine operibus iuſtificemur, poſtea vero per totam vitam in tētationibus, in agone mortis, & tandem ad vitam æternam iuſtificemur coram Deo, propter noſtra opera, & quidem ita, vt maior, auctior & dignior ſit altera illa iuſtificatio, quæ fit propter opera noſtra, quam prima, quæ gratis propter Chriſtum fit. Reducunt igitur in Eccleſiam figmentum illud ſcholaſticorum, quod Chriſtus primam tantum gratiam nobis promeruerit, cuius auxilio, cōcurrente libero noſtro arbitrio, ipſi poſtea noſtris bonis operibus promereri poſſimus, vt Deo magis ſimus grati, & accepti ad vitam æternam, propter noſtra opera.

Et breuiter meritum condigni, eſt Helena illa, de qua capitulum Tridentinum de incremento iuſtificationis pugnat. Fingunt enim ideo infundi qualitatem ſeu habitum charitatis, non vt prima illa gratia habeamus ſalutem & vitam æternam, ſed vt illa gratia adiuti, poſſimus noſtris bonis operib. ipſi nobis promereri vitam æternam. De merito enim con-

Digitized by Google

digni, Gabriel ita loquitur: Anima gratia informata, per actum à voluntate ſimul & gratia elicitum, de condigno meretur vitam æternam.

Hæc tam grandia & enormia comprehenſa & abſcondita ſunt in capitulo illo, de acceptæ iuſtificationis incremento. Nec ſane facile quis, niſi gnarus ſit Theologiæ Scholaſticæ, ſi tantum Scripturæ ſententias, quæ in illo capitulo allegantur, conſideret, talia animaduerteret. Sed habemus Andradij explicationes: quibus adhibitis, animaduertemus poſtea ex verbis capituli, plane illam ipſam mentem fuiſſe Patrum Tridenticolarum.

Quod autem hæc opinio aduerſa quaſi fronte pugnet cum Scripturæ ſententia non eſt obſcurum. Neque enim de principio tantum conuerſionis loquitur Scriptura, quando tradit, Nos gratia propter Chriſtum, ſine operibus iuſtificari coram Deo ad vitam æternam: vt illa iuſtificatio vnius tantum momenti ſit: poſtea vero per totam vitam, vt ſalutem conſequamur, per & propter opera noſtra iuſtificemur. Nam Rom. 4. Paulus probat, Abrahamum fide gratis propter Chriſtum ſine operibus iuſtificatum, non in principio tantum conuerſionis, ſed tunc etiam, cum renouatus per multos annos bonis operibus Deo obediſſet, imputatur ipſi iuſtitia ſine operibus, non operanti, ſed credenti.

Et cum affirmat Dauidem dicere, hanc eſſe beatitudinem hominis, cui imputatur iuſtitia ſine operibus, certe non poteſt de principio tantum conuerſionis intelligi: hanc enim dicit iuſtificationem eſſe, vt ipſam tandem beatitudinem conſequamur, vt ſcilicet iuſtitia nobis imputetur ſine operibus.

Rom. 5. extat illuſtris diſtributio. Prima de principio, per Chriſtum habuimus acceſſum fide, in hãc gratiam, vt fide iuſtificati, pacem habeamus apud Deum. Secunda, de medio in illa ipſa gratia, fide ſtamus. Tertia, de fine, illa ipſa gratia, fide gloriamur ſpe gloriæ Dei, hoc eſt, ſicut fide acceſſum habuimus in gratiam, ita etiam ſperamus eadem fide & gratia, nos peruenturos ad glorificationem. Sicut igitur in principio, ita etiam in medio & fine, fide gratis propter Chriſtum, ſine operibus iuſtificati, pacem habemus apud Deum.

Philip. 3. Paulus eodem modo per diſtributionem tradit doctrinam iuſtificationis, quæ fuerit ſua iuſtitia coram Deo ad vitam æternam, ſcilicet, primo, cum ex Phariſaiſmo conuerteretur. Secundo tunc, cum ad Philippenſes ſcriberet. Tertio, quando occurſurus eſt ad reſurrectionem mortuorum.

Num vero dicit aliam fuiſſe ſuam iuſtificationem in principio cõuerſionis, & aliam poſtea cum ex vinculis ſcriberet, vel quando occurſurus eſt ad reſurrectionem mortuorum? Hoc certe non dicit, ſed vnam & eandem iuſtitiam fidei, ſcilicet in principio, medio & fine deſcribit.

Roman. 1. Habacuc non tantum dicit, iuſtus ex fide viuit, ſed ζήσεται viuet: vna igitur & eadem eſt iuſtificatio & in principio conuerſionis, & qua tandem peruenimus ad vitam æternam. Reuelatur enim iuſtitia Dei in Euangelio, non ex fide in noſtra opera, ſed ex fide in fidem.

Act. 15. quæſtio tractatur, an gentibus proponenda ſit iuſtificatio fidei ſine operibus legis? Ne vero ad principium tantum conuerſionis hoc reſtringatur, audi quam probationem Petrus afferat. Dicit: Gentibus ſiue conuerſis, ſiue conuertendis, ita proponẽdam doctrinam iuſtificationis ſine operibus legis, ſicut nos Apoſtoli credimus, nos gratia Domini Ieſu Chriſti ſaluari. Certe vero Apoſtoli tunc non erant in principio conuerſionis, cũ Petrus hanc ſententiam pronuntiaret, ſed ad minimũ intercelſerant 18. anni: Et tamẽ nõ dicit, Sicut nos credidimus: ſed ſicut credimus nos ſaluari. Et idem accommodat Petrus ad Patres iam defunctos, quod

illa ipſa gratia, ſine iugo legis ſaluati ſint. Eandem igitur rationem iuſtificationis & ſalutis Petrus tribuit principio, medio & fini.

Ita Chriſtus dicit. Qui credit in me, habet vitam æternam. Ne vero de principio tantum conuerſionis hoc intelligatur, coniungit hęc duo. Ioan. 6. Qui credit in eum, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Ita loquitur Ioan. 3. & 5. Qui credit in Filium, non iudicabitur, non venit in iudicium. Eadem igitur eſt iuſtificatio ad vitam æternam, & in principio, & poſtea in reſurrectione mortuorum, ne veniamus in iudicium.

Falſum ergo, & Scripturis aduerſum eſt dogma illud de differentia primæ & ſecundæ iuſtificationis. Et contumelioſum eſt in ſanctiſſimum meritum Chriſti, aſſerere ſecundam iuſtificationem, quæ in noſtris operibus conſiſtit, maiorem, auctiorem, & digniorem eſſe apud Deum, quam primam, quę ſolo Chriſti merito nititur, & quidem non primam, ſed ſecundam iuſtificationem mereri vitam æternam. Quod vero incrementum iuſtificationis tribuunt ſimul obſeruationi mandatorum Dei & Eccleſiæ, in loco de bonis operibus examinabitur.

DE FIDE.

DE NECESSITATE PRÆPARATIONIS ad iuſtificationem in adultis, & vnde ſit.

CAPVT V.

Declarat praterea ipſius iuſtificationis exordium in adultis, à Dei per Chriſtum Ieſum præueniente gratia ſumendum eſſe, hoc eſt, ab eius vocatione, qua nullis eorum exiſtentibus meritis vocantur, vt qui per peccata à Deo auerſi erant, per eius excitantem, atq; adiuuantem gratiam ad conuertendum ſe ad ſuam ipſorum iuſtificationem, item gratiæ libere aſſentiendo & cooperando diſponantur, ita vt tangente Deo cor hominis per Spiritus ſancti illuminationem, neque homo ipſe nihil omnino agat, inſpirationem illam recipiens, quippe qui illam & abijcere poteſt, neq; tamen ſine gratia Dei mouere ſe ad iuſtitiam coram illo libera ſua voluntate poſſit, vnde in ſacris literis cum dicitur: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: libertatis noſtræ admonemur: cum reſpondemus, Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur, Dei noſ gratia præueniri confitemur.

MODVS PRÆPARATIONIS.

CAPVT VI.

Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes libere mouentur in Deum, credentes vera eſſe, quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, atq; illud in primis, à Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, & tamen peccatores ſe eſſe intelligentes à diuinæ iuſtitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo, in ſpem eriguntur, fidentes, Deum ſibi propter Chriſtũ propitium fore, illumq; tanquam omnis iuſtitiæ fontẽ diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduerſus peccata, per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitẽtiam, quam ante Baptiſmum agi oportet: denique proponunt ſuſcipere Baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptum eſt: Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit. Et, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et, Timor Domini expellit peccatum. Et, Pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Et, Euntes ergo, docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiri-

tus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Denique præparate corda veſtra Domino.

QVÆ SIT IVSTIFICATIO IMPII, & quæ eius cauſa.

CAPVT VII.

Hanc diſpoſitionem ſeu præparationem iuſtificatio ipſa conſequitur, quæ non eſt ſola peccatorum remiſſio, ſed & ſanctificatio, & renouatio interioris hominis, per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum, vnde homo ex iniuſto fit iuſtus, & ex inimico amicus, vt ſit hæres ſecundum ſpem vitæ æternæ. Huius iuſtificationis cauſæ ſunt: finalis quidem, gloria Dei & Chriſti, ac vita æterna: efficiens vero, miſericors Deus, qui gratuito abluit & ſanctificat, ſignans & vngens Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ: meritoria autem, dilectiſſimus vnigenitus ſuus, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui, cum eſſemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, ſua ſanctiſſima paſſione in ligno crucis nobis iuſtificationē meruit, & pro nobis Deo patri ſatisfecit: inſtrumentalis item, Sacramentum Baptiſmi, quod eſt Sacramentum fidei, ſine qua nulli vnquam iuſtificatio contingit: demum vnica formalis cauſa eſt, iuſtitia Dei, non qua ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit, quia videlicet ab eo donati, renouamur Spiritu mentis noſtræ, & non modo reputamur, ſed vere iuſti nominamur & ſumus, iuſtitiam in nobis recipientes, quam Spiritus ſanctus partitur ſingulis prout vult, & ſecundum propriam cuiuſque diſpoſitionem & cooperationem. Quanquam enim nemo poſſit eſſe iuſtus, niſi cui merita paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicantur: id tamē in hac impij iuſtificatione fit, dum eiuſdē ſanctiſſimæ paſſionis merito, per Spiritum ſanctum caritas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque ipſis inhæret. Vnde in ipſa iuſtificatione, cum remiſſione peccatorū, hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur per fidem, ſpem & charitatem. Nam fides, niſi ad eam ſpes accedat & charitas, neque vnit perfecte cum Chriſto, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione veriſſime dicitur, fidem ſine operibus mortuam & ocioſam eſſe, & in Chriſto Ieſu neq; circumciſionem aliquid valere, neq; præputium, ſed fidem quæ per charitatem operatur. Hanc fidem ante Baptiſmi Sacramentum, ex Apoſtolorum traditione catechumeni ab Eccleſia petunt, dum petunt fidem, vitam æternam præſtantem, quam ſine ſpe & caritate fides præſtare non poteſt. Vnde & ſtatim verbum Chriſti audiunt: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Itaq; veram & Chriſtianam iuſtitiam accipientes, eam ceu primam ſtolam, pro illa quam Adam ſua inobedientia ſibi & nobis perdidit, per Chriſtum Ieſum illis donatam, candidam & immaculatam iubentur ſtatim renati conſeruare, vt eam perferant ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, & habeant vitam æternam.

QVOMODO INTELLIGATVR, IMPIVM per fidem & gratis iuſtificari.

CAPVT VIII.

Cum vero Apoſtolus dicit, iuſtificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ Catholicæ conſenſus tenuit & expreſſit. vt ſcilicet per fidem ideo iuſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis, ſine quo impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius conſortium peruenire: gratis autem iuſtificari ideo dicamur quia nihil eorum, quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides, ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promeretur. Si enim gratia eſt, iam non ex operibus, alioquin (vt idem Apoſtolus inquit) gratia non eſt gratia.

CONTRA INANEM HÆRETICOrum fiduciam.

CAPVT IX.

Quamuis autem neceſſarium ſit credere, neq; remitti, neq; remiſſa fuiſſe vnquam

peccata.

peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remiſſionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcenti, peccata dimitti, vel dimiſſa eſſe dicendum eſt: cum apud hæreticos & ſchiſmaticos poſſit eſſe, imo noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neq; illud aſſerendum eſt, oportere eos, qui vere iuſtificati ſunt, abſq; vlla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatos, neminemq; à peccatis abſolui ac iuſtificari, niſi eum, qui certo credat ſe abſolutum & iuſtificatum eſſe: atque hac ſola fide, abſolutionem & iuſtificationem perfici, quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſſis, deque mortis & reſurrectionis Chriſti efficacia dubitet. Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, deq; Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: ſic quilibet dum ſeipſum, ſuamque propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare ac timere poteſt: cum nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſequutum.

PRÆDESTINATIONIS TEMERARIAM præſumptionem cauendam eſſe.

CAPVT XII.

Nemo quoque quamdiu in hac mortalitate viuitur, de arcano diuinæ prædeſtinationis myſterio vſque adeo præſumere debet, vt certo ſtatuat, ſe omnino eſſe in numero prædeſtinatorum: quaſi verum eſſet, quod iuſtificatus aut amplius peccare non poſſit, aut ſi peccauerit, certam ſibi reſipiſcentiam promittere debeat. Nam niſi ex ſpeciali reuelatione ſciri non poteſt, quos Deus ſibi elegerit.

DE PERSEVERANTIÆ munere.

CAPVT XIII.

Similiter de perſeuerantiæ munere (de quo ſcriptum eſt: Qui perſeuerauerit vſq; ad finem, hic ſaluus erit. Quod quidem aliunde haberi non poteſt, niſi ab eo qui potens eſt, eum qui ſtat ſtatuere) nemo ſibi certi aliquid abſoluta certitudine polliceatur: tametſi in Dei auxilio firmiſſimam ſpem collocare & reponere omnes debent. Deus enim, niſi ipſi illius gratiæ defuerint, ſicut cœpit opus bonum, ita perficiet; operans velle & perficere. Veruntamen qui ſe exiſtimant ſtare, videant ne cadant: & cum timore ac tremore ſalutem ſuam operentur, in laboribus, in vigiliis, in eleemoſynis, in orationibus & oblationibus, in ieiuniis, in caſtitate. Formidare enim debent ſcientes, quod in ſpem gloriæ, & nondum in gloria renati ſunt, de pugna quæ ſupereſt cum carne, cum mundo, cum Diabolo, in qua victores eſſe non poſſunt, niſi cum Dei gratia, Apoſtolo obtemperent dicenti: Debitores ſumus non carni, vt ſecundum carnem viuamus. Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.

CANON IV.

Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari aſſentiendo, Deo excitanti atq; vocanti, quo ad obtinendum iuſtificationis gratiam ſe diſponat ac præparet: nec poſſe diſſentire, ſi velit: ſed velut inanime quoddam, nihil omnino agere, mereque paſſiue ſe habere, anathema ſit.

CANON VII.

Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante iuſtificationem fiunt, quacunq; ratione facta ſint, vere eſſe peccata, vel odium Dei mereri: aut quanto vehementius quis nititur ſe diſponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare, anathema ſit.

CANON IX.

Si quis dixerit, ſola fide impium iuſtificari, quod ad iuſtificationis gratiã conſequẽ-

dam cooperetur, & nulla ex parte neceſſe eſſe, eum ſuæ voluntatis motu præparari at-que diſponi, anathema ſit.

CANON XII.

Si quis dixerit, fidem iuſtificantem nihil aliud eſſe, quam fiduciam diuinæ miſeri-cordiæ peccata remittentis propter Chriſtum, vel eam fiduciam ſolam eſſe, qua iuſtifi-camur, anathema ſit.

CANON XIII.

Si quis dixerit, omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam, neceſſari[um] eſſe, vt credat certo & abſq; vlla hæſitatione, propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis pec-cata ſibi eſſe remiſſa, anathema ſit.

CANON XIV.

Si quis dixerit, hominem à peccatis abſolui ac iuſtificari ex eo, quod ſe abſolui a[c] iuſtificari certo credat, aut neminem vere eſſe iuſtificatum, niſi qui credit ſe eſſe iuſti-catum: & hac ſola fide abſolutionem & iuſtificationem perfici, anathema ſit.

CANON XV.

Si quis dixerit, hominem renatum & iuſtificatum teneri ex fide ad credendum, ſe certo eſſe ex numero prædeſtinatorum, anathema ſit.

CANON XVI.

Si quis magnum illud vſque in finem perſeuerantiæ donum ſe certe habiturum, absoluta & infallibili certitudine dixerit, niſi hoc ex ſpeciali reuelatione didicerit, anathema ſit.

EXAMEN.

Non adferemus huc omnia, quæ ad iuſtam de fide tractationem perti-nent: ſed de ijs tantum, quæ inſtituta ratio examinis exigere videbitur quædam annotabimus.

In Paulinis igitur Epiſtolis, præſertim ad Romanos & ad Galatas, i[n] ſingulis ferme verſibus, reſonant illæ voces: Hominem iuſtificari fide, per fidem, ex fide, fides dicitur imputari ad iuſtitiam. Vocatur iuſtitia [fi]dei, Roman. 4. Iuſtitia per fidem, Roman. 3. Iuſtitia ex fide, Roman. Iuſtitia in fide, ſiue (quod ſignificantius eſt) ἐπὶ τῇ πίστει, Philip. 3. Iuſtitia per fidem, in omnes & ſuper omnes qui credunt, Roman. 3. Nos in Chri-ſtum credidimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti, non ex operibus legis Galat. 2.

Hęc quia manifeſtiſſima ſunt, Pontificij negare non poſſunt. Varia[n]-tur quærunt ſophiſmata, vt cum vocabula fidei iuſtificantis negare non poſſint, ipſam tamen veram, & conſolationis pleniſſimam ſententiam peregrinis explicationibus Eccleſijs eripiant. Nec vero de varijs aliorum ſophiſmatis nunc dicemus, ſed artificium Tridentini Concilij examina-bimus. Et ſtatus diſputationis in hac principali quæſtione verſatur. Q[uo] ſenſu & qua ratione fides dicatur iuſtificare.

Tria autem potiſſimum ſunt capita, quæ examinanda erunt. Primo, [de] præparatione ad iuſtificationem. Hunc enim volunt ſenſum eſſe, qua[ndo] Paulus dicit, iuſtificari hominem per fidem, quod fides ſit fundamentum & radix iuſtificationis, hoc eſt, quia fides tantum initium ſit iuſtificatio-nis, per modū præparationis ſeu diſpoſitionis. Secundo, Quomodo Scri-ptura deſcribat fidem iuſtificantē, & in quam ſententiam explices, qu[...]

..dicit hominem per fidem iuſtificari. Tertio, de Pontificiorum dubi-
..tione contra fiduciam & certitudinem fidei iuſtificantis, de remiſſione
..ccatorum iuxta promiſſionem Euangelii.

DE TRÆPARATIONE AD iuſtificationem.

Hactenus in aliquot exemplis Lector animaduertit architectos decre-
..rum Concilii Tridentini, tali vſos artificio, vt priuſquam inſtitui poſ-
.. vel explicatio, vel refutatio, primum ſit inquirendum, quid ſit, quod
..luerunt dicere. Quia enim propoſitum ipſis fuit totam formam do-
..nę ſcholaſticę & ſuis Eccleſiis cõformare, & noſtris rurſus obtrudere:
..cogitandũ fuit tale artificium, ne fraus illa primo ſtatim aſpectu à qui-
..ſuis animaduerteretur: ideo terminos quidem, ſeu modos loquendi,
.. ſine Scriptura in philoſophicis Scholaſticorũ officinis nati ſunt, ..iu-
..ſe in plerisq; fugiunt & declinant, res vero ipſas, ſicut à Sententiariis
..ditæ ſunt, ſimpliciter retinẽt, niſi quod fucũ addunt vocabulis quibuſ-
.. ex Scriptura mutuatis, vt Lector, qui non eſt verſatus in Scholaſticorũ
..ἀλαπείβεως, ſed tantum aſſuetus ad linguam Spiritus ſancti, primo
..ectu exiſtimet, Concilium ſerio meditari reformationem aliquã do-
..næ Scholaſticæ ad normã Scripturæ, cum audiat non tam frequentes
..ſonare ſolos terminos Scholaſticorũ, ſed adhiberi in quibuſdam locis
..am verba & phraſes Scripturæ. Sed poſtea in progreſſu, & ex rebus, &
..erbis longe diuerſum, imo cõtrarium deprehenditur. Licet enim ali-
..i verba quædam ex Scriptura mutuantur, faciunt tamen Babyloni-
..n confuſionem linguæ Spiritus ſancti, & terminorum Scholaſticorum,
..ta dictum: Vinum tuum eſt mixtum aqua. Eſa. 1. ſinceritatem vero re-
..n ipſarum, ſicut in Scriptura traditæ ſunt, prorſus adulterant.
Et huius artificii illuſtre eſt exemplum in capitulis de præparatione
..uſtificationem. Omnino enim certus eſt ſiue modus ſiue ordo, in ver-
.. Dei nobis deſignatus & præſcriptus, quo Deus vtitur, quando vult ho-
..nem ad iuſtificationem deducere, vt accipiat reconciliationem, re-
..ſionem peccatorum, adoptionem, &c. Et qui ad modum ſiue ordi-
..n illum diuinitus præſcriptum, non volunt ſe ductu ſpiritus accom-
..dare, ſed negligunt & conculcant illum: hi ad iuſtificationem non
..ueniunt: vult enim Deus à notitia & aſſenſu verbi ſui nos ordiri. Et
..e iuſtificationem oportet præcedere contritionem, hoc eſt, ſeriam a-
..tionem peccatorum, pauores conſcientiæ agnoſcentis iram Dei ad-
..ſus noſtra peccata, & dolentis propter peccatũ, in qua contritione nõ
..metur, ſed abiicitur propoſitum perſeuerandi & pergendi in ſceleri-
.. Ad hos vero terrores neceſſe eſt accedere fidem, quæ agnitione & fi-
..ia miſericordiæ Dei promiſſæ, propter filium mediatorem, rurſus eri-
..& conſoletur animum, ne oppreſſi deſperatione, ruamus in æternum
..ium: Sed fides accedat ad Deum, quærat, deſideret, petat, apprehen-
.., & accipiat remiſſionem peccatorum. Et hoc modo ſeu ordine in
..bo Dei deſignato, viam parari Domino, vt in ipſo, per & propter i-
..n, fide conſequamur & accipiamus iuſtificationem, ipſa Scriptura
..it. Ita enim vox clamat: Parate viam Domino, Eſa. 40. Matth. 3. Marc.
..c 3. Et de miniſterio Baptiſtæ prædicantis Baptiſmum pœnitentiæ
..t Gabriel, Luc. 1. Parate Domino plebem præparatam. Huc etiam
..mmodari poteſt, quod Syracides cap. 2. inquit: Qui timent Do-
..um, præparabunt corda ſua, & in conſpectu eius humiliabunt ani-
..ſuas. Incidamus potius in manus Domini, quam in manus homi-
.. ſecundum enim magnitudinem eius, ſic & miſericordia eius.

Si igitur hæc eſſet mens & ſententia ſynodi, quod ſimpliciter vellet monſtrare illum, de quo iam diximus, modum & ordinem, quo iuxta Scripturæ traditionem Deus vtitur, quando homines vult deducere ad iuſtificationem, & ſi illa, quæ Scriptura tradit præcedere, tribuerent non viribus liberi arbitrij, ſed gratiæ Dei, & operationi Spiritus ſancti: nec in illis præparationibus conſtituerent meritum aut dignitatem, propter quam iuſtificemur: facile poſſet de vocabulo præparationis, dextre iuxta Scripturam intellecto, conueniri.

Nam & Lutherus ab illo non abhorruit: Inquit enim in tertium caput ad Galatas: Legem in vero ſuo officio eſſe miniſtram & præparatricem ad gratiam: quia ad hoc proſit, vt gratia poſſit aditum ad nos habere. Imo dicit, legem in ſuo officio prodeſſe ad iuſtificationem: non quod iuſtificet, ſed quia vrgeat ad promiſſionem gratiæ, & faciat eam dulcem & deſiderabilem, &c. Falſum igitur eſt, quod in nono Canone nobis tribuunt, quaſi doceamus, nullum plane motum voluntatis diuinitus donatum & excitatum præcedere acceptionem iuſtificationis. Omnino enim docemus, pœnitentiam ſeu contritionem præcedere: quæ ſane non poteſt exiſtere ſine magnis, veris & ſeriis voluntatis motibus. Non autem dicimus, pœnitentiam ſeu contritionem præcedere tanquam meritum, quod ſua dignitate cooperetur ad conſequendam iuſtificationem: ſed ſicut ſenſus morbi aut dolor vulneris, non eſt meritum ſanationis, ſed vrget & impellit ad deſiderandum, quærendum & ſuſcipiendum medicum. Sanis enim non opus eſt medico, ſicut Chriſtus inquit, ſed male habentibus.

Contritio non eſt meritum.

Longe vero aliud eſt, de quo inſidioſe dimicant Tridentini Patres, quando de præparatione ad iuſtificationem diſputant. Et ne opus ſit coniecturis agere, Oſius in prolixa ſua confeſſione diſerte illud explicat: dicit enim, Scholaſticos meritum congrui inde extruxiſſe, quod apud veteres quoſdam alicubi legatur: Peccatores, bonis operibus ante iuſtificationem factis, mereri remiſſionem peccatorum, & ipſam iuſtificationem. Quia vero contra meritum illud congrui & ex Scriptura, & ex Patribus, præſertim vero ex Auguſtino, multa vere poſſunt opponi: dicit igitur Oſius, Synodum Tridentinam maluiſſe appellare præparationes vel diſpoſitiones ad gratiam, quam meritum congrui. Et hoc Lector diligenter notet, Concilium ſcilicet Tridentinum idem intelligere vocabulo præparationis vel diſpoſitionis, quod Scholaſtici intelligunt, quando de merito congrui diſputant. Nam & in illis ipſis Scholaſticorum diſputationibus de merito congrui, vbique reſonant vocabula præparationis & diſpoſitionis. Vt igitur rectius examinari poſſint illa, quæ Tridenti de præparatione ad iuſtificationem decreta ſunt, paucis repetenda ſunt, quæ Scholaſtici diſputant de præparationibus ſeu diſpoſitionibus ad gratiam, & de merito congrui.

Pantheologia ex ſententia Thomæ ita diſputat: Oportet eſſe aliquam præparationem, ad receptionem gratiæ gratum facietis. Et ratio eſt: Nulla enim forma recipitur in materia, ſine debita eius diſpoſitione, ſicut ignis non recipitur in ligno, niſi ſicco & arido: nec ſcientia in homine recipitur, niſi à volente: & ſicut in creatione animæ rationalis, quæ immediate à Deo producitur, natura diſponit materiam ad animæ rationalis receptionē. Ad illam vero præparationem dicit nō requiri donū aliquod Spiritus ſancti habituale, ſed tantum auxilium diuinum, mouens & excitans liberū arbitrium: quod ita motum ex ſuis naturalibus viribus ſufficiat ad eliciendum actum conuerſionis, faciendo quod in ſe eſt, vt ita per proprium actum ſe præparet & diſponat ad habēdam gratiam. Efficaciam vero illius præparationis ad meritum, dicunt inde eſſe, quia vires liberi

Digitized by Google

arbitrij per gratiam gratis datam moueantur & excitentur. Vnus igitur & idem eſt motus, inquit Thomas, quo liberum arbitrium diſponitur, & quo gratia iuſtificationis infunditur: ſicut in generatione naturali in eodem inſtanti vltima diſpoſitio in materia alterationem terminat, & forma ſubſtantialis inducitur: ita cum motu voluntatis, qui ad gratiam diſponit, faciendo quod in ſe eſt, ſimul infunditur gratia iuſtificationis: Gabriel in 3. ſententiarum. diſtinct. 7. ita diſputat, Cuilibet facienti quod in ſe eſt, & per hoc ſufficienter diſpoſito ad ſuſceptionem gratiæ, Deus infundit gratiam. Sed perfectiſſimus modus, faciendi, quod in ſe eſt, eſt diligere Deum ſuper omnia, quod affirmat, humanam voluntatem ex ſuis naturalibus poſſe. Hunc igitur actum dicit eſſe immediatam & vltimam diſpoſitionem ad gratiæ infuſionem, & illa diſpoſitione exiſtente in eodem inſtanti, infundi gratiam, quia in naturalibus ſubiecto diſpoſito vltima diſpoſitione ad formam, forma immediate infunditur.

Gabriel Biel.

In 4. ſentent. diſtinct. 14. quæſtione 1. dicit duplicem eſſe diſpoſitionem ad gratiam, ſcilicet præuiam, quæ non eſt ſufficiens vt ſunt primi actus conderationis peccati & offenſæ Dei, qui diſponunt ad eliciendum ex naturalibus actum ſeu motum diligendi Deum ſuper omnia: Concomitantem diſpoſitionem vocat, cum qua ſimul eſt infuſio gratiæ ſeu charitatis. Quando enim ex naturalibus elicitur actus dilectionis Dei ſuper omnia, illa eſt immediata ſufficiens, & vltima diſpoſitio aptans ad gratiæ ſuſceptionem, & ea exiſtente, ſtatim infunditur gratia, & ita actus ille meritorius eſt, ſicut in phyſicis vltima diſpoſitio neceſſitat ad formam. Quæſtione ſecunda dicit: Sicut forma non inducitur in ſubiectum indiſpoſitum, & habens contrarium formæ inducendæ, ita neceſſe eſt ſubiectum præparari ad infuſionem gratiæ, quæ ſit formalis noſtra iuſtitia coram Deo, hoc eſt, ſicut Andradius meus explicat, eſt habitus animi diuina lege conformatus ad parendum diuinæ legi atque voluntati, virtutumq; omnium officia obeunda inducens.

Duplex diſpoſitio ad gratiam.

Et Gabriel dicit hac gratia infuſa, hoc eſt, habitu illo hominem dignum reddi gloria æternæ beatitudinis. Item per illam gratiam, hoc eſt, per habitum illum hominem acceptari ad vitam æternam, & per habitum tolli obligationem ad mortem æternam. Talis eſt Scholaſticorum præparatio & diſpoſitio ad iuſtificationem, tali etiam diſpoſitioni reſpondens eſt eorum iuſtificatio.

De Merito cõgrui ita loquuntur in compendio Theologiæ, lib. 5. cap. 11. Meritum in genere eſt boni operis efficacia ad obtinendum id quod non habetur, vel ad habendum iuſtius quod habetur. Meritum congrui eſt, quo diſponitur ſubiectum, vt poſſit recipere gratiam, ſecundum rationem diuinæ iuſtitiæ: iniuria enim fieret diuinæ iuſtitiæ, ſi daretur gratia in quibus eſſet obex, hoc eſt, prorſus indignis.

Thomas inquit: Meritum cõgrui eſt, quod procedit ex libero arbitrio. Congruum enim eſt, vt dum homo virtute liberi arbitrij bene vtitur, Deus ſecundum excellentiam miſericordiæ ſuæ excellentis operetur. Et hoc merito congrui poteſt aliquis primam gratiã promereri. Cuius rationem Gabriel hanc aſſignat. Quia actum facientis, quod in ſe eſt, Deus acceptat ad infundendã gratiam, nõ ex debito iuſtitiæ, ſed ex ſua liberalitate. Huic liberi arbitrij operationi Thomas adiungit generalem influentiam Dei.

Compendium Theologiæ dicit gratiam gratis datam ſemper præſto eſſe, excitare & commouere liberum arbitrium, quod ita motum, quando naturalibus ſuis viribus vtitur, tunc facit, quod in ſe eſt, & tunc Deum infallibiliter infundere gratiam, hoc eſt charitatem, qua accepti reddamur Deo, & poſtea eius operibus vitam æternam ex condigno promereamur.

Has Scholaſticorum deſcriptiones, de præparationibus ſeu diſpoſitionibus ad gratiam,& de merito congrui adhibeat lector ad decretum Concilij Tridentini de præparatione ad iuſtificationem,& agnoſcet qualia monſtra decretum illud alat. Et vt eo minus ſit dubitationis, interpres Concilij Andradius prolixe explicat in hanc ſententiam intelligenda eſſe,quæ de præparatione ad iuſtificationem traduntur.

Facilis igitur & plana iam erit examinatio 5. & 6. capitulorum de præparatione ad iuſtificationem.Et obſeruet lector inſidias:verba enim cum aliqua mentione gratiæ diuinæ,ita ſunt poſita, vt ſuſpicari aliquis poſſit, Tridentinos Patres nihil velle commune habere cum Scholaſticorum opinionibus, de diſpoſitione ad gratiam per opera non renatorum ex naturalibus liberi arbitrij viribus eficita.Num igitur reijciunt&improbant illas opiniones?Nihil vero minus. Nam Canone 7. Anathema dicunt illis,qui negant, infideles per ſua opera ſe diſponere ad gratiam. Et ſugillant illam Lutheri ſentẽtiam, quod infidelis,quando operibus extra gratiam naturalibus liberi arbitrij viribus factis confidit, ſe diſponi poſſe ad gratiam,dupliciter peccet.Primo,quia omne,quod non ex fide eſt,peccatum eſt.Secundo,peccatum grauius efficitur,quando illis operibus affingitur opinio meriti & fiducia, quod propter ea Deus daturus ſit gratiam. Supra etiam oſtendimus, quod Andradius Tridenti ſcribens, operibus infidelium non tantum ipſum meritum congrui, ſed longe & multũ plus vltra tribuat.Sed inquis: Multam certe gratiæ diuinæ mẽtionem faciunt Tridentini Patres,cap.5. & 6. Reſpondeo: Illud intelligendum eſt iuxta ea, quæ iam ex Scholaſticis recitauimus, gratiam ſcilicet gratis datam excitare & commouere liberũ arbitrium, quod ita motum ex naturali ſua virtute poſſit elicere tales motus & actiones,quibus homo diſponatur ad gratiam. Agnoſcit igitur Lector, quam inſidioſis technis vſi ſint architecti decretorum.Explicationes vero&refutationes Scholaſticæ iſtius opinionis,ſupra in locis de libero arbitrio & de operibus infide ium tradita ſunt.Pergamus igitur ad ea,quæ ſequuntur, quod ſcilicet ratione præparationis fides intelligenda ſit iuſtificare.Canone enim 12.anathemate damnant, ſi quis fidem iuſtificantem intellexerit fiduciam diuinæ miſericordiæ,quærentem,apprehendentem,&accipientem in promiſſione Euangelij remiſſionem peccatorum propter Chriſtum mediatorem, & illa fiducia nos coram Deo ad vitam æternam iuſtificari. Et cap.8.ſuam ſententiam ita explicant, vt ſcilicet per fidem ideo iuſtificari dicamur: quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis.Illud vero quomodo intelligi velint, copioſe declarant, cap.6.de modo præparationis ad iuſtitiam.Et quo res planior ſit, Andradius addit ſuam interpretationem.Dicit enim, iuſtificandi vim fidei in ſacris literis ideo tribui, quia animũ ad recipiendam iuſtitiã præparet, præmuniat, & præfulciat.Et illud mox clarius explicat his verbis:Impius fide iuſtificari dicitur,quia fides initium & fundamentum eſt iuſtificationis, hac ratione:quia fores quodammodo aperit ad ſpem & charitatẽ, quæ opera ſunt ad comparandam & conſequendam iuſtitiam neceſſaria. Fides igitur in Concilio Tridentino eſt initium & præparatio ad iuſtificationem, non quod apprehendat iuſtificationem, hoc eſt, remiſſionem peccatorum gratis propter Chriſtum,in promiſſione Euangelij propoſitum, ſed quia incitet liberũ arbitrium ad eliciendos tales motus ſeu actus, qui ratione meriti congrui,neceſſarij ſunt ad conſequendam iuſtitiam, quam dicunt eſſe nouum voluntatis noſtræ habitum. Et Scholaſtici ſane non diſſimulant, ex quibus lacunis lutulentam iſtam opinionem hauſerint. Sicut enim in Philoſophia actio virtutis naſcitur ἐκ προαιρέσεως, hæc vero oritur ex ſcientia: eodem modo Thomas philoſophatur. Iuſtitia eſt ha-

Lutherus.

Fons huius opinionis.

bi-

bitus voluntatis: voluntas vero non fertur in incognitum, ſed mouetur à potentia cognoſcente. Ideo fidem ſentit requiri ad iuſtificationem tanquam quoddam dirigens voluntatem, vt eliciat motus ſpei & dilectionis, quibus ita præparetur & diſponatur. vt de congruo mereatur infuſionem iuſtificationis. Fidem igitur ſimpliciter intelligunt, hiſtoricam tantum notitiam, & nudum aſſenſum, quo in genere cognoſcimus & ſtatuimus vera eſſe, quæ de Deo & voluntate eius reuelata ſunt. non tantum in ſcriptura, verum etiam in illis, quæ titulo traditionum proponuntur. Quomodo vero Tridentini in 6. cap. ſentiant hiſtoricam illam notitiam & nudum illum aſſenſum incitare liberum arbitrium ad opera illa, quæ ſtatuunt neceſſaria eſſe ad conſequendam iuſtificationem, ex Gabrielis ſententia exponam, quæ extat diſtinct. 14. lib. 3. quæſt. 2. Ita enim Lector rectius intelliget chimæram 6. capituli, de modo præparationis. Voluntas, inquit, in actibus ſuis præſupponit actus intellectus. 1. Oportet igitur actum fidei præcedere, quo apprehēdatur peccati abominatio. & quod ſit ſtipendium peccati. 2. Inde ſequitur timor iræ Dei. & gehennæ incendii. 3. Inde peccata incipiunt diſplicere cum quadam deteſtatione. Et hæc eſt diſpoſitio de congruo, non immediata, nec ſufficiens, ſed valde remota 4. Fides conuertit ſe ad conſiderationem diuinæ miſericordiæ, & ſtatuit Deum paratum remittere debita, per infuſionem charitatis illis, qui ſufficienter ſunt præparati & diſpoſiti. 5. Ex illa conſideratione ſequitur actus ſpei, per quem incipit Deum concupiſcere, vt ſummum bonum. 6. Ex illo actu ſpei aſcenditur ad diligendum Deum ſuper omnia, ex naturalibus. 7. Ex illa dilectione elicitur alia diſplicentia & deteſtatio peccati non ob timorem damnationis, ſed propter Deum finaliter ſuper omnia dilectum. 8. Iſtos actus ſequitur propoſitum emendationis. Et hoc tandē eſt meritum congrui ſufficiens, ſeu immediata, ſufficiens & vltima diſpoſitio ad infuſionē gratiæ. Hos gradus præparationis ſeu diſpoſitionis eodē plane ordine & verbis non multum mutatis, lector videt recenſeri in 6. capitulo, de modo præparationis. Audi vero: quid præparationib. illis tribuatur. Thomas vocat diſpoſitionē aut præparationem neceſſitatis, quando ad vltimam diſpoſitionem materiæ neceſſario ſequitur & adeſt formæ introductio. Ita Gabriel inquit: quando adeſt ſufficiens & vltima hæc diſpoſitio, in qua gratia commouet & incitat liberum arbitrium, quod deinde ex ſua virtute elicit & producit tales actus præparatorios, tūc Deum neceſſitari ad infuſionem gratiæ: quia ſtatuerit, facienti quod in ſe eſt, infallibiliter dare gratiam. Andradius hoc ita explicat, illis imperfectis motibus ſpei & charitatis animum ita præparari, ne iuſtitia ſit prorſus indignus. Colonienſes Ieſuitæ præparationes illas ita declarant, quod Deus talem fidem cum cæteris actibus in homine inuentam, dignam ducat, cui conferat iuſtificationem. Habemus igitur tandem, quid concilium illis ſuis præparationibus quærat: vt ſcilicet ſtabiliatur meritum aliquod noſtrum, & dignitas aliqua noſtra, quæ neceſſaria ſit ad conſequendam iuſtificationem. Dicunt enim iuſtificationem noſtram ita inniti miſericordiæ Dei, vt tamen ſalua ſit iuſtitia diuina, vt ſcilicet non conferatur, ſine noſtro aliquo merito, & ſine noſtra aliqua dignitate.

Gradus præparationis ſeu diſpoſitionis.

Scriptura vero docet, quicquid diuina iuſtitia ad iuſtificationem, hoc eſt reconciliationem peccatoris requirit, totum à Chriſto pro nobis impletum eſſe, vt quo ad nos mera ſit miſericordia, gratis nos iuſtificans ſine noſtris operibus, tantum, vt in vera pœnitentia, miſeriam noſtram agnoſcentes, gratuitum illud beneficium fide gratis accipiamus, non per modum meriti aut dignitatis.

Attente igitur conſideret Lector, quid illa verba ſibi velint, quæ poſita ſunt in ſeptimo capitulo: Homo Chriſto inſeritur per fidem, ſpem &

charitatem. Nam fides, niſi ad eam ſpes accedat & charitas, neque vnit perfecte cum Chriſto, neq; corporis eius viuum membrum efficit. Illud vero mox clarius explicant. Dicunt enim, Catechumenis fidem vitam æternam præſtantem petentibus reſponderi: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Omnino alludunt ad diſputationes de fide informi, & de fide formata, licet à vocabulis certo conſilio ſibi temperent. Fidem enim iuſtificantem nolunt intelligi fiduciam apprehendentem in promiſſione Euangelii, Chriſtum mediatorem, cum toto ipſius merito: ſed hiſtoricam tantum notitiam & nudum aſſenſum intelligunt, quando fidem nominant. Et quia talis fides, quæ aliquando in impiis, imo in ipſis etiam diabolis inuenitur. Iacob. 2. non poteſt iuſtificare: cogitant igitur fidei adiungendum eſſe aliquid quod maioris ſit ponderis & meriti, charitatem ſcilicet, cuius dignitate homo acceptetur ad vitam æternam. Vt autem ratio examinis eo certior ſit, addam Andradii interpretationem. Is igitur dicit: Opera ſpei & charitatis neceſſaria ſunt, ad comparandam iuſtitiam; Et rationem addit: quia illis operibus Chriſtum perfecte apprehendimus. Contendit etiam ad iuſtificationem neceſſarium eſſe, vt Chriſtus apprehendatur. Sed illum aſſerit, non ſola fide, ſed fide, ſpe & charitate ſimul apprehendi. Illud vero his verbis declarat: Plurimorum iuſtificationem Epiſtola ad Hebræos fidei tribuit, non ob Chriſtum ſolo intellectu, qui fidei ſedes eſt, apprehenſum: ſed quia fides, ad ſpei & charitatis egregia opera præclaros illos viros incitabat. Ita Noe fide iuſtificatus dicitur, quia fides amore Dei ipſum inflammauit. Quomodo vero Chriſtus apprehendatur operibus ſpei & charitatis, Andradius ita explicat: quia ſcilicet illis operibus animus cumulate ad iuſtitiam præparatur, ne ſcilicet ſit prorſus indignus, cui Chriſtus ſe & merita ſua communicet. Et dicit quidem in illis operibus non conſtituendam vim meriti, ſed intelligit meritum condigni: præparationem vero intelligit, in eodem plane ſenſu, ſicut Scholaſtici de diſpoſitionibus & de merito congrui diſputant, ſicut ſupra hæc ſunt explicata.

Fides juſti- ficans quid [illegible]

Et ipſe Andradius, vt eſt apertus, ſine diſſimulatione ſe declarat. Diſputans enim vtrum fidei vel charitati vel pœnitentiæ quæ ex fide oritur, primæ partes in hac præparatione deferendæ ſint, tali vtitur ſyllogiſmo: Ea ad quippiam efficiendum potiſſimum valent, quæ ad illud augendum plus virium habent. Cum igitur iuſtitiam augere nullæ res magis quam charitatis officia poſſint: colligitur ſane neceſſario, ea in animo ad iuſtitiam præparando, principem locum obtinere. Videt Lector, quod in concluſione dicere debuerat (Ergo actiones charitatis, quæ iuſtificationem præcedunt, ad eam efficiendam potiſſimum valent) illud vocat præparationem. Quid igitur intelligat, hinc manifeſtum eſt.

Tridentina decreta quid ſibi velint.

Hæc accuratius & prolixius aliquanto examinanda fuerunt, vt clare intelligi poſſit, ex quibus fontibus illa ſint hauſta, quid monſtri alant, & quo tendant, quæ in Concilio Tridentino, de iuſtificatione decreta ſunt. Simpliciter enim nihil aliud ſunt, quã repetitiones & cõfirmationes illarum opinionum, quas Scholaſtici ſcriptores ex Philoſophia & Theologia male & infeliciter dilutas in Eccleſiã inuexerunt; niſi quod mutatis aliquantulum terminis Scholaſticorum quæſita ſunt vocabula quædam ex Scriptura, quæ ad præſumptas illas, ex Philoſophia opiniones, intorquerentur, ne fraus ſtatim appareret. In diſputatione.n. de præparatione ad iuſtificationem, ex profeſſo, ſicut oſtendimus, repetunt & confirmant opiniones de merito congrui. In capitulo de iuſtificatione ſtabiliunt Scholaſticorum diſputationes, de gratia gratum faciente, hoc eſt, de qualitate ſeu habitu charitatis, qua fingunt hominem Deo acceptum reddi & dignum vita æterna. Vbi vero de incremento acceptæ iuſtificationis

loquun-

loquuntur, nihil aliud agunt, quam vt meritum condigni reſtituant, hoc eſt, vt renati ſuis operibus de condigno ſibi mereantur vitam æternam. Atque ita tota lerna & colluuies Theologiæ Scholaſticæ mutatis tantum vocabulis Eccleſiæ per Concilium rurſus obtruditur. Quam inſidioſo autem artificio meritum congrui ſub diſputatione de præparatione ad iuſtificationem occultarint aliquanto pluribus oſtendendum fuit. Verum enim eſt ordiendum eſſe à notitia & aſſenſu verbi Dei. Verum eſt oportere præcedere aliquam contritionem. Verum etiam eſt, quod Ambroſius dicit: Neminem recte poſſe pœnitentiam agere, niſi qui ſperauerit indulgentiam. Verum etiam, fidem non eſſe mortuam vel otioſam, ſed efficacem per charitatem, nullum eſt dubium. Quid igitur, inquis, vitii habet decretum illud? Reſpondeo: Fidem intelligi volunt, 1. Hiſtoricam notitiam, & nudum aſſenſum, ita vt negent eſſe fiduciam diuinæ miſericordiæ peccata remittentis propter Chriſtum. 2. Fingunt, gratiam diuinam tantum mouere & excitare liberum arbitrium, quod deinde ex naturalibus ſuis viribus poſſit illa præparatoria inchoare & præſtare. 3. In illis præparationibus conſtituunt aliquod meritum, & aliquam dignitatem, cuius intuitu iuſtificemur. Fidem enim dicunt debere ſtatuere, quando homo facit, quod in ſe eſt, tunc Deum neceſſitari ad infundendam gratiam. 4. Quod proprium eſt fidei, apprehendere ſcilic. Chriſtum ad iuſtitiam & ſalutem, illud tribuunt noſtræ charitati. Et ordinem in ſcriptura monſtratum ſimpliciter inuertunt. Fingunt enim, dilectionem Dei in nobis debere præcedere reconciliationem cum Deo, cum impoſſibile ſit inchoari veram dilectionem Dei, niſi prius audita & fide apprehenſa voce Euangelii de reconciliatione per miſericordiam Dei propter Filium mediatorem. Hæc certe, vt de ſcriptura iam non dicam, cum Auguſtino non conueniunt, qui hanc perpetuo regulam inculcat: Bona opera non præcedunt iuſtificandum, ſed ſequuntur iuſtificatum.

Hoc ſit ſimplex examen decreti Tridentini de præparatione ad iuſtitiam, & quo ſenſu intelligi velint, quando Paulus dicit, impium fide iuſtificari. Refutationem vero & explicationem in ſequenti capite tractabimus. Quædam vero pertinent ad locum de pœnitentia.

QVID VERE ET PROPRIE SIT fides iuſtificans, & quo ſenſu Scriptura velit intelligi quando pronunciat, impium fide juſtificari.

Omnino neceſſaria eſt vera & genuina explicatio, quid ſit fides iuſtificans, & quo ſenſu intelligendum ſit, quando ſcriptura tradit, hominem iuſtificari per fidem. Eſt enim fides inſtrumentum ſeu ὄργανον illud, per quod in voce Euangelii miſericordiam Dei remittentis peccata, & acceptantis nos propter Filium mediatorem ad vitam æternam, quærimus, apprehendimus, recipimus, & nobis applicamus. Et hinc fit, quod diabolus tam hoſtiliter infenſus eſt doctrinæ de fide. Quia enim decretum Dei de redemptione generis humani non potuit impedire: omne igitur ſuum artificium eo confert, vt organon applicationis vel eripiat, vel labefactet, vel deprauet. Nouit enim id, quod Hebr, 4. ſcriptum eſt: Verbum Dei auditum non prodeſſe illis auditoribus, quorum fidei non eſt admixtum. Quia, qui non crediderit, condemnabitur.

Fides eſt organum, quo ſalus accipitur à Deo.

Diabolus eſt hoſtis doctrinæ de fide.

Breuitatis autē & ordinis gratia in quæſtiones aliquot explicationem diſtribuam. Et prima quæſtio erit de obiecto, circa quod fides iuſtificans proprie & principaliter verſatur. Habet enim fides in ſcriptura ſiue in verbo Dei ſuum proprium, peculiare & certum obiectum, quod ita reſpi-

Obiectum fidei.

cit & intuetur, vt in eo quærat, apprehendat, accipiat, & ſibi applicet illud, cuius reſpectu, merito & dignitate credens coram Deo iuſtificetur, hoc eſt, accipiat remiſſionem peccatorum, reconcilietur Deo, accipiat adoptionem, & acceptetur ad vitam æternam. Sicut enim fides eſt organon, quo nos apprehendimus, & accipimus gratuitam miſericordiam Dei remittentis peccata, adoptantis nos, & acceptantis ad vitam æternam: ita Deus certum conſtituit organon ſeu inſtrumentum, per quod offert, diſtribuit, communicat & applicat credentibus reconciliationem, remiſſionem peccatorum, & vitam æternam. Et ſicut meritum Chriſti non poteſt apprehendi ad iuſtitiam & ſalutem, niſi per organon fidei diuinitus ad hoc ordinatum; ita ſi fides alibi, quam in ſuo proprio & principali obiecto quærat iuſtificationem, non inuenit, nec accipit illam. Vtrumq; igitur ex firmis & perſpicuis ſcripturæ teſtimoniis certo conſtituendum eſt: non enim ſine periculo & pernitie ſalutis & iuſtitiæ in altero horum erratur; & ideo hæc fundamenta ſubruit diabolus, quando doctrinam iuſtificationis conatur labefactare & euertere. Ne autem explicatio illa ſophiſticis confuſionibus turbetur, per diuiſionem ſeiungenda ſunt illa, quæ à ratione fidei iuſtificantis diuerſa ſunt.

Diaboli artificium.

Eſt enim fides miraculorum, 1. Corinth. 12. ſed multi tales audient in illa die. Non noui vos, diſcedite à me. Eſt fides mortua, Iacobi ſecundo, hypocritica ſeu ficta, 1. Timoth. 1. Et mortuam fidem non iuſtificare, extra controuerſiam eſt: & eſt hiſtorica tantum notitia, externa tantum profeſſio fidei, Epicurea perſuaſio de impunitate omnium ſcelerum, &c. Hæc igitur à fide iuſtificante, quæ vera & viua eſt, ſeiungenda ſunt. Pontificii enim confuſione illorum veram explicationem turbant, obſcurant & deprauant. Eſt autem fides quædam generalis, quæ complectitur in genere hiſtoricam notitiam eorum, quæ in ſcriptura à Deo propoſita ſunt; & generalem aſſenſionem, qua ſtatuimus ea, quæ in verbo Dei nobis reuelata ſunt, vera eſſe non propter argumenta rationis: ſed quia certi ſumus à Deo, qui verax & omnipotens eſt, illa tradita & propoſita eſſe. Et hæc quidem generalis fides, quia etiam in impiis eſſe poteſt, per ſe non iuſtificat. Fides tamen iuſtificans generalem illam fidem præſupponit & includit. Quando enim generale illud fundamentum ſtatuens vera & certa eſſe, quæcunque diuinitus in verbo Dei patefacta ſunt, non adfuerit, vel vacillauerit: nec concipi poteſt, nec in lucta retineri, fiducia promiſſionis diuinæ miſericordiæ remittentis peccata propter Chriſtum.

Articulus etiam redemptionis, iuſtificationis ſeu reconciliationis non poteſt recte intelligi, niſi præcedente notitia reliquarum partium verbi Dei. Quando igitur dicimus proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis eſſe promiſſionem gratuitæ miſericordiæ Dei propter Chriſtum mediatorem, non ſubtrahimus fidem reliquis articulis ſeu partibus verbi Dei: ſed ſicut ſumma, finis & ſcopus totius ſcripturæ eſt Chriſtus mediator, Luc. 24. Ioan. 5. Rom. 10. Heb. 10. Ita fides, quando vniuerſo verbo Dei aſſentitur, reſpicit ad ſcopum & finem ſcripturæ, Chriſtum ſcilicet in officio mediatoris, ſicut Auguſtinus fidem Chriſtianam à fide dæmonum diſcernit per vltimos articulos: Credo remiſſionem peccatorum, corporis reſurrectionem, & vitam æternam.

Propter hanc cauſam, & in hanc ſententiam noſtri in definitione fidei iuſtificantis addunt hanc particulam: Fides eſt aſſentiri vniuerſo verbo Dei nobis propoſito, & in hoc promiſſioni gratuitæ reconciliationis donatæ propter Chriſtum mediatorem. Neque enim probamus Apellis Marcionitæ opinionem, qui apud Euſebium diſputat, non nocere, ſi quis reliquis partibus verbi diuini, quæ ad fundamentum pertinent, vel prorſus

ſus non credat, vel praue credat, modo in Chriſtum crucifixum credat.

Fidei iuſtificantis proprium obiectum.

Hoc igitur modo fides iuſtificans præſupponit & includit fidem illam generalem. Quæſtio autē eſt, quod ſit proprium & principale obiectum, quod fides iuſtificans in vniuerſo verbo Dei ita intuetur, vt in eo quærat apprehendat & accipiat reconciliationem cum Deo, remiſſionem peccatorum, adoptionem & vitam æternam. Et ex enumeratione principalium partium verbi Dei, explicatio huius quæſtionis non eſt obſcura.

Primo enim in hiſtoria de annis Mathuſalem, de ædificatione turris Babel & ſimilibus hiſtoriis, fides directe, nec quærit nec inuenit remiſſionem peccatorum: imo nec hiſtoria τῆς ἑξημέρου creationis docet, quomodo à peccato, ira Dei, & à morte æterna liberemur. Et vbi illa non traduntur vel offeruntur, ibi fides non debet ea quærere, nec ſi quæſierit, poterit ea ibi inuenire.

Secundo, in illa parte verbi Dei, quæ arguit peccata, & comminatur pœnas temporales & æternas, fides non poteſt quærere & inuenire reconciliationem & remiſſionem peccatorum. Fides enim in verbo non debet aliud quærere, nec poteſt aliud inuenire & accipere, quam quod verbum monſtrat, docet & offert. Quomodo igitur ibi quæreret & inueniret reconciliationem & remiſſionem peccatorum, vbi verbum iram & maledictionem Dei denuntiat.

Promiſſiones legis quales.

Tertio, quia illa pars verbi diuini, quæ præcipit obedientiam, & præſcribit opera, habet promiſſiones iuſtitiæ, benedictionis & vitæ, Rom. 2. Deut. 30. Luc. 10. videtur in illo obiecto fidem debere quærere iuſtificationem: proponit enim promiſſiones vitæ. Sed Paulus hanc quæſtionem ex profeſſo explicat. Dicit enim legem promittere vitam non credentibus, ſed facientibus, Roman. 4. & 10. Galat. 3. Ita vt peccator ſentiens, peccata ſua, & iram Dei, non poſſit in legalibus promiſſionibus humili & ſupplice fide, inuenire remiſſionem peccatorum, reconciliationem, & vitam æternam. Illæ enim promiſſiones non gratis ex gratia ſeu miſericordia credentibus talia offerunt, ſed exigunt, vt afferamus opera ſatisfacientia legi. Qui fecerit hæc, viuet in eis, Roman. 10. Galat. 3. Et Roman. 4. Operanti merces imputatur, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Fides autem ſecundum gratiam, ſine operibus, quærit & accipit promiſſionem hæreditatis, ideo Gal. 3. Paulus dicit, lex non eſt ex fide, ſed qui fecerit ea, viuet in eis. Et quia promiſſionibus legis annexa eſt conditio perfectæ impletionis, ideo fides nec poteſt nec debet ſtatuere quod propter opera noſtra, quæ propter carnem imperfecta ſunt, in promiſſionibus legis inuenire poſſimus iuſtitiam, benedictionem & vitam: quia maledictus, qui non in omnibus permanſerit. Et qui in vno offenderit, reus eſt omnium. Sine lege igitur reuelata eſt iuſtitia Dei, per fidem Ieſu Chriſti, ſuper omnes qui credunt Rom. 3. Item excluſa eſt gloriatio, non per legem factorum, ſed per legem fidei. Et Rom. 4. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio. Supra autem in loco iuſtificationis oſtendimus, Paulum, quando de operibus legis diſputat, non tantum de operibus liberi arbitrij loqui: ſed de operibus Abrahæ & Dauidis, hoc eſt, renatorum. Verum igitur & proprium obiectum fidei iuſtificantis, in quo quærere debeat reconciliationem & remiſſionem peccatorum, non eſt doctrina de bonis operibus, & de remuneratione bonorum operum. Paulus enim iuſtis diſputationibus hoc negat in Epiſtola ad Romanos & Galatas.

Obiectum fidei iuſtificantis proprium.

Firma autem & perſpicua ſunt Scripturæ teſtimonia, quæ docent & affirmant promiſſionem, quæ eſt Euangelii propria de gratuita miſericordia Dei propter Filium mediatorem remittentis peccata, adoptātis & acceptantis credentes ad vitā æternam, eſſe verū, proprium & principale

obiectum

obiectum fidei iuſtificantis,in quo quærat , apprehendat & accipiat iuſtificationem,hoc eſt,reconciliationem cum Deo,& remiſſionem peccatorum.Rom.3.Iuſtificati gratis per gratiam ipſius,per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu , quem propoſuit Deus propitiatorium per fidem in ſanguine ipſius.Rom.4.Non operanti,credenti autem in eum , qui iuſtificat impiũ,imputatur fides eius ad iuſtitiam,ſicut & Dauid inquit: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates,&c.Item:Ideo non ex lege,ſed ex fide & ſecundum gratiam,vt firma ſit promiſſio.Item,Scriptum eſt propter nos, quibus imputabitur ad iuſtitiam , credentibus in eum, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum à mortuis,qui traditus eſt propter delicta noſtra,& reſurrexit propter iuſtitiam noſtram. Rom.10. ex profeſſo deſcribens fidei iuſtitiam,obiectum eius conſtituit , mortem & reſurrectionem Chriſti , quod verbo vocat, Euangelion euangeliſans pacem. Act.10.Chriſto,qui mortuus & reſuſcitatus eſt,omnes Prophetæ teſtimonium perhibent remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum,Ioan.3.Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret.Item:ita exaltari oportet filium hominis,vt omnis qui credit in ipſum,non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sed non eſt opus omnia loca adſcribere.Hæc enim,quæ annotauimus oſtendunt , pertinere huc omes Scripturæ ſententias.

Scripturæ loca ad obiectum fidei iuſtificantis pertinentia.

Primo,Quæ loquuntur de gratuita miſericordia, dilectione,gratia,benignitate,beneplacito,&c.Dei Patris mittentis Filium, eligentis , vocantis,reconciliantis,adoptantis, acceptantis ad vitam æternã credentes &c.

Secundo, Quæ ſententiæ loquuntur de officio mediatoris , in incarnatione,cruce,paſſione,reſurrectione,aſcenſione, ſeſſione ad dextram.

Tertio,Quod Spiritus ſanctus illa beneficia proponat, offerat, diſtribuat,applicet , obſignet fide per verbum Euangelij, & per Sacramenta à Filio Dei ad hoc inſtituta. Quarto, Pertinent huc etiam plurimæ Scripturæ ſententiæ , quod ex miſericordia Dei propter Chriſtum mediatorem, fide accipiamus & habeamus gratuitam reconciliationem, remiſſionem peccatorum,imputationem iuſtitiæ,acceptationem coram Deo ad vitam æternam,adoptionem,liberationẽ à lege peccati & mortis,liberationem ab execratione legis,propitiationem pro peccatis,pacẽ, gaudium, ſpem gloriæ Dei,hæreditatem ſalutis & vitæ æternæ,&c.

Hæc de vero,proprio & principali obiecto fidei iuſtificantis, in quo iuſtificationem quærere debeat & accipere poſſit, firma & perſpicua habent in Scriptura teſtimonia.

Et valde multum intereſt ad conſeruationem puritatis doctrinæ de iuſtificatione, tenere verum & proprium illud obiectum fidei iuſtificantis. Obſeruet autem Lector,quod Tridentini Patres,cum de cauſa inſtrumentali diſputant, per quam Deus proponat,offerat, diſtribuat, communicet & applicet credentibus beneficia iuſtificationis: nominant tantum Sacramentum Baptiſmi,nulla facta mentione verbi ſeu promiſſionis , quæ Euangelij propria eſt,cum Scriptura , verbum & Sacramenta in hoc officio coniungat. Pronuntiat enim , Euangelium eſſe miniſterium Spiritus & vitæ,2.Corinth.3. Eſt enim potentia Dei ad ſalutem omni credenti , Roman.1. Et 2.Corinth.5.Paulus dicit, quod Deus, qui mundum ſibi reconciliat, non imputans peccata ipſorum, dederit Apoſtolis miniſterium reconciliationis. Item , quod verbum reconciliationis in ipſis poſuerit, & Sacramenta nihil aliud ſunt,quam ſicut Auguſtinus eleganter dixit, viſibile verbum. Neque enim Baptiſmus eſt ſeparatum aliquod opus operatum,præter & extra promiſſionem Euangelij, ſed eſt ſigillũ iuſtitiæ fidei. Et Epheſ.5. Paulus coniungit Baptiſmum & verbum. Dicit enim : Mundans Eccleſiam lauacro aquæ in verbo.Neque etiam ſemel tantum in hac

vita

vita, quando ſcilicet baptiſamur, Deus nobis offert, communicat & applicat beneficium iuſtificationis. Non igitur caret artificio Romanenſi, quod ſolum Sacramentum Baptiſmi, non facta mentione verbi aut promiſſionis Euangelij, cauſam inſtrumentalem conſtituunt iuſtificationis: ſed in loco de Sacramentis plenior forſan erit de his dicendi occaſio.

Beneficium hoc ſemper durat.

In ſexto capitulo obſeruet Lector, quod ipſa vis veritatis extorqueat ipſis hæc verba, quod dicũt, Fidem credere vera eſſe, quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, atque illud in primis, à Deo iuſtificari impium per gratiam eius. Sed cum hæc verba ſonent, rem ipſam interim non obſcure deprauant. Fingunt enim fidem debere ſtatuere, quando habemus gratiam, hoc eſt, habitum charitatis, quod propter illam ſimus Deo accepti & digni vita æterna. Atq; ita fidei iuſtificanti, verbis quidem concedunt, reipſa vero ſuffurantur & eripiunt verum & proprium eius obiectum, quod ſcilicet in gratuita miſericordia Dei, peccata remittentis propter Chriſtum mediatorem, quęrere debebat iuſtificationem. Et obiectum illud transferunt in dignitatem qualitatum hærentium in nobis. Manifeſtum igitur eſt, quam ſit vtile & neceſſarium, ex firmis & perſpicuis Scripturæ teſtimoniis cõſtituere & confirmare, quod ſit verum, proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis: Variis enim ſophiſmatis inſidiæ ſtruuntur veritati in hac diſputatione.

Papiſtarum confeſsio de fide.

Res autem ex Scripturæ teſtimoniis ſicut oſtendimus plana eſt, niſi quod illa obiectio nõ admonitum turbare poſſet, quod Hebr. 11. per totum caput deſcribuntur varia obiecta fidei. Vt articulus creationis, diluuium, occultatio Moyſis, tranſitus maris rubri, caſus murorum Iericho, calamitates ſanctorum, prælia Iudicum, Regum Iuda, &c. Et in Euangelica hiſtoria, vbi fides multum commendatur, plerumque deſcribuntur obiecta externa.

Hac obiectione Pontificii vtuntur, vt cõtra manifeſta Scripturæ teſtimonia aliqua ſpecie diſputare poſſint: Promiſſionem gratuitę miſericordiæ propter Chriſtum mediatorem non eſſe proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis. Illud vero ideo diſputant, vt probent fidem vim & virtutem iuſtificandi non habere ex ſuo obiecto, quod apprehedit, ſed eam à charitate mutuari. Neque enim fides ideo iuſtificat, quia intellectu apprehendit caſum murorum Iericho: aliam igitur præſtantiorem virtutem, charitatem ſcilicet, docent adiungendam eſſe fidei, cuius dignitate formetur, & ita iuſtificet. Sed ſimplex & vera eſt huius obiectionis explicatio. Non negamus, varia eſſe fidei obiecta, imo fidem in genere verſari circa omnia illa, quæ diuinitus in verbo Dei reuelata ſunt. Sed iam eſt quæſtio, quodnam illud ſit obiectum, in quod fides iuſtificans proprie & principaliter intuetur, quando vult quærere, inuenire, apprehendere & accipere remiſſionem peccatorum, reconciliationem, adoptionem, &c. Fide tranſierunt mare rubrum, Hebr. 11. Sed non in omnibus illis beneplacitum fuit Domino, 1. Corinth. 10. Ita in decem leproſis fides apprehendit obiectum externæ ſanationis, ſed vni tantum Chriſtus dicit, Fides tua te ſaluum fecit.

Aliter igitur Scriptura loquitur de obiecto fidei in genere: aliter vero conſtituit illud obiectum, cuius reſpectu & apprehenſione, fides coram Deo iuſtificat ad vitam æternam, ſicut ſupra oſtendimus. Alia deinde eſt quæſtio de exercitiis fidei in cruce, in obedientia, in petitione, & expectatione rerum corporalium & ſpiritualium, poſtquam perſona iam fide reconciliata eſt.

Et de hac quæſtione diſputat Epiſtola ad Hebræos, quomodo ſcilicet fides poſt acceptam iuſtificationem, per patientiam ſe exerceat, ſicut ſtatus totius ſequentis diſputationis ponitur in fine cap. 10. Et in illis exer-

citiis,

citiis, quando fides verſatur circa alia externa obiecta, vt firma & ſtabilis ſit expectatio, patientia & obedientia: oportet tanquam fundamentum præſupponi & prælucere proprium & principale illud obiectum, gratuitæ ſcilicet miſericordiæ Dei, promiſſæ propter Chriſtum mediatorem. In cruce enim, & inter ſcandala, quando præſtanda eſt patientia, obedientia, & expectatio auxilij diuini circa alia obiecta, conſcientia inprimis & ante omnia angitur de hac quæſtione: An Deus mihi ſit placatus, reconciliatus, & propitius. Et niſi fides iuſtificans ex proprio & principali ſuo obiecto prius de hac quæſtione ſtatuat, non poteſt eſſe verum, firmum & ſtabile exercitium fidei circa alia obiecta. Quotquot enim ſunt promiſſiones Dei, ſunt ναὶ κ̀ ἀμὴν in Chriſto Ieſu ad gloriã Dei per nos, ſecunda Corinth. primo. Hoc eſt, promiſſiones de reliquis obiectis tunc demum nobis ſunt ratæ, ita vt earum impletionem certa fiducia expectare poſſimus, quando fide in Chriſtum cum Deo reconciliati ſumus. Et ita ſunt nobis ratæ, ſi earum impletio ad Dei gloriam per nos illuſtrandam faciat. Particula enim ναὶ ſignificat aſſeuerationem certitudinis promiſſionum, ἀμὴν refertur ad expectationem ex certa fiducia eorum, quæ promiſſa ſunt.

Firmum igitur & fixum manet, proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis, cuius reſpectu & apprehenſione iuſtificat, eſſe gratuitam promiſſionem miſericordiæ Dei remittentis peccata, adoptantis & acceptantis credentes ad vitam æternam, propter Chriſtum mediatorem.

Et hæc eſt prima quæſtio, de obiecto fidei iuſtificantis.

Altera quęſtio eſt, quomodo & qua ratione fides iuſtificans circa illud ſuum obiectum verſetur, vt iuſtificet, ſcilicet non frigida cogitatione, nõ generali & ſuperficiali aſſenſione: ſed ita, vt agnoſcat, intueatur, expetat, quærat, apprehendat, accipiat, complectatur, & ſingulis credentibus applicet in promiſſione Chriſtum cum omnibus ſuis meritis, & in Chriſto miſericordiam Dei remittentis peccata. Omnino enim accipere oportet Chriſtum & promiſſionem gratuitæ miſericordiæ propter Chriſtum, illos, qui volunt iuſtificari: qui enim non accipiunt, non iuſtificantur, iuxta dictum, Ioan. 1. Sui eum non receperunt: quotquot autem acceperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

Duobus vocabulis vtitur, παρέλαβον & ἔλαβον. Et notum eſt, quod in communi lingua Græca verbum παραλαμβάνειν, Demoſthene explicante, ſignificet id, quod ab alio offertur & traditur, ad ſe recipere. Hanc vero proprietatem & hoc officium, in promiſſione ſcilicet Euangelij apprehendere & accipere Chriſtum, & in Chriſto miſericordiam Dei ad iuſtitiam & ſalutem, ſcriptura non operibus, non charitati, non alijs virtutibus, ſed ſoli fidei tribuit.

Ioan. 1. Cum dixiſſet, Quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatẽm filios Dei fieri: mox addit explicationem, qui ſint, qui Chriſtum recipiãt & quomodo accipiatur. Qui ſcilicet credunt in nomen eius. Et mox ſubiungit: Ex plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia.

Ioannis 17. Verba tua dedi eis, & ipſi acceperunt & agnouerunt & crediderunt.

Rom. 9. Gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam, iuſtitiam, inquam, quæ ex fide eſt, Iſrael vero ſectans legem iuſtitiæ, ad legem iuſtitiæ non peruenit. Quare hoc? quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus. Vtrumque diſerte ponit, Non operibus, ſed fide apprehendi iuſtitiam Euangelij in Chriſto: Et quid vocabulo fidei intelligat, mox ſequitur. Omnis qui credit in illum, qui poſitus eſt in Zion lapis angularis, non confundetur.

Rom.3. Propoſitionem, Fide iuſtificati pacem habemus, ita explicat: Accepimus reconciliationem, item accipientes abundantiam gratiæ & donationis iuſtitiæ, regnabunt in vita per Chriſtum.

Gal. 3. Vt benedictio Abrahæ contingeret gentibus in Chriſto, vt promiſſionem Spiritus accipiamus per fidem. Item: Scriptura concluſit omnia ſub peccatum, vt promiſſio ex fide Chriſti detur credentibus.

Coloſſ. 2. Accepiſtis Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, radicati & ſuperædificati in ipſo, & confirmati in fide. Et in hiſtoria Euangelica multis exemplis oſtenditur, fidei proprium eſſe, vt ſit organon accipiens beneficia Chriſti: vt Matth. 9. cœcis clamantibus, Miſerere noſtri fili Dauid, Ieſus dicit: Creditis me hoc poſſe facere. Et cum reſpōdiſſent, Credimus; tunc tangens oculos illorum, dicit; Iuxta fidem veſtram fiat vobis. Ita Matt. 13. & Marc. 6. in patria Nazareth non potuit vllam virtutem edere, propter incredulitatem illorum. Et Mar. 9. cum pater Lunatici clamaret; Si quid potes, ſubueni nobis miſertus noſtri. Reſpondet Chriſtus, illud ſi potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti.

Item Ioan. 6. Niſi credideritis, non habebitis vitam in vobis. Ioan. 3. Exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in ipſum, nō pereat, ſed habeat vitam æternam. Actorum 10. dicit Petrus: Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Ro. 3. Paulus dicit: Iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes, qui credunt in eum. Item; Vnus eſt Deus, qui iuſtificat circumciſionem ex fide & præputium per fidem. Roman. 10. Chriſtus eſt finis legis, ad iuſtitiam omni credenti. Nec vero opus eſt plura teſtimonia coaceruare, natura enim gratuitæ promiſſionis Euangelij, requirit vt fide accipiatur id quod etiam Gropperus in Colonienſi inſtitutione fateri cogitur. Illa igitur potiſſimum teſtimonia nunc annotare volui, quæ expreſſe fidei hoc tribuunt, quod accipiat Chriſtum, gratiam, iuſtitiam, reconciliationem, remiſſionem peccatorum, &c.

Tertia quæſtio eſt. Quomodo & qua ratione fides in promiſſione accipiat Chriſtum, miſericordiam Dei, reconciliationem, remiſſionem peccatorum, &c. Andradius meus, Concilij ſententiam explicans, dicit, hoc ita fieri, quia fides incitet & inflammet animum ad actiones charitatis, quibus animus ita præparetur & diſponatur, vt non ſit indignus, cui donetur Chriſtus cum ſuis meritis, miſericordia Dei, reconciliatio, adoptio & vita æterna. Ideo contendit Chriſtum perfecte apprehendi non ſola fide, ſed ſimul etiam operibus ſeu actionibus ſpei & charitatis. Et ſpem ideo adiungunt, quia illam volunt partim noſtris meritis, partim miſericordia Dei niti. Sed hæc ſupra de præparatione ad iuſtificationem pluribus ſunt explicata, quæ nunc repeto, vt conſideretur, quam neceſſariæ ſint veræ declarationes.

Scriptura vero tradit quidem, fidem parere bona opera: ſed quando loquitur de acceptatione iuſtificationis hoc eſt, reconciliationis, nō tantum nominat fidem, ſed ex antitheſi addit, Non ex operibus, non ſecundum opera. Et quidem Rom. 10. affirmat, Iſraelem, licet ſectabatur legem iuſtitiæ, non perueniſſe ad verā iuſtitiam coram Deo, propter hanc ipſam cauſam: quia nō ex fide, ſed quaſi ex operibus. Et Rom. 4. de Abrahamo, quando multis virtutib. à Spiritu ſancto iam erat ornatus, loquens dicit, Non operanti, credenti autem in eum, qui iuſtificat impium, fides eius imputatur ad iuſtitiā: certe Abrahā tunc ſimul & credebat & operabatur, fides vero imputatur ad iuſtitiā, non operanti, ſed credenti. Idem etiā Dauidis teſtimonio probat, quod renatis, q habent bona opera, iuſtitia fidei tamen imputetur ſine operibus Ro. 4. Quando igitur fides etiam renatorum

torum agit coram Deo, de reconciliatione, adoptione & acceptatione ad vitam æternam, non affert & proponit Deo opera, dignitatem & merita, vt propter illa perſona digna iudicetur, quæ à Deo adoptetur, & accepte-tur ad vitam æternam.

Paulus enim 1. Cor. 4. inquit: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus. Dauid precatur, Ne intres in iudicium etiam cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et Daniel inquit: Non in iuſtitijs noſtris proſternimus preces noſtras. Falſum igitur eſt organon, quo Chriſti meritum ad iuſtitiam accipitur eſſe ſimul & fidem & opera, ita quod fides primum efficiat opera, deinde ad Deum afferat, & ipſi proponat bona illa noſtra opera, vt propter ea reconciliemur, adoptemur & acceptemur ad vitam æternam.

Nam & renati agnoſcunt in carne ſua non habitare bonum, ſed peccatum, opera ſua propter adhærentem carnem, vtpote languida, imperfecta & immunda, non eſſe talia, quibus coram Dei iudicio ita poſſint conſiſtere, vt propter illa perſona iuſtificetur, hoc eſt, reconcilietur Deo, adoptetur & acceptetur ad vitam æternam. Fides igitur circunſpicit & quærit, vt apprehendat, obtineat, & ad Deum afferat aliam iuſtitiā perfectiorem & prçſtantiorem, qua conſiſtere poſſit coram iudicio Dei, ad ſalutem & vitam æternam. Illa autem iuſtitia eſt Chriſtus Mediator fide apprehenſus. Chriſtus enim eſt impletio legis ad iuſtitiam omni credēti. Rom. 10. In tentatione ſiquidem & lucta, quando mens vero obruitur pauore & metu iræ Dei; In illa certe conſternatione fides non ita ſtatuit: iam habeo charitatem, virtutes & merita, & propter illam dignitatem Deus me recipiet. Sed fides monſtrat & intuetur Filiū Dei, factum victimam pro nobis, ſedentem iam ad dextram Patris, & interpellantem pro nobis: ad illum confugit, petit, credit, & ſtatuit, propter hunc Pontificem nobis ignosci & donari reconciliationem, non propter noſtras virtutes & noſtram dignitatem. Et ita fides peccato noſtro & damnationi noſtræ opponit, non noſtra opera & noſtram dignitatem, ſed meritum Chriſti. Habet igitur fides vim & virtutem iuſtificandi, non inde aut ideo, vel quod pariat bona opera, vel quod tam excellens in nobis ſit virtus, tam præſtans opus, aut tam digna actio noſtra, ſed correlatiue intelligitur propoſitio. Chriſtus enim mediator in illo ſuo officio eſt iuſtitia noſtra. Iere. 23. Rom. 5. 10. 1. Cor. 1. &c. & propter illū miſericordia Dei recipit nos, remittit peccata, adoptat & acceptat ad vitam æternam; Chriſtum vero, eius meritum, miſericordiam Dei, reconciliationē, &c. fide oportet apprehendi. Et quia fides facit nos illorum beneficiorum Dei participes: eſtq; velut manus noſtra, qua nobis applicamus, & ad nos recipimus, complectimur & poſſidemus ea, quæ in gratuita promiſſione Euangelii offeruntur: propter hoc officium applicationis, fidei tribuuntur, quæ ſunt meriti Chriſti, & miſericordiæ diuinæ: qui enim non habent fidem, illi non fiunt participes beneficiorum Chriſti. Paulina igitur antitheſis inter fidem & opera oſtendit, fidem iuſtificare non hoc modo & hac ratione, quod per opera faciat hominem dignum, cui donentur beneficia Chriſti: ſed humilitas agnoſcit, & fatetur, naturam eſſe immundam, & perſonam non dignam his tantis beneficiis: ex gratuita igitur miſericordia Dei propter Chriſtum mediatorem fides quærit & petit illa. Et quia in promiſſione per verbum & Sacramenta, Spiritus ſanctus in miniſterio monſtrat, proponit, offert, diſtribuit, communicat & donat illa merita & beneficia Chriſti, ideo fides non dubitat ſe apprehenſione promiſſionis illa vere accipere & poſſidere. Quibus vero motibus fides apprehendat & accipiat promiſſionem Euangelii, in veris fidei iuſtificantis exercitiis intelligitur. Ibi enim animaduertuntur tales motus & gradus, ſicut in ſcriptura deſcribuntur.

Primo

Primo, Notitia ſeu ſcientia, cogitatio & meditatio promiſſionis Dei, de beneficiis Chriſti mediatoris, de miſericordia Dei, de gratuita reconciliatione, &c. Luc. 1. Eſa. 53. Coloſſ. 2. &c.

Secundo, huic notitiæ oportet coniunctam eſſe aſſenſionem, non quidem generalem tantum, ſed qua firma perſuaſione, quiſque credens ſtatuat vniuerſalem promiſſionem priuatim ad ſe quoq; pertinere, ſe quoque includi & comprehendi in vniuerſali illa promiſſione. Rom. 4. Scriptum eſt non propter Abraham tantum, ſed & propter nos, quibus imputabitur credentibus.

Tertio, Ex illa notitia & aſſenſione cor ſeu voluntas per operationem Spiritus ſancti concipit deſiderium, vt quia ſerio ſentit, ſe oneratum peccatis & ira Dei, expetat, velit, quærat, petat ſibi donari & communicari beneficium iuſtificationis, quod in promiſſione Euangelii proponitur, & illud fide apprehendit, vt ad ſe recipiat.

Quarto, Quando hoc modo à ſententia damnationis, quæ per legem propter peccata nobis denuntiatur, fides cofugit ad thronum gratiæ, & ad propitiatorium, quod Pater cœleſtis propoſuit in ſanguine Chriſti, accedit fiducia. Eph. 3. quæ ex promiſſione ſtatuit, Deum tunc tibi donare, communicare, & applicare beneficia promiſſionis: & te hoc modo vere accipere ea, quæ gratuita Euangelii promiſſio offert, ad iuſtitiam, ſalutem, & vitam æternam. Ex hac fiducia ſequitur παῤῥησία quæ habet acceſſum ad Deum. Epheſ. 3. Pax conſcientiæ. Roma. 5. Gaudium ſpiritus. Rom. 14. vt cor acquieſcat in promiſſione miſericordiæ, etiam in cruce, in tentatione, in ipſa deniq; morte, retinens ſpem gloriæ Dei Roman. 5. Hæc in multis ſcripturæ teſtimoniis & exemplis copioſe deſcribuntur, quæ ſigillatim adſcribere ſtudium breuitatis prohibet. Volui autem per ὑποτύπωσιν aliquanto craſſiorem, ſimplicem tamen & veram, gradus fidei juſtificantis delineare: ita enim in ſeriis exercitiis, & in lucta rectiſſime intelligi poteſt doctrina de fide juſtificante.

Nec vtilem illam ſimplicitatem patiamur perturbari philoſophica Pighii cauillatione, qui clamitat fidem eſſe chimæram, ſi ſimul in mente & voluntate collocetur. Quæ enim ſubiectis differunt, realiter differunt. Sed reſpondemus, primo, Quod ſcriptura philoſophicas illas diſtinctiones non ſuperſtitioſe obſeruet, ſed ſimpliciter tribuat cordi notitias, fiduciam & affectus: ſicut etiam menti ſæpe ea, quæ voluntatis ſunt, tribuit. Secundo, Quicquid ſit de ſubiectis, hoc certum eſt, motus mentis & voluntatis ſibi correſpondere: vt qualis eſt notitia & aſſenſio in mente, tales etiam motus plerunq; in voluntate ſequantur & reſpondeant. Tertio, Quæſtio illa iamdudum à Scholaſticis explicata eſt. Bonauentura enim quærit, quomodo conueniat, ſpem eſſe certam expectationem, cum certitudo pertineat ad mentem, expectatio ad voluntatem. Reſpondet autem de intellectu practico. Et addit, nullum eſſe inconueniens, vnum habitum ponere, & in ratione & voluntate.

Addenda autem eſt commonefactio, in ſingulis hiſce gradibus, virtutem Dei in infirmitate perfici. Fides enim nec ſemper, nec in omnibus eſt lux ardens, ſed ſæpe linum tantum fumigans. Eſt enim fides magna, vt in Centurione & in Cananæa: eſt modica, Matthæi decimoquarto: imbecillis, Romanorum decimoquarto. Et infirmitas fidei vel eſt in agnitione, Roman. decimoquarto, vel in fiducia, Matthæi nono. Iuſtificat autem fides, no propterea, quod ſit virtus tam firma & perfecta, ſed propter obiectum, quod ſcilicet apprehendit Chriſtum mediatorem. Quando igitur fides in obiecto nõ errat, ſed illud inter trepidationes fiducia quantuuis languida apprehendit, aut apprehendere conatur & expetit: eſt quidem

modica & infirma fides, vera tamen eſt fides. Et Paulus dulciſſimas proponit conſolationes in tali fidei infirmitate, Philip. 3. Apprehendo, imo magis apprehenſus ſum à Chriſto. Gal. 4. Cognouiſtis Deum, imo magis cogniti eſtis à Deo, modo oremus. Marc. 9. Credo Domine, ſed tu adiuua incredulitatem meam. Ex ſenſu etiam conſolationis & gaudij ſpiritualis non ſemper iudicari vel debet vel poteſt, an fides ſit vera. Senſus enim ille non præcedit, ſed ſequitur fidem: & ſæpe abſconditur, & obruitur cruce & tentationibus. Ex verbo igitur iudicandum eſt de fide.

Et hæc eſt breuis, ſimplex & vera explicatio, quid ſit fides iuſtificans & quo ſenſu Scriptura intelligi velit, quando tradit impium per fidem iuſtificari. Et ipſa antitheſis illuſtris eſt refutatio commentorum Tridentini Concilij.

Poſtremo pauca quædam dicenda ſunt de argumento illo, quod præcipuum eſt in decretis Cõcilij, beneficia ſcilicet Chriſti ita ſibi cohærere, vt quando homo per remiſſionem peccatorum recõciliatur, ſimul etiam per Spiritum ſanctum inchoetur ſanctificatio & renouatio. Vnde volunt conſequens eſſe, fidem ad iuſtificationem in Chriſto, apprehendere non ſolam reconciliationem, ſed ſimul etiam renouationem. Et clamitant, nos qui iuſtificationem conſtituimus in ſola gratuita imputatione iuſtitiæ Chriſti, tollere & negare alterum beneficiũ Chriſti, ſanctificationem ſcilicet & renouationem. Item cap. 7. Homo cum remiſſione peccatorum ſimul accipit etiam ſpem & charitatem. Ergo non ſola fides, ſed fides, ſpes & charitas ſimul iuſtificant. Et ſpem ideo in applicatione iuſtificationis adiungunt: dicunt enim, ſine noſtris meritis ſperare, non eſſe ſpem, ſed præſumptionem. Et Canõne 11. dicunt: nos ſola fide excludere charitatem, quæ renatis inhæreat. Hoc eſt vnicum & potiſſimum argumentum Concilij Tridentini, contra ſolam fidem, ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti iuſtificantem. Sed plana eſt reſponſio. Luculentam nobis iniuriam faciunt, quaſi in iuſtificatis tollamus & negemus ſanctificationem ſeu renouationem. Plane enim & clare noſtri docent, quod reconciliationem ſequatur renouatio, vt cum remiſſione peccatorum coniuncta ſit donatio Spiritus, qui inchoat renouationem. Qui igitur fide propter Chriſtum Mediatorem reconciliantur, in illis Spiritus ſanctus inchoat ſanctificationem ſeu renouationem. Sed cum Scriptura affirmamus, inchoatam nouitatem non eſſe illud propter quod accipiamus remiſſionem peccatorũ, adoptemur & acceptemur ad vitam æternam. Ita enim nullo modo docemus, fidem iuſtificantem eſſe ſolitariã, hoc eſt, talem perſuaſionem, quæ ſit ſine pœnitentia, & nulla omnino pariat bona opera. Sed fidẽ, quæ ſine operibus otioſa & mortua eſt, dicimus non eſſe veram & viuam illam fidem, quæ per charitatẽ efficax eſt, Gal. 5. Conſideret autem Lector, qualis ſit conſequentia argumenti Tridentinorum. Fides viua non eſt ſolitaria, ſine charitate, ergo non ſola, ſed vna cum charitate iuſtificat. Ergone quæ ſimul adſunt, quæ cohærent & coniuncta ſunt, vnum officium & eandem omnia habebunt proprietatem? Simul ergo auribus & pedibus audiemus, oculis & manibus videbimus. Nulla ergo erit vel ſenſuum, vel potentiarum animæ diſtinctio: quia homo ſimul illa accipit, & habet. Sicut igitur hæc & ſimilia multa, etiam quando ſimul adſunt, recte & neceſſario diſtinguuntur: ita nos reconciliationem & renouationem, fidem & charitatẽ non ita diuellimus, vt alterum tollamus & negemus: ſed cuique ſuum locum, ſuum officium, & ſuam proprietatem tribuimus cum ſcriptura: quæ ſolius fidei hoc proprium eſſe docet, apprehendere & accipere in promiſſione Euangelij, Chriſtum ad iuſtitiam coram Deo ad vitã æternam. Et illam iuſtitiam fides non partitur inter Chriſtum & noſtram nouitatem, ſeu charitatem, ſed in ſolidum eam tribuit merito Chriſti.

Vera

Vera igitur fides apprehendit Chriſtum: vera etiam fides non eſt ſine operibus, Iacob. 2. ſed per charitatem eſt efficax. Galat. quinto. Quod autem fides iuſtificat & ſaluat, illam vim & virtutem non mutuatur, ſumit & habet inde, quia per charitatem efficax eſt, & bona opera parit, ſed quia Chriſtum apprehēdit, qui eſt impletio legis ad iuſtitiam omni credenti, Rom. 10. & non eſt in alio ſalus, Act. 4. Alia vero quæſtio eſt, qua nota & quo teſtimoniō agnoſcatur & deprehendatur, an ſit vera & viua fides: ne falſa & mortua opinione fictæ fidei nos ſeducamus. In hac quæſtione cum ſcriptura dicimus: illa fides valet, quæ per charitatem eſt efficax. Gal. 5. Et fides ſine operibus eſt mortua. Iac. 2. Et hoc ſenſu Apologia confeſſionis Auguſtanæ dicit, fidem, quæ eſt ſine bonis operibus, non iuſtificare. Item: Si quis dilectionem abiecerit, etiamſi habuit magnam fidem, tamen non retineat eam. Nec enim fidem aut iuſtitiam retinent illi, qui ſecundum carnem ambulant.

Hæc, quæ in libello contra Ieſuitas hoc ſenſu dixeram; Andradius ita deprauat, quaſi ſentiam, bona opera ad iuſtificationem & ſalutem eſſe neceſſaria: & addit. Si ita ſentire & loqui cœperimus, ſperare fore, vt breui ad Romanā Eccleſiam redeamus, & id ipſum cum pontificiis ſentiamus, & dicamus. Et illud Lector hoc loco diligenter obſeruet, qualem ſpem & quantum robur pontificii collocent in propoſitione de neceſſitate operum ad iuſtificationem & ſalutem. Ad me vero quod attinet, reſpondeo: virulentam & ſycophanticam eſſe Andradii calumniam. Nunquam ſenſi, nunquam dixi hoc, ſed profiteor & conteſtor, me ſerio improbare illas propoſitiones, quæ à quibuſdam in noſtris Eccleſiis ſparſæ quidem, ſed communibus ſuffragiis exploſæ & refutatæ ſunt: ſcilicet bona opera ad iuſtificationem & ſalutē ita eſſe neceſſaria, vt impoſſibile ſit, quenquam ſine bonis operibus ſaluari. Hæc enim gloria debetur vni & ſoli Chriſto, qui fide apprehenditur & accipitur, ita vt beatitudo ſit eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam, ſine operibus, Ro. 4. Nec tamen otioſæ vel mortuæ fidei tribuimus iuſtificationem: ſed dicimus fidem, ſi vera & viua eſt, non eſſe otioſam, ſed efficacem per charitatem. Vitam autem, quam fides affert credentibus non mutuatur, aut accipit à charitate, ſed à Chriſto, quem complectitur, qui eſt vita & ſalus noſtra. Contra pontificiorum igitur & calumnias, & contra Epicureas perſuaſiones ex ſcriptura, Apologia Auguſtanæ Confeſſionis proponit hanc notam veræ fidei, quod exiſtat in vera pœnitentia, & quod ſit efficax per charitatē. In quęſtione vero, Quomodo fides iuſtificet? dicimus fidem vnicum mediatorem Chriſtum apprehendere, ad iuſtitiam & ſalutem, ſine noſtris operibus.

In hac enim quęſtione Paulus nō ſimpliciter proponit doctrinā iuſtificationis, ſed addit multas & varias particulas excluſiuas: ne quid quacunq; ſpecie aſſuatur, ſed vt cauſa iuſtificationis noſtrę, ſoli gratuitę miſericordię Dei remittentis peccata; meritum ſolius Chriſti mediatoris obedientię, & applicatio ſoli fidei vendicetur.

Sunt autem hę ferme excluſiuę particulę apud Paulum. 1. vocabulum gratiæ, cum æquipollentibus. Eph. 2. Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis. Rom. 11. Si ex gratia, iam non ex operibus, alioqui gratia non eſſet gratia. Tit. 3. Non ex operibus, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. 2. Timoth. 1. Non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum, & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu, ante tempora ſecularia.

Pſalm. 70. Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius. Vbi propter maiorem emphaſin, affixum geminatur iuſtitiæ tuæ, ſolius tuæ.

Secundo, Particula gratis cum Synonymis, Rom. 3. Gratis iuſtificati, ipſius gratia.

Digitized by Google

Rom. 6. Stipēdium peccati mors eſt: ſed χάρισμα Dei eſt vita æterna. Epheſ. 2. Non ex vobis, δῶρον Dei eſt.

Gal. 3. Si ex lege hęreditas, iam non ex promiſſione Abrahę vero Deus per promiſſionem κεχάρισται, gratuito donauit.

Tertio, Nomen vnius. Ro. 5. Gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit. Regnabunt in vita per vnum Ieſum Chriſtum: per vnius iuſtitiam in omnes: per vnius obedientiam iuſti conſtituuntur multi. Heb. 10. Vna oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos.

Quarto, Romanor. 4. Sine lege. Galat. 2. Non per legem. Gal. 3. Non ex lege.

Quinto, Opera. Ro. 4. Sine operibus. Tit. 3. Non ex operibus. 2. Tim. 1. Non ſecundum opera. Epheſ. 2. Non ex vobis. Philipp. 3. Non habens meam iuſtitiam. Rom. 11. Propriam iuſtitiam.

Sexto, Vocabulum imputationis. Rom. 4. Non operanti, ſed credenti fides imputatur ad iuſtitiam. Imputatur iuſtitia ſine operibus. Imputatur ſecundum gratiam, non ſecundum debitum.

Septimo, Remiſſio peccatorum. Ro. 4. Dauid pronuntiat beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. 2. Cor. 5. Reconcilians ſibi mundum, non imputans ipſi peccata eorum.

Octauo, Vocabulum fidei. Rom. 3. Fide ſine operibus. Epheſ. 2. Per fidem non ex vobis, non ex operibus. Romanor. 3. Excluſa eſt gloriatio non per legem operum, ſed per legem fidei. Act. 13. Ab omnibus, à quibus non potuiſtis in lege iuſtificari, per hunc omnis, qui credit, iuſtificatur. Et Gal. 2. extat peculiaris excluſiua: Scientes, ꝙ ex operib. legis non iuſtificatur homo, niſi per fidem. Particulā enim εἰ μὴ, & ἐὰν μὴ excludere precedentia membra, multa exempla ſcripturę oſtendunt. Vt Apocal. 9. Dictum eſt locuſtis, ne læderent fœnum, neq; omne viride, neq; omnem arborem, niſi homines, qui non habent ſignum Dei in frontibus, Apoc. 21. Non intrabit in ipſum omne prophanum, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ. Mar. 13. De die illa nemo nouit, nec angeli, nec filius, niſi pater. Ioan. c. 15. Palmes non poteſt à ſe ipſo fructū facere, niſi in vite manſerit. Ibi eſt ἐὰν μὴ. Quarto, Reg. 22. Græci interpretes particulam aduerſatiuam בראם reddiderunt per εἰ μὴ, quod alibi plerunque reddunt per ἀλλ' ἤ. Et in eadem ſignificatione, Exod. 4. vſurpant particulam ἐὰν μὴ. Senſus igitur Pauli Gal. 2. hic eſt: non iuſtificatur homo ex operibus legis, ſed per fidem Chriſti. Et mox excluſiuam explicat, inquiens: Nos in Chriſtum credidimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis.

Hæ ferme ſunt excluſiuæ, Paulo vſitatæ: quas in noſtris linguis non poſſumus breuius & commodius efferre, quā per particulam Sola. Illa enim omnes excluſiuas Pauli vno quaſi complexu ſignificantiſſime cōprehendit, & auditoribus proponit. Et quia omnibus temporibus particula iſta in articulo iuſtificationis in Eccleſia ſemper vſitata fuit, ſicut teſtimonijs ex omnium ferme Patrum ſcriptis oſtendi poteſt: recepta eſt in Eccleſijs noſtris, quando volumus omnes excluſiuas Pauli breuiter complecti quod dicimus: Sola miſericordia Dei. ſola fide, ſola imputatione iuſtitiæ, ſolius mediatoris Chriſti, nos iuſtificari.

Et illā excluſiuam ita intelligimus, vt primo excludatur cōditio meriti ſeu dignitatis noſtræ. 2. Vt cauſa recōciliationis adimatur noſtris operibus ſeu virtutib. & transferatur in ſolam gratiā Dei, propter meritū Chriſti mediatoris. 3. Vt oſtēdatur medium ſeu organon applicationis

Non

Non enim operibus,ſed ſola fide apprehenditur,accipitur & applicatur gratuita promiſsio reconciliationis, propter Chriſtum mediatorem. Reprehenduntur vero ſicut apud Chryſoſtomum & Auguſtinū,ita & apud nos illi, qui particulas excluſiuas ita intelligunt,quaſi illi, q ſine pœnitentia in ſceleribus perſeuerant & pergūt,mortua fide,hoc eſt,Epicurea perſuaſione impunitatis iuſtificentur. Neque etiam ſolam fidem intelligimus ſolam notitiam ſeu externam profeſſionem dogmatum Eccleſiæ, qualis in multis hypocritis & impiis eſſe poteſt.

Hæc quæ prolixe à noſtris explicata ſunt,breuiter recito:vt manifeſtū fiat quam ſycophanticis calumniis particula Sola in Tridentino Concilio exagitetur & deprauetur: vtq; lector intelligat quādo particula Sola, in illo ſicut declarauimus,ſenſu dānatur,ſimul damnari omnes excluſiuas Pauli.Et hoc quærunt Pontificij, vt per particulam, Sola, iugulent omnes Pauli excluſiuas.

Et quia Andradius clamitat, Lutherum per particulā Sola intellexiſſe ſolitariam & mortuam fidem,adſcribā locum eius in 15.cap. Gen.vbi clariſſime explicat ſenſum huius excluſiuę:verba hæc ſunt:Scio reliquas virtutes eſſe inſignia dona Dei,ſcio fidem ſine his donis nō exiſtere. Sed quæſtio eſt,quid cuiuſque proprium ſit. Tenes manu varia ſemina. Non autem quæro,quæ cum quibus coniuncta ſint,ſed quæ ſit cuiuſq; ꝓpria virtus. Hic aperte dic, quid faciat ſola fides:non cum quibus virtutibus coniuncta ſit.Sola autem fides apprehendit promiſſionem: hoc propriū ſolius fidei opus eſt. Reliquæ virtutes alias habent materias, circa quas verſantur.Item:Scimus,quod fides nunquam eſt ſola,ſed affert ſecum charitatem,& alia multiplicia dona:neq; vnquam ſola eſt, ſed non ideo confundendæ res,& quod ſolius fidei eſt,alijs virtutibus tribuendum. Hæc Lutherus.

AN VERA FIDES IVSTIFICANS SIT vel fiducia, vel dubitatio de remiſsione peccatorum.

Lutherus in 41.Cap.Geneſ.dicit:Etiamſi nihil præterea peccatū fuiſſet in doctrina Pontificiá, quam quod docuerunt,nos debere vagari & fluctuare ambigentes & dubios de remiſsione peccatorum,gratia & ſalute noſtra, iuſtas tamen haberemus cauſas cur ab Eccleſia infideli nos ſeiungeremus. Et Gropperus etiam turpitudinē Pontificii iſtius dogmatis de dubitatione fidei iuſtificantis, nō tantū agnouit, ſed publice improbauit. Extant etiam de hac quæſtione duo aduerſaria ſcripta Ambroſij Cathareni & Dominici à Soto,quę oſtēdunt illis ipſis,qui Tridenti cōgregati fuerunt,nō conueniſſe de flagitioſo iſto dogmate quod fides debeat eſſe dubitatio.Et propter hanc cauſam dicunt Titulū 9.capitis non ſimpliciter,ſed ita conſtitutum eſſe, contra inanem hæreticorum fiduciam.

Hæc obſeruatio,ſi recte conſideretur,oſtēdet,quo artificio compoſitum ſit illud decretum,cuius tamen intentationem, finem & ſummā eſſe,Andrad. Tridenti in Concilio ſcribens, affirmat.vt monachorū dogma de dubitatione quoquo modo retineatur, confirmetur & ſtabiliatur.Nec ſane nullæ ſunt cauſæ, quare tam acriter Pontificii de retinenda dubatione digladiantur:Intelligunt enim, totam negotiationem Pontificiæ nundinationis hoc fundamento niti. Conſcientia enim quærens certam aliquam & firmam conſolationem,quando audit ipſam fidem, etiam quando in promiſsione Chriſtum mediatorem apprehēdit, debere dubitare de remiſsione peccatorum, cogitat ſe velle cumulare tam multa & tam varia opera, vt iuxta Poetam: ſi non proſint ſingula,

plura iuuent. Hinc vltra opera diuinitus mandata, electitii cultus ſine fine & modo excogitati fuerunt. Hinc vota, peregrinationes & inuocationes Sanctorum, fraternitates, opera indebita, opera ſupererogationis, nundinatio miſſarum, negotiatio indulgentiarum, & breuiter, tota illa lerna ſuperſtitionum Pontificiarum. Cumque in agone conſcientia in illis omnibus non inueniret certam & firmam conſolationem: excogitatum tandem eſt purgatorium, & propoſitæ redemptiones ſuffragiorum poſt mortem. His regni ſui vectigalibus timent publicani Pontificii. Vident enim fore, vt minuantur & intercidant, ſi homines ex verbo Dei doceantur, fidem eſſe fiduciam, quæ in promiſſione Euangelii inueniat, accipiat & poſſideat certam & firmam conſolationem, de reconciliatione cum Deo. Hinc illæ lachrymæ: Hinc tentationes pro ſtabilienda dubitatione.

Sed audiamus, qualem fidem remiſſionis peccatorum Tridentini Patres Eccleſiæ proponant.

Primo, concedunt, quod neceſſarium ſit credere, peccatum non remitti, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum. Illud vero induſcimus credendum eſſe, quia doctrina Euangelii hanc promiſſionem fidei proponit.

Secundo, Mox vero addunt: Nemini tamen in ſola fiducia & certitudine remiſſionis peccatorum ſuorum acquieſcenti, peccata dimitti dicendum eſt. Fides igitur in Concilio Tridentino ita credit promiſſioni Euangelii, de gratuita remiſſione peccatorum propter Chriſtum, vt tamen in ea certa fiducia acquieſcere non auſit; imo non verentur dicere, nemini remitti peccata, qui iuxta promiſſionem Euangelii, in fiducia & certitudine remiſſionis peccatorum ſuorum acquieuerit.

Tertio, Rationem adducunt, quia etiam apud hæreticos poſſit eſſe vana, & ab omni pietate remota fiducia.

Quarto, Addunt: Ne illos quidem, qui vere iuſtificati ſunt, debere abſque vlla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere, ſi eſſe iuſtificatos.

Quinto, Dicunt: Non eſſe aſſerendum, neminem à peccatis abſolui & iuſtificari, niſi eum, qui certo credat ſe abſolutum & iuſtificatum eſſe. Sentiunt ergo homines à peccatis abſolui, etiamſi non certo credant ſe abſolutos eſſe, hoc eſt, docent abſolutionem ſine fide.

Sexto, Ponunt hanc declarationem: Pios quidem in genere non debere dubitare de promiſſis Dei, de efficacia mortis Chriſti, de merito Chriſti, deque Sacramentorum virtute, ſed quod ad applicationem ad indiuidua attinet, quemlibet, dum ſuã propriam indiſpoſitionẽ reſpicit, de ſua gratia formidare & timere poſſe. Neminem enim ſcire poſſe certitudine fidei, cui non poſſit ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſequutum.

Septimo, Anathemate damnant: Si quis dixerit, omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam neceſſarium eſſe vt credat certo & abſq; vlla hæſitatione propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis, peccata ſibi eſſe remiſſa.

Hæc ſunt capita quæ de dubitatione contra fiduciam Tridenti decreta ſunt. Andradius vero ſuo more, vt interpres Concilii, addit declarationem, quid ſit, quod vocant indiſpoſitionem: & quod toties damnant, ſi quis in ſola fiducia remiſſionis peccatorũ acquieſcat. Ita .n. inquit: Euangelium docet, eos, qui ſincera fide & ardenti charitate Deum proſequuntur, conſequi iuſtificationem: an vero ipſe ea omnia habeam, quæ ad iuſtitiam comparandam ſunt neceſſaria, Euangelium minime aſſerit. Item: Fides quidem mea potiſſimũ debet in Chriſto quærere, vt ego ſaluer: an vero eam operam ad iuſtitiam conſequendam, quam oportebat

adhibuerim, ex fide non accepimus. Iis enim ſolum cenſet à Deo tribui iuſtificationem, qui pœnitentiæ ſe, & charitatis actionib. ad illam ſuſcipiendam præpararunt. Non autem conſtat fidei teſtimonio, an ea omnia quis præſtiterit, quæ ſunt ad iuſtitiam comparandam neceſſaria. Ego, inquit, nulla ratione dubito mihi ad iuſtitiam aditum patere, ſi ſincera fide veraq; pœnitentia ad diuinæ gratiæ thronum acceſſero. Sed an id vere & integre aliquando præſtiterim, conſtare recte mihi nunquam potuit. Rationem vero hanc addit: Multa ſunt peccata, ipſis etiam peccatoribus vſque adeo occulta, vt illa internoſcere nullo modo poſsint. Cũ igitur nemo ſcire poſsit, an aliquo ſit crimine implicatus, cuius nulla ſit ratione conſcius: quomodo certo credere poteſt, iam ſe eſſe iuſtificatum? & perſuaſionẽ eſſe minime Chriſtianam, ſibi de conſecuta iuſtificatione blandiri, probat illa Cypriani ſententia: Nemo ſic ſibi blandiatur de puro & immaculato corde, vt innocentia ſua fretus, medicinam non putet eſſe adhibendam vulneribus, cum ſcriptum ſit: Quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? Et quod Ieſuitæ ſcripſerant: Fidelis firmiter quidem ſperat vitam æternam, & quod magis eſt, confidit etiam; non tamen certo credit, ſed dubitat, ſpes enim fallere poteſt. Ad illud reſponſurus Andradius, inquit: Spem habere aliquam dubitationẽ coniunctam & implicatam. Cum enim ſpes, qua nobis vitam æternam pollicemur, & noſtris operibus & maxime diuinæ miſericordiæ & omnipotentiæ fidat: quippe quæ ex meritis & gratia proficiſcitur: ita fit ſane, vt ſpes ita ſit certa, vt ſemper cum metu & dubitatione ſit coniuncta & copulata.

Hanc Andradii interpretationem cõferat lector ad capita decreti Tridentini de dubitatione: & videbit, ex quibus lacunis, relicto viuo fonte, deſperabunda illa dubitationis opinio deriuata ſit. Qualis enim eſt iuſtificatio, talis etiã eſt fides in Pontificia Eccleſia. Primo enim verbis quidẽ tribuunt reconciliationem & remiſſionem peccatorum, miſericordię diuinæ propter Chriſtum; ſed addunt, illam nemini communicari, conferri aut applicari, niſi qui operibus pœnitentiæ & charitatis ita ſe diſpoſuerit, vt non prorſus indignus ſit, in quem Deus beneficium iuſtificationis conferat. Quia vero conſcientia ſemper dubitat, an ſatis habeat talium operum, an ſatis digna ſit eorũ præſtantia, an ſufficiens ſit præparatio, an vere & integre omnia illa pœnitentiæ & charitatis opera, quæ ad dignam & ſufficientem præparationem requiri ſentiant, præſtita ſint: neceſſario fit, quod ex hac doctrina anxię mentes in inuocatione, in tentatione, in lucta cum ira Dei propter peccata, in ipſo denique agone mortis, nunquam poſſint inuenire certam & firmam conſolationem, qua ſe poſſint ſuſtentare & erigere, ne oppreſſæ deſperatione ruant in æternum exitiũ: quo enim magis conantur ſe hoc modo diſponere & præparare, eo profundius in dubitationem immerguntur: Magis enim magiſque in ipſo conatu agnoſcunt & experiuntur inſufficientiam, & indignitatem præparationum. Quod ſi vero de ſufficientia & dignitate præparationis ſuæ præſumpſerint, incidunt in iudicium Phariſæi, Lucæ decimo octauo, quod ſcilicet Iſrael ſectando legem iuſtitiæ, ad legem iuſtitiæ non peruenerit: quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus: ita vtrinque intercluditur, & obſtruitur via ad iuſtificationem, per pontificias præparationes. Etiam Lector ex Andradij interpretationibus intelligit, quid quæſitum fuerit Tridentinis illis præparationibus ad iuſtificationem, vt ſcilicet tota fides remiſſionis peccatorum, dubia & incerta, hoc eſt, nulla redderetur. Ita enim Paulus loquitur Rom. 4. Si ex lege hereditas, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio.

Secundo, Tridentinum decretum inquit: etiam ſi vere quis iuſtificatus fuerit, non tamen debere quenquam abſq; vlla omnino dubitatione

apud ſemetipſum ſtatuere ſe eſſe iuſtificatum. Nihil igitur niſi meras dubitationes continet doctrina Pontificia: ſiue verſetur in præparatoriis, ſiue in cauſa principali iuſtificationis. Aduertat autem Lector, quã Andradius rationem reddat, dubitandum eſſe etiam ſi vere quis iuſtificatus ſit. Quia inquit, quædam peccata tam ſunt occulta vt illa internoſci nõ facile poſſint, & inſcrutabiles ſunt cordis humani receſſus. Cum igitur nemo ſcire poſſit, ne forſan crimine aliquo ſit implicatus, cuius nulla ſit ratione conſcius, ſemper dubium manet, an ſimus iuſtificati. Cyprianus enim dicit: Nemo ſic ſibi blandiatur de puro & immaculato corde vt innocentia ſua fretus medicinam non putet eſſe adhibendam vulneribus, cum ſcriptum ſit, Quis gloriabitur, mundum ſe eſſe à peccato? Et Hieronymus inquit: Quod nobis interdũ mundum videtur, Dei oculis ſordidum deprehenditur, hoc eſt, quia cauſam formalem ſuæ iuſtificationis coram Deo, ad vitam æternam conſtituunt in qualitatibus iuſtitię inhęrentis: & vero propter legem peccati militantem in mẽbris nemo poteſt certo ſtatuere, illas ſuas inhærentes qualitates tales eſſe, quæ miſerum peccatorem poſſint gratum & acceptum facere: quæque dignę ſint vita æterna: merito ergo perpetuo de ſua ſalute dubitant qui hoc modo iuſtificari volunt: Et hoc eſt quod antea dixi, qualem iuſtificationem habent Pontificij: talem etiam docent fidem.

2 Qualis vero, Deum immortalẽ, eſt illa doctrina, cuius effectus, ſumma & finis eſt: vt anxiæ conſcientiæ quærentes conſolationem, coniiciantur in perpetuas hæſitationes & dubitationes, ſuæ cum Deo reconciliationis, remiſſionis peccatorum, ſalutis & vitæ æternæ? Tales certe dubitationes philoſophia & quæuis ethnicorum religio docere poteſt.

3 Ingenue vero & recte faciũt Pontificij: quod hoc emblema ſuę Theologiæ ipſi inſcribunt, quod ſit doctrina dubitationis, quæ ſcilicet nõ poſſit conſcientijs monſtrare & afferre veram, certam & firmam cõſolationem, qua in lucta tentationum ſe erigere & ſuſtẽtare poſſint: ſed quę relinquat cõſciẽtias in triſtiſſimis dubitationibus, quibus illas magis magiſque immergat. Et ſane ſi aliud de doctrina ſua prædicarent, & res ipſa & experiẽtia argueret eos mendacij. Nec facile forſan nobis crederẽtur, ſi diceremus totã Pontificiam Eccleſiam nihil aliud eſſe, quã officinam ſeu materiam dubitationis. Domeſticum igitur illud ipſorũ teſtimoniũ de doctrina Põtificia recipimus, & noſtro calculo approbamus: quod ſcilicet doctrina Concilii Tridentini de iuſtificatione, non poſſit conſcientiis vere credentium afferre certam & firmam conſolationẽ, in qua certa fiducia contra tentationes acquieſcere poſſint: ſed quod eas coniiciat, detineat & relinquat in perpetuis dubitationibus. Fidei, n. (ſicut dicunt) poteſt ſubeſſe falſum: & ſpei (ſicut Ieſuitæ dicunt) propriũ eſt poſſe fallere. Nec ſane elogium hoc inuidemus doctrinæ Pontificię: imo addimus ex Paulo eos qui hoc modo ſuis operibus præparari, & ſuis qualitatibus iuſtificari volunt, minus adhuc quam par eſt facere: quod ſaltem dubitãt de ſua reconciliatione, adoptione, & acceptatione ad vitam æternam. Paulus enim nõ dubitatiue, ſed categorice pronũciat, ſe in hoc quod nihil ſibi conſcius eſt, non eſſe iuſtificatum. 1. Cor. 4.

4 Item, qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt: quia qui nõ in omnibus permanſerit, maledictus eſto. Galat. 3. Qui non ex fide, ſed quaſi ex operibus ſectantur iuſtificationem, ad eam non perueniunt, Roman. 9. Euacuati eſtis, à Chriſti gratia excidiſtis, q in lege iuſtificamini Gal. 5. Qui igitur tali conſolatione afferente dubitationem & deſperationem delectatur, fruatur ſane ea: nec prætendere poterit, ſe deceptum eſſe: prædicant enim Pontificii, ſuam doctrinam non afferre talem pacem conſcientiis, in qua tuto & certo acquieſcere poſſint. Qui ergo vult de ſalute

ſua

ſua dubitare, amplectatur doctrinam Pontificiam: hoc enim eſt, quod de ſumma & fine doctrinæ ſuæ pollicentur.

Non autem hic conſiſtunt Tridentini Patres, ſed vlterius progrediuntur, & decernunt: Neminem etiamſi vera fide credat, gratis diuina miſericordia propter Chriſtum peccata ſibi remitti debere certo ſtatuere, ſe a peccatis abſolui. Imo addunt: Qui credit peccata nō remitti, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum, ſi in illa fiducia acquieſcat. tūc & ideo peccata illi nō dimitti. Huic verò blaſphemiæ, propter gloriā Chriſti & conſcientiarum cōſolationem, reſiſtendum eſt. Et inſignis contumelia eſt, doctrinam cœleſtem hoc titulo infamare, quod ſit doctrina & materia dubitationis in articulo de remiſſione peccatorū. Ideo enim diuinitus patefacta eſt generi humano doctrina cœleſtis, ideo proponitur in Eccleſia, vt vere credentes habeant certam & firmam conſolationem, in qua contra omnes tentationes tuto acquieſcere poſſint, in promiſſione Euangelij de recōciliatione ſua cum Deo, de adoptione & acceptatione ad vitam ęternā. Sicut igitur libenter damus, & pleno ore confirmamus Pontificiorum doctrinam de iuſtificatione eſſe officinam dubitationis & deſperationis: ita pro fiducia gratuitæ recōciliationis cum Deo propter Chriſtum mediatorem, omnino pugnādum eſt in Eccleſia. Hęc enim eſt doctrina Euangelij, & Eccleſiæ propria. Non autem prolixa oratione diſputationis huius explicationem perſequemur, ſed fundamenta tantum, qua fieri poterit breuitate, notabimus.

Vt autem eo commodius illud fieri poſſit, primum paucis illa remouebimus, quorum confuſione Pontificij callide & inſidioſe ſtatum diſputationis coram imperitis tranſponere conantur.

Non igitur diſputatio eſt de fide hæreticorum, qui falſas & blaſphemas opiniones pugnantes cum fundamento amplectuntur & tuentur: Nec de Epicurea perſuaſione, pollicente ſibi in perſeuerantia ſcelerum impunitatem, quæſtio eſt: illis enim non dubitationem, ſed certam aſſeuerationem iræ diuinæ, niſi conuertantur, proponimus: Qui talia agunt, non habent partem in regno Dei & Chriſti.

Fatemur etiam, veram fidem in hac carnis infirmitate non eſſe perfectam, ſed ſæpe tentari multis & variis dubitationibus: ita vt in tentationibus ſæpe inter trepidationes, valdè languida ſit fiducia. Docemus autem, non indulgendum dubitationi, ſed perpetuo cum ea luctandum & orandum: Credo Domine, ſed tu opem fer incredulitati meæ. Item: Domine adauge nobis fidem. Monentur etiam iuſtificati, ne fiducia miſericordiæ Dei ad alendam & confirmandam ſecuritatem & petulantiam carnis abutantur: illa enim ſemper freno timoris Domini coercenda & reprimenda eſt. Nec ſane quando reſpicimus ad infirmitatem noſtram, ad nouas noſtras qualitates ſeu virtutes, inde concipimus fiduciā quod Deo certo ſimus accepti ad vitam æternam: diſerte enim cum Paulo fatemur: In hoc non ſum iuſtificatus.

Has quæſtiones ideo ab hac diſputatione ſeparo. Video enim Pontificios harum confuſione hanc doctrinam turbare. Verus igitur cōtrouerſiæ huius, inter nos & Pontificios ſtatus hic eſt: quod ipſi docēt, Peccatorem, quando in ſeria pœnitentia, vera fide, ex verbo Dei per Spiritum ſanctum concepta, apprehendit promiſſionem gratuitæ miſericordiæ, & in ea ſimul apprehendit ipſum mediatorē Filium Dei, qui eſt iuſtitia noſtra, nec poſſe nec debere certa fiducia ſtatuere, peccata ſibi remitti: poſſe quidem benè ſperare, & de Dei miſericordia optima queq; ſibi polliceri ſed hęc tamē ſine certa fiducia in medio fluctuātis dubitatiōis ſuſpenſa eſſe relinquenda: q̄a fidei poſſit ſubeſſe falſum, & ſpes poſſit fallere. Et hanc dubitationē numerant nō inter infirmitates & maculas carnis, ſed

inter virtutes fidei: vt niſi dubitatio adſit, ornet & commendet fidem, ſit inanis hæreticorum fiducia, non fides iuſtificans. Quia vero vident duo hæc manifeſte eſſe pugnantia, credere & dubitare: fingunt fidem in genere quidem ſtatuere promiſſiones diuinas de miſericordia Dei, de merito Chriſti, & de Sacramentorum efficacia, veras & certas eſſe, ſed de applicatione ad credentes, fidem debere in perpetua dubitatione ſuſpenſam manere: an ſcilicet mea fides, quæ promiſſione Dei nititur, certo iuxta dicta Euangelica ſtatuere debeat: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Item: Fides tua te ſaluum fecit.

Iuxta Põtificios igitur, fides inter vniuerſalia ſiue realia ſiue nominalia, inter ideas Platonicas in aere generali perſuaſione ſuſpẽſa volitabit: de applicatione ad perſonam credentem vel non ſolicita, vel non certa.

Quia vero vtilis & neceſſaria eſt illa doctrina, quæ Euangelii propria eſt: quomodo conſciẽtiæ, quæ pauore iræ Dei propter peccata anguntur, poſſint habere certam & firmam conſolationem, in qua certa fiducia de remiſſione peccatorum acquieſcere poſſint: non prolixe ſane rhetoricabimur, ſed præcipua tantum fundamenta eius doctrinæ notabimus.

Primo. Fundamentum firmum & manifeſtum ſumitur ex natura & proprietate promiſſionis gratuitæ: fiducia enim ſalutis noſtræ non eo nititur, quaſi ingenii noſtri perſpicacia, acumine ſuo poſſit penetrare cœlos cœlorum, & ſcrutari quid de me in arcano conſilio Trinitatis decretum ſit: ſed hoc fundamento nititur, quod Deus ex arcana luce prodiens, voluntatem ſuam nobis in verbo patefecit: vt Paulus 2. Cor. 2. non dubitet affirmare, nos mentem Chriſti tenere. Et in lege quidem voluntas Dei ita patefacta eſt: Qui fecerit hæc, viuet in eis. Quod ſi per dubitationem apprehendi poſſet vita æterna, nulla magis idonea eſſet promiſſio quam legis: propter annexam enim conditionem perfectæ impletionis, conſcientias relinquit in perpetua dubitatione, Rom. 4. Quia vero non dubitatio, ſed fides iuſtificat: nec qui dubitat, ſed qui credit, habet vitam æternam: ideo Deus propoſuit gratuitam promiſſionem Euangelii, quæ nititur non noſtris operibus: ſed miſericordia Dei propter obedientiam filij Mediatoris. Et quare hæc promiſſio ſit propoſita, Paulus oſtendit Romanorum 4. Ideo ex fide, & ſecũdum gratiam, vt ſit firma promiſſio. Num vero vt tantum in genere, & per ſe firma ſit promiſſio? imo, inquit Paulus, vt firma ſit omni ſemini. Quomodo vero? Scriptum eſt, inquit, propter nos, quibus imputabitur credentibus. In genere enim & per ſe, firma eſt etiam legis promiſſio. Vt vero nobis ſit firma, ideo ſecundum gratiam, & ex fide. Ita Hebr. 6. extat pulcerrima ſententia, Deum in gratuita promiſſione interpoſuiſſe iuſiurandum: vt per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, firmam cõſolationem habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem. Audis non in genere tantum, nec per ſe firmam tantum eſſe promiſsionem: ſed vt nos, qui cõfugimus ad apprehendendam propoſitam ſpem, firmam conſolationem habeamus. Ex hoc fundamento Ioannes ducit argumentum, 1. c. 5. Qui non credit Deo, mendacem facit eum. Nec vero de generali aſſenſione Ioannes loquitur. Subiungit enim: Hæc ſcribo vobis, qui creditis in nomen filij Dei, vt ſciatis quod vitam æternam habeatis.

Nam ſi credo in filium Dei, & tamen dubito, an habeam vitam æternam: non credo huic promiſsioni, Qui credit in filium, habet vitam æternam. Iuxta Ioannem igitur facio Deum mendacem.

Secundo, Ex proprietate fidei iuſtificantis. Tribuitur enim fidei πληροφορία ὑπόστασις, ἔλεγχος, παῤῥησία πεποίθησις quæ certe non dubitationem, ſed certam & firmam fiduciam ſignificant: ſicut exemplis probare poſſem, niſi vererer prolixitatem. Ioannes peculiari conſilio

de fide ita loquitur, 1. cap. 3. Scimus quod tranſlati ſumus à morte ad vitam, cap. 5. Vt ſciatis, quoniam vitam habetis æternã, qui creditis in nomen Filii Dei, 1. Pet. 1. Perfecte ſperate in eam, quæ ad vos defertur gratiam. Heb. 3. Si fiduciam & gloriationem ſpei ad finem vſque firmam tenuerimus. Heb. 10. Accedamus vero corde in plerophoria fidei, tenentes confeſſionem ſpei ἀκλινῆ. Hebr. 6. extat dulciſſima metaphora ancoræ: Quando enim ancora in terram ſabuloſam incidit, nõ poteſt nauem firmiter retinere: quando vero in fundum firmum & tenacem iacta eſt, firmiter retinet nauem contra omnes fluctus. Ita, inquit, ancoram ſpei noſtræ iactam eſſe in ipſum cœlum: & quidem vbi Chriſtus pro nobis Pontifex eſt, qui apprehendit, fulcit & retinet ancoram illam, ſicut inquit Ioan. 10. De manu mea nemo rapiet eas. Et ſicut Paulus inquit, Phili. 3. Apprehēdi, imo magis apprehenſus ſum. Ita Rom. 5. Iuſtificati fide, pacem habemus apud Deum. Item: Stamus in gratia Dei, & gloriamur ſpe glorię Dei. Rom. 4. Ideo ex fide, vt firma ſit promiſſio. Has dulciſſimas conſolationes ſcelerate nobis dubitatione ſua deprauare & eripere conantur Pontificii Academici. Quod ſi virtus eſſet dubitatio, non recte præciperetur eſſe luctandum contra dubitationem: nec iuberemur petere: Adauge nobis fidem. Adiuua incredulitatem. Eſt & hoc valde firmum argumentum contra Pontificiam dubitationem, quod 2. Corin. 13. Paulus inquit: Tentate & probate vos ipſos, an ſitis in fide. Anne cognoſcitis vos ipſos, quod Ieſus Chriſtus in vobis ſit, niſi forſan reprobi eſtis. Audis quemq; debere ſe ipſum probare, an ſit in fide: & illos, qui non agnoſcunt Chriſtum in ſe eſſe, reprobos eſſe. Hæc copioſa oratione poſſent explicari: ſed nos tantum fundamenta nunc monſtramus. Illud tantum addam, quam variis artificiis locum Rom. 8. ludificare conentur Pontificii. Pighius ex Thoma dicit, Paulum ibi tantum de ſuæ ſalutis certitudine, quam ex peculiari reuelatione habuerit, loqui: non vero affirmare omnem Chriſti fidelem eiuſmodi certitudinem habere, ſed hoc manifeſte falſum eſt, Paulus enim in tota illa ſententia in plurali loquitur, & fundamēta illius certitudinis ponit: Chriſtus mortuus eſt, imo ſedet ad dexteram patris, interpellans pro nobis.

Andradius igitur videns, has ludificationes non poſſe conſiſtere, dicit, verbum πέπεισμαι ſignificare non certam fiduciam, ſed veriſimilem exiſtimationem ſeu perſuaſionem: quæ tamen falli poſſit, quia in quibuſdam ſcripturæ locis ita vſurpetur. Atqui vſurpatur etiam pro certa, firma, & indubitata perſuaſione, 2. Tim. 1. Certus ſum, quod potens eſt depoſitum meum ſeruare. Et ab hoc themate πεποίθησις deducitur.

Quæſtio iam eſt: Vtra ſignificatio conueniat loco. Rom. 8. Illud vero totus contextus tantum non clamat: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quomodo non omnia cum filio nobis donaret? Quis accuſabit? quis condemnabit? Deus iuſtificat, Chriſtus mortuus eſt. Quis ſeparabit nos à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro? Num periculum? num gladius? &c. Imo in his omnibus plus quam vincimus, per eum, qui dilexit nos. Et poſt hæc ſequitur verbum πέπεισμαι. Manifeſtiſſimum autem eſt, eum cum ratione (quod dicitur) inſanire, qui totam illam orationem de dubitatione conaretur explicare. Et inter ipſos Pontificios nemo hactenus auſus fuit dicere, Paulum, Rom. 8. de ſua etiam ſalute incertum dubitare: niſi quod Ieſuitarum impudentia hoc tentauit, quam Andradius non æquare tantum, ſed & ſuperare contendit.

3. Doctrina de vero vſu Sacramentorũ præbet ſuauiſſima argumenta de certitudine ſalutis credentium, contra dubitationem Pontificiorum. Certum enim eſt, Filium Dei promiſſioni gratiæ, ſua inſtitutione addi-

diſſe ſigna illa, quæ Sacramenta vocantur: vt promiſſio Euangelij nõ tantum in genere pponeretur, ſed vt in actione Sacramentorum generalis illa promiſſio ſingulis fide vtẽtibus offerretur, applicaretur & obſignaretur: Et quidem vt fidei infirmitas, quæ generali & nuda promiſſione contra ſpem in ſpem ægre ſe poteſt ſuſtentare, efficacia Sacramentorum ſubleuaretur & confirmaretur. Ita Roman. 4. Circumciſio vocatur ſigillum iuſtitiæ fidei, Galat. 3. Quotquot baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis. 1. Petri 3. Baptiſmus eſt ſtipulatio bonæ cõſcientiæ. In vſu Cœnæ Dominicæ, ſingulis non indigne accedentibus, Filius Dei applicat illud: Accipe, ede: hoc eſt corpus meum, quod pro te traditũ eſt: hoc poculum, nouum Teſtamentum eſt, &c. Ita oratio Damaſceni in ſumptione myſteriorum inquit: Dignare vt accipiam, εἰς ἀρραβῶνα τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ βασιλείας. De abſolutione quam dulcis eſt promiſſio: Quorum remiſeritis peccata remiſſa erunt eis. Quicquid ſolueritis in terra, ſolutum erit in Cœlo. Hinc Gerſon recte diſputat, abſolutionem non in optatiuo modo, ſed propter certitudinem pronunciandam eſſe in indicatiuo modo, ſicut hac forma abſolutionis Nathan vtitur: Dominus abſtulit peccatum tuum. Et Chriſtus Lucæ 7. Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace, Matth. 9. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Hæ dulciſſimæ conſolationes non tantum labefactantur, ſed omnino conſcientijs eripiuntur per Pontificiam dubitationem.

Gerſon.

4. Firmiſſima argumenta contra Pontificiorum dubitationem, ſumuntur ex teſtimoniis Scripturæ de obſignatiõe credentium per Spiritum ſanctum. Epheſ. 1. Poſtquam credidiſtis, obſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ. 2. Corinth. 1. Deus eſt, qui obſignauit nos, deditq; arrham ſpiritus in cordibus noſtris. Eph. 4. Non contriſtetis ſpiritum, quo obſignati eſtis in diem redemptionis, &c. Emphaſes vocabulorum obſignationis & arrhabonis, pulcherrime confirmant hanc doctrinam. Obſignatio enim extra omnem controuerſiam ijs adhibetur, quæ volumus aliis, ad quos illa pertinent, indubitata & quam certiſſima eſſe, & quidem in hunc finem adhibetur, vt omnis dubitatio & hæſitatio, quæcunq; incidere poſſet, per obſignationem remoueatur. Nec vero obſignatio ſpiritus in ſingulis credentibus, ad generalem tantum perſuaſionem pertinet, ſed vt ſinguli ſtatuant ſibi firmam & certam eſſe promiſſionem; & quidem contra dubitationem, quæ naturaliter hæret in animis noſtris, Deus adhibet obſignationem precioſiſſimam & firmiſſimam, ipſum ſcilicet Spiritum ſanctum.

Alterum vocabulum, eſt Arrhabo, quod origine Hebraicum eſſe, certum eſt. Significat autem hypothecam, cautionem ſeu ſymbolum, quodcunq; ſit, quo ratificatur & confirmatur fideiuſſio, nõ certe, vt de ea dubitetur, ſed vt ei fides indubitata habeatur. Hoc etiam vocabulo appellãtur obſides, 4. Reg. 14. vſurpatur & Gen. 28. ſicut à Latinis arrha, p parte aliqua perſoluti pretii, qua fides fit perſoluendæ reliquæ ſummę. Et hæc vocabula præbent dulciſſimam conſolationem. Quia enim ſalui ſumus, ſed ſpe, Roman. 8. & interim variis tentationibus fides quaſſatur & concutitur, ne propterea de bona Dei erga nos voluntate, de remiſſiõe peccatorum, adoptione, ſalute, & vita æterna dubitemus; dedit nobis quaſi obſidem, pignus & arrham, nõ Angelum vel creatum aliquid, ſed ipſum Spiritum ſanctum, qui eſt, ὁμοούσιος Patri & Filio, vt contra omnem dubitationẽ, in fiducia ſalutis noſtræ, quæ in nobis reuelabitur, acquieſcere poſſimus. Et illæ metaphoræ maniſeſtis ſententiis alibi explicãtur. 1. Ioan. 5. Qui credit in Filium, habet teſtimonium in ſeipſo, Rom. 8. Spiritus ſanctus dat teſtimoniũ ſpiritui noſtro, quod filii Dei ſimus, Gal. 4.

Deus

Digitized by Google

Deus miſit ſpiritum filij ſui in corda noſtra clamantem Abba pater. 1. Corint. 2. Accepimus Spiritum ex Deo, vt ſciamus, quæ nobis à Deo donata ſunt. Epheſ. 1. Illuminati oculos mentis vt ſciamus, quæ ſpes hæreditatis noſtræ, &c. Inſignis igitur contumelia eſt in Spiritum gratiæ, decretum Tridentini Concilij de dubitatione veræ fidei.

De his dulciſſimis ſententijs Andradius inquit, ridicule magis quam acute dici, credentes inde etiam certos reddi de reconciliatione, quod Spiritus ſanctus id intus in animo teſtetur. Quia, inquit, ſine peculiari reuelatione nemini certo conſtare poteſt, illam quam multi ſentiunt mentis teſtificationem, eſſe Spiritus ſancti voces. Et certum quidem eſt, non omnes humani animi cogitationes & impetus, eſſe motus & impulſus Spiritus ſancti: ſed quia verbum Euangelij eſt miniſterium ſpiritus, 2. Corint. 3. Ioan. 6. & ex auditu fidei Spiritus accipitur, Gal. 3. teſtificationem igitur in mente credentium, ex fide ſecundum promiſſionem Euangelij conceptam, certum eſt eſſe obſignationem Spiritus ſancti, ſicut Paulus inquit: Poſtquam credidiſtis, obſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, Epheſ. 1. Andradius vero vult, hæc iudicari non ſecundum verbum promiſſionis, ſed expectandas eſſe peculiares reuelationes alias, ſine quibus ambiguam, dubiam, & incertam, forſan etiam falſam eſſe credentium fiduciam, ipſam etiam obſignationem ſpiritus, de qua Paulus loquitur.

5. Item probatur ab exemplis ſanctorum, vt de Abraham. Rom. 4. Paulus dicit: Contra ſpem in ſpem credidit. Et non infirmatus eſt fide, in promiſſione etiam Dei non heſitauit diffidentia, ſed confortatus eſt fide, pleniſſime ſciens, quia quæcunque promiſit Deus, potens eſt & facere. Ideo & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Hæc non verba, ſed fulmina ſunt contra Tridentinum decretum, quod dicit: Nemini, qui in fiducia remiſſionis peccatorum iuxta promiſſionem acquieſcit, peccata remitti. Paulus vero dicit: Ideo reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Nec de generali aſſenſione loquitur Paulus, ſed de applicatione ad indiuiduum, ad Abraham ſcilicet.

Dauid inquit, Pſal. 23. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.

Pſalm. 26. Dominus ſalus mea, quem timebo? à quo trepidabo?

Pſalm. 30. In te Domine ſperaui, non confundar in æternum. Item: Qui confidit in Domino, ſicut mons Sion, in æternum non commouebitur.

Paulus. Rom. 8. Quis accuſabit? quis condemnabit? quis ſeparabit? &c. perſuaſum enim mihi habeo, quod nulla creatura poterit nos ſeparare à dilectione Dei, qua diligit nos in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Luc. 7. Remittuntur tibi peccata tua, vade in pace, fides tua te ſaluam fecit. Matth. 9. Bono animo eſto fili, remittuntur tibi peccata tua.

6. Dubitatio pugnans cum fiducia, diſertis verbis in Scriptura reprehenditur, Matth. 6. O modicæ fidei. Matth. 14. Modicæ fidei, quid dubitaſti? vtitur verbo διστάζειν, quod ſignificat, quando animus affectibus nunc huc, nunc illuc impellitur, vt non maneat in vna ſententia, Ita vſurpatur 7. Ethicorum, cap. 2. Et idem eſt, quod Pontificij dicunt, ſpem aſſentiri quidem propter probabiles rationes vni parti, ſed tamen cum formidine partis alterius. Rom. 4. Iacob 1. Mar. 11. fidei opponitur verbum διακρίνεσθαι, quod Budæus inde dici ſentit, quod illi, qui hæſitant, ſecum ipſi alternantibus ſententijs quaſi litigant & diſceptant. Et plane talem fidem fingunt Pontificij.

Lucæ 12. loco ὀλιγοπιστίας vtitur verbo μετεωρίζεσθαι, quod ſignificat animum ancipiti & ſolicita dubitatione ſuſpenſum, quo res euaſura ſit: ſicut quæ in ſublimi ſuſpenſa ſunt, facili momento huc illuc impelluntur.

Ita Thucyd.lib.2. Tota Græcia μετέωρ@ ἦν. Græci interpretes, Pſal.41. 92. 87. de fluctibus maris vehementioribus hoc vocabulum vſurpant. Et hanc antitheſin Iacobus, cap.1. explicat: Poſtulet in fide, nihil hæſitans, qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento circumagitur. Non ergo exiſtimet homo ille, quod accipiat aliquid à Domino. Loquitur autem Iacobus non ſimpliciter de infidelitate, ſed vtitur verbo διακρίνεσθαι de quo iam dictum eſt, Simpliciter igitur damnat Tridentinam dubitationem. Et obſeruet lector, quod Tridentinum decretum hæſitationem facit virtutem fidei: Paulus vero Rom.4. eam tribuit τῇ ἀπιστίᾳ incredulitati. Et Rom.14. ſynonyma ſunt: Quicquid non eſt ex fide. Et Quicquid fit dubitante conſcientia. Et affirmat, dubitationem non tantum per ſe eſſe vitium, verum etiam contaminare alia opera, vt fiant peccata.

7. Vtilis eſt hæc etiam obſeruatio, vnde ſumpta ſit doctrina, quæ iubet vere credentes dubitare de remiſſione ſuorum peccatorum. Nam Matthæi 9. Scribæ de generali quidem promiſſione remiſſionis peccatorum non dubitant, ſed Chriſtum blaſphemiæ arguunt, propterea quod doceat, ſe tam certo promittere & donare remiſſionem peccatorum credentibus, vt iubeat paralyticum θαρσεῖν, hoc eſt, bono & tranquillo animo eſſe. Ita Lucæ 7. cum Chriſtus mulierem abſolueret: Remittuntur tibi peccata tua, & iuberet eam in pace ire, Phariſæi muſſitant, blaſphemiam eſſe.

Et Nouatiani conuerſis poſt lapſum, non ſimpliciter negabant remiſſionem peccatorum, ſed iubebant illos bene quidem ſperare, non tamen certo ſtatuere, vel poſſe, vel debere, peccata ſibi remitti. Ita enim in Tri. par.lib.9. error ipſorum deſcribitur: eſſe quidē lapſos inuitandos ad pœnitentiam, remiſſionem vero Dei poteſtati relinquendam. Ita etiam Ambroſius de pœnitētia, lib.1. cap.2. Nouatiani dicunt, ſe ſoli Deo remittendorum criminum poteſtatem reſeruare. Sed Chriſtus mandauit diſcipulis ſoluere peccata. Et lib.2. cap.5. dicit: Nouatianos pro ſtabilienda dubitatione de remiſſione peccatorum, obiecisse locū ex Actis, cap.8. vbi Petrus dicit: Pœnitentiam age, ſi forte tibi remittatur iniquitas peccati tui. Ibi dicunt: Petrum non certo affirmaſſe, pœnitentibus peccata dimitti. Ambroſius vero reſpondet, Petrum ita loqui, quia Simon Magus non ex fide credebat, ſed dolum cogitabat. De phraſi vero inquit, ego nec Petrum dubitaſſe dico. Nec verbi vnius præiudicio, totam cauſam ſtrangulandam arbitror. Nam & Chriſtus dicit, Ioan.8. Si me ſciretis, forſitan & patrem meum ſciretis. Et addit: Nec poterat Petrus dubitare de Chriſti munere, qui ſibi ſoluendorum peccatorum dederat poteſtatem. Obſeruet Lector, Nouatianos in ſuo certamine non ſimpliciter diſputaſſe, Deum nemini, qui poſt lapſum pœnitentiam agit, velle peccata remittere: ſed hæc fuit iuxta Ambroſium controuerſia, an miniſter Eccleſiæ, cui commiſſa eſt poteſtas ſoluendi peccata, certo debeat affirmare, an vero dubitatiue proponere illis, qui pœnitentiam agunt, peccata dimitti. Item an pœnitens qui vera fide amplectitur Chriſtum, certo ſtatuere, an vero dubitare debeat, ſibi peccata dimitti. Et ad hanc deſcriptionem certaminis Nouatiani, conferatur doctrina Pontificia de dubitatione. Addam vero & hoc quod alius quidam ſuppoſititius libellus de exhortatione ad pœnitentiam, ſub titulo Ambroſij dicit: Pœnitentiam dare poſſum, ſecuritatem dare non poſſum. Non dico, damnabitur, ſed nec liberabitur dico. Non præſumo, non promitto, prorſus neſcio de Dei voluntate. Aut ignoſcetur tibi, aut non ignoſcetur, quid horum tibi futurum ſit, neſcio.

Hæc certe contradictoria plane ſunt eius ſententiæ, quam Ambroſius contra Nouatianos ex ſcriptura defendit. Et hoc obſeruet Lector, mul-

Digitized by Google

ſuppoſititia interſperſa eſſe ſcriptis Patrum, vt ita ſpecie antiquitatis ſimplicioribus facilius imponatur.

Poſtremo extant & veterum Scriptorum præclara teſtimonia, quæ oſtendunt nouitium & adulterinum eſſe Pontificiorum dogma, de dubitatione. Nos illa tantum annotabimus, in quibus conſpicitur plane eadem tunc contra fiduciam fidei fuiſſe obiecta, quæ nunc agitantur & opponuntur à Pontificijs.

De obiectione enim arrogantiæ & ſuperbiæ Auguſtinus inquit Serm. 28. de verbis Domini: Omnia tibi peccata tua dimiſſa ſunt. Ideo præſume non de operatione tua, ſed de Chriſti gratia. Gratia enim ſaluati eſtis, inquit Apoſtolus. Non ergo hic arrogantia eſt, ſed fides, prædicare quod acceperis, non eſt ſuperbia, ſed deuotio. De obiectione indignitatis & indiſpoſitionis Auguſtinus in Pſalm. 88. ita inquit: Hoc dixit Deus, Hoc promiſit ſi parum eſt, hoc iurauit. Quia ergo non ſecundum merita noſtra, ſed ſecundum illius miſericordiam firma eſt promiſſio, nemo debet cum trepidatione prædicare, de quo non poteſt dubitare. Bernardus de fragmentis ſeptem Sermon. 3. Tria conſidero, in quibus tota ſpes mea conſiſtit; Charitatem adoptionis, veritatem promiſſionis, poteſtatẽ redditionis: murmuret iam quantum voluerit, inſipiens cogitatio mea dicens: Quis es tu, aut quanta eſt illa gloria, quibuſue meritis hanc obtinere ſperas? Et ego fiducialiter reſpondeo: Scio cui credidi, & certus ſum, quia in charitate nimia adoptauit me, quia verax eſt in promiſſione, quia potens in exhibitione. Hic eſt funiculus triplex, qui difficile rumpitur: quem nobis è patria noſtra in hunc carcerem vſq; demiſſum, firmiter obſecro teneamus, vt ipſe nos ſubleuet, ipſe nos trahat, & pertrahat vſque ad conſpectum gloriæ magni Dei.

Ad obiectiones ex Ioele & Iona, Nazianzenus in oratione conſolatoria in grandinis calamitate ita reſpondet: Quis ſcit, numquid conuertatur & pœniteat, & relinquat benedictionem? Atqui manifeſte hoc ſcio. Ego diuinæ clementiæ fideiuſſor ſum. Ad ſententiam Salomonis quæ ab aduerſarijs ſemper opponitur, Bernardus pulcerrime reſpondet, Serm. 5. in dedicat. Quis poterit ſaluus eſſe? dicunt diſcipuli. Et apud homines hoc impoſſibile eſt, ſed non apud Deum. Sed de poſſibilitate iam certi, de voluntate quid agimus? Quis ſcit, ſi eſt dignus amore vel odio? Quis nouit ſenſum Domini? Hic iam plane fidem nobis ſubuenire neceſſe eſt. Hic oportet ſuccurrere veritatem, vt quod de nobis latet in corde patris, nobis per ipſius ſpiritum reueletur, & ſpiritus eius teſtificans, perſuadeat ſpiritui noſtro, quod filij Dei ſimus: perſuadeat autem vocando & iuſtificando gratis per fidem.

De præſumptionis obiectione Auguſtinus reſpondet Tract. 22. in Ioan. Oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Chriſti, & tu tibi audes promittere, quia in iudicium non venies? Abſit, inquis, vt ego hoc mihi promittere audeam: ſed credo promittenti (in iudicium non veniet.) Ideo non præſumptione mea, ſed ipſius promiſſione in iudicium non venio.

Ad obiectionem de fide generali, reſpondet Bernardus. De annunciatione. Ser. 2. Neceſſe eſt primum omnium credere, quod promiſſionem habere nõ poſſis, niſi per indulgentiam Dei. Sed adde, vt credas hoc, quod per ipſum peccata tua donantur. Hoc eſt teſtimonium, quod perhibet Spiritus ſanctus in corde tuo: Dimiſſa tibi ſunt peccata tua.

Dubitationem & incertitudinem pugnare cum ipſa fide & iuſtificatione, Hilarius pronuntiat in 5. Matth. Regnum cœlorum, quod Dominus noſter in ſe eſſe poſitum, eſt profeſſus, vult ſine aliqua incertę voluntatis ambiguitate ſperari, quod alioqui iuſtificatio ex fide nulla eſt, ſi fides ſit ambigua.

Cypria-

Cyprianus Sermo. 4. de mortalitate: Quis hic anxietatis & ſolicitudinis locus eſt? Quis inter hæc trepidus & mœſtus eſt, niſi cui ſpes & fides deeſt? Eius eſt .n. mortem timere, qui ad Chriſtum tranſire nolit: eius eſt ad Chriſtum nolle ire, qui ſe non credit cum Chriſto incipere regnare. Scriptum eſt enim, juſtum fide viuere. Si juſtus es, & fide viuis, ſi vere in Deum credis, cur non cum Chriſto futurus, & de Domini pollicitatione ſecurus, amplecteris? Item, Deus tibi de hoc mundo recedenti, immortalitatem pollicetur, & tu dubitas & fluctuas? hoc eſt, Deum omnino non noſſe, hoc eſt, Chriſtum credentium magiſtrum peccato incredulitatis offendere, hoc eſt, in Eccleſia conſtitutam fidem in domo fidei non habere.

Hæc fundamenta profecto tam ſunt firma & perſpicua, vt mirum ſit inueniri homines, & quidem titulo Eccleſiæ gloriantes, qui auſint contrarium ſtatuere: & quidem cum anathematis denuntiatione, veram, firmam & certam conſolationem conſcientiis eripere, vt homines in priſtinam rurſus conſcientiarum carnificinam detrudant.

Sed inquis: Habent & ipſi dubitationis ſuæ rationes. Reſpōdeo: Antea diximus, quia ſimpliciter legem tantum docet, hoc eſt, hominem ſuis qualitatibus & operibus juſtificari, nō poſſunt aliud doctrina ſua efficere, quam perpetuas dubitationes, & tandem deſperationem: Hæc vero ſupra ſunt explicata. Videbimus jam de reliquis obiectionibus.

Et quod primo dicunt, hæreticos qui falſas & blaſphemas opiniones defendūt, Epicureos etiā in mediis ſcelerib. ſine pœnitentia, poſſe talē perſuaſionem certitudinis ſibi fingere, facilis eſt reſponſio. Non enim loquimur vel de falſa, vel de mortua aut diabolica, ſed de vera fide, & vere credentibus. Nihil igitur amplius dico quam prodigioſam eſſe argumentationē, propter falſam fidē labefactare & conuellere verā fidē.

Secundo, opponunt contra fiduciam reſpectū propriæ infirmitatis & indignitatis, Et ſpecioſe amplificant, quā grata Deo virtus ſit vera animi humilitas, agnoſcens & confitens propriam indignitatem, quādo in conſpectum Dei progrediendum eſt. Reſpondeo: Fides noſtra omnino habet, & debet habere adiunctam veram humilitatem, quæ ſerio conſiderat, agnoſcit & fatetur propriam noſtram indignitatem, ita vt nō auſit noſtram dignitatē opponere judicio Dei, in articulo juſtificationis: ſed ſerio ſtatuit, & ex animo confitetur: non intres in judicium cum ſeruo tuo, quia nō juſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Hæc vero humilitas non facit fidem dubiam & fluctuantem, quia non detinet cōſcientiā in lege, vt propriam dignitatem opponat judicio Dei, ſed impellit & vrget, vt quærat aliam promiſſionem, in qua gratis propter filium Mediatorem, pater credentibus donet reconciliationem, vt quia in propria dignitate non poteſt inuenire, quo tuto coram iudicio Dei nitatur, apprehendat illum Mediatorem, in cuius vulneribus firma tutaq; ſecuritas eſt vere credentibus, ſicut Bernhardus loquitur.

Tertio, doctrinam de prædeſtinatione ſiue electione, opponunt contra fiduciam ſalutis, vtq; ſpecie aliqua illud faciant, dicunt temerariā præſumptionē arcani myſterii prædeſtinationis cauendam eſſe. Et verū ſane eſt, quod ſedulo etiam apud nos docetur, non eſſe arcanum conſilium Dei inquirendum, vt inde ſtatuamus, an ſimus in numero electorum: hoc enim præcipitiū eſt in multos errores, & deniq; in ipſam deſperationem. De electione enim non eſt judicandum ex rationis cogitationibus, aut dubiis ſpeculationibus, quid in arcano conſilio Dei de cuiuſq; vel ſalute, vel damnatione decretum ſit, ſed ex verbo Dei, in quo voluntatem ſuam Deus nobis patefecit: non autem ex legē, quæ de noſtris operibus, meritis & dignitate concionatur, ſed ex Euangelio: Loquitur

Digitized by Google

quitur autem Euangelium de electione, non ſicut Poetæ de tabulis Parcarum fabulātur, alios ad vitam, alios ad mortem adſcriptos eſſe; qua de re plane nihil nobis conſtet, an ſimus in numero ſaluandorum, an vero damnandorum. Sed doctrina prædeſtinationis proponit decreta à Deo facta, & poſtea in verbo reuelata de cauſis & modo ſaluandi aut damnandi, vt eſt 1. Decretum Dei de redimendo genere humano, per obedientiam & paſſionem Chriſti Mediatoris. 2. Decretum de vocandis per miniſterium verbi, tam Iudæis, quam Gentibus, ad communionē meriti Chriſti ad ſalutem. 3. Decretum Dei, quod ſpiritu ſuo velit per auditum verbi in cordibus hominum operari, vt agant pœnitentiam, & credant Euangelio. 4. Decretum Dei, quod illos, qui cum ſentiunt peccata ſua & iram Dei, fide confugiunt ad thronum gratiæ, & Chriſtum Mediatorem in promiſſione Euangelij propoſitum amplectuntur, velit iuſtificare & ſaluare: abijcientes vero verbum, aſpernantes, & non amplectentes promiſſionem, velit damnare.

Hæc eſt ſumma & ἀνάλυσις doctrinæ de prædeſtinatione, ſicut illa in verbo patefacta eſt; quæ non docet vere credentes debere dubitare, an ſint in numero electorum, ſed ſicut Paulus Rom. 8. gradationē inſtituit: Quos elegit, hos vocauit: Quos vocauit, iuſtificauit. Ergo quos Deus vocat, & iuſtificat, illi certo debent ſtatuere, ſe eſſe electos. Et lector ſi inſpexerit ſcripturæ ſententias de electione, manifeſte videbit doctrinam prædeſtinationis in ſcriptura patefactam eſſe, non vt dubiam & incertam redderet ſalutem credentium, ſed vt eſſet fundamentum certitudinis: Eph. 1. Elegit nos in Chriſto ante creationem mundi, 2. Tim. 2. Fundamentum Dei ſtat firmum, habens hoc ſigillum: Nouit Dominus ſuos. Io. 10. Oues meæ vocem meam audiunt, & non peribunt in æternum, & nemo rapiet eas de manu mea. Rom. 8. Qui ſecundum propoſitum Dei vocati ſunt. Quis igitur damnabit? quis ſeparabit? Rom. 11. Dona & vocatio Dei ſunt ſine pœnitentia. 2. Tim. 1. Non dedit nobis ſpiritum timoris. Vocauit enim nos ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quæ data nobis eſt in Chriſto Ieſu, ante tempora ſecularia, &c.

Et nunc quidem totam doctrinam prædeſtinationis non conſtitui explicare: ſed tantum oſtendere volui, electionem Dei, ſicut in verbo Dei patefacta eſt, non labefactare, ſed confirmare & ſtabilire certitudinem ſalutis, & fiduciam credentium. Falſum enim eſt, quod in 12. cap. dicit Tridentinum Concilium, ex verbo Dei non poſſe ſciri, quos Deus ſibi elegerit, niſi præter & extra verbum ſpecialis reuelatio accedat. Neq; hoc verum eſt, neminem vere credentem, ex verbo Dei, ſine peculiari reuelatione certo poſſe ſtatuere, ſe eſſe in numero prædeſtinatorum. Pugnant enim hæc cum ſcriptura, ſicut oſtendimus. Non ignoro autem, multa inextricabilia & portentoſa necti de prædeſtinatione à ſpinoſis ingenijs, ſed quam iudicem eſſe ſimpliciſſimam ſententiam, breuiter expoſui.

Quarto obijciunt etiam ſententias de perſeuerantia. Vt maxime de præſenti gratia certi ſint credentes, neminem tamen certum eſſe, an ſit perſeueraturus in finem. Et quia illi ſoli ſalui fiunt, qui vſq; in finem perſeuerant: non igitur poſſe certam fiduciam eſſe de ſalute credentiū. Reſpondeo: Multos non perſeuerare, ſed gratia excidere, & ſcriptura & experientia docet. Sed hoc fit non inde & ideo, quaſi Deus nolit credentes, quos ſemel in gratiam recepit, ad finem vſque conſeruare. ſed ideo fit, quia multi ſecuritate, diffidentia & operibus carnis, Spiritum ſanctum effundunt, & fidem excutiunt. Non igitur docendi ſunt homines, quomodocunque ſe gerant, non poſſe ipſos excidere gratia Dei. Scriptum eſt enim Rom. 11. Si permanſerit in bonitate Dei. Heb. 3. Modo fiduciam retineant vſq; ad finem. Sed monendi ſunt, vt actiones carnis ſpiritu morti-

ficent, & fide firmiter inhæreant Chriſto, illique per vſum verbi & Sacramentorum magis magiſq; vniantur, & petant à Deo donum perſeuerantiæ: luctenturque, ne carnis petulantia donum perſeuerantiæ excutiant.

Et hoc modo non debent dubitare de perſeuerantia, ſed ſtatuere, iuxta promiſſiones, Philipp. 1. Qui cœpit in vobis, perficiet vſque in diem Ieſu Chriſti. Vocati enim ſumus ad conſortium Chriſti ſempiternum non vt mox iterum abijciat, quos ſibi adiunxit ſed (ſicut inquit) non peribunt in æternum. Nemo rapiet eas de manu mea. 1. Corinth. 1. Confirmabit vos vſque in finem, ſine crimine in die aduentus Domini. Ita Dauid inquit: Non confundar in æternum. Et Ioannes dicit: Hæc ſcribo vobis, vt ſciatis quod vitam habetis æternam. Item, ſcimus, cum apparuerit, quod ſimiles ipſi erimus. Rom. 8. Quis ſeparabit? certus ſum enim, quod nec præſentia, nec futura nos ſeparabunt, 2. Tim. 4. Repōſita mihi eſt corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, Roman. 5. Gloriamur ſpe gloriæ Dei. Hæ ſententiæ manifeſte oſtendunt, ſpem fidelem de perſeuerantia, non eſſe inter cœlum & terram in ambigua dubitatione ſuſpenſam.

Quinto, agitant has & ſimiles ſcripturæ ſententias 1. Cor. 10. Qui ſtat, videat ne cadat. Philipp. 2. Cum timore & tremore operemini ſalutem. Roman. 11. Noli altum ſapere, ſed time. 1. Pet. 1. In timore incolatus veſtri tempore conuerſamini. Prouerb. 28. Beatus qui terret aſſidue cor ſuum. Ad has ſententias reſponſio generalis eſt. Monent enim, ne perſuaſione certitudinis de ſalute, degeneremus in carnalem ſecuritatem, qua ipſa fides ſuffocatur & extinguitur. Nec indulgeamus vitioſis affectibus: ita enim fides excutitur. Et niſi permāſerimus in bonitate Dei, exſcindemur, Rom. 11. Non manet autem fides in illis, qui ſine pœnitentia indulgent prauis affectibus. Sunt ergo hæ ſententiæ non conciones de dubitatione fidei, ſed exhortationes, ne fides poſſidens certitudinem ſalutis, vel ſecuritate extinguatur, vel actionibus carnis excutiatur: ſed vt exerceatur perpetuo in lucta contra carnem, ne illius petulantia effundatur gratia, Spiritus ſanctus, & certitudo ſalutis. Quædam etiam tales ſententiæ credentibus ob oculos ponunt ſuam infirmitatem, non vt fidem in dubitationem conijciant, ſed ne credentes inſoleſcant fiducia donorum, ſed vt toti à Domino pendeant, ardentius & firmius inhæreant miſericordiæ promiſſæ propter Chriſtum.

Sexto, Andradius vtitur etiam hoc argumento contra fiduciam. Paulus dicit: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus: quia qui me iudicat, Dominus eſt. Ergo Paulus de ſua iuſtificatione non fuit certus. Reſpondeo: Paulus non tantum dubitat, an ſua nouitate & ſuis operibus ſit corā Deo iuſtificatus, ſed diſerte dicit: In hoc non ſum iuſtificatus. Et rationem addit; Quia licet ipſum conſcientia non reprehendat, & coram hominibus ſit irreprehenſibilis; tamen coram Dei iudicio non poſſit illa iuſtitia conſiſtere. Aliam igitur quærit in obedientia & merito Chriſti, quam opponere poſſit iudicio & iræ Dei, vt reconcilietur, adoptetur, & acceptetur ad vitam æternam. Et de illa iuſtificatione non dubitatiue loquitur, ſed Rom. 5. Iuſtificati fide, pacem habemus. Fide acceſſum habemus ad gratiam, in qua, ſtamus & gloriamur. Rom. 8. Quis condemnabit? Deus eſt qui iuſtificat, &c. Paulus igitur veræ fidei in Chriſtum non adimit fiduciam & certitudinem iuſtificationis; ſed ſuis operib. non dubitatiue, ſed ſimpliciter adimit iuſtificationem, non tantum quæ fecit ante conuerſionem, ſed cum renouatus per ſpiritum, in nouitate eo vſque iam eſſet progreſſus, vt dicere poſſet, nihil mihi ſum conſcius, tñ addit: In hoc non ſum iuſtificatus, quia qui me iudicat, Dominus eſt, cuius iudicium requirit talē perfectionē, vt qui in vno delinquit, reus ſit omnium.

Salomonis ſententiam Eccleſiaſt. 9. Tam amorem, quam odium, neſcit homo; Andradius ita explicat, tam eſſe hominis viuendi rationem obſcuram, vt neſciat, quid potius mereatur, odiumne an amorem. Ergo ne dubium eſt in Eccleſia, an Sodomitarum ſcelera diſpliceāt Deo? Paulus certe magna aſſeueratione aliquoties repetit; Qui talia agunt regnū Dei non poſſidebunt. Et ipſe Salomon in eodem capite mox dicit; Quia Deo placent opera tua. Quid igitur (inquis) eſt quod Solomon dicit; Tam amorem, quam odium neſcit homo: Reſpōdeo; quilibet verborum ſuorum ipſe optimus interpres eſt. Solomon igitur mox addit ſententiæ illius rationem; Et amorem & odium neſcit homo, eo quod vniuerſa æque eueniant iuſto & iniuſto, vnde corda hominum implentur malitia; hoc eſt ex euentibus externis in hac vita, non debet nec poteſt ſtatui, vtrum Deo placeamus; hoc enim iudicium ſeducit impios. Non autem ſequitur: Ex euentibus non poteſt ſtatui, ergo fides etiam ex verbo Dei debet incerta eſſe. In eodem enim libro etiam dicitur: Ex euentibus externis non poſſe cognoſci, vtrū differat anima hominis à pecude, quia idem ſit vtriuſque interitus. Recte igitur Bernhardus dicit rationem per ſe & ex euentibus non poſſe ſtatuere de amore Dei erga nos, ſed fidem ex veritate verbi diuini hoc ſtatuere, & poſſe, & debere.

Locum Syracidis capite quinto, dixi eſſe deprauatum à monachis, qui fecerunt (De propitiato peccato noli eſſe ſine metu) vt dubitationem inde poſſent ſtabilire. Andradius vero contendit, ex Græco etiam textu illud poſſe probari, quia propitiatum illud dicatur, quod iam eſt condonatum. Ergo fides etiam poſt acceptam iam recōciliationem debet dubitare. Atqui in Græco non eſt Participium præteritum, ſed περὶ ἐξιλασμοῦ de propitiatione. Et ipſe textus explicat ſe, inquit enim: Ne dixeris. peccaui, & quid mihi accidit? Et poſtea: Ne ſis ſine metu, vt adiicias peccatū ſuper peccatū, eo quod miſeratio Domini magna eſt. Concionatur itaq; contra carnalē ſecuritatē, ne quis cumulet peccata ſine pœnitentia: ideo quia propoſita ſit propitiatio, vel ne quis ita ſit ſecurus, vt differat recōciliationem. Hæc vera ſunt, quæ & nos ſedulo monemus. Inde vero non ſequitur; Ergo fides debet dubitare de accepta propitiatione peccati.

Hæc fundamenta perſpicua, firma & ſolida ſunt. Quod enim obiicitur, multos hac doctrina abuti ad ſecuritatem; vera eſt reſponſio; propter abuſum non mutandam doctrinæ veritatem, ſed ſeruādum eſſe præceptum Pauli, de recte ſecando verbo Dei. Impœnitentibus enim non proponuntur hæ conſolationes, ſed fulmina, Epheſ. 5. Galat. 5. Coloſſ. 3. 1. Corinth. 6. Qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Illis vero, qui in pauoribus fide confugiunt ad thronum gratiæ, proponimus non dubitationem, ſed certam & firmam conſolationem, ex promiſſione Euangelij. Quia vero in ipſis credentibus eſt adhuc caro & ſpiritus, vetus & nouus homo; ſemper inculcantur etiam illę commonefactiones, ne abutantur promiſſione Euangelii, ad ſtabiliendam ſecuritatem, & petulantiam carnis; qui vero contemptis illis commonefactionibus, doctrina hac abutuntur, caueant quod ſcriptum eſt 2. Pet. 3. Deprauant ſcripturas ad ſuam ipſorum perditionem.

Poſtremo addenda eſt hæc commonefactio, nos non loqui de Idea quadam certitudinis fidei, quæ in hac carnis infirmitate nulla prorſus tentetur dubitatione, quæ nihil ſentiat trepidationum; quaſi infirma & languida fides, quæ non ſentit perfectā fiduciam, & abſolutam certitudinem, iudicanda ſit, non eſſe vera fides; ſupra enim oſtendimus fidem quantumuis infirmam, modo verū obiectū apprehēdat veram eſſe. Sed inquis, cur igitur proponitur doctrina de fiducia & certitudine fidei, in hac carnis infirmitate? Reſpondeo; propter duas cauſas. I. Vt ſciamus, quicquid

ſentitur dubitationum ſeu trepidationum, non eſſe de natura fidei, ſed pertinere ad illas ſententias: In carne mea non habitat bonum. Volenti mihi agere bonum, adiacet malum. Credentes igitur, coram Deo has ſordes dubitationum non iactant quaſi virtutes fidei, ſed agnoſcunt fidem, quatenus opus & virtus eſt in nobis, eſſe imperfectam, & illas ſordes, quæ fidei ex carne aſperguntur, petunt tegi & ignoſci. Et tamen propter obiectum, quod in illa infirmitate fides apprehendit, habent certam & firmam conſolationem. II. Proponitur ideo, ne indulgeamus dubitationibus, ſed luctemur cum infirmitate fidei, vt ſemper ita enitamur ad certitudinem, ne patiamur nobis excuti fiduciam, ſed vt illa confirmetur, creſcat & augeatur. Ideo enim Deus in exercitijs fidei propoſuit remedia verbi, Sacramentorum & orationis. Imo, ideo ſpiritus adiuuat infirmitates noſtras, vt fides poſſit eluctari, ne linum fumigans extinguatur, vtque in ipſa infirmitate fides nihilominus habeat certam & firmam conſolationem, ſicut Paulus dicit: non tam apprehendi, quam apprehenſus ſum, non tam cognoui, quam cognitus ſum.

Ita contra omnes ſophiſticas cauillationes plana, vera, vtilis & neceſſaria eſt doctrina de certitudine reconciliationis, iuxta promiſſionem Euangelij: in qua vera fiducia credentes acquieſcunt, aut ſaltem acquieſcere conantur.

DE BONIS OPERIBVS.

DE OBSERVATIONE MANDATORUM, deque illius neceſsitate & poſsibilitate.

CAPVT XI.

Nemo autem quantumuis iuſtificatus, liberum ſe eſſe ab obſeruatione mandatorum putare debet, nemo temeraria illa, & à Patribus ſub anathemate prohibita voce vti, Dei præcepta homini iuſtificato ad obſeruandum eſſe impoſsibilia. Nam Deus impoſsibilia non iubet, ſed iubendo monet, & facere quod poſsis, & petere quod non poſsis, & adiuuat vt poſsis, cuius mandata grauia non ſunt, cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue. Qui enim ſunt filij Dei, Chriſtum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipſemet teſtatur, ſeruant ſermones eius, quod vtique cum diuino auxilio præſtare poſſunt. L... enim in hac mortali vita, quantumuis ſancti & iuſti, in leuia ſaltem & quotidiana, quæ & iam venialia dicuntur, peccata quandoque cadunt, non propterea deſinunt e... iuſti. Nam iuſtorum illa vox eſt, & humilis & verax: Dimitte nobis debita noſtra. Quo fit, vt iuſti ipſi eo magis ſe obligatos, ad ambulandum in via iuſtitiæ ſentire de... ant, quo liberati iam à peccato, ſerui autem facti Deo, ſobrie, iuſte & pie viuentes, pr... ficere poſſunt per Chriſtum Ieſum, per quem acceſſum habuerunt in gratiam iſta... Deus namque ſua gratia ſemel iuſtificatos non deſerit, niſi ab eis prius deſeratur. It... que nemo ſibi in ſola fide blandiri debet, putans fide ſola ſe hæredem eſſe conſtitutu... hæreditatemque conſecuturum, etiamſi Chriſto non compatiatur: vt & conglorifi... tur. Nam & Chriſtus ipſe (vt inquit Apoſtolus) cum eſſet filius Dei, didicit ex h... paſſus eſt, obedientiam, & conſummatus factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi c... ſa ſalutis æternæ. Propterea Apoſtolus ipſe monet iuſtificatos dicens: Neſcitis quo... qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? Sic curr... vt comprehendatis. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non q... aerem verberans, ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne forte, cum ali... prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Itẽ princeps apoſtolorum Petrus: Satagite, inq... vt per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim fac... tes, non peccabitis aliquando. Vnde cõſtat: eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduerſ... qui dicunt, iuſtum in omni bono opere, ſaltem venialiter, peccare, aut quod eſt in...

rabilius pœnas æternas mereri, atque etiam eos, qui ſtatuunt in omnibus operibus iuſtos peccare, ſi in illis ſuam ipſorum ſocordiam excitando, & ſeſe in ſtadio ad currendum cohortando, cum hoc vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam, cum ſcriptum ſit, Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes ſuas propter retributionem. Et de Moyſe dicat Apoſtolus, quod reſpiciebat in remunerationem.

DE FRVCTV IVSTIFICATIONIS, HOC eſt, de merito bonorum operum, deque ipſius meriti ratione.

CAPVT XVI.

Hac igitur ratione iuſtificatis hominibus, ſiue acceptam gratiam perpetuo conſeruarint, ſiue amiſſam recuperauerint, proponenda ſunt Apoſtoli verba: abundantes in omni opere bono, ſcientes, quod labor veſter non eſt inanis in Domino. Non enim iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomine ipſius. Et nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. Atque ideo bene operantibus proponenda eſt vita æterna, & tanquam gratia, filiis Dei per Chriſtum Ieſum miſericorditer promiſſa, & tanquam merces, ex ipſius Dei promiſſione, bonis ipſorum operibus & meritis fideliter reddenda. Hæc eſt enim illa corona iuſtitiæ, quam poſt ſuum certamen & curſum repoſitam ſibi eſſe aiebat Apoſtolus, à iuſto iudice ſibi reddendam, & non ſolum ſibi, ſed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cum enim ille ipſe Chriſtus Ieſus, tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites, in ipſos iuſtificatos iugiter virtutem influat: quæ virtus bona eorum opera ſemper antecedit, comitatur & ſubſequitur, & ſine qua nullo pacto Deo grata & meritoria eſſe poſſent, nihil ipſis iuſtificatis amplius deeſſe credendum eſt, quo minus plene illis quidem operibus, quæ in Deo ſunt facta, diuinæ legi, pro huius vitæ ſtatu ſatisfeciſſe, & vitam æternam ſuo etiam tempore, ſi tamen in gratia deceſſerint conſequendam, vere promeruiſſe cenſeantur, cum Chriſtus Saluator noſter dicat: Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Itaque neq; propria noſtra iuſtitia, tanquam ex nobis propria ſtatuitur, neque ignoratur aut repudiatur iuſtitia Dei. Quæ enim iuſtitia noſtra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iuſtificamur, illa eadem Dei eſt, quia à Deo nobis infunditur per Chriſti meritum.

Neque vero illud omittendum eſt, quod licet bonis operibus in ſacris literis vſq; adeo tribuatur vt eum, qui vni ex minimis ſuis potum aquæ frigidæ dederit promittat Chriſtus eum non eſſe ſua mercede cariturum, & Apoſtolus teſtatur id, quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate, æternum gloriæ pondus operari in nobis, abſit tamen vt Chriſtianus homo in ſeipſo vel confidat, vel glorietur, & non in Domino, cuius tanta eſt erga omnes homines bonitas, vt eorum velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnuſquiſq; ſicut miſericordiam & bonitatem, ita ſeueritatem & iudicium ante oculos habere debet, neq; ſeipſum aliquis, etiamſi nihil ſibi conſcius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda & iudicanda eſt, ſed Dei, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuiq; à Deo, qui (vt ſcriptum eſt) reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua.

Poſt hanc Catholicam de iuſtificatione doctrinam, quam niſi quiſque fideliter firmiterq; receperit, iuſtificari non poterit, placuit ſanctæ Synodo hos Canones ſubiungere, vt omnes ſciant, non ſolum quid tenere & ſequi, ſed etiam quid vitare & fugere debeant.

CANON XVIII.

Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam iuſtificato, & ſub gratia conſtituto, eſſe ad obſeruandum impoſsibilia, anathema ſit.

Digitized by Google

XIX.

Si quis dixerit, nihil præceptum eſſe in Euangelio præter fidem, cætera eſſe indifferentia, neque præcepta neque prohibita, ſed libera, aut X. præcepta nihil pertinere ad Chriſtianos, anathema ſit.

XX.

Si quis hominem iuſtificatum, & quantumlibet perfectum, dixerit non teneri ad obſeruantiam mandatorum Dei & Eccleſiæ, ſed tantum ad credendum, quaſi vero Euangelium ſit nuda & abſoluta promiſſio vitæ æternæ, ſine conditione obſeruationis mandatorum, anathema ſit.

XXI.

Si quis dixerit, Chriſtum Ieſum à Deo hominibus datum fuiſſe, vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legis latorem cui obediant, anathema ſit.

XXV.

Si quis in quolibet bono opere iuſtum ſaltem venialiter peccare dixerit, aut quod intolerabilius eſt, mortaliter, atque ideo pœnas æternas mereri, tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera bona non imputet ad damnationem, anathema ſit.

XXVI.

Si quis dixerit, iuſtos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare & ſperare æternam retributionem à Deo per eius miſericordiam, & Ieſu Chriſti meritum, ſi bene agendo, & diuina mandata cuſtodiendo, vſq; in finem perſeuerauerint, anathema ſit.

XXXI.

Si quis dixerit, iuſtificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis bene operatur, anathema ſit.

XXXII.

Si quis dixerit, hominis iuſtificati bona opera ita eſſe dona Dei, vt non ſint etiam bona ipſius iuſtificati merita, aut ipſum iuſtificatum, bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, & Ieſu Chriſti meritum, cuius membrum viuum eſt fiunt, non vere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipſius vitæ æternæ, ſi tamen in gratia deceſſerit, conſecutionem, atq; etiam gloriæ augmentum, anathema ſit.

EXAMEN.

Non inſtituemus nunc integram explicationem loci de bonis operibus, ſed illa, quæ in Concilii Tridentini decretis, & in Andradij explicationibus contra noſtras Eccleſias diſputantur, breuiter examinabimus, & explicabimus. Poſſunt autem illa 4. capitibus comprehendi.

I.

An facienda ſint bona opera.

II.

Quæ ſint bona opera, in quibus Deus vult renatos exercere obedientiam.

III.

An obedientia renatorum in hac vita, ſit perfecta legis impletio.

IV.

De meritis & præmiis bonorum operum.

PRIMA QVÆSTIO.

AN FACIENDA SINT *bona opera.*

De hac quæſtione prorſus nulla apud nos quidem eſt controuerſia,niſi quod Pontificii illa calumnia Eccleſias noſtras falſo & iniuſte à multis iã annis onerant,quaſi ipſa vere bona opera prohibeamus,& omne ſtudium eorum damnemus.Tridentinum Concilium capite vndecimo inſimulat nos, quaſi in ſola fide ita nobis blandiamur, vt exiſtimemus,nos prorſus liberos eſſe ab obſeruatione mandatorum Dei.Et Canone decimo nono nobis oblique tribuunt illam doctrinam, nihil eſſe præceptũ præter fidẽ, cætera omnia eſſe indifferentia, neq; præcepta neq; prohibita, ſed libera, & quidem ita ac ſi doctrina Decalogi nihil ad Chriſtianos pertineat. Hæ vero Pontificiæ calumniæ, ſæpius vere & grauiter à noſtris refutatæ ſunt. Et quidem ſcripta noſtrorum, præcipue vero ipſa vox doctrinæ quotidie ſonans in noſtris Eccleſiis,luculentum dicit coram toto mundo teſtimonium,ipſis etiam Pontificiorum conſcientiis non ignotum falſo nobis talia tribui. Ipſi vero quæſtionem hanc ideo tam operoſe diſputant, vt imperitis fucum faciant, quaſi illa potiſſimum inter Pontificios & nos ſit controuerſia,an facienda ſint bona opera. Ad refutandam igitur illam calumniam, pauca quædam repetenda ſunt. Vtq; eo breuius illud fieri poſſit,tantum capita exhortationum, ad ſtudium bonorum operum,quæ ex Scriptura in noſtris Eccleſiis proponi ſolent, breuiſſime recitabo.

1. Inculcatur hoc, Deum iuſtificatis & renatis nullo modo dare licentiam,vt libere & ſecure poſſint & auſint prauis ſuis cupiditatibus indulgere, impio mundo ſe conformare, Diabolo & peccato ſeruire, mandata Dei violare & conculcare. 1. Theſſ. 4. Non vocauit nos Deus ad immundiciem,ſed ad ſanctificationem. Rom.6. Peccabimus ergo,quoniam non ſumus ſub lege,ſed ſub gratia? Abſit.Rom.3. Qui dicunt,Faciamus mala vt eueniant bona,illorum damnatio iuſta eſt.

2. Certum eſt & hoc,Deum iuſtificatos & renatos non velle otioſos eſſe ſine bonis operibus.Matth.20.Quid ſtatis totum diem otioſi? 2.Pet.1. Hæc ſi vobis adſint,non otioſos nec infructuoſos nos conſtituent in agnitione Chriſti. Matth.3.& 7. Omnis arbor quæ non facit fructus bonos, exſcindetur, & in ignem coniicietur.

3. Nec dubiæ, nec obſcuræ ſunt Scripturæ ſententiæ,quæ iuſtificatis & renatis ſtudium bonorum operum commendant. Tit.2. Chriſtus dedit ſemetipſum pro nobis,vt mundaret ſibi populum peculiarem, ζηλωτὴν, hoc eſt,qui peculiari zelo ſit ſectator bonorum operum. Epheſ.2. Ipſius factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu ad bona opera, quæ Deus præparauit,vt in illis ambulemus.2. Corin.5.Pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt qui viuunt, iam non ſibi viuant, ſed ei,qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit. Et ſumma proponitur ex Pſal.34.Declina à malo,& fac bonum. 1.Pe.2. Mori peccato, viuere Deo,ſeu iuſtitiæ. Epheſ.4. Deponere veterem hominem,& induere nouum. Rom.13.Abiicere opera tenebrarum, & induere arma lucis.

4. Illam vero obedientiam Scriptura in iuſtificatis & renatis non tantũ conſulit, nec vt rem indifferentem aut arbitrariam proponit, ſed tradit neceſſariam eſſe propter voluntatem & mandatum Dei Rom.8. Debitores ſumus,non vt ſecundum carnem viuamus. Rom.13. Nemini quicquã debeatis,niſi vt inuicem diligatis. Luc.17.Quæ debuimus fecimus.1. Ioa.4.Et nos debemus mutuo nos diligere.1. Theſſ.4. Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio noſtra.Rom.12. Probetis quæ ſit volũtas Dei.Ioan.14.Man-

datum do vobis,vt diligatis vos inuicem.1.Ioan.4. Hoc mandatum habemus,vt qui diligit Deum,diligat & fratrem.

5. Scriptura addit,non veram eſſe fidem, quæ non eſt efficax per charitatem.1.Ioan.4. Qui dicit ſe noſſe Deum,& mandata eius non facit,mendax eſt, 1. Timoth.5. Qui ſuorum curam non habet,fidem abnegauit,& infideli deterior eſt.Iacob.2.Fides ſine operibus,mortua eſt.

6. Violatoribus proponuntur comminationes pœnarum corporalium,ſpiritualium & æternarum.1.Theſſ.4. Deus vltor eſt de his omnibus. Pſ.89. Si mandata mea non cuſtodierint,viſitabo in virga iniquitates eorum. Rom. 8. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Col.3. Propter hæc venit ira Dei ſuper filios inobedientiæ. 1. Tim.1. Repellentes bonam conſcientiam,circa fidem naufragium fecerunt.2.Pet.1.Cui hæc non adſunt, obliuionem cepit purgationis peccatorum. Et qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt,&c.

Quia igitur & doctrina de neceſſitate bonorum operum,& ſeriæ exhortationis ad ſtudium bonorum operum, ſedulo apud nos traduntur, vrgentur & inculcantur: vnde quæſo Pontificii ſumunt occaſionē,texendi virulentam illam calumniam, quaſi prohibeamus, damnemus, aut certe arbitraria faciamus bona opera? Illud vero Tridentini Patres Canone 20. non obſcure ſignificant. Quia enim docemus, promiſſionem Euangelij de remiſſione peccatorum & vita æterna, nō pendere ex conditione noſtræ obſeruationis mandatorum diuinorum,ſed ex gratuita miſericordia Dei, propter obedientiam & meritum Chriſti mediatoris, fingunt Pontificii inde conſequens eſſe, juſtificatos non teneri ad obſeruantiam mandatorum. Quaſi vero Prophetæ & Apoſtoli prohibeant & damnent ſtudium bonorum operum, quando (ſicut demonſtrauimus) docent ex gratuita miſericordia, fide propter Chriſtum Mediatorem,ſine operibus homines juſtificari.Neque enim quia opera noſtra ex articulo,aut negotio & officio juſtificationis excluduntur, propterea nullas plane habent cauſas, nullum vſum,quare ſint facienda. Pontificiorum vero imaginatio eſt: Si bona opera non ideo ſunt facienda, vt illis promereamur reconciliationem cum Deo,adoptionem & vitam æternam, tunc potius omittenda eſſe. Ita vere ſunt mercenarii, qui nihil liberaliter vt obedientes filii præſtare velint, ſed vt mercenarii, ſeruiliter ſpe tantum, & expectatione præmii operari volunt: nec vero ignorare debent,quid Auguſtinus de huiuſmodi operatoribus,ex Scripturæ ſententia pronuntiet.

Quamuis igitur operibus non promereamur remiſſionem peccatorū, reconciliationem, adoptionem & vitam æternam, aliæ tamē multæ veræ & graues cauſæ ſunt, propter quas juſtificati & renati debitores ſunt, vt non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum viuant & ambulent. Eſt enim voluntas & mandatum Dei, vt liberati ſeruiamus ipſi in iuſtitia & ſanctitate coram ipſo,Lucæ 1. ſicut teſtimonia ſupra annotauimus. Et illud debitum inchoandæ nouæ obedientiæ, non ſoluitur aut tollitur per gratuitam imputationem juſtitiæ Chriſti: ſed ex gratuita illa reconciliatione,accedunt multæ grauiſſimæ impulſiuæ cauſæ,præſtandę nouæ obedientiæ, quarum primæ quædam reſpiciunt ipſum Deum, vt ſunt teſtimonia Scripturæ,de Deo Patre.1.Petr.1.Si Deum inuocatis Patrem,ſicut filii obedientiæ,ſancti eſtote conuerſantes in timore.1.Ioan.3.Sumus filii Dei, & qui hanc ſpem habent, in eo ſanctificant ſe.1.Ioan.4. Si Deus dilexit nos & miſit filium,debemus ergo & nos alterutrum diligere.Luc. 1.Fecit redemptionem plebis ſuæ,vt liberati ſeruiamus ipſi. 1. Theſſal. 4. Non vocauit nos Deus ad munditiem,ſed ad ſanctificationem.

De filio.Tit.2.Dedit ſemetipſum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate,& mundaret ſibi populum peculiarem, ſectatorem bonorum

operum.

Digitized by Google

operum. 1. Pet. 2. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, vt peccatis mortui, juſtitiæ viueremus. 2. Corinth. 5. Pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt qui viuunt, jam non ſibi viuant, ſed Chriſto. Eph. 2. Creati in Chriſto Ieſu ad bona opera. Rom. 6. Sepulti ſumus vna cum Chriſto per Baptiſmum in mortem, vt poſthac non ſeruiamus peccato, ſed in nouitate vitæ ambulemus,

De Spiritu ſancto. Galat. 5. Si ſpiritu viuimus, ſpiritu & ambulemus. Eph. 4. Ne contriſtetis Spiritum ſanctum. 1. Theſſal. 4. Qui hæc ſpernit, non hominem, ſed Deum ſpernit, qui Spiritum ſanctum dedit in nobis. Rom. 8. Qui ſpiritu Dei ducuntur, hi ſunt filii Dei. Eph. 5. Sitis imitatores Dei. 1. Ioan. 2. Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet, ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Coloſſ. 3. Condonate vobis inuicem, ſicut & Deus per Chriſtum. 1. Pet. 2. Reliquit nobis exemplum, vt inſequeremini veſtigia eius. Col. 1. Ambulate digne Deo. Phil. 1. Digne Euangelio Chriſti ad laudem & gloriam Dei. 1. Pet. 4. Vt in omnibus glorificetur Deus, Tit. 2. Vt doctrinam Saluatoris ornent in omnibus. 1. Tim. 6. Ne nomen Dei & doctrina male audiat.

2. Quædam cauſæ impulſiuæ reſpiciunt ipſos renatos, vt quia ſunt renati in Chriſto, ergo debent eſſe noua creatura. 2. Cor. 5. & Rom. 6. Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in eo? Liberati à peccato, ſerui facti eſtis juſtitiæ. Eph. 5. Vt filii lucis ambulate, nec commercium habeatis cum operibus tenebrarum. Eph. 4. Digne ambulate vocatione veſtra. 1. Cor. 6. Hæc eratis quondam, ſed ſanctificati eſtis, &c. 1. Ioan. 3. Qui peccat, non vidit, nec cognouit ipſum. Qui non diligit, manet in morte. In hoc manifeſti ſunt filii Dei, & filii diaboli. 1. Tim. 5. Qui ſuorum curam non habet, fidem abnegauit. 1. Tim. 1. Quidam repellentes bonam conſcientiam, circa fidem naufragium fecerunt, &c.

3. Quædam cauſæ reſpiciunt proximum, vt noſtris officiis ſubleuetur. Luc. 6. Ne cuiquam offendiculum præbeamus. 2. Cor. 6. Vt noſtro exemplo alii ad pietatem inuitentur. 1. Petr. 3. Vt benefaciendo os obturemus aduerſariis. 1. Pet. 2. & 3. Tit. 2.

Sed de cauſis finalibus bonorum operum poſtea quædam repetenda erunt: Nunc breuiter tantum Pontificiorum calumnia refutanda fuit, quaſi noſtra doctrina vel prohibeat bona opera, vel faciat illa arbitraria, vel certe in dubium reuocet, an facienda ſint bona opera. Recitaui autem præcipua ſcripturæ teſtimonia, vt oſtenderem, nos exhortari renatos ad ſtudium bonorum operum, ex illis ipſis fontibus & fundamentis, ſicut in ſcriptura traduntur, vtque monſtrarem, multo rectius in noſtris Eccleſiis tradi doctrinam de bonis operibus, quam apud Pontificios, qui apud ſe ſolos gloriantur eſſe poſſeſſionem bonorum operum. Clare enim ex verbo Dei docemus, non tantum quod facienda ſint bona opera, ſed explicantur veræ cauſæ, propter quas facienda. Traditur etiam, qualia debeant eſſe opera renatorum, vt ſint bona opera: vt diſcrimen ſit inter virtutes philoſophicas, inter opera Phariſaica, & inter renatorum nouam obedientiam, & quomodo in hac noſtra infirmitate fieri poſſit à perſona ſcilicet fide reconciliata, & à Spiritu ſancto renata. Sed integra harum quæſtionum explicatio non eſt huius loci.

SECVNDA QVÆSTIO.

Quæ ſint bona opera, in quibus Deus vult renatos exercere obedientiam.

De hac quæſtione Concilium Tridentinum capite 10. inquit, juſtificatos per obſeruationē mandatorum Dei & Eccleſiæ, in ipſa juſtitia creſce-

re & magis juſtificari. Et Canone 20. dicunt, iuſtificatum teneri ad obſeruantiam mandatorum Dei & Eccleſiæ. Et moderatior quiſpiam per mandata Eccleſiæ forſan intelligeret, quæ Eccleſia per miniſterium verbi Dei ex Scriptura proponit & præſcribit, vt ita plane eadem ſint mandata Dei, ratione auctoritatis; & Eccleſiæ, ratione miniſterii. Sed Concilii interpres Andradius hanc mitigationem non admittit, diſerte enim mandata Dei & mandata Eccleſiæ contra ſe diſtinguit. Et differentiam hanc conſtituit, quod Dei mandata ſint ab ipſo Deo, in verbo ipſius tradita: Eccleſiæ vero mandata ſint de iis rebus, quæ non habent in verbo Dei expreſſum mandatum aut teſtimonium. Vt autem ſtatus quæſtionis recte conſtituatur, repeto, quæ ſupra in loco de traditionibus dicta ſunt, quando diſputatur de iis, quæ habent teſtimonium in verbo Dei intelligenda eſſe non illa tantum, quæ totidem literis & ſyllabis in Scriptura extant, ſed illa etiam, quæ ex certa & manifeſta Scripturæ ſententia, bona conſequentia deducuntur. Et ſi talia intelligerent mandata, nulla eſſet controuerſia: Sunt enim non minus diuina mandata, quam quæ totidem literis & ſyllabis in Scriptura exprimuntur. Sed Andradius allegat illud Matthæi 23. Super cathedram Moſis ſedent Scribæ & Phariſæi, omnia quæcunq; dixerint vobis, ſeruate & facite. Et inde argumentatur: Si in veteri Teſtamento non ea ſolum obſeruanda erant, quæ Moſes præceperat, ſed illa etiam, quæ ii imperaſſent, qui in Moſis locum ſucceſſerant, Scribæ & Phariſæi: non minor ergo obedientia & obſeruantia debetur Prælatis Eccleſiæ in nouo Teſtamento. Ex hac argumentatione Lector non obſcure intelligit, quorſum tradant decreta de mandatis Eccleſiæ, vtque eo propius ad ſtatum quæſtionis accedamus, addenda eſt hæc declaratio. Sunt in Eccleſia ordinationes quædam de ritibus aut obſeruationibus quibuſdam externis, de quibus, quæ ſit Scripturæ ſententia, in loco de traditionibus explicauimus. Ritus enim qui ſunt Scripturæ conſentanei, quia hactenus habent verbi Dei teſtimonium, recte poſſunt retineri: qui vero cum Scriptura pugnant, juſto judicio & ſine temeritate reiiciuntur & abolentur.

Sunt vero præterea adiaphori quidam ritus, qui cum Scriptura quidem non pugnant, ſed tamen non habent expreſſum in Scriptura mandatum aut teſtimonium. De illis ſimplex & plana eſt reſponſio: Si ordini, decoro & ædificationi ſeruiant, & ita proponantur, vt non pugnent cum Chriſtiana libertate, hoc eſt, vt non proponantur vel obſeruentur cum opinione neceſſitatis, cultus & meriti, poſſe de illis Eccleſiam ſtatuere, prout ædificationi pro temporis, morum & gentium varietate conducere judicabitur. Sunt pluribus explicata ſupra de traditionibus.

Quod ſi hic eſſet quæſtionis huius ſtatus, non magnopere contendendum eſſet.

Sed Andradius Concilii mentem ita explicat: Romanum pontificem accepiſſe à Chriſto integram, perfectam atque plenam poteſtatem regendi vniuerſam Eccleſiam, ita vt leges ab illo latæ, omnibus in rebus non aliter ſint obſeruandæ, quam diuinæ. Et addit: Sæpe euenire, vt maiori ſcelere inuoluatur, qui tales Eccleſiaſticas, quam qui diuinas leges perfregerit, ſi præſertim Prælatorum deſpicientia feratur. Et huius exemplum eum Ieſuitis hoc adducit, illos veluti ethnicos & publicanos habendos qui Eccleſiæ præſcriptione ab vtraq; Euchariſtiæ ſpecie ſumenda non retardantur. Hæc omnia ſunt Andradii verba, ex quibus Lector intelliget quale πανδοχεῖον ſit locus Pontificiorum de mandatis Eccleſiæ. Tridentini vero Patres præter hæc addunt capit. 10. hominem juſtificari obſeruatione mandatorum Dei & Eccleſiæ.

Eſt igitur juxta Andradii explicationē ſtatus controuerſiæ in hac quæ-

Digitized by Google

ſtione, 1. Leges à Romano Pontifice & Prælatis Eccleſiæ datas, licet non habeant mandatum aut teſtimonium verbi Dei, non aliter tamen omnibus in rebus obſeruãdas, quam diuinas. 2. Sæpe maius eſſe ſcelus, huiuſmodi traditiones, quam diuinas leges perfringere. 3. Obligationem talium traditionum talem ac tantam eſſe, vt illi, qui in ſumenda vtraq; Euchariſtiæ ſpecie, malunt teſtamentariam Filii Dei inſtitutionem, quam Prælatorum Eccleſiæ præſcriptionem, ſequi, habendi ſint veluti ethnici & publicani. 4. Obſeruatione talium traditionum, homines coram Deo iuſtificari ad vitam æternam. Non fingo hæc, ideo ipſa verba & Concilii & Andradii, qui Tridenti in Concilio ſcripſit annotaui.

Quæ vero inſolentior poteſt excogitari impudentia, quam hominum traditiones pari, imo eodem gradu æquare mãdatis diuinis? & quid dico æquare, imo præferre, & quidem ita præferre, vt maius pronuntietur eſſe ſcelus, humanas traditiones, quam diuinas leges perfringere, imo ſcelus eſſe anathemate dignum, ſi quis noluerit humanã prohibitionem præferre inſtitutioni Filii Dei, de vtraque Euchariſtiæ ſpecie ſumenda. Agedum purpurata beſtia, homo peccati, & fili perditionis, imple menſuram eius, quod ſcriptum eſt, 2. Theſſ. 2. vt ex coloribus pii te cognoſcere poſſint. Extolle te ſuper omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Colloca te in templo Dei tanquam Deum, oſtenta & renuncia te ipſum quod ſis Deus. Quin quod res eſt, aperte dic, Iſaiæ 14. In cœlum conſcendam, iuxta aſtra Dei exaltabo ſolium meum, & ſedebo in monte teſtamenti, aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſsimo. Faxit autem Deus, vt propediem ſequatur alter ille verſiculus: verumtamen ad infernum detraheris, in profundum lacus, Amen, amen.

Olim Pelagius damnatus eſt, quod iuſtificationem tribuebat obſeruationi legis diuinæ, Nunc vero in Concilio Tridentino non verentur pronuntiare hominem gratis iuſtificatum, magis iuſtificari per obſeruationem mandatorum Dei, & traditionum humanarum, ita vt meritum vitæ æternæ, diſtribuatur inter obſeruationem mandatorum Dei, & traditionum humanarum. Quomodo vero putas, Paulum ad hanc blaſphemiam ſi audiſſet exclamaturum fuiſſe: qui de operibus legis diuinæ inquit: Si per legẽ iuſtitia, gratis ergo Chriſtus mortuus eſt. Euacuati eſtis a Chriſto, à gratia excidiſtis, qui in lege iuſtificamini.

Auguſtinus de ſuo tempore inquit Epiſt. 119. Hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris ſaluberrime præcepta ſunt, minus curantur, & tam multis præſumptionib. ſic plena ſunt omnia, vt grauius corripiatur, qui per octauas ſuas terram nudo pede tetigerit, quam qui mentem vinolentia ſepelierit. Et addit: Vt tolerabilior ſit conditio Iudæorum, qui etiamſi tempus libertatis non agnouerunt, legalibus tamen ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubiiciebantur. Quid vero exiſtimas optimum illum virum dicturum, ſi legiſſet illa blaſphemiarum monſtra, quæ in Concilio decernere non verentur de humanis traditionibus æquandis, imo præferendis mandatis diuinis, & de iuſtificatione hominis, per obſeruationẽ traditionum humanarum? Et debebat quidem in hominibus in Eccleſia, ea eſſe lux, & is zelus, vt ne ad auditum quidem admitterẽtur talia portentiloquia, ſicut Irenęus loquitur. Sed quia poſtrema iam ſunt tempora, in quibus iuxta Chriſti & Apoſtolorum vaticinia regnat efficacia erroris, talia impune non tantum ſcribuntur, ſed in Tridentina Synodo, tãquam Spiritus ſancti oracula promulgantur. Breuiter autem recitabimus firma, perſpicua & immota Scripturæ teſtimonia, ea eſſe opera, in quibus Deus vult renatos exercere obedientiã, quæ ipſe in verbo ſuo præſcripſit & mãdauit. Res enim, ſi iuxta Scripturæ teſtimonia iudicetur, manifeſtiſsima eſt. Nam & affirmatiue & negatiue Deus ſentẽ-

tiam

Digitized by Google

tiam ſuam de hac quæſtione in ſcriptura pateſecit, propterea, quod omnibus temporibus fuerunt, qui pietatis ſpecie, & prætextu bonæ intentionis, à norma bonorum operum in verbo Dei nobis propoſita diſceſſerũt, facturi vel plura, vel præſtantiora opera, quam quæ Deus ipſe nobis præſcripſit. Eſt enim Phariſaica quædam animi humani ſuperbia, quæ non libenter patitur ad præſcriptum verbi diuini ſe aſtringi & alligari, ſed electionis cultus, vel à ſe vel ab aliis excogitatos, iudicat eſſe præſtantiores. Hinc luci, hinc excelſa, & multi tales cultus apud populum veteris Teſtamenti, qui diuinitus non erant mandati, in quibus prætextus bonæ intentionis ita regnauit, vt lapidaret & occideret Prophetas, reprehendentes tales electitios cultus. Vere autem ſunt ſarcaſmi Diaboli, acerbe illudentis miſerrimæ infirmitati corruptæ noſtræ naturæ.

Quia enim propter carnem in hac vita adhærentem ne renati quidem legi Dei perfecta obedientia ſatisfacere poſſunt, inſtillat Diabolus tales opiniones, naturam humanam plura & præſtantiora poſſe ſupererogare, quam quæ Deus præceperit. Et fit, ac ſi ſeruus, neglectis & poſthabitis Domini mandatis, occupetur aliis laboribus ex ſuo arbitrio delectis & ſuſceptis. Ita autem loquitur Deus in ſcriptura, Deut. 12. Non faciat vnuſquiſque, quod in oculis ſuis rectum videtur, ſed quicquid ego præcipio, hoc obſeruabitis, vt faciatis Domino, nec addas ad illud quicquam, nec minuas quicquam ab eo.

Numer. 15. Non ſequantur cogitationes ſuas, & oculos, poſt quos fornicantur, ſed memores præceptorum Dei, faciant ea, eruntque ſancti Deo ſuo.

Ezech. 20. In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere. Ego Dominus Deus veſter, in præceptis meis ambulate. Obſeruetur addita ratio, quare non in patrum, ſed in Dei præceptis ambulandum ſit: quia inquit, Ego ſum Dominus Deus tuus. Hac enim præfatione in Decalogo vendicat ſibi præcipiendi autoritatem, & nos ad verbi ſui obedientiam alligat. In eius autem præceptis ambulare debemus, qui eſt Dominus Deus noſter. Hunc titulum, qui vel verbis, vel facto tribuit Romano Pontifici & Prælatis Eccleſiæ, manifeſte blaſphemus eſt.

Deut. 5. Facite, quod præcepit Dominus Deus veſter, non declinabitis neque ad dextram, neque ad ſiniſtram, ſed per viam, quam præcepit Dominus Deus veſter, ambulabitis.

Ieſa. 1. Quis requiſiuit hæc de manibus veſtris? Matt. 15. & Eſa. 29. Fruſtra colunt me mandatis, quæ ab hominibus docentur. Coloſſ. 1. expreſſe damnantur ἐθελοθρησκείαι, cultus electitii. Epheſ. 2. dicit Paulus, Deum præparaſſe opera, in quibus ambulent, qui in Chriſto Ieſu ad bona opera creati ſunt.

Et Rom. 12. traditurus doctrinam de bonis operibus, inquit: Vt probetis, quæ ſit voluntas Dei bona, placens & perfecta. Voluntas autem Dei ex verbo ipſius æſtimanda & diſcenda eſt. Ita Rom. 13. oſtenſurus, quomodo & vnde voluntas illa Dei ſit probanda, nominat legem, & ad verbum recitat præcepta Decalogi. Ita Gal. 5. charitatem, quæ radix & ſumma eſt bonorum operum, dicit, nihil aliud eſſe, quam plenitudinem legis, & ſummam mandati, 1. Tim. 1.

2. Tim. 3. Omnis ſcriptura Dei vtilis eſt, vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus.

Verbum igitur ſuum Deus proponit normam bonorum operum: & quidem ita, vt cultus electitios, & mandata, quæ ab hominibus opinione cultus docentur, reiiciat. Et affirmat, verbum ſuum normam eſſe perfectiſſimam, inquit enim: Nec addas quicquam, nec minuas. Deut. 12. Nec declines vel ad dextram, vel ad ſiniſtram. Deut. 5. Ioſ. 1. Iniuria igitur fit

normæ

normæ diuinæ bonorum operum, quam ipſe pronunciat eſſe perfectiſſimam, quãdo ei aliquid ab hominibus ſuperadditur. Et norma bonorum operum, præter cæteras cauſas etiam ideo ex verbo Dei proponi debet in Eccleſia, vt de imperfectione noſtra nos admoneat, in ipſo exercitio & curſu bonorum operum. In humanis enim traditionibus, & in electitiis cultibus, mens humana facile poteſt perſuaſionem perfectionis, imo ſupererogationis ſibi fingere, quæ pernicies eſt doctrinæ iuſtificationis.

Hæc Scripturæ teſtimonia manifeſte docent, quæ ſit Dei ſententia de propoſita quæſtione. Lectorem autem oro, vt ea, quæ Prophetæ contra cultus electitios, & quæ Chriſtus contra traditiones ſeniorum diſputãt, conferat ad Andradij axiomata ſupra recitata, quæ ex Tridentino ducante Concilio in orbem Chriſtianum ſparſit: & videbit, qualis ſpiritus præſederit in Tridentino Concilio.

Propter cauillationes vero hoc addam, non intelligendas eſſe captioſe breuiſſimas illas lineas, quæ in Decalogo ſignatæ ſunt, ſed ſicut norma illa bonorum operum à Prophetis, Chriſto & Apoſtolis in Scriptura tradita & explicata eſt. Et ſimul intelligimus, quæ in diuina illa norma comprehenduntur & continentur, vt cum Paulus gratis prædicet Corinthijs, ne offendiculum det Euangelio, 1. Cor. 9. &c.

Audiamus iam porro, quæ argumenta contra hæc Scripturæ teſtimonia, Andradius mandatis Prælatorum Eccleſiæ, eo ſicut dictum eſt modo patrocinaturus opponat.

1. Qui vos audit, me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit, Luc. 10. Mandatũ ergo Chriſti eſt, vt Prælatos Eccleſiæ non ſecus ac ſeipſum audiamus, illis omnibus in rebus obtemperemus, eorum præcepta non aliter obſeruemus quam diuina, & exiſtimemus, magis eſſe diuina iuſſa quam humana. Hæc Andradius. Reſpondeo: Dulciſſimam doctrinam & conſolationem continet hæc Chriſti ſententia, quod miniſtri verbi, quando ea quæ docent, ex verbo Dei probant, non ſecus audiendi ſunt, ac ſi vox diuina cœlitus nobis inſonaret. Deus enim miniſterio adeſt, & per illud me dium nobiſcũ loquitur, & efficax eſt, ſicut Baptiſta inquit: Ego ſum vox clamantis. Deus enim eſt, qui per Baptiſtam clamat. 2. Corinth. 13. Paulus inquit: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? Ita 2. Cor. 5. inquit: Deus exhortatur per nos. Quomodo vero? quia verbum reconciliationis poſuit in nobis. Sicut Iſa. 59. Spiritus meus qui eſt in te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, &c. Hæc doctrina conciliat miniſterio veram reuerentiam, & flectit animos ad obedientiam, iuxta dictum Hebr. 13. Obedite præpoſitis veſtris. Vt quando miniſtri afferunt, & proponunt verbum Dei, auditores accipiant illud, non vti verbum hominum, ſed ſicut vere eſt verbum Dei, ſicut Paulus inquit, 1. Theſſa. 2. Et dulciſſima eſt conſolatio, quod vere poſſumus ſtatuere, quando ex ore miniſtri verbum Dei audimus, ipſum Filium Dei nobis adeſſe, nobis loqui & per illud verbum efficacem eſſe. Inde enim pendet, quod Chriſtus pronunciat: Quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt: quicquid ſolueritis in terra, ſolutũ erit in cœlo. Sed hæc dignitas, reuerentia, obedientia & efficacia miniſterii, inde pendet, vt verbum Dei afferat & proponat.

Hoc vero Andradius non vult, ſed concedit, Chriſtum Prælatis Eccleſiæ dediſſe poteſtatem, non limitatam, ſed quaſi infinitam, vt quæcunq; proponant, ſtatuant & præcipiant, ſiue habeant mandatum & teſtimonium verbi Dei in Scriptura, ſiue non habeant, Eccleſia nihilominus alligata ſit ad obedientiã, vt omnibus in rebus Prælatis ſuis obtemperet, & illorum præcepta non aliter obſeruet, quã diuina, ita vt nulla ratione de illorum præceptis diſceptandum ſit, an ſcilicet verbo Dei ſint conſentanea. Et ex Hieronymo huc accommodat dictum illud: Audi Iſrael & tace

Sed

Sed hæc nullo modo eſt verborum Chriſti ſententia. Cum enim ad miniſterium emitteret Apoſtolos, Matth. 10. & 17. Luc. 10. addit quidem ipſorũ miniſterio hoc priuilegium: Qui vos audit, me audit. Num vero hanc habet ſententiam: Quicquid hominib. tradideritis, etiamſi eius rei nullũ à me habeatis mandatum, vel verbi mei teſtimonium, nihilominus pari reuerentia & pietatis affectu obſeruandum erit, ac ſi eſſet diuinum mandatum? Nullo vero modo: ſed certa mandata miniſterio Apoſtolorum & ſeptuaginta, Matth. 10. Luc. 10. præſcribit, quibus tanquam certis limitibus, & quaſi cancellis miniſterii ipſorum includit & circumſcribit. Et de illa adminiſtratione miniſterii, certis mandatis Chriſti, circumſcripta dicit: Qui vos audit, me audit. Ita Matthæi vigeſimo octauo, dicit, Vobiſcu ſum vſq; ad conſummationem ſeculi, ſed addit: Docete eos ſeruare quæcunque præcepi vobis, & tunc recte dicitur: Qui vos audit, me audit. Ioannis 20. Chriſtus dicit: Sicut me miſit pater, ita ego mitto vos. De ſua vero miſſione dicit Ioan. 14. Sicut mandatum mihi dedit pater, ſic facio. Qui vero ab ipſis Apoſtolis egreſſi ſunt, quando non afferunt doctrinam Apoſtolicam, num in omnibus rebus ipſis obtemperãdum eſt, num præcepta ipſorum non aliter ac diuina obſeruanda ſunt? nullo vero modo, inquit Ioannes: ſed nolite eos in domum recipere, nec aue eis dixeritis. Item, Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, num ex Deo ſint. Multi enim Pſeudoprophetæ exierunt in mũdum. Ita Paulus ipſos Apoſtolos docet alligatos eſſe ad certam vocem doctrinæ, à Chriſto traditæ & acceptæ, ita vt anathema dicat, ſi vel Angelus è cœlo præter illud annuntiet. Galat. 1. Falſum igitur eſt, quod Andradius dicit, Eccleſiam diuinam habere authoritatem in ferendis legibus, quæ nullum habeant vel mandatum, vel teſtimonium in Scriptura. Si enim habent verbi Dei teſtimonium, tunc diuinas eſſe, nullum eſt dubium.

2. Texit argumentum ex loco Act. 15. Chriſtus non inſtituerat vt conuerſi ex Gentibus abſtinerẽt ſanguine ſuffocatis, &c. imo ex Paulo diſcimus, abrogatos tunc & antiquatos fuiſſe omnes veteris legis ritus. Et tamen Apoſtoli de illis legem imponunt Gentibus, & confidenter aſſeuerant, non ſibi modo, ſed Spiritui ſancto etiam ita viſum fuiſſe. Ergo Eccleſia diuinam habet authoritatem ferendi leges, etiam de illis, quæ à Chriſto, vel non ſunt tradita, vel etiam ab ipſo abrogata.

Forte mehercule argumentum, quod Prælatis Eccleſię tribuere poteſt infinitam licentiam, non tantum quiduis ſine verbo Dei inſtituendi, ſed & ea quæ Chriſtus prohibuit permittendi, vel quæ ipſe inſtituit prohibendi. Vbi igitur manet iſte titulus, Ego Dominus Deus veſter, in præceptis meis ambulate? Num gloriam illam alteri nunc dedit? Num inter 15. annos obliti fuerant eius mandati. Matth. 28. Docentes eos ſeruare, quæcunq; ego mandaui vobis, & quod Act. 1. in vltimo colloquio conſtituuntur doctrinæ Chriſti teſtes, non nouæ doctrinæ legiſlatores. Et ſi quis Apoſtolis in carne viuentibus hoc tribuere voluiſſet, quod haberent diuinam authoritatem ferendi leges, de quibus nullum haberent vel mandatum, vel teſtimoniũ verbi diuini: imo quod poſſent ea, quæ Chriſtus abrogarat reſtituere, vel quę inſtituerat abrogare: ſine dubio ſonora voce & ſciſſis veſtibus oſtendiſſent, ſe illud nec agnoſcere, nec probare.

Illa enim adulatoria prædicatio vere eſſet accuſatio παραπρεσβείας quod legationem ſuam 2. Cor. 5. non fideliter obtinerent, ſed excederent fines mandati, quod de iure etiam communi infamiæ genus eſt.

Ad ipſum vero argumentum hoc reſpondeo: propter illam etiam cauſam Apoſtoli dicunt, Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, ne putarentur, pro imperio, ſine mandato & teſtimonio diuino, tale decretũ facere. Vnde vero certi fuerint Spiritui ſancto ita videri, ex oratione Petri & Iacobi

man-

manifeſtum eſt, vbi certe vocatio gentium, & articulus gratuitæ iuſtificationis, quod onus legis non ſit imponendum conſcientijs: & ex ſcriptura & miraculis Spiritus ſancti probatur. Et hæc ſunt præcipua capita decreti Apoſtolici. De reliquis vero quatuor capitibus, vt de idolothytis, ſanguine, ſuffocato, & fornicatione, plana etiam eſt reſponſio. Fornicatio enim, quæ inter gentes pro re indifferente habebatur, certe voce diuina prohibetur, & quibus argumentis Apoſtoli eam gentibus conuerſis prohibuerint, manifeſtum eſt. 1. Cor. 6. vbi certe nõ dicit ſe pro arbitratu ſuo eam prohibere, ſed grauiſſimis vtitur argumentis. De reliquis tribus obſcurior videtur ratio, ſed fundamenta ſunt manifeſta. Ritus enim illi legales erant antiquati, non quod ſimpliciter interdicta & prohibita eſſet eorum obſeruatio: ſed quod illorum obſeruatio iam non erat amplius eo modo neceſſaria, ſicut ſub lege fuerat ſed libera erat facta. Illa vero libertate in rebus medijs ſeu adiaphoris verbum Dei docet non eſſe vtendum. Si charitas monſtret, infirmos in fide offendi: & ſi libertas illa non vſurpata poſſit ſine fidei detrimento infirmos inuitare ad fidem. Quia igitur illis tunc erat ratio eorum, qui inter Iudæos infirmi erant: Apoſtoli ex illo verbi Dei fundamento decretum hoc fecerunt, vt qui ex gentibus conuerſi erant, libertate ſua in illis ritibus, qui iam facti erant adiaphori ad tempus non vterentur, ne offenderent infirmiores inter Iudæos, ſed potius per charitatem eos ad fidem Chriſti inuitarent.

Non igitur ſine fundamento & teſtimonio verbi Dei, Apoſtoli ex plenariâ poteſtate decretum iſtud fecerũt: nec per illud, quod Chriſtus pro-[illegible]uit, ipſi lata lege gentibus impoſuerũt: ſed ex regula verbi Dei, de vſu libertatis in ritibus adiaphoricis, decretum illud ſumpſerũt. Quod vero capita illa vocant neceſſaria, non hunc habet ſenſum, quaſi ea, quæ Chriſtus libera reddidit, Apoſtoli eo modo neceſſaria faciant Gentibus, ſicut ſub lege fuerant. Hoc enim Paulus acriter reprehendit, Gal. 2. & Col. 2. Sed quia tunc charitas exigebat, vt illa ſua libertate, qui ex Gentibus conuerſi erant, propter proximi ædificationem inter Iudæos non vterentur ſed ab ea abſtinerent: hactenus & hoc modo Apoſtoli dicunt ea, quæ per ſe libera ſunt, neceſſaria fieri, non per ſe, non generaliter, nec ſemper, ſed pro ratione ædificationis infirmiorum. Nam 1. Cor. c. 10. Paulus dicit: Omne quod in macello venit, mãducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. In Epiſtola vero ad Galat. & ad Coloſſ. erga eos, qui non infirmi, ſed præfracti ſunt, & vrgent opinionem legalis neceſſitatis illorum rituum ad ſalutem, Paulus docet non cedendum, ſed neceſſario vſurpandam libertatem. Diuerſitas vero non pendet ex plenitudine quadam poteſtatis, vt ſine fundamento & teſtimonijs verbi Dei, pro arbitratu quiduis poſſint, modo conſtituere, modo abrogare, ſed habet certa fundamenta & firma teſtimonia in verbo Dei. Talem vero poteſtatem & autoritatem miniſterij libenter agnoſcimus & prædicamus.

Spiritus ſanctus igitur, qui adeſt miniſterio in Eccleſia, non præbet infinitam licentiam quiduis ſtatuendi, ſed gubernat Eccleſiam, iuxta verbum patefactum. Nam & Apoſtolis Chriſtus dicit Ioan. 14. Spiritus ſanctus ſuggeret vobis omnia, quæcunq; dixi vobis. Non enim inquit (ſicut Pontificij textum deprauarunt.) Quęcunque dixero vobis. Et tamen differentia eſt. Apoſtoli enim habent diuina teſtimonia miraculorum, & Spiritus ſancti, quod non errent in doctrina. Talia vero teſtimonia reliqui Prælati Eccleſiæ non habent, ſed alligati ſunt ad vocem doctrinæ cœleſtis, ſonantis in ſcriptura. Sed talem ſubiectionem ægerrime ferunt Prælati Pontificij, tam procul ſcilicet abſunt à politica etiam modeſtia, quæ in laudatiſſima illa ſententia celebratur. Digna eſt vox maieſtate Imperatoris, legibus ſubiectum ſe principem fateri.

3. Ad

3. Ad obiectionem illam veriſſimam: Omnia quæ à miniſtris Eccleſię proponuntur, ſacrarum literarum trutina examinanda eſſe, audi quæſo quid Andradius in Tridentino Concilio didicerit reſpondere: Chriſti inquit, verba ſunt: ſuper cathedrā Moſis ſederunt Scribæ & Phariſæi, omnia quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite. Hæc vero verba ita interpretatur: Non ea ſolum obſeruanda eſſe decernit Chriſtus, quæ Moſes præceperat, ſed illa etiam quæ ij imperaſſent, qui in Moſis locum ſuccederent. Scribæ ſcilicet & Phariſæi: Et inde à minori ad maius argumētatur, de obſeruantia Prælatorum Eccleſiæ in nouo Teſtamento. Hoc argumentum non ideo recito quaſi requirat operoſam aliquam explicationem: ſed vt Lector videat, qualem dominatū quærant Pontificij in Eccleſia, & quam religioſi ſint tractatores & interpretes Scripturæ. Vt enim de veterum explicationibus non dicam, qui interpretantur, ſcribas tunc ſedere ſuper Moſis cathedram, quando non ſuas traditiones, ſed doctrinam à Deo per Moyſen traditam proponunt, & tunc propter perſonarum vitia, miniſterium verbi non eſſe contemnendum, vel abijciendum, certe ipſa rei euidentia, impudentem & Paraſiticam Andradij interpretationem refutat. In illo ipſo enim capite Chriſtus dicit: Væ vobis Scribæ & Phariſæi, qui clauditis regnum cœlorū ante homines. Vę vobis duces cœci, qui dicitis, &c. Luc. 17. Væ vobis Legiſperiti, quia tuliſtis clauem ſcientiæ, ipſi non introiſtis, & eos qui introibant prohibuiſtis. Matth. 16. Videte & cauete à fermento Phariſæorum & Sadducæorum. Quod Euangeliſta poſtea expreſſe interpretatur, de doctrina Phariſæorum & Sadducæorum. Matt. 15. vbi de traditionibus Phariſæorum, quęſtio propoſita erat, Chriſtus diſerte dicit: Sinite illos, cœci ſunt, & duces cœcorum, cœcus vero ſi cœco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt. Et quid multis? manifeſtiſſimum enim eſt, in tota Euangelica hiſtoria, Chriſto certamen eſſe cū Phariſæis, propterea quod ſine verbo Dei extra & præter verbum Dei hominum conſcientias traditionibus ſeniorum onerabant. Et ab illis Chriſtus homines reuocat ad verbum Dei: Fruſtra enim, inquit, colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Et hæc cum ſint euidentiſſima, cogitet Lector, quale ſit Concilium, in quo Andradius non veretur ad ſtabiliendam Romanorum Pontificum tyrannidem, tam impudenter falſam fingere interpretationem verborum Chriſti, Matt. 23. quæ vno calculo Phariſæos poteſt abſoluere, Chriſtum vero & omnes Apoſtolos damnare. Vt quid enim, ſi vera eſt Andradij interpretatio, omnia Pontificum dicta & mandata ad trutinam verbi Dei examinabant, & non potius ſimpliciter quæ ab ordinarijs imperabantur obſeruabant? Dignum certe eſt hoc emblema, pontificia Synodo.

4. Verbum Dei nihil ſtatuit de ieiunio Sabbati. Ignatius vero ſcribit, Apoſtolos feciſſe decretū, eos eſſe interfectores Chriſti, qui Sabbato ieiunarint. Habent ergo prælati Eccleſię, diuinam auctoritatem in ferendis legibus, quæ nullum habent vel mandatum, vel teſtimoniū in verbo Dei. Reſpondeo: Hoc ipſum argumentū oſtendit, qualia ſint fundamenta decretorum Pontificiorum. Supra enim in loco de traditionibus clare oſtēdimus, ſuppoſititium eſſe, quod ex Ignatio citatur, & falſo hoc decretum, cum tali quidem appendice, Apoſtolis tribui. Auguſt. enim Epiſt. 86. ex profeſſo diſputat, Sabbato ieiunare vel non ieiunare nō eſſe traditionem Apoſtolicam, ſicut tunc etiam à quibuſdā cœperat diſputari. Et Socrates lib. 5. cap. 22. in genere oſtendit, Apoſtolos nullas leges de ieiunijs condidiſſe. Suppoſititium igitur & falſum eſt fundamentum illud. Hoc quidē fieri poteſt, quod in gratiam infirmorum, qui ex Iudæis vel conuerſi vel conuertendi erant, tale quid conſtitutum & ſeruatum fuerit ex regula charitatis in Chriſtiana libertate, ſicut dictum eſt de decreto Apoſtolorū.

Act.15. Paulus vero accurate diſcernit ea, de quibus expreſſum Dei mandatum habent, & de quibus ipſe Apoſtolico ſpiritu contulit. Illis enim hoc addit: Non vt laqueum vobis inijciam, 1. Cor. 7. Non igitur Apoſtolici ſpiritus eſt appendix illa, eos eſſe interfectores Chriſti, qui Sabbato ieiunent.

5. In antiquiſſimis & probatiſſimis Concilijs multæ factæ ſunt conſtitutiones, quæ à pijs Imperatoribus, & à reliqua Eccleſia religioſe obſeruatæ fuerunt. Habet ergo Eccleſia diuinam autoritatem in ferendis legibus, &c. Reſpondeo: Qua moderatione, & quo fine in rebus adiaphoris Eccleſia ad ædificationem poſſit aliquid ſtatuere, ſupra explicatum eſt. Et hac ratione, hoc fine vtiles & pias ordinationes non damnamus, modo non fiant laquei conſcientiarum, & in Chriſtianam libertatem impingant. Nullo modo vero, quod Andradius contendit, concedimus, inde ſtabiliri tyrannidem Romani Pontificis, quæuis impia decreta, ſuperſtitioſas opiniones & laqueos conſcientiarum. In illa enim libertate ſtandum eſt, qua nos filius Dei liberauit, ne iugo ſeruitutis ſubiiciamur, Gal. 5. Col. 2. Hæc ſunt Andradii argumenta. Reliqua vero de operibus indebitis & ſupererogationis, pertinent ad locum de pœnitentia.

TERTIA QVÆSTIO.

An bona opera renatorum in hac vita ita ſint perfecta, vt legi diuinæ plene, cumulate & perfecte ſatisfaciant?

Vera explicatio huius quæſtionis omnibus temporibus variis corruptelis turbata & deprauata fuit, propterea quia non ſola ſcripturæ teſtimonia, ſed rationis etiam iudicium adhibetur in conſilium. Eius vero axioma eſt, ſicut Plutarchus in Solone inquit: δεῖ κατὰ τὸ δυνατὸν τίθεσθαι τοὺς νόμους: Lex debet habere hanc conditionem, quod ſit poſſibilis illis, quibus proponitur. Hæret præterea in triſtiſſima miſeræ naturę deprauatione, Phariſaica præſumptio perfectionis, imo ſupererogationis. Inde in ipſa promulgatione legis populus dicit, cuncta, quę locutus eſt Dominus, faciemus, Exod. 19. Deuter. 5. Deus vero, vt perſuaſionem illam retunderet, ſpecie tam terribili legem promulgauit, vt territi dicerent: Non audiamus vltra vocem Domini, ne moriamur. Cumque peterent, vt Moyſes eſſet mediator, ipſe vero diceret: Exterritus ſum, & tremebundus, Hebr. 12. Deus repetiuit promiſſionē de Meſſia, & de doctrina Euangelii, Deut. 18. Actor. 3. Et Deuter. 5. inquit: Benè locuti ſunt. Sed quis det talem eos habere mentem, vt cuſtodiant vniuerſa mandata mea, omni tempore? Cum Phariſæis etiam Chriſto multum fuit negotii, de illa perſuaſione perfectionis, Matt. 19. Luc. 10. Omnia hæc ſeruaui à iuuentutę mea, quid adhuc mihi deeſt? Et Luc. 18. Phariſæus coram Deo gloriatur, ſe vltra mandata Dei multa etiam ſupererogaſſe. Et noſtro tempore vna ex præcipuis controuerſiis eſt, quæ magna contentione à Pontificiis diſputatur, perfectam impletionem legis adeo eſſe & poſſibilem, & facilem, quod renati in hac vita ſua obedientia non tantum plene & perfecte legi diuinæ ſatisfacere poſſint, ſed quod vltra legem Dei multa etiam opera indebita poſſint ſupererogare. *Supererogatio operum indebitorum*

Valde magni autem momenti eſt hæc controuerſia. Primo enim non recte tradi, intelligi, aut vſurpari poteſt doctrina ſcripturæ de agnitione & confeſſione peccatorum, quæ etiam in Sanctis in hac vita hærent & manent, niſi recte explicata hac quæſtione. Secundo, puritas articuli iuſtificationis non poteſt retineri, niſi ex ſcripturæ ſententia hæc quæſtio recte

explicetur: vt ſcilicet monſtretur, vbi renati quærere debeant perfe- impletionem legis quam coram iudicio Dei opponere poſſint accuſatio- ni legis & iræ Dei aduerſus peccata, vt iuſti pronuncientur ad ſalutem & vitam æternam. Habēt quidem renati per ſpiritum renouationis incho- tam obedientiam legis: ſed quia minimus apex in lege diuina non potest cadere, quin perfecte impleatur, renati inchoata illa ſua obedientia, quæ non eſt perfecta, non poſſunt in iudicio Dei conſiſtere, vt propter illam iuſtificentur ad ſalutem & vitam æternam. Chriſtum igitur fide appre- hendunt, qui eſt impletio legis ad iuſtitiam omni credenti, Roman. 10. Perſuaſio vero, quæ renatorum bonis operibus in hac vita tribuit per- fectionem, facit Chriſtum poſt primam reconciliationem otioſum, non amplius ſit noſtra iuſtitia, Ierem. 23. ſed iuſtificationem trans- Chriſto ad noſtra opera. Tertio, ipſa doctrina de bonis operibus non po- teſt recte tradi ſine vera quæſtionis huius explicatione. Neque enim & neceſſaria animi humilitas, in ipſo exercitio & curſu bonorum o- præſtari poteſt, ſed Phariſaica gloriatio, quam Paulus Rom. 3. 1. C- excluſam eſſe vult, ſequetur, ſi doceatur, renatos ſuis operibus in h- ta perfecte ſatisfacere legi diuinæ. Oſtendit etiam quæſtionis hui- plicatio, cum ſcriptura manifeſte affirmet, credentium bona oper- placere, quomodo & quare placeant, ſcilicet non ideo, quod legi pe- in hac vita ſatisfaciant, ſed quia omnia mandata tunc facta deputa- quando quicquid non fit, propter Chriſtum ignoſcitur, ſicut Augu- loquitur lib. 1. retract. cap. 19. Et Pontificij non ſine cauſa tanta co- tione de hac quæſtione dimicant. Vident enim, præcipuos regni ſui- uos in ea conſiſtere, renatos ſcilicet bona ſua opera poſſe & debere o- nere iudicio & iræ Dei, vt propter illa digni iudicentur vita æterna, multa ipſos poſſe ſupererogare, quæ per nundinationem Pontifici- alijs poſſint accommodari.

Effectus perſuaſionis de perfectione bonorum operum.

Remouendæ autem ſunt calumniæ, vt ſtatus quæſtionis recte co- tuatur. Non enim docemus, impletionem legis ita eſſe impoſſibile- qui per ſpiritum renouationis renati ſunt, nec poſſint nec debeant in vita inchoare obedientiam legis. Neque hoc etiam principaliter c- Pontificios diſputamus, quod homines non renati naturalibus libe- bitrij viribus nō poſſint legi Dei perfecte ſatisfacere. Dicimus enim, externam diſciplinam aliquo modo præſtare poſſint homines etiam renati, verum tamen hoc eſt, ſpiritualem legis obedientiam ne inch- quidem poſſe ſine ſpiritu ſancto. De renatorum igitur bonis operi- qualia in hac vita ſunt, quæſtio eſt, an ſcilicet perfecta impletione leg- uinæ plene & cumulate ita ſatisfaciant, vt lex diuina nihil habeat, q- in illis bonis renatorum operibus in hac vita accuſare & damnare po- ſi Deus in iudicium cum ipſis ſine venia & remiſſione intrare vellet.

Inſidiæ vndecimi capituli.

Quibus vero, & quam inſidioſis technis fabricatum ſit vndecimum pitulum Tridentini Concilij, lectori paucis monſtrandum eſt. Studio- enim vitarunt vocabulum perfectionis. Non expreſſe dicunt, quod ta- ſentiunt & volunt, perfectam impletionem legis diuinæ operib. rena- rum in hac vita poſſibilem & facilē eſſe, ſed in genere dicunt, obſeruatio- nem mandatorū Dei, homini iuſtificato, iuuāte Deo, nō eſſe impoſſi- Quod ſi de obſeruatione mandatorū Dei, q̄ in renatis per ſpiritū reno- tionis in hac vita inchoatur, q̄ etiā ſubinde creſcere debet, intelligere nulla eſſet cōtrouerſia. Ideo enim ſpiritu renouātur iuſtificati, vt po- inchoare nouam obedientiam, iuxta mandata Dei. Ita etiam allegant ſcri- pturæ ſententias, quæ monent, iuſtificatos debere inchoare nouam o- dientiam. & quæ docent, renatos habere talem inchoatam obedientia. Sed hæc nullam plane apud nos habent controuerſiam, ſicut in pri-

quæſti-

quæſtione oſtendimus. Sine diſtinctione etiam loquuntur de bonis iuſtificatorum operibus, non qualia ſint in ſe, quando ad normam legis diuinę exiguntur: & quo loco apud Deum reputentur, quando propter Chriſtum næui & defectus non imputantur. Quid vero ſub illis indiſtinctis generalitatibus quærant, in fine non obſcure indicant: iuſtificatorum ſcilicet bona opera in hac vita tam eſſe perfecta, vt nihil illis adhæreat quod venia opus habeat. Illud vero non ſtatim in principio 11. capituli proponunt: ſed ludunt generalibus ſententijs & argumentis, vt ita imperito & incauto Lectori fucum faciant: vt, priuſquam animaduertat, irretitus teneatur.

Impoſſibilitas.

Eodem artificio ludunt vocabulo impoſſibilitatis. Meminerunt enim Pelagianos olim Auguſtino negotium feciſſe illa cauillatione: quod ſecundum abſolutam Dei potentiam, non ſit impoſſibile, vt per gratiam Dei renatus aliquis in hac vita ſit ſine peccato. Auguſtinus vero de peccatorũ meritis, lib. 2. c. 6. reſpondet, aliam eſſe quæſtionem, vtrum eſſe poſſit, & aliam, vtrum ſit. Et addit c. 7. Si quæratur, vtrum in hac vita aliquis ſit ſine peccato, eſſe non credo: magis enim credo Scripturæ, vbi ſanctorum vox eſt: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Inde igitur Auguſtin. dicit ibidem, c. 6. & de natura & gratia, c. 43. Deũ non præcepiſſe homini impoſſibilia. Illud vero dupliciter exponit, primo ad Bonifaciũ, lib. 3. c. 7. Gratia Dei tribuit in hac vita ſtudium pręcepta ſeruandi, & eadem, ſi quid etiam in illis pręceptis minus ſeruatur, ignoſcit. Et primo Retract. c. 19. Omnia mandata Dei facta deputantur, quãdo quicquid non fit, ignoſcitur. Secundo, in libro de perfectione iuſtitiæ, dicit non verſari in quæſtione an poſſit homo omni prorſus culpa vacare: ſed quãdo atq; per quem: hoc eſt, neq; in hac vita, neq; naturæ, ſed ſolius diuinæ gratiæ viribus. Ad Valeriũ lib. 1. c. 29. Ad hoc lex dicit: Non concupiſces: vt medicinam gratiæ quæreremus, & in eo præcepto ſciremus, & quo debeamus in hac mortalitate proficiẽdo conari, & qua poſſit à nobis in illa immortalitate beatiſſima perueniri. Niſi enim eſſet quandoq; perficiendum, nunquam iubendum fuiſſet.

Auguſtin.

Et propter illas quidem Pelagianorum cauillationes Auguſtinus à vocabulo impoſſibilitatis abſtinuit. Poſtea vero in libello ſuppoſititio ſub Hieronymi titulo anathema adiectum eſt: & illud citatur à Tridentinis. Scriptura vero de obſeruatione legis nõ veretur dicere eſſe iugum, quod nec Apoſtoli, nec credentes in primitiua Eccleſia, nec Patres ferre potuerint, Act. 15. quod de iuſtificatis certe & renatis dicitur. Et pulcherrima eſt Bernhardi ſententia, Sermo. 50. in Cantica: Si placet tibi, de affectuali charitate datum fuiſſe mandatum, non inde contendò: dummodo acquieſcas & tu mihi, quod minime in vita iſta ab aliquo hominum poſſit vel potuerit adimpleri. Quis enim ſibi arrogare id audeat, quod ſe Paulus ipſe fatetur non comprehendiſſe? Nec latuit Præceptorem, præcepti pondus hominum excedere vires: ſed iudicauit vtile: ex hoc ipſo ſuæ illos inſufficientiæ admoneri, & vt ſcirent ſane, ad quem iuſtitiæ finem niti pro viribus oporteret. Ergo mandando impoſſibilia, non pręuaricatores homines fecit, ſed humiles, vt omne os obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mundus Deo. Accipientes quippe mandatum, & ſentientes defectum, clamabimus in cœlum, & miſerebitur noſtri Deus: & ſciamus in illa die, quia non ex operibus quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit.

Bernhardus.

Ex hac commemoratione intelligit Lector, quo conſilio Tridentini de vocabulis poſſibilitatis & impoſſibilitatis litem moueant: vt ſcilicet ita homines à vero ſtatu quæſtionis abducant. Sepoſita igitur litẽ de vocabulis, de rebus ipſis conſtituatur quæſtio: an ſcilicet renatorum bona

Renatorum opera vtrum perfecta.

opera in hac vita, perfecta impletione legi diuinæ ſatisfaciant, ſicut ſupra ſtatum quæſtionis conſtituimus.

Facilior autem & planior erit explicatio. Andradius enim quatuor axiomata, quæ in hac quæſtione ſunt fundamenta firmiſſima, concedit & approbat.

Primo, Nouitatem ſeu ſanitatem, quæ in renatis per Spiritum ſanctum inchoata eſt in hac vita, non eſſe perfectam & abſolutam. Eſt enim & manet in renatis in hac vita nouus & vetus homo, caro & ſpiritus, lex mentis, & lex peccati. Et interior homo de die in diem renouatur: ſicut Auguſtinus multis probat lib. 2. de peccatorum meritis. Et tracta. in Ioannem 41. Lex vero eſt ſpiritualis, Roma. 7. quamdiu igitur caro repugnat ſpiritui, lex non poteſt perfecte impleri. Ita Auguſtinus integram ſanitatem, & perfectam charitatem, quæ ſit impletio legis, mutuo ſe conſequi docet, libro de perfectione iuſtitiæ.

Secundo, Præceptum charitatis de diligendo Deo ex toto corde, tota anima, tota mente, & omnibus viribus. Item, vltimum præceptum, Non concupiſces: in hac vita non poſſe à quoquam perfecte impleri, quandiu aliquid eſt carnalis concupiſcentiæ, quod vel continendo frenetur, & quandiu corruptibile iſtud incorruptionem non induerit: ſicut Auguſtinus ex ſcripturæ fundamentis multis in locis præclare demonſtrat, libro de perfectione iuſtitiæ, de ſpiritu & litera, c. 36. ad Bonifacium, lib. 3. c. 7. Ad Aſellicum, epiſt. 200.

Tertio, Propter carnem, in qua non habitat bonum, ſed malum; quod volenti bonum facere, adiacet malum: & propter legem peccati in membris renatorum, quæ repugnat legi mentis: nemo renatorum in hac vita eſt ſine peccato, Rom. 7. 1. Ioan. 1. Pſal. 32. & 129. Prouerb. 20. Sicut Auguſtinus multis diſputat de peccatorum meritis, lib. 2. de perfectione iuſtitiæ. Et de natura & gratia, cap. 36. pulcherrime dicit: Si omnes ſanctos & ſanctas cum hic viuerent, cõgregare poſſemus, & interrogare, vtrũ eſſent ſine peccato, quantalibet fuerint excellentia ſanctitatis: ſi hoc interrogari potuiſſent, vna voce clamaſſent: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Peccatũ vero, iuxta Ambroſium, eſt præuaricatio legis diuinæ. Non ergo perfecte in hac vita lex poteſt impleri à renatis, qui peccatis carere non poſſunt.

Auguſtinus.

Quarto, Paulus expreſſe dicit, Roman. 7. Velle adiacet mihi, perficere autem bonum, non inuenio, Phil. 3. Non quod iam apprehenderim, aut perfectus ſim. Hæc fundamenta, quæ ſunt firmiſſima & manifeſtiſſima, Andradius concedit & comprobat. Et tamen ſimul etiam defendit Pontificium axioma: Legem diuinam à renatis in hac vita plene & perfecte ſeruari & impleri poſſe. Fatetur autem hæc contraria, & inter ſe quam maxime pugnantia videri. Sed tamen pollicetur, ſe demonſtraturum, vtraque eſſe veriſſima. Tanta ſcilicet eſt hominis perſuaſio ſiue eruditionis, ſiue eloquentiæ. Reliqui Pontificij Scriptores fundamenta illa varijs modis conati ſunt arrodere. Andradius vero tumidæ ſuæ grandiloquentiæ tantum tribuit, vt ſperet, ſe etiam vera dicẽdo poſſe fallere, & ex veris ea quæ falſa ſunt, poſſe probare & defendere. Nihil tamẽ adfert, quod nõ iam dudum in reliquorum Romanẽſium ſcriptis protritum ſit: niſi quod forſan cogitauit de prouerbio: Quiſquiliæ in aureo flumine. Diſputat igitur ea parte legis, quæ in hac vita, dum in carne ſumus, perfecte impleri non poteſt, homines in hac vita non teneri obſtrictos: ea ſolũ Deum præcepiſſe, quæ præſtare diuinis viribus adiuti, ſecundum vitæ huius conditionem poſſemus. Reliqua vero in lege non obligare homines in hac vita, ſed pertinere tãtum ad futuram immortalem vitam. Inepti igitur fuerunt filij Iſrael vna cũm Moyſe, qui exterriti clamarunt: Si audierimus

vltra

vltra vocem Domini, moriemur. Fruſtra enim iuxta Andradij opinionem, illis mandatis legis ſe obſtrictos teneri timuerunt, quæ in hac vita perficere non poſſent. Nec debuerat tunc Deus in illa populi conſternatione promittere Meſſiam, Deut. 18. vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, Gal. 4. ſed debuerat potius indicare: Non eſt quod timeatis, tantum enim luſi vobiſcũ terribili illa promulgatione legis. Illa enim, quæ ſecundum vitæ huius conditionem perficere non poteſtis, ad vos non pertinẽt. Non igitur Apoſtolica, ſed muliebris, inepta & ridicula erit eiulatio Pauli, qui in curriculo nouæ obedientiæ eo vſq; progreſſus fuerat, vt dicere poſſet, 1. Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum. Et tamen Rom. 7. longam & lamentabilem texit querelam, ſe non poſſe legem ea perfectione, quam flagitat, perficere. Moyſes vero non ſanctis glorificatis in altera vita, ſed hominibus in hac vita proponit hanc legis ſententiam: Maledictus, qui non in omnibus permanſerit, quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea. Atqui inter omnia illa, quæ in libro legis ſcripta ſunt, eſt illa lex præcipua: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Item mandatum: Non concupiſces. Et Paulus illam Moyſis ſententiam ad homines in hac vita adeo pertinere exiſtimat, vt inde pronuntiet, eos, qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto eſſe: quia etiam, qui faciunt legem, non tamen in omnibus, quæ in libris legis ſcripta ſunt, permanent, Gal. 5. Et propter hãc etiam cauſam, Rom. 4. vbi de Abraham loquitur, pronuntiat hæreditatem vitæ æternæ non eſſe ex lege. Quæ profecto argumentationes Pauli ineptæ, ridiculæ & falſæ erunt, ſi vera eſt Andradij & Pontificiorum opinio. Et talis etiam erit argumentatio Petri, Act. 15. Quia iugum legis neq; patres noſtri, neq; nos ferre potuimus, ideo per gratiã Chriſti credimus ſaluari. Andradius enim excipit ea, quæ in lege ferre non poſſumus, ad nos non pertinere. Paul. Rom. 7. cum queſtus eſſet, ſe non poſſe in hac carne legem perfecta obedientia implere, mox c. 8. ſubijcit hanc conſolationem: Quod impoſſibile erat legi, Deus miſſo filio, qui victima pro nobis factus eſt, præſtitit, &c. Andradij vero opinio ſentit, non opus eſſe tali vel remedio, vel conſolatione: quia ea ſolum Deus præceperit, quæ præſtare diuinis viribus adiuti, ſecundum vitę huius conditionem poſſumus: reliqua vero ad nos non pertinere. Atqui Chriſtus Mat. 5. ſimilem plane Phariſæorum opinionem de mandatis Dei maximis & minimis acriter reprehendit. Et Andradius quidem varie ludit in explicatione minimorum mandatorum. Sed quæ exempli gratia à Chriſto de interpretatione aliquot præceptorum, Mat. 5. adducuntur, manifeſte oſtẽdunt, quæ Phariſæi intellexerint minima mandata: non iraſci fratri, dicere Racha, vel fatue: qui viderit vxorem ad concupiſcendam eam: diligere inimicos. Eſtote perfecti, ſicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt, &c. Et cum dixiſſet: Iota vnum, & apex vnus non præteribit à lege, donec omnia fiant, ſubijcit: Qui ergo ſoluerit vnum ex mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum. Manifeſta igitur eſt declaratio, de quibus mandatis loquatur, quæ Phariſæorum Cabala minima vocauit, & ſine detrimento iuſtitiæ ſolui poſſe docuit, ſi modo reliqua in lege ſeruarentur. Chriſtus vero pronuntiat: Niſi facta fuerit reconciliatio cum Deo, & remiſſio in hac vita, in carcerem mitteris. Amen dico tibi, non exibis inde, donec ſolueris nouiſſimum quadrantem. Pugnat igitur cum tota Scriptura illa Pontificiorum opinio.

Sed argumenta quædam ex decretis Tridentini Concilij contexit Andradius, quibus opinionem iſtam confirmare [illegible]. Dicit igitur, contumelioſum eſſe in ipſum legislatorem Deum, affirmare, ipſum præcepiſſe aliquid, quod in hac vita, & in hac naturæ corruptione nemo perfectæ implere poſſit. Quaſi vero propter naturæ deprauationem, mutanda & infle- *Refutatio argumentorum Andradii.*

ctenda fuerit regula legis, quæ eſt perpetua & immutabilis norma iuſtitię in Deo. Imo cum ne vnum quidem iota legis præterire poſſit, quin perfecte impleatur: ideo Deus miſit filium ſuum, factū ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret. Adeo lex illam ludificationem Pontificiorum non admittit, quod ſcil. ea tantum flagitet, quæ in hac vita præſtare poſſumus. Sed Ioann. inquit: Filios Dei in hac vita habere charitatem Dei: & charitas Dei iuxta eundem, eſt ſeruare mandata Dei. Reſpondeo: Non eſt quæſtio, an renati habeant charitatem, & incipiant facere legem: hoc. n. concedimus & docemus, ſed quęſtio eſt, an charitas renatorum in hac vita ſit integra, perfecta & abſoluta. Item an perfecta obedientia ſatisfaciat legi.

Illud vero argumentum aliquanto ſpecioſius eſt, quod Ioannes dicit, mandata Dei non eſſe grauia: & quod Chriſtus pronunciat: onus ſuum eſſe leue. Item, quod Auguſtinus ad Bonifacium, lib. 3. c. 7. dicit: obedientiam renatorum perfectam dici poſſe, pro ſtatu viatoris. Ibidem: Secundum hominis mortalis capacitatem & pro huius vitæ modulo, perfecti ſumus. Sed plana eſt reſponſio: Qui fide propter mediatorem Deo reconciliati ſunt, donantur Spiritu ſancto, qui renouat ipſos. Et in illa inchoata nouitate eſt aliquis in hac vita gradus bonæ conſcientiæ renatorum: vt ſcil. præbeant membra arma iuſtitiæ Deo, nec admittant vel errores contra fundamenta fidei, vel lapſus contra conſcientiam. Quod vero perfectioni deeſt, & ſordes, quæ ex lege peccati in membris aſperguntur, malum item quod adiacet, fides petit propter Chriſtum tegi, & non imputari. Et hoc modo mandata Dei non ſunt grauia. Primo, quia ſunt Dei filij. Secundo, quia ducuntur ſpiritu Dei. Tertio, quia quicquid non fit, propter Chriſtum ignoſcitur: ſicut Auguſtin. inquit. Hoc etiam modo renati dicuntur perfecti, Philip. 3. & 1. Cor. 2. imputatione ſcil. & inchoatione. Primo. n. fides in Chriſto, accipit, habet & poſſidet per imputationem, integerrimam & perfectiſſimam impletionem legis, ad iuſtitiam & ſalutē. Secundo, Spiritus ſanctus renouat corda credentium, accenſa charitate, vt incipiant facere legem. Tertio, quod in inchoata illa obediētia imperfectum, & propter carnē immundum eſt, credentibus propter Chriſtum non imputatur, ſed tegitur. Pontificij vero has ſententias ita deprauant, quaſi id, quod in obedientia renatorum, in hac vita perfectioni, quam lex requirit, deeſt, non ſit peccatum, quod à lege accuſetur: nec opus habeat renati illud imperfectionis vitium agnoſcere: affirmant enim, illud non obſtare, quo minus bona renatorum opera in hac vita opponantur iudicio & iræ Dei, ad iuſtificationem & vitam æternam. Sed Paulus manifeſte & ex profeſſo opinionem iſtam refutat, Rom. 7. 1. Cor. 4. Et Auguſtinus ad Bonifacium, libr. 3. cap. 7. diſerte ſe declarat, quomodo perfectionem viatoris intelligi velit, cum inquit: Virtus, quæ nunc eſt in homine iuſto, hactenus perfecta nominatur: vt ad eius perfectionem pertineat etiam ipſius imperfectionis, & in veritate agnitio, & in humilitate confeſſio. Tunc enim ſecundum hanc infirmitatem pro ſuo modulo perfecta eſt iſta parua iuſtitia, quando etiam, quid ſibi deſit, intelligit. Ita Apoſtolus perfectum & imperfectum ſe eſſe dicit. Ibidem: Gratia Dei tribuit hic ſtudium præcepta ſeruandi: & eadem, ſi quid etiam in illis præceptis minus ſeruatur, ignoſcit. Ita primo Retract. 16. diſputans de perfectione renatorum in hac vita, vtitur hac dulciſſima ſententia; Omnia mandata facta deputantur, quando quicquid non fit, ignoſcitur. Et in confeſſionibus: Væ hominum vitæ quantumuis laudabili, ſi remota miſericordia iudicetur. De ciuitate: Inhærens iuſtitia ſanctorum in hac vita magis remiſſione peccatorum cōſtat, quam perfectione virtutum. In epiſt. vero 26. ad Hieronym. diſerte dicit: Propter illud imperfectionis vitium, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in no-

Auguſtinus.

bis

biſ non eſt: propter illud etiam vitium, quantumlibet profecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere: Dimitte nobis debita noſtra: ex quo vitio non iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuens. Ita Hieronym. dicit: Quid ergo ſapimus, imo quid ſapere debemus, qui perfecti ſumus? imperfectos nos eſſe confiteri, & nondum comprahendiſſe, nedum accepiſſe. Hæc eſt enim hominis vera ſapientia, imperfectum eſſe ſe noſſe. Atq; (vt ita loquar) omnium in carne iuſtorum imperfecta perfectio eſt. Et quod in hanc ſententiam intelligendæ ſint & Scripturæ & Patrum ſententiæ de perfectione, Auguſtinus in multis locis oſtendit, ad Bonifacium, li. 3. c. 5. De gratia, cap. 48. & 49. & c. de perfectione iuſtitiæ. *Hieronymus.*

Illud enim argumentum eſt firmiſſimum: Peccatum eſt præuaricatio legis diuinæ. Sed nemo ſanctorum in hac vita caret peccato. Ergo nemo in hac vita perfecte ſatisfacit legi, ſed omnes ſunt præuaricatores legis, quia peccatores. Audiamus vero, quid & quomodo reſpondeant. Ante Andradius dixit, iuſtos, licet aliquando & alicubi offendant & labantur, multa tamen & pleraque edere opera, omnis vitii & peccati prorſus expertia. Sed Paulus Rom. 7. de vno & eodem opere, imo de ſingulis operibus renatorum in hac vita dicit: Volenti mihi facere bonum adiacet malum. Velle adiacet mihi, perficere vero non inuenio. Ipſe ego mente ſeruio legi Dei, carne vero legi peccati. Non quod ipſum opus lege Dei mandatum, malum ſit, & peccatum: ſed id, quod minus eſt, quam debebat, vitium eſt, ſicut Auguſtinus loquitur. Et vitioſitas ex carne adhærens, peccatum eſt. Atque hoc modo iuſtum in omni bono opere peccare, Lutherus dixit. Hoc vero Andradius dicit, non eſſe intelligendum de peccatis mortalibus, ſed de venialibus. Et hoc quidem recte. Peccata enim mortalia excutiunt fidem & Spiritum ſanctum, & tunc deſinunt eſſe iuſti: venialia vero peccata ſunt etiam in renatis: nec propterea deſinũt eſſe iuſti. Dicitur & hoc recte. Sed quæſtio eſt, quomodo & quare renati propter peccata venialia non damnentur, quia ſcilicet beati ſunt, quorum tecta ſunt peccata, & quibus non imputantur peccata, Pſal. 32. Rom. 4. Nulla enim condemnatio eſt his, qui in Chriſto Ieſu ſunt, Rom. 8. Et 11. capitulum Tridentinum videri poſſet in illam etiam ſententiam inclinare. Rationem enim, quare ſancti in hac vita, etiamſi labantur in venialia peccata, non deſinant eſſe iuſti, hanc reddit: quia iuſtorũ illa vox eſt, & humilis, & verax, Dimitte nobis debita noſtra. Sed Andradius Concilii interpres hoc non admittit. Contendit enim, venialia peccata per ſe tam eſſe minuta & leuia, vt non aduerſentur perfectioni charitatis, nec impedire poſſint perfectam & abſolutam legis obedientiam: vtpote quæ non ſint ira Dei & condemnatione, ſed venia digna, etiamſi Deus cum illis in iudicium intret. Sicut Lindanus inquit; Leuicula vitiola lapſuum quotidianorum, aſpergines & næuuli ſunt: qui per ſe non maculant & contaminant, ſed quaſi puluiſculo leuiter aſpergunt vitam Chriſtianam: vt nihilominus tamen per ſe ſint perfecta, & vndiq; immaculata renatorum opera in hac vita. Sed falſum hoc eſſe, ſupra demonſtratum eſt. Licet enim ſint differentiæ & gradus peccatorum, nullum tamen tam minutum & leue eſt peccatum, quod non ſit ἀνομία, hoc eſt, præuaricatio legis diuinæ.

Neminem perfecte ſatisfacere legi.

Andradius de peccatis venialibus.

Lindanus.

Lex vero maledictionem denuntiat, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis. Qui enim totam legem ſeruat, & in vno aliquo delinquit, reus factus eſt omnium. Nam ne vnum quidem ex minimis mandatis Dei ſoluendum eſt.

Iam vero in multis labimur omnes, ſecundum Iacobum. Lex igitur accuſat & damnat etiam illa peccata quæ venialia vocantur, niſi tegantur, & non imputentur propter Chriſtum. Aliter igitur iuxta Auguſtinum eſt beatus ſine peccato, quod futurum eſt in altera vita. Aliter autem beatus,

cui non imputat Dominus peccatum, quod ſit in credentibus, in hac vita. Non autem poteſt eſſe abſoluta & perfecta legis impletio, vbi peccatum non poteſt deeſſe. Sed de peccato mortali & veniali, locus dicendi erit in doctrina de pœnitentia.

Reſponſio ad accuſationem Andradii.

Accedo jam poſtremo ad inſignem illam, ſicut Typographus eam vocat, orationem Andradii: qua me vt falſarium, conuerſa ad Eccleſiam Brunſuicenſem, & ad totam Germaniam oratione, quaſi in triumpho in frequentiſſimis totius orbis theatris traducit. Sed bene adhuc res habet: eſt enim ἐπινίκιον ante victoriam. Primo enim non eſt accuſatio de falſatione vel Scripturæ, vel verbi Dei: ſed de Auguſtini quadam diſputatione, controuerſia eſt, de qua tamen res ipſa planiſſima eſt, vt nullum plane locum habeant tragicæ illæ Andradii exclamationes: niſi quod videtur, talem ſibi locum communem in omnem euentum contra Lutheranos antea præparaſſe: is ne periret, arripienda fuit qualiſcunq; occaſio. Res autem ita ſe habet: de qua cuiuis Lectori iudicium permitto liberrimum. Scripſit Auguſtinus librum de perfectione iuſtitiæ contra Cœleſtinum, in quo docet in hac vita neminem peruenire ad tantam perfectionem charitatis, ſeu inhærentis iuſtitiæ, vt perfecta & abſoluta impletione ſatisfaciat primo & vltimo præcepto, ita vt ſit ſine peccato. Iam quæſtio eſt, an Auguſtinus illam perfectionem tantum adimat non renatis, qui ſine Spiritu ſancto, ſolis liberi arbitrii viribus conantur legem implere? Ego dixi & adhuc dico, Auguſtinum etiam illis, qui per Spiritum ſanctum renati ſunt, in hac vita ex Scripturæ ſententia, adimere illam perfectionem. Et hoc certe veriſſimum & manifeſtiſſimum eſt. Nam & in aliis multis locis quæſtionem illam Auguſtinus ita tractat, vt de peccatorum meritis, li. 2. ad Bonifacium, li. 3. de ſpiritu & litera, de natura & gratia, &c. Sed inquit Andradius, ſunt in illo Auguſtini lib. multæ ratiocinationes Cœleſtini, quæ de ſolis liberi arbitrii viribus non renatorum loquuntur. Scio hoc. Sed addo & illud, quod negare non poteſt: Cœleſtinum in illo libro obiicere Auguſtino multas etiam Scripturæ ſententias de perfectione, quæ loquuntur non de infidelibus, ſed de illis, qui per Spiritum ſanctum renouati ſunt. Et illas ſententias Auguſtinus ita explicat, vt perfectionem charitatis, quæ ſine peccato ſit, adimat etiam renatis in hac vita. Quod vero Andradius dicit, Pelagianorum diſputationes prorſus excluſiſſe gratiam Dei, & ſolius naturæ viribus ſine Spiritu ſancto aſcripſiſſe perfectionem: non exiſtimet, nos adeo rudes eſſe antiquitatis, vt ignoremus, quod & quomodo Pelagiani ſubinde ſtatum controuerſiæ mutarint. Cum enim animaduerterent, omnium piorum aures abhorrere à blaſphema illa ſententia, qua gratiam Spiritus ſancti prorſus, vt non neceſſariam, excludebant, cœperunt ita loqui: Gratiam Spiritus ſancti ad hoc valere, vt quæ homines per liberum arbitrium facere iubentur, facilius poſſint implere per gratiam. Poſtea vero, ſicut in libris ad Bonifacium Auguſtin. recitat, ita loqui cœperunt Pelagiani: Gratiam adiuuare bonum cuiuſq; propoſitum. Item: voluntatem in omni bono opere à gratia ſemper adiuuari: ibi certe gratiam non excludunt. Auguſtinus vero, quando de perfectione, quæ ſine peccato in hac vita ſit, diſputat, negat illam non tantum, quando Pelagiani prorſus excludunt gratiam Dei, verum etiam, quando gratiam coniungunt libero arbitrio: hoc eſt, etiam illis, qui per Spiritum ſanctum renati ſunt, & in illa nouitate auxilio Dei adiuuantur, talem perfectionem in hac vita adimit. Hæc ſunt, quæ ego dixi de diſputatione Auguſtini, in libro de perfectione iuſtitiæ contra Cœleſtinum, & quæ Andradius tam atrociter accuſat. Et non tantum ferre poſſum, ſed oro lectorem, vt inſpiciat illas Auguſtini diſputationes.

Agnoſcet enim, Andradium ex fulgore tragicarum exclamationum,

fumum

fumum tantum edere, ſeu potius vendere. Nam Auguſtinus ipſe in illo libro ſtatum controuerſiæ dicit verſari in duab. illis quæſtionibus. Primo, Per quem homo poſſit peruenire ad talem perfectionem, vt ſit ſine peccato: ſcilicet non per liberum arbitrium, ſed per gratiam Dei. Secundo. Quando ad talem perfectionem homo peruenturus ſit: ſcilicet non in hac, ſed in futura vita. Sed in re plana nolo Lectorem diutius detinere & ſicut iniqua præiudicia non curo, ita æqua iudicia in hac accuſatione non pertimeſco.

Huius vero commonefactum velim Lectorem, vt obſeruet, quid Andradius quærat: vt ſcilicet & Scripturæ, & veterum ſententiæ, quæ perfectionem charitatis, quæ ſine peccato ſit, hominibus in hac vita adimunt, reſtringantur ſimpliciter tantum ad non renatos: ita vt renatorum bona opera, in hac vita per ſe ita ſint perfecta, vt ſeueritatem diuini iudicii, ſine remiſſione peccatorum, ſuſtinere poſſint. Hoc agit: ſed ne animaduertatur, ſtrepitum illum exclamationum contra me excitauit. Hoc enim eſt artificium oratorium, ſi non potius ſophiſticum.

QVARTA QVÆSTIO.

DE PRÆMIIS ET MERITIS bonorum operum.

Hæc doctrina in noſtris Eccleſiis plane & diſtincte ex verbo Dei proponitur: expiationem ſcilicet peccatorū, ſeu propitiationem pro peccatis non debere tribui meritis noſtrorum operum. Pertinent enim ad officium, quod ſolius Chriſti mediatoris proprium eſt. Ita remiſſio peccatorum, reconciliatio cum Deo, adoptio, ſalus & vita æterna, non pendent ex noſtris meritis: ſed donantur gratis, propter meritum & obedientiam Filii Dei: & fide accipiuntur. Sed in reconciliatis poſtea bona opera cum placeant fide propter mediatorem, habent præmia ſpiritualia & corporalia in hac vita, & poſt hanc vitam: idque gratuita promiſſione diuina: non quod Deus propter perfectionem & dignitatem noſtrorum operum, ſit debitor: ſed quia ex miſericordia & paterna liberalitate, propter Chriſtum, promiſit ſe præmiis ornaturum quamuis inchoatam, languidam, imperfectam, & immundam filiorum ſuorum in hac vita obedientiam, Et illæ promiſſiones debent in renatis excitare ſtudium bona operandi. Inde enim intelligimus, quam grata patri cœleſti ſit filiorum qualiſcunque illa, quam Spiritu ſancto ducente in hac vita ſub hoc corruptibili onere carnis inchoant, obedientia: vt quam præmiis ſpiritualibus & corporalibus, quæ ſua dignitate non meretur, ex gratia & miſericordia propter filium ornare velit. Et in hanc ſententiam, noſtri etiam à vocabulo Meriti non abhorrent: ſicut etiam patribus vſitatum fuit. Præmia enim promittuntur ex gratia & miſericordia: non tamen dantur ocioſis, vel male agentibus, ſed laborantibus in vinea Domini. Atque ita in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ, in confeſſione VVirtenbergenſi, & in aliis noſtrorum ſcriptis, vſurpatur vocabulum Meriti. Hoc modo, & in hanc ſententiam, proponimus in noſtris Eccleſiis Scripturæ ſententias, de præmiis bonorum operum. 1. Tim. 4. Pietas ad omnia vtilis eſt, habens promiſſiones & huius & futuræ vitæ, Luc. 14. Retribuetur tibi in reſurrectione iuſtorū: Matth. 5. Merces veſtra erit copioſa in cœlis: Mattth. 10. Nō perdet mercedem ſuam. Gal. 6. Bonū faciendo nō defatigemur: tempore enim ſuo metemus non defatigati. Eph. 6. Scientes, quod quiſque fecerit boni, hoc reportabit à Deo. Hebr. 6. Non iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis qua miniſtratis ſanctis. 2. Theſſ. 1. Si tamen

Confeſſio Auguſtan.

iniuſtum eſt apud Deum, retribuere tribulationem iis, qui tribulant vos, & vobis, qui tribulamini, requiem, &c. Et plena eſt Scriptura talium promiſſionum, de ſpiritualibus & corporalibus præmiis.

Status controuerſiæ.

Hæc vero cum ita ſe habeant: quid igitur in controuerſia poſitum eſt, inter Pontificios & nos, quod attinet ad doctrinam de præmiis bonorum operum? Reſpondeo. Controuerſia conſiſtit in duobus potiſſimum capitibus. Primo, Quod docent, renatos ſuis operibus, vere promereri non alia tantum ſpiritualia & corporalia præmia, ſed ipſam etiam vitam æternam: quæ, tanquam merces, bonis renatorum operibus & meritis reddenda ſit. Secundo, Quod cenſent dari præmia bonis operibus non ex gratia, miſericordia, & paterna liberalitate patris cœleſtis, ſed ex debito: quia renatorum bonis operibus nihil deſit, quo minus diuinæ legi, pro huius vitæ ſtatu, plene ſatisfeciſſe, & vitam æternam vere promeruiſſe cenſeantur. Hæc extant in 16. cap. Tridentini Concilii. De quibus quædam dicenda ſunt: quæ ideo paucioribus abſolui poſſunt, quia pleraque quæ huc pertinent, in loco de juſtificatione, & in 3. quæſt. quomodo & quare bona opera Deo placeant, explicata ſunt.

Petrus à Soto.

Concilium igitur Tridentinum dicit, bona renatorum opera vere promereri vitam æternam. Atque ita ſimpliciter repetunt & ſtabiliunt Scholaſticorum commenta de merito condigni: quod ſcilic. renatorum opera in hac vita in charitate facta, ex condigno mereantur vitam æternam: hoc eſt, quod vita æterna ex debito juſtitiæ diuinę retribuēda, ſit bonis operibus. Ita enim definiunt meritum condigni. Lindanus dicit, bona opera eſſe peccatorum prius admiſſorum expiationes & propitiationes. Petrus à Soto dicit, Pontificiæ Eccleſiæ ſenſum eſſe, bonis operibus, quæ ex gratia fiunt, ita eſſe fidendum, vt ad expianda peccata, iram Dei placandam, & vitam æternam conſequendam neceſſaria ſint & vtilia. Et addit ſi aliquid his inferius retribueretur, non eſſet verum & proprium bonorum operum præmium. Andradius Concilii interpres, multis improbat, & reiicit noſtrorum explicationem, quod vita æterna ſit merces, quia compenſet benefacta, etiamſi detur propter aliud, ſcilicet propter Chriſtum: ſicut patrimonium eſt merces filii obedientis, etiamſi contingit propter aliam cauſam. Et dictitat, non minus ſempiternam felicitatem juſtorum eſſe præclaris operibus debitam, quam æternos cruciatus impiorum ſceleribus: Item, vitam æternam ita eſſe bonorum operum retributionem, quod non tam gratis & liberaliter à Deo conferatur, quam debita ſit bonis operibus. Atque ita vera & integra ratio meriti conſtet: vt ſcilicet æqualitas ſit Geometrica meriti ad pretium. Diſputat etiam, meriti & mercedis rationem, cum gratiæ nomine ex aduerſo pugnare: atque ideo vitam æternam, tanquam mercedem, non debere ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum imputari bonis renatorum operibus. Quia Paulus Roman. 4. dicit: Operanti merces imputatur, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum Hæc adſcripſi, vt plenior extet explicatio 16. ca. Concil. Trid. de merito bonorum operum. Et obſeruet Lector, quod Tridentinis patribus nimis impudens viſum fuit, vitam æternā tribuere ſolis noſtris meritis: ideo dum aliquam modeſtiæ ſignificationem dare ſtudent, honoris gratia, vitam æternam partiuntur inter meritum Chriſti, & noſtrorum operum merita Sed illa ipſa qualiſcunq; modeſtia non probatur Pontificiis Scriptoribus. Lindanus. n. acriter reprehendit, quod quidam, qui inter Pontificios modeſtiores videri volūt, dicunt Deum bona iuſtorum opera, vita æterna remunerare, ex gratuita dignatione ſuæ clementiæ. Contendit enim, illud fieri ſecundū veram rationem meriti.

Andradius.

Andradius vero argumentatur ex Paulo, non poſſe conſiſtere illā partitionē, quæ donationem vitæ æternæ partitur inter miſeri-

cordiam

cordiam Dei propter meritum Chriſti, & inter debitum propter merita noſtrorum operum. Et certe fortiſſimum eſt Argumentum, Roman. 4. Si ſecundum gratiam, iam non ſecundum debitum: ſi vero ſecundum debitum, iam non ſecundum gratiam. Et Rom. 11. Si ex gratia, iam non ex operibus: alias gratia non eſſet gratia: ſi vero ex operib. iam non amplius eſt gratia: alias enim opus non eſſet opus. Iuxta Paulum igitur, non poſſunt ſimul in articulo ſalutis æternæ conſequendæ, conſiſtere gratia & opera ſeu debitum lex & fides, ſeu Chriſtus. Rom. 4. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, & abolita promiſsio. Galat. 5. Euacuati eſtis à Chriſto, gratia excidiſtis, qui in lege iuſtificamini. Quod enim Pontificij fingũt, Paulum loqui de operibus infidelium tantum, ſupra in loco de iuſtificatione refutauimus, Loquitur. n. de operibus Abrahæ & Galatarum, poſt conuerſionem, nec de ceremonialibus tantum, ſed de moralib. præcipue. Vel igitur ex ſolis noſtrorum operum meritis, vel ex ſola gratia Dei propter meritũ Chriſti datur vita æterna. Scriptura v. eam ſimpliciter operibus etiam renatorum adimit, & tribuit miſericordiæ Dei, propter meritum Chriſti. Rom. 4. Dauid pronuntiat beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operib. Item: Non operanti, credenti autem fides imputatur ad iuſtitiam. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides. Eph. 2. Gratia ſaluati eſtis, non ex operibus. Tit. 3. Non ex operibus iuſtitiæ, quæ nos fecimus, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. 2. Timot. 1. Non ſecundũm opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu. Mat. 20. 1. Tim. 2. Dedit animam ſuam precium redemptionis pro omnibus. 1. Io. 3. Si quis peccauerit aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum, iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Blaſphema igitur Lindani vox eſt, opera iuſtorum eſſe expiationes peccatorum, & propitiationes pro peccatis prius admiſſis. Paulus Rom. 9. in quæſt. Quis accuſabit? quis condemnabit? interpoſit non merita ſuorum operum: ſed Chriſtus, inquit, mortuus eſt, imo reſuſcitatus eſt, & intercedit pro nobis. Quam frequens eſt repetitio illius ſententię apud Ioan. Filium ſuum vnigenitum miſit, vt omnis, qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Ioann. 6. Viuet propter me. Ioan. 11. 14. Ego ſum vita. 17. Hæc eſt vita æterna, vt agnoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. 20. Vt credentes habeatis vitam in nomine Chriſti. 1. Ioan. 1. Hæc vita eſt in filio eius: qui habet filium, habet vitam æternam. Act. 4. Non eſt aliud nomen datum hominibus in quo oportet nos ſaluari. In nullo alio eſt ſalus, niſi in illo, qui eſt lapis primum reprobatus, poſtea factus in caput anguli. Rom. 6. Stipendium peccati mors eſt, donum vero Dei eſt vita æterna. Denique tota ſcriptura pleniſſima eſt talium ſententiarum. Ita Auguſtinus de gratia & libero arbitrio, loquens de operib. ſanctorum poſt iuſtificationem: Non meritis noſtris Deus nos ad æternam vitam, ſed pro ſua miſeratione perducit. Et Bernhardus: Neceſſe eſt primo credere, quod remiſſionem peccatorum habere non poſſis, niſi per indulgentiam Dei: deinde quod nihil prorſus habere queas operis boni, niſi & hoc dederit ipſe: poſtremo, quod æternam vitam nullis poſſis operibus promereri, niſi gratis detur & ipſa. Et rationem addit: Quia ſi bene cogitare volueris, inuenies proculdubio, quod nec cum decem millibus poſſis occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad te.

Vtrum noſtris operibu mereamur vitam æternam.

Quanta vero impietas & blaſphemia eſt, gloriam illam propitiationis pro peccatis, ſalutis & vitæ æternæ, quæ obedientiæ & merito Chriſti debetur, ipſi detrahere, & transferre ad noſtrorum operum merita, aut certe partiri inter Chriſti meritum, & noſtra merita: quaſi non eſſet ſummum ſacrilegium, & extrema idololatria, gloriam Chriſti

alteri

alteri tribuere. Sed excipiunt, hominem non debere in ſeipſo vel confidere, vel gloriari, ſed in Domino. Quomodo vero? Quia ſcilicet non viribus liberi arbitrij, ſed virtutibus à Deo donatis mereamur vitam æternam. Atqui tales erant Abrahæ virtutes. Roman. 4. quando Paulus dicit: Non operanti, ſed credenti. Item: Beatitudo ſine operibus. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, &c. Et Ieremiæ nono, prima Corinthiorũ primo: Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, non fortis in fortitudine ſua, ſed qui gloriatur, in Domino glorietur; Quomodo vero? Quia Ieſus factus eſt nobis à Domino ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio & redemptio. Et ne ad nouitatem hæc detorqueantur: Romanorum tertio, Paulus dicit, Non per legem operum, ſed per legem fidei excludi gloriationem. Et capite quarto: Exemplo Abrahæ iam renouati hoc explicat: ipſum ſcilicet in articulo iuſtificationis & beatitudinis, non habere gloriationem coram Deo, quaſi ſecundum debitum, & non ſecundum gratiam, fiat imputatio, ſed beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputet iuſtitiam ſine operibus. Et capite quinto ſubijcit: Per Chriſtum acceſſum habemus fide in gratiam, in qua ſtamus, & gloriamur ſuper ſpe gloriæ Dei. Eph. 2. Gratia ſaluati eſtis, non ex operibus, ne quis glorietur. Falſa eſt igitur Tridentina explicatio. Scriptura enim quando tradit homines non debere in ſeipſis, ſed in Domino gloriari, adimit gloriationem de vita æterna, etiam renatorum operibus, & tribuit gratiæ ſeu miſericordiæ Dei propter filium mediatorem.

Hoc vero candoris eſt, quod in concluſione aperte declarant, quis ſit fructus & exitus doctrinæ, de vita æterna, noſtris operibus promerenda: vt ſcilicet de ſalute ſua homines dubij, incerti & ſuſpenſi ſint, donec vnicuique reddatur ſecundum opera ſua, quia ſcilicet ſcriptum eſt: In multis offendimus omnes. Atqui ideo non ex operibus, nec ſecundum opera, ſed gratis, ſecundum gratiam, propter Chriſtum mediatorem datur, & fide accipitur remiſſio peccatorum, reconciliatio, adoptio, ſalus & vita æterna, vt promiſſio nobis ſit certa & firma. Roman. 4. Pontificij vero, vt promiſſionem illam nobis incertam & infirmam reddant, ideo hæreditatem à miſericordia Dei, & à Chriſto transferunt ad merita noſtrorum operum. Ita vero exinanita eſt fides, & abolita promiſſio, ſi vera ſunt, quæ Paulus ſcribit, Rom. 4.

Argumenta Tridentinorum pro bonis operibus, eorumque refutatio.

Operæ pretium vero eſt, paucis etiam argumenta conſiderare, quibus Tridentini meritum vitæ æternæ, quod ex noſtris operibus pendeat, ſtabiliunt.

Primo, iuſtificatis nihil deeſſe, affirmant, quo minus ſuis operibus in hac vita plene diuinæ legi, pro huius vitæ ſtatu, ſatisfaciant. Ergo ſuis operibus vere promerentur vitam æternam. Reſpondeo: Maior propoſitio huius argumenti, quæ ſubticetur, veriſſima eſt. Et ſi quis in hac vita ſuis operibus abſoluta obedientia, legi plene & perfecte ſatisfaceret, omnino ſequeretur concluſio. Vox enim & promiſſio legis eſt: Si vis in vitam ingredi, ſerua mandata. Sed minor propoſito, quod renati in hac vita ſuis operibus legi perfecte ſatisfaciant, falſiſſima eſt, ſicut in tertia quæſtione demonſtratum eſt. Et hoc ipſum decretum citat dictum illud de renatis: In multis offendimus omnes, atqui non tantum qui in multis, ſed qui in vno deliquit, reus eſt omnium. Qualis igitur perfecta ſatisfactio eſſe poteſt? Quod vero pro vitæ huius ſtatu fingunt nihil deeſſe, ſupra refutatum eſt.

Secundo, Dicunt, opera renatorum non ex ſe ipſis, ſed à Chriſto, cui renati inſiti ſint, & à Spiritu ſancto, cuius renouatione opera illa fiant, accipere, & habere vim & efficacitatem promerendi remiſſionem peccatorum, adoptionem, ſalutem & vitam æternam. Et ſane non aſpernanda,

ſed

ſed inſignis eſt dignitas operum quæ in Deo facta ſunt, ſi in ſuo loco & ordine relinquantur. Sed quæ ſit illorum vis & efficacitas, non ex noſtris ratiocinationibus, ſed ex ſcriptura iudicandum eſt. Illa vero gloriam & dignitatem promerendi remiſſionem peccatorum adoptionem & vitam æternam, Chriſto mediatori, non operibus renatorum vult tribui, ſicut teſtimonijs oſtendimus. Non enim paſſus eſt Chriſtus, vt noſtris operibus tribueret talem vim & efficacitatem, vt illis demum promereremur remiſſionem peccatorum, adoptionem, & ipſam vitam æternam: ſed illos immenſos theſauros filius Dei mediator, ſua obedientia & paſſione, factus ſub lege, nobis ipſe acquiſiuit: vt omnis gloriatio de operib. excluſa ſit, Rom. 3. Et qui gloriatur, in Domino glorietur, 1. Cor. 1. Lectori igitur propono conſideranda illa verba Andradij: Præclaræ actiones, ad quas diuinus ſpiritus mentem inhabitans incitat & impellit, diuinitatem quãdam habeant neceſſe eſt. Agnoſcit Andradius remiſſionem peccatorum, reconciliationem, adoptionem, ſalutem & vitam æternam, non humana, ſed diuina eſſe beneficia. Ideo enim mediatorem oportuit eſſe Deum & hominem, vt obedientia & paſſio eius æquiualens eſſet pretium tantis theſauris promerẽdis. Quia vero renatorum operibus Pontificij hoc tribuunt, ideo Andradius ſcribere non veretur, neceſſe eſſe vt renatorum opera diuinitatem quandam habeant. Nihil addo: ſed Lectorem oro, vt nouam diuinitatem noſtrorum operum, quam Andradius in Tridentina officina fabricatus eſt, conſideret. *Diuinitas operum.*

Eſt vero & hoc conſiderandum. Magna eſt dignitas, quod renati, ſicut palmites Chriſto inſiti, fructum faciunt, Ioan. 15. & quod ipſorum opera ſunt fructus ſpiritus. Epheſ. 5. Sed rurſus etiam hoc cõſideretur, quod lex peccati in membris renatorum in hac vita, legi mentis ita repugnat, vt bonum, quod agente ſpiritu volunt, non perficiant. Et quia lex illa carnis facit, vt volenti bonum agere, adiaceat malum: inquinat igitur, & commaculat ea quæ ſpiritus in renatis operatur. Si igitur Deus in iudicium, etiam cum renatorum operibus intraret, non pronuntiarentur merita condigna vita æterna, ſed rei conſtituerentur renati, quod fructus ſpiritus carne ſua impediant, inquinent & commaculent. Et hoc ipſum ſancti confitentur: Quis gloriabitur: Mundum eſt cor meum, Purus ſum à peccato? Et Eſaiæ 64. Non de impijs tantum, ſed de ſe etiam: nec de lapſibus, ſed de bonis operibus loquitur, cum inquit: Quaſi pannus menſtruatæ, vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Sicut Bernhardus pulcherrime dicit: Noſtra, ſi qua eſt, humilis iuſtitia, recta forſitan, ſed non pura: niſi forte meliores nos eſſe credimus, quam patres noſtros, qui non minus veraciter, quam humiliter aiebant: Omnes iuſtitiæ noſtræ, tanquam pannus mulieris mẽſtruatæ. Quomodo enim pura iuſtitia, vbi adhuc non poteſt culpa deeſſe? Et pulchra eſt Auguſtini ſententia: Multum nobis in hac carne tribueremus, ſi non vſque ad eius depoſitionem ſub venia viueremus. Alterum caput controuerſiæ, eſt de reliquis præmijs bonorum operum, ſpiritualibus & corporalibus: an renatorum bona opera, præmijs illis à Deo ornentur, ex debito iuſtitiæ diuinæ: an vero ex gratia, clementia & bonitate patris cœleſtis, erga filios ſuos propter Chriſtum mediatorem. Dixi autem ſupra, Lindanum ſerio iraſci illis, qui cenſent Deum remunerari iuſtorum bona opera, ex gratuita dignatione ſuæ clementiæ. Andradius etiam contendit, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, ex vera & propria ratione meriti, mercedem bonis operibus à Deo promitti & dari. Et Tridentinum decretum, meriti rationem ita explicat: Quia iuſtificatis nihil deſit, quo minus operibus ſuis in hac vita diuinæ legi ſatisfaciant, & ita vere promereantur præmia.

Etſi igitur fatemur, in reconciliatis bona opera habere præmia ſpiri-

tualia

tualia & corporalia in hac vita & poſt hanc vitam: non tamen concedimus, illud fieri (ſicut Pontificij dicunt) non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum iuſtitiæ diuinæ, propter veram rationem meriti: quia nihil deſit operibus, quo minus legi diuinæ ſatisfaciant. Scriptura enim aliquot recitat rationes, bona opera habere præmia, non ex debito iuſtitiæ diuinæ, propter rationem meriti, ſed ex gratuita dignatione paternæ erga filios, quos gratis propter filium adoptauit, clementiæ.

Primo, Chriſtus Luc. 17. longa ſimilitudine oſtendit, Dominum ex debito non obligatum eſſe, vt gratiam habeat ſeruo, quia fecerit, quæ ipſi imperata fuerant. Et addit: Sic & vos, cum omnia feceritis, quæ vobis præcepta ſunt, dicite: Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Eſt enim Deus Dominus noſter, nos ſerui ipſius, multis nominibus: vt ratione creationis, redemptionis, & ſanctificationis, ſicut Paulus inquit, 1. Corinth. 9. Non eſtis veſtri. Pretio enim empti eſtis. Ergo non eſt nobis ex debito obligatus, ad retribuenda præmia pro operibus debitis.

Secundo, Propter legem peccati, in membris imperfectio, & malum adhærens bonis operibus renatorum in hac vita. Roman. 7. Adque ideo ſeueritatem iuſtitiæ & iudicij diuini ſuſtinere non poſſunt, ſi remota miſericordia iudicentur. Quod igitur non abijciuntur & damnantur, ſed acceptantur, & præmijs etiam ornantur: non fit ſecundum debitum, propter rationem meriti. Ita enim legis ſententia diuerſum pronunciaret: Qui non in omnibus permanſerit, quæ in lege ſcripta ſunt, maledictus eſto. Item: Qui in vno delinquit, reus eſt omnium. Fit ergo ex gratia & dignatione paternæ bonitatis erga filios ſuos, propter filium mediatorem.

Tertio, Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Rom. 8.

Quarto, Nō ſumus idonei ex nobis ipſis 2. Cor. 3. ſed Deus eſt qui operatur in nobis, & vt velimus, & vt faciamus aliqua ipſi grata. Phil. 2. Quod ſi igitur accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? 1. Cor. 4. Non igitur debitum ex vera & propria ratione meriti, ſed miſericordia & bonitas Dei eſt, quod dona ſua in nobis Deus coronat.

Et propter hanc cauſam Scriptura, quæ mercedem & retributionem nominat, vocabulum tamen meriti non vſurpat. Quod enim Eccleſ. 16. & Hebr. 13. interpres reddidit, Meritum: Scriptura vocabulum illud non habet.

Hæc vero commonefactio ideo neceſſaria eſt, ne Phariſaica ſuperbia perſuaſione propriæ dignitatis in exercitio bonorum operum renatorum animos occupet: ſed vt ſemper & vbique exuberet & regnet gratia Dei & celebretur gloria bonitatis & miſericordiæ eius: vtque renati in ipſo curſu bonorum operum, imo inter ipſa bonorum operum præmia, humili confeſſione indignitatem ſuam agnoſcant, & omnem gloriam tribuant miſericordiæ & bonitati clementiſſimi patris cœleſtis, ſicut exemplum pulcherrimum deſcribitur, Apocal. 4. vbi ſeniores coronas ſuas mittunt ante thronum, & dicunt: Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam & honorem. Et Matth. 25. electi nolunt agnoſcere merita, & dignitatem operum ſuorum, etiam quando coram angelis & hominibus ab ipſo filio Dei opera ipſorum celebrantur: ſed dicunt: Domine, quando vidimus te eſurientem, & pauimus? &c.

Et hæc ſunt præcipua capita, quæ in ſexta Seſſione Tridentini concilij tractantur. Doctrina enim de lapſis, & reparatione eorum, pertinet ad locum de pœnitentia. Reliqua vero quæ in Andradij ſcripto, & in decretis

Triden-

Digitized by Google

Tridentinis, de doctrina Sacramentorum ſequuntur, vno quaſi continuo contextu cohærent. Et quia prima hæc ſcriptionis pars, prætér inſtitutum &opinionem longius excurrit: viſum fuit propter alias etiam certas cauſas, reſponſionem ita diſtribuere, vt hæc ſit prima pars.

Deum vero æternum patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, toto pectore oro, vt lucem verbi ſui, diuinitus in noſtris Eccleſiis accenſam, Spiritu ſuo ſancto conſeruet: nec eam vel tenebris Pontificiis, vel nebulis phanaticorum extingui ſinat: ſed in vera ſui agnitione nos conſeruet ad vitam æternam.

Amen.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVI IN HAC PRIMA PARTE EXAMINIS obiter allegantur & explicantur.

NOTA.

Numerus antecedens capita locorum Sacræ Scripturæ: Subſequentium prior, paginas: Poſterior vero paginarum verſus demonſtrat.

GEneſ. 1. Principio creauit Deus cœlum & terram, 17.22. *ad imaginem & ſimilitudinem ſuam* 163.43
3. *Ipſum conteret caput tuum* 102.36
4. *Cain diſcedit ab Eccleſiæ doctrina* 13.10. *quam vt veniam mereat* 103.15
5. *Secundum ſuam imaginem* 163.43. *Adæ longæuitas* 13.8
6. *Non diſceptabit Spiritus meus* 13.14. *Omnis caro corrupit viã ſuam ibi.* 15. *figmentum cordis humani malum ib.* 16. 102.46. *ibid.* 8.167.44.168. 29.199.43. 216.39
8. *Figmentũ cordis humani malũ* 165.22.167.44.168.29.218.39
9. *Qui effuderit ſanguinem hominis* 101.20
11. *Populus omnis erat labij vnius* 98.3. *confuſio linguarum ibid.* 6. *Tharech & Abraham in Vr Chaldæorum* 243.24.& 38
12. *Abraham in terra Canaan viuit* 98.8. *In Ægypto peregrinatur* ibid.
14. *Obtulit panem & vinũ* 102.43
20. *Abraham Propheta eſt* 13.48
22. *Nunc cognoui quod timeas Dominum* 274.33
26. *Deus Iſaaco loquitur* 13.49
29. *Seruies mihi gratis* 251.1. *vocauit nomen eius Ruben* 98.11
31. *Extraneæ reputatæ ſumus patri noſtro* 271.26. *Idolum Laban* 13. 34. *aceruus teſtimonij* 98.9
39. *Inuenit gratiam in oculis eius* 251.25
41. *Ioſeph dicitur Abrech.* 98.14
44. *Quomodo iuſtificabimur* 239.26.240.15
EXod. 2. *vocauit nomen eius Moſe* 98.15
19. *Cuncta quæ locutus eſt Dominus faciemus.* 327.33
20. *Lex in monte Sinai data* 15.28 *Ego ſum Dominus Deus tuus* 322.28. *Non occides* 207.9. *non audiamus vltra vocem Domini* 327.36
21. *Egrediatur gratis ſine pecunia* 251.2
23. *Inſontem ne occidas* 240.32
24. *Volumen fœderis* 15.2
25. *Tabernaculum extruendum* 16. 40. *Propitiatorium texit arcam* 188.29
34. *Deus ſcribit legem in tabulis* 15.11. *ſcribe tibi verba iſta* 16.15
LEuitic. 4. & 5: *Sacrificium* περὶ ἁμαρτίας 254.46
NVm. 11. *Piſces gratis comedimus* 251.2
15. *Non ſequantur cogitationes ſuas* 32.22
18. *Reputabitur vobis ſicuti frumentum ex area* [illegible]
21. *Liber bellorum Do*[illegible]
22. *Aſina Bileam loqu*[illegible]
23. *Non eſt Deus vt ho*[illegible] *tetur* [illegible]
DEut. 31. *Sit tibi c*[illegible] *teſtimonium* 16.[illegible]
5. *Quæ locutus eſt Do*[illegible] *ciemus. Bene locuti ſ*[illegible] *quam præcepit Domi*[illegible] *ambulabitis* [illegible]
6. & 11. *Verbum Domi*[illegible] *bus & foribus ſcribe*[illegible] 16.[illegible]
6. *Diliges Deũ ex toto co*[illegible]
12. *Non facietis quod* [illegible] *videtur* 68.38. *nihil a*[illegible] *minuas* [illegible]
13. *Pſeudopropheta fa*[illegible] 193.51
17. *Deſcribet exemplar* [illegible] 16.12.19.34. *ne reced*[illegible] *dextram aut ſiniſtram* [illegible] 38
18. *Prophetam excitabo* [illegible] *bus tuis* [illegible]
25. *Iuſtificate iuſtum* [illegible]
28. *Cuius linguam non p*[illegible] *telligere* [illegible]
29. *Non dedit vobis D*[illegible] *ad intelligendum* 165.[illegible] 51.
30. *Circumciſio cordis* [illegible] *poſui tibi benedictio*[illegible] 23
31. *Vt audientes diſcant ſerm*[illegible] *legis* 16.17. *noui figment*[illegible]

Digitized by Google

30.29.liber legis in latere arcæ ponendus 16.9.17.53
1.Non recedat liber legis ab ore tuo. 75.26
hodie incipiam te exaltare 17 43
liber iuſtorum 15.14
Cariatſepher, vrbs literarum 17.19
Seruierunt diis alienis 13.32.
liber legis in latere arcis poſitus 17.52
iiic. 11. de altera matre natus 101.38
Non erat Rex in Iſrael, ſed quiſque, quod ſibi rectum videbatur faciebat 19.33

Eg.19.Interficies Dauidem gratis 251.7. cecidit nudus tota illa die 101.40
Samuelis liber coram Domino poſitus 17.54
Eg.12.Dominus abſtulit peccatum tuum 306.17
Qui habet iudicium, veniat, vt iuſtificem eum 239.26
Non imputet mihi rex iniquitatem 270.45
Non offeram holocauſta gratis 251.3

Eg.2. Sanguines gratis effuſos ib.8
condemnes impium, & iuſtificans iuſtum 239.31. 241.9. non est qui non peccet 257.11
ſolus ſum relictus 78.29
ro ſpiritus mendax 12.29

Eg. 2. Eliſæus aquas iniecto ſale reſtituit 107.39
thas altare Domini tollit, & aliud conſtituit 19.5
quemadmodum quis patinam tergit 188.49
orum legis reperi in domo Domini 19.25
as legit librum legis coram populo ibid.
Aral.21.Satanas commouet cor 208.32
mentum cogitationum 161

2. Paral. 17. Docebant ex libro legis Domini 19.17
23.Regi Ioas traditur liber legis 19 37
31.Operatus eſt rectum, iuxta legem 19.20
34. Deum emollire cor 217.45

1. Ezra 9.Paxillus in loco ſancto eius 101.37. daret nobis ſepem in Iuda ibid.

Iob. 5. Voca ſi eſt qui reſpondeat 102.49
14.Quis dabit mundum de immũdo conceptum 167.41

Psalm. 1. Non abiit in conſilio impiorum 4.50.in lege eius meditabitur die & nocte 211. 42
2. Conuenerunt aduerſus Dominũ 261.43
5.Vanum cor 217.43
8.Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius 107.42
12. Linguam noſtram magnificabimus 203.44. Probata ſeptuplum 5.40
18. Seruus tuus cuſtodit mandata tua 244.18
19.In omnem terram exiuit regula eorum 81.39.& 52. præceptum Domini illuminat oculos 80.9.delicta quis intelligit 159 1.166.14
22.Concilium malignantium 4 50
23. Si ambulauero in media vmbra mortis, non timebo 307. 30
25. Delicta iuuentutis meæ 167. 30
26. Cum concilio vanitatis 4. 49
27. Dominus ſalus mea, quem timebo 107.32
30. In te Domine ſperaui, non confundar ib.33. confundar in æternum 312.10
32. Beati quorum tecta ſunt peccata 172. 17. 188. 20. 232.19. 257. 40.276.20.298.14. in cuius ſpiritu non eſt dolus 188

36. pro hac orabunt omnes Sancti 175. 4. 244.29.249. 32 257.37.
34.Declina à malo, & fac bonum 219.14.317.45.
40.Sana animam meam 217.49.
48. Frater non redimet fratrem 153.7

51. Dele iniquitates meas 188. 47 189.44. amplius laua me ab iniquitate mea 188. 53.vt iuſtificeris, & vincas, cum iudicaris 239.29. in peccatis concepit me mater 125. 8. 166.6. 167 13. 188.54. cor mundum crea in me Deus 217. 3. cor contritũ 271.46.

54.Oderunt me gratis 251.5
70. Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius 297.51
73. Fruſtra ergo iuſtificaui cor meum 236.50
78. Patres annuntiauerunt nobis 18.51
89.Si mandata mea non cuſtodierint 318.9
90. Abſconditum noſtrum poſuiſti in illuminatione vultus tui 163. 24
102. Scribantur hæc in generationem alteram 57.2
103.Qui coronat te in miſeratione 257.33
106. Imputatũ eſt ei ad iuſtitiam 271.52.
108. Expugnauerunt me gratis 251.5
109. Fiat oratio eius in peccatum 202.2.
115. Omnis homo mendax 257. 32
119. Lex tua meditatio mea eſt lucerna pedibus meis verbum tuum 80.10
Seruus tuus dilexit mandatum tuum 244.19
125.Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion 307.34
130. Si iniquitates obſeruaueris Domine 258.6.& 22
143. Ne intres in iudicium 238.18. 447.7.&17.294.6. non iuſti-

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVI IN HAC PRIMA PARTE EXAMINIS

obiter allegantur & explicantur.

NOTA.

Numerus antecedens capita locorum Sacræ Scripturæ: Subſequentium prior, paginas: Poſterior vero paginarum verſus demonſtrat.

GEneſ. 1. Principio creauit Deus cœlum & terram, 17.22. ad imaginem & ſimilitudinem ſuam 163. 43

3. Ipſum conteret caput tuum 102. 36

4. Cain diſcedit ab Eccleſiæ doctrina 13.10. quam vt veniam merear 103.15

5. Secundum ſuam imaginem 163. 43. Adæ longæuitas 13.8

6. Non diſceptabit Spiritus meus 13.14. Omnis caro corrupit viã ſuam ibi. 15. figmentum cordis humani malum ib. 16. 102.46. ibid. 8.167.44.168. 29.199. 43. 216.39

8. Figmentũ cordis humani malũ 165.22.167.44.168.29.218.39

9. Qui effuderit ſanguinem hominis 101.20

11. Populus omnis erat labij vnius 98. 3. confuſio linguarum ibid. 6. Tharech & Abraham in Vr Chaldæorum 243.24. & 38

12. Abraham in terra Canaan viuit 98.8. In Ægypto peregrinatur ibid.

14. Obtulit panem & vinũ 102.43

20. Abraham Propheta eſt 13.48

22. Nunc cognoui quod timeas Dominum 274.33

26. Deus Iſaaco loquitur 13.49

29. Seruies mihi gratis 251.1. vocauit nomen eius Ruben 98.11

31. Extranea reputatæ ſumus patri noſtro 271.26. Idolum Laban 13. 34. aceruus teſtimonij 98.9

39. Inuenit gratiam in oculis eius 251.25

41. Ioſeph dicitur Abrech. 98.14

44. Quomodo iuſtificabimur 239. 26.240.15

EXod. 2. vocauit nomen eius Moſe 98.15

19. Cuncta quæ locutus eſt Dominus faciemus. 327.33

20. Lex in monte Sinai data 15.28 Ego ſum Dominus Deus tuus 322.28. Non occides 207.9. non audiamus vltra vocem Domini 327.36

21. Egrediatur gratis ſine pecunia 251.2

23. Inſontem ne occidas 240.32

24. Volumen fœderis 15.2

25. Tabernaculum extruendum 16. 40. Propitiatorium texit arcam 188.29

34. Deus ſcribit legem in tabulis 15.11. ſcribe tibi verba iſta 16.15

LEuitic. 4. & 5. Sacrificium περὶ ἁμαρτίας 254.46

NVm. 11. Piſces gratis comedimus 251.2

15. Non ſequantur cogitationes ſuas 32.22

18. Reputabitur vobis ſicuti frumentum ex area 271.2

21. Liber bellorum Domini 15.1

22. Aſina Bileam loquitur 210.3

23. Non eſt Deus vt homo vt mu- tetur 252.15

DEut. 31. Sit tibi contra te in teſtimonium 16.3

5. Quæ locutus eſt Dominus, faciemus. Bene locuti ſunt, viam quam præcepit Dominus Deu- ambulabitis 322.34

6. & 11. Verbum Domini in poſti- bus & foribus ſcribẽdum 16.1

6. Diligẽs Deũ ex toto corde 330.1

12. Non facietis quod vobis bonum videtur 68.38. nihil addas, nih- minuas ibid.

13. Pſeudopropheta faciens ſig- 193.51

17. Deſcribet exemplar huius leg- 16.12.19.34. ne recedat ab ea a- dextram aut ſiniſtram 16.14. & 38

18. Prophetam excitabo de fratri- bus tuis 327.3

25. Iuſtificate iuſtum 239.3

28. Cuius linguam non poteris in- telligere 98.1

29. Non dedit vobis Dominus cor ad intelligendum 165.47. 21- 51.

30. Circumciſio cordis 217.46. Propoſui tibi benedictionem 2- 23

31. Vt audientes diſcant ſermone- legis 16.17. noui figmentũ e-

160.29. liber legis in latere arcæ reponendus 16.9.17.53
...1. Non recedat liber legis ab ore tuo. 75.26
Hodie incipiam te exaltare 17 43
Liber iuſtorum 15,14
Kiratſepher, vrbs literarum ibid.19
Seruierunt diis alienis 13.32.
Liber legis in latere arcis poſitus 17.52
Iudic. 11. de altera matre natus ibid. 101.38
Non erat Rex in Iſrael, ſed quiſque, quod ſibi rectum videbatur faciebat 19.33

Reg. 19. Interficies Dauidem gratis 251.7. cecidit nudus tota illa die . 101.40
Samuelis liber coram Domino repoſitus 17.54
Reg. 12. Dominus abſtulit peccatum tuum 306.17
Qui habet iudicium, veniat, vt iudicem eum 239.26
Non imputet mihi rex iniquitatem 270.45
Non offeram holocauſta gratis 251.3

Reg. 2. Sanguines gratis effuſos ib.8
Condemnes impium, & iuſtificans iuſtum 239.31. 241.9. non eſt qui non peccet 257.11
Solus ſum relictus 78.29
Ero ſpiritus mendax 12.29

Reg. 2. Eliſæus aquas iniecto ſale reſtituit 107.39
Achas altare Domini tollit, & ſuum conſtituit 19.5
Quemadmodum quis patinam tergit 188.49
Librum legis reperi in domo Domini 19.25
Ioſias legit librum legis coram populo ibid.
Paral. 21. Satanas commouet cor 208.32
...mentum cogitationum 161

2. Paral. 17. Docebant ex libro legis Domini 19.17
23. Regi Ioas traditur liber legis 19 37
31. Operatus eſt rectum, iuxta legem 19.20
34. Deum emollire cor 217.45

1. Ezra 9. Paxillus in loco ſancto eius 101.37. daret nobis ſepem in Iuda ibid.

Iob. 5. Voca ſi eſt qui reſpondeat 102.49
14. Quis dabit mundum de immundo conceptum 167.41

Pſalm. 1. Non abiit in conſilio impiorum 4.50. in lege eius meditabitur die & nocte 211. 42
2. Conuenerunt aduerſus Dominũ 261.43
5. Vanum cor 217.43
8. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius 107.42
12. Linguam noſtram magnificabimus 203.44. Probata ſeptuplum 5.40
18. Seruus tuus cuſtodit mandata tua 244.18
19. In omnem terram exiuit regula eorum 81.39. & 52. præceptum Domini illuminat oculos 80.9. delicta quis intelligit 159 1.166.14
22. Concilium malignantium 4 50
23. Si ambulauero in media vmbra mortis, non timebo 307. 30
25. Delicta iuuentutis meæ 167. 30
26. Cum concilio vanitatis 4. 49
27. Dominus ſalus mea, quem timebo 107.32
30. In te Domine ſperaui, non confundar ib.33. confundar in æternum 312.10
32. Beati quorum tecta ſunt peccata 172. 17. 188. 20. 232. 19. 257. 40. 276. 20. 298. 14. in cuius ſpiritu non eſt dolus 188

36. pro hac orabunt omnes Sancti 175. 4. 244. 29. 249. 3 257.37.
34. Declina à malo, & fac bon 219.14. 317.45.
40. Sana animam meam 217.4
48. Frater non redimet fratre 153.7

51. Dele iniquitates meas 188. 4 189.44. amplius laua me ab iniquitate mea 188. 53. vt iuſtificeris, & vincas, cum iudicaris 239.29. in peccatis concepit me mater 125. 8. 166.6.16 13. 188.54. cor mundum crea in me Deus 217. 3. cor contri 271.46.

54. Oderunt me gratis 251
70. Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius 297.51
73. Fruſtra ergo iuſtificaui cor meum 236.50
78. Patres annuntiauerunt no 18.51
89. Si mandata mea non cuſtodierint 318.
90. Abſconditum noſtrum po in illuminatione vultus tui 1 24
102. Scribantur hæc in generationem alteram 57.
103. Qui coronat te in miſeratio 257.33
106. Imputatũ eſt ei ad iuſtitia 271.52.
108. Expugnauerunt me grat 251.5
109. Fiat oratio eius in peccatu 202.2.
115. Omnis homo mendax 25 32
119. Lex tua meditatio mea e lucerna pedibus meis verbu tuum 80.1
Seruus tuus dilexit mandatu tuum 244.1
125. Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion 307.3
130. Si iniquitates obſeruaueri Domine 258.6. & 2
143. Ne intres in iudicium 238. 447.7. & 17.294.6. non iuſti

ſicabitur in conſpectu tuo omnis viuens 257.12
44. Quid eſt filius hominis, vt reputes eum 271.29
150. Laudate Dominum in ſanctis 102.50

Prouerb. 12. Homo aſtutus tegit ſententiam 188.32
15. Sacrificium impiorum eſt abominatio 201.49
17. Qui iuſtificat impium & condemnat iuſtum 239.33.252.6.253.44.271.33
24. Ne gratis ſis teſtis contra proximum 251.6
28. Beatus, qui terret aſſidue cor ſuum 312.21

Ecleſ. 7. Deus fecit hominem rectum 164.29.
9. Neſcit homo, an odio, an amore dignus ſit 152.4.309.31.313.1

Eſa. 1. Quis hæc requiſiuit 241.25.322.36. incenſum eſt mihi abominatio 201.47. vinum aqua mixtum 13.24.22.13.281.27
2. De Sion exibit lex 32.8
5. Væ qui iuſtificatis impium 239.34.25.1.253.3.271.33
8. Sume tibi librum, & ſcribe 10.6 ad legẽ & teſtimoniũ 19.7.198.11
9. Magni conſilij Angelus 260.25
14. In cœlum conſcendam 321.21
28. Pallium breue vtrumq; operire non poteſt 258.52
40. Parate viam Domino 281.48
41. Narra, ſi quid habes, vt iuſtificeris 239.29.241.7
48. Ceruix ferrea, frons ænea 216.33
29. Fruſtra me colunt 241.24
53. Correctio ſuper eum, vt nos pacem habeamus 255.31. notitia ſua iuſtificabit multos 237.34.390.5
57. Cor contritum 217.46
59. Spiritus meus, qui eſt in te 325.35
64. Iuſtitia noſtra ſicut pannus menſtruatæ 258.4
66. Qui immolat bouẽ, eſt vt homicida 201.47. prædicabunt gloriam meam inter gentes 100.25

Ierem. 9. Non glorietur ſapiens 338.5
14. Mendacia nomine meo prophetant 12.27
15. Dabo theſauros in direptionem gratis 251.10. non ſedi in concilio irriſorum 4.51
17. Prauum cor hominis 159.2.166.15.168.57.116.32
23. Iehoua iuſtitia noſtra 255.29.268.54.294.35.328.10. Æthiops non poteſt mutare pellem 216.35
31. Dabo legem meam in viſceribus eorum 10.26.24.54.27.18 79.51.247.47.266.37

Thren. 3. Ceperunt me vt auem gratis 251.11

Ezech. 6. & 14. Non gratis feci malum hoc ibidem 11. & 36. Cor lapideum 216.48.217.46
12. Tegentes peccata 188.355
18. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur 252.59. Nudum operiet veſtimento 188.32. Facite vobis cor nouum 224.19.

20. Nec idola Ægypti reliquerũt 144. in præceptis meis ambulate 322.26.324.38
43. In ſcriptura Iſrael non ſcribentur 18.10

Dani. 9. Nobis confuſio faciei 179.51. Non in iuſtificationibus noſtris 251.35.273.35.294.8.

Ioel. 2. Præſtabilis ſuper malitia 101.35. quis ſcit, nunquid conuertatur 309.27

Iona 3. Operirent ſe ſaccis 288.33 quis ſcit ſi forte conuertatur 309.27

Abac. 2. Scribe viſionem, & explana eam 19.5.58.28. Iuſtus ex fide ſua viuet 276.41

Malach. 3. Ego Deus, & non mutor 252.24

Sapient. 4. Raptus eſt, ne ma[...]ia mutaret animum eius [...]

Syrach. 1. pietas iuſtificat [...] 42. Iracundia iniuſta non [...]teſt iuſtificari [...]
2. Præparabunt corda ſua [...] 51
5. De peccato propitiato noli eſſe ſine metu 101.18.102.54.[...]19
18. Non verearis vſque ad mortem iuſtificari 23[...]
29. Multi fraudantur gratis [...]15

Macchab. 1. Antiochus [...]tur abolere Scripturam 30

Matt. 1. Saluum faciet populum ſuum à peccatis 23[...]
2. Magi Chriſtum requirunt 1[...]49
3. Parate viam Domino 281.[...]
3. & 7. Arbor non faciens fructum exſcindetur 31[...]
5. Merces veſtra copioſa in [...] 335.28. Non veni ſoluere [...] 252.19. Non apex vnus [...] cadet 328.5.331.37. Qui ſ[...]rit vnum ex mandatis ibid. 333.50. Niſi abundauerit [...]tia veſtra 241.51. Dictum antiquis 21.12.114.15. qui [...]ſcitur fratri 332.36. con[...]te in carcerem ibid. 47. qui [...]ſpexerit mulierem ib.37. D[...]te inimicos
6. Receperunt mercedem ſ[...] 200.38.240.49. Sanctifice[tur] nomen tuum 94.8. Dimitte [no]bis debita noſtra 182.18[...] 189.43.237.27.247.23[...] 49.257.20.259.25.334 parum fidentes 30[...]
7. Attendite à Pſeudopropheti[s] In veſtitu ouium
Mala arbor non fert fructus [...]nos 201.39.209.38.24
Non noui vos.

Tantam fidem in Iſrael non in-
ueni 295.48
Confide fili ibid. 50.304. 8. re-
mittuntur tibi peccata 307. 40
Quis eſt hic, quod remittit pec-
cata ib. Quis poteſt peccata re-
mittere, niſi ſolus Deus 308.
15. Sanis non opus eſt medico
282.23. Veni vocare peccatores
101.22
Creditis me hoc poſſe facere 293.
10
Chriſtus dat mandata Apoſto-
lis 324.2. non perdet mercedem
335.50
Tolerabilius erit Sodomæ 203.
4. Nemo nouit patrem, niſi cui
filius reuelat 216.5. onus meum
leue 332.12
Linum fumigans non extin-
guet 295.47. Facite arborem
bonam, & fructus eius bonos 201
42. quomodo poteſtis bona face-
re, cum ſitis mali 216.40. Ex
malo theſauro cordis mala pro-
ferunt 169.45. Ex verbis tuis iu-
ſtificaberis 239.35
Videntes non videant 217.1. qui
verbum Dei audit & intelligit
103.52. modicæ fidei 296.1.309
42
Tranſgredimini præceptum
Dei propter traditionem 11.13.
Fruſtra me colunt mandatis ho
minum 241.24.322.36. 326.
23. Cæci ſunt, & duces cæco-
rum ib.25
Magna eſt fides tua 295.47
Cauete à fermento Phariſæorũ
326.21. Caro & ſanguis nõ re-
uelauit tibi 216.6. quicquid ſol
ueris ſuper terram 308.29.323
44
Quicquid ſolueritis 308.29
Serua mandata 242.2.272.15
273.22.286.4.338.47. hæc o-
mnia ſeruaui 327.35. quis po-
terit ſaluus eſſe 309.33
Quid ſtatis totum diem otioſi
327.33. Vt daret animam pre-
tium redemptionis 337.26
Super cathedram Moyſis ſedent
Scribæ 320.18.326.4. væ vobis
Scribæ & Phariſæi 21.16. clau
ditis regnum cælorum 326.18.
reliquiſtis quæ grauiora ſunt le
gis 21.13. Zacharias inter tem-
plum & altare occiſus 244.29
145.54. Quoties volui te con-
gregare 210.44
24. Qui perſeuerauerit vſque ad fi
nem 311.47. vt electi, ſi fieri poſ
ſit, ſeducantur 46.31. Dabunt
ſigna & prodigia 40.35.103.
51
25. Seruum inutilem eijcite 245.
14. quando vidimus te eſurien
tem 151.43
26. Edite, hoc eſt corpus meum
306.9. Bibite ex hoc omnes 107.
10
27. Vt ſepulchrum muniatur 35.
19
28 Docētes eos ſeruare omnia, quæ
præcepi 41.30.324.12. Bapti-
zate omnes Gentes 125.30

MArc. 6. Non poterat ibi vir-
tutem edere propter incredu-
litatem 293.13
7. Baptiſmi Phariſæorum 21.15.
Ex corde exeunt mala cogita-
tiones 165.51
9. Omnia poſſibilia credenti 293.
16. adiuua incredulitatem meã
296.4.303.36.393.19
13. Nemo nouit niſi pater 298.31
16. Prædicate Euangelium 10.34.
68.25

LVc. 1. τῶν πεπληροφορη-
μένων 29.35.351. & 47.
vt agnoſcas eorum, de quibus e-
13.42.34. doctus es, certitudinẽ
43.2.35.42. erant iuſti ambo
131.32. vt conuertat corda pa-
trum 222.36
Parare Domino plebem præ-
paratam 281.48
Beatam me dicent omnes gene-
rationes 195.5
In iuſtitia & ſanctitate coram
ipſo 318.42
Scientiam ſalutis, quæ eſt in re-
miſſione peccatorum 237.36.
251.43.295.1. vel 3
6. Eſtote miſericordes 319.28. per
fectus erit, ſi ſit vt magiſter 6
37. ex abundantia cordis os lo
quitur 168.4
7. Dimiſſa tibi ſunt peccata 30
18. Fides tua te ſaluam fecit i
307.30.308.20
8. Videte quomodo audiatis 211.4
9. Filius hominis non venit perde
animas 125.
10. Cum mandatis certis omittun
tur diſcipuli 323.23.324.8. q
vos audit, me audit 4.46.30.
323.23.324.13. hoc fac & vi
ues 241.45.248.22.272.28
283.23. volens ſeipſum iuſtif
care 327.4
11. Si vos cum mali ſitis 177.1
184.37. Dabit Spiritum ſan
ctum petentibus 106.38. poſter
ra deteriora prioribus 165.3
exteriora poculi mundatis 2
16. tuliſtis clauem ſcientiæ 32
22
12. μὴ μετεωρίζεσθαι 307 5
14. Retribuetur tibi in reſurrect
ne iuſtorum 335.5
17. Domine adauge nobis fidem 3
36.305.19. ſerui inutiles ſum
173.51.245.14. quæ debuim
fecimus 317.52. Fides tua te ſ
uum fecit 291.4
18. Phariſæi iuſtitia 441.2.30
44.327.43
Ieiuno bis in ſabbato 21.16. de
ſcendit iuſtificatus 238.19. pu
tas quod inuenturus ſit fidem
19. Negotiemini donec veniam 2
22. Talentum ſuum defodien
274.22
22. Vos autem non ſic 107.26. ec
duo gladij hic ib.36. Petrus Ch
ſtum abnegat 133.2

Digitized by Google

23. ἀνακρίνειν 247. 29. *In manus tuas Domine commendo ſpiritum* 260.4
24. *Tardi corde* 226.43. *Cum aperiret nobis ſcripturas* 71.36
Quæ ſcripta ſunt in lege Moyſis & Prophetis 76.19.95.31.288 44
Aperuit illis mentem, vt intelligerent 79 51. 105. 44. 217. 13. *ſic ſcriptum eſt* 19. 49

IOhann. 1. *Lux in tenebris lucet* 215.51. *tenebræ eam non apprehenderunt* 216.49. *qui non ex ſanguinibus* 217.6. *dedit poteſtatem filios Dei fieri ibi.*27.17. 167.26.33. *Gratia & veritas per Chriſtum* 250.21. *Ego vox clamantis* 323.31. *Ecce agnus Dei* 125.10
3. *Niſi quis renatus fuerit* 124.54. 126.18.215.151. *vt omnis, qui credit in eum, non pereat* 290. 17.337.3. *non miſit filium, vt iudicet mundum* 238.33. *qui credit in filium, non iudicatur* ib.244.44.277.6. *magis dilexerunt tenebras, quam lucem* 215.51. *qui veritatem facit, venit in lucem* 5.39. *qui male agit, odit lucem* 6.8
. *Non veniet in iudicium* 244. 44.277.7.309.44. *Scrutamini Scripturas* 25.14.288. 44
. *Qui credit in eum, habet vitam æternam* 277.7.5. *nemo poterit ad me venire, niſi pater traxerit eum* 216.21.217.7. *qui audit à patre, venit ad me* 211.40. *viuet propter me* 337.33. *verba mea ſpiritus ſunt* 307.13
. *Forſitan & patrem meum ſciretis* 308.37. *niſi credideritis, non habebitis vitam* 293.17. *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati* 179.3.216. 42. *ſi filius vos liberauerit, vere liberi eritis* 226
47. *Sermo Dei non χωρεῖ in vobis* 223.32. *qui ex Deo eſt, verbum Dei audit* 211.39
10. *Alienum non audiunt* 127. *oues meæ vocem meam audiunt.* 78.44. *nemo rapiet eas de manu mea* 305.12.311.25.312.8.
11. *Reſuſcitatio Lazari* 39.3
11. & 14. *Ego ſum vita* 337 31
13. *Qui lotus eſt, non opus habet iterum lauari* 126.17
Satanas immiſit ei in cor 208 31.
14. *Mandatum do vobis, vt diligatis* 317.14. *ſuggeret vobis omnia quæ dixi* 41.31. 103.3. 325.43. *Sicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio* 324.15
15. *Pater meus purgat ipſum* 187. 40. *Mundi eſtis propter ſermonem meum ibi.* 44. *niſi in vite manſerit* 298.33. *vos eſtis palmites* 438.26. *ſine me nihil poteſtis facere* 116.11.226.51
16. *Multa habeo vobis dicere* 38.22 139.1.149.35. *arguet mundum de peccato* 202.5
17. *Hæc eſt vita æterna* 337.32. *verba tua dedi eis* 292.46. *ſanctifica eos in veritate* 198.13.
20. *Sicut miſit me pater* 324.14. *quorũ remiſeritis peccata* 306. 13.323.44. *hæc ſcripta ſunt, vt credatis* 37.34.&50.62.21. *vt credentes habeatis vitam* 337. 34
21. *Hic eſt diſcipulus, qui hæc ſcripſit* 85.54. *ſi ſcriberentur, mundus non caperet* 37.54. *ib.*29

ACtor. 1. *De omnibus, quæ Ieſus cœpit facere* 41.36.35.53. *loquebatur cum eis de regno Dei.* 38.18
2. *Loquebantur variis linguis* 99. 7. *loquentes magnalia Dei* 100. 25. *quid faciemus viri fratres* 273.9.
3. *Peccata deleantur* 238.34. P... *phetam excitabo de fra...* 327.33.
4. *Non eſt in alio ſalus* 297. ... *eſt aliud nomen* 33...
5. *Satanas impleuit cor tuum* ... 31
8. *Recipere verbum Dei* 22... *miſerunt ad eos Petrum & ...annem* 55.35. 65.19. *ſi for... mittatur tibi iniquitas* 30... *Eunuchus legit Eſaiam* 9... *quomodo poſſum intellige... interprete* 104.14.109... *lippus Eunuchum erudit* ... 49
10. *Remiſſionem peccatorum ...bere in nomine eius* 269. ... 290.13.293.19
12. 24.28. ἀνακρίνειν 2... 29
13. *Vir iuxta cor Dei* 244.2... *miſſio peccatorum annunti...* 238.22.269.26.290.14... *non potuiſtis in lege iuſtifi...* 238. 23.298.24
14. *Conſtitutio miniſtrorum E...ſiæ* 1
15. *Imponere diſcipulis iugum* ... 36.331.23. *fide purifican...da* 201. 27. *per gratiam ... credimus nos ſaluari* 23... 276.46. *vt abſtineant à ſ...ne & ſuffocato* 135. 9. & 324.28.327.1. *Epiſtola c...lii Apoſtolici* 32.15. *turba... vos ſermonibus ib. viſum e... ritui ſancto & nobis* 324.5... *ſi à neceſſariis illis* 325.26 *...das & Silas ſunt interpretes ...pti Apoſtolici* 32.32. *Barn... aſſumit Marcum* ...
16. *Deus aperuit cor Lydiæ* 45. *tradebant eis cuſtodire ...mata* 111.16. *cuſtodia ca...rum* 35.19. *quid me oporte... cere, vt ſaluer* 27
17. *Paulus Theſſalonicæ doc...* 23. *requirebat in ſcripturis ... ta ſe haberet* 20.7.25.14...

.Timoth.è Maced.venit 48.20.
. Vt iret in Macedoniam 50.2.
vna ſabbatorum 135.7.annun-
tiaui vobis omnem ſententiam
Dei 36.4.58.13.59.22.64.22.
139.13.vincula me manere Hie
roſolymis.54.19.Beatius eſt da-
re quam accipere 40.30
. Dies abſoluti & expleti 63.35
. Omni conſcientia bona conuer-
ſatus 245.42
. Sine offendiculo conſcientiam
habere ibid.43
Vt aperias oculos eorum 215.51
Nihil docens extra Moyſen &
Prophetas 19.44
ROm.1. Euangelium per Pro-
phetas in ſcripturis promiſſum
20.6. ad confirmandos vos 54.
6. Euangelium eſt potentia Dei
ad ſalutem 290.46. quæ eſt ex
fide in fidem 276.42. Iuſtus ex
fide viuet ibid. 310.5. de cogni-
tione Dei in Ethnicis 198.47.
. ani facti ſunt in cogitationib.
ſuis 165.48.216.7. coluerunt
creaturam 241.7.mens repro-
bus 207.18. qui talia agunt,di-
gni ſunt morte 101.25
Iudicium Dei eſt ſecundum ve-
ritatem 244.9.ſecundum du-
ritiem cordis 216.33.217.44.
Perſeuerantibus in benefaciendo
vitam æternam 289.22. ſuper
animam operantis malum 252.
3.non auditores, ſed factores
legis iuſtificabuntur 242.14.
gentem non habentes,natura,quæ
legis ſunt, faciant 206.53.opus
legis ſcriptum in cordibus 26.
. præputium eius in circum-
ciſionem reputabitur 271,29
incredita ſunt illis oracula Dei
. 26. Deus eſt verax, omnis ho
mo mendax 242.4. faciamus
mala, vt eueniant bona 317.29
non eſt qui faciat bonū 257,11.
. 5.28.linguis ſuis doloſe egerūt
. 5.30.totus mundus reus 238.
. ex operibus legis non iuſtifi-
cabitur omnis caro 241.53.per
legem agnitio peccati 18...
. 4.16.2... ...ge reuela-
. iuſtitia 289.41.298.10.
habet teſtimonium legis & Pro-
phetarū 244.4.& 33. Iuſtitia per
fidem in omnes & ſuper omnes
qui credunt 280.39.239.21.o-
mnes peccauerunt 164.35.258.
9.& 45.iuſtificantur autē gra-
tis ipſius gratia 238.14.249.19
250.14.251.23.252.17. 263.
10.276.12.290.3.298.23. per
redemptionē quæ eſt in Chriſto
Ieſu 255.27.290.3.excluſa eſt
gloriatio 248.20.256.24.42.
189.298.23.328.16.358.10.
lex operum ſeu factorū 246.43
per legē fidei 338. 11.iuſtificari
hominē fide abſq; operibus legis
243.4.249.42. legem ſtabili-
mus 252.17
4. Quid dicemus inueniſſe Abra-
ham 243.32.268.30.ſi ex operi
bus iuſtificatus eſt, habet quod
glorietur 101.30.243.46.250.
19.habet quod glorietur,ſed non
coram Deo 338. 12. credidit
Abraham Deo 257.41.276.16
operāti ſecundum debitū impu-
tatur 336.48.merces non impu
tatur ſecundum gratiā 250.20.
270.52.271.52.289.31.non ope-
ranti ſed credenti 290.5.298.15.
243.35. Dauid beatitudinē ho-
minis explicat 238.42.243.37.
244.23.beatitudinem eſſe homi
nis 272.10. Cui Deus iuſtitiam
imputat ſine operib.297.28.ſine
operibus 298.22.quorum tecta
peccata 172.17.232.19.173.42.
251.38.298.20.ſigillum iuſtitiæ
fidei 290.52.306.6. inſiſtentes
veſtigiis Abrahæ 57.8.82.6.he-
redem fore mundi 331.22.iuſti-
tiæ fidei 280.36.exinanita eſt fi-
des 267.33.289.43.265.17.304
27.33.289.43.265.17.304.27
338.34. lex iram operatur 248.
39.vt firma ſit & certa promiſ-
ſio 248.34.304.32.305.15.338.
30.contra ſpem in ſpem credidit
307.21.non haſitauit 307. 23.
ſcriptum eſt etiam propter nos
295.7.304.55. imputabitur 254.
21.255.23.268.11.271.4.290.5.
reſurrexit propter iuſtificatio-
nem noſtri 255.34.263.16.26
13.271.37.
5. Pacem habemus cum Deo 29
22.305.13.312.46.per Chriſ
habemus acceſſum in gratia
hanc 276.25.338.16.gloriam
ſpe gloriæ Dei 184.30.195.2
305.14.312.14. cōmendat ch
ritatem ſuam Deus 250.40.i
ſtificati per ſanguinē eius 2
18.269.22.ſeruabimur per e
ab ira 269.53.recōciliati ſum
Deo 238.44.255.18.accepim
reconciliationem 293.2. per
num hominem peccatum intr
uit 190.42. in omnes homin
mors tranſiit,quia omnes pecc
nerūt 190.44.191.20.pecca
non imputatur, cum non eſt l
270.46.donum per gratiā 25
11. iudicium ex vno delicto
condemnationem 125.19.ad i
ſtificationem aut condemnati
nem 238.10.gratia vnius hom
nis Ieſu Chriſti 298.5.per vn
inobedientiam 165.38.175.3
per vnius obedientiam iuſti co
ſtituentur multi 255.20.gra
regnat per iuſtitiam in vita
æternam per Chriſtum 255.3
6. Mortui ſumus peccato 185.
in mortem eius baptiſati ſum
269. conſepulti in Chriſto
Baptiſmum in mortē 180.7
nouitate vitæ ambulemus 2
19.vetus homo cū Chriſto c
cifixus 166.2.170.2.185.19
deſtruatur corpus peccati 16
217.48.ne regnet peccatum
mortali corpore veſtro 170.2
47.174.30.179.12.264.
peccabimus,quia ſub gratia
mus 317.19. obediſtis ex an
27.22.220.51.liberati à pec
to ſerui facti eſtis iuſtitiæ 3
19.mēbra veſtra ſerua iuſt
243.3.266.35.274.53.cu
tis ſerui peccati,liberi eratis
ſtitiæ 207.44. gratia D
vita æterna ... 201.
non concupiſces 163.54.17
180.2,186.45.179.48.329.
333.37.peccatum peratur

in me concupiſcentiam 175.35. lex eſt ſpiritualis 216.35.242. 22.330.9.165.22. Ego carnalis venditus ſub peccatum 165.22. 216.35.247.14. peccatum inhabitans 164.51.175.36.189. 39. in carne mea non habitat bonum 166.4.167.42.171.26. 175.171.14.216.10.265.3. velle adiacet mihi 247.7.333.18. perficere bonum non inuenio 165 35. non quod volo ago, ſed quod odi facio 166.13.167.27.170. 13.171.16.186.11. volenti facere bonum, adiacet malum 164 52.171.30.175.14.216.36.247 8.314.2.333.17. Delector lege Dei ſecūdum interiorem hominem 27.21.243.3.247.48. 266.34. Video aliam legem in membris meis 65.10.171.40. 175.17.177.33.180.3.216.36. 247.9. quis me liberabit de corpore mortis 171.44.173.19.175 49.180.189.39. Gratias ago Deo per Chriſtum 171.49.175. 50.180.4. Carne ſeruio legi peccati 171.42.175.21.216.37. 247.11.333.19

8. Non eſt cōdemnatio his qui ſunt in Chriſto 170.44.172.2.173. 4.174.41.179.53.185.18.333 31. qui non ſecundum carnē ambulant 255.13. lex ſpiritus vitæ liberum me fecit 171.51.185.16 quod legi erat impoſſibile 248. 6.254.41.331.29. in ſimilitudine carnis peccati 254.53. de peccato damnauit peccatum 255.2 vt iuſtificatio legis in nobis impleretur ibid. 6. ſapientia carnis eſt inimicitia aduerſus Deum 165.36.168.39.199.15.216.10 legi Dei nō ſubiicitur 165.35.216 11 qui ſpiritū Chriſti non habet, non eſt eius 255.13. debitores ſumus 317.50. Si ſecundum carnē vixeritis, moriemini 170.49. 318.10. ſi actiones corporis ſpiritu mortificaueritis 170.2.171. 43.186.2.264.[illegible] qui ſpiritu Dei ducuntur, ſunt filij Dei 319 10. Spiritus S. teſtimonium dat ſpiritui noſtro 306.54. non ſunt condignæ paſſiones 340.28. ſpe ſalui ſumus 306.45. Spiritus adiuuat infirmitates noſtras 314.12. quos elegit, hos & vocauit 311.19. cum filio ſuo nobis oīa donat 255.44. Deus eſt qui iuſtificat 238.9. quis condēnabit 305. 42.312.47.269.24. Chriſtus mortuus & reſurrexit 269.25.337. 29. interpellat pro nobis 269.53

9. Gentes apprehenderunt iuſtitiam 164.48.292.48. quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus 293 48.302.48

10. Dei iuſtitiam ignorātes ſuam conātur ſtabilire 207.1.241.1. 246.15. Chriſtus eſt perfectio legis 248.23.253.15.255.17.254. 26.268.36.288.44.293.24.294. 12.297.5.328.11. Iuſtitia fidei & legis 247.41. ſi credideris in corde tuo 289.50.290.11. corde creditur ad iuſtitiam 220.50. quomodo inuocabunt ſine fide 197.3. fides ex auditu ib.4

11. Si per gratiam, nō ex operib. 337. 4. noli altum ſapere 312.20. Si permanſerit in bonitate 311.43. natura ſumus oleaſtri 216.12. 201.44. dona & vocatio DEI ſunt ſine pœnitentia 311.28. O altitudo diuitiarum 597.29

12. Transformemini per renouationem 164.2.201.33.200.1. probetis, quæ ſit voluntas Dei 317. 54.322.41. Prophetia ſit analoga fidei 122.43

13. Nemini quicquā debeatis 317. 52. ſi quod aliud eſt præceptum 322.43. abiicite opera tenebrarum 317.46

14. Infirmum in fide ſuſcipite 265 49. oīs lingua confitebitur Deo 100.25. gaudium Spiritus 295 22. quicquid non eſt ex fide peccatum eſt 201.54.208.38.141 34.308.11.

15. Quæcunque præſcripta ſunt 58 32. audacius ſcripſi vobis ex parte 54 10. in memoriam vobis reducens 54.11. de actu Pauli 53. 14.43.14

1. COr. 1. Omnib. nomen Chriſti inuoc. ib. in omni loco 51.16. confirmabit vos vſq. ad fi[illegible] 8. Ego ſum Pauli 51.21. ba[illegible] zaui familiā Stephanæ 12[illegible] verbū crucis 51.44. infatu[illegible] ſapientiā ſapientū 216.8. m[illegible] dus Deum in ſua ſapientia cognouit ib.4.12.11 per ſtu[illegible] prædicationē ſaluos facere 10. Græcis ſtultitia 199.1[illegible] ſtus factus eſt nobis iuſtitia 6.255.30.256.15.248.19. gloriatur, in Domino glo[illegible] 256.14.248.18.228.18.[illegible]

2. Nihil me ſcire niſi Ieſum Ch[illegible] 51.42. ſapientiam loquim[illegible] ter perfectos 141.42.332.[illegible] pientiā in myſterio 267.8.[illegible] pimus ſpiritum ex Deo, v[illegible] mus 307.1. Animalis hom[illegible] percipit 79.50.104.22.10[illegible] 165.34.199.12.216.1.22[illegible] ſtultitia illi ſunt 216.41. [illegible] tem Chriſti tenemus 304

3. Dei ædificatio eſtis 81.47.[illegible] quam ſapiens architectus [illegible] fundamentum aliud nem[illegible] teſt ponere 51.28. alius au[illegible] ſuperædificat 52.13.78.21

4. Diſpenſatores myſteriorum 103.26. nolo iudicari ab hu[illegible] no die 238.15. Nil mihi co[illegible] ſum 173.52.238.16.245.[illegible] 49.268.15.294.5.302.4[illegible] 43.312.37.332.38. qui me [illegible] cat Dominus eſt 243.11.2[illegible] quid habes quod non ac[illegible] 216.17.232.52.226.22. [illegible] piſti quid gloriaris 346.32 ad vos Timoth. 52.26. ſicut que in omnib. Eccl. doceo

5. Tradatur Satanæ 134.5[illegible] purgate vetus fermentum 5.182.34. modicum fer[illegible] totā maſſam corrumpit [illegible] ſicut eſtis azymi 182.34 ad nos de iis qui foris ſunt care 30

6. Fornicatores non poſſide[illegible] gnum Dei 325.9. iuſtifi[illegible] ſanctificati eſtis 182.27. 22.319.23.

7. Vnuſquiſq. ſuam vxorē 107.22.[illegible] tiam dico 150.17.[illegible]

Digitized by Google

...tis quam vti. ibid. pretiū emp-
tus eſtis 340.16. de his præceptū
Domini non habeo 53.4. non vt
laqueum vobis iniiciam 327.3.
faciat quod vult. 210.40
Ne offendiculum ponam Euan-
gelio 323.18.
Sed non in omnibus beneplaci-
tum fuit Domino 291. 43. qui
ſtat, videat ne cadat 312. 18.
Nihil interrogantes propter con
ſcientiam. 325.33
De velando capite 53. 6. à Do-
mino accepi, quod vobis tradidi
51.51.52.53.111.8.134.51.cæte-
ra cum venero diſponam 52.46
Nemo poteſt Ieſum Dominum
dicere, niſi per Spiritum ſanctū
217. 2. Spiritus diuidit ſingulis
dona prout vult 105. 9. alij da-
ta eſt fides miraculorum 288.
18. alij interpretatio linguarum
104.10.
Si Angelorū linguis loquar 58.
52. ex parte cognoſcimus 55.3
Lingua quæ ab idiotis intelligi
poſſit 100.2. ſi quis Propheta eſt,
cognoſcat 53.49. Prophetæ duo
aut tres loquantur, cæteri diiu-
dicent 105.27. omnia ordine fi-
ant 135.21
Tradidi vobis, quod accepiſtis
100.53. plus omnibus laboraui:
Non ego, ſed gratia Dei 245.45
ſiue ego ſiue alij, ita docemus 51.
46. ſi Chriſtus non reſurrexit,
eſtis in peccatis 269. 26. ib.39.
In Adam omnes moriuntur 190
44. caro & ſanguis regnum
Dei non poſſidebunt 199. 54.
corruptibile induet in corruptio
nem 184.12
Vna ſabbatorum 135. 7. elee-
moſyna diſponatur 53.3
Corint. I. Teſtimonium bonæ
conſcientiæ 245.51. Non
alia ſcribimus vobis quam le-
gitis 53. 31. cognouiſtis nos ex
parte 53.4. promiſſiones Dei ſunt
Amen 292.11. dedit arrham
ſpiritus 206.25
Contriſtauit quodammodo om-
nes 55.2. cauponantes verbum
Dei 12.24
3. Epiſtola noſtra vos eſtis 25.1. ibi.
25. non atramēto, ſed ſpiritu Dei
25.23.27.42 non ſumus idonei
cogitare 165.46.216.2.340.30
idoneitas noſtra ex Deo eſt 216.
4.217.11.218.53. miniſterium
ſpiritus 290.45.307.12. in ta-
bulis lapideis 15.36. adminiſtra-
tio iuſtitiæ in gloria 164.36
4. Si velatum eſt Euangelium 79.
47.104.24. Deus huius ſeculi
excæcauit mentes 104.25.208
31. Deus illuxit cordibus noſtris
216.50. externus homo corrū-
pitur 217.47. interior homo re-
nouatur de die in diem 270.24
180.33.184.8.217.51.330.9.
5. Qui viuunt non iam ſibi viuant
317.43.319.2. ſi qua eſt in Chri-
ſto noua creatura 319.18. non
imputans eis peccata 251. 41.
298. 20. miniſterium reconci-
liationis 290.48. pro Chriſto le-
gatione fungimur 41.34.324.
49. Deus exhortatur per nos 323
34. reconciliemini Deo 237.29.
eum fecit peccatum 175.8.254
38. vt efficeremur iuſtitia Dei
ibid. 39
6. Nec vllam offendiculum præ-
beatis 319.29. quæ ſocietas luci
ad tenebras 184.14
7. Spiritus ſanctificationem perfi-
cientes 182.27. apologia pro ſa-
tisfactione reddita 103.21
9. Iuſtitia eius manet in ſeculum
274.54
10. Intellectum captiuantes in ob-
ſequium Chriſti 199.14. qua-
les ſumus abſentes per epiſtolas
53.28. iuxta menſuram regulæ
81.37
11. De actu Pauli 43.14. gratis
euangelizaui 251.14
12. Audiuit Paulus ineffabilia 58
48. nihilo ſum inferior aliis A-
poſtolis 53.22. virtus mea in im-
becillitate perficitur 181. 46.
295.46
13. Vt præſens ita & abſens 53.30
experimentum quæritis loquen-
tis in me Chriſti 41. 33.223.33.
probate vos ipſos, an ſitis in fide
105.21. oramus Deum, vt nihil
mali faciatis 19[illegible]
Galat. 1. Si quis aliud euange-
lizauerit 56.21.324.1[illegible]
transferimini in aliud Euan-
gelium 55.47.246.2[illegible]
Pauli 43. 15. Dederunt mihi
dextras ſocietatis
2. Subducit ſe Petrus metu Iudæ-
orū 325. 28. Gentes cogis iudai
zare 130.20.133.25. niſi per fi-
dem 298. 26. nos in Chriſtum
credimus 238.47.248.3.108.
39.298.40. ſi per legem eſt iu-
ſtitia, Chriſtus fruſtra mortuus
eſt 246.30.221.33
3. Ex auditu fidei ſpiritum accepi-
ſtis 246.11.307.13. qui ex ope-
ribus legis ſunt, ſub maledicto
ſunt 241. 54.248.39. non ex
lege 298.10. maledictus, qui non
permanſerit in omnib. 242.19.
247.4.272.34.289.39.302.
48.331.14.333. 47. 340.24.
qui fecerit hæc, viuet in eis 242
15.246.46.247. 24.272.33.
273.45.289.31.304.24. Gen-
tibus benedictio Abrahæ contin-
git in Chriſto 254.32.293.4. pro
miſſione ſpiritus accipiamus per
fide 293.5. vt promiſſio ex fide
Chriſti detur credentib. ib.6. lex
pædagogus eſt in Chriſtum 142.
14.272.52. Chriſtum induiſtis
baptizati 255.43.306.7
4. Filium factum ſub lege 254.35
vt eos, qui ſub lege erant, redi-
meret 427.4. vt adoptionem fi-
liorum acciperemus 254. 36
267.26. miſit ſpiritum filii ſu
in corda noſtra 307.1. quin po
tius cogniti a Deo eſtis 296.4
314.15. quos parturio donec for
metur in vobis Chriſtus 56.4
5. In libertate, in qua Chriſtus vo
liberauit, ſtate 327.15. euacua
eſtis a Chriſto, qui in lege iuſtifi
cāini 246.30.248.15.267.3
265.16.321.33.337.6. fides pe
charitatem efficax 267.42.29
30. paululum fermenti totam
maſſam inficit 56. 40. tota le
in vno verbo cōpletur 322. 4
ſpiritu ambulemus 319. 7. ea

concupiſcit aduerſus Spiritum 330.11.*Spiritus concupiſcit aduerſus carnē* 167.28.186.2 & 12.*qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt* 303.30.313.37 318.13.*Charitas eſt fructus Spiritus* 201. 27. 243.53.265. 8. *Carnem crucifixerunt cum cōcupiſcentiis*165.15.170.3.&30 196.2.217.47.264.49

6.*Tempore ſuo metemus non defatigati* 335.49.*mihi abſit gloriari, niſi in cruce Chriſti* 256.26. *Quotquot iuxta hunc Canonem incedunt* 56.48.81.34

EPheſ. 1. *Sicut breuibus antea ſcripſi* 58.9.*elegit nos in Chriſto* 3.1.24.*adoptauit nos* 250. 47. *Euangelium ſalutis* 57.42.*obſignati eſtis ſpiritu promiſſionis* 306.24.307.16.*ſpiritum illuminationis* 105.39. *illuminat oculos mētis veſtræ* 217.15.220 51. 307. 3. *vt ſciamus quæ ſit ſpes hæreditatis* 307.3

2.*Mortui in peccatis* 215. 53. *ambulauiſtis in peccatis* 164. 42. *Satan opus ſuum habet in filiis diffidentiæ* 165. 41. 208. 29.*in concupiſcentia carnis* 165. 38. *facientes voluntates carnis & cogitationum* 166.7.*eramus natura filii iræ* 164. 48. 168. 9. 191.7.*Deus qui diues eſt in miſericordia* 250.36.*conuiuificauit nos cū Chriſto* 217. 49.*gratia ſaluati eſtis* 238.49. 250.6. & 38.263.10.297.45. 338.18. *Non ex vobis: donum Dei eſt* 217 16.297.46.*Creati ad bona opera* 201.50.217.8.*ibid.*54. 319. 4.*quæ præparauit Deus, vt in iis ambularemus* 322. 38 *Eratis ſine Deo* 241. 19. *Chriſtus euangelizauit nobis pacem* 58.2. *fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum* 59.23.78.47

3.*Legētes poteſtis intelligere cognitionem meam* 57.23.& 48.58. 41.*acceſſum habemus cum fiducia* 295. 21.*Chriſtus habitat per fidē in cordib. noſtris* 255.10

4.*Digne ambulate vocatione veſtra* 319. 22. *vna fides* 59. 27. *dedit dona hominibus* 104. 27. *vt non quouis vento circumferamur* 129. *non contriſtetis ſpiritū, quo obſignati eſtis* 306.27. 319. 8. *vanitas & obſcuratio mentis* 199.52. *tenebris obſcuratum habētes intellectum* 165.45 *ignorātia exiſtēs in illis* 164.54 ἀπηλγηκετες 207.19.*deponere veterem hominē* 171. 42. 317.45.*renouati ſpiritu mentis* 164.2.180.19.182.37. 186.2. 199.52. 217. 50. *in iuſtitia & ſanctitate* 274

5.*Sitis imitatores Dei* 319.10.*propter hæc venit ira Dei* 313. 37. 318.10.*eratis quondam tenebræ* 165.4.315.51. *vt filii lucis ambulate* 319. 20. *fructus ſpiritus* 339.26. *excitat à mortuis* 217. 49.*lauacrū aquæ in verbo* 290 53.*nō habentē maculā aut rugā* 184.21.*myſteriū magnū* 103.9

6.*Quod quiſque fecerit boni, hoc reportabit* 335.53. *vt poſitus in omnibus perfecte præſtare* 103.7

PHil. 1. *Qui cœpit in vobis bonū opus* 217.220.5. 312.5. *digne Euangelio Chriſti* 319.14

2.*Cum timore & tremore operemini ſalutē* 312.19.*Deus operatur velle & perficere* 217. 10. 219. 36.221.19.226.21.340.31.

3.*Eadem ſcribere me non piget* 59. 36.*hoc eſt vobis* ἀσφαλες 3[...] 29.59.50.*ſecundū iuſtitiam legis, ſine querela* 131. 36.20. 2. 245. 17.*propter Chriſtū omnia pro detrimētis habeo* 245.8.256 19.*non habens meam iuſtitiam* 298.13.*iuſtitiā per fidem Chriſti* 276.33.*iuſtitia* ἐπὶ τῇ πίστει 280.38.*nō quod apprehenderim aut perfectus ſim* 256.42.*quin potius apprehenſus ſum* 296.2. 305.12.314.15.425.41.330.31 *quotquot perfecti ſumus, ſic ſapiamus* 156.44. 331. 25. *eodem procedemus canone* 60.4.81.35

4. *Quæ didiciſtis & accepiſtis ex me* 59.41.60.10

COl.1. *Vt ambuletis digne Domino* 319. 14. *Tranſtulit nos in regnum filij ſui* 23[...]

2.*Qualem ſolicitudinem ha*[...] 60.22.62.13.*qui faciem m*[...] *non viderunt* 60.18. *Acc*[...] *Ieſum Chriſtum* 293.7. *n*[...] *decipiat vos per philoſophia*[...] 32.138.36. *exuiſtis corpu*[...] *catorum carnis* 170.4. *mo*[...] *in peccatis* 215.53. *chirogra*[...] *deletum eſſe* 238. 35. *men*[...] *nis* 199.55.*ne guſtaueris* 32[...] ἐθελοθρησκεία 312

3. *Cum ipſo apparebitis in gl*[...] 184. 28. *mortificate mem*[...] *veſtra* 161.3. 171. 42. *pr*[...] *hæc venit ira Dei* 313.37.[...] 10. *exuere veterem homin*[...] 4.*ad agnitionem & imag*[...] *eius* 164.2.165.3.180. 19.[...] 2.*Condonate vobis inuicem*[...] 12.*Sermo Chriſti habitet in*[...] *bis* 6[...]

1. THeſſal. 1. *Permanſ*[...] *Ieſu Chriſti* 4[...]

3.*Suppleamus, quæ deſunt f*[...] *ſtræ* [...]

4.*Hæc eſt voluntas Dei, ſanct*[...] *tio veſtra* 150. 11. 318. 51. 3[...] 54.*Qui hæc ſpernit, non ho*[...] *ſed Deū ſpernit* 319.9. *Dei*[...] *tor eſt de his omnibus* 318.[...] *vocauit nos Deus ad immun*[...] *tiem* 317.28.318.51. *qui d*[...] *tum S. dedit in vobis* 31[...]

5.*Omnia probate* 5.2.10[...]

2. THeſ.1. *Iuſtum eſt Deo re*[...] *buere* 335.54. *Ne turbe*[...] *ſiue per ſpiritum* 45.44.1[...]

2. *Extollit ſe ſuper omne quo*[...] *citur Deus* 6.27.93.29.32[...] *ſicut reuera eſt verbum Dei*[...] 40.*per ſigna mendacia* 19[...] *tenēte traditiones* 36.23.46

3.*De ſeparandis his qui inord*[...] *viuunt* 134.3.*ſecundum tr*[...] *tionem, quā acceperunt* 111.[...] *non gratis comedi panem*[...] *hoc ſignum meum in omn*[...] *ſtola* 46.15.8

1. TIm. 1. *ſicut rogaui te, v*[...] *neres Epheſi* 49.15.*n*[...] *ſam ſequantur doctrinam*[...] 30. *ſumma præcepti hæc*

48.48.322.47. *Charitas ex corde puro* 201.27. *ex fide non ficta,ib.*288.21.*circa fidē naufragiū fecerunt* 318.11.319.25 *Deus vult omnes homines ſaluos fieri* 98.43.*dedit ſe pretium redemptionis* 255.16.337.23 *Quomodo oporteat in Eccleſia, quæ eſt domus Dei, verſari* 48.24.49.36.81.47. *Eccleſia eſt ſtabilimentum veritatis* 16.26.62.24.

Doctrina dæmoniorum 107.27 *promiſſiones huius & futuræ vitæ* 335.48. *hæc præcipe & doce* 49.1.64.15

Qui ſuorum non habent curam 318.5.319.25

Ne doctrina male audiat 319.16

Tu autem homo Dei. 63.18

Timoth.1. *Exuſcita donum, quod in te eſt* 212.26. *non dedit vobis Spiritum timoris* 311.29.*nō ſecundum opera, ſed propoſitum & gratiam* 250.26 297.48. *Certus ſum, quod potens eſt* 305.38. *habeto formam ſanorum verborum* 61.45 *Quæ audiuiſti à me per multos teſtes* 61.49.64.13.*recte ſecantem ſermonem Dei. Nouit Dominus qui ſint ſui* 311.25.*Capiui tenentur laqueis diaboli ad ipſius voluntatem* 208.30 *Permane in his quæ didiciſti* 61.51.*Sacræ literæ poſſunt te erudire ad ſalutem* 62.23.*Scriptura diuinitus inſpirata* 15.20.52 40.62.7.62.33.64.42.68.28. 322.48.*vt homo Dei ſit perfectus* 63.23.64.5.322.49

Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ:nō imputetur illis 270.47.

Tit.1.*Deus mentiri neſciēs* 42. 3.*Tito germano filio ſuo* 50 36.*Huius rei gratia reliqui te in Creta ibi.* 4. *infidelibus nihil eſt mundum* 202.4. *mens polluta* 199.31

Vt qui repugnat, rubore ſuffundatur 319.31.*vt doctrinam ſaluatoris ornent in omnibus* 319.16. *populum ſectatorem bonorum operum* 318.54

Benignitas & bonitas Dei 250.34 *non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecerámus nos* 273.36.293.45. 298.12.337.22.*ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit* 250.34. *Lauacrum regenerationis & renouationis* 169.54 184.3.217.52. *Spiritum S. in nos effudit abunde* 184.4. *diſcant & noſtri bonis operibus præeſſe.* 63.31

Philem.1. *Paulus pro Oneſimo intercedit* 11.20.17.11

1. Pet.1.*Finē fidei veſtræ vitam æternam* 231.28.*perfecte ſperate in gratiam* 305.3.*ſancti eſtote* 318.47.*In timore conuerſemini* 12.20.*conuerſio à Patribus tradita* 22.2.*verbū Dei vobis prædicatum* 18.45.65.7

2.*Per ipſum offerentes hoſtias ſpirituales* 201.30. *benefaciendo obturetis eis os* 319.30. *vt inſequemini veſtigia eius* 319.13.*peccata noſtra ipſe pertulit* 185.9. *vt peccatis mortui iuſtitiæ viueremus* 317.45.319.2

3.*Per conuerſationem abſq; verbo lucrifiant* 319.30. *Stipulatio bonæ conſcientiæ* 306.8

4. *Vt in omnibus glorificetur Deus* 319.15. *Iuſtus vix ſaluabitur* 260.22.

5.*Cui reſiſtite fortes in fide* 180.46 *per Siluanum breuiter vobis ſcripſi* 65.14

2. Pet.1.*Non otioſos aut infructuoſos* 317.33.*Nō negligam vos de his commonefacere* 66.2. *oblitus eſt purgationis peccatorum* 318.12. *tanquam lucernæ in obſcuro loco lucenti* 80.11. *Scriptura nō eſt priuatæ interpretationis* 104.31.*impulſi a Spiritu S.loquuti ſunt* 68.38.85.38

2.*Erunt enim inter vos falſi Doctores* 66.4.138.39. *Noah præco iuſtitiæ* 13.24. *poſteriora prioribus deteriora* 65.32

3. *In extremis temporibus venient illuſores* 66.5.*ſicut & dilectus frater noſter Paulus* 66.40. *Scripturas contorquent* 67.13.104.32.313.45

1. Ioan.1. *Hæc ſcribimus & annunciamus* 64.35.*communionem haben.as cum Deo* 183.10. *Si dixerimus,peccatum non habemus* 164.51.183.12.184.48. 189.8.*ibid.*25.247.21.251.43. 43.257.13.330.27.333.4.

2. *Aduocatum habemus* 238.17. 251.47.257.53.337.26.*propitiatio pro peccatis totius mundi* 253.14.265.52. *ambulate ſicut Chriſtus ambulauit* 319.10. *Nō nouum mandatum ſcribo vobis* 67.39.*ſcribo vobis patres ibid.* 54. *Non ſcripſi vobis vt ignorantibus veritatem ib.*50.*facere peccatum* 164.50

3.*Scimus quod ſimiles ei futuri ſimus* 312.11. *qui hanc ſpem habent,ſeipſos ſanctificāt* 318.49. *peccatum eſt* ἀνομία 167.10 187.12.333.45.*qui peccat, non vidit nec cognouit Deum* 319.23. *Qui facit iuſtitiam* 243.3. 266.34.274.54. *In hoc manifeſti ſunt filij Dei & diaboli* 319 25.*tranſlati ſumus a morte ad vitam* 238.33.304.54

4.*Probate ſpiritus* 4.54.6.2.68.7. 324.19.*in hoc eſt charitas, non quod nos Deum dilexerimus, &c.*266.21.*& nos debemus inuicem diligere* 317.53.318.50. *qui dicit ſe noſſe Deum,& mādata eius non facit* 318.4.*mandatum habemus, vt qui diligit,&c.* 318.1

5.*Mandata eius non ſunt grauia* 332.11. *qui credit in filium teſtimonium habet in ſeipſo* 306. 53.*qui nō credit Deo,mendacem eum facit* 304.44.*qui habet filium,habet vitam* 337.35. *hæc ſcribo vobis, qui creditis* 68.14. 101.25.304.45. *ſciatis quoniā vitā habetis æternā* 305.2. *omnis* ἀδικία *eſt peccatum* 187

2. Ioan. *Nolite eos in domum recipere* 324. *nolui per atramentum & chartam* 60.3

Hebr.1. *Purgationē peccatorū per ſeipſum factā* 182.54

2.Ne παραρρυῶμεν 61.20.gra-

tia De

tia Dei guſtauit mortem 250. 39.
3. *Si fiduciam & gloriationem ſpei tenuerimus* 305.4.311.54
4. *Verbum auditum non prodeſt, ſi non ſit fidei admixtum* 287. 48. *ad thronum gratiæ* 238.29 250.42
6. *De capitibus catecheſeos* 42.41. 61.28. *Non iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri* 335.53. *vt per duas res immobiles firmam conſolationem habeamus* 304.39. *anchoram ſpei* 305.6
7. *Pontifex ſanctus, innocens* 590. 38
9. *Sanguis Chriſti mundat conſcientiam* 201.29. *apparet vultui Dei pro nobis* 269. 53. *ad multorum exhaurienda peccata* 103.16.185.4
10. *Vna oblatione conſummauit ſanctificandos* 298. 8. *plerophoria fidei* 305.5
11. *Sine fide impoßibile eſt Deo placere* 201. 41. *Noah fide iuſtificatus* 286. 22. 291. 22. *fide egreſſus Abrahamus* 243. 40. 268. 8. *fide tranſierunt mare rubrum* 291. 24. *operati ſunt iuſtitiam* 274. 54
12. *Peccatum vndiq; circumſiſtens* 164.52.175. 4. *exterritus ſum & tremebundus* 327.33
13. *Honorabile coniugium in omnibus* 197.21. *obedite præpoſitis veſtris* 323. 38. *doctrinis variis nolite circumferri* 61.33

Iacob. 1. *Poſtulet in fide, nihil hæſitans* 307. 47. *vnuſquiſq; tentatur a ſua concupiſcentia* 209.4. *peccatum conſummatum parit mortem* 170.48.174 27. *omnis donatio bona, eſt a patre luminum* 217.18
2. *Qui in vno delinquit, reus eſt omnium* 188.4.242. 20.246. 49. 272. 2.289. 39. 333. 48. 340.25. *Dæmones credunt & contremiſcunt* 286. 11. *fides mortua* 288.20.296. 39.318. 6. *Abraham ex operibus iuſtificatus* 274.30
3. *In multis labimur omnes* 333.50 *Sapientia terrena & dæmoniaca* 299.
5. *Alleuiabit eum Dominus* 1[illegible] 10

Iudæ 1. *Propter ſubingreſſos [illegible]ſos Doctores* 68.43. *Men[illegible] verborum, quæ dicta ſunt [illegible] Apoſtolis ibi.* 51. *tunicâ a c[illegible]ne inquinata* 182.[illegible]

Apocal. 1. *Die Dominica* 1[illegible] 7
2. *Scribe Angelo Eccleſiæ* 68. [illegible] *gloriantur ſe eſſe Apoſtolos,* [illegible] *non ſunt* 36. 40. *Ieſabel qu[illegible] dicit prophetiſſam ibid.* 42. [illegible] *cognouerunt profunditates* [illegible]*tanæ ibid.* 4[illegible]
4. *Dignus es Domine accipere* [illegible]*riam & honorem* 341.[illegible]
9. *Niſi homines qui non hab*[illegible] *gnum Dei* 298.[illegible]
10. *Noli ea ſcribere* 6[illegible]
21. *Accipit aquam vitæ gr*[illegible] 251. 14. *niſi qui ſcripti ſu*[illegible] *libro* 298.[illegible]
22. *Qui iuſtus eſt, iuſtificet*[illegible] *huc* 237. 18. *ſi quis appoſ*[illegible] *ad hæc* 6[illegible]

INDEX

NDEX RERVM
T VERBORVM, IN HAC
PRIMA PARTE EXAMINIS MEMORABILIVM.

Prior numerus paginam: poſterior paginæ verſum indicat-

A.

Bdias Babylonicus 153. 49
Abſolutionis cōſolatio 304. 15. *an miniſter poteſtatem* ...ius habeat 308. 42. *dubitatio-* ...e aliquem abſoluere ib.43
...urſius de lingua Græca 99.47
...a Apoſtolorum 42. 23. 43.5
...taphora 134.13.157.2.325.14
...quiuocatio 225.5. & 15.262.1
...ctuum contumacia 207.11
...tias 43.51
...are verſus orientem 148. 46.
...conſecrationes altarium 156.10
...mbroſius Catharinus 6.21. 160. 14
...ἀγράφειν 72.41
...ndradius 1. 43.9.40. 160. 22. & 50
...ndreæ hiſtoria 43.29
...nimæ origo 167.21
...ticipationes in ſcriptura 15. 3
...pocalypſis 68. 21.91.23. 92.12
...pocrypha ſcripta 14. 48. 88.4. 91.31.93.9.ibid.38. 94.1.95.3. 96.39.96.12.143.48.153.28.
...poſtolorum & Chriſti doctrina eadem 41.28. actus eorum 42. 23. 43.10. omnium inter ſe eadem fides, doctrina & miniſterium 44.6. quo conſilio illi ſcripſerint 45.22. ibid. 37. officium eorum in docendo 46.6. vita eorum 153.48
...rrhabo 306.28
...rogantia ſpiritualis 309.3.&c.
...σφαλίζειν 35.26

Ἀταξία in homine 163.50

B.

Baptiſmi ceremonia 148.34.151. 36. 152. 8. *in baptiſmo plenam fieri remiſſionem peccatorum* 169.50. *Baptiſmus infantum* 124.16.128.45. *an vetus homo in Baptiſmo prorſus exuatur* 180.17.183.43.184.5.ibid.53.
Baptiſmi vſus 290.52
Bonauentura 263.14

C.

Cabala 23.39. 29.2. 114. 17. 331. 45
Canon ſcripturæ 56. 52. 57. 16.81. *Canonici* 81.53. 84. 26. *quot libros Auguſtinus vocet Canonicos* 95. 9. 96. 53. *Canon Miſſæ* 155.36
Caput apertum aut velatum habere 135.44
Cathechiſmus 42.42.76. 37. 108. 38.272.14.273.9.286.3
Catholica ſcripta 87.49
Ceremoniæ in Eccleſia 7. 53. 320. 26. *ceremoniæ ſeu ritus quo modo diiudicari debeant* 134. 49. *vſus earum* 135. 25. *libertas in ceremoniis recipiendis & abrogandis ibid.* 15. 136. 5. 156. 54. *quando impugnanda* 136. 53. 137.41. *efficaciam illis tribuere* 149.17.&c.
Certitudo fidei 104. 13. *Vide fides*
Cerinthus 36.27
Chiliaſtæ 140.32
Chriſmatis inſtitutio 156.12

Chriſto ſubſtituere ſanctos 6.22.... *Chriſtus ipſe ſcripſit, ſed Apoſto*... *los ſcribere voluit* 39. 47. ... *Chriſti & tempus prædication*... *eius* 142.22. *Chriſto maior gl*...*ria tribuitur, cum peccatu*... *recte cognoſcitur* 173. 30. *ca*... *nem ſine peccato Chriſtus aſſum*... *pſit* 190.51. *notitiam Chriſti ſa*... *nandis eſſe neceſſariam* 196.4... *beneficia Chriſti recte intell*... *nequeunt doctrina de libero a*... *bitrio non recte cognita* 205. ... *eſt ſaluator noſter merito & ef*... *ficacia* 269....
Cœna vtraq; ſpecie quomodo ... *ceant homines Pontificii* 3... 49.321.16
Conciliorum auctoritas 4. 41. ... *creta eorum ad normam Sc*... *pturæ exigenda* 5.5. *dex Mart*... *nt de ſynodis ibid.* 13. *nuda* ... *creta Conciliorum ſine dec*... *ratione non erant propone*... *ibid.* 50. *Concilii Tridentini* ... *choati pietas* 6. 14. *Script*... *olim in medium poſita fu*... *ſynodis* 73. 2. *Concilia æq*... *Euangelio* 94.14. *Scripta P*... *tificū in tomis Conciliorū* ... 19. *Concilii Tridentini ſec*... *pandit Andradius* 160.22. ... 194.45. *Concilium Auraſ*... *num* 226.6. *Chalcedonenſe* ... *Mileuitanum* 2...
Concordia inter Doctores 7...
Concupiſcētia an ſit peccatū 15... &c.171.20. *ponere eā in na*...

in...

integra quoque 161. 40. &c. Reliqua vide in loco de peccato.
[C]onfirmationis inſtitutio 165.12
[C]oniugium ſtupro affine eſſe dicere 150.24
[C]onſtantini vox de ſcriptura auctoritate 72.29
[C]onſuetudini aliquid dare 132.43 vetuſtiorem conſuetudinem pro traditione Apoſtolica habere 146.3.147.45.148. 7. 156.37
[C]ontentio ſæpe in transuerſum abripit Doctores 131.14.&c.
Contritio non eſt meritum iuſtificationis 282.19
Conuerſionis exempla 42. 37. doctrina eius 205. 16. quid faciat in motibus & viribus humanis 211. 7. in conuerſione qua adſint 264.6.&c.
[C]reationis opera in infidelibus, ab illis, quæ per peccatum ſunt ingreſſa, diſtingui oportet 199. 30
Crucis ſignum 144.31
Cultus ab hominibus excogitati 241.15
[C]uſanus Cardinalis 8.10. 153. 26

D.

[D]ecalogus & ante & poſt diluuiũ fuit 26.24. quid nomine Decalogi intelligatur 323.15
Diſpenſationis materia eſt inquirere voluntatem Dei non reuelatam 310.48
Diabolus eſt hoſtis puræ doctrinæ 12.36
Diaboli non conuertuntur 222. 38.
[ἐ]θελοκακία 64 43
Diffidentia quid poſſit 311. 50
Diſputationum contentio ſæpe exceſſum & deuiationem affert 131. 14. & 50. &c. aliter cum aliis diſputandum 132.40
[D]octrina examinanda 354. 18.34 errores in doctrina 7.52. veram doctrinam omnem in ſcripturis contineri 10. 8. vide ſcriptura. Puritas eius cur facile corrumpatur 12. 15. quomodo puritas eius reſtituatur & conſeruetur 12.38.14.25.15. 23. & 50. 21. 24. inde vſq; ab initio fuiſſe per traditiones corruptã 13. 19. 14. 19.15.47.52.4. 143. 6. Dei ſolicitudo in conſeruanda vera doctrina 18. 13. corruptela doctrinæ ex aſſutis ſcripturæ traditionibus 20. 43. &c. 46. 18. Chriſti & Apoſtolorũ doctrina eadem 41. 28. doctrinæ veritas in cœtu aliquo facit eam Eccleſiam 78. 13. doctrina vera non geometrice, ſed Eccleſiaſtice demonſtranda 78. 38. doctrina Chriſtiana ſumma & loci 120. 13.& 123.33.361.52.
Dogmata è quibus ſcripturis conſtituẽda 81.18.&50.93.34.95. 48. è manifeſtis ſcripturis ſumpta, aut ratiocinatione inde cõcluſa 124. 5. quomodo confirmanda aut refutanda 128.24. & 28. aliud eſt dogmatice, aliud per contentionem dici 132.23
Dona Dei quomodo accipiantur, conſeruentur, amittantur 205. 19. Spiritus ſancti dona exuſcitantur 274.19. fiducia donorũ inſoleſcere 312.33
Dubitationis doctrina ſola Papatum prodit 299. 32. Pontificii ſuper ea diſputant 299. 40. & 49. quare pro ea pugnent ibid. articuli de fide dubitante 300. 16. & c. cauſæ dubitationis 302 5. doctrinã cœleſtem infamare, quod ſit materia dubitationis 303.10. Nouatiani eam docuerunt 308. 13. dilutio obiectionũ pro dubitatione 309.50.310.21 & fol. 311. &c.

E.

Ebion 36.27.37.22
Eccius 11.47.24.22.109.51
Eccleſiæ iudiciũ & auctoritatem ſupra Scripturam extollere 11. 11.85.13. 86. 2. Eccleſia cuſtos eſt Scripturæ 16.2 8.85.45. traditionem & fidem eius ſine Scriptura etiam ſequi 78. 6. Eccleſiam conſtituit vera doctrina, non contra ibid. 15. Eccleſia [...] gua & latens ibidem 30. [...] cleſia tanquam domus De[i] [...] ficatione 81.47. Eccleſia R[...] na fidem, etiam extra Scr[ipturam] ram pro Apoſtolica fide [ha]velle 137.19.138.5. Eccleſi[æ] [...] uentus aut maturitas 149.[...] Eccleſia puritas & ſancti[tas] 184. 20. Eccleſiam fingere [...] ſit ſine verbo Dei 197.50. m[an]data Eccleſia 320.8. ib. 24.[...] 21. Eccleſiæ poteſtas limitata [...] non infinita 323.7.32[...]
Electio noſtri vnde æſtimanda [...] 49.311.18
ἔλεγχος 64
Eliæ reditus 144
Emſerus 24
Enochi reditus 144
Enthuſiaſtici raptus 21
ἐπανορθώσεις [...]
Eraſmi translatio noui Teſtam[en]ti 10.
Error varie conſiderari poteſt [...] 37. error magnorum d[...] honeſtus videtur 133. 24.[...] rum pandectæ 13[...]
Ethnicis verbo Dei carentibus [sa]lutem tribuere 142. 15. ib[...] 54.196.27.197.12.198.5.
Euangelio viam præparare [...] per Philoſophiam 199. 2. [...] angelio nobis propoſita, quæ[...] fieri poſſint 210. 8. Eua[ngelii] doctrina non eſt certis libris [...] tienda 27[...]
Euchariſtiam ad ſolam oratio[nem] Dominicam conſecrare 1[...] 42. celebratio eius Pont[ificia] 154.35. vtramq; ſpeciem p[...] an ſit peccatum 157. 39. [...] modo ea ſpolient Eccleſiam [Pon]tificii 32[...]

F.

Fides infirma 295. 46. veri[tatis] dei vnde diiudicanda 26 dubitatio fides Papiſtica 29[...] fides hæreticorum & Epic[ureo]rum 303.26. fidem eſſe [...] ſalium, dubitationem [...]

Digitized by Google

applicatione ad perſonam 364.3 & 10. demonſtrationes certitu-dinis fidei, ib. 18.&c. dilutio ob iectionum, quibus certitudo fi-dei i... natur 309. &c. quo-modo fides amittatur 311. 50. 333. 25. non eſt certitudo fidei tanta, vt nihil ſuperſit dubita-tionis 313. 47. fides non ferens fructus non eſt vera 218.27

G.

... 43.50
...ici 142.1
...a lingua vſus 98.38.99.13.
...a quid tribuant Pontificy in ...minis renouatione 215.5
...ratia operans & cooperans, ...aueniens & ſubſequens, &c. ...19.4.226.6. Vide etiam locũ ...ificationis. Gratiam inueni-...e 251.25. Gratia & gratis in-...cari 250.5.252.12. coopera-... & diſpoſitio ad gratiam 283. ... & 33. gratia & gratis data ...3.49. gratia gratum faciens ...6.52. gratia excidere 311.52.

H.

...ie 43.50
...i e Scriptura ne aut tradi-...ibus informandi 11.34. ha-...ici eſſe, qui ſcripturis non aſ-...ntiuntur 30.50. inimici ſcri-...ra 36.33.316.9.13.46.142. ... manſuetudo eorum cauen-...73.48. quomodo debeant re-...ari 128.27. 140.13. opera eo-...m ſunt peccata 202.1. fides ...um excludit à regno Dei 103. ...
...ertitudine fidei illorum 310.
...i ſcripta 14.48
... motus in infidelibus 196.2 ...2.23.208.35
8.40.9.107.32
...ratus prætextu dubitatio-... fidei defendere 310.29.

I.

...pta 43.51

Ieiunii tempus & leges 146.7.150. 30.&c.
Ieſuitæ quomodo recte cognoſcan-tur 1.28. Theologia eorum 2.2. hiſtoria originis & inſtitutionis ſectæ eorum 1.9. profeſſio eorum 2.6
Ignatius Laiola 2.24
Imago Dei in homine 163.43. re-ſtitutio imaginis Dei 164.33.
Imperfectio noſtra agnoſcenda 163. 23.337.44.329.47
Impoſſibilia an Deus præceperit 329.20
Imputare pro inferere 270.8.& 4. imputationis vera conſideratio 270.39. 271.47
Indignationis tentatio 309.12
Infidelium opera, virtutes & ſa-lus 194. vſque ad 204
Interpretatio ſcripturæ donum Dei eſt 104. 7. nõ eſt in nõ renatis ib. 20. alligare eam ad certum or-dinem hominum 104. 47. in-terpretationem ab aliis diiudi-cari nolle 105. 16. veteram in-terpretationes omnes pro demon-ſtratis haberi velle 106.14. per-ſpicuas ſcripturas aliter pro ha-bitis interpretari, vt dogmata conſtituantur 107. 11. &c. ob-ſeruationes aliquot de interpre-tatione ſcripturæ 122.22
Iobi liber 14.51. ib.52
Ioannes Moronius 3.5
Ioannis Euangeliũ 36. 17. &c. Epiſtolæ eius 67.29
Ioannes Albertus 1.36
Iudæi noſtri ſunt liberarii 114.6
Iudæ epiſtola 63.41. 91.25
Iudicio Dei ſe moribundum ſiſtere 219.9. &c.
Iuramenti prohibitio 142.53
Iudicys an vtendum ib.45
Iuſtitia Phariſaica 210.21
Iuſtitiam Chriſtianam Ethnicis et-iam tribuere 196.16. &c. 213. 20
Iuſtitiæ originalis carentia 159. 11. ibid. 53.161.45
Iuſtitiæ operum fundamentum 160.15.169.29. meritis naturali-bus additam iuſtitiam origina-lem dicere 161.7. Vide etiam lo-cum iuſtificationis.
Iuſtum quid ſit 167.8. in hac vita iuſtum eſſe 183.47
Iuſtificationis doctrina quanti ſi momenti 231.29. non habetu pura cum peccatum non recte cognoſcitur 213. 22. tribuere Philoſophiæ, itemque legi natu-ræ & diuinæ iuſtificationes 142 13. ib. 16.195.22. 196.17. ibid 46. fidem iuſtificantem Ethni-cis etiam tribuere 196. 16. 213 26. &c. Conſcientiæ angores d certo ſalutis portu 231.24. car-nificina conſcientiarum in Pa-patu, cum certam de ſalute cõ-ſolationem quæſierunt, atque Chriſto ad alia remedia ſunt al-legata ib. 35. Euangelicorum d ctrina & confeſſio de ratione iu-ſtificationis 232.4. & 30. 233.3 &c. iuſtitia qualitates infuſa & inhærentes 232.10. & 31. 235 33 238.25.240.34.249.3.263.2 255.42.266.42. &c. 283.22. & 30 &c.
Iuſtificare & iuſtificari quid ſi 232. 32. & foliis ſequentibu quatuor 256.7.265.40. &c reconciliationi ſeu remiſſion peccatorum renouatio eſt con-iuncta 233.10. vtrumque eſt ex merito Chriſti ibidem 9.242 54. ſunt tamen à ſe inuicem diſtinguenda & non confun-denda 233.12. an renouationis præſentia & conſequentia prorſus excludatur à renatis & reconciliatis 233.25.262.19 265.49.296.49. ſalutis defi-nitio ex Simonis Magi bla-ſphemia 233. 33. non haben-dæ ſunt renatis quæcunque a-ctiones pro indifferentibus 233 45. Gnoſtici ſe putarunt ſal-uari notitia & fidei excellentia vt non poſſint gratia excidere ibidem 43. ſtatus controuer-ſiæ in hoc loco cum Pontifici eſt

Digitized by Google

eſt de eo: quid ſit illud cuius interuentu Deus abſoluat peccatorem à peccatis, & ſaluet quoque nitentes cum ſecure agere poßint peccatores 235. 36. 237. 44. 248. 52. 261. 6. iuſtificationē adimit ſcriptura nouitati & operib. renatorum 235. 53. 240. 44. 241. 15. &c. & fol. trib. 261 33. rationes huius doctrinæ 246 40. &c. transfert vero illam in ſatisfactionem, obedientiam & meritum filii Dei mediatoris 235. 54. 248. 12. 251. 33. 253. 49. 254. 13. 266. 46. quomodo hanc doctrinam deprauent Pontificij 262. 18. & 50. imputatio & imputatiua iuſtitia 238. 41 253. 35. ib. 37. & 53. 254. 20. 255 23. &c. Iuſtitia Chriſtianorum 253. 34. 269. 31. iuſtitia politica non iuſtificat 241. 28. iuſtitia Phariſaica nō iuſtificat 241. 37 fidei & Chriſti merito opera cōiungere velle in loco iuſtificationis 246. 17. 248. 32. 262. 42. 265. 46. 267. 14. 274. 44. 337 47. iuſtitia legis & fidei quomodo differant 247. 40. & 54. gratia Dei & gratis iuſtificari quid ſit 250. 5. 251. 36. 254. 21 263. 10. ſatisfactio pro peccatis noſtris 251. 48. 152. 41. quomodo Chriſtus ad ſalutē nobis proponatur & accipiatur 252. 37. 253 33. meritum iuſtificationis noſtræ eſt Chriſtus ib. Concilij Tridentini ſententia de iuſtificatione 260. 41. formalis cauſa iuſtificationis 261. 18. 263. 20. 266 15. 267. 1. iuſtificationē noſtram eſſe remißionem peccatorū 261 11. & 16. 262. 41. 264. 13. charitatē iuſtificare quomodo intelligant Pontificij 262. 43. 263. 12. & 52. 264. 40. 265. 32. & 46. 286. 13. fidei & operibus an hic cōueniat 267. 41. quæ opera pontificij à iuſtificatione excludant ibid. 49. de accepta iuſtificationis incremento 274. 42. &c. iuſtitiam conſeruari & augeri debere per bona opera 235. 18. iuſtificatio prima & ſecunda 275. 4. & 8. 277. 10. Fides iuſtificat in principio, medio, & fine conuerſionis, atque etiam in reſurrectione mortuorum 276. 30. & 277. 9. quomodo & quando nobis conferatur iuſtificatio 282. 52. 290. 40. 291 2. quo ſenſu & qua ratione fides dicatur iuſtificare 280. 46. de præparatione ad iuſtificationē 280. 49. 281. 28. 286. 49. mereri velle remißionem peccatorum & iuſtificationem 282. 6. & 19. 287. 17. præparationes & diſpoſitiones ad gratiam 280. 49. 281. 28. 283. 35. 285. 28. &c. fides iuſtificans quæ ſit 284 32. 284. 17. 180. 33. &c. fides initium eſt & fundamentum iuſtificationis 280. 52. 284. 37. fidem quid & qualem eſſe ſentiant Pontificij 284. 46. fides informis, & formata 286. 5. Chriſtus quo organo apprehendendus in iuſtificatione 266. 6. 187. 41. 293. 44. &c. gratia quid ſit Pontificiis in hoc loco 283. 49. 284. 47. 286. 52. obiectum fidei iuſtificantis proprium 287. 52. 289. 3. ibid. 54. 291. 13. cauſa inſtrumentalis quâ Deus ſalutem nobis offert & communicat 290. 40. vnde fides habeat vim iuſtificandi 289. 2. 294. 30. 295. 29. fidei natura & vis in apprehendendo ſuum proprium obiectū 291. 37. quomodo fides in promißione accipiat Chriſtum & beneficia eius 293. 28. de neceßitate operum ad iuſtificationem & ſalutem 297. 20. excluſiua particula in doctrina iuſtificationis ibid. 39. ſola fide 297. 43. 298. 22. propter quas cauſas excluſiuis vtendum 298. 27. fidei certitudinem repudiare Pontificios in hac doctrina 299. 36. 300. 12. 301. 49. 303. 54.

K.

Κανὼν 8. 54

L.

Latinæ linguæ vſus 99. 37

Legem ſcribi in cordibus noſtris 26. 27. 27. 20.

Legenda ſanctorum. 1…

Legi naturæ & diuinæ tr… ducant ad Chriſtū 142… 12. 242. 29. legem … alicui imponere 15… repugnet peccatum orig… 39. 161. 20. 103. 41. … Dei, & amißio eius post… calogo cognoſci 163. 54…

Legis præcepta quomodo ſi… ſint 210. 33. lex naturæ … ficat, eſtq; etiam obſcurat… 26. legis promißiones … 289. 29. ex legis Dei ope… mo iuſtificatur 242. 5. leg… modo ſatisfiat pro nobis … ſtum 252. 41. 253. 4. le… ctrina non eſt metiend… certis 272. 22. lex præpa… ad gratiam 282. 43. leg… bere eſſe poßibilem 3…

Legis Dei poßibilitas aut… bilitas 3…

Leo X. 1…

Libertate Chriſtiana in adu… nō abutendum 325. 13. l… arbitrium non extinctū, … rib. attenuatum & inclu… dicere 206. 19. 225. 1. a… legem Dei implere, & p… mortalia vitare 206. 47 … eſt pars cognoſcens 206. 4… luntas eſt pars appetens … mentis & voluntatis fu… 206. 38. 210. 52. 213. 13… 224. 53. libertas eius in … rebus 205. 51. 208. 3. 21… 3. 224. 54. vitioſæ earum … nes 205. 25. 210. 16. 212. … nouatarū illarum liberta… 53. 208. 20. quid ſignifice… rum arbitrium 206. 32. … tiata omnia non ablata … homo aliter mouetur qu… pis aut brutum 210. 52. … libertatis eius in rebus … impedimenta 206. 46. … arbitriū in malo habem… 54. 225. 32. de virib. ho… reb. ſpiritualib. 210. 7. 2… 221. 26. 222. 34. 224. 1… agant aut patiantur m… mani in conuerſione 13. …

Digitized by Google

…s diſputationis de libero arbi-
…rio eſt: Vnde habeat homo bo-
…s motus, vel vnde poſſit ali-
…id boni inchoare & præſtare
10.36. 211.11.213.6.221.1.
…inum quo noui motus ac-
…ndiuntur in homine, eſt mini-
…erium verbi & Sacramento-
…um 211.11.213.4.218.31.ſta-
…us liberi arbitrij ante lapſum,
…t lapſum, ex conuerſione, &
…futura beatitudine 212.3.re-
…natio eſt ex merito Chriſti 233
…242.22.262.16.non vno mo-
…ento perficitur, ſed habet ſua
…itia & progreſſus 181.43.185
… effector nouorum eſt Spiri-
…us ſanctus 212.14.213.52.217
…6. de agnoſcendis nouis moti-
…us in nobis effectis 211.40.nul-
…m eſſe coactionem mentis &
…luntatis ad bonum 206.4.
…4.42.226.29.libero arbitrio
…te conuerſionem & gratiam
…n cum Deo vim cauſæ effi-
…ntis ad inchoandum & effi-
…dum motus ſpirituales tri-
…re 215.15.217.18. liberi ar-
…ij vires per peccatum impe-
…s per gratiam excitari, ſol-
… & inſtaurari dicere 214.
…215.48. 283.15.ſcriptura
…ntia de libero arbitrio 215.
…aturam non renatam nul-
…rorſus habere vim coope-
…di gratiæ in efficiendis nouis
…tibus ſpiritualibus 215. 50.
…re … m quoque prauitatem
vitioſos habitus ſpiritualib.
…ibus contrarios ibid. gra-
…s omnia in totum noua fa-
… 217. 19. quales nos gratia
…iat ibid. lucta veteris &
… hominis 218. 54. vt veli-
… & faciamus, Deus facit
… 9. vtilitas huius doctrinæ
…3. de præceptis Dei vt bona
…us 219.14.224.6. ſubie-
… in quo operatur Deus re-
…tionem, eſt mens, voluntas,
…r hominis 210.49. 222.
…227. 20. Manichæi de ali-
…us qui conuerti non poſſint
… 32. hominis capacitas vt
conuerti poſſit 223.91. aſſentiri
nos oportere & gratiam recipe-
re 226.20. hominem poſſe diſ-
ſentire & gratiam abiicere ibid.
Deum adiuuare nos & auxi-
lium præſtare 226 39. hominem
in regeneratione & conuerſione
habere ſe mere paſſiue 220.36
Lindanus 40.9
Linguarum conuerſio & in con-
fuſione cognatio 98.6. ibid. 24.
translatio ſcripturæ in alias lin
guas ibid. 28
Lucæ Euangelium 34.47.41.11
85.20.86.35

M.

Macchabæorum libri 91.1.95.22
ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικά.
141.37
Mala pœna & culpa 171. 35.177
30
Mandata Dei & Eccleſiæ 320. 4.
323.23
Manichæiſmus 162. 46. 166. 43.
222.32
Marci Euangelium 34.27.40.51
87.3
Maria an ſine peccato originis con-
cepta fuerit 190.48.191.1
Mariæ inuocatio 6.22
Matthæus quando ſcripſerit 26.17
28. 20. 31. 21. de Euangelio
Matth.33.11.34.4.41.6. 89.9
ſolum hoc Ebion recepit 37.22
Mediator eſt Deus & homo 252.
47. ſatisfactio eius pro nobis
252.42.253.14
Mens hominis, vide liberum arbi-
trium.
Merces 355.50.336.30
Meriti appellatio an ferri poſſit in
Eccleſia 355.42. meritum con-
grui 195.28.232.40.282.31.
condigni 275.49.336.20
Miniſterii dignitas & auctoritas
323. 37. obedientia miniſterio
debita ibid. miniſterii partes &
officia 63.54.64.41
Μνημεῖον aut μνείαν ποιεῖσθαι
66.12
Monhemius 162.17
Montani hæreſis multarum tra-
ditionum in Papatu mater eſt
149.21.150.& 60
Morientium infirmationes & con-
ſolationes 259. 37. in Chriſt…
morte fiducia ibid.5…
Mortificatio in hac vita 180. 12.
181. 41. non ſemel abſoluitur
ſed creſcit 274.14
Mortuorum memoria & preces pro
illis 148.2.156.14
Mundus eſt doctrinæ puræ hoſtis
12.17.13.11

N.

Nathan 43.5…
Natura hominis qualis creata 161
2.162.26. 205.18. à vitio quo
corrupta eſt, diſcernenda 162
48.199. 33. 200. 39. reſti. …
eius 165.1. 200. 1. metuere n…
deprauatio naturæ nimium ex-
aggeretur 166.11.168.41. quid
naturæ ante gratiam tribuatur
à Pontificiis 214.24.215.…
Neceſſarium aliud eſſe 325.3…
Neceſſitatis legem facere 150.43
neceſſitatis coactionis & immu-
tabilitatis 280.4…
Negligentia pœna 274.2…
Nouatiani 308.2…
Nuptias ſecundas & tertias prohi-
bere 149.4…

O.

Obſignatio per Spiritum ſanctum
306.29
ὀμφαλὸς 127.1…
Orantes ad Orientem conuerſi…
facies 149.11. Spiritus grati…
& precum non recte cognoſci-
tur niſi doctrina liberi arbitrii
ſit ſana 205.1…
Orientem ſpectare orantes 149.1…
Oſiandriſta quidam de iuſtitia im-
putatiua 270.1…
Operum inſtitia fundamentum
160.15. 169.30. non conſtat ſ…
bi operum bonorum doctrina
niſi peccatum recte agnoſcatur
173.26
Operibus legis naturæ aut diuinæ
pecca…

Digitized by Google

peccato liberari & iuſtificari neminem poſſe 194. 49. 198. 18. opera infidelium & quæcunque ante iuſtificationem ſunt vere eſſe peccata 195.36.200.50.201. 17. an liceat de operibus infidelium quidlibet opinari 196. 5. facere quod in ſe eſt 232.39.283 6. opera infidelium quæ ex creatione Dei ſunt, ab illis, quæ per peccatum ſunt ingreſſa, diſtinguẽda 201.17. opus per ſe bonum fit malum ex cauſſa efficienti, formali & finali 200. 53. boni operis conditiones 201. 20. non fiunt bona opera ab homine niſi per Spiritum ſanctum 201.18. 209. 32. fide ſaluatis non permitti, vt quæ volunt agant 233. 42. non etiam eſſe illis omnes actiones indifferentes ibid. aliqui licentiam peccatorum nil obeſſe his, qui fidem haberent, dixerũt, 233.33. opera electitia 241. 21. 322. 50. 323. 5. per bona opera velle iuſtitiam conſeruare & augere 274. 46. opera ſalutis meritoria dicere 275. 50. 355. 20.336.14. de neceſſitate eorum ad ſalutem 296. 22. neceſſitas bonorum operum 318. 15. opera carnis à ſalute & gratia excluduntur 311.51. 318. 33. calumnia Pontificiorum, quibus (pleraque nimirum vt meretrix de pudicitia) de doctr. bonorum operum diſputantes, nos, de ſtudio illorum neglecto, aut etiam prohibito, accuſant 317. 7. fundamenta exhortationum ad bona opera in Eccleſiis Euangelicis vſitatarum 317.24. an bona opera, cum ad iuſtificationẽ non proſint, nullas habeant cauſſas & vtilitates alias 318.29. quæ ſint bona opera, in quibus vult Deus renatos obedientiam ſuam exercere 319.17. imperfectio noſtra in bonis operibus 322. 13. opera ſupererogationis 327. 48. an bona opera renatorum perfecta ſint & legi Dei ſatisfaciant 327.21. quomodo & quare placeant Deo opera 328.18. iuſtum in omni bono opere peccare 333. 11. de præmiis bonorum operum 335.20. vtrum ex gratia Dei nobis præmia dentur, an ex debito propter merita 340.9

P.

Παιδεία 64. 49

Papæ laudes 6.14. an autoritatem habeat ſuper ſcripturam & articulos fidei 93. 27. habere eum omnia iura in ſcrinio pectoris 104.50.110.12. Interpretationes Scripturæ ab illo profectæ quam vim habeant 104. 150. 106. per tot.

Paſchatis obſeruatio 146.41. Geniculatio inter Paſcha & Pentecoſten 149.12

Patrum teſtimoniis qoomodo vtendum 70.35.128.15. interpretationes eorum in Scriptura 104. 35.106. 18. de auctoritate eorũ aqud nos 128. 15. quare eorum conſenſus allegatur 129.26. ibidem 53. quãdo nõ audiendi aut recipiendi 130.52. Incommode ab eis dicta quomodo accipienda 131.9. ibidem 24. cum patribus errare quam cum aliis recte ſentire malle 133.9.

Paulus quomodo ſcripſerit 25.29. 28.31. acta Pauli 43. 1. Pauli & Teclæ actus ibid. 30. 86. 52. quo conſilio ſcripſerit 44. 38. Epiſtolæ eius ad Theſſalonicenſ. 45.22. Prior ad Timotheum 48. 20. ad Titum 50.1. prior ad Corinthios ibidem 2.51.7. ſecunda ad Corinthios 53. 17. ad Romanos 54.3. ad Galatas 55.45. Aſcenſus Pauli 58. 47. Epiſtola ad Philippen. 59.33. ad Coloſſenſes & Laodicenſes 60. 18. Ad Hebræos 61. 16. ſecunda ad Timotheum ib. 41

Paulus Papa 2.20. ibid.40.6. 14. 102.25

Peccati originalis definitio 158. 48. 160.1. an repugnet legi De[...] 49. 161. 23. concupiſce[...] nõ habere rationem pecca[...] 114. quod non ſit peccatum [...]ginis 160.26. reatus eius [...] neceſſitas recte cognoſcend[...] catum originale 161. 52. [...] 17.173.26. an peccatum [...] tũ actio contra legẽ Dei 16[...] extenuare peccatum 16[...] 39.333.1. an omne peccatu[...] voluntarium 161.32.16[...] 186. 11. an ſit minimum [...] catorum aut maximum [...] 36.167.1. an vt care[...] tia originalis ſit peccatum [...] 1. 50. negare omnia in no[...] illud eſſe deprauata 168.3[...] tura à vitio quo deprau[...] diſcernenda 162. 26.19. 202.34. peccatum orig[...] bis incognitum eſt, & ſolo [...] Dei de eo docemur 151.2[...] 34.201.30. peccatum [...] habere, in eo ambulare 16[...] 179.1. peccatum eſſe a[...] 167. 6.186. 36. politice [...] vocari peccatum 176.4[...] re vt nimium exaggere[...] catum originis 166.12.16. de peccati reliquiis poſt Ba[...] mum 169. 34. 170. 7. [...] dem modo ſe peccatum [...] ante & poſt Baptiſmum [...] 170.39.174.23. Reatus [...] ptiſmo remiſſus 171.5. Co[...] ſcentia in renatis non eſt [...] na ibidem. Neque eſt re[...] rens ibidem. Sed vehemente[...] la 171. 20. 172. 25. 175. Sitne peccatum an tantu[...] na & cauſa peccati 16[...] 178.18. quatenus neget A[...] ſtinus concupiſcentiam [...] natis eſſe peccatum 174 176.23. Pontificii dicun[...] um nihil in renatis odiſſe, omnia in illis ſint pura [...] cta 171.46. 174.48.177.[...] 23. Concupiſcentia etiam non regnat dicitur pecca[...] 172. 41. quomodo eam [...] tum dici intelligant Pon[...] ibidem. Paulum eam

peccatū eſſe dicere 173. 18. 175. 48. quatenus Patres eam dixerint eſſe peccatum 176. 35. eſt nō tantum pœna, ſed etiam culpa malum 177. 30. 179. 14. Deus hoc agit vt peccatū cōſumatur 179. 18. Peccatorum purgatio quando in nobis fiat 183. 38. duo ineſſe peccato: turpitudinem & reatū 181. 3. 183. 50. cōcupiſcentiam negare eſſe ἀνομίαν 186. 10. Diabolum aut hominē eſſe peccatum 186. 47. an peccatum ſit, quod contra pontificē & prælatos admittitur 187. 3. 321. L. Quos homines quādo Andrad. dicat eſſe ſine peccato 57. 43. An Maria fuerit ſine peccato originis concepta 191. 1 Peccatum aliquid dicere non quia ab infideli fiat, ſed quia nō refratur ad verum finem 200. 10. Nemo omnium eſt ſine peccato 329. 13. peccata non omnia eſſe paria 202. 46. peccata venialia 174. 32. peccati cauſſa, cur ſit aut non ſit 208. 42. Satana tyrannis ad peccandum quomodo agat in homine, ibid. peccata fieri Deo ſinente, permittente, deſerente, ibid. peccata multa à Deo impediri & primi, ibidem. Malitia impiorum vtitur Deus ad pœnas ... tas, aut ſuorum correptiones, &c. 209. 5. De voulntate operatione Dei in vitioſis actionibus, ibid. 26. Satisfactionem Deus requirit pro peccatis noſtris 253. 10. 253. 4. peccatum in ſanctis manere 265. 5. Peccatorum remiſſionē ita tribuere Deo, quaſi non eam per miniſterium nobis impertiat 18. 23.
...gius & Pelagiani 168. 8. 210. 213. 20. 223. 34. 262. 9. 4. 36.
...ctionis perſuaſio
...ius 40. 9.
...erantiæ doctrina 311. 43
Epiſtolæ 65. 7. ibid. 41.
Hiſtoria. 43. 29.
Petrus Galatinus 22. 54
Pighius 11. 9. 24. 23. 40. 9. 159. 29. 254. 2
Poſſibilitatis augmentum 181. 34
Prædeſtinationis doctrina 310. 46
Præſumptio ſpiritualis 309. 41
Πρόγραμμα 58. 27
Prophetæ non fuerunt è tribu ſacerdotali 105. 11
Πρὸς 57. 33
Purgatorii commentum 156. 21

Q.

Quadrageſima 146. 8.

R.

Ratio eſt hoſtis puræ doctrinæ 12. 18
Rebaptizatio 125. 34. 126. 14
Refutationes hæreticorum, quomodo inſtituendæ 128. 6. 140. 11.
Refutari non omnia poſſe 167. 14 Cōculcare argumenta, quæ refutare nequeas 270. 25
Regeneratio remiſſionem peccatorum, quæ perfecta eſt, & renouationem, quæ inchoata eſt, & creſcit, cōtinet 170. 14. 265. 45 Sine regeneratione alicui bona opera tribuere 195. 12. vim præſtandi motus ſpirituales non renato tribuere ante gratiam 214. 42. 215. 18
Renouatio noſtri æque atq; remiſſio peccatorū eſt ex merito Chriſti 232. 30
Regeneratio per Baptiſmum fit 124. 51. non fit præter Chriſtū 125. 16. an faciat, vt concupiſcentia nō ſit peccatum 159. 39 ante illam ponere in homine pium aliquid 162. 24. fit in omnibus partibus naturæ 164. 18. Quid efficiat in hōe 170. 44
Renouationem non abſolui vna vice, ſed creſcere, etiamſi remiſſio peccatorum, quæ fit in baptiſmo ſit perfecta 170. 33. 179. 36 180. 33. 181. 33. 274. 15
Regnum Dei duplici iure Chriſti eſt 159. 33
Religionem quamcunq; approbare 196. 38
Reuelationes 13. 47. 15. 49. 72. 24. 193. 45
Ritus, vide ceremonia.

S.

Sabbati abrogatio 135. 4
Sacramentorum vſus pugnat contra dubitationem 305. 52
Sanctificationis ratio ſecundum Montaniſtas 150. 11
Satisfactiones 152. 24
Scripta triplicia in Eccleſia habita ſemper eſſe 87. 46. 144. 2
Scriptura eſt norma iudicii de doctrina 5. 11. æquare ei traditiones 8. 25. diſcrimen inter libros ſcripturæ ibid. 27. Lucifuga ſcripturarum 9. 15. habere eam pro imperfectiore, quam vt omnem doctrinam cœleſtem cōtineat, id eſt, de inſufficientia eius 951. 10. 53. 46. 41. 62. 46. 115. 13. 117. 4. an ſit voluntas Dei, vt per ſcripturam doceamur 10. 32. Eccleſiæ iudicium & autoritatē ſcripturæ antepo nere 11. 5. 85. 12. 86. 39. 87. 47. 90. 17. traditiones ei æquare aut præferre 8. 25. 6. 25. 31. 9. 85. 11. 139. 48. 141. 31. accuſare eam obſcuritatis & flexibilitatis 10. 10. 11. 29. 30. 10. 31. 10. 79. 21. 104. 4. 116. 17. 117. 4. an hæretici è ſcriptura nō informādi 11. 33. quare negāt eam eſſe fidei regulam debere 11. 6. quamdiu & quare ab initio non fuerit doctrina ſcripto cōprehenſa 13. 52. 27. 31. 30. 14. ſcriptura occaſio, origo & autor 13. 47. 14. 46 20. 24. de illius vſu, dignitate & autoritate 16. 17. eſt norma iudicii in cōtrouerſiis 19. 4. 74. 51. 77. 27. ſcripturæ aſſuere traditiones doctrinā corrumpit 21. 17. Chriſtus ſcripturam opponit traditionibus ib. Papiſtas hodie non amplius, vt olim ſcripturis contra Euangelicos pugnare 24. 23. An doctrina noui Teſtamenti plene in ſcriptis, quæ habemus, comprehenſa ac tradita ſit 25. 11. quo conſilio, & in quē vſum doctrina Euangelii ſcriptis mandari cœperit 30. 25. 32. 14. 60. 21. ad Eccleſiam vniuerſam ſcripta Apoſtolica pertinere 30. 20. Chriſtus non ipſe,

Digitized by Google

ſed per Apoſtolos ſcripſit 39.46. quare non omnia omnium Apoſtolorum acta deſcripta ſint 43.11. de cõſtituto Canone ſcripturæ 47.38.55.42.81.19.85 10

Scripturas torquere 67.17.104, 33. oĩs ſcripturæ vna tantum eſſe ſimplex ſententia poteſt 67. 21. Patrum teſtimonia de autoritate & ſufficientia ſcripturæ 70.24.& 3.p.ſeq.per tot. Non veritas aut autoritas ſcripturæ ab Eccleſia, ſed Eccleſia à Scriptura & verbo Dei dependet 78. 19.85.35. Vbi dogmata tradit, eſt certa & minime ambigua 99.8. obſcura loca quomodo explicanda 79.24

Scripturarum inexhauſta doctrina 79.51 collatio earum ad ſcripta aliorum doctorum 83.11. 85.8. vnde ſcriptura ſuã habeat autoritatẽ ib. 9. Eccleſia teſtis & cuſtos eſt ſcripturæ 16.31 85.22.ib.43.88.34.90.20.111, 41.113.52. Quomodo Eccleſia diiudicauerit ſcripta Apoſt. & adulterina 87.25.88.36. de canonizatione ſcriptorũ oli reprobatorum, & reiectione confirmatorum 87.28.88.28.90.45.92. 30. Qui libri ſcripturæ pro Canonicis ſint habendi 81.53.88.28 &c. Catholica ſcripta 88.2.90. 21. de Apocryphis libris 88.30.90 46.93.3.94.40. de cõmodis & incommodis ex neglecta Canonicor. & Apocryph. ſcriptorum diſtinctione 94.7. de tranſlatione ſcripturæ authẽtica 7.29.8.33. 97.34.99.38.236.45. tranſlationum cauſa & vſus 98.22. de intelligentia & interpretatione ſcripturæ 8.19.103.35.& 3.pa. ſeqq. per tot. 121.42. Laicis etiã legenda ſcriptura 108. 42. de non prouocãdo ad Scripturã 115 16.116.38. à ſcriptura ad traditiones prouocatum olim eſſe 116.117.7. an admittantur traditiones cum ſcriptura pugnantes 111.47.1 2.28.117.5.118. 37.119.36

Securitas malum 313.42

Semeias 43.50

Symbolum Apoſtol. 120.13.123.12

Symboli articuli 288.38

Στοῖχος 57.4.ib.6

Στοιχεῖν 82.4

Spei origo & efficacia ſecundũ Pontificios 285.21.286.15.293.38 269.22. cũ dubitatione cõiunctam illã habere 301.25.303.54

Spiritum S. eſſe Deum 124.9.127 34. Spiritu S. obſignari 306.17 amittere eum 312.26

Spiritualia in humanis virib. fiũt 210. 16. ſuperbia ſpiritualis 309.12

Superſtitionis epitome 137.8

Στρεβλεῖν 67.13

T.

Thalmudicæ traditiones 22.33.23 4. quãdo cõſcriptũ fuerit Thalmud, & quomodo auctũ 23.48

Thammerus 196.27

Theatini 2.20

Tempori cedere 132. 43

Temporis præſcriptio 22. 43.

Teſtamenti veteris & noui perfectio. 18.41

Teſtamenti veteris & noui collatio 24.40.278

Traditiones æquare aut præferre ſcripturæ 8.25. 11. 431.13.85. 24.139.47. verbũ Dei per traditionem ſine ſcript. conſeruari 13.4.ib.47.18.51. ex traditionib. ſcripturæ aſtutis corrupte las doctrinæ ſequi 21.4.22. 6. Chriſtus traditionib. non traditiones, ſed ſcripturam opponit ib.53

Thalmudicarum traditionum ad Phariſaicas collatio, earundẽq; origo & propagatio. 22. 32. 32. 23.28. Vis perſuaſionis de traditionibus ad excæcandum homines 24. 32. quare hodie pro traditionib. non ſcriptis cõtra ſcripturam pugnent Pontificii ib.8

Tempore Apoſtolorum homines ſeductos fuiſſe per traditiones 32. 14.46.25.138.26 Apoſtolorum traditiones in literas eſſe redactas 35.52.138.29 traditionum titulo defenditur, quicquid Eccleſia Pontificia ſine Scripturis aut cõtra eã ſeruat 109.33.137. 3. non ita hodie, vt tẽpore Luth. de traditionib. diſputatur 196. 52. nomine Apoſtolico omnes traditiones hodie venditãtur 110. 4. Pontificii oĩa dicta Patrum, quæ traditionis mentionẽ faciunt, ad ſuas traditiones explicant ib.6.ib.41.111.48.115.1 119. per tot. 138.8. pro doctrina Chriſti & Apoſtol. in ſcriptura cõprehenſa 110.40.117.13. pro cõmendatione librorũ ſcripturæ & ad poſteros propagatione 111. 44.113.31. de tradit. ad quam Patres à ſcriptura prouocarũt 113.41. & duab. p. ſeq. an admittendæ traditiones cũ ſcriptura pugnantes 112.6.119.36. de traditionib. quæ ſunt diuerſæ expoſitiones ſcripturæ 121.46. traditiones, quæ nõ manifeſto verbo deſcriptæ ſunt, ſed ex ſcripturis ratiocinãdo elicita 123.47 & duab. ſeqq. 139.14. de tradit. quæ omni ſcripturæ teſtimonio carẽt 125.27.126.4. traditiones, quæ ſunt cathol. conſenſu patrũ 128.6. de traditionib. Pontificiis ad fidẽ & mores pertinentib. cũ tamen nullo ſcripturæ teſtimonio poſſit probari 137.1. pari pietatis affectu & reuerentia cum ſcriptura ſuſcipi debeant 137.44.148.50. vſitatũ & frequens eſſe per traditiones non fallere 138.44.140.11.ib.4 142.30. origo traditionum p ſcripturam 141. 53. multa Apocryphis ſcriptis titulo traditionũ citari 143.48. cõſuetudines veteres pro traditionib. Apoſtolicis venditare 144.31.14 7. hyperbolicæ cõmẽdationes traditionũ in patrib. 148.27 multas tradit. ex Montaniſtarum hæreſi in Eccleſiam irrepſiſſe retineri 149.21.151.27.41. traditiones è fictitiis & Apocryphis ſcriptis deſumptæ 152.45

Digitized by Google

Obſeruationi traditionum pro- mittere vitam aeternā 321. 28. Pontificios hac in re deteriores eſſe Pelagio & Iudais 321.26 Tridentini Concilii interpres Andradius 1. 50. 4.4. non eſt ſimpliciter ei ac quieſcendum 5.10. forma in eius de doctrina ritibus 2.24.9.35. Iuuentutis inſtitutio apud Ieſuitas 3. 9. propoſitum eorum eſſe confirmare & obtrudere nobis de nouo Scholaſticam doctrinam 281.20.286.45.

V.

Virtutes infidelium an ſint peccata 200.45

Vnctionis inſtitutio 156. 13. vnctionem eſſe traditionem 151 .51

Vocabula in contentione verſari cum de rebus conſtet 96. 49 234.12.

Voluntas hominis. vide liberum arbitrium

ὑπομνήματα 66.7

VV.

VVilhelmus VVideford 154.47

INDEX LOCORVM E SCRIPTIS PATRVM, IN HAC PRIMA PARTE EXAMINIS ALLEGATORVM, IN QVO TAMEN

explicationes in dicta Scripturæ, cum ſecundum primum & proprium ſuum Indicem requiri poſſint, ſtudio ſunt omiſſæ.

Prior numerus ipſam paginam, poſterior vero eiuſdem verſum denotat.

A.

Ambroſius de perſpicuitate Scripturæ 80. 27. de Baptiſmo infantum 125.9. de ſcriptis ſuis 130.40. de ſimplici fide 167. 5. de reliquiis peccati, & concupiſcentia poſt baptiſmum 176.40. de virtutibus infidelium 203. 28. de renouatione hominis 223.30. de iuſtificatione 256. 1. verba eius letaliter decumbentis 264.35. de Nouatianis 308.40. liber eius de exhortatione ad pœnitētiā 223. 9 Anſelmus de virtutib. infidelium 3.29. exhortatio eius ad fratrem moriturū 259.37. quomodo ſe ſiſtat tribunali Dei ibi. 40 Athanaſius de Scriptura ſufficientia 71. 44. de eo quod ſæpe non ex, ſed tamen res in ſcriptura tatur 127.20. de ſolis patrib. ſcriptura audiēdis 133. 25 Auguſtinus de fide 4.40.70.41. de ſcriptura pro iudice diſputationis habēda 8.15.11.52.73.3.74. 2.46. de ſufficiētia ſcripturæ 19.37.49.47.71.24.82.46 5. de obſcuritate aut perſpicuitate eius 44.49.80.21. de ſcriptura Canonica 83.24.89 41.94. 23. collatio Scripturæ ad aliorum ſcripta 83.30 de apocryphis ſcriptis 94.38.95. 41. de ſcriptura tranſlatione 98.50.101.1. de interpretatione ſcripturæ 104.1.105.30. de auctoritate patrum 129.44. de fide ſimplicium 108.35. de traditionib. 112.54.124.19. de ſcriptura ad Eccleſiæ authoritatem recepta 112.54. de paruulorum baptiſmo 124. 18. 125. 5. quomodo acceperit aliorū patrum incommode dicta 131. 45. aliquando ceſſit conſuetudini ac tempori 132.45. de diſcriminanda natura à vitio, quo eſt corrupta 162. 46. de non refutando omnia obiecta 167. 24. de reliquiis peccati in baptiſatis 170. 17. an concupiſcentia in renatis ſit peccatum 174. 10. 176. 36. 177.52.178.50. 180. 47. 182. 46. de Maria an in peccato cōcepta 190.45. de libero arbitrio 195.40.203.6.207.33.208.6. de prædeſtinatione 197. 25. de fide & ſalute Ethnicorum 198. 15. de operibus & virtutibus infidelium 198.25.199. 33. 200. 47.201.36. de gratia Dei in renouatione virium noſtrarum, vt bene velint faciantque 21.9 4. 220. 26. de iuſtificatione 239.6. 256.38.259. 10. commemoratio eius de Ambroſio 259.12. de certitudine fidei 309 13. de obſeruatoribus traditionum humanarum 321. 35. de ſabbato ieiunii 326. 49. de operibus quomodo placeant Deo 328. 23. de poſſibili impletione legis 329.10. de perfectione noſtra. 333.11

B.

Baſilius de ſcriptura 8.2. de auctoritate & ſufficientia ſcripturæ 71. 49. de interpretatione ſcripturæ 105.49. de traditionibus 111.31. ibi.35. 148. 31. de teſtimoniis Eccleſiæ 129. 1. de iuſtificatione 256.1

Bernhardus de iuſtificatione 258. 43. de certitudine fidei 309.16. de poſſibilitate implendi legem 329. 38. de gratuita iuſtificatione 337.43. de iuſtitia humana 339.37

C

Chryſoſtomus de Euangelio Matthæi 33.26. de vſu ſcripturæ 70 45. de perfectione & auctoritate Scripturæ 71. 45. 73. 51. de perſpicuitate eius 80. 24. de legenda omnib. ſcriptura 108.42 de baptiſmo infantum 125.5. dictu

Digitized by Google

dictis à ſe exhortatorie magis, quam vere 132.27
Clemens Alexandrinus admirator fuit traditionum 141.12. &c. Philoſophiæ iuſtificationem tribuit 296.14
Clementis Romani ſcripta 81.28. 153.39.
Cyprianus de ſcripturæ auctoritate & uſu 75.12. ſcripta eius ab Auguſtino quomodo habita 84.22.130.13. de traditionibus 110.42. de Baptiſmo infantum 125.1. de abſolutione ad ſatisfactiones 152.23. de peccato in natura humana 176.51. contra fidei dubitationem 310.1
Cyrillus de ſcripturæ ſufficientia & auctoritate 73.23. 74.31. de perſpicuitate eius 80.12. de intelligentia ſcripturæ 105.51. de eo, quod ſæpe non voces, ſed res tamen in ſcriptura habentur 127.24. de iuſtificatione 239.13

D

Damaſcenus de memoria defunctorum 148.1
Damaſceni oratio in ſumptione myſteriorum 148.1

E.

Epiphanius de ſcripturæ auctoritate 72.26 admirator traditionum 144.51. de iuſtificatione per legem naturæ 169.17
Euſebius de Euangeliſtarum & Apoſtolorum ſcriptis 34.35.35 43. de triplici genere librorum in Eccleſia 87.46. de Apocryphis 91.20.92.12

G

Gerſon de ſcripturæ auctoritate 72.23.90.28.
Gregorius de iuſtificatione 257.51

H

Hieronymus de Conciliis 5.4. de diſputationibus ſanguinolentis 6.4. de ſcriptura 8.23.73.33. de Matthæi Euangelio 33.20. de Conciliis 56.32.73.33. de Apocryphis ſcriptis 90.35.96.10 verſio Bibliorum Hieronymiana 101.6. de ſcriptis veterum 106.44. de dogmatice aut exhortatorie dictis 132.30. de Baptiſmo ſine ceremoniis addititiis 151.6. de Ignatii Epiſtolis 155.15 de iuſtificatione 257.48
Hilarius de Apocryphis ſcriptis 14 49. de intelligentia ſcripturæ 103.39.105.46. de peccato in natura humana 176.51. 183.20. de iuſtificatione 239.12.256.30. contra dubitationem fidei 309.51.

I.

Ignatii Scriptum de traditionibus Apoſtolicis intercidit 52.47. de Epiſtolis eius 154.52. de ieiunio Sabbati 326.40
Irenæus de inflatis hominibus 3.45. de traditionibus 22.11. de Euangelio Matthæi 28.11. de ſcripturæ origine & auctoritate 29.24.30.9.70.37. de ſcripturæ ſufficiētia 40.31. de traditionibus 111.39.114.38.118.16. 119.32.120.15. de ſumma fidei & doctrina Chriſtiana 120.1 ibid.31. de interpretatione ſcripturæ 121.43. de Baptiſmo infantum 124.46. de Spiritu ſancto 127.34. de hominis renouatione 223.1
Iuſtinus de auctoritate Patrum 130.46. de iuſtitia Ethnicorum 196.13. de homine aliter agente quam brutum 206.12. de captiuitate hominis in conuerſione 223.5

N.

Nazianzenus de dogmatibus ſcriptura extruendis 124.6. de litera ſcripturæ 127.42. ibi.4 de certitudine fidei 309.2
Nicephorus de Euangelio Matthæi 39.9. de Pauli ſcriptis 44 27.61.34. de Apocryphis ſcriptis 93.

O.

Oecumenius de iuſtificatione 239 14
Origenes de auctoritate ſcripturæ 75.3. de interpretatione ſcripturæ 105.41. de traditionibus 11 1. de Baptiſmo infantum 12 41. traditiones ſectatus eſt auctore Clemente Alexandrino 143.21. de operibus hæreticorum, quod ſint peccata 201.54 de iuſtificatione 256.2

S.

Socrates de ieiunii legibus 326.4

T.

Theophylactus de Euangelio Matthæi 28.37.31.

FINIS.